TOMUS XVII.

SUMMA
TOTIUS THEOLOGIÆ
S. THOMÆ
AQUINATIS,
DOCTORIS ANGELICI,
CUM APPENDICIBUS
P. SERAPHINI CAPPONI
A PORRECTA
ORDINIS PRÆDICATORUM
SUPPLEMENTI
TERTIÆ PARTIS
VOLUMEN TERTIUM.

PATAVII, MDCCLX.
Ex Typographia Seminarii.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU.

I N D E X
QUÆSTIONUM, & ARTICULORUM.
VOLUMEN TERTIUM
SUPPLEMENTI
TERTIÆ PARTIS
SUMMÆ THEOLOGICÆ.

QUÆSTIO LXXIII.

De ſignis, quæ judicium præcedent.

QUÆSTIO LXXIV.
De igne ultimæ conflagrationis.

QUÆSTIO LXXV.
De Reſurrectione.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXX.

De integritate corporum resurgentium.

QUÆSTIO LXXXI.

De qualitate resurgentium.

QUÆSTIO LXXXII.

De conditionibus beatorum resurgentium.

QUÆSTIO LXXXIII.

De subtilitate corporum beatorum.

QUÆSTIO LXXXIV.
De agilitate corporum beatorum.

QUÆSTIO LXXXV.
De claritate corporum beatorum.

QUÆSTIO LXXXVI.
De conditionibus corporum damnatorum resurgentium.

QUÆSTIO LXXXVII.

De cognitione, quam habebunt resuscitati in judicio respectu meritorum, & demeritorum.

QUÆSTIO LXXXVIII.
De judicio generali, tempore, & loco, in quo fiet.

QUÆSTIO LXXXIX.
De judicantibus, & judicandis in judicio generali.

QUÆSTIO XC.
De forma judicis venientis ad judicium.

QUÆ

QUÆSTIO XCI.

De qualitate mundi post judicium.

QUÆSTIO XCII.

De visione divinæ essentiæ per comparationem ad beatos.

QUÆSTIO XCIII.

De sanctorum beatitudine, & eorum mansionibus.

QUÆSTIO XCIV.

De modo, quo sancti se habebunt erga damnatos.

QUÆ-

QUÆSTIO XCV.

De dotibus beatorum.

QUÆSTIO XCVI.

De aureolis.

QUÆSTIO XCVII.

De pœna damnatorum.

4 *utrum*

QUÆSTIO XCVIII.

De voluntate, & intellectu damnatorum.

QUÆSTIO XCIX.

De misericordia, & justitia Dei respectu damnatorum.

FINIS.

SUPPLEMENTI TERTIÆ PARTIS SUMMÆ THEOLOGICÆ ANGELICI DOCTORIS S. THOMÆ AQUINATIS

Ex ejusdem Auctoris scripto in Quartum Sentent.

COLLECTI

VOLUMEN TERTIUM.

QUÆSTIO LXXIII.

De signis quæ Judicium præcedent, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de signis quæ Judicium præcedent.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum adventum Domini ad judicium aliqua signa præcedent.
Secundo. Utrum secundum rei veritatem Sol, & Luna obscurari tunc debeant.
Tertio. Utrum virtutes cœlorum, Domino veniente, movebuntur.

ARTICULUS I.

Utrum aliqua signa precedent adventum Domini ad judicium.

S. Thom. 4. *dist.* 48. *qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 1. *& seq.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod adventum Domini ad judicium non præcedent aliqua signa. Quia 1. Thessal. 5. *Cum dixerint, Pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus*: Sed non esset pax, & securitas, si homines per signa præcedentia terrerentur. Ergo signa non præcedent illum adventum.

2. Præterea. Signa ad manifestationem alicujus ordinantur: Sed adventus ejus debet esse occultus. unde & 1. Thess. 5. *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*. Ergo signa non debent ipsum præcedere.

3. Præterea. Tempus primi adventus fuit præcognitum a Prophetis; quod non est de secundo adventu: Sed primum adventum Christi non præcesserunt aliqua hujusmodi signa. Ergo nec secundum præcedent.

Sed contra est, quod dicitur Lucæ 21. *Erunt signa in Sole, Luna, & Stellis* &c.

Præterea. Hieron. (*id hab. Lyran. in glos. sup. Luc.* 21.) ponit 15. signa præcedentia judicium, dicens, quod *primo* die maria omnia exaltabuntur 15. cubitis super montes. *Secundo* die omnia æquora prosternentur in profundum, ita quod vix videri poterunt. *Tertio* die redigentur in statum antiquum. *Quarto* die belluæ omnes, & alia quæ moventur in aquis congregabuntur, & levabunt capita super pelagus, more contentionis invicem mugientes. *Quinto* die omnes volucres cœli congregabuntur in campis invicem plorantes, non gustantes aliquid, nec bibentes. *Sexto* die flumina ignea surgent contra firmamentum ab occasu Solis usque ad ortum corruentia. *Septimo* die omnia sidera errantia, & fixa ex se spargent igneas comas, sicut cometæ. *Octavo* die erit magnus terræ motus, ut omnia animalia prosternantur. *Nono* die omnes plantæ sanguineum dabunt rorem. *Decimo* die omnes lapides parvi, & magni dividentur in quatuor partes, unaquaque aliam collidente. *Undecimo* die omnes colles, & montes, & ædificia in pulverem redigentur.

Duo-

Duodecimo die omnia animalia venient ad campos de sylvis, & montibus rugientia, & nihil gustantia. *Decimotertio* die omnia sepulchra ab ortu Solis usque ad occasum patebunt cadaveribus ad resurgendum. *Decimoquarto* die omnes homines de habitaculis recedent, non intelligentes, neque loquentes, neque discernentes. (*al. sed discurrentes*) *Decimoquinto* die omnes morientur, & resurgent cum mortuis longe ante defunctis.

Respondeo dicendum, quod Christus ad judicandum veniens in forma gloriosa apparebit, propter auctoritatem quæ judici debetur. Ad dignitatem autem judiciariæ potestatis pertinet habere aliqua indicia, quæ ad reverentiam, & subjectionem inducant. *Et ideo adventum Christi ad judicium venientis multa signa præcedent*, ut corda hominum in subjectionem venturi judicis adducantur, & ad judicium præparentur, hujusmodi signis præmoniti. *Quæ autem sint ista signa, de facili sciri non potest*. Signa enim, quæ in Euangeliis leguntur, ut August. dicit ad Hesyc. de fine mundi, (*epist.* 80. *ante med. to.* 2.) non solum pertinent ad adventum Christi ad judicium, sed etiam ad tempus destructionis Hierusalem, & ad adventum, quo Christus continue Ecclesiam suam visitat: ita quod forte si diligenter advertatur, nullum eorum invenietur ad futurum adventum pertinere, ut ipse dicit: quia illa signa, quæ in Euangeliis tanguntur, sicut pugnæ, & terrores, & hujusmodi, a principio humani generis fuerunt: Nisi forte dicatur, quod tunc temporis magis invalescent: sed secundum quam mensuram crescentia vicinum adventum denuntient, incertum est. Signa vero, quæ Hieronymus ponit, non asserit, sed in Annalibus Hebræorum se ea scripta reperisse dicit, quæ etiam valde parum verisimilitudinis habent.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum August. in lib. ad Hesych. (*loc. cit. a med.*) circa finem mundi erit universalis persecutio malorum contra bonos. unde simul aliqui timebunt, scil. boni; & aliqui securi erunt, sc. mali: Quod autem dicitur, *Cum dixerint, Pax, & securitas*, &c. ad malos referendum est, qui signa futuri judicii parvipendent: Ad bonos vero pertinet, quod dicitur Luc. 21. *Arescentibus hominibus*, &c.

Vel potest dici, quod omnia illa signa, quæ circa judicium erunt, infra tempus judicii computantur, ut sic dies judicii omnia illa contineat. Unde quamvis ex signis apparentibus circa diem judicii

homines terreantur ; ante tamen quam signa illa apparere incipiant , in pace , & securitate impii se esse credent, post mortem Antichristi, ante Christi adventum , non statim videntes mundum consummari, ut prius existimabant.

Ad secundum dicendum , quod dies Domini dicitur sicut fur venire, quia ignoratur determinatum tempus , quod per signa illa cognosci non poterit : quamvis etiam sub die judicii comprehendi possint omnia illa manifestissima signa, quæ immediate judicium præcedent, ut dictum est. (*in corp. art. & in solut. præc.*)

Ad tertium dicendum , quod in primo adventu Christus venit occultus, quamvis determinatum tempus esset prius cognitum a Prophetis. Et ideo non oportebat , hujusmodi signa in primo adventu apparere , sicut apparebunt in secundo adventu, in quo manifestus veniet ; quamvis determinatum tempus sit occultum.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem excludas errorem aliquorum (ut refert Alfons. Castr. de justa hær. punit. *lib.* 1. *capitu.* 3.) dicentium : quod dies judicii erit infra annum. Item *Arnoldi* dicentis, mundi finis futurus est anno ab incarnatione Domini Millesimo, trecentesimo, trigesimo quinto. *Secundo* habes : quomodo per rationem ostendas, hujusmodi propositiones temerarias, & similes merito damnari ab experientia. Item a a 1. Thes. 5. *Cum dixerint pax*, *& securitas* , *tunc repentinus eis superveniet interitus*. Et ibidem. *Dies Domini*, *sicut fur*, *ita veniet*. Ergo non potest sciri , maxime quod infra annum illum veniet. Item a Conc. *Lateran.* sub *Leone X.* sess. 11. *Tempus præfixum futurorum malorum* , *vel Antichristi adventum*, *aut certum judicii prædicare* , *vel asserere nequaquam præsumant* , *cum veritas dicat* , *non esse nostrum nosse tempora* , *vel momenta* , &c. *Si qui autem contra præmissorum aliquid committere quicquam ausi fuerint*, *excommunicationis sententiam incurrant*, *a qua non*, *nisi a Romano Pontifice* , *absolvantur*. Hæc ibi . Item a Lucæ 21. *Erunt signa in Sole*, *Luna*, *& Stellis*. Et Johel. 2. *Sol convertetur in tenebras*, *& Luna in sanguinem*, *antequam veniat dies Domini magnus* , *& manifestus*. Hæc enim omnia tempus prolixius anno requirunt : maxime cum in magno numero successive , ut futura

cre-

credantur. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto signa præcessura adventum Domini ad judicium insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS II. 318

Utrum circa judicium, secundum rei veritatem, Sol, & Luna obscurabuntur.

AD Secundnm sic proceditur. Videtur, quod circa judicium, secundum rei veritatem, Sol, & Luna obscurabuntur. Quia, ut dicit Rabanus super Matt. (*super illud cap.* 24. *Sol obscurabitur.*) *Nihil prohibet intelligere, tunc temporis veraciter Solem, & Lunam cum sideribus cæteris suo lumine privari; quomodo de Sole constat factum esse tempore Dominicæ passionis.*

2. Præterea. Lux corporum cœlestium ad generationem inferiorum corporum ordinatur; quia per eam influunt in hæc inferiora, & non solum per motum, ut dicit Aver. in lib. de substantia orbis: (*c.* 2. *ad fi.*) Sed tunc generatio cessabit. Ergo nec lux in cœlestibus corporibus remanebit.

3. Præterea. Inferiora corpora purgabuntur (ut quibusdam videtur) a qualitatibus, quibus agunt: Corpus autem cœleste non solum agit per motum, sed per lumen, ut dictum est. (*in arg. præc.*) Ergo sicut motus cœli cessabit, ita & lumen corporum cœlestium.

Sed Contra est, quod secundum Astrologos Sol, & Luna simul Eclipsim pati non possunt: Sed illa obscuratio Solis, & Lunæ simul esse dicitur, Domino ad judicium veniente. Ergo non erit obscuratio secundum rei veritatem per modum eclipsis naturalis.

Præterea. Non congruit idem esse causam defectus alicujus rei, & augmenti. Sed veniente Domino, lux luminarium augmentabitur, unde Isa. 30. *Erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter.* Ergo non est conveniens, quod veniente Domino, lux illorum corporum cesset.

Respondeo dicendum, quod *si loquamur de Sole, & Luna quantum ad ipsum momentum adventus Christi, sic non est credibile, quod obscurabuntur sui luminis privatione*: quia totus mundus innovabitur, Christo veniente, & Sanctis resurgentibus, ut dicetur. (*quæ seq.*) *Si autem loquamur de eis secun-*

cundum tempus propinquum ante judicium, sic esse poterit, quod Sol, & Luna, & alia cęli luminaria sui luminis privatione obscurabuntur, vel diversis temporibus, vel simul, hoc divina virtute faciente ad hominum terrorem.

Ad primum ergo dicendum, quod Rabanus loquitur quantum ad tempus judicium præcedens.

Ad secundum dicendum, quod lux est in corporibus cœlestibus non solum ad causandam generationem in istis inferioribus, sed etiam ad eorum perfectionem, & decorem. Unde non oportet, quod cessante generatione, lux corporum cœlestium cesset, sed magis augeatur.

Ad tertium dicendum, quod non videtur esse probabile, quod qualitates elementares ab elementis removeantur; quamvis quidam hoc posuerint: Si tamen removerentur, adhuc non esset simile de eis, & de luce; eo quod qualitates elementares habent adinvicem contrarietatem: unde agunt corrumpendo. Lux autem non est principium actionis per viam contrarietatis, sed per viam principii regulantis contraria, & ad concordiam reducentis.

Nec est simile de motu corporum cœlestium. Motus enim est actus imperfecti. unde & tolli debet, quando tolletur imperfectio. quod de luce non potest dici.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a scripturis, luminaria cœli esse obscuranda, ut Marci 13. *In illis diebus post tribulationem illam Sol contenebrabitur, & Luna non dabit splendorem suum, & stellę cœli erunt decidentes*. Hæc ibi. Ubi per ly *stellæ cęli erunt decidentes*, intellige, quod privabuntur suo lumine, ut in conclusione 2. *& Exam.* Vide *notario. post ad primum, ex 3. par.* Item a *Matth.* 24. *Luc.* 21. *& Johel* 2. ubi similia dicuntur. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

AR-

ARTICULUS III. 319

Utrum virtutes cœlorum, Domino veniente, commovebuntur.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod virtutes cœlorum, Domino veniente, non commovebuntur. Virtutes enim cœlorum dici non possunt, nisi angeli beati: Sed immutabilitas est de ratione beatitudinis. Ergo moveri non poterunt.

2. Præterea. Admirationis causa est ignorantia, ut patet in 1. Met. (*c.* 2. *cir. med. tom.* 3.) Sed sicut ab angelis longe abest timor, ita & ignorantia; quia, ut dicit Greg. (*l.* 4. *Dial. c.* 33. *in fi. & l.* 12 *Mor. c.* 14.) *Quid est quod non vident, qui videntem omnia vident?* Ergo non poterunt per admirationem moveri, ut in littera dicitur. (4. *d.* 48.)

3. Præterea. Omnes angeli divino judicio astabunt. unde Apoc. 7. dicitur: *Omnes angeli stabant in circuitu throni:* Sed virtutes nominant unum specialem ordinem in angelis. Ergo non potius de eis dici debuit, quod moveantur, quam de aliis angelis.

Sed Contra est, quod dicitur Job. 26. *Columnæ cœli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus:* Sed columnæ cœli non possunt intelligi nisi virtutes cœlorum. Ergo virtutes cœlorum commovebuntur.

Præterea. Matth. 24. dicitur: *Stellę cadent de cęlo, & virtutes cęlorum commovebuntur.*

Respondeo dicendum, quod virtutes in angelis dicuntur *dupliciter*, ut patet per Dionys. 11. cap. cœl. hier. *Quandoque* enim nomen Virtutum uni ordini appropriatur; qui secundum ipsum est medius mediæ hierarchiæ, secundum vero Gregor. (*ho.* 34. *in Euang. ante med.*) est supremus infimæ hierarchiæ. *Alio modo* accipitur communiter pro omnibus cœlestibus spiritibus. Et utroque modo potest accipi in proposito. In littera enim (*loc. sup. cit.*) exponitur, prout accipitur *secundo* modo, scil. pro omnibus angelis: *Et tunc dicuntur moveri propter admirationem novitatis, quæ in mundo erit, sicut in littera dicitur.* Potest etiam exponi, prout Virtutis nomen est proprium nomen ordinis. *Et tunc ordo ille dicitur moveri præ aliis ratione effectus*: quia illi ordini secundum Greg. (*loc. cit.*) attribuitur miracula facere, quæ maxime circa illud tempus

 fient:

sient: vel quia ordo ille, cum sit de media hierarchia, secundum Dionys. (*cap.* 8. *&* 11. *cęl. hier.*) non habet potentiam limitatam; unde oportet, quod ejus ministerium sit circa causas universales. Unde proprium officium Virtutum esse videtur corpora cœlestia movere, quæ sunt causa eorum, quæ in natura inferiori aguntur: Et hoc etiam ipsum nomen sonat; quia *virtutes cęlorum* dicuntur. Tunc ergo movebuntur, quia ab effectu suo cessabunt, ulterius corpora cęlestia non moventes: Sicut nec angeli, qui sunt ad custodiam hominum deputati, ulterius custodiæ officio vacabunt.

Ad primum ergo dicendum, quod mutatio illa non variat aliquid, quod ad eorum statum pertineat; sed refertur *vel* ad effectus eorum, qui immutari possunt sine eorum mutatione, *vel* ad novam rerum considerationem, quam prius secundum species concreatas † *al. concretas* † videre non poterant: Hanc autem vicissitudinem cogitationum ab eis beatitudo non tollit. Unde dicit August. (*l.* 3. *de Trin. c.* 4. *&* 5. *to.* 3.) quod *Deus movet creaturam spiritualem per tempora*.

Ad secundum dicendum, quod admiratio solet esse de his, quæ nostram cognitionem excedunt, vel facultatem. Et secundum hoc virtutes cœlorum admirabuntur divinam virtutem talia facientem, inquantum ab ejus imitatione, & comprehensione deficiunt: Per quem modum dixit B. Agnes, quod *ejus pulchritudinem Sol, & Luna mirantur*. Et sic non ponitur in angelo ignorantia, sed tollitur Dei comprehensio.

Ad tertium patet responsio ex dictis. (*in corp. art.*)

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Scripturis fuisse, quod virtutes cœlorum commovebuntur veniente Domino ad judicium. Ut Job 16. *Columnæ cęli pavent adventum ejus*. Hæc ibi. Ubi per columnas cœli intelliguntur angeli, tamquam ii, qui præbent robur cęlis ad influendum in hæc inferiora, per hoc, quod movent illos, & ultra hoc columnæ cęli spiritualis sunt, qui, cadentibus illis, in quibus Deus reperit pravitatem, ipsi permanserunt fortiter in gratia ad serviendum Deo viventi. Nota ly *pavent* de pavore admirationis intelligi, non ex infidelitate quidem procedentis, de qua dicitur Jo. 7.

mirabantur Judæi dicentes : *Quomodo hic literas scit* , &c. sed ex devotione , de qua Luc. 2. *Erant Joseph*, *&* *Maria mirantes super his* , &c. Item a Matth. 24. *Virtutes cęlorum commovebuntur* , & Marc. 13. *Virtutes*, *quæ in cęlis sunt*, *movebuntur* . Et Lucæ 21. *Virtutes cęlorum movebuntur* . Et quasi exponens se subdit : *Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna* , *& majestate* , idest, cum ipsarum virtutum maxima comitiva . Item ab Isa. 3. *Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui*, *& principibus ejus*. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum , pro quanto virtutes cęlorum tunc commovendas insinuant , & intelligas , & tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO LXXIV.

De igne ultimæ conflagrationis , in novem articulos divisa.

DEinde considerandum est de igne ultimæ conflagrationis mundi.

Circa quod queruntur novem.

Primo. Utrum aliqua mundi purgatio sit futura.

Secundo. Utrum per ignem sit futura.

Tertio. Utrum ille ignis sit ejusdem speciei cum igne elementari.

Quarto. Utrum ignis ille sit etiam cœlos superiores purgaturus.

Quinto. Utrum ille ignis sit alia elementa consumpturus.

Sexto. Utrum omnia elementa sit purgaturus.

Septimo. Utrum ille ignis præcedat judicium, vel sequatur.

Octavo. Utrum per illum ignem consumendi sint homines.

Nono. Utrum per illum involvendi sint reprobi.

ARTICULUS I. 320

Utrum mundi purgatio sit futura.

S. Th. 4. d. 47. q. 2. a. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod nulla mundi purgatio sit futura. Non enim purgatione indiget, nisi quod est immundum: Sed creaturæ Dei non sunt immundæ: unde dicitur Actor. 10. *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris*, idest immundum. Ergo creaturæ mundi non purgabuntur.

2. Præterea. Purgatio secundum divinam justitiam ordinatur ad auferendum immunditiam culpæ; sicut patet de purgatione post mortem: Sed in elementis hujus mundi nulla potest esse culpæ infectio. Ergo videtur, quod purgatione non indigeant.

3. Præterea. Unumquodque dicitur purgari, quando separatur id quod est extraneum ab ipso, inducens in eo ignobilitatem: separatio enim ejus quod nobilitatem inducit, non dicitur purgatio, sed magis diminutio: Sed hoc ad perfectionem, & nobilitatem elementorum pertinet, quod aliquid extraneæ naturæ est eis admixtum; quia forma corporis mixti est nobilior, quam forma simplicis. Ergo videtur, quod elementa hujus mundi nullo modo convenienter possint purgari.

Sed Contra. Omnis innovatio fit per aliquam purgationem: Sed elementa innovabuntur. unde Apoc. 21. dicitur: *Vidi cœlum novum, & terram novam. primum enim cœlum, & prima terra abiit*. Ergo elementa purgabuntur.

Præterea. 1. ad Cor. 7. super illud, *Præterit figura hujus mundi*, dicit Glos. (*Aug. lib. 20. de civit. Dei, c. 16. ante med. to. 5.*) *Pulchritudo hujus mundi mundanorum ignium conflagratione peribit*: Et sic idem quod prius.

Respondeo dicendum, quod „ quia mundus propter hominem aliquo modo factus est, oportet „ quod quando homo secundum corpus glorificabitur, etiam alia mundi corpora ad meliorem statum mutentur, *ut sit & locus convenientior*, & „ *aspectus delectabilior*. Ad hoc autem quod homo „ gloriam corporis consequatur, oportet prius removeri ea quæ gloriæ opponuntur; quæ sunt duo, *scil.* corruptio, & infectio *culpæ*; quia, ut dici-

citur 1. Cor. 15. *Corruptio incorruptelam non possidebit*: & *a civitate gloriæ omnes immundi foris erunt*, Apocal. ult. Et similiter etiam oportet, elementa purgari a contrariis dispositionibus, antequam in novitatem gloriæ adducantur, proportionaliter ei quod de homine dictum est. Quamvis autem res corporalis subjectum infectionis culpæ proprie esse non possit; tamen ex culpa quædam incongruitas in rebus corporalibus relinquitur, ad hoc quod spiritualibus dedicentur: & inde videmus, quod loca, in quibus aliqua crimina sunt commissa, non reputantur idonea ad aliqua sacra exercenda in eis, nisi purgatione quadam præmissa. Et secundum hoc ex peccatis hominum quandam idoneitatem ad gloriæ susceptionem pars mundi recipit, quæ in usum nostrum cedit: Unde quantum ad hoc mundatione indiget. Similiter etiam circa medium locum, propter elementorum contactum, multæ sunt corruptiones, & generationes, & alterationes elementorum, quæ puritati eorum derogant. *Et ideo ab his oportet elementa purgari, ad hoc quod decenter suscipiant novitatem gloriæ*.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, omnis creatura Dei esse munda, hoc est intelligendum, quia non habet in substantia sua alicujus malitiæ commixtionem; sicut ponebant Manichæi, dicentes malum, & bonum esse duas substantias alicubi divisas, & alicubi commixtas: Non autem removetur, quin aliqua creatura habeat permixtionem naturæ extraneæ, quæ etiam in se bona est, sed perfectioni hujusmodi creaturæ repugnat. Similiter non removetur ex hoc, quin malum alicui creaturæ accidat: quamvis non sit permixtum ei, quasi pars substantiæ ipsius.

Ad secundum dicendum, quod quamvis elementa corporea subjectum culpæ esse non possint: tamen ex culpa commissa in eis aliquam ineptitudinem consequuntur ad perfectionem gloriæ suscipiendam.

Ad tertium dicendum, quod forma mixti, & forma elementi possunt *dupliciter* considerari: *Aut* quantum ad perfectionem speciei: & sic corpus mixtum est nobilius. *Aut* quantum ad perpetuitatem durationis: & sic corpus simplex nobilius est: quia non habet in seipso unde corrumpatur, nisi ejus corruptio fiat ab aliquo exteriori: Corpus autem mixtum in seipso habet causam corruptionis suæ, scil. compositionem † *al. operationem* † contrariorum. & ideo corpus simplex, etsi sit corruptibile secundum partem, est tamen incorruptibile se-

cun-

cundum totum : quod de mixto dici non potest. Et quia incorruptio est de perfectione gloriæ, ideo perfectio corporis simplicis magis convenit perfectioni gloriæ, quam perfectio corporis mixti; nisi etiam corpus mixtum in se habeat aliquod incorruptionis principium; sicut corpus humanum, cujus forma est incorruptibilis. Nihilominus quamvis aliquo modo corpus mixtum sit nobilius, quam simplex; nobilius tamen esse habet corpus simplex secundum se existens, quam existens in mixto, quia in mixto sunt corpora simplicia quodammodo in potentia: in seipsis autem existentia sunt in ultima sui perfectione.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas; merito insinuatum a Scripturis, quod purgatio mundi futura sit, ut 1. Cor. 7. *Præterit figura hujus mundi*. Ubi signanter dixit ly *figura*, quæ est quoddam accidens in genere qualitatis (ut patet per Philosophum *in Prædicament.*) ad differentiam substantiæ. Denotavit ergo per hoc, quod substantia mundi remanere poterit, sine tamen accidentibus quibusdam nunc habitis. Hæc autem sunt accidentia, de quibus in conclusione. Unde per hoc insinuare voluit, quod purgabitur mundus aliquando. Item ab Apoc. 21. *Ecce nova facio omnia*. Quod autem sub ly *omnia* contineantur & elementa, declaraverat prius ibi dicens, *vidi cœlum novum, & terram novam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non est*. Hæc ibi. Ubi novitatem hanc intellige, ut prius super Apostolum, similiter & præteritionem, sive non existentiam maris. Per hæc enim omnia sola purgatio mundi describitur, remanente substantia. Novitatem enim proportionaliter de omnibus fiendam intelligas non æqualiter: adeo, quod suo modo unumquodque purgabitur juxta simile dictum Ps. 35. *Homines, & jumenta salvabis Domine*. Hinc ergo, tum per articuli rationem, tum per Scripturas, excludere debes hæresim sine auctore, ut refert *August. de hæres. cap. 67.* dicentem: mundum etiam post resurrectionem universalem mortuorum in eodem statu, in quo nunc est, permansurum: neque ita esse mutandum, ut sit cœlum novum, & terra nova. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto mundi purgationem futuram insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vi-

vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc, &c.

ARTICULUS II. 321

Utrum mundi purgatio sit futura per ignem.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod hæc purgatio non sit futura per ignem. Ignis enim, cum sit pars mundi, purgatione indiget, sicut & aliæ partes: Sed non debet esse idem purgans, & purgatum. Ergo videtur, quod ignis non purgabit.

2. Præterea. Sicut ignis habet virtutem purgativam, ita & aqua. Cum ergo omnia non sint purgabilia per ignem, sed quædam necesse sit aqua purgari, sicut etiam vetus lex distinguit, videtur, quod ignis non purget, ad minus universaliter.

3. Præterea. Purgatio ad hoc videtur pertinere, ut partes mundi adinvicem segregatæ puriores reddantur: Sed segregatio partium mundi abinvicem in mundi initio sola virtute divina facta est, quia ex hac opus distinctionis determinatur: unde & Anaxagoras segregationem posuit per actum intellectus moventis omnia. (*ut refert Arist.* 8. *Physicor. tex.* 77. *tom.* 2.) Ergo videtur, quod in fine mundi purgatio fiet immediate a Deo, & non per ignem.

Sed Contra est, quod in Ps. 49. dicitur: *Ignis in conspectu ejus exardebit, & in circuitu ejus tempestas valida.* & postea sequitur de judicio: *Advocabit cœlum desursum, & terram discernere populum suum.* Ergo videtur, quod ultima purgatio mundi sit futura per ignem.

Præterea. 2. Petri ult. dicitur: *Cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent.* Ergo illa purgatio per ignem fiet.

Respondeo dicendum, quod illa mundi purgatio, ut dictum est, (*art. præc.*) removebit a mundo infectionem ex culpa relictam, & impuritatem commixtionis; & erit dispositio ad gloriæ perfectionem. *Et ideo quantum ad hæc* tria *convenientissime fiet per ignem purgatio. Primo*, quia ignis, cum sit nobilissimum elementorum, habet naturales proprietates similiores proprietatibus gloriæ; ut maxime patet de luce. *Secundo*, quia ignis non ita recipit commixtionem extranei propter efficaciam suæ virtutis activæ, sicut alia elementa. *Tertio*, quia sphera ignis est remota a nostra habitatione; nec ita com-

communis eſt nobis uſus ignis, ſicut terræ, aquæ, & aeris: unde non ita inficitur: Et præter hoc habet maximam efficaciam ad purgandum, & ad dividendum ſubtilizando.

Ad primum ergo dicendum, quod ignis non venit in uſum noſtrum, prout eſt in materia propria, (ſic enim remotus eſt a nobis) ſed ſolum prout eſt in materia aliena Et quantum ad hoc poterit purgari mundus per ignem in ſua puritate exiſtentem: Quantum vero ad hoc quod habet de extraneo adjunctum, poterit purgari: Et ſic diverſo reſpectu idem erit purgans, & purgatum: quod non eſt inconveniens.

Ad ſecundum dicendum, quod prima purgatio mundi, quæ facta eſt per diluvium, non reſpiciebat niſi infectionem peccati. Præcipue autem tunc regnabat peccatum concupiſcentiæ. Et ideo convenienter per contrarium purgatio facta fuit, ſcilicet per aquam. Sed ſecunda purgatio reſpicit & infectionem culpæ, & commixtionis impuritatem: Et quantum ad utrumque convenit magis quod fiat per ignem, quam per aquam. aqua enim non habet vim diſgregandi, ſed magis congregandi. unde per aquam naturalis impuritas elementorum tolli non poſſet, ſicut per ignem. Similiter etiam circa finem mundi regnabit vitium tepiditatis, quaſi mundo jam ſeneſcente: quia, ut dicitur Matthæi 24. *tunc refrigeſcet charitas multorum*. Unde tunc convenienter purgatio per ignem fiet. Nec eſt aliquid, quod igne purgari non poſſit aliquo modo. Sed quædam ſunt, quæ ſine ſui corruptione per ignem non poſſunt purgari; ſicut panni, & vaſa lignea, & hujuſmodi: Et talia lex præcipit purgari per aquam: quæ tamen finaliter omnia corrumpentur per ignem.

Ad tertium dicendum, quod per opus diſtinctionis ſunt rebus diverſæ formæ collatæ, quibus adinvicem diſtinguuntur. & ideo hoc fieri non potuit, niſi per eum qui eſt auctor naturæ. Sed per finalem purgationem reducentur res ad puritatem, in qua conditæ fuerunt. & ideo in hoc poterit natura creata exhibere miniſterium Creatori. & propter hoc miniſterium creaturæ committitur, quia hoc ad ejus nobilitatem cedit.

AP-

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum ab Ecclesia, mundum purgandum esse per ignem; & sic: „ In „ die illa tremenda, quando cęli movendi sunt, „ & terra, dum veneris judicare sæculum per i- „ gnem. *Item a Psalm.* 49. Ignis in conspectu ejus „ exardescet, & in circuitu ejus tempestas valida. „ Advocavit cęlum desursum, & terram discernere „ populum suum. *Et Psalm.* 96. Ignis ante ipsum „ præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos „ ejus. *Item* 2. *Petr. ult.* Cęli ardentes solventur, „ & elementa ignis ardore tabescent. Novos vero „ cęlos, & novam terram expectamus. *Item ibid.* „ Cęli autem, qui nunc sunt, & terra eodem ver- „ bo repositi, sunt igni servati in die judicii. *I-* „ *tem ibid.* Adveniet dies Domini, ut fur, in quo „ cęli magno impetu transient: elementa vero ca- „ lore solventur, terra autem, &, quæ in ipsa „ sunt, opera exurentur. „ Nota & contra hæresim prædictam *art.* 1. *append.* *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto futuram purgationem esse per ignem insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 322

Utrum ignis ille, quo mundus purgabitur, sit ejusdem speciei cum igne elementari.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod ille ignis non sit ejusdem speciei cum igne elementari. Nihil enim seipsum consumit: Sed ille ignis quatuor elementa consumet, ut dicit Glossa (*ordin. Bedæ super illud, Elementa vero*) 2. Petri ulti. Ergo ignis ille non erit ejusdem speciei cum igne elementari.

2. Præterea. Sicut virtus manifestatur per operationem, ita natura per virtutem: Sed ille ignis habebit aliam virtutem ab igne, qui est elementum; quia scilicet purgabit universum: quod ignis iste facere non potest. Ergo non erit ejusdem speciei cum isto.

3. Præterea. Ea quæ sunt ejusdem speciei in corporibus naturalibus, habent eundem motum: Sed ille ignis habebit alium motum, quam ignis, qui

est

eſt elementum ; quia circumquaque movebitur, ut totum purgare poſſit. Ergo non eſt ejuſdem ſpeciei.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit 20. de Civit. Dei: (*c. 16. ante med. to. 5.*) & habetur in Gloſ. (*ordin. & interlin. implic. ſup. illud, Præterit enim*) 1. ad Cor. 7. quod *figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione peribit*. Ergo ignis ille erit de natura ignis, qui nunc eſt in hoc mundo.

Præterea. Sicut purgatio futura erit per ignem, ita præcedens fuit per aquam: & utraque adinvicem comparatur 2. Petri 3. Sed in prima purgatione fuit aqua ejuſdem ſpeciei cum aqua elementari. Ergo ſimiliter erit in ſecunda purgatione ignis ejuſdem ſpeciei cum igne elementari.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc inveniuntur *tres* opiniones. *Quidam* enim dicunt, quod ignis elementum, qui eſt in ſphæra ſua, deſcendet ad purgationem mundi: Modum autem deſcenſionis ponunt per multiplicationem. ignis enim, undique appoſito combuſtibili, augmentatur: Et hoc præcipue tunc fiet, quando virtus ignis exaltabitur ſuper omnia alia elementa. Sed contra hoc eſſe videtur, quod ignis ille non tantum deſcendet, ſed etiam a Sanctis aſcendere perhibetur, ut patet 2. Petri 1. ubi dicitur, quod *tantum aſcendet judicii ignis, quantum aqua diluvii*. Ex quo videtur, quod ille ignis ſit circa locum medium generationis, † *al. generatus*. †

Et propter hoc *alii* dicunt, quod ignis ille generabitur circa locum medium ex congregatione radiorum cæleſtium corporum; ſicut videmus, quod congregantur in ſpeculo comburente: tunc autem loco ſpeculorum erunt nubes concavæ, ad quas fiet radiorum reverberatio. Sed hoc etiam non videtur conveniens: quia cum effectus corporum cæleſtium ſequantur determinatos ſitus, & aſpectus eorum, ſi ex virtute corporum cæleſtium ignis ille generaretur, tempus illius purgationis poſſet eſſe notum conſiderantibus motus aſtrorum: quod auctoritati Scripturæ repugnat.

Et ideo *alii* dicunt, ſequentes Auguſtinum, quod *ſicut mundanarum aquarum inundatione factum eſt diluvium; ita mundanorum ignium conflagratione figura hujus mundi peribit*, ut dicitur 20. de civitate Dei. (*loc. ſup. cit.*) Iſta autem conflagratio nihil aliud eſt, quam congregatio omnium cauſarum inferiorum, & ſuperiorum, quæ ex natura ſua habent virtutem igniendi: Quæ quidem congregatio non naturali curſu rerum, ſed virtute divina fiet:

Et

Et ex omnibus istis causis sic congregatis generabitur ignis, qui faciem hujus mundi exuret. Si autem opiniones hæ recte considerentur, invenientur diversificari quantum ad causam generationis illius ignis, & non quantum ad speciem ejus. Ignis enim generatus a Sole, vel ab inferiori calefaciente est ejusdem speciei cum igne, qui est in sua sphæra, nisi inquantum admiscetur ei de materia aliena: Quod quidem tunc oportebit: quia ignis non potest aliquid purgare, nisi secundum hoc quod alterum efficitur materia ejus aliquo modo. *Unde simpliciter concedendum est, quod ignis ille erit ejusdem speciei cum isto.*

Ad primum ergo dicendum, quod ignis ille, quamvis sit ejusdem speciei cum igne qui apud nos est, non tamen est idem numero. Videmus autem, quod duorum ignium ejusdem speciei unus alterum destruit, major scilicet minorem, consumendo materiam ejus: Et similiter etiam ille ignis ignem, qui apud nos est, consumere poterit.

Ad secundum dicendum, quod sicut operatio, quę procedit a virtute rei, est virtutis indicium, ita & virtus ejus est indicium essentiæ, vel naturæ, quæ procedit a principiis essentialibus rei: Operatio autem, quæ non procedit ex virtute rei operantis, non indicat virtutem ipsius; sicut patet in instrumentis. Actio enim instrumenti magis manifestat virtutem moventis, quam instrumenti virtutem: quia virtutem agentis manifestat, ut primum operationis principium; virtutem autem instrumenti non manifestat, nisi quatenus est susceptivum influentiæ principalis agentis, secundum quod movetur ab eo. Similiter etiam virtus quæ non procedit ex principiis essentialibus rei, non manifestat naturam ejus, nisi quantum ad susceptibilitatem; sicut virtus, qua aqua calefacta potest calefacere, non manifestat naturam ejus nisi quantum ad calefactibilitatem: & ideo nihil prohibet, quin aqua habens hanc virtutem sit ejusdem speciei cum aqua non habente virtntem istam. Similiter etiam non est inconveniens, quod ignis ille, qui habebit vim purgandi faciem mundi, sit ejusdem speciei cum igne, qui est apud nos; cum vis calefactiva non oriatur in ipso ex principiis essentialibus, sed ex divina virtute, vel operatione; sive dicatur, quod illa virtus sit aliqua qualitas absoluta, sicut calor in aqua calefacta; sive sit intensio quædam, sicut de instrumentali virtute (in 1. dist. (*quæst.* 1. *art.* 4.) dictum est. Et hoc probabilius est: quia ignis ille

non

non aget, nisi ut instrumentum divinæ virtutis.

Ad tertium dicendum, quod ignis ex propria natura non fertur nisi sursum: sed inquantum sequitur materiam, quam requirit extra propriam sphæram existens, sic sequitur materiæ combustibilis situm: Et per modum istum non est inconveniens, quod vel in circuitu, vel deorsum moveatur; & præcipue secundum quod agit ut instrumentum divinæ virtutis.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a 2. Pet. 3. quod ignis ille cum isto erit ejusdem speciei; & sic: *Cœli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei verbo, tunc ille mundus aqua inundatus periit. Cœli autem, qui nunc sunt, & terra igni sunt servati in die judicii*. Hæc ibi. Ecce, quod aperte comparat ignem purgaturum mundum aquæ diluvii eundem inundantis. Patet autem, quod comparata adinvicem solent vicissim sensum alterutrius declarare. Sic ergo videtur ex tali comparatione, quod ignis ille futurus sit ejusdem speciei cum isto elementari: ex quo & aqua inundans per diluvium fuit speciei ejusdem cum aqua elementari, ut colligitur ex *Gen*. 7. Item a 1. Cor. 7. *Præterit figura hujus mundi*. Ubi exponens sensum Apostoli Aug. inquit, quod *figura hujus mundi conflagratione mundanorum ignium peribit*. *Secundo* habes, quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto insinuare videntur, quod diximus, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis, &c.

ARTICULUS IV. 323

Utrum ignis ille purgabit etiam cœlos superiores.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quod ignis ille purgabit etiam cœlos superiores. Quia in Psal. 101. dicitur. *Opera manuum tuarum sunt cœli: ipsi peribunt, tu autem permanes*: Sed etiam superiores cœli sunt opera manuum Dei. Ergo & ipsi in finali illa mundi conflagratione peribunt.

2. Præterea. 2. Pet. 3. dicitur: *Cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent*; Cœli autem, qui ab elementis distinguuntur, sunt cœli superiores, quibus infixa sunt sidera. Ergo videtur,

quod

quod etiam illi per illum ignem purgabuntur.

3. Præterea. Ignis ille ad hoc erit, ut removeat a corporibus indispositionem ad perfectionem gloriæ: Sed in cœlo superiori invenitur indispositio & ex parte culpæ, quia diabolus ibi peccavit, & ex parte naturalis defectus; quia Roman. 8. super illud; *Scimus, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc*, dicit Glossa: (*ord. Ambros.*) *Omnia elementa cum labore explent officia sua; sicut Sol, & Luna non sine labore statuta sibi implent spatia*. Ergo etiam cœli superiores purgabuntur per ignem illum.

Sed Contra est, quod corpora cęlestia peregrinæ impressionis receptiva non sunt.

Præterea. Super illud 2. Thess. 1. *In flamma ignis dantis vindictam*, dicit Glossa (*ordin. Haym.*) *Ignis erit in mundo, qui præcedet eum, tantum spatium aeris occupans, quantum occupavit aqua in diluvio:* Sed aqua diluvii non ascendit usque ad superiores cælos, sed solum quindecim cubitis super altitudinem montium, ut habetur Genes. 7. Ergo cęli superiores illo igne non purgabuntur.

Respondeo dicendum, quod purgatio mundi ad hoc erit, ut removeatur a corporibus dispositio contraria perfectioni gloriæ: Quæ quidem perfectio est ultima rerum consummatio: *Et hæc quidem dispositio in omnibus corporibus invenitur, sed diversimode in diversis*. In quibusdam enim invenitur indispositio secundum aliquid inhærens substantiæ eorum; sicut in istis corporibus inferioribus, quæ per mutuam mixtionem decidunt a propria puritate: In quibusdam vero corporibus invenitur indispositio non per aliquid substantiæ eorum inhærens; sicut in corporibus cęlestibus, in quibus nihil invenitur repugnans ultimæ perfectioni universi, nisi motus, qui est via ad perfectionem; nec motus quilibet, sed localis tantum, qui non variat aliquid, quod sit intrinsecum rei, ut substantiam, aut quantitatem, aut qualitatem, sed solum locum, qui est extra rem: *Et ideo a substantia cœli superioris non oportet quod aliquid removeatur; sed oportet quod motus ejus quietetur*: Quietatio autem motus localis non fit per actionem alicujus contrarii agentis, sed per hoc quod motor desistit a movendo; *Et ideo cœlestia corpora nec per ignem, nec per alicujus creaturæ actionem purgabuntur: sed ipsa eorum quietatio sola voluntate divina accidens, eis loco purgationis erit*.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Augusti nus

nus dicit 20. de Civitate De, (*cap* 24. *tom.* 5.) verba illa Psalmi sunt intelligenda de Cœlis aereis, qui purgabuntur per ignem ultimæ conflagrationis.

Vel dicendum, quod si etiam de superioribus cęlis intelligantur, tunc dicuntur perire quantum ad motum, quo nunc continue moventur.

Ad secundum dicendum, quod Petrus se exponit, de quibus cœlis intelligat. præmiserat enim ante verba inducta, quod *cœli prius, & terra per aquam perierant, qui nunc eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii*. Ergo illi cœli per ignem purgabuntur, qui prius per aquam diluvii sunt purgati, scilicet cœli aerei.

Ad tertium dicendum, quod ille labor, & illa servitus creaturæ, quæ corporibus cœlestibus secundum Ambrosium attribuitur, nihil est aliud, quam vicissitudo motus, ratione cujus tempori subjiciuntur, & defectus ultimæ consummationis, quæ finaliter in eis erit. Ex culpa etiam dæmonum cœlum empyreum infectionem non contraxit; quia peccando statim e cœlo expulsi sunt.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum 2. Petr. 3. quod cęli superiores non purgabuntur per actionem illius ignis: & sic. *Cęli, qui nunc sunt, & terra eodem verbo sunt igni reservati in diem judicii*. Hæc ibi. Ubi, ut ex contextu patet, vult dicere, quod ignis tantum ascendet ad purganda omnia, quantum ascendit aqua tempore diluvii. Facit enim comparationem judicii illius prioris per diluvium facti, & judicii posterioris per ignem faciendi. Ex quo manifestum relinquitur, quod per ly *Cœli* non intelligit cœlos superiores, hoc est quintum corpus: quoniam tunc non concluderet intentum, sed potius ostenderet contrarium, quod scilicet ignis ille multo plus ascenderet, quam diluvium. Ut ergo intentum habeatur, ut par est, oportet per ly *Cœli* intelligi superiora elementa, ut *not. post ad secundum*. Item a Philosopho, adjuncta tamen propositione fidei, dicente, quod cęlestia corpora non sunt susceptiva peregrinæ impressionis, idest, alicujus impressionis novæ variantis aliquid intrinsecum eis, puta substantiam, quantitatem, qualitatem, &c. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & similium, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis vissim, &c.

AR-

ARTICULUS V. 324

Utrum ignis ille alia elementa consumet.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod ignis ille alia elementa consumet. Quia, ut dicit Gloss. Bedæ, (*ord. sup. illud, Elementa vero*) 2. Petri ult. *elementa quatuor, quibus mundus consistit, ignis ille maximus absumet; nec cuncta intantum absumet, ut non sint, sed duo ex toto consumet, duo vero in meliorem restituet faciem.* Ergo videtur, quod ad minus duo elementa per ignem illum destruenda sint totaliter.

2. Præterea. Apoc. 21. dicitur: *Primum cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non est*: Sed per cęlum aer intelligitur, ut August. dicit: (*lib.* 20. *de Civ. Dei, c.* 18. *tom.* 5.) mare autem est aquarum congregatio. Ergo videtur, quod illa tria elementa totaliter destruentur.

3. Præterea. Ignis non purgat, nisi secundum hoc quod alia efficiuntur materia ejus. Si ergo ignis purgat alia elementa, oportet quod ejus materia efficiantur. Ergo oportet, quod in naturam ignis transeant; & sic a natura sua corrumpentur.

4. Præterea. Forma ignis est nobilissima formarum, ad quam perduci possit elementaris materia: Sed per illam purgationem omnia in nobilissimum statum perducentur. Ergo alia elementa in ignem totaliter convertentur.

Sed Contra est, quod 1. Corint. 7. super illud, *Præterit figura hujus mundi*, Gloss. (*interl. Ambr.*) dicit: *Hujus mundi pulchritudo, non substantia præterit*: Sed ipsa substantia elementorum pertinet ad perfectionem mundi. Ergo elementa non consumentur secundum suam substantiam.

Præterea. Illa finalis purgatio, quæ fiet per ignem, respondebit primæ purgationi, quæ facta est per aquam: Sed illa non corrupit elementorum substantiam. Ergo nec illa quæ fiet per ignem, corrumpet.

Respondeo dicendum, quod circa hanc quæstionem est *multiplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod omnia elementa manebunt quantum ad materiam, omnia autem mutabuntur quantum ad imperfectionem: sed duo eorum retinebunt propriam formam substantialem, scilicet aer, & terra: in duobus vero, scilicet igne, & aqua, non remanebit forma substantialis eorum, sed mutabuntur ad formam co-

cœli: & ſic tria elementa, aer ſcilicet, ignis, & aqua, *cœlum* dicentur: quamvis aer retineat formam ſubſtantialem eandem, quam nunc habet; quia nunc etiam *cœlum* dicitur. Unde etiam Apoc. 21. non fit mentio niſi de cœlo, & terra: *Vidi*, inquit, *cœlum novum*, *& terram novam*. Sed hæc opinio eſt omnino abſurda. Repugnat enim & Philoſophiæ, ſecundum quam poni non poteſt, quod corpora inferiora ſint in potentia ad formam cœli: cum nec materiam habeant communem, nec contrarietatem adinvicem; Et etiam Theologiæ: quia ſecundum hanc poſitionem non ſalvabitur perfectio univerſi cum integritate ſuarum partium, duobus elementis ſublatis. Unde per hoc quod dicitur *cœlum*, intelligitur quintum corpus: omnia vero elementa intelliguntur per *terram*: ſicut in Pſal. 148. *Laudate Dominum de terra*: & ſequitur, *Ignis*, *grando*, *nix*, *glacies* &c.

Et ideo *alii* dicunt, quod omnia elementa manebunt ſecundum ſubſtantiam; ſed qualitates activæ, & paſſivæ ab eis removebuntur: Sicut etiam ponunt, quod in corpore mixto elementa ſalvantur ſecundum ſuas formas ſubſtantiales, ſine hoc quod proprias qualitates habeant, cum ſint ad medium reductæ: medium autem neutrum extremorum eſt. Et huic etiam videtur conſonare, quod Auguſtinus dicit 20. de Civitate Dei: (*cap.* 16. *in med. tom.* 5.) *Non iſta conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus noſtris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt; atque ipſa ſubſtantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conveniant*. Sed iſtud non videtur probabile: quia cum qualitates propriæ elementorum ſint effectus formarum ſubſtantialium, non videtur quod formis ſubſtantialibus manentibus, qualitates prædictæ poſſint mutari, niſi per actionem violentam ad tempus: Sicut in aqua calefacta videmus, quod ex vi ſuæ ſpeciei frigiditatem recuperat, quam per actionem ignis amiſit, dummodo ſpecies aquæ remaneat. Et præterea ipſæ qualitates elementares ſunt de perfectione ſecunda elementorum, ſicut propriæ paſſiones eorum: Nec eſt probabile, quod in illa finali conſumatione aliquid perfectionis naturalis ab elementis tollatur.

Et ideo videtur dicendum, quod manebunt elementa quantum ad ſubſtantiam, & qualitates eorum proprias; ſed purgabuntur ab infectione, quam ex peccatis hominum contraxerunt, & ab impuritate, quæ per actionem, & paſſionem mutuam in eis accidit: quia

quia jam cessante motu primi mobilis, in inferioribus elementis mutua actio, & passio esse non poterit: Et hoc August. (*loc. cit.*) appellat *qualitates corruptibilium elementorum*, scil. innaturales dispositiones eorum, secundum quas corruptioni appropinquant.

Ad primum ergo dicendum, quod ignis ille dicitur quatuor elementa absumere, inquantum ea aliquo modo purgabit. Quod autem sequitur, quod *duo ex toto consumet*, non est intelligendum, quod duo elementa secundum substantiam destruantur, sed quia duo magis removebuntur a proprietate, quam nunc habent. Quæ quidem duo a *quibusdam* esse dicuntur ignis, & aqua, quæ maxime excedunt in qualitatibus activis, scilicet calore, & frigore, quæ sunt maxime corruptionis principia in aliis corporibus: Et quia tunc non erit actio ignis, & aquæ, quæ sunt maxime activa, maxime immutari videbuntur a virtute, quam nunc habent. *Alii* vero dicunt, hæc duo esse aerem, & aquam, propter varios motus istorum duorum elementorum, quos consequuntur ex motu corporum cœlestium: Et quia isti motus non erunt, (sicut fluxus, & refluxus maris, & commotiones ventorum, & hujusmodi) ideo illa elementa maxime mutabuntur a proprietate, quam nunc habent.

Ad secundum dicendum, quod, sicut dicit August. 20. de Civitate Dei, (*c. 16. in fi. tom. 5.*) *cum dicitur*, *Et mare jam non est*, *per mare potest intelligi præsens sæculum*, *de quo ante dixerat*: *Mare dedit mortuos*, *qui in eo erant*.

Si tamen mare ad litteram referamus, tunc est dicendum, quod in mari *duo* intelliguntur, scilicet *substantia* aquarum, & earum *dispositio* quantum ad salsedinem, & commotiones fluctuum: Et quantum ad hoc secundum mare non remanebit; remanebit autem quantum ad primum.

Ad tertium dicendum, quod ignis ille non aget nisi ut instrumentum providentiæ, & virtutis divinæ, unde non aget in alia elementa usque ad eorum consumptionem, sed solum usque ad purgationem.

Nec oportet, quod illud quod efficitur materia ignis, totaliter a specie propria currumpatur, sicut patet in ferro ignito, quod a loco ignitionis remotum ex virtute speciei remanentis ad proprium statum, & pristinum redit: Et ita etiam erit de elementis per ignem purgatis.

Ad quartum dicendum, quod in partibus elemen-

torum non debet considerari solum, quid congruat alicui parti secundum se acceptæ, sed etiam quid congruat secundum ordinem ad totum. Dico ergo, quod quamvis aqua esset nobilior, si haberet formam ignis, similiter terra, & aer; universum tamen esset imperfectius, si tota elementorum materia formam ignis assumeret.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse ab Ecclesia, quod ignis non consumet ex toto alia elementa, & sic: *terra in æternum stat*. Hæc ibi. Unde patet, quod totaliter non consumetur, alioquin non staret in æternum. A simili autem intelligo dictum de aliis elementis; quod in æternum stent: quoniam de similibus idem est judicium. Adde, quod per terram quandoque intelliguntur omnia elementa, ut Gen. 1. *Creavit Deus cœlum, & terram*, & in symbolo: *Credo in Deum, creatorem cœli, & terræ*, & Psal. 148. *Laudate Dominum de terra*, & quasi exponendo, quid intelligat per terram, subdit: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum*. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides, quomodo ex iis, &c.

ARTICULUS VI. 305

Utrum omnia elementa per illum ignem purgabuntur.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod nec omnia elementa per illum ignem purgabuntur. Quia ignis ille, ut jam dictum est, (*a. 3. hu. q.*) non ascendet, nisi quantum ascendit aqua diluvii: Sed aqua diluvii non pervenit usque ad sphæram ignis. Ergo nec per ultimam purgationem elementum ignis purgabitur.

2. Præterea. Apoc. 21. super illud, *Vidi cœlum novum* &c. dicit Gloss. (*ordin.*) *Immutatio aeris, & terræ dubitabile non est quin per ignem fiet: sed de aqua dubitatur: nam purgationem in se ipsa habere creditur*. Ergo ad minus non est certum, quod omnia elementa purgabuntur.

3. Præterea. Locus, qui est perpetuæ infectionis, nunquam purgatur: Sed in inferno erit perpetua infe-

fectio. Cum ergo infernus intra elementa collocetur, videtur quod elementa non totaliter purgabuntur.

4. Præterea. Paradisus terrestris in terra continetur: Sed ille non purgabitur per ignem: quia etiam nec aquæ diluvii illuc ascenderunt, ut Beda dicit, (*commentar. in Exod. cap. 5. ad fi. & hab. in glos. ordin. sup. illud Gen. 2. Plantaverat autem Deus*) & habetur in 2. Sententiarum. (*dist. 7.*) Ergo videtur, quod non omnia elementa totaliter purgabuntur.

Sed Contra est Glossa supra inducta, (*art. præc. arg. 1.*) quæ habetur 2. Petr. ult. quod *quatuor elementa ignis ille absumet*.

Respondeo dicendum, quod quidam dicunt, quod ille ignis ascendet usque ad summitatem spatii continentis quatuor elementa; ut sic elementa totaliter purgentur & ab infectione peccati, quo etiam superiores partes elementorum sunt infectę, (ut patet per fumum idololatriæ superiora inficientis) & etiam a corruptione; quia elementa secundum omnes partes sui corruptibilia sunt. Sed hæc opinio repugnat auctoritati Scripturæ: quia 2. Petri 3. dicitur, quod *illi cæli repositi sunt igni, qui fuerunt per aquam purgati*. Et Augustinus dicit 20. de Civitate Dei, (*cap. 18. a med. to. 5.*) quod *ille mundus, qui diluvio periit, igni reservatur*. Constat autem, quod aqua diluvii non ascendit usque ad summitatem spatii elementorum, sed solum usque ad quindecim cubitos super altitudines montium. Et præterea notum est, quod vapores elevati a terra, vel fumi quicumque non possunt pertransire totam sphæram ignis, ut perveniant ad summitatem ejus. Et ita infectio peccati non pervenit usque ad spatium prædictum. A corruptibilitate etiam elementa non possunt purgari per subtractionem alicujus, quod per ignem possit consumi; sed per ignem poterunt consumi impuritates elementorum, quæ ex eorum permixtione proveniunt. Hujusmodi autem impuritates præcipuæ sunt circa terram usque ad medium aeris interstitium. *Unde usque ad illud spatium ignis ultimæ conflagrationis elementa purgabit*. Tantum enim aquæ diluvii ascenderunt, quod probabiliter æstimari potest ex montium altitudine, quos determinata mensura transcenderant.

Primum ergo concedimus.

Ad secundum dicendum, quod ratio dubitationis in Glos. exprimitur; quia scil. aqua vim purgationis in se habere creditur: Non tamen habet vim pur-

purgationis talis, qualis futuro statui competit, ut ex dictis patet. (*artic. præced. & a 2. hujus quæst. ad 2.*)

Ad tertium dicendum, quod illa purgatio præcipue ad hoc erit, ut quicquid est imperfectionis, a Sanctorum habitatione removeatur. Et ideo in illa purgatione totum quod est fœdum, ad locum damnatorum congregabitur. Unde infernus non purgabitur; sed ad ipsum deducentur totius mundi fæces, secundum illud Psal. 74. *Fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.*

Ad quartum dicendum, quod quamvis peccatum primi hominis in terrestri Paradiso sit commissum; non tamen locus ille est locus peccantium, sicut nec cœlum empyreum. ex utroque enim loco homo, & diabolus statim post peccatum sunt ejecti, unde locus ille purgatione non indiget.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a 2. Petr. 3. quod omnia elementa, dempto igne in sphæra sua, purgabuntur, & sic. *Cœli erant prius, & terra, & ille tunc mundus aqua inundatus periit, cæli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo sunt igni reservati in die judicii.* Hæc ibi. Quasi dicat; tantum spacium occupabit ignis in die judicii venturus, quantum occupavit inundatio illa aquarum. Cum ergo inundatio illa non ad sphæram ignis ascenderit, sed solum usque ad quindecim cubitos supra montes *Gen. 7.* quod probabiliter existimatur esse medium aeris interstitium, vel circa: patet intentum. Quomodo autem intelligatur, quod illi cæli, & terra prius per aquam perierint, ut ibi Petrus ait, colligere potes ex *a. 2. ad secundum*. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS VII. 326

Utrum ignis ultimæ conflagrationis judicium debeat sequi.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod ignis ultimæ conflagrationis judicium debeat sequi. Augustinus enim 20. de Civitate Dei (*cap. ult. ad fin. to.* 5.) hunc ordinem ponit eorum quæ in judicio sunt futura, dicens: *In illo judicio has res didicimus esse venturas, Eliam Thesbitem, fidem Judæorum, Antichristum persecuturum, Christum judicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque divisionem, mundi conflagrationem, ejusdemque renovationem*. Ergo conflagratio judicium sequetur.

2. Præterea. August. dicit in eodem lib. (*c.* 16. *ante med.*) *Judicatis impiis, & in æternum ignem missis, figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione peribit*. Ergo idem quod prius.

3. Præterea. Dominus ad judicandum veniens aliquos vivos reperiet; ut patet ex hoc quod habetur 1. Thes. 4. ubi ex persona eorum Apostolus dicit: *Deinde nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini* &c. Sed hoc non esset, si conflagratio mundi præcederet; quia per ignem dissolverentur: Ergo ignis ille judicium sequetur.

4. Præterea. Dominus dicitur judicaturus orbem per ignem: & ideo conflagratio finalis videtur esse executio sententiæ, vel divini judicii. Sed executio sequitur judicium. Ergo ille ignis judicium sequetur.

Sed Contra est, quod dicitur in Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet*.

Præterea. Resurrectio præcedet judicium: alias non videret omnis oculus Christum judicantem: Sed mundi conflagratio resurrectionem præcedet: sancti enim, qui resurgent, corpora spiritualia, & impassibilia habebunt. & ita non poterunt purgari per ignem; cum tamen in littera (4. *d.* 47.) dicatur ex verbis Augustini, (*l.* 20. *de Civ. Dei*, *c.* 18. & 19. *to.* 5.) quod per illum ignem purgabitur, si quid in aliquibus sit purgandum. Ergo ille ignis judicium præcedet.

Respondeo dicendum, quod illa conflagratio secundum rei veritatem quantum ad sui initium judicium præcedet. quod ex hoc manifeste colligi potest, quod mortuorum resurrectio judicium præce-

det: quod patet 1. Thes. 4. ubi dicitur, quod *illi qui dormierunt, rapientur in nubibus in aera obviam Christo ad judicium venienti*. Simul autem erit resurrectio communis, & corporum sanctorum glorificatio. Sancti enim resurgentes corpora gloriosa resument; ut patet per illud quod dicitur 1. Corinth. 15. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Simul autem cum corpora Sanctorum glorificabuntur, etiam tota cratura suo modo renovabitur; ut patet per illud quod dicitur ad Rom. 8. quod *ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*. Cum ergo conflagratio mundi sit dispositio ad renovationem prædictam, ut ex dictis patet, (*a.* 1. *&* 4. *huj. q.*) *manifeste potest colligi, quod ista conflagratio quoad purgationem mundi judicium præcedet; sed quoad aliquem actum, qui scilicet est involvere malos, judicium sequetur*.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus non loquitur determinando, sed opinando: quod patet ex hoc quod sequitur: *Quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc ad perfectum hominis intelligentia valet consequi. Existimo tamen, eo quo a me commemorata sunt ordine esse ventura*. Ergo patet, quod hæc dixit opinando.

Et similiter dicendum est ad Secundum.

Ad tertium dicendum, quod omnes homines morientur, & resurgent: sed tamen illi dicuntur vivi reperiri, qui usque ad tempus conflagrationis vivent in corpore.

Ad quartum dicendum, quod ille ignis non exequitur sententiam judicis, nisi quoad involutionem malorum: Et quantum ad hoc sequetur judicium.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito dictum esse a Psalm. nonagesimo sexto. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus. Montes, sicut cera, fluxerunt a facie Domini: a facie Domini omnis terra. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis*. Hæc ibi. Ubi loquitur de judicio: in cujus signum præmiserat: *nubes, & caligo in circuitu ejus, justitia, & judicium correctio sedis ejus*. Ecce nubes: apparebit in judicio *Act.* 1. Dicit ergo de illa conflagratione, quantum ad purgationem mundi, quod ante ipsum præce-

cedet, & quod montes, ficut cera, fluent, & omnis terra a facie domini, ideft, quod per illum ignem confumentur montes, & renovabitur terra. De eodem autem igne, quantum ad involutionem malorum poft datam fententiam, dicit ly *inflammabit in circuitu inimicos ejus*, &, qui fint inimici ejus, declarat per ly *confundantur omnes, qui adorant fculptilia, & qui gloriantur in fimulachris fuis*. Quafi dicat. Inimici ejus funt omnes peccatores, ut fic: quoniam omnes hi adorant fculptilia, ideft fua figmenta venerantur, & gloriantur in fimulachris fuis, hoc eft adorant tanquam Deum, quæ fibi ipfis in mente fculpferunt, & gloriantur in phantafmatibus, feu adinventionibus a fe factis. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta fcripturarum, pro quanto ignem illum præcedere judicium, aut ubfequi, infinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS VIII. 327

Utrum ille ignis habiturus fit talem effectum in hominibus, qualis defignatur.

AD Octavum fic proceditur. Videtur, quod ille ignis non habebit talem effectum in hominibus, qualis in littera defignatur. (4. *d.* 47.) illud enim confumi dicitur, quod in nihilum reducitur: Sed corpora impiorum non refolventur in nihilum, fed in æternum confervabuntur, ut æternam pœnam fuftineant. Ergo ignis ille non erit malis confumptio ut in littera dicitur.

2. Si dicatur, quod confumet malorum corpora, inquantum ea refolvet in cinerem. Contra: Sicut corpora malorum, ita & bonorum in cinerem refolventur: hoc enim eft Chrifti folius privilegium, ut caro ejus non videat corruptionem. Ergo etiam bonis tunc repertis erit confumptio.

3. Præterea. Infectio peccati magis abundat in elementis, fecundum quod veniunt ad compofitionem humani corporis, in quo eft corruptio fomitis, etiam quantum ad bonos, quam in elementis extra corpus humanum exiftentibus: Sed elementa extra corpus humanum exiftentia purgabuntur propter peccati infectionem. Ergo multo fortius oportet per ignem purgari elementa in corporibus humanis exiftentia, five bonorum, five malorum: Et ita oportet utrorumque corpora refolvi.

4. Præterea. Quamdiu ſtatus viæ durat, elementa ſimiliter agunt in bonos, & in malos: Sed adhuc durabit ſtatus hujus viæ in illa conflagratione: quia poſt ſtatum hujus viæ non erit mors naturalis, quæ tamen per illam conflagrationem cauſabitur. Ergo ille ignis æqualiter aget in bonos, & in malos: Et ita non videtur, quod ſit aliqua diſcretio inter eos quantum ad effectum illius ignis ſuſcipiendum, ſicut in littera ponitur. (*loc. cit.*)

5. Præterea. Illa conflagratio quaſi in momento perficietur: Sed multi invenientur vivi, in quibus erunt multa purgabilia. Ergo illa conflagratio non ſufficiet ad eorum purgationem.

Reſpondeo dicendum, quod ignis ille finalis conflagrationis quantum ad hoc quod judicium præcedet, aget ut inſtrumentum divinæ juſtitiæ, & iterum per virtutem naturalem ignis. „ Quantum ergo „ pertinet ad virtutem naturalem ipſius, ſimiliter „ aget in malos, & bonos, qui vivi reperientur, „ utrorumque corpora in cinerem reſolvendo: In- „ quantum vero aget ut inſtrumentum divinæ juſti- „ tiæ, diverſimode aget in diverſos, quantum ad „ ſenſum pœnæ. „ Mali enim per actionem ignis cruciabuntur: boni vero, in quibus nihil purgandum invenietur, omnino nullum dolorem ex igne ſentient: ſicut nec pueri ſenſerunt in camino ignis, Dan. 3. Quamvis eorum corpora non ſervabuntur integra, ſicut puerorum ſervata fuerunt: Et hoc divina virtute fieri poterit, ut ſine doloris cruciatu reſolutionem corporum patiantur. Boni vero, in quibus aliquid purgandum reperietur, ſentient cruciatum doloris ex illo igne, plus vel minus, pro meritorum diverſitate. *Sed quantum ad actum, quem poſt judicium ille ignis habebit, in damnatos tantum aget:* quia boni omnes habebunt corpora impaſſibilia.

Ad primum ergo dicendum, quod conſumptio ibi accipitur non pro annihilatione, ſed pro reſolutione in cineres.

Ad ſecundum dicendum, quod bonorum corpora, quamvis in cinerem reſolventur per ignem, non tamen ex hoc dolorem ſentient; ſicut nec pueri in fornace Babylonica exiſtentes. Et quantum ad hoc eſt diſſimile de bonis, & malis.

Ad tertium dicendum, quod elementa in corporibus humanis exiſtentia purgabuntur per ignem etiam in corporibus electorum: ſed hoc per divinam virtutem fiet ſine cruciatu doloris.

Ad quartum dicendum, quod ignis ille non aget

tan-

tantum secundum naturalem elementi virtutem, etiam ut divinæ justitiæ instrumentum.

Ad quintum dicendum, quod *tres* sunt causæ, quare subito illi, qui vivi reperientur, purgari poterunt. *Una* est, quia in eis pauca purganda invenientur; cum terroribus, & persequutionibus præcedentibus fuerint purgati. *Secunda* causa est, quia & vivi, & voluntarii pœnam sustinebunt. pœna autem in hac vita voluntarie suscepta multo plus purgat, quam pœna post mortem inflicta; sicut patet in Martyribus; quia *si purgandum quid in eis invenitur, passionis falce tollitur*, ut August. dicit: (*l. de unico baptis. cont. Petil. c.* 13. *a med. to.* 7.) cum tamen pœna martyrii sit brevis in comparatione ad pœnam, quæ in Purgatorio sustinetur. *Tertia* est, quia calor ille recuperabit in intensione, quantum amittit in temporis brevitate.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito in suo simili insinuatum a scripturis, quod ignis ultimæ conflagrationis aget in malos, & in bonos diversimode: & sic Isa. 43. *Cum transieris per ignem, non combureris, & flamma non ardebit in te*. Hæc ibi. Quæ sint quoad bonos nihil purgandum habentes. Item ab Apocal. 18. *Quantum glorificavit se, & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum*. Hæc ibi. Quæ sint quoad malos, & quoad bonos aliquid de purgabili habentes. Item ab Exod. 14. *fugientibus Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus, filii autem Israel perrexerunt per medium sicci maris, & aquæ erant eis, quasi pro muro a dextris, & a sinistris*. Hæc ibi. Quæ sint pro differentia bonorum, & malorum in eodem igne conflagrationis; loquendo a simili. Item ab Ecclesia in vitis sanctorum, puta Agnetis, de qua legitur. *Vicarius Aspasius igne copioso accenso, jussit eam jactari in medio. Quod cum fuisset factum, flamma in duas partes divisa, ipsam in nullo contingebat incendium, sed ministros exurebat*. Hæc ibi. Item ab eadem Ecclesia, de S. Cæcilia. *Tunc Almachius jussit, eam in bullienti balneo concremari. Cumque ibi die integro cum nocte, quasi in frigido loco, remansisset, jussit eam in ipso balneo decollari*. Hæc ibi. Item ab eadem Ecclesia de sancto Dominico fundatore ordinis Prædicatorum probatur, quasi a fortiori, intentum præsens. „ Cum eo deventum es-

 „ set,

In contrarium est, quod in Psal. 69. de illo igne dicitur: *Inflammabit in circuitu inimicos ejus*.

Præterea. Daniel. 7. dicitur *Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus*: Glossa: (*interl. Hieron.*) *Ut peccatores traheret in gehennam*: Loquitur autem auctoritas de illo igne, de quo nunc est mentio; ut patet per quandam Gloss. (*interl. sup. illud*, *Thronus ejus*) quæ ibi dicit, *ut malos puniat, & bonos purget*. Ergo ignis finalis conflagrationis in infernum cum reprobis demergetur.

Respondeo dicendum, quod tota purgatio mundi, & innovatio ad purgationem, & innovationem hominis ordinabitur. *Et ideo oportet, ut mundi purgatio, & innovatio purgationi, & innovationi humani generis respondeat*. Humani autem generis purgatio quædam erit, quod mali segregabuntur a bonis. Unde dicitur Luc. 3. „ Cujus ventilabrum in „ manu ejus; & purgabit aream suam, & congrega„ bit triticum, *idest electos*, in horreum suum; pa„ leas autem, *idest reprobos*, comburet igne inex„ tinguibili. *Unde* & ita erit de purgatione mun„ di, quod quicquid erit turpe, & fœdum, in in„ fernum cum reprobis mittetur, quicquid vero pul„ chrum, & nobile, reservabitur in superioribus ad „ gloriam electorum: Et ita etiam erit de illo igne „ conflagrationis, „ sicut dicit Basilius super illud Psal. 28. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*: (*hom. 1. in hunc Psal. inter med. & fi.*) quia quoad calidum æstivum, & quantum ad id quod in igne grossum reperietur, descendet ad inferos ad pœnam damnatorum: quod vero est ibi subtile, & lucidum, remanebit superius ad gloriam electorum.

Ad primum ergo dicendum, quod ignis, qui purgabit electos ante judicium, erit idem cum igne conflagrationis mundi: quamvis quidam contrarium dicant. Convenit enim, ut cum homo sit pars mundi, eodem igne purgetur homo, & mundus. Dicuntur autem duo ignes, qui purgabit bonos, & qui cruciabit malos, & quantum ad officium, & aliquo modo quantum ad substantiam; quia non tota substantia ignis purgantis in infernum detrudetur, ut dictum est. (*in corp.*)

Ad secundum dicendum, quod in hoc ille ignis remunerabitur, quod illud quod est grossum in eo, separabitur ab ipso, & retrudetur in infernum.

Ad

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum resurrectio corporum sit futura.
Secundo. Utrum sit omnium generaliter.
Tertio. Utrum sit naturalis, vel miraculosa.

ARTICULUS I. 329

Utrum corporum Resurrectio sit futura.

S. Tho. 4. d. 43. q. un. a. 1. qu. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod corporum Resurrectio non sit futura. Job 14. *Homo, cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum.* Sed cœlum nunquam atteretur; quia *terra*, de qua minus videtur, *in æternum stat*, ut patet Eccles. 1. Ergo homo mortuus nunquam resurget.

2. Præterea. Dominus Matth. 22. probat resurrectionem per auctoritatem illam: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob; quia non est Deus mortuorum, sed viventium*: Sed constat, quod quando verba illa dicebantur, Abraham, Isaac, & Jacob non vivebant corpore, sed solum anima. Ergo resurrectio non erit corporum, sed solum animarum.

3. Præterea. Apostolus 1. Corinth. 15. videtur probare resurrectionem ex remuneratione laborum, quos in hac vita sustinent Sancti; qui si in hac vita tantum confidentes essent, miserabiliores essent omnibus hominibus: Sed sufficiens remuneratio omnium laborum hominis potest esse in anima tantum. non enim oportet, quod instrumentum simul cum operante remuneretur. Corpus autem instrumentum animæ est: unde etiam in Purgatorio, ubi animæ puniuntur pro his quæ gesserunt in corpore, anima sine corpore punitur. Ergo non oportet ponere resurrectionem corporum; sed sufficit ponere resurrectionem animarum, quæ est dum transferuntur de morte culpæ, & miseriæ in vitam gratiæ, & gloriæ.

4. Præterea. *Ultimum rei est perfectissimum in re*; quia per illud attingit finem suum: Sed perfectissimus status animæ est, ut sit a corpore separata; quia in hoc statu conformior est Deo, & angelis, & magis pura, quasi separata ab omni extranea natura. Ergo separatio a corpore est ultimus status ejus: Et ita ex hoc statu non redit ad corpus, sicut nec ex viro fit puer.

5. Præ-

5. Preterea. Mors corporalis in pęnam homini est inducta propria prævaricatione, ut patet Gen. 2. sicut & mors spiritualis, quæ est separatio animæ a Deo, est inflicta homini pro peccato mortali: Sed de morte spirituali nunquam redit homo ad vitam post sententiam damnationis acceptam. Ergo nec de morte corporali ad vitam corporalem erit regressus: Et sic resurrectio non erit.

Sed Contra est, quod dicitur Job 19. *Scio, quod Redemptor meus vivit; & in novissimo die de terra surrecturus sum; & rursum circumdabor pelle mea*, &c. Ergo resurrectio corporum erit.

Præterea. Donum Christi est majus, quam peccatum Adæ, ut patet Rom. 5. Sed mors per peccatum introducta est, quia si peccatum non fuisset, mors nulla esset. Ergo per donum Christi a morte homo reparabitur ad vitam.

Præterea. Membra debent esse capiti conformia: Sed caput nostrum vivit, & in æternum vivet in corpore, & anima: quia *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur*, ut patet Rom. 6. Ergo & homines, qui sunt ejus membra, vivent in corpore, & anima: Et sic oportet carnis resurrectionem esse.

Respondeo dicendum, *quod secundum diversas sententias de ultimo fine hominis diversificatæ sunt sententiæ ponentium, vel negantium resurrectionem*. Ultimus enim finis hominis, quem naturaliter omnes homines desiderant, est beatitudo: Ad quam quidem hominem posse pertingere in hac vita, *quidam* posuerunt: Unde non cogebantur ponere aliam vitam post istam, in qua homo ultimam suam perfectionem consequeretur: Et sic resurrectionem negabant: Sed hanc opinionem satis probabiliter excludit varietas fortunæ, & infirmitas humani corporis, scientiæ, & virtutis imperfectio, & instabilitas; quibus omnibus beatitudinis perfectio impeditur, ut August. prosequitur in fine de civ. Dei. (*&* *l*. 19. *c*. 3. *to*. 5.)

Et ideo *alii* posuerunt, aliam vitam esse post hanc, in qua homo tantum secundum animam vivebat post mortem: Et hanc vitam ponebant sufficere ad naturale desiderium implendum de beatitudine consequenda. Unde Porphyrius dicebat, ut Augustinus dicit in libro ult. de civit. Dei: (*c*. 26. *tom*. 5.) *Ut beata sit anima, omne corpus fugiendum est*. Unde tales resurrectionem non ponebant. Hujus autem opinionis apud diversos diversa erant falsa fundamenta. *Quidam* enim hæretici posuerunt, omnia corporalia esse a malo principio, spiritualia vero a bo-

bono: Et hoc secundum hoc oportebat, quod anima summe perfecta non esset, nisi a corpore separata, per quod a suo principio distrahitur, cujus participatio ipsam beatam facit. *Et ideo omnes hæreticorum sectæ, quæ ponunt a diabolo corporalia esse creata, vel formata, negant corporum resurrectionem.* Hujus autem fundamenti falsitas in princip. 2. lib. ostensa est. (*d.* 1. *q.* 1. *a.* 3.) *Quidam* vero posuerunt, totam hominis naturam in anima constare; ita ut anima corpore uteretur, sicut instrumento, aut sicut nauta navi: Unde secundum opinionem hanc sequitur, quod sola anima beatificata, homo naturali desiderio beatitudinis non frustraretur: Et sic non oportet ponere resurrectionem. Sed hoc fundamentum sufficienter Philosophus in 2. de Anima (*a princ. lib. tom.* 2.) destruit, ostendens animam corpori, sicut formam materiæ, uniri. *Et sic patet, quod si in hac vita homo non potest esse beatus, est necesse resurrectionem ponere.*

Ad primum ergo dicendum, quod cęlum nunquam atteretur quantum ad substantiam, sed quantum ad effectum virtutis, per quam movet ad generationem, & corruptionem inferiorum; ratione cujus dicit Apostolus 1. Corinth. 7. *Præterit figura hujus mundi.*

Ad secundum dicendum, quod anima Abraham non est, proprie loquendo, ipse Abraham, sed est pars ejus: & sic de aliis. Unde vita animæ Abrahæ non sufficeret ad hoc, quod Abraham sit vivens, vel quod Deus Abraham sit Deus viventis: sed exigitur vita totius conjuncti, scil. animæ, & corporis: Quæ quidem vita, quamvis non esset actu, quando verba proponebantur, erat tamen in ordine utriusque partis ad resurrectionem. Unde Dominus per verba illa subtilissime, & efficaciter resurrectionem probat.

Ad tertium dicendum, quod anima non comparatur ad corpus solum ut operans ad instrumentum, quo operatur, sed etiam ut forma ad materiam. Unde operatio est conjuncti, & non tantum animæ, ut patet per Philos. in 1. de Anima. (*tex.* 64. & 66. *to.* 2.) Et quia operanti debetur operis merces, oportet quod ipse homo compositus ex anima, & corpore operis sui mercedem accipiat. Venialia autem sicut dicuntur peccata, quasi dispositiones ad peccandum, non quod simpliciter habeant, & perfecte rationem peccati; ita pęna, quæ eis redditur in Purgatorio, non est simpliciter retributio, sed magis purgatio quædam, quæ seorsum fit in corpore per mortem, & incinerationem, & in anima per purgatorii ignem.

Ad

Ad quartum dicendum, quod, cæteris paribus, perfectior est status animæ in corpore, quam extra corpus: quia est pars totius compositi: & omnis pars integralis materialis est respectu totius: Et quamvis sit Deo conformior secundum quid, non tamen simpliciter. Tunc enim, simpliciter loquendo, est aliquid maxime Deo conforme, quando habet quicquid conditio suæ naturæ requirit; quia perfectionem divinam tunc maxime imitatur. Unde cor animalis magis est Deo conforme in mobili, quando movetur, quam quando quiescit; quia perfectio cordis est in moveri, & ejus quies est ejus destructio.

Ad quintum dicendum, quod mors corporalis est introducta per peccatum Adæ, quod est morte Christi deletum. Unde pœna illa non manet in æternum: Sed peccatum mortale, quod mortem ęternam per impœnitentiam inducit, ultra non expiabitur. & ideo mors illa æterna erit.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæresim *Sadducæorum*, & *Albanensium* dicentium, quod resurrectio carnis non est futura, vel resurrectionem corporum, sive mortuorum non esse. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, merito damnari a Job 19. *In novissimo die de terra resurrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Item a Matth. 22. contra *Sadducæos*; *Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Jacob, Deus non est Deus mortuorum, sed viventium*. Hæc ibi. Per quam rationem ita confundit Sadducæos, quod de hoc protinus subinfertur, *Pharisæi audientes, quod silentium imposuisset Sadducæis*. Item Marc. 12. de hoc eodem facto dicitur: *Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos coinquirentes, & videns, quoniam bene illis responderit*. Hæc ibi. Ecce, quod illa ratio Christi de Abraham, &c. est efficacissima ad probandum resurrectionem contra negantes eam, etiam secundum testimonium adversariorum ejus, scilicet Pharisæorum, & Scribarum. item a Symbolo fidei Apostolorum ubi dicitur circa finem, *Carnis resurrectionem*. Item a Symbolo Patrum Concilii *Constantinopolitani I.* ubi dicitur: *Expecto resurrectionem mortuorum*. Item ab omnibus aliis Conciliis de hac re tractantibus: quoniam in his, quæ sunt fidei, nullum Concilium legitimum discrepat. Item a 1. Corinth. 15. *Si Christus resurrexit: quomodo quidam*

dam

dam dicunt in vobis , quoniam resurrectio mortuorum non est ? Si autem resurrectio mortuorum non est , neque Christus resurrexit. Hæc ibi. Subſume tu illud Rom. 6. quod *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur*, & videbis juſtiſſimam eſſe querelam Apoſtoli de hac inſania quorundam negantium, quod reſurrectio mortuorum non eſt. Item Rom. 5. *Sed non ſicut delictum , ita & donum . Si enim* , &c. Ubi oſtendit Apoſtolus, per donum Chriſti eſſe futuram reſurrectionem carnis. Si enim delictum Adæ mortem carnis in omni ſua poſteritate cauſavit, ut vere cauſavit, juxta Concilium *Trid. ſeſſ.* 5. *decret. de peccat. origin.* multo magis donum Chriſti reſurrectionem carnis cauſabit. Alioquin delictum majus eſſet in deſtruendo, quam donum in conſtruendo; quod eſt contra intentionem Apoſtoli. Ut ergo donum ſit æquale delicto oportet, quod reſurgant homines: ut autem ſit majus, oportet, quod reſurgant in melius commutati. Et hoc verum eſt de omnibus, quantum eſt ex parte ſufficientiæ doni Chriſti, licet nonniſi de aliquibus, ideſt de bonis, quantum eſt ex parte doni, & recipientium donum. A fortiori igitur concluſit Apoſtolus, reſurrectionem mortuorum eſſe futuram per donum Chriſti, quando dixit, quod donum illud erat majus, quam debitum. Sufficiebat enim pro reſurrectione tantum præciſe concludendo dicere, quod donum non erat minus, quam delictum, ſed ipſi æquale. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, & patrum, pro quanto reſurrectionem carnis futuram dicunt, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis viciſſim Angelica doctrina hæc & declaretur, & conſolidetur.

ARTICULUS II. 330

Utrum Reſurrectio erit omnium generaliter.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod Reſurrectio non erit omnium generaliter. In Pſalmo enim primo dicitur: *Non reſurgent impii in judicio*: Sed reſurrectio non erit hominum, niſi tempore judicii univerſalis. Ergo impii nullo modo reſurgent.

2. Præterea. Dan. 12. dicitur: *Multi de his qui dormierunt in terræ pulvere evigilabunt* : Sed hæc locutio quandam particulationem importat. Ergo non omnes reſurgent.

3. Præterea. Per reſurrectionem homines confor-

man-

mantur Christo resurgenti. unde 1. Cor. 15. concludit Apostolus: *quod si Christus resurrexit, & nos resurgemus:* Sed illi soli debent Christo resurgenti conformari, qui imaginem ipsius portaverunt; quod solum bonorum est. Ergo ipsi soli resurgent.

5. Præterea. Pœna non dimittitur, nisi ablata culpa: Sed mors corporalis est pœna peccati originalis. Ergo cum non omnibus sit dimissum originale peccatum, non omnes resurgent.

5. Præterea. Sicut per gratiam Christi renascimur, ita per gratiam ejus resurgemus: Sed illi qui in maternis uteris moriuntur, nunquam poterunt renasci. Ergo nec resurgere poterunt. Et sic non omnes resurgent.

Sed Contra est, quod dicitur Jo. 5. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei; & qui audierint vivent*. Ergo omnes mortui resurgent.

Præterea. 1. Corinth. 15. dicitur: *Omnes quidem resurgemus*, &c.

Præterea. Resurrectio ad hoc necessaria est, ut resurgentes recipiant pro meritis pœnam, vel præmium: Sed omnibus debetur vel pœna, vel præmium: *vel* pro merito proprio, sicut adultis; *vel* pro merito alieno, sicut parvulis. Ergo omnes resurgent.

Respondeo dicendum, quod ea, quorum ratio sumitur ex natura speciei, oportet similiter inveniri in omnibus, quæ sunt ejusdem speciei. Talis autem est resurrectio. Hæc enim est ejus ratio, ut ex dictis patet, (*a. præc.*) quod anima in perfectione ultima speciei humanæ esse non potest a corpore separata. Unde nulla anima in perpetuum remanebit a corpore separata. *Et ideo necesse est, sicut unum, ita & omnes resurgere*.

Ad primum ergo dicendum, quod loquitur de spirituali resurrectione; qua impii non resurgent in judicio discussionis conscientiæ, ut Glossa (*interlin. & ord. Aug. to.* 8.) exponit. Vel loquitur de impiis, qui sunt omnino infideles, qui non resurgent, ut judicentur, jam enim judicati sunt.

Ad secundum dicendum, quod August. (*lib.* 20. *de civ. Dei c.* 23. *in fi. to.* 5.) exponit *multi*, idest *omnes*: Et hic modus loquendi frequenter invenitur in sacra Scriptura.

Vel particulatio potest intelligi quantum ad pueros damnatos in limbo; qui quamvis resurgent, non proprie dicuntur evigilare; cum nec sensum pœnæ, nec gloriæ habituri sint. vigilia enim est solutio sensus.

Ad tertium dicendum, quod omnes tam boni, quam ma-

mali conformantur Christo, vivendo in ista vita, in his quæ ad naturam speciei pertinent, non autem in his quæ pertinent ad gratiam. Et ideo omnes ei conformabuntur in reparatione vitæ naturalis, non autem in similitudine gloriæ, sed soli boni.

Ad quartum dicendum, quod mortem, quæ est pęna originalis peccati, qui in originali decesserunt, exolverunt moriendo. Unde non obstante originali culpa, possunt a morte resurgere. pęna enim originalis peccati magis est mori, quam morte detineri.

Ad quintum dicendum, quod renascimur per gratiam Christi nobis datam, sed resurgimus per gratiam Christi, qua factum est, ut naturam nostram susciperet; quia ex hoc ei in naturalibus conformamur. Unde illi qui in maternis uteris decedunt, quamvis renati non fuerint per susceptionem gratiæ, tamen resurgent propter conformitatem naturæ ad ipsum, quam consequuti sunt ad perfectionem humanæ speciei pertingentes.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Alexandri Aerarii* dicentis: resurrectionem carnis jam factam esse, nec aliam corporum expectandam. Unde patet, quod secundum istum resurrectio non erit omnium universaliter. Cum enim jam facta esset; clarum est, quod Alexander ipse loquens non includebatur in illa: alioquin vel dixisset, se fuisse resuscitatum, vel in humanis conversationibus secundum statum præsentem non interfuisset: quoniam in resurrectione corporum non est locus comestioni, aut bibitioni, neque nubunt, neque nubuntur, & corruptibile resurgit incorruptibile. Cum ergo talis non esset Alexander (comedebat enim, & bibebat ex indigentia) patet, quod non resurrexerat resurrectione, de qua loquimur, & consequenter, quod per illam suam positionem negabat, resurrectionem fieri omnium universaliter. Pro quanto igitur hoc ultimum negabat; articulus præsens militat contra illum. Cæterum, pro quanto resurrectionem factam, & non fiendam dicit articulus primus hujus quæstionis eundem expugnavit. *Secundo* habes: quomodo per rationem, pro quanto resurrectionem generaliter fiendam, statuit, ostendas, merito ipsum damnari ab Apostolo 2. Tim. 2. *ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes; resurrectionem jam factam & subverterunt quorundam fidem*. Hæc ibi. Item ibid.

Ibid. 4. *Alexander Aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi dominus secundum opera ejus, quem & tu devita. Valde enim restitit verbis nostris.* Hæc ibi. Item 1. Tit. 1. *Bonam conscientiam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt. Ex quibus est Hymenæus, & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.* Hos ergo ratio articuli, ut dictum est, subvertit radicitus per hoc, quod ostendit, resurrectionem debere esse generalem. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito fuisse dictum a Jo. 5. quod resurrectio erit generalis. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, &, qui audierint, vivent.* Hæc ibi. Ubi per ly *in monumentis sunt*, intelligit mortuos: etiamsi numquam fuissent sepulti. Accipit enim ly *in monumentis sunt*, tanquam a notioribus nobis loquens, illos, qui ex hac vita migraverunt. Et revera in monumentis sunt: ex quo extra conversationem vivorum in terra ista positi sunt. Loquitur ergo universaliter de mortuis, quod patet ex hoc maxime, quia ibi concludere vult, quod filius Dei faciet judicium universale de omnibus. Quod quidem non concluderet, nisi omnes mortuos resurrecturos esse in supradictis suis verbis intelligeret. Item a 1. Cor. 15. *Omnes quidem resurgemus*. Hæc ibi. Et, licet secundum Hieronymum in Epistola ad Minervium, & Alexandrum monachos, in Græcis libris hoc non habeatur expresse, sed tantum ly *omnes quidem dormiemus*: tamen redit in idem. Mors enim dicitur somnus, seu dormitio propter spem resurrectionis, secundum omnes catholicos, & morem scripturarum, unde qui dicit, *omnes dormientes*, dicit etiam illative necessario ly *omnes resurgemus*, quamvis explicite, tanquam breviloquio utens, hoc non dicat. Et nota, quod, licet in Græcis libris non inferretur sic, quod tamen falsum est, tamen id nihil officeret veritati fidelium. Determinavit enim Ecclesia in Concil. *Trid.* quod, secundum translationem veterem latinam vulgatam, hæc habet ly *omnes resurgemus*, debent regulari fideles: & sic sess. 4. decret. de usu sacr. li. „ Eadem sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis posse accedere ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit, & declarat, ut hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro au-

„ authentica habeatur, & ut nemo illam rejicere „ quovis prætextu audeat, vel præsumat. „ Hæc ibi. Et supra ibid. decr. de canon. scrip. „ Si quis „ libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, „ prout in ecclesia catholica legi consueverunt, & „ in veteri vulgata Latina editione habentur, pro „ sacris, & canonicis non susceperit, & traditiones „ prædictas sciens, & prudens contempserit: Anathema sit. „ *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum pro quanto resurrectionem generalem fore insinuant, & intelligas, & defendas. *Quinto* vides; quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 331

Utrum Resurrectio sit naturalis.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod resurrectio sit naturalis. Quia, sicut dicit Damascenus in 3. lib. (*orthod. fid. cap.* 14. *ante med.*) *quod communiter in omnibus conspicitur, illud naturam characterizat in his, quæ sub ipsa sunt, individuis:* Sed resurrectio communiter in omnibus invenitur. Ergo est naturalis.

2. Præterea. Gregorius dicit 14. Moralium: (*c.* 28. *cir. med.*) „ Qui resurrectionis fidem ex obedientia „ non tenent, certe hanc ex ratione tenere debue„ rant. Quid enim quotidie mundus in elementis „ suis, nisi resurrectionem nostram, imitatur? *Et* „ *ponit exemplum de luce, quæ* quasi moriendo ocu„ lis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo revoca„ tur: *& de arbustis, quæ* viriditatem amittunt, „ & rursus quasi resurgentia reparantur: *& de se*„ *minibus, quæ* putrescentia moriuntur, & rursus „ germinando quodammodo resurgunt: „ quod etiam exemplum Apostolus ponit primæ Corinth. 15. Sed nihil potest ex naturalibus operibus ratione cognosci, nisi naturale. Ergo resurrectio erit naturalis.

3. Præterea. Illa quæ sunt præter naturam, non multo tempore manent; quia sunt quasi violenta: Sed vita, quæ per resurrectionem reparabitur, in æternum manebit. Ergo resurrectio erit naturalis.

4. Præterea. Illud, ad quod tota naturæ expectatio intendit, maxime videtur esse naturale: Sed resurrectio, & glorificatio Sanctorum est hujusmodi, ut patet Rom. 8. Ergo resurrectio erit naturalis.

5. Præ-

5. Præterea. Resurrectio est motus quidam ad perpetuam conjunctionem animæ, & corporis: Sed motus est naturalis, qui terminatur ad quietem naturalem, ut patet 5. Physʃ. (*tex.* 59. *to.* 2.) Perpetua autem conjunctio animæ, & corporis erit naturalis: quia cum Anima sit proprius motor † *al. actus* † corporis, habet sibi corpus proportionatum; & ita in perpetuum est similiter vivificabile ab ipsa, sicut ipsa in perpetuum vivit. Ergo resurrectio erit naturalis.

Sed Contra. *A privatione in habitum non fit regressus secundum naturam*: Sed mors est privatio vitæ. Ergo resurrectio, per quam est reditus de morte ad vitam, non est naturalis.

Præterea. Ea quę sunt unius speciei, unum habent determinatum modum originis. Unde animalia, quæ generantur ex putrefactione, & ex semine, nunquam sunt ejusdem speciei, ut dicit Commentator in 8. Physic. (*comment.* 46.) Sed naturalis modus, quo homo oritur, est generatio ejus ex simili in specie quod non est in resurrectione. Ergo non erit naturalis.

Respondeo dicendum, quod *motus*, *sive actio aliqua se habet ad naturam tripliciter*. Est enim *aliquis* motus, sive actio, cujus natura nec est principium, nec terminus: Et talis motus *quandoque* est a principio supra naturam; ut patet de glorificatione corporis: *quandoque* autem a principio alio quocunque; sicut patet de motu violento lapidis sursum, qui terminatur ad quietem violentam. Est etiam *aliquis* motus, cujus principium, & terminus est natura; ut patet in motu lapidis deorsum. Est & *aliquis* alius motus, cujus terminus est natura, sed non principium: sed *quandoque* aliquid supra naturam; sicut patet in illuminatione cæci, quia visus naturalis est, sed illuminationis principium est supra naturam: *quandoque* autem aliquid aliud; ut patet in acceleratione florum, vel fructuum per artificium facta. Quod autem principium sit natura, & non terminus, esse non potest: quia principia naturalia sunt ad determinatos effectus definita, ultra quos se extendere non possunt. Operatio ergo, vel motus *primo* modo se habens ad naturam, nullo modo potest esse naturalis; sed vel est miraculosa, si sit a principio supra naturam, vel violenta, si sit ab alio quocunque principio: Operatio autem, vel motus *secundo* modo se habens ad naturam est simpliciter naturalis: Sed operatio, quæ *tertio* modo se habet ad naturam, non potest dici simpliciter natura-

ra-

ralis, sed secundum quid, inquantum scilicet perducit ad id quod secundum naturam est; sed vel dicitur miraculosa, vel artificialis, aut violenta. Naturale enim proprie dicitur, quod secundum naturam est. Secundum autem naturam esse dicitur habens naturam, & quæ consequuntur naturam, ut patet in 2. Physic. (*tex.* 4. & 5. *to.* 2.) Unde motus, simpliciter loquendo, non potest dici naturalis, nisi ejus principium sit natura. *Resurrectionis autem principium natura esse non potest; quamvis ad vitam naturæ resurrectio terminetur. Natura* enim *est principium motus in eo, in quo est: Vel* activum; ut patet in motu levium, & gravium, & alterationibus naturalibus animalium: *Vel* passivum; ut patet in generatione simplicium corporum. Passivum autem principium naturalis generationis est potentia passiva naturalis, quæ semper habet aliquam potentiam activam sibi respondentem in natura, ut dicitur in 9. Metaph. (*tex.* 10. *to.* 3.) Nec differt quantum ad hoc, sive respondeat passivo principio activum principium in natura respectu ultimæ perfectionis, scil. formæ; sive respectu dispositionis, quæ est necessitas ad formam ultimam, sicut est in generatione hominis secundum positionem fidei, vel etiam de omnibus aliis secundum opinionem Platonis, & Avicennæ. Nullum autem principium activum resurrectionis est in natura, neque respectu conjunctionis animæ ad corpus, nec respectu dispositionis, quæ est necessitas ad talem conjunctionem: quia talis dispositio non potest a natura induci, nisi determinato modo per viam generationis ex semine. Unde etsi ponatur esse aliqua potentia passiva ex parte corporis, seu etiam inclinatio quæcunque ad animæ conjunctionem, non est talis, quod sufficiat ad rationem motus naturalis. *Unde resurrectio, simpliciter loquendo, est miraculosa, non naturalis, nisi secundum quid*, ut ex dictis patet.

Ad primum ergo dicendum, quod Damascenus loquitur de illis, quæ inveniuntur in omnibus individuis, ex principiis naturæ causata. Non enim si divina operatione omnes homines dealbarentur, vel in uno loco congregarentur, sicut tempore diluvii factum est, propter hoc albedo esset proprietas naturalis hominis, vel esse in tali loco.

Ad secundum dicendum, quod ex rebus naturalibus non cognoscitur aliquid non naturale ratione demonstrante; sed ratione persuadente potest cognosci aliquid supra naturam: quia eorum, quæ supra naturam sunt, ea quæ sunt in natura, aliquam si-

militudinem repræsentant: sicut unio animæ, & corporis repræsentat animæ unionem ad Deum per gloriam fruitionis, ut Magister dicit. (2. *d.* 1.) Et simili modo exempla, quæ Apostolus, & Gregorius inducunt, fidei resurrectionis persuasive adminiculantur.

Ad tertium dicendum, quod illa ratio procedit de operatione illa, quæ terminatur ad id, quod non est per naturam, sed naturæ contrarium. Hoc autem non est in resurrectione: Et ideo non est ad propositum.

Ad quartum dicendum, quod tota operatio naturæ est sub operatione divina, sicut operatio inferioris artis sub operatione superioris. unde sicut omnis operatio inferioris artis expectat aliquem finem, ad quem non pervenitur nisi operatione artis superioris inducentis formam, vel utentis artificio facto: ita ad ultimum finem, ad quem tota expectatio naturæ intendit, non potest perveniri operatione naturæ. & propter hoc consequutio ejus non est naturalis.

Ad quintum dicendum, quod quamvis non possit esse motus naturalis, qui terminatur ad quietem violentam; tamen potest esse motus non naturalis, qui terminatur ad quietem naturalem, ut ex dictis patet (*in corp. ar.*)

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas errorem *Seleucianorum* dicentium: resurrectionem esse tantum naturalem. Ponebant enim resurrectionem in procreatione filiorum esse, quæ quotidie fit in humano genere, non illam immortalitatis futuram, atque gloriosam. Licet autem talis resurrectio in procreatione filiorum consistens sit naturalis: tamen pro errore adducta est illorum positio, pro quanto scilicet nomine resurrectionis utebatur in hujusmodi, quasi quod resurrectionis nomen a catholicis usitatum subiret prædicationem rei naturalis, idest naturaliter factæ. Contra hunc igitur tanquam æquivoce nomen resurrectionis usurpans, & aliquo modo prædicatum naturalitatis resurrectioni tanquam proprie dictæ attribuens: militat præsens articulus, si bene applicetur. Item errorem *Aristotelis* (Director. Inquisitor. 2. *par. quæst.* 4.) dicentis, quod resurrectio mortuorum est impossibilis, quia mortuum non potest redire vivum. Per hoc enim, quod virtute divina fiendam hanc notat articu-

cu-

tulus: sive, quod in idem redit, per hoc, quod hanc dicit esse non naturalem: patet, quod Aristotelis illam positionem expugnat. Quod si dicas, Aristotelem loqui naturaliter, non renuo, sed pro cautela quacumque, ne hinc juniores scandalum patiantur, ex industria adductus est in præsenti loco, ut videant universi, dictum illud Philosophi, aut non contravenire catholicæ fidei, utpote naturaliter solummodo intellectum, aut, si contraveniat, secundum aliquorum opinionem de supernaturalibus Philosophum fuisse locutum forsan contendentium, esse falsissimum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictos errores merito damnari a scripturis Ezechielis trigesimo septimo. „ Ecce ego „ aperio tumulos vestros, & educam vos ex ipsis, „ & dabo spiritum meum in vobis, & vivetis, & „ cognoscetis, quoniam ego dominus locutus sum, „ & faciam. „ Hæc ibi. Ubi hanc resurrectionem quibusdam Judæis non credentibus, ex eo, quod aruerant ossa suorum mortuorum, respondit dominus supradicta. Item ab Isa. vigesimo sexto. „ Resur- „ gent mortui, & excitabuntur, qui sunt in sepul- „ chris, & lætabuntur quiescentes in terra; quo- „ niam ros tuus medicina ipsis est. „ Hæc ibi. Ecce, quod utrobique a superiori virtute divina fiendam resurrectionem monstratur; & per consequens nec esse impossibilem, nec naturalem, nec modo *Seleucianorum* acceptam. Item a constitutionibus Apostolicis lib. 5. cap. 8., auctore *Clement.* Pap. & mart. „ Ille, qui prima corpora de nihilo effecit, „ ex iisque varias naturas composuit; idem mortuos „ vita reddita excitabit. Qui in utero hominem de „ pusillo semine fingit, animamque illi nondum „ existentem creat; idem ipse omnes homines exci- „ tabit. „ Hæc ibi. Quasi quod a fortiori argumententur Apostoli dicentes: minus est facere aliquid de aliquo, quam facere aliquid de nihilo: at Deus fecit corpora nostra de nihilo. Ergo multo magis ea ex aliquo, puta vilissimo pulvere, resuscitare poterit. Et revera fortissimum argumentum hoc est pro veritate stans. Item ab iisdem ibid. „ Quod si Græci „ derident nos; non credentes nostris scripturis: „ saltem fidem habeant vati suæ Sibyllæ, quæ ad „ verbum ita inquit:

Atque, ubi cuncta cinis fuerint, tenuisque favilla,
Atque idem Deus extinguet, quem incenderat ignem,
Ossaque restituet rursum, cineresque sepultos,

 Et

Et genus omne hominum (ut fuerant) Deus ipse reponet;
Tunc grave judicium veniet, quo judicet orbem;
Ipse iterum Deus, hosque iterum jam terra recondet,
Qui male viventes fuerint ubicunque reperti;
Sed quoscumque pios vivos susceperit orbis,
Inspirante Deo flatum, gratumque favorem
Mittente inter eos, traducent suaviter ævum.
Mutuaque inter se cumulabunt gaudia læti.

Hæc ibi. Non tamen ideo credendum est, resurrectionem taliter fiendam, quia Sybilla dixit, sed quia fides catholica docuit: neque ad hoc principaliter adstruendum adduxerunt Sibyllam Apostoli, sed ad convincendum infideles. Ad quod significandum, cæteraque similia; aperte dicitur dist. 37. „ Si quid „ veri de Deo Sybilla, vel Orpheus, aliive Genti„ lium vates, aut Philosophi prædixisse perhiben„ tur, valet quidem ad revincendam paganorum „ vanitatem: non tamen ad istorum auctoritatem „ complectendam. Quantum enim distat de Christi „ adventu inter prædicationem Angelorum, & con„ fessionem dæmonum; tantum inter auctoritatem „ prophetarum, & curiositatem sacrilegorum. „ Hæc ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto resurrectionem non virtute naturali, sed divina fiendam insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO LXXVI.

De causa resurrectionis, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de causa nostræ resurrectionis.

Circa quod tria quæruntur.

Primo. Utrum resurrectio Christi sit causa nostræ resurrectionis.
Secundo. Utrum vox tubæ.
Tertio. Utrum Angeli.

AR-

ARTICULUS I. 332

Utrum Christi resurrectio sit causa nostræ resurrectionis.

S. Thom. 4. d. 43. q. un. a. 2. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Christi resurrectio non sit causa nostræ resurrectionis. Posita enim causa, ponitur effectus: Sed posita resurrectione Christi, non est sequuta statim resurrectio aliorum mortuorum. Ergo resurrectio ejus non est causa nostræ resurrectionis.

2. Præterea. Effectus non potest esse, nisi causa præcesserit: Sed resurrectio mortuorum esset, etiam si Christus non resurrexisset: erat enim alius modus possibilis Deo, ut hominem liberaret. Ergo resurrectio Christi non est causa nostræ resurrectionis.

3. Præterea. Idem est factivum unius in tota una specie: Sed resurrectio erit omnibus hominibus communis. Cum ergo resurrectio Christi non sit causa suiipsius, non est causa aliorum resurrectionis.

4. Præterea. In effectu relinquitur aliquid de similitudine causæ: Sed resurrectio, ad minus quorundam, scil. malorum, non habet aliquid simile resurrectioni Christi. Ergo resurrectionis illorum non erit causa resurrectio Christi.

Sed Contra. *Illud, quod est primum in quolibet genere, est causa eorum, quæ sunt post*, ut patet in 2. Metaph. (*tex.* 4. *to.* 3.) Sed Christus ratione suæ resurrectionis corporalis dicitur *primitiæ dormientium*, 1. Corinth. 15. & *primogenitus mortuorum*, Apocal. primo. Ergo ejus resurrectio est causa resurrectionis aliorum.

Præterea. Resurrectio Christi magis convenit cum nostra resurrectione corporali, quam cum resurrectione spirituali, quæ est per justificationem. Sed resurrectio Christi est causa justificationis nostræ; ut patet Rom. 4. ubi dicitur, quod *resurrexit propter justificationem nostram*. Ergo resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis corporalis.

Respondeo dicendum, quod Christus ratione humanæ naturæ dicitur Dei, & hominum mediator. *Unde divina dona a Deo in homines mediante Christi humanitate proveniunt.* sicut autem a morte spirituali liberari non possumus, nisi per donum gratiæ divinitus datum; ita nec a morte corporali, nisi per resurrectionem divina virtute factam. Et ideo

ficut Christus secundum humanam naturam primitias gratiæ suscepit divinitus, & ejus gratia est causa nostræ gratiæ; quia *de plenitudine ejus nos omnes accepimus, gratiam pro gratia*, Joannis 1. ita „ in „ Christo inchoata est resurrectio; & ejus resurre- „ ctio causa est nostræ resurrectionis. Et sic Chri- „ stus, inquantum est Deus, est prima causa no- „ stræ resurrectionis quasi æquivoca; sed inquan- „ tum est Deus, & homo resurgens, est causa pro- „ xima, & quasi univoca nostræ resurrectionis. „ Causa autem univoca agens producit effectum in similitudinem formæ suæ. Unde non solum est causa efficiens, sed exemplaris respectu istius effectus. Hoc autem contingit *dupliciter*. *Quandoque* enim ipsa forma, per quam attenditur similitudo agentis ad effectum, est directe principium actionis, qua producitur ille effectus; sicut calor in igne calefaciente: *Quandoque* autem illius actionis, qua producitur effectus, non est principium primo, & per se ipsa forma, secundum quam attenditur similitudo, sed principia illius formæ: sicut si homo albus generet hominem album, ipsa albedo generantis non est principium activæ generationis: & tamen albedo generantis dicitur causa albedinis generati; quia principia albedinis in generante sunt principia generativa facientia albedinem in generato. *Et per hunc modum resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis*: quia illud idem quod fecit resurrectionem Christi, quæ est causa efficiens univoca nostræ resurrectionis, ad nostram resurrectionem agit, scil. virtus divinitatis ipsius Christi, quæ sibi, & Patri communis est. Unde dicitur Romanorum octavo: „ Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivifi- „ cabit & mortalia corpora vestra. *Sed* ipsa resur- „ rectio Christi virtute divinitatis adjuncta est cau- „ sa quasi instrumentalis resurrectionis nostræ. „ Operationes enim divinæ agebantur mediante carne Christi, quasi quodam organo; sicut ponit exemplum Damascen. in 3. lib. (*orthod. fid. cap.* 15. *a med.*) de tactu corporali, quo mundavit leprosum Matth. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod causa sufficiens statim producit effectum suum, ad quem immediate ordinatur, non autem effectum, ad quem ordinatur mediante alio, quantumcunque sit sufficiens: sicut calor, quantumcunque sit intensus, non statim in primo instanti causat calorem; sed statim incipit movere ad calorem, quia calor est effectus ejus mediante motu. Resurrectio autem Christi dicitur causa

sa nostræ resurrectionis, non quia ipsa agat immediate resurrectionem nostram, sed mediante principio suo, scil. divina virtute, quæ nostram resurrectionem faciet ad similitudinem resurrectionis Christi. Virtus autem divina operatur mediante voluntate, quæ est propinquissima effectui. unde non oportet, quod statim resurrectione Christi facta, nostra resurrectio sit sequuta, sed tunc sequatur, quando voluntas Dei ordinavit.

Ad secundum dicendum, quod virtus divina non alligatur aliquibus causis secundis, quin effectus illarum posset immediate, vel aliis causis mediantibus producere: sicut posset generationem corporum inferiorum causare, etiam motu cœli non existente: Et tamen secundum ordinem, quem in rebus statuit, motus cœli est causa generationis inferiorum corporum. Similiter etiam secundum ordinem quem rebus humanis divina providentia præfixit, resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis: Potuit tamen alium ordinem præfigere: Et tunc esset alia causa nostræ resurrectionis, qualem Deus ordinasset.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit, quando omnia quæ sunt in una specie, habent eundem ordinem ad causam primam illius effectus, qui est inducendus in totam illam speciem. Sic autem non est in proposito: quia humanitas Christi propinquior est divinitati, cujus virtus est prima causa resurrectionis, quam humanitas aliorum. Unde resurrectio Christi causatur a divinitate immediate; sed resurrectio aliorum mediante Christo homine resurgente.

Ad quartum dicendum, quod resurrectio omnium hominum habebit aliquid de similitudine resurrectionis Christi, scil. quantum ad illud quod pertinet ad vitam naturæ, secundum quam omnes Christo fuerunt conformes: & ideo omnes resurgent in vitam immortalem: Sed in Sanctis, qui fuerunt Christo conformes per gratiam, erit conformitas quantum ad ea quæ sunt gloriæ.

APPENDIX.

EX articul. habes *primo*: quomodo per rationem tanquam in vere præsupposito interimas hæresim *Theodoti* Byzantini (Prat. *Bassus*) dicentis: Christum non esse Salvatorem. Cui Theodoto & Bassus subscripsit, dicens: *in Christi majestate, vel ejus corporali præsentia non separandam esse salutem.*

 Qui-

Quibus & Petrus *Abaylardus* consentit in hæc verba : *Christum Dei filium, non ut hominem liberaret, fuisse incarnatum*. Per hoc enim quod ostenditur hic, resurrectionem Christi esse causam nostræ, patet simul præsuppositive ostendi : quod Christus per incarnationem suam est Salvator noster, & ratione suæ divinæ majestatis principaliter, & ratione corporalis suæ præsentiæ instrumentaliter. *Secundo* habes : quomodo per rationem, tanquam in veraciter præsupposito ostendas, prædictas hæreses merito damnari a 1. Ti. 4. *Speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum*. Item ab Act. 4. *Non est aliud nomen sub cœlo datum, in quo oporteat nos salvos fieri, nisi nomen Christi*. Item a Rom. 3. *Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius*. Item a., &c. ut 3. p. q. 1. a. 2. a Symbolo fidei patrum. *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem incarnatus est, passus, & resurrexit*. *Tertio* igitur habes : quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum ab eodem symbolo, quod resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis. Per hoc enim, quod dixit, quod Christus resurrexit propter salutem nostram, innuit, quod a resurrectione Christi dependet salus nostra, etiam quoad resurrectionem, idest dependet resurrectio nostra. Item 1. Cor. 15. *Si Christus resurrexit primitiæ dormientium*. Item Apoc. 1 *Primogenitus mortuorum*. Patet autem 2. Metaph. quod *primum in quolibet genere est causa eorum, quæ sunt post*. Vocando igitur dictum hoc Philosophicum ad arcem, idest ad Theologiam, dicendum est, quod Apostolus uterque per verba nunc dicta significare voluit, quod resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis. Item a constitutionibus Apostolicis lib. 5. cap. 8. authore *Clemente* Papa, & martyre. „ Credimus : resurrectionem futuram ex domini resurrectione. Ipse enim, qui seipsum tertia „ die excitavit, quod est pignus, & arrha resurre„ ctionis nostræ, is quoque nos poterit a morte ex„ citare. Hæc ibi. Unde patet, quod factum hoc, idest, quod seipsum excitavit, ideo dicitur pignus, & arrha resurrectionis nostræ, quia resurrectio ejus causat nostram. *Quarto* habes : quomodo per rationem prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides : quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS II. 333

Utrum vox tubæ sit causa nostræ resurrectionis.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod vox tubæ non sit causa nostræ resurrectionis. Dicit enim Damasc. (*l.* 4. *orth. fid. in fin.*) *Crede resurrectionem futuram divina voluntate, virtute, & nutu.* Ergo cum hæc sint sufficiens causa resurrectionis nostræ, non oportet ponere causam ejus vocem tubæ.

2. Præterea. Frustra vox emittitur ad eum, qui audire non potest: Sed mortui non habebunt auditum. Ergo non est conveniens, quod vox aliqua formetur ad eos resuscitandum.

3. Præterea. Si vox aliqua sit causa resurrectionis, hoc non erit, nisi sit per virtutem voci divinitus datam. unde super illud Psalm. 76. *Dabit voci suæ vocem virtutis*, dicit Gloss. (*ordin. Cassiod.*) *resuscitandi corpora*: Sed ex quo potentia data est alicui, quamvis miraculose detur, tamen actus, qui sequitur, est naturalis; sicut patet in cæco nato miraculose illuminato, qui postea naturaliter videt. Ergo si vox aliqua esset causa resurrectionis, resurrectio esset naturalis: quod falsum est.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Thessal. 4. *Ipse Dominus in tuba Dei descendet de cœlo; & mortui, qui in Christo sunt, resurgent.*

Præterea. Joan. 5. dicitur, quod *qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei; & qui audierint, vivent*: Hæc autem vox dicitur tuba, ut in littera patet. (4. *d.* 43.) Ergo &c.

Respondeo dicendum, quod causam, & effectum oportet aliquo modo conjungi; quia movens, & motum, faciens, & factum sunt simul, ut patet in 8. Physicor. (*tex.* 10. *& seq. tom.* 2.) Christus autem resurgens est causa univoca nostræ resurrectionis. *Unde oportet, quod in resurrectione corporum communi aliquo signo corporali dato, Christus resurrectionem operetur*: Quod quidem signum, ut *quidam* dicunt, erit ad literam vox Christi resurrectionem imperantis; sicut imperavit mari, & cessavit tempestas, Matth. 8. *Quidam* vero dicunt, quod hoc signum nihil aliud erit, quam ipsa repræsentatio evidens Filii Dei in mundo; de qua dicitur Matt. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem, ita erit & adventus filii hominis*: Et innituntur

tur auctoritati Gregorii dicentis, quod *tubam sonare, nihil aliud est quam huic mundo, ut judicem, Filium demonstrare*. Et secundum hoc ipsa apparitio Filii Dei vox ejus dicitur, quia ei apparenti obediet tota natura ad corporum humanorum reparationem, sicut imperanti. Unde *in jussu* venire dicitur 1. Thessal. 4. *Et sic ejus apparitio, inquantum habet vim cujusdam imperii*, vox ejus *dicitur*: *Et hæc vox, quæcunque sit, quandoque dicitur* clamor, *quasi præconis ad judicium citantis*: *Quandoque autem dicitur sonus tubæ, vel propter evidentiam, ut in littera dicitur*, (4. dist. 43.) *vel propter convenientiam ad usum tubæ, qui erat in veteri Testamento*. Tuba enim congregabantur ad concilium, commovebantur ad prælium, & vocabantur ad festum. Resurgentes autem congregabuntur ad concilium judicii, & ad prælium, quo *orbis terrarum pugnabit contra insensatos*, (*Sap*. 5.) & ad festum æternæ solemnitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod Damascenus in verbis illis circa materialem causam resurrectionis *tria* tetigit; scilicet *voluntatem* divinam, quæ imperat, *virtutem* quæ exequitur, & *facilitatem* exequendi, in hoc quod *nutum* adjunxit, ad similitudinem eorum quæ in nobis sunt: illud enim valde facile est nobis facere, quod statim ad dictum nostrum fit: sed multo major apparet facilitas, si ante verbum prolatum, ad primum signum voluntatis (quod *nutus* dicitur), statim exequutio nostræ voluntatis per ministros fiat: Et talis nutus est quædam causa prædictæ executionis, inquantum per ipsum inducuntur alii ad nostram voluntatem explendam. Nutus autem divinus, quo fiet resurrectio, nihil aliud est, quam signum ab ipso datum, cui tota natura obediet ad resurrectionem mortuorum: Et hoc signum idem est, quod *vox tubæ*, ut ex dictis patet. (*in corp. art*.)

Ad secundum dicendum, quod sicut formæ sacramentorum habent virtutem sanctificandi, non ex hoc quod audiuntur, sed ex hoc quod proferuntur: ita illa vox, quicquid sit, habebit efficaciam instrumentalem ad resuscitandum, non ex hoc quod sentitur, sed ex hoc quod profertur: sicut etiam vox ex ipsa impulsione aeris excitat dormientem, solvendo organum sentiendi, non ex hoc quod cognoscatur; quia judicium de voce veniente ad aures sequitur excitationem, & non est causa ejus.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, si virtus illi voci data esset ens perfectum in

na-

natura: quia tunc quod ex ea procederet, virtutem jam naturalem factam principium haberet: Non est autem talis virtus illa, sed qualis supra dicta est esse in formis sacramentorum. (*4. d. 1. q. 1. a. 4. & 3. p. q. 62. a. 1. & 4.*)

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum, quod vox tubæ erit causa nostræ resurrectionis, 1. Thess. 4. *Ipse Dominus in tuba Dei descendet de cælo, & mortui resurgent*. Item Matth. 25. *Clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ*. Hæc ibi. Ubi patet, quid dicet ille clamor. Convocabit enim ad exeundum obviam Christo. Nec obstat, quod judex ille ob justitiam terribilis vocetur nomine suavi, idest sponsus: quoniam a principaliori intento denominatio ibi fit. Veniet quidem ad judicandum, sed finis principaliter intentus per judicium non erit terrere malos, & condemnare: sed sibi associare bonos, & ad convivium cœleste, tanquam ad nuptias sponsi æternas, introducere. Unde & dicitur in textu, tanquam finis principalis utendi tuba, quod per eam vocabuntur ad festum, quod quidem ibi exponitur, *festum æternæ solemnitatis*. Item Joan. 5. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, &, qui audierint, vivent*. Hæc ibi. Vox ergo illa recte vocari potest tuba; quoniam per totum universum, etiam infra terram, audietur, idest sortietur effectum suum. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 334

Utrum ad Resurrectionem Angeli operabuntur.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod nullo modo ad Resurrectionem Angeli operabuntur. Quia majoris virtutis est ostensiva resurrectio mortuorum, quam generatio hominum: Sed quando generantur homines, anima non infunditur corpori mediantibus Angelis. Ergo nec resurrectio, quæ est

 ite-

iterata conjunctio animæ, & corporis, fiet ministerio Angelorum.

2. Præterea. Si ad aliquos Angelos hoc ministerium pertineat, maxime videtur pertinere ad Virtutes, quarum est miracula facere: Sed eis non adscribitur, sed Archangelis, ut patet in littera. (4. *d.* 43.) Ergo resurrectio non fiet ministerio Angelorum.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Thessal. 4. quod *Dominus in voce Archangeli descendet de cælo, & mortui resurgent*. Ergo resurrectio mortuorum ministerio angelico complebitur.

Respondeo dicendum, quod, sicut August. dicit in 3. de Trinit. (*c.* 4. *ante med. tom.* 3.) *sicut corpora crassiora & inferiora per subtiliora, & potentiora ordine quodam reguntur; ita omnia corpora reguntur a Deo per spiritum vitæ rationalem*. Et hoc etiam Gregor. 4. Dialog. (*c.* 5.) tangit. Unde in omnibus, quæ corporaliter a Deo fiunt, utitur Deus ministerio Angelorum. In resurrectione autem est aliquid ad transmutationem corporum pertinens, scilicet collectio cinerum, & eorum præparatio ad reparationem humani corporis. „ Unde quantum ad „ hoc in resurrectione utetur Deus ministerio Ange- „ lorum. Sed anima sicut immediate a Deo creata „ est, ita immediate a Deo corpori iterato unietur „ sine aliqua operatione Angelorum. Similiter et- „ iam gloriam corporis ipse faciet absque ministerio „ Angelorum; „ sicut & animam immediate glorificat: Et istud Angelorum ministerium dicitur vox, secundum unam expositionem, quæ tangitur in littera. (4. *d.* 43.)

Ad primum ergo patet solutio ex dictis. (*in corpore.*)

Ad secundum dicendum, quod ministerium istud erit principaliter unius Archangeli, scilicet Michaelis, qui est princeps Ecclesiæ, sicut fuit synagogæ, sicut dicitur Dan. 10. qui tamen aget ex influentia Virtutum, & aliorum superiorum Ordinum. unde quod ipse faciet, superiores Ordines quodammodo facient. Similiter inferiores Angeli cooperabuntur ei circa resurrectionem singulorum, quorum custodiæ deputati fuerunt: Et sic vox illa poterit dici unius, & plurium Angelorum.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a Matth. 27. quod Angeli operabuntur ad resurrectionem. *Mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos ejus a quatuor ventis a summo cœlorum usque ad terminos eorum*. Item a Marc. 13. *Tunc mittet Angelos suos, & congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terræ usque ad summum cœli*. Hæc ibi. Ubi denominatio a nobiliori fit, sc. ab electis: licet omnes etiam mali congregandi sint, ut patet per Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes*. Item 1. Thessal. 4. *Dominus in voce Archangeli descendet de cœlo, & mortui resurgent*. Hæc ibi. Ubi per vocem Archangeli intelligit ministerium Angelorum, ut dicitur in corp. fin. Intellige per ly *mortui* omnes homines. Unde in constitutionibus Apostolicis lib. 5. cap. 8. dicitur ad propositum Danielis 12. *Multi de iis, qui dormierunt. Non solum martyribus promisit resurrectionem, sed etiam omnibus hominibus, justis, atque injustis, piis, atque impiis, ut singulis pro meritis pendat*. Hæc ibi. Facit hoc ad *qu. 75. art. 2. ad secund. princip. Secundo* habes : quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides : quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO LXXVII.

De tempore, & modo Resurrectionis, in quatuor articulos divisa.

Deinde considerandum est de tempore, & modo Resurrectionis.

Circa quod quæruntur quatuor.

Primo. Utrum tempus Resurrectionis oporteat differri usque ad finem mundi.
Secundo. Utrum tempus illud sit occultum.
Tertio. Utrum Resurrectio fiet noctis tempore.
Quarto. Utrum fiet subito.

ARTICULUS I.

Utrum tempus nostræ Resurrectionis differri debeat usque ad finem mundi.

S. Thom. 4. d. 43. q. un. a. 3. qu. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod tempus Resurrectionis non oporteat differri usque ad finem mundi, ut omnes simul resurgant. Major est enim convenientia capitis ad membra, quam membrorum adinvicem, sicut causæ ad effectus, quam effectuum adinvicem: Sed Christus, qui est caput nostrum, non distulit resurrectionem suam usque ad finem mundi, ut simul cum omnibus resurgeret. Ergo non oportet, quod priorum sanctorum resurrectio usque ad finem mundi differatur, ut simul cum aliis resurgant.

2. Præterea. Resurrectio capitis est causa resurrectionis membrorum: Sed resurrectio quorundam membrorum nobilium propter vicinitatem ad caput non est dilata usque ad finem mundi, sed statim resurrectionem Christi sequuta est; sicut pie creditur de B. Virgine, & Joanne Euangelista. Ergo & aliorum resurrectio tanto propinquior erit resurrectioni Christi, quanto per gratiam, & meritum magis ei fuerint conformes.

3. Præterea. Status novi Testamenti est perfectior, & expressius portat imaginem Christi, quam status veteris Testamenti: Sed quidam Patres veteris Testamenti, Christo resurgente, resurrexerunt; sicut dicitur Matth. 27. quod *multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt*. Ergo videtur, quod nec Sanctorum novi Testamenti resurrectio differri debeat usque ad finem mundi, ut fiat omnium simul.

4. Præterea. Post finem mundi non erit aliquis annorum numerus: Sed post resurrectionem mortuorum adhuc computantur multi anni usque ad resurrectionem aliorum: ut patet Apoc. 20. dicitur enim ibi: „ Vidi animas decolatorum propter testimo„ nium Jesu, & propter verbum Dei. *& infra*: Et „ vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille an„ nis; & cæteri mortuorum non vixerunt, donec „ consummarentur mille anni. „ Ergo resurrectio omnium non differtur usque ad finem mundi, ut sit omnium simul.

Sed Contra est, quod Job 14. dicitur: *Homo, cum*

eum dormierit, non resurget, donec atteratur cœlum, non evigilabit, nec consurget de somno suo & loquitur de somno mortis. Ergo usque ad finem mundi, quando cœlum atteretur, resurrectio hominum differetur.

Præterea. Hebr. 11. dicitur: „ Hi omnes testimo„ nio fidei probati non acceperunt repromissionem, „ (idest plenam animæ, & corporis beatitudinem) „ Deo melius aliquid pro nobis providente, ne sine „ nobis consummarentur, idest perficerentur: Glos. „ (interl.) ut in communi gaudio omnium majus „ fieret gaudium singulorum: „ Sed non erit ante resurrectio, quam corporum glorificatio: quia *reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*, Philip. 3. & *resurrectionis filii erunt sicut Angeli in cœlo*, ut patet Matt. 22. Ergo resurrectio differetur usque ad finem mundi, in quo omnes simul resurgent.

Respondeo dicendum, quod, sicut Augustin. dicit in 3. de Trinitate, (*c.* 4. *ante med. to.* 3.) *divina providentia statuit, ut corpora crassiora, & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine regantur*. Et ideo tota materia corporum inferiorum subjacet variationi secundum motum cœlestium corporum. „ Unde esset contra ordinem, quem divina provi„ dentia statuit in rebus, si materia inferiorum cor„ porum ad statum incorruptionis perduceretur, ma„ nente motu superiorum corporum. „ Et quia secundum positionem fidei resurrectio erit in vitam immortalem conformiter Christo, qui *resurgens ex mortuis jam non moritur*, ut dicitur Rom. 6. *ideo humanorum corporum resurrectio usque ad finem mundi differetur, in quo motus cœli quiescet*. Et propter hoc etiam quidam Philosophi, qui posuerunt motum cœli nunquam cessare, posuerunt reditum humanarum animarum ad corpora mortalia, qualia nunc habemus; sive ponerent reditum animæ ad idem corpus in fine magni anni, ut Empedocles; sive ad aliud, ut Pythagoras, qui posuit *quamlibet animam quodlibet corpus ingredi*, ut dicitur in 1. de Anima. (*tex.* 53. *to.* 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis caput magis conveniat cum membris convenientia proportionis, quæ exigitur ad hoc quod in membra influat, quam membra adinvicem: tamen caput habet causalitatem quandam super membra, qua membra carent: Et in hoc membra differunt a capite, & conveniunt ad invicem. Unde resurrectio Christi est exemplar quoddam nostræ resurrectionis, ex cujus

fide

fide spes nobis de nostra resurrectione consurgit: Non autem resurrectio alicujus membri Christi est causa resurrectionis cæterorum membrorum. Et ideo Christi resurrectio debuit præcedere resurrectionem aliorum, qui omnes simul resurgere debuerunt in consummatione sæculorum.

Ad secundum dicendum, quod quamvis inter membra sint quædam aliis digniora, & magis capiti conformia; non tamen pertingunt ad rationem capitis, ut sint causa aliorum. Et ideo ex conformitate majori ad Christum non debetur eis, quod eorum resurrectio præcedat resurrectionem aliorum, quasi exemplar exemplatum; sicut dictum est de resurrectione Christi: (*in corp.*) Sed quod aliquibus sit hoc concessum, quod eorum resurrectio non sit usque ad communem resurrectionem dilata, est ex speciali gratiæ privilegio, non ex debito conformitatis ad Christum.

Ad tertium dicendum, quod de illa resurrectione Sanctorum cum Christo videtur dubitare Hieronym. in Serm. de Assumpt. (*seu epist.* 10. *inter sup. posit. ad Paulam, & Eustoch. aliquant. a princip.*) utrum scilicet peracto resurrectionis testimonio, iterum mortui sint, ut sic eorum fuerit magis resuscitatio quædam, (sicut fuit Lazari, qui iterum mortuus est) quam vera resurrectio, qualis erit in fine mundi; an ad immortalem vitam vere resurrexerint, semper in corpore victuri, in cœlum cum Christo ascendentes corporaliter, ut Glos. (*ordin. sup. illud, Multa corpora sanctor.*) dicit Matth 27. Et hoc videtur probabilius: quia ad hoc quod verum testimonium de vera resurrectione Christi proferrent, congruum fuit ut vere resurgerent, sicut Hieronymus ibidem dicit: Nec eorum resurrectio propter ipsos accelerata est, sed propter resurrectionem Christi testificandam: Quod quidem testimonium erat ad fundandam fidem novi Testamenti. Unde decentius factum est per Patres veteris Testamenti, quam per eos qui jam novo Testamento fundato decesserunt. Tamen sciendum est, quod etsi de resurrectione eorum in euangelio mentio fiat ante resurrectionem Christi: tamen, ut per textum patet, intelligendum est per anticipationem esse dictum: quod frequenter historiographis accidit. Nulli enim vera resurrectione ante Christum resurrexerunt; eo quod ipse est *primitiæ dormientium*, ut dicitur 1. Corinth. 15. Quamvis fuerint aliqui resuscitati ante Christi resurrectionem, ut de Lazaro patet.

Ad

Ad quartum dicendum, quod occasione illorum verborum, ut August. narrat lib. 20. de civ. Dei, (*c. 7. to. 5.*) quidam hæretici posuerunt primam resurrectionem futuram esse mortuorum, ut cum Christo mille annis in terra regnarent: Unde vocati sunt *Chiliastæ*, quasi millenarii. Et ideo Augustinus ibidem dicit, verba illa aliter intelligenda esse, scilicet de resurrectione spirituali, per quam homines a peccatis dono gratiæ resurgent. Secunda autem resurrectio corporum est. Regnum autem Christi dicitur Ecclesia, in qua cum Christo non solum Martyres, sed etiam alii electi regnant; ut a parte totum intelligatur: Vel regnant cum Christo in gloria quantum ad omnes: Et fit specialiter mentio de Martyribus, quia ipsi præcipue regnant mortui, qui usque ad mortem pro veritate certaverunt. Millenarius autem annorum numerus non significat aliquem certum numerum, sed designat totum tempus, quod nunc agitur, in quo nunc Sancti cum Christo regnant: quia numerus millenarius designat universitatem magis quam centenarius: eo quod centenarius est quadratum denarii: sed millenarius est numerus solidus ex duplici ductu denarii in seipsum surgens: quia *decies decem* centum sunt, & *centum decies* mille sunt. Et similiter in Psal. 104. dicitur: *Verbi quod mandavit in mille generationes*, idest in omnes.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum, resurrectionem differendam esse usque ad finem mundi, & sic, Apoc. 6. *Responsum est eis, ut expectarent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus fratrum suorum, & datæ sunt illis singulæ stolæ albæ*. Ecce, quod simul omnes stolas binas, scilicet glorificationem corporis, & animæ accipient sancti, & consequenter eorum resurrectio communis in fine mundi futura per hoc designatur: unde & resurrectio malorum a fortiori significatur illuc usque differenda: quandoquidem malorum resurrectio non sic principaliter est intenta, sicut bonorum. Item ab Hebr. 11. *Non accipientes redemptionem, ne sine nobis consummarentur*. In quo dicto Apostoli ly *nobis* accipitur in persona omnium electorum, & ly *repromissionem* accipitur pro beatitudine corporis, & animæ simul. Ergo a fortiori malorum resurrectio etiam hic denotatur differenda usque ad finem mundi ob eandem ratio-

rationem. Item a Job 15. *Donec atteratur cœlum, homo non consurget a somno suo*. Hæc ibi. Non atteretur autem cœlum, nisi in fine mundi. Nota ly *consurget*, ideft fimul furget, & ly *homo*, quod ftat communiter pro omnibus juxta ordinariam regulam. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, infinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis, fi bene penfentur, & applicentur, doctrina hæc Angelica declaretur, atque confolidetur.

ARTICULUS II. 336

Utrum tempus Resurrectionis nostræ fit occultum.

AD Secundum fic proceditur. Videtur quod tempus illud non fit occultum. Quia cujus principium eft determinate fcitum, & finis poteft determinate fciri; eo quod *omnia menfurantur quadam periodo*, ut dicitur in 2. de Generat. (*tex.* 59. *to*. 2.) Sed principium mundi determinate fcitur. Ergo & finis ipfius poteft determinate fciri: Tunc autem erit tempus refurrectionis, & judicii. Ergo tempus illud non eft occultum.

2. Præterea. Apocal. 12. dicitur, quod *mulier*, per quam Ecclefia fignificatur, *habet locum paratum a Deo, in quo pafcatur diebus mille ducentis fexaginta*. Dan. etiam 12. ponitur quidam determinatus numerus dierum, per quos anni fignificari videntur, fecundum illud Ezech. 4. *Diem pro anno: diem, inquam, pro anno dedi tibi*. Ergo ex facra Scriptura poteft fciri determinate finis mundi, & refurrectionis tempus.

3. Præterea. Status novi Teftamenti præfiguratus fuit in veteri Teftamento: Sed fcimus determinate tempus, in quo vetus Teftamentum ftatum habuit. Ergo & poteft fciri tempus determinate, in quo novum Teftamentum ftatum habebit: Sed novum Teftamentum habebit ftatum in fine mundi. unde dicitur Matth. ult. *Ecce ego vobifcum fum ufque ad confummationem fæculi*. Ergo poteft fciri determinate finis mundi, & refurrectionis tempus.

Sed Contra. Illud quod eft ignoratum ab angelis, etiam hominibus multo magis erit occultum: quia ea, ad quæ homines naturali ratione pertingere poffunt, multo limpidius, & certius angeli naturali cognitione cognofcunt: Similiter etiam revelationes hominibus non fiunt nifi mediantibus angelis, ut patet

tet per Dionyſ. cap. 4. Cœleſt. Hier. (*cir. med.*) Sed angeli neſciunt tempus determinate ; ut patet Matth. 24. *De die illa , & hora nemo ſcit , neque angeli cælorum* . Ergo tempus illud eſt hominibus occultum .

Præterea . Apoſtoli fuerunt magis conſcii ſecretorum Dei , quam alii ſequentes : quia , ut dicitur Rom. 8. *ipſi primitias ſpiritus habuerunt* : Gloſſa , (*interl.*) *tempore prius , & cæteris abundantius* : Sed eis de hoc ipſo quærentibus dictum eſt a Domino Act. 1. *Non eſt veſtrum noſſe tempora , vel momenta , quæ poſuit Pater in poteſtate ſua* . Ergo multo magis eſt aliis occultum .

Reſpondeo dicendum , quod , ſicut Auguſt. dicit in lib. 83. Quæſtionum , (*q. 58. cir. med. to. 4.*) „ ætas ultima humani generis , quæ incipit ab adventu Domini uſque ad finem ſæculi , quibus generationibus computetur incertum eſt : ſicut etiam ſenectus , quæ eſt ultima ætas hominis , non determinatum habet tempus ſecundum menſuram aliarum ; cum quandoque ſola tantum teneat temporis , quantum omnes aliæ ætates . „ Hujus autem ratio eſt , quia determinatus numerus futuri temporis ſciri non poteſt , niſi vel per revelationem , vel per naturalem rationem . Tempus autem , quod erit uſque ad reſurrectionem , enumerari non poteſt naturali ratione : quia ſimul erit reſurrectio , & finis motus cœli , ut dictum eſt . (*a. præc.*) Ex motu autem accipitur numerus omnium , quæ determinato tempore per naturalem rationem futura prævidentur . Ex motu autem cœli non poteſt cognoſci finis ejus : quia cum ſit circularis , ex hoc ipſo habet quod ſecundum naturam ſuam poſſit in perpetuum durare . „ Unde naturali ratione tempus , quod erit uſque ad reſurrectionem , numerari non poteſt . Similiter etiam per revelationem haberi non poteſt , ideo ut omnes ſint ſolliciti , & parati ad Chriſto occurrendum . „ Et propter hoc enim Apoſtolis de hoc quærentibus reſpondit Chriſtus , Act. 1. *Non eſt veſtrum noſſe tempora , vel momenta , quæ Pater poſuit in poteſtate ſua* : In quo , ut Aug. dicit 18. de Civit. Dei , (*c. 53. ante med. to. 5.*) *omnium de hac re calculantium digitos reſolvit , & quieſcere jubet* . Quod enim Apoſtolis quærentibus noluit indicare , nec aliis revelabit . Unde omnes illi , qui tempus prædictum numerare voluerunt , hactenus falſiloqui ſunt inventi . Quidam enim , ut Auguſt. dicit ibidem , dixerunt , ab Aſcenſione Domini uſque ad ultimum ejus Adventum quadringentos annos poſſe compleri , alii

alii quingentos, alii mille: quorum falsitas patet; & patebit similiter eorum, qui adhuc computare non cessant.

Ad primum ergo dicendum, quod eorum, quorum finis cognoscitur principio noto, oportet mensuram esse nobis cognitam. Et ideo cognito principio alicujus rei, cujus duratio mensuratur motu cœli, possumus cognoscere ejus finem; eo quod motus cœli est nobis notus. Sed mensura durationis motus cœli est sola divina dispositio, quæ est nobis occulta. Et ideo quantumcunque sciamus principium ejus, finem scire non possumus.

Ad secundum dicendum, quod per mille ducentos sexaginta dies, de quibus fit mentio Apoc. 12. significatur omne tempus, in quo Ecclesia durat, & non determinatur aliquis numerus annorum. Et hoc ideo quia prædicatio Christi, super quam fundatur Ecclesia, duravit tribus annis cum dimidio; quod tempus fere continet æqualem numerum dierum numero prædicto. Et similiter etiam numerus eorum, qui in Daniele ponitur, non est referendus ad numerum aliquem annorum, qui sint usque ad finem mundi, vel usque ad prædicationem Antichristi; sed debet referri ad tempus, quo prædicabit Antichristus, & quo persecutio ejus durabit.

Ad tertium dicendum, quod quamvis status novi Testamenti in generali sit præfiguratus per statum veteris Testamenti; non tamen oportet, quod singula respondeant singulis; præcipue cum in Christo omnes figuræ veteris Testamenti fuerint completæ. Et ideo Aug. 18. de civit. Dei (*c.* 52. *parum a princ. to.* 5.) respondet quibusdam, qui volebant accipere numerum persecutionum, quas Ecclesia passa est, & passura, secundum numerum plagarum Ægypti, dicens: „ Ego illa re gesta in Ægypto istas persecutiones prophetice significatas esse non arbitror; „ quamvis ab eis, qui hoc putant, exquisite, & ingeniose illa singula his singulis comparata videantur, non prophetico spiritu, sed conjectura mentis humanæ, quæ aliquando ad verum pervenit, „ aliquando fallitur. „ Et similiter videtur esse de dictis Abbatis Joachim, qui per tales conjecturas de futuris aliqua vera prædixit, & in aliquibus deceptus fuit.

AP-

APPENDIX.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem excludas errorem *Arnoldi* dicentis : quod mundi finis futurus est anno ab Incarnatione Domini 1335. Cum enim ostendatur hic, quod tempus resurrectionis nostræ est occultum, per hoc & ostensum intelligitur, quod finis mundi, ad quem profecto differtur resurrectio nostra *art.* 1. est occultus. *Secundo* habes : quomodo per rationem demonstres, illum errorem cum similibus esse damnatum merito ab Act. 1. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate*. Hæc ibi. *In quo dicto* (ut Augustinus dicit 18. de civita. Dei) *omnium de hac re calculantium*, &c. ut in text. corp. fin. Ubi nota illud argumentum a fortiori de Apostolis ad alios ab eodem Augustino. Plusquam enim mirum est, quod sanctis Apostolis, quibus Deus credidit secreta sapientiæ suæ, & virtutem potentiæ suæ in miraculis, & sacramentis, & curam animarum, quibus promisit notitiam omnis veritatis, secreta hæc absconderit, & personis qualibuscumque aliis hæc eadem communicaverit. Unde omnes hujusmodi *Arnoldum* secuti decepti sunt. Item a Matth. 24. *De die illa, & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi pater solus*. Hæc ibi. Ubi per ly *solus* non excluduntur, nisi creaturæ, non autem aliquæ personæ divinæ : quoniam dictio exclusiva opposita uni personæ non excludit alias in essentialibus, 1. *par. q.* 31. *art.* 3. & 2. Nec obstat, quod Marcus addidit ly *neque filius* : quoniam intelligitur modo scripturarum, quod scilicet non scit, ut revelet, eo modo, quo Gen. 22. dixit Deus ad Abraham. *Nunc cognovi, quod timeas Dominum*, idest, cognoscere feci. Vel dicitur filius nescire secundum intentionem discipulorum intendentium, quod ipse revelaret eis. Ob hoc enim prædixerant illi, *dic nobis, quando ista fient?* Mar. 13. eo modo, quo respondens ad discipulos de cæco nato, Joann. 9. interrogantibus, *quis peccavit, ut cæcus nasceretur?* respondit sine limitatione expressa, eam tamen subintelligens juxta interrogationem eorum, *neque hic peccavit, neque parentes ejus*. Sicut ergo indubitanter hic subintelligitur limitatio juxta intentionem quærentium (sapiens enim quærentis respicit intentionem in respondendo) quamvis non exprimatur : ita ibi Marci 13. *Neque filius hominis scit*, subintelligitur utique limitatio juxta intentionem disci-

pu-

pulorum prærequirentium, *dic nobis, quando hæc erunt*? Absolute igitur stat: quod Christus etiam, inquantum homo, sciat illam horam. Quis enim dicat, judicem sapientissimum ignorare absolute horam judicii? Et Christus, ut homo, est judex. Item a, &c. ut *quæstion. 73. artic. prim. ap. Tertio* habes: quomodo prædicta scripturarum, pro quanto tempus resurrectionis occultum fore insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 337

Utrum Resurrectio futura sit in noctis tempore.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Resurrectio non erit in noctis tempore. Quia resurrectio non erit, *donec atteratur cœlum*, ut dicitur Job 14. Sed cessante motu cœli, quod dicitur ejus attritio, non erit tempus, nec nox, nec dies. Ergo resurrectio non erit in nocte.

2. Præterea. Finis uniuscujusque rei debet esse perfectissimus: Sed tunc erit finis perfectissimus temporis. unde Apoc. 10. dicitur, quod *tempus amplius non erit*. Ergo tunc debet esse tempus in sui optima dispositione: & ita debet esse dies.

3. Præterea. Qualitas temporis debet respondere his quæ geruntur in tempore. Unde Joan. 13. fit mentio de nocte, quando Judas exivit a consortio lucis: Sed tunc erit perfecta manifestatio omnium, quæ nunc latent: quia *cum venerit Dominus, illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*, ut dicitur 1. Corinth. 4. Ergo debet esse in die.

Sed Contra. Resurrectio Christi est exemplar nostræ resurrectionis: Sed resurrectio Christi fuit in nocte, ut Greg. dicit in Homil. Paschali. (*sc. 21. in Euang. ad fi.*) Ergo & nostra resurrectio erit tempore nocturno.

Præterea. Adventus Domini comparatur adventui furis in domum, ut patet Lucæ 12. Sed fur in tempore noctis in domum venit. Ergo & Dominus tempore nocturno veniet: Sed veniente ipso, fiet resurrectio, ut dictum est. (*qu. prec. art. 2.*) Ergo fiet resurrectio in tempore nocturno.

Respondeo dicendum, quod determinata hora temporis, qua fiet resurrectio, sciri pro certo non potest, ut in littera dicitur: (*4. dist. 43.*) *Tamen*

satis

ſatis probabiliter a quibuſdam dicitur , quod reſurrectio erit quaſi in crepuſculo , Sole exiſtente in Oriente, & Luna in Occidente : quia in tali diſpoſitione Sol, & Luna creduntur eſſe creata; ut ſic eorum circulatio compleatur penitus per reditum ad idem punctum. Unde de Chriſto dicitur, quod tali hora reſurrexit.

Ad primum ergo dicendum, quod quando reſurrectio erit, non erit tempus, ſed finis temporis: quia in eodem inſtanti, in quo ceſſabit motus cœli, erit reſurrectio mortuorum: & tamen erit ſitus ſiderum ſecundum diſpoſitionem, qua ſe habet nunc in aliqua determinata hora: Et ſecundum hoc dicitur reſurrectio futura tali, vel tali hora.

Ad ſecundum dicendum, quod optima diſpoſitio temporis dicitur eſſe in meridie, propter illuminationem Solis: Sed tunc *civitas Dei non egebit neque Sole, neque Luna; quia claritas Dei illuminabit eam*, ut dicitur Apocal. ult. Et ideo quantum ad hoc non refert, utrum in die, vel in nocte reſurrectio fiat.

Ad tertium dicendum, quod tempori illi congruit manifeſtatio quantum ad ea quæ tunc gerentur, & occultatio quantum ad determinationem ipſius temporis. Et ideo utrumque congrue fieri poteſt, ut ſcilicet ſit reſurrectio in die, vel in nocte.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatum a ſcripturis, quod reſurrectio fiet in noctis tempore, Matth. 22. *Media nocte clamor factus eſt*, &c. ut ſupra *q. 76. ar. 2. appen.* Item a Luc. 12. *Si ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique. Ideo & vos eſtote parati, quia, qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Hæc ibi. Fur autem, cum dicatur a furno, vadit de nocte juxta denominationem ſuam. Et, cum furi aſſimiletur adventus Domini, deſignatur per hoc, quod de nocte fiet, & per conſequens reſurrectio. Item 1. Theſſ. 5. *Dies Domini ſicut fur in nocte*. Item 2. Petri 3. *Dies Domini ut fur in nocte*. Item Apoc. 3. *Veniam ad te tanquam fur*. Item ibi. 16. *Ecce venio ſicut fur*. Hæc ibi. *Secundo* habes: quomodo per rationem probabiliter prædicta ſcripturarum, pro quanto, quod diximus, inſinuant, & intelligas, & tuearis. Intelliguntur enim, ut patet *in ad tertium*, ſecundum aliam con-

ſide-

ſiderationem ab ea, qua 1. Cor. 4. ſubindicari videtur, quod talia fient de die: ubi inquit, quod, *cum venerit Dominus, illuminabit abſcondita tenebrarum*. Et nota, quod ex prædictis non infringitur concluſio, quæ dicit ly *in crepuſculo*: quoniam crepuſculum, cum ſit medium inter diem, & noctem, poteſt ſubire denominationem utriuſque juxta relationes diverſas. Medium enim comparatum alteri extremo videtur aliud, & e converſo: ſicut aqua tepida ſecundum comparationem ad extreme calidam dicitur frigida, & eadem ſecundum comparationem ad extreme frigidam dicitur calida. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS IV. 338

Utrum Reſurrectio futura ſit ſubito, vel ſucceſſive.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod Reſurrectio non fiet ſubito, ſed ſucceſſive. Quia Ezech. 37. prænuntiatur reſurrectio mortuorum, ubi dicitur: *Acceſſerunt oſſa ad oſſa, & vidi, & ecce ſuper ea nervi, & carnes aſcenderunt, & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritum non habebant*. Ergo reparatio corporum præcedet tempore conjunctionem animarum. Et ſic reſurrectio non erit ſubito.

2. Præterea. Illud, ad quod exiguntur plures actiones ſe conſequentes, non poteſt ſubito fieri: Sed ad reſurrectionem exiguntur plures actiones ſe conſequentes, ſcilicet collectio cinerum, reformatio corporis, & infuſio animæ. Ergo reſurrectio non fiet ſubito.

3. Præterea. Omnis ſonus tempore menſuratur: Sed ſonus tubæ erit cauſa reſurrectionis, ut dictum eſt. (*q. præc. a.* 2.) Ergo reſurrectio fiet in tempore, & non ſubito.

4. Præterea. Nullus localis motus poteſt eſſe ſubito, ut dicitur in lib. de ſenſu, & ſenſato: (*c.* 7. *& l.* 6. *Phyſ. tex.* 29. *to.* 2.) Sed ad reſurrectionem exigitur aliquis motus localis in collectione cinerum. Ergo non fiet ſubito.

Sed Contra eſt, quod dicitur 1. Corinth. 15. *Omnes quidem reſurgemus in momento, in ictu oculi*. Ergo reſurrectio erit ſubito.

Præterea. Virtus infinita ſubito operatur: Sed Damaſcenus dicit, (*l.* 4. *orth. fid. in fi.*) *Crede reſurrectionem futuram divina virtute*, de qua conſtat quod ſit infi-

infinita. Ergo resurrectio erit subito.

Respondeo dicendum, quod in resurrectione aliquid fiet ministerio angelorum, & aliquid virtute divina immediate, ut dictum est, (*q. præc. art.* 3.) *Illud ergo quod fiet ministerio angelorum, non erit in instanti, si instans dicatur indivisibile temporis: erit tamen in instanti, si instans accipiatur pro tempore imperceptibili. Illud autem, quod fiet virtute divina immediate, fiet subito*, scilicet in termino temporis, quo angelorum opus complebitur: quia virtus superior inferiorem ad perfectionem adducit.

Ad primum ergo dicendum, quod Ezechiel loquebatur populo rudi, sicut & Moyses. Unde sicut Moyses distinxit opera sex dierum per dies, ut rudis populus capere posset, quamvis omnia simul sint facta, secundum Aug. (*l.* 4. *sup. Gen. ad lit. c.* 34. *to.* 3.) ita Ezechiel diversa, quæ in resurrectione futura sunt, expressit, quamvis omnia simul sint futura in instanti.

Ad secundum dicendum, quod quamvis illæ operationes sint se invicem consequentes natura; tamen simul tempore sunt; quia vel sunt simul in eodem instanti, vel una est in instanti, ad quod alia terminatur.

Ad tertium dicendum, quod idem videtur esse dicendum de sono illo, & de formis sacramentorum: scilicet quod in ultimo instanti sonus effectum suum habebit.

Ad quartum dicendum, quod congregatio cinerum, quæ sine motu locali esse non potest, fiet ministerio angelorum. Et ideo erit in tempore, sed imperceptibili, propter facilitatem operandi, quæ competit angelis.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a 1. Corinth. 15. quod resurrectio erit in instanti: *Omnes quidem resurgemus in momento, & in ictu oculi*. Hæc ibi. Ubi ly *in ictu oculi* referas ad instans angelorum operantium, ut prædictum est, & ly *in momento* ad instans operationis divinæ. Nam ictus oculi fit in tempore, ut patet, quamvis imperceptibili; momentum vero correspondet proprie instanti; ita, quod, sicut motus tempori, ita momentum, quod est ejus terminus, correspondet instanti, quod est terminus temporis. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta

dicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides; quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO LXXVIII.

De termino a quo Resurrectionis, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de termino *a quo* Resurrectionis.

Circa quod queruntur tria.

Primo. Utrum mors sit terminus *a quo* Resurrectionis in omnibus.

Secundo. Utrum cineres, vel pulveres.

Tertio. Utrum illi pulveres habeant naturalem inclinationem ad animam.

ARTICULUS I. 339

Utrum mors erit terminus a quo resurrectionis in omnibus.

S. Tho. 4. d. 43. qu. un. a. 4. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod mors non erit terminus *a quo* resurrectionis in omnibus. Quia quidam non morientur, sed immortalitate supervestientur. Dicitur enim in Symbolo, quod *Dominus venturus est judicare vivos, & mortuos*: Hoc autem non potest intelligi quantum ad tempus judicii; quia tunc erunt omnes vivi. Ergo oportet, quod referatur hæc distinctio ad tempus præcedens: Et ita non omnes ante judicium morientur.

2. Præterea. Naturale, & commune desiderium non potest esse vacuum, & inane, quin in aliquibus expleatur: Sed secundum Apostolum 2. Corinth. 5. *hoc est commune desiderium, quod nolumus spoliari, sed supervestiri.* Ergo aliqui erunt, qui nunquam expoliabuntur corpore per mortem, sed supervestientur gloria resurrectionis.

3. Præterea. Augustinus in Enchirid. (*c.* 115. *to.* 3.) dicit, quod quatuor ultimæ petitiones Dominicæ orationis ad præsentem vitam pertinent: quarum una est: *Dimitte nobis debita nostra*. Ergo Ecclesia petit in hac vita sibi omnia debita relaxari:

Sed

Sed Ecclesiæ oratio non potest esse cassa, quin exaudiatur. Jo. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Ergo Ecclesia in aliquo hujus vitæ tempore omnium debitorum remissionem consequetur: Sed unum de debitis, quo pro peccato primi parentis adstringimur, est quod nascamur in peccato originali. Ergo aliquando hoc Ecclesiæ Deus præstabit, quod homines sine originali peccato nascentur: Sed mors est pœna originalis peccati. Ergo aliqui homines erunt in fine mundi, qui non morientur: Et sic idem quod prius.

4. Præterea. Via compendiosior est semper sapienti magis eligenda: Sed compendiosior via est, quod homines, qui invenientur vivi, in impassibilitatem resurrectionis transferantur, quam quod prius moriantur, & postea resurgant a morte in immortalitatem. Ergo Deus, qui est summe sapiens, hanc viam eliget in his, qui vivi invenientur: Et sic idem quod prius.

Sed Contra. 1. Corinth. 15. *Quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*: & loquitur sub similitudine seminis de resurrectione corporum. Ergo corpora a morte resurgent.

Præterea. 1. Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur:* Sed in Christo omnes vivificabuntur. Ergo in Adam omnes morientur: Et sic resurrectio omnium erit a morte.

Respondeo dicendum, quod super hac quæstione varie loquuntur Sancti, ut in littera patet: (4. *d.* 43.) *Tamen securior est hæc, & communior opinio, quod omnes morientur, & a morte resurgent*. Et hoc propter *tria*. *Primo*, quia magis concordat divinæ justitiæ, quæ humanam naturam pro peccato primi parentis damnavit, ut omnes, qui per actum naturæ ab eo originem ducerent, infectionem originalis peccati contraherent, & per consequens mortis debitores essent. *Secundo*, quia magis concordat divinæ Scripturæ, quæ omnium futuram resurrectionem prædicit. Resurrectio autem proprie non est, nisi *ejus quod cecidit, & dissolutum est*, ut Damasc. dicit. (*lib.* 4. *orth. fid. cap. ult.*) *Tertio*, quia magis concordat ordini naturæ, in quo invenimus, quod id quod corruptum, & vitiatum est, in suam novitatem non reducitur, nisi corruptione mediante: sicut acetum non fit vinum, nisi aceto corrupto, & in humorem vitis transeunte. Unde cum natura humana in defectum necessitatis moriendi devenerit, non erit reditus ad immortalitatem, nisi mediante mor-

morte. Convenit etiam ordini naturæ propter aliam rationem: quia, ut in 8. Phys. (*tex.* 1. *tom.* 2.) dicitur, *motus cœli est ut vita quædam natura omnibus existentibus*; ficut etiam motus cordis totius corporis vita quædam est. Unde ficut cessante motu cordis, omnia membra mortificantur: ita cessante motu cœli, non potest aliquid vivum remanere illa vita, quæ ex influentia illius motus confervabatur. Talis autem vita est, quam nunc degimus. *Unde oportet, quod ex hac vita discedant, qui post motum cœli quiescentem victuri sunt.*

Ad primum ergo dicendum, quod distinctio illa mortuorum, & vivorum non est referenda ad ipsum judicii tempus, neque ad totum tempus præteritum; quia omnes judicandi aliquo tempore fuerunt vivi, & aliquo tempore mortui: sed ad illud tempus determinatum, quod immediate judicium procedet, quando fcilicet judicii figna incipient apparere.

Ad fecundum dicendum, quod perfectum defiderium Sanctorum non potest esse vacuum. Sed nihil prohibet, defiderium conditionatum eorum vacuum esse: Et tale defiderium est, quo nolumus *expoliari*, fed *fupervestiri*, fcilicet fi possibile fit: Et hoc defiderium a quibufdam *velleitas* dicitur.

Ad tertium dicendum, quod hoc est erroneum dicere, quod aliquis fine peccato originali concipiatur præter Christum: quia illi, qui fine peccato originali conciperentur, non indigerent redemptione, quæ facta est per Christum: & fic Christus non esset redemptor omnium hominum. Nec potest dici, quod hac redemptione non indiguerunt, quia præstitum fuit eis, ut fine peccato conciperentur: Quia vel illa gratia facta est parentibus, ut in eis vitium naturæ fanaretur, quo manente fine originali peccato generare non possunt; vel ipfi naturæ, quæ fanata est. Oportet autem ponere, quod quilibet perfonaliter redemptione Christi indigeat, non folum ratione naturæ: Liberari autem a malo, vel a debito abfolvi non potest, nisi qui debitum incurrit, vel in malum dejectus fuit. Et ideo non possent omnes fructum Dominicæ orationis in feipfis percipere, nisi omnes debitores nafcerentur, & malo fubjecti. Unde dimissio debitorum, vel liberatio a malo non potest intelligi, quod aliquis fine debito, vel immunis a malo nafcatur; fed quia cum debito natus postea per gratiam Christi liberatur. Nec etiam fequitur, fi potest fine errore poni, quod aliqui non moriantur, quod fine originali nafcantur, licet mors fit pœna peccati originalis: quia Deus potest ex mifleri-

sericordia relaxare alicui pœnam, ad quam obligatur ex culpa præterita; ficut adulteram fine pœna dimisit Jo. 8. Et fimiliter poterit a morte liberare eos, qui reatum mortis contraxerunt, cum originali nafcendo: Et fic non fequitur: Si non morientur: ergo nafcuntnr fine originali peccato.

Ad quartum dicendum, quod non femper via compendiofior eft magis eligenda, fed folum quando eft magis, vel æqualiter commoda ad finem confequendum. Et fic non eft hic, ut ex dictis patet. (*in corp. art.*)

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oftendas, recte infinuatum a 1. Cor. 15. quod omnes morientur, antequam refurgant. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chrifto omnes vivificabuntur*. Hæc ibi. Ubi loquitur ad literam, ut patet per totum capitulum, de refurrectione. Unde videtur concludere velle: quod, ficut per Chrifti meritum omnes, nullo dempto, corporaliter refurgent: ita ex demerito Adam omnes, nullo dempto, morientur corporaliter. Item ibidem. *Quod feminas, non vivificatur, nifi prius moriatur*. Hæc ibi. Ubi ex fimilitudine grani feminati, & poftea pullulantis, tractat de refurrectione mortuorum. Item ibid. Secundum libros Græcos, ut dicit Hieronymus, *omnes quidem dormiemus*. Ubi enim translatio noftra habet, *omnes quidem refurgemus*, libri Græci habent, ut dictum eft. Vide *quæftion. 75. articul. 1. & 2. appen. & quæft. 74. articul. 7. ad tertium*. Non tamen ex his alligatur potentia abfoluta Dei, quin poffit hoc debitum mortis actualis ex privilegio condonare alicui, ut ex *ad tertium* colligitur circa finem. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta fcripturarum, pro quanto refurrectionem omnium futuram effe a morte, infinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his viciffim Thomiftica doctrina hæc & declaretur, & confolidetur.

ARTICULUS II. 340

Utrum refurrectio omnium erit a cineribus.

AD Secundum fic proceditur. Videtur, quod non omnium refurrectio erit a cineribus. Refurrectio enim Chrifti eft exemplar noftræ refurrectionis: Sed refurrectio ejus non fuit a cineribus: quia

caro ejus *non vidit corruptionem*, ut dicitur in Psal. 15. & Act. 2. Ergo nec resurrectio omnium erit ex cineribus.

2. Præterea. Corpus hominis non semper comburitur: Sed in cineres non potest aliquid resolvi, nisi per combustionem. Ergo non omnes a cineribus resurgent.

3. Præterea. Corpus hominis mortui non statim post mortem in cinerem redigitur: Sed quidam statim post mortem resurgent, ut in littera dicitur, (4. *d.* 43.) scilicet illi qui vivi invenientur. Ergo non omnes resurgent a cineribus.

4. Præterea. Terminus *a quo* respondet termino *ad quem*: Sed terminus *ad quem* resurrectionis non est idem in bonis, & malis. 1. Corin. 15. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*: Ergo non est idem terminus *a quo*: Et sic si mali resurgent a cineribus, boni a cineribus non resurgent.

Sed Contra est, quod dicit Haym. (*sup. illud Rom.* 5. *Si enim cum inimici*) *Omnes in originali peccato natos tenet hæc sententia*: *Terra es, & in terram ibis*: Sed omnes, qui in communi resurrectione resurgent, fuerunt nati in peccato originali, vel nativitate ex utero, vel saltem nativitate in utero. Ergo omnes a cineribus resurgent.

Præterea. Multa sunt in corpore humano, quæ non sunt de veritate humanæ naturæ: Sed omnia illa auferentur. Ergo oportet omnia corpora in cinerem resolvi.

Respondeo dicendum, quod *eisdem rationibus, quibus ostensum est* (art. præced.) *omnes a morte resurgere, est etiam ostendendum, quod omnes resurgent a cineribus in communi resurrectione: nisi aliquibus ex speciali privilegio gratiæ sit indultum contrarium, sicut & resurrectionis acceleratio*. Scriptura enim sacra sicut resurrectionem prænuntiat, ita & corporum reformationem, ad Philippenses tertio. Et ideo oportet, quod sicut omnes moriuntur, ad hoc quod omnes vere resurgere possint, ita omnium corpora dissolvantur, ad hoc quod omnium corpora reformari possint. Sicut enim in pœnam hominis mors a divina justitia est inflicta, ita & corporis resolutio; ut patet Genes. 3. *Terra es, & in terram ibis*. Similiter etiam ordo naturæ exigit, ut non solum animæ, & corporis conjunctio solvatur, sed etiam elementorum commixtio: sicut etiam acetum non potest in vini qualitatem reduci, nisi prius facta resolutione in materiam præjacentem. Ipsa enim elementorum commixtio ex motu cœli causatur, & conserva-

servatur, quo cessante, omnia mixta in pura elementa resolventur.

Ad primum ergo dicendum, quod resurrectio Christi est exemplar nostræ resurrectionis quoad terminum *ad quem*, non autem quoad terminum *a quo*.

Ad secundum dicendum, quod per cineres intelliguntur omnes reliquiæ quæ remanent, humano corpore resoluto, *duplici* ratione. *Primo*, quia communis mos erat apud antiquos corpora mortuorum comburere, & cineres reservare. Unde inolevit modus loquendi, ut ea, in quæ corpus humanum resolvitur, cineres dicantur. *Secundo*, propter causam resolutionis, quæ est incendium fomitis, quo corpus humanum radicitus est infectum. Unde ad purgationem hujusmodi infectionis, oportet usque ad prima componentia corpus humanum resolvi. Quod autem per incendium resolvitur, dicitur in cineres resolvi. Et ideo ea, in quæ corpus humanum resolvitur, cineres dicuntur.

Ad tertium dicendum, quod ille ignis, qui faciem mundi purgabit, poterit statim corpora eorum, qui vivi invenientur, usque ad cineres resolvere; sicut & alia mixta resolvet in materiam præjacentem.

Ad quartum dicendum, quod motus non accipit speciem a termino *a quo*, sed a termino *ad quem*. Et ideo resurrectio Sanctorum, quæ erit gloriosa, oportet quod differat a resurrectione impiorum, quæ non erit gloriosa, penes terminum *ad quem*, non autem penes terminum *a quo*. Contingit autem frequenter, non esse eundem terminum *ad quem*, existente eodem termino *a quo*, sicut de nigredine potest aliquid moveri in albedinem, & in pallorem.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas merito insinuatum a Gen. 3. quod resurrectio omnium erit a cineribus. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Hæc ibi. Pro quo vide *not. post ad* 2. Item, a, &c. ut *art.* 1. *append.* Jam enim dictum est; quod hi duo articuli sunt finitimi ad invicem. Vide *not. post prob.* Unde & hic allegata scripturarum debent intelligi cum illo grano salis proportionaliter, cum quo ibi. Item a Dan. 12. *Multi, qui dormiunt in pulvere, evigilabunt*. Hæc ibi. Multi idest, omnes, *q.* 75. *art.* 2. *ad* 2. *in tex. & a*-

lucid. Item a Job 7. *Ecce nunc in pulvere dormiam:* Hæc ibi. Et loquitur in persona omnium: sicut etiam, quando inquit cap. 10. *In novissimo die de terra surrecturus sum.* Item ab Ecclesiast. 17. *Omnes homines terra, & cinis.* Hæc ibi. Faciunt ad hunc locum etiam allegata *in art.* 1. *in tex. & elucid.* *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 341

Utrum pulveres illi, ex quibus humanum corpus reparabitur, aliquam habeant inclinationem naturalem ad animam, quæ eis conjungetur.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod pulveres illi, ex quibus corpus humanum reparabitur, aliquam habeant inclinationem naturalem ad animam, quæ eis conjungetur. Si enim nullam inclinationem haberent ad animam, eodem modo se haberent ad illam animam, sicut alii pulveres. Ergo non esset differentia, utrum ex illis, vel aliis pulveribus reficeretur corpus animæ conjungendum: quod falsum est.

2. Præterea. Major est dependentia corporis ad animam, quam animæ ad corpus: Sed anima separata a corpore adhuc habet aliquam dependentiam ad corpus: unde retardatur ejus motus in Deum propter appetitum corporis, ut dicit August. (*lib.* 12. *sup. Gen. ad lit. cap.* 35. *to.* 3.) Ergo multo fortius corpus separatum ab anima adhuc habet naturalem inclinationem ad animam illam.

3. Præterea. Job 20. dicitur: *Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient:* Sed vitia non sunt nisi in anima. Ergo adhuc in illis pulveribus remanebit aliqua naturalis inclinatio ad animam.

Sed Contra. Corpus humanum potest resolvi ad ipsa elementa, vel etiam in carnes aliorum animalium converti: Sed elementa sunt homogenea, & similiter caro leonis, vel alterius animalis. Cum ergo in aliis partibus elementorum, vel animalium non sit aliqua inclinatio naturalis ad illam animam, nec in illis partibus, in quas conversum est corpus humanum, erit aliqua inclinatio ad animam. Prima propositio patet per auctoritatem August. in Ench.

(*cap.*

(*cap.* 88. *to.* 3.) ,, Corpus humanum, in quamcunque ,, aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium, etiam ,, hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illud prius, ut homo fieret, viveret, & cresceret, ,, animavit. ,,

Præterea. Cuilibet inclinationi respondet aliquod agens naturale; alias natura deficeret in necessariis: Sed a nullo agente naturali possunt prædicti pulveres eidem animæ iterato conjungi. Ergo in eis non est aliqua naturalis inclinatio ad prædictam conjunctionem.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est *triplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod corpus humanum nunquam resolvitur usque ad elementa: & ita semper in cineribus manet aliqua vis addita elementis, quæ facit naturalem inclinationem ad eandem animam. Sed hæc positio contrariatur auctoritati Augustini inductæ, & sensui, & rationi: quia omnia composita ex contrariis possibile est in ea resolvi, ex quibus componuntur.

Et ideo *alii* dicunt, quod illæ partes elementorum, in quas humanum corpus resolvitur, retinent plus de luce, ex hoc quod fuerunt animæ humanæ conjunctæ: & ex hoc habent quandam inclinationem ad animas humanas. Sed hoc iterum frivolum est: quia partes elementorum sunt ejusdem naturæ; & æqualiter habent participationem lucis, & obscuritatis.

,, Et ideo aliter dicendum est, quod in cineribus ,, illis nulla est inclinatio naturalis ad resurrectio- ,, nem, sed solum ex ordine divinæ providentiæ, ,, quæ statuit illos cineres iterum animæ conjungi; Et ex hoc provenit, quod illæ partes elementorum iterato conjungentur, & non aliæ.

Unde patet solutio ad Primum.

Ad secundum dicendum, quod anima separata a corpore manet in eadem natura, quam habebat, cum corpori esset unita: quod de corpore non contingit. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod verbum illud Job non est intelligendum, quod vitia actu maneant in pulveribus mortuorum, sed secundum ordinem divinæ justitiæ, quo sunt deputati cineres illi ad corporis reparationem, quod pro peccatis commissis cruciabitur in æternum.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum à Rom. 8. quod in pulveribus remanebit inclinatio secundum ordinem divinæ providentiæ tantum ad conjunctionem animæ; & sic: *expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc*. Hæc ibi. Ubi per expectationem in illis pulveribus, quæ sunt utique creatura Dei, intendit inclinationem, non quidem naturalem ex propriis principiis fluentem, quoniam sic potentia activa naturalis illi inclinationi responderet: sed intendit inclinationem illam ex ordine divinæ providentiæ, a qua talis expectationis adimpletio expectatur a creatura ipsa. Unde expectatio illa non præsupponit cognitionem in expectante, sed in eo, a quo expectatur, & ideo expectatio illa est ordinatio quædam, qua ordinantur a divina providentia ad talem conjunctionem animæ. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO LXXIX.

De conditionibus resurgentium, & primo de eorum identitate, in tres articulos divisa.

Consequenter agendum est de conditionibus resurgentium. Ubi *prima* consideratio erit de his, quæ communiter ad bonos, & malos pertinent. *Secunda* de his, quæ tantum ad bonos pertinent. *Tertia* de his, quæ spectant tantum ad malos. Ad bonos autem, & malos communiter *tria* pertinent, scilicet ipsorum *identitas*, *integritas*, & *qualitas*. Et *primo* videndum est de resurgentium identitate. *Secundo* de corporum integritate. *Tertio* de ipsorum qualitate.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum idem numero corpus resurget.
Secundo. Utrum idem numero homo.
Tertio. Utrum oporteat, eosdem pulveres ad easdem partes, in quibus ante fuerant, reverti.

ARTICULUS I. 342

Utrum in resurrectione anima idem corpus numero resumat.

S. Th. in 4. *d.* 44. *q.* 1. *a.* 1. *q.* 1. *& seq.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod non idem corpus numero anima resumat in resurrectione. 1. Cor. 13. *Non corpus, quod futurum est, seminat, sed nudum granum*: Sed Apostolus ibi comparat mortem seminationi, & resurrectionem pullulationi. Ergo non idem corpus, quod per mortem deponitur, in resurrectione resumitur.

2. Præterea. Cuilibet formæ aptatur materia secundum suam conditionem; & similiter cuilibet agenti instrumentum: Sed corpus comparatur ad animam, sicut materia ad formam, & sicut instrumentum ad agentem. Cum ergo anima in resurrectione non sit ejusdem conditionis, sicut modo est, quia vel transfertur totaliter in cœlestem vitam, cui inhæsit vivens in mundo, vel deprimitur in brutalem, si brutaliter in hoc mundo vixit, videtur quod non resumet idem corpus, sed vel cœleste, vel brutale.

3. Præterea. Corpus humanum usque ad elementa post mortem resolvitur, ut dictum est supra: (*art. præc.*) Sed illæ partes elementorum, in quas corpus humanum resolutum est, non conveniunt cum humano corpore, quod in eas resolutum est, nisi in materia prima; quo modo quælibet aliæ partes elementorum cum prædicto corpore conveniunt: si autem ex aliis partibus elementorum corpus formaretur, non diceretur idem numero. Ergo nec si ex illis partibus reparetur, corpus erit numero idem.

4. Præterea. Impossibile est esse idem numero illud, cujus partes essentiales sunt aliæ numero: Sed forma mixti, quæ est essentialis pars corporis humani, sicut forma ejus, non poterit eadem numero resumi. Ergo corpus non erit idem numero. Probatio mediæ. Illud, quod penitus cedit in non ens, non potest idem numero resumi: quod patet ex hoc, quod non potest esse idem numero, cujus esse est diversum: sed esse interruptum, quod est actus entis, est diversum, sicut & quilibet alius a-

ctus interruptus: Sed forma mixtionis cedit penitus in non ens per mortem, cum sit forma corporalis; & similiter qualitates contrariæ, ex quibus fit mixtio: Ergo forma mixtionis non redit eadem numero.

Sed Contra est, quod dicitur Job 19. *In carne mea videbo Deum salvatorem meum*: ubi loquitur de visione post resurrectionem: quod patet ex hoc quod præcedit: *In novissimo die de terra surrecturus sum*. Ergo idem numero corpus resurget.

Præterea. Sicut Damasc. dicit in 4. lib. (*orth. fid. c. ult.*) *Resurrectio est ejus, quod cecidit, secunda surrectio*: Sed hoc corpus, quod nunc gerimus, per mortem cecidit. Ergo idem numero corpus resurget.

Respondeo dicendum, quod circa hanc quæstionem Philosophi erraverunt, & quidam hæretici moderni errant. Quidam enim Philosophi posuerunt, animas a corpore separatas iterato corporibus conjungi. Sed errabant in hoc quantum ad *duo*. *Primo* quidem quantum ad modum conjunctionis: quia quidam ponebant, corpori iterum conjungi naturaliter animam separatam per viam generationis. *Secundo* quantum ad corpus, cui conjungebatur: quia ponebant, quod secunda conjunctio non erat ad idem corpus numero, quod per mortem depositum est, sed ad aliud, *quandoque* idem specie, *quandoque* autem diversum: Ad diversum quidem, quando anima in corpore existens præter rationis ordinem vitam duxerit. unde transibat post mortem de corpore hominis in corpus alterius animalis, cujus moribus vivendo se conformavit; sicut in corpus canis propter luxuriam, in corpus leonis propter rapinam, & violentiam: & sic de aliis: Sed in corpus ejusdem speciei, quando anima bene in corpore vivens, post mortem aliqua felicitate perfuncta, post aliqua sæcula incipiebat ad corpus velle redire; & sic iterum corpori conjungebatur humano. Sed hæc opinio ex *duabus* radicibus falsis venit. Quarum *prima* est, quia dicebant, quod anima non conjungitur corpori essentialiter, sicut forma materiæ, sed solum accidentaliter, sicut motor mobili, aut sicut homo vestimento: & ideo ponere poterant, quod anima præexistebat, antequam corpori generato infunderetur in generatione naturali; & iterum quod diversis corporibus uniretur. *Secunda* est, quia ponebant, intellectum non differre a sensu nisi accidentaliter; ut scilicet homo diceretur intellectum habere præ a-

liis

liis animalibus, quia in eo propter optimam corporis complexionem vis sensitiva amplius viget. unde poterant ponere, quod anima hominis in corpus animalis bruti transiret, præcipue facta immutatione animæ humanæ ad effectus † *al. affectus* † brutales. Sed illæ duæ prædictæ radices destruuntur a Philos. in lib. 2. de Anima, (*tex.* 4. *& seq. & tex.* 150. *& seq. tom.* 2.) quibus destructis, patet falsitas prædictæ positionis. Et simili modo destruuntur errores quorundam hæreticorum: Quorum quidam in prædictas opiniones Philosophorum inciderunt. Quidam autem posuerunt, animas iterato conjungi corporibus cœlestibus, vel etiam corporibus in modum venti subtilibus; ut Gregorius (*lib.* 14. *Moral. cap.* 29.) de quodam Episcopo Constantinopolitano narrat, exponens illud Job 19. *In carne mea videbo Deum*, &c. Et præter hoc prædicti errores hæreticorum destrui possunt ex hoc, quod veritati resurrectionis præjudicant, quam sacra Scriptura profitetur. Non enim resurrectio dici potest, nisi anima ad idem corpus redeat: quia resurrectio est iterata surrectio: Ejusdem autem est surgere, & cadere. Unde resurrectio magis respicit corpus, quod post mortem cadit, quam animam, quæ post mortem vivit. *Et ita si non est idem corpus, quod anima resumit, non dicetur resurrectio, sed magis novi corporis assumptio.*

Ad primum ergo dicendum, quod similitudo non currit per omnia, sed quantum ad aliquid. In seminatione enim grani granum seminatum, & natum non est idem numero, nec eodem modo se habens; cum primo seminatum fuerit absque folliculis, cum quibus tamen nascitur. Corpus autem resurgens erit idem numero, sed alio modo se habens; quia fuit mortale, & surget in immortalitate.

Ad secundum dicendum, quod differentia quæ est inter animam resurgentis, & animam in hoc mundo viventis, non est secundum aliquod essentiale, sed secundum gloriam, & miseriam; quæ differentiam accidentalem faciunt. Unde non oportet, quod aliud corpus numero resurgat, sed alio modo se habens, ut respondeat proportionabiliter differentia corporum differentiæ animarum.

Ad tertium dicendum, quod illud quod intelligitur in materia ante formam, remanet in materia post corruptionem: quia remoto posteriori, adhuc potest remanere prius. Oportet autem, ut Commentator dicit in 1. Physic. (*comment.* 63.) & in li-

bro

bro de substantia orbis, in materia generabilium, & corruptibilium ante formam substantialem intelligere dimensiones non terminatas, secundum quas attendatur divisio materiæ, ut diversas formas in diversis partibus recipere possit: Unde & post separationem substantialis formæ a materia, adhuc dimensiones illæ manent eædem: Et sic materia sub illis dimensionibus existens, quamcunque formam accipiat, habet majorem identitatem ad illud, quod ex ea generatum fuerat, quam aliqua pars alia materiæ sub quacunque forma existens: Et sic eadem materia ad corpus humanum reparandum reducetur, quæ prius materia ejus fuit.

Ad quartum dicendum, quod sicut qualitas simplex non est forma substantialis elementi, sed accidens proprium ejus, & dispositio, per quam materia efficitur propria tali formæ: ita forma mixtionis, quæ est qualitas resultans ex qualitatibus simplicibus ad medium venientibus, non est forma substantialis corporis mixti, sed est accidens proprium, & dispositio, per quam materia fit necessaria ad formam. Corpus autem humanum præter hanc formam mixtionis non habet aliquam formam substantialem, nisi animam rationalem: quia si haberet aliam formam substantialem priorem, illa daret ei substantiale esse; & sic per eam constitueretur in genere substantiæ: Unde anima jam adveniret corpori constituto in genere substantiæ: Et sic comparatio animæ ad corpus esset sicut comparatio formarum artificialium ad suas materias, quantum ad hoc quod constituuntur in genere substantiæ per suam materiam: Unde conjunctio animæ ad corpus esset accidentalis: Quod est error antiquorum Philosophorum a Philosopho reprobatus in lib. 2 de Anima. (*tex.* 4. *&* *seq.* *&* *l.* 1. *tex.* 52. *to.* 2.) Sequeretur etiam, quod corpus humanum, & singulæ partes ejus non æquivoce retinerent priora nomina: quod est contra Philosophum in 2. de anima. (*tex.* 9. *to.* 2.) Unde cum anima rationalis remaneat, nulla forma substantialis corporis humani cedit penitus in non ens. Formarum autem accidentalium variatio non facit diversitatem in numero. Unde idem corpus numero resurget, cum materia eadem numero resumatur, ut in præcedenti solutione dictum est. (*cap.* 2.)

AP-

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem confundas hæresim *Eutychii* dicentis: resuscitatum corpus post resurrectionis gloriam futurum aere, & vento subtilius, ita ut nec palpari, nec videri possit. Si enim idem numero corpus, ut hic efficaciter probatur, resurget, & hoc nunc est palpabile, & visibile, patet: quod tunc itidem palpabile, & visibile erit. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, merito illam damnari a Christo Luc. 24. *Palpate, & videte, quoniam spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*. Et Jo. 20. *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus*. Hæc ibi. Unde patet, quod, cum Christus sit causa, & exemplar nostræ resurrectionis, *quæst. 76. art. 1.* & suum corpus fuerit palpabile, atque visibile, immo & realibus cicatricibus adhuc insignitum, tanquam idem numero se ostendens, quod corpora mortuorum in resurrectione erunt palpabilia, & visibilia, immo & eadem penitus numero. Inde etiam patet ad literam, quod negare non solum resurrectionem corporum, sed etiam eorundem numero, est incredulitas ibi a Domino exclusa. Item a Job 19. *De terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & non alius*. Hæc ibi. Nota ly *non alius*, scilicet a me. Hæc auctoritas patentissime propositum concludit. Item a facto Imperatoris Tyberii Constantini, qui cernens, B. Gregorium tunc ad illas partes legatum, postea Pontificem convicisse *Eutychium* illum de hæresi in positione prædicta, jussit comburi ipsius libros ista continentes, ut ajunt historiæ. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, Imperatorii facti, & Pontificis, pro quanto idem numero corpus reassumendum insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis, si bene pensentur, & applicentur, Thomistica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

AP-

ARTICULUS II. 343

Utrum sit idem numero homo, qui resurget.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod non sit idem numero homo, qui resurget. Sicut enim dicit Philosophus in 2. de generat. (*in fi. lib. to. 2.*) *quæcunque habent substantiam corruptibilem motam, non reiterantur eadem numero*: Sed talis est substantia hominis secundum præsentem statum. Ergo non potest post mutationem mortis reiterari idem numero.

2. Præterea. Ubi est alia, & alia humanitas, non est idem homo numero. unde Socrates, & Plato sunt duo homines, & non unus homo, quia alia est humanitas utriusque: Sed alia est humanitas resurgentis, ab ea quam nunc habet. Ergo non est idem homo numero. Media probari potest *dupliciter*. *Primo*, quia humanitas, quæ est forma totius, non est forma, & substantia, sicut anima, sed est forma tantum: Hujusmodi autem formæ cedunt penitus in non ens: & sic non possunt iterari. *Secundo*, quia humanitas resultat ex conjunctione partium. Sed non potest eadem numero conjunctio resumi, quæ prius fuit: quia iteratio identitati opponitur. iteratio enim numerum importat, identitas autem unitatem, quæ se non compatiuntur: In resurrectione autem conjunctio iteratur. Ergo non est eadem conjunctio: Et sic non est eadem humanitas, nec idem homo.

3. Præterea. Idem homo non est plura animalia. Ergo si non est idem animal, non est idem numero homo: Sed ubi non est idem sensus, non est idem animal: quia animal definitur per sensum primum, scilicet tactum, ut patet in 2. de Anima. (*tex. 16. & 17. to. 2.*) Sensus autem, cum non maneat in anima separata, (ut quidam dicunt) non potest idem numero resumi. Ergo in resurrectione non erit homo resurgens idem animal numero; & sic non idem homo.

4. Præterea. Materia statuæ principalior est in statua, quam materia hominis in homine: quia artificialia sunt in genere substantiæ ex parte materiæ, sed naturalia ex forma, ut patet per Philos. 2. Physic. (*tex. 8. & seq. to. 2.*) & Commentator idem dicit in 2. de Anim. (*comment. 8.*) Sed si statua ex eodem ære reficiatur, non erit eadem numero. Ergo mul-

multo minus si homo ex eisdem pulveribus reficiatur, erit idem homo numero.

Sed Contra est, quod dicitur Job 19. *Quem visurus sum ego ipse, & non alius*: & loquitur de visione post resurrectionem. Ergo idem homo numero resurget.

Præterea. Aug. dicit. 8. de Trin. (*c. 5. ad fi. to. 3.*) quod *resurgere nihil est aliud, quam reviviscere*: Nisi autem idem homo numero rediret ad vitam, qui mortuus est, non diceretur reviviscere. Ergo non resurgeret: quod est contra fidem.

Respondeo dicendum, quod necessitas ponendi resurrectionem est ex hoc, ut homo finem ultimum, propter quem factus est, consequatur: quod in hac vita fieri non potest, nec in vita animæ separatæ, ut supra dictum est. (*q. 75. a. 1. & 2.*) alias homo esset vane constitutus, si ad finem, ad quem factus est, pervenire non posset. Et quia oportet, quod illud idem numero ad finem perveniat, quod propter finem est factum, ne in vanum esse factum videatur, *oportet quod idem homo numero resurgat*: Et hoc quidem fit, dum eadem anima numero eidem corpori numero conjungitur: alias enim non esset resurrectio proprie, nisi idem homo repararetur. *Unde ponere, quod idem numero non fit qui resurget, est hæreticum, derogans veritati Scripturæ, quæ resurrectionem prædicat.*

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de reiteratione, quæ fit per motum, vel mutationem naturalem. Ostendit enim differentiam circulationis quæ est in generatione, & corruptione, ad circulationem quæ est in motu cœli: quia cœlum per motum localem redit idem numero ad principium motus; quia habet substantiam incorruptibilem motam: sed generabilia, & corruptibilia per generationem redeunt ad idem specie, non ad idem numero; quia ex homine generatur sanguis, ex quo semen, & sic deinceps, quousque perveniatur ad hominem non eundem numero, sed specie: Similiter ex igne generatur aer, ex quo aqua, ex aqua terra, ex qua ignis non idem numero, sed specie. Unde patet, quod ratio inducta secundum Philosophi intentionem non est ad propositum.

Vel dicendum, quod aliorum generabilium, & corruptibilium forma non est per se subsistens, ut post compositi corruptionem remanere valeat; sicut est de anima rationali, quæ esse quod sibi in corpore acquiritur, etiam post separationem a cor-

pore retinet; & in participationem illius esse corpus per resurrectionem adducitur; cum non sit aliud esse corporis, & aliud animæ in corpore: alias esset conjunctio animæ, & corporis accidentalis: Et sic interruptio nulla facta est in esse substantiali hominis, ut non possit idem numero redire homo propter interruptionem essendi; sicut accidit in aliis rebus corruptis, quarum esse omnino interrumpitur, forma non remanente, materia autem sub alio esse remanente: Sed tamen nec etiam homo per generationem naturalem reiteratur idem numero; quia corpus generati hominis non fit ex tota materia generantis: Unde est corpus diversum numero, & per consequens anima, & totus homo.

Ad secundum dicendum, quod de humanitate, & de qualibet forma totius est *duplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod idem secundum rem est forma totius, & forma partis: Dicitur tamen forma partis, secundum quod perficit materiam; totius autem, secundum quod ex ea tota ratio speciei consequitur. Et secundum hanc opinionem humanitas secundum rem non est aliud, quam anima rationalis: Et sic cum anima rationalis eadem numero resumatur, eadem numero erit humanitas, & etiam post mortem manet, quamvis non sub ratione humanitatis; quia ex ea separata compositum rationem speciei non consequitur. *Alia* opinio est Avicennæ, quæ verior videtur, quod forma totius non est forma partis tantum, nec forma aliqua alia præter formam partis; sed est totum resultans ex compositione formæ, & materiæ, comprehendens in se utrumque: Et hæc forma totius essentia, vel quidditas dicitur. Quia ergo in resurrectione idem numero corpus erit, & eadem numero anima rationalis, erit de necessitate eadem humanitas.

Prima autem ratio probans diversitatem humanitatis futuram, procedebat ac si humanitas esset quędam alia forma superveniens formæ, & materiæ; quod falsum est.

Secunda autem ratio non potest identitatem humanitatis impedire: quia conjunctio significat actionem, vel passionem; quæ quamvis diversa sit, non potest identitatem humanitatis impedire: quia actio, & passio, ex quibus erat humanitas, non sunt de essentia humanitatis. unde eorum diversitas non inducit diversitatem humanitatis. constat enim, quod generatio, & resurrectio non sunt idem motus numero: Nec tamen propter hoc identitas resur-

ſurgentis cum generato impeditur: Similiter etiam nec impeditur identitas humanitatis, ſi accipiatur conjunctio pro ipſa relatione: quia relatio illa non eſt de eſſentia humanitatis, ſed concomitatur eam; eo quod humanitas non eſt de illis formis, quæ ſunt compoſitio, & ordo, ut dicitur 2. Phyſicor. (*tex.* 13. *tom.* 2.) ſicut ſunt formæ artificiatorum. Unde exiſtente alia compoſitione numero, non eſt eadem numero forma domus.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa optime concludit contra illos, qui ponebant animam ſenſibilem, & rationalem diverſas in homine eſſe: quia ſecundum hoc anima ſenſitiva in homine non eſſet incorruptibilis, ſicut nec in aliis animalibus: Unde in reſurrectione non eſſet eadem anima ſenſibilis; & per conſequens nec idem animal, nec idem homo. Si autem ponamus, quod eadem anima ſecundum ſubſtantiam in homine ſit rationalis, & ſenſibilis, nullas in hoc anguſtias patiemur: quia animal definitur per ſenſum, qui eſt anima ſenſitiva, ſicut per formam eſſentialem: Per ſenſum autem, qui eſt potentia ſenſitiva, cognoſcitur ejus definitio, ſicut per formam accidentalem, quæ maximam partem confert ad cognoſcendum *quod quid eſt*, ut in 1. de anima (*tex.* 11. *tom.* 2.) dicitur. Poſt mortem ergo manet anima ſenſibilis, ſicut & anima rationalis ſecundum ſubſtantiam: Sed potentiæ ſenſitivę ſecundum quoſdam non manent: Quæ quidem potentiæ cum ſint accidentales proprietates, earum varietates identitatem animalis totius auferre non poſſunt, nec etiam partium animalis: Nec dicuntur potentiæ perfectiones, vel actus organorum, niſi ſicut principia agendi; ut calor in igne.

Ad quartum dicendum, quod ſtatua *dupliciter* poteſt conſiderari, *vel* ſecundum quod eſt ſubſtantia quædam, *vel* ſecundum quod eſt artificiale quoddam: Et quia in genere ſubſtantiæ ponitur ratione ſuæ materiæ, ideo ſi conſideretur ſecundum quod eſt ſubſtantia quædam, eſt eadem numero ſtatua, quæ ex eadem materia reparatur: Sed in genere artificialium ponitur, ſecundum quod eſt forma quędam accidentalis, quæ & tranſit, ſtatua deſtructa: & ſic non redit idem numero, nec ſtatua eadem numero eſſe poteſt. Sed forma hominis, ſc. anima, manet poſt diſſolutionem corporis. Et ideo non eſt ſimilis ratio.

AP-

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Trinitariorum* dicentium : quod corpus corruptum non contingit idem numero resurgere. Item hæresim *Albanensium*, & *Albigensium* dicentium : animas humanas transire de corpore in corpus. Si enim idem numero homo resurgit, ut revera surget, patet, quod non transibunt animæ de corpore in corpus, sed unaquæque in suum corpus. *Secundo* habes : quomodo per rationem ostendas, has merito damnari a, &c. ut *q. 69. ar.* 1. & 3. Item a, &c. ut 1. *p. q.* 75. *ar.* 6. *append.* Item *a quæstionis hujus ar.* 1. *append.* Item a Concil. *Toletano* 4. loquente sic de Christo. *Venturus est ad judicium vivorum, & mortuorum. Cujus morte, & sanguine mundati remissionem peccatorum consequuti sumus ; resucitandi ab eo in die novissimo in ea, qua nunc vivimus, carne. Hæc est Ecclesiæ catholicæ fides.* Hæc ibi Nota ly *cujus sanguine mundati, & remissionem peccatorum consequuti* : quod hoc vel ex parte Christi intelligitur tantum, vel etiam ex parte nostri simul. Primo modo mundati sunt mali : secundo autem boni. Et, quia Concilium resuscitandos utrosque decernit ; ideo dictum illud accipit utroque modo, divisim tamen proportionaliter. Item a constitutionibus Apostolicis auctore *Clemente* Papa, & martyre lib. 5. c. 8. *Ipse nos excitabit omnipotens Deus cum omnibus qui a principio dormierant, tales, quales modo sumus præsenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium: quoniam immortales resurgemus.* Hæc ibi. Ubi per ly *tales, quales modo sumus, præsenti figura, nil mancum habentes* describunt identitatem numeralem hominis resuscitandi. Item ab eisdem ibid. in versibus Sybillæ, supra *qu.* 75. *ar.* 1. *vel* 2. *append. Tertio* habes : quomodo prædicta Scripturarum, & Patrum, pro quanto eundem numero hominem resurrecturum insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides : quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

AR-

ARTICULUS III. 344

Utrum pulveres humani corporis ad eam partem corporis, quæ in eos diſſoluta eſt, per reſurrectionem redire oporteat.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod oporteat pulveres humani corporis ad eam partem corporis, quæ in eos diſſoluta eſt, per reſurrectionem redire. Quia ſecundum Philoſ. in 2. de anim. (*tex.* 9. *tom.* 2.) *Sicut ſe habet tota anima ad totum corpus, ita pars animæ ad partem corporis, ut viſus ad pupillam*: Sed oportet, quod poſt reſurrectionem corpus reſumatur ab eadem anima. Ergo oportet, quod partes etiam corporis reſumantur ad eadem membra, in quibus eiſdem partibus animæ perficiebantur.

2. Præterea. Diverſitas materiæ facit diverſitatem in numero: Sed ſi pulveres non redeant ad eaſdem partes, ſingulæ partes non reficientur ex eadem materia, ex qua prius conſtabant. Ergo non erunt eædem numero. Sed ſi partes ſunt diverſæ, & totum erit diverſum; quia partes comparantur ad totum, ſicut materia ad formam, ut patet in 2. Phyſ. (*tex.* 31. *tom.* 2.) Ergo non erit idem numero homo: quod eſt contra veritatem reſurrectionis.

3. Præterea. Reſurrectio ad hoc ordinatur, quod homo operum ſuorum mercedem accipiat. Sed diverſis operibus meritoriis, vel demeritoriis diverſæ partes corporis deſerviunt. Ergo oportet, quod in reſurrectione quælibet pars ad ſuum ſtatum redeat, ut pro ſuo modo præmietur.

Sed Contra. Artificialia magis dependent ex ſua materia, quam naturalia: Sed in artificialibus, ad hoc quod idem artificiatum ex eadem materia reparetur, non oportet quod partes reducantur ad eundem ſitum. Ergo nec in homine oportet.

Præterea. Variatio accidentis non facit diverſitatem in numero: Sed ſitus partium eſt accidens quoddam. Ergo diverſitas ejus in homine non facit diverſitatem in numero.

Reſpondeo dicendum, quod in hac quæſtione differt conſiderare, quid fieri poſſit ſine identitatis præjudicio, & quid fiet, ut congruentia ſervetur. Quantum ergo ad primum ſciendum eſt, quod in homine poſſunt accipi diverſæ partes *dupliciter*: *Uno modo* diverſæ partes totius homogenei; ſicut diver-

versæ partes carnis, vel diversæ partes ossis: *Alio modo* diversæ partes diversarum specierum totius heterogenei, sicut os, & caro. *Si ergo dicatur, quod pars materiæ redibit ad aliam partem speciei ejusdem, hoc non facit varietatem nisi in situ partium. Situs autem partium variatus non variat speciem in totis homogeneis. Et sic si materia unius partis redeat ad aliam, nullum præjudicium generabitur identitati totius.* Et ita etiam est in exemplo, quod ponitur in littera, (4. *d.* 44.) quia statua non redit eadem numero secundum formam, sed secundum materiam; secundum quam est substantia quædam: sic autem statua est homogenea, quamvis non secundum formam artificialem. „ Si autem dicatur, „ quod materia unius partis redit ad aliam partem „ alterius speciei, sic de necessitate variatur non „ solum situs partium, sed etiam identitas earum; „ ita tamen quod tota materia, aut aliquid quod „ erat de veritate humanæ naturæ in una, in a„ liam transferatur; non autem si aliquid quod e„ rat in una parte superfluum, transferatur in a„ liam. Ablata autem identitate partium, aufertur „ identitas totius, si loquamur de partibus essentia„ libus; non autem si loquamur de partibus acci„ dentalibus; „ sicut sunt capilli, & ungues, de quibus videtur loqui August. (*l.* 22. *de Civ. Dei*, *c.* 19. *tom.* 5.) Et sic patet, qualiter translatio materiæ de parte in partem tollit identitatem totius, & qualiter non. „ Sed loquendo secundum congruen„ tiam, magis probabile est, quod etiam situs par„ tium idem servabitur in resurrectione, præcipue „ quantum ad partes essentiales, & organicas; quam„ vis forte non quantum ad accidentales; sicut sunt „ ungues, & capilli.

Ad primum ergo dicendum, quod objectio illa procedit de partibus organicis, vel heterogeneis, & non de partibus homogeneis, vel similibus.

Ad secundum dicendum, quod situs diversus partium materiæ non facit diversitatem in numero; quamvis eam faciat diversitas materiæ.

Ad tertium dicendum, quod operatio, proprie loquendo, non est partis, sed totius. Unde præmium non debetur parti, sed toti.

AP-

APPENDIX.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a, &c. ut *artic.* 2. *append.* quod pulveres humani per resurrectionem redibunt ad partem corporis speciei prius habitæ, ita, quod pulveres carnium ad carnes, ossium ad ossa, nervorum ad nervos, & sic de aliis. Auctoritates enim illæ, quæ probant resurrectionem fieri ad idem numero corpus, & quod homo idem numero resurget, probant etiam præsens institutum. Non enim totum esset idem, nisi & partes (ut dictum in corp.) & consequenter identitatem partium probat, quodcumque probat identitatem totius. *Secundo* habes : quomodo per rationem prædicta scripturarum pro quanto, quod diximus, insinuant, intelligas, & probes, & defendas. *Tertio* vides : quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO LXXX.

De integritate corporum resurgentium, in quinque articulos divisa.

DEinde considerandum est de Integritate corporum resurgentium.

Circa quod quæruntur quinque.

Primo. Utrum omnia membra corporis humani in ipso resurgent.
Secundo. Utrum capilli, & ungues.
Tertio. Utrum humores.
Quarto. Utrum totum id quod fuit in eo de veritate humanæ naturæ.
Quinto. Utrum totum quod in eo materialiter fuit.

AR-

ARTICULUS I. 345

Utrum omnia membra humani corporis resurgent.

S. Thom. 4. dist. 44. qu. 1. art. 2. qu. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod non omnia membra corporis humani resurgent. Remoto enim fine, frustra reparatur id quod est ad finem: Finis autem cujuslibet membri est ejus actus. Cum ergo nihil frustra fiat in operibus divinis, & quorundam membrorum usus post resurrectionem non competat homini præcipue genitalium, quia tunc *neque nubent, neque nubentur*, (*Matth.* 22.) videtur quod non omnia membra resurgent.

2. Præterea. Intestina quædam membra sunt: Sed non resurgent: plena enim resurgere non possunt; quia immunditias continent: nec vacua; quia nihil est vacuum in natura. Ergo non omnia membra resurgent.

3. Præterea. Ad hoc corpus resurget, ut præmietur de opere, quod anima per ipsum gessit: Sed membrum propter furtum amputatum furi, qui postea pœnitentiam agit, & salvatur, non potest in resurrectione remunerari: nec de bono; quia ad hoc cooperatum non est: nec de malo; quia pœna membri in pœnam hominis redundaret. Ergo non omnia membra resurgent cum homine.

Sed Contra. Magis pertinent ad veritatem humanæ naturæ alia membra, quam capilli, & ungues: Sed ista restituentur homini in resurrectione, ut in littera dicitur. (4. *d.* 44.) Ergo multo fortius alia membra.

Præterea. Dei perfecta sunt opera: Sed resurrectio opere divino fiet. Ergo homo reparabitur perfectus in omnibus membris.

Respondeo dicendum, quod, sicut dicitur in 2. de anima, (*tex* 36. & 37. *to.* 2.) *Anima se habet ad corpus non solum in habitudine formę, & finis, sed etiam in habitudine causæ efficientis.* Est enim comparatio animæ ad corpus, sicut comparatio artis ad artificiatum, ut dicit Philos. (*l.* 7. *magnor. moral. c.* 11. *cir. princ. to.* 5.) Quicquid autem explicite in artificiato ostenditur, hoc totum implicite, & originaliter in ipsa arte continetur. Similiter etiam

iam quicquid in partibus corporis apparet, totum originaliter, & quodammodo implicite in anima continetur. Sicut ergo artis opus non esset perfectum, si artificiato aliquid deesset eorum quæ ars continet: ita nec homo posset esse perfectus, nisi totum quod in anima implicite continetur, exterius in corpore explicaretur: nec etiam corpus animæ ad plenum proportionaliter responderet. *Cum ergo oporteat in resurrectione corpus hominis esse animæ totaliter correspondens, quia non resurget nisi secundum ordinem quem habet ad animam rationalem, oportet etiam hominem perfectum resurgere,* utpote qui ad ultimam perfectionem consequendam reparatur. *Oportet ergo, quod omnia membra, quæ nunc sunt in corpore hominis, in resurrectione reparentur.*

Ad primum ergo dicendum, quod membra possunt *dupliciter* considerari in comparatione ad animam, *vel* secundum habitudinem materiæ ad formam, *vel* secundum habitudinem instrumenti ad agentem. *Eadem* enim *est comparatio totius corporis ad totam animam, & partium ad partes*, ut dicitur in 2. de anima. (*tex. 9. to. 2.*) Si ergo membra accipiantur secundum primam comparationem, finis eorum non est operatio, sed magis perfectum esse speciei, quod etiam post resurrectionem requiretur: Si autem accipiantur secundum secundam comparationem, sic finis eorum est operatio: Nec tamen sequitur, quod quando deficit operatio, frustra sit instrumentum: quia instrumentum non solum servit ad exequendam operationem agentis, sed etiam ad ostendendam virtutem ipsius. Unde oportebit, ut virtus potentiarum animæ in instrumentis corporeis demonstretur, etsi nunquam in actum prodeant; ut ex hoc commendetur Dei sapientia.

Ad secundum dicendum, quod intestina resurgent in corpore, sicut & alia membra; & plena erunt non quidem turpibus superfluitatibus, sed nobilibus humoribus.

Ad tertium dicendum, quod actus, quibus meremur, non sunt, proprie loquendo, manus, vel pedis, sed totius hominis. sicut & operatio artis non attribuitur instrumento, sed artifici. Quamvis ergo membrum, quod ante pœnitentiam est mutilatum, non sit cooperatum homini in statu illo, quo gloriam promeretur: tamen ipse homo meretur, ut totus præmietur, qui ex toto, quod habet, Deo servit.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a fortiori per *Luc.* 21. quod omnia membra humani corporis resurgent, & sic. *Capillus de capite vestro non peribit*. Hæc ibi. Si enim tam minimum quid in resurgente non peribit, patet, quod multo magis per hoc ostenditur, quod membra nulla corporis peribunt. Item per *Psalm.* 33. ubi de justis dicitur. *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.* Item per 1. Reg. 2. *Pedes sanctorum suorum servabit*. Hæc ibi. Ex quibus argumentare, ut nunc supra. Cum autem audis, hæc dici de sanctis quoad resurrectionem, intellige etiam de malis, quo ad illam. Conformabuntur enim utrique Christo, qui in resurrectione reassumpsit omne, quod ad humanæ naturæ integritatem pertinebat. 3. *p. q.* 54. *ar.* 3. quoad vitam naturæ: licet solum boni quoad vitam gloriæ sup. *q.* 75. *a.* 2. ad 3. & *q.* 76. *ar.* 1. ad 4. Item per constitutiones Apostolicas auctore *Clemente* Papa, & martyre, li. 5. c. 8. *Excitabit nos omnipotens Deus virtute sua, nil mancum habentes: quoniam mundus totus manu Dei continetur. Capillus, inquit, ex capite vestro non peribit*. Hæc ibi. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS II. 346

Utrum capilli, & ungues resurgent in humano corpore.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod capilli, & ungues non resurgent in corpore humano. Quia sicut capilli, & ungues ex superfluitatibus cibi generantur; ita urina, & sudor, & aliæ superfluitates, vel fæces: Sed hæc non resurgent cum corpore. Ergo nec capilli, & ungues.

2. Præterea. Inter alias superfluitates, quæ ex cibo generantur, maxime accedit ad naturæ humanæ veritatem semen, quod est superfluum, quo indigetur: Sed semen non resurget in corpore hominis. Ergo multo minus capilli, & ungues resurgent.

3. Præ-

3. Præterea. Nihil est perfectum anima rationali, quod non sit perfectum anima sensibili; Sed capilli, & ungues non sunt perfecti anima sensibil; quia eis non sentimus, ut dicitur in 3. de anima. (*tex. 66. to. 2.*) Ergo cum non resurgat corpus humanum, nisi propter hoc quod est perfectum ab anima rationali, videtur quod capilli, & ungues non resurgent.

Sed Contra est, quod dicitur Luc. 22. *Capillus de capite vestro non peribit.*

Præterea. Capilli, & ungues sunt dati in ornamentum homini: Sed corpora hominum, præcipue electorum, debent resurgere cum omni ornatu. Ergo debent resurgere cum capillis.

Respondeo dicendum, quod anima se habet ad corpus animatum, sicut ars ad artificiatum, & ad partes ejus, sicut ars ad sua instrumenta, unde & corpus animatum *organicum* dicitur. Ars autem utitur instrumentis quibusdam ad operis intenti executionem: Et hæc instrumenta sunt de prima intentione artis. Utitur etiam aliis instrumentis ad conservationem principalium instrumentorum: Et hæc sunt de secunda intentione artis: sicut ars militaris utitur gladio ad bellum, & vagina ad gladii conservationem. Et ita in partibus corporis animati *quædam* ordinantur ad operationes animæ exequendas; sicut cor, hepar, manus, & pes: *quædam* autem ad conservationem aliarum partium; sicut folia sunt ad cooperturam fructuum: Ita etiam capilli, & ungues sunt in homine ad custodiam aliarum partium. *unde sunt de secunda perfectione corporis humani, quamvis non de prima.* Et quia homo resurget in omni perfectione suæ naturæ, *propter hoc oportet, ut capilli, & ungues resurgant in ipso.*

Ad primum ergo dicendum, quod, illæ superfluitates expelluntur a natura, quasi ad nihilum utiles. unde non pertinent ad perfectionem humani corporis. Secus autem est de illis superfluitatibus, quas natura sibi retinet ad generationem capillorum, & unguium, quibus indiget ad membrorum conservationem.

Ad secundum dicendum, quod semine non indigetur ad perfectionem individui, sicut capillis, & unguibus, sed solum ad perfectionem speciei.

Ad tertium dicendum, quod capilli, & ungues nutriuntur, & augentur: & sic patet, quod aliquam operationem participent: quod non posset esse, nisi essent partes aliquo modo ab anima perfe-

ctæ: Et quia in homine non est nisi una anima, sc. anima rationalis, constat quod ab anima rationali perfectæ sunt; quamvis non usque ad hoc quod operationem sensus participent; sicut nec ossa, de quibus constat quod resurgent, & sunt de integritate individui.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum directe a scripturis, & Patribus, quod capilli, & ungues resurgent in homine; & sic, ut *art.* 1. *appen.* Vide ibi, quoniam auctoritates illæ utrumque propositum concludunt, sed illud a fortiori, hoc directe. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Patrum, & scripturarum, pro quanto, quod diximus insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS III. 347

Utrum humores in corpore resurgent.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod humores in corpore non resurgent. Nam 1. Corinth. 15. dicitur: *Caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt*: Sed sanguis est principalior humor. Ergo non resurget in beatis, qui regnum Dei possidebunt; & multo minus in aliis.

2. Præterea. Humores sunt ad restaurationem deperditi: Sed post resurrectionem nulla deperditio fiet. Ergo corpus non resurget cum humoribus.

3. Præterea. Illud quod est in via generationis in corpore humano, nondum est ab anima rationali perfectum. Sed humores adhuc sunt in via generationis; quia sunt in potentia caro, & os. Ergo nondum sunt perfecti anima rationali. Sed corpus humanum non habet ordinem ad resurrectionem, nisi secundum quod est anima rationali perfectum. Ergo humores in eo non resurgent.

Sed Contra. Quod est de constitutione corporis humani, resurget in eo: Sed humores sunt hujusmodi; ut patet per Aug. qui dicit, (*l. de spir. & anima*, *c.* 15. *ante med. to.* 3.) quod *corpus constat ex membris officialibus, officialia ex consimilibus, consimilia ex humoribus*. Ergo humores resurgent in corpore.

Præ-

Præterea. Resurrectio nostra erit conformis resurrectioni Christi: Sed in Christo resurrexit sanguis; alias nunc vinum non transubstantiaretur in sanguinem ejus in sacramento altaris. Ergo & in nobis resurget sanguis, & eadem ratione alii humores.

Respondeo dicendum, quod *quicquid pertinet ad integritatem humanæ naturæ in resurgente, hoc totum resurget*, ratione prædicta. (*a.* 1. *&* 2. *præc.*) *Unde oportet, quod illa humiditas corporis resurgat in homine, quæ ad integritatem humanæ naturæ pertinet*. Est autem in homine *triplex* humiditas. *Quædam* enim humiditas est in recedendo a perfectione hujus individui: *vel* quia in via est corruptionis, & a natura abjicitur; sicut urina, sudor, sanies, & hujusmodi: *vel* quia a natura ordinatur ad conservationem speciei in aliquo individuo; sive per actum generativæ, sicut semen; sive per actum nutritivæ, sicut lac. *Et nulla talium humiditatum resurget*; eo quod non sunt de perfectione individui resurgentis.

Secunda humiditas est, quæ nondum pervenit ad ultimam perfectionem, quam natura operatur in individuo; sed est ad illam ordinata a natura: Et hæc est *duplex*. *quædam* enim est, quæ habet aliquam formam determinatam, quæ continetur inter partes corporis; sicut sanguis, & alii tres humores, quos natura ordinavit ad membra, quæ ex eis generantur, vel vegetantur; sed tamen habent aliquas formas determinatas, sicut & aliæ partes corporis: *Et ideo resurgent cum aliis partibus corporis*. *Quædam* vero humiditas est in via transeundi de forma in formam, sc. de forma humoris in formam membri: Et talis humiditas non resurget: quia post resurrectionem partes corporis singulæ in suis formis stabilientur, ut una in aliam non transeat: *Et ideo non resurget illa humiditas, quæ est in ipso actu transeundi de forma in formam*. Hæc autem humiditas potest in *duplici* statu accipi: *Vel* secundum quod est in principio transmutationis: Et sic vocatur *ros*, illa sc. humiditas, quæ est in foraminibus parvarum venarum: *Vel* secundum quod est in progressu transmutationis, & incipit jam dealterari: Et sic vocatur *cambium*. In neutro autem statu resurget.

Tertium autem genus humiditatis est, quod jam pervenit ad ultimam perfectionem, quam natura intendit in corpore individui, quæ jam est dealterata, & incorporata membris: Et hæc vocatur *glu-*

ten: Et cum hæc sit de substantia membrorum, resurget, sicut & membra.

Ad primum ergo dicendum, quod caro, & sanguis in verbis illis Apostoli non accipiuntur pro substantia carnis, & sanguinis, sed pro operibus carnis, & sanguinis, quæ sunt opera peccati, vel opera animalis vitæ.

Vel, secundum quod dicit August. in Epist. ad Consentium, (*quę est 146. vers. fin. tom. 2.*) *Caro, & sanguis accipitur ibi pro corruptione, quę nunc dominatur in carne, & sanguine.* Unde & subditur in verbis Apostoli, *Neque corruptio incorruptelam.*

Ad secundum dicendum, quod sicut membra servientia generationi erunt post resurrectionem ad integritatem humanæ naturæ, non ad operationem quæ nunc exercetur per membra illa: ita & humores erunt in corpore, non ad restaurationem deperditi, sed ad integritatem humanæ naturæ reparandam, & ad virtutis naturalis ostensionem.

Ad tertium dicendum, quod sicut elementa sunt in via generationis respectu corporum mixtorum, quia sunt eorum materia; non autem ita quod semper sint in transeundo in corpore mixto: ita etiam se habent humores ad membra. Et propter hoc sicut elementa in partibus universi habent formas determinatas, ratione quarum sunt de perfectione universi, sicut & corpora mixta: ita etiam humores sunt de perfectione corporis humani, sicut & aliæ partes; quamvis non perveniant ad totam perfectionem, sicut aliæ partes: nec elementa habent ita formas perfectas, sicut mixta. Sicut autem partes omnes universi a Deo perfectionem consequuntur non æqualiter, sed unaquæque secundum suum modum: ita etiam humores aliquo modo perficiuntur ab anima rationali, non tamen eodem modo, sicut partes perfectiores.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum, tanquam a fortiori, per Luc. 21. quod humores resurgent in corpore: & sic. *Capillus de capite vestro non peribit.* Hæc ibi. Per hoc enim innuitur, quod illa, quæ majorem habent perfectionem ab anima rationali, quam capilli, multo magis non peribunt in resurrectione. Ad hanc enim resurrectionem applicanda est illa auctoritas, ut fit a constitutionibus Apo-

postolicis, auctore *Clem. Papa*, & martyre *lib. 5. c.* 8. Item a, &c. ut *ar. 1. & 2. app.* Auctoritates enim ibi allegatæ propositum præsens aliquo modo concludunt : ut videre est applicanti. Ex hoc tamen, quod auctoritates illæ ponunt, humores resurrecturos in corpore, cave; ne aliquam corruptibilitatem corporibus resurgendis immisceas; propterea quod vides in præsenti alterationes, multasque corruptiones ex humoribus in corpore existentibus generari. Nam, sicut virtute divina resurrectio fiet ipsorum, ita virtute eadem corruptibilitas omnis ab eis auferetur in perpetuum; sicut & a simili de igne respectu positorum in camino, & bonorum nihil purgabile habentium dictum est *q. 74. a. 8.* Unde & directius monstrat hoc August. in epist. ad Consentium, inquiens. *Fortassis accepta occasione sanguinis urgebit nos molestior perscrutator, & dicet: Si sanguis in corpore Christi resurgentis fuit; cur non & pituita, idest phlegma, cur non & fel flavum, idest cholera, & fel nigrum, idest melancholia? Sed, quodlibet quisquis addat, corruptionem addere caveat; ne suæ fidei sanitatem, castitatemque corrumpat. Valet enim divina potentia de ista visibili, atque tractabili natura corporum, quibusdam manentibus, auferre, quas voluerit, qualitates, ut absit labes, sc. corruptionis, adsit effigies, adsit motio, absit fatigatio, adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas.* Hæc ibi. Hæc autem, quæ dicit de humoribus in Christo resurgente, dicas & de resurrecturis hominibus, quoniam resurrectio Christi est causa & efficiens, & exemplaris resurrectionis nostræ, *q. 76. art. 1. Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto humores resurrecturos in corpore insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis, &c.

ARTICULUS IV. 348

Utrum totum quod fuit in corpore de veritate humanæ naturæ, resurget in ipso.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod non totum quod fuit in corpore de veritate humanæ naturæ, resurget in ipso. Quia cibus convertitur in veritatem humanæ naturæ: Sed aliquando carnes bovis, vel aliorum animalium sumuntur in cibum. Si ergo resurget, quicquid de veritate huma-

næ naturæ fuit, resurget etiam caro bovis, vel aliorum animalium: quod est inconveniens.

2. Præterea. Costa Adæ fuit de veritate humanæ naturæ in ipso, sicut & costa nostra in nobis: Sed costa Adæ non resurget in eo, sed in Eva; alias Eva non resurgeret; quia de costa illa formata est. Ergo non resurget in homine, quicquid fuit in eo de veritate humanæ naturæ.

3. Præterea. Non potest esse, quod idem in diversis hominibus resurgat: Sed potest esse, quod aliquid fuit de veritate humanæ naturæ in diversis hominibus; sicut si aliquis carnibus humanis vescatur, quæ in substantiam ejus transeant. Ergo non resurget in aliquo, quicquid fuit de veritate humanæ naturæ in ipso.

4. Præterea. Si dicatur, quod non quicquid est in carne comesta, est de veritate humanæ naturæ; & ita aliquod eorum potest resurgere in primo, & aliquid in secundo: Contra: De veritate humanæ naturæ maxime videtur esse illud, quod a parentibus trahitur: Sed si aliquis non comedens nisi carnes humanas filium generet, oportet quod illud quod filius a parente trahit, sit de carnibus aliorum hominum, quas pater suus comedit; quia semen est de superfluo alimenti, ut Philosophus probat in lib. 1. de generat. animal. (*c.* 18. *&* 19. *to.* 4.) Ergo illud quod est de veritate humanæ naturæ in puero isto, fuit etiam de veritate humanæ naturæ in aliis hominibus, quorum carnes pater comedit.

5. Præterea. Si dicatur, quod illud quod erat de veritate humanæ naturæ in carnibus hominum comestorum, non transit in semen, sed illud quod erat ibi de veritate humanæ naturæ non existens: Contra: Ponatur, quod aliquis cibetur solum embryis, in quibus nihil videtur esse, quod non sit de veritate humanæ naturæ; quia totum quod est in eis, a parentibus trahitur. Si ergo superfluitas cibi convertitur in semen, oportet quod illud quod fuit de veritate humanæ naturæ in embryis, (quę etiam ad resurrectionem pertinent, postquam animam rationalem perceperunt) sit etiam de veritate humanæ naturæ in puero, qui ex tali semine generatur: & sic cum non possit idem resurgere in duobus, non poterit in quolibet resurgere, quicquid fuit de veritate humanæ naturæ in ipso.

Sed Contra. Quicquid fuit de veritate humanæ naturæ, fuit perfectum anima rationali: Sed ex hoc habet corpus humanum ordinem ad resurrectionem, quia fuit anima rationali perfectum. Ergo quicquid

fuit

fuit de veritate humanæ naturæ, resurget in unoquoque.

Præterea. Si a corpore hominis subtrahatur aliquid, quod est de veritate humanæ naturæ in ipso: non erit corpus hominis perfectum: Sed omnis imperfectio hominis tolletur in resurrectione, præcipue ab electis, quibus promissum est Luc. 21. quod *capillus de capite* eorum *non peribit*. Ergo quidquid fuit de veritate humanæ naturæ, resurget in homine.

Respondeo dicendum, quod *unumquodque sic se habet ad veritatem, sicut se habet ad esse*, ut dicitur in 2. Metaph. (*tex.* 4. *tom.* 3.) quia illa res vera est, quæ est ita, ut videtur cognitori secundum actum. & propter hoc Avicen. (2. *Metaph. ex c.* 4.) dicit, quod *veritas uniuscujusque rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est ei*. Et secundum hoc aliquid dicitur esse de veritate humanæ naturæ, quia proprie pertinet ad esse humanæ naturæ. Et hoc est, quod participat formam humanæ naturæ: sicut verum aurum dicitur, quod habet veram formam auri, ex qua est esse proprium auri.

Ut ergo videatur, quid sit illud quod est de veritate humanæ naturæ, sciendum est, quod circa hoc est *triplex* opinio. *Quidam* enim posuerunt, quod nihil de novo esse incipit de veritate humanæ naturæ; sed quicquid ad veritatem humanæ naturæ pertinet, totum fuit in ipsa institutione humanæ naturæ de veritate ejus; & hoc per seipsum multiplicatur, ut ex eo possit semen decidi a generante, ex quo filius generetur: in quo etiam illa pars decisa multiplicatur, ut ad perfectam quantitatem perveniat per augmentum, & sic deinceps: & ita multiplicatum est totum genus humanum. Unde secundum opinionem hanc, quicquid ex alimento generatur, quamvis videatur speciem carnis, aut sanguinis habere, non tamen pertinet ad veritatem humanæ naturæ.

Alii autem dixerunt, quod aliquid de novo additur ad veritatem humanæ naturæ per transmutationem naturalem alimenti in corpus humanum, considerata veritate humanæ naturæ in specie, ad cujus conservationem ordinatur actus generativæ virtutis. Si autem veritas humanæ naturæ in individuo consideretur, ad cujus conservationem, & perfectionem actus nutritivæ virtutis ordinatur, non additur aliquid per alimentum, quod sit primo de veritate humanæ naturæ hujus individui, sed solum se-

cundario. Ponunt enim, quod veritas humanæ naturæ primo, & principaliter consistat in humido radicali, quod scil. est ex semine generatum, ex quo est prima constitutio humani generis: Quod autem convertitur de alimento in veram carnem, & sanguinem, non est principaliter de veritate humanæ naturæ illius individui, sed secundario: sed potest esse principaliter de veritate humanæ naturæ alterius individui, quod ex semine illius generatur. Semen enim ponunt esse superfluum alimenti, vel cum admixtione alicujus, quod est primo de veritate humanæ naturæ in generante, ut quidam dicunt, vel etiam sine admixtione ejus, ut dicunt alii: & sic quod est humidum nutrimentale in uno, fit humidum radicale in alio.

Tertia opinio est, quod aliquid de novo incipit esse principaliter de veritate humanæ naturæ etiam in isto individuo: quia non est distinctio talis in corpore humano, ut aliqua pars materialis signata de necessitate per totam vitam remaneat: sed ad hoc indifferenter se habet quælibet pars signata accepta, quod manet semper quantum ad id quod est speciei in ea; sed potest fluere, & refluere quantum ad id quod est materiæ in ipsa: Et sic humidum nutrimentale non distinguitur a radicali ex parte principii, (ut dicatur radicale, quod est ex semine generatum, nutrimentale vero, quod generatur ex cibo) sed magis distinguitur ex termino; ut radicale dicatur, quod ad terminum generationis pervenit per actum generativæ, vel etiam nutritivæ virtutis; sed nutrimentale, quod nondum pervenit ad hunc terminum, sed est adhuc in via nutriendi. Et hæ tres opiniones in 2. lib. (*dist.* 30. *qu.* 2.) plenius positæ, & investigatæ sunt. Et ideo non oportet hic repetere, nisi quantum ad propositum pertinet.

Sciendum est ergo, quod secundum has opiniones diversimode ad hanc quæstionem oportet respondere. *Prima* enim opinio per viam multiplicationis, quam ponit, potest ponere perfectionem veritatis humanæ naturæ, & quantum ad numerum individuorum, & quantum ad debitam quantitatem uniuscujusque individui, absque eo quod est ex alimento generatum; quod quidem non additur nisi ad resistendum consumptioni, quæ posset induci per actionem caloris naturalis; sicut argento apponitur plumbum, ne ex liquefactione consumatur. Unde cum in resurrectione oporteat naturam humanam in sua perfectione reparari, nec calor naturalis tunc agat

ad

ad consumptionem humidi naturalis, nulla necessitas erit, quod resurgat aliquid in homine, quod ex alimento sit generatum: *sed resurget tantum illud, quod fuit de veritate humana naturæ individui, & per decisionem, & multiplicationem ad prædictam perfectionem pervenit in numero, & quantitate*.

Secunda autem opinio, quia ponit quod eo, quod aggeneratur ex nutrimento, indigetur ad perfectionem quantitatis individui, & ad multiplicationem, quæ fit per generationem, necesse habet ponere, aliquid de hoc in quod conversum est alimentum resurgere; non tamen totum, sed solum quantum indigetur ad perfectam reintegrationem humanæ naturæ in omnibus suis individuis. Unde ponit hæc opinio, quod totum illud quod fuit in substantia seminis, resurget in illo homine, qui ex illo semine generatus est; quia hoc est principaliter de veritate humanæ naturæ in ipso: de eo autem quod postea advenit per nutrimentum, tantum resurget in eo, quantum est necessarium ad perfectionem quantitatis; & non totum, quia hoc non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, nisi quatenus natura eo indiget ad perfectionem quantitatis: Sed quia hoc humidum nutrimentale fluit, & refluit, hoc ordine reparabitur, quod illud quod primo fuit de substantia corporis hominis, totum reparabitur, & de eo quod secundo, & tertio, & deinceps advenit, quantum necessarium est ad quantitatem reintegrandam. Quod patet *duplici* ratione. *Primo*, quia illud quod super hoc advenit, inductum fuit, ut illud quod primo erat deperditum, repararetur; & sic non ita principaliter pertinet ad veritatem humanæ naturæ, sicut præcedens. *Secundo*, quia adjunctio humidi extranei ad primum humidum radicale facit, quod totum permixtum non ita perfecte participet veritatem speciei, sicut primum participabat: Et ponit exemplum Philosophus in primo de Generatione (*tex.* 88. *to.* 2.) de aqua permixta vino, quæ semper virtutem vini debilitat, ita quod in fine ipsum aquosum reddit. unde sicut secunda aqua, quamvis assumatur in speciem vini, non tamen ita perfecte speciem vini participat, sicut prima, quæ in vinum assumebatur: ita illud quod de alimento secundo in carnem convertitur, non ita perfecte attingit ad speciem carnis, sicut quod primo convertebatur: & ideo non ita pertinet ad veritatem humanæ naturæ, nec ad resurrectionem. *Sic ergo patet, quod hæc opinio ponit, resurgere totum id quod*

eſt de veritate humanæ naturæ principaliter, non autem totum quod eſt de veritate humanæ naturæ ſecundario.

Tertia autem opinio quantum ad aliquid differt a *ſecunda*, & quantum ad aliquid convenit cum ea. Differt quidem quantum ad hoc, quod ponit, totum quod eſt ſub forma carnis, & oſſis, eadem ratione ad veritatem humanæ naturæ pertinere: quia non diſtinguit aliquid materiale ſignatum permanens in homine toto tempore vitæ ejus, quod per ſe pertineat ad veritatem humanæ naturæ, & primo; & aliquid fluens, & refluens, quod pertineat ad veritatem humanæ naturæ ſolum propter quantitatis perfectionem, non propter primum eſſe ſpeciei, ſicut *ſecunda* opinio dicebat: ſed ponit, omnes partes, quæ non ſunt præter intentionem naturæ aggeneratæ, pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quantum ad id quod habent de ſpecie, quia ſic manent; non autem quantum ad id quod habent de materia, quia ſic fluunt, & refluunt indifferenter; ut ita etiam intelligamus contingere in partibus unius hominis, ſicut contingit in tota multitudine civitatis; quia ſinguli ſubtrahuntur a multitudine per mortem, aliis in loco eorum ſuccedentibus. unde partes multitudinis fluunt, & refluunt materialiter, ſed formaliter manent; quia ad eadem officia, & ordines ſubſtituuntur alii, a quibus priores ſubtrahebantur. unde Reſpublica una numero remanere dicitur. Et ſimiliter etiam dum quibuſdam partibus fluentibus aliæ reparantur in eadem figura, & in eodem ſitu, omnes partes fluunt, & refluunt ſecundum materiam, ſed manent ſecundum ſpeciem: manet nihilominus homo idem numero. Sed convenit *tertia* cum *ſecunda* opinione, quia ponit quod partes ſecundo advenientes non ita perfecte pertingunt ad veritatem ſpeciei, ſicut quæ primo advenerunt: *Et ideo idem quod ponit reſurgere in homine* ſecunda *opinio*, *ponit* tertia, *ſed non penitus eadem ratione*. Ponit enim, totum illud quod ex ſemine generatum eſt, reſurgere; non quia alia ratione pertineat ad veritatem humanæ naturæ, quam hoc quod poſtea advenit; ſed quia perfectius veritatem ſpeciei participat: Quem ordinem ponebat *ſecunda* opinio in his quæ poſtea adveniunt ex alimento: In quo etiam hæc opinio concordat cum illa.

Ad primum ergo dicendum, quod res naturalis non eſt id, quod eſt ex ſua materia, ſed ex ſua forma. Unde quamvis illud materiæ, quod quandoque

fuit

fuit sub forma carnis bovinæ, resurgat in homine sub forma carnis humanæ; non sequitur, quod resurgat caro bovis, sed caro hominis; alias enim posset concludi, quod resurgeret limus, de quo formatum est corpus Adæ.

Tamen *prima* opinio concedit hanc rationem.

Ad secundum dicendum, quod costa illa non fuit in Adam de perfectione individui, sed ordinata ad multiplicationem speciei. unde non resurget in Adam, sed in Eva; sicut & semen non resurget in generante, sed in genito.

Ad tertium dicendum, quod secundum *primam* opinionem facile est ad hoc respondere: quia carnes comestæ nunquam sunt de veritate humanæ naturæ in comedente; fuerunt autem de veritate humanæ naturæ in eo, cujus carnes comeduntur: & ita resurgent in primo, & non in secundo.

Sed secundum *secundam* opinionem, & *tertiam* unumquodque in illo resurget, in quo magis accessit ad perfectam participationem virtutis speciei: & si æqualiter in utroque accesserit, resurget in illo, in quo primo fuit; quia in illo primo habuit ordinem ad resurrectionem ex conjunctione ad animam rationalem illius hominis. Et ideo si in carnibus comestis fuit aliqua superfluitas, quæ non pertineret ad veritatem humanæ naturæ in primo, resurgere poterit in secundo: alias illud quod pertinebat ad resurrectionem in primo, resurget in eo, & non in secundo: sed in secundo loco ejus sumetur *vel* aliquid de eo quod ex aliis cibis in carnem secundi conversum est; *vel* si nullo cibo unquam pastus fuisset, nisi carnibus humanis, divina virtute aliunde suppleretur, quantum indigeretur ad perfectionem quantitatis: sicut etiam supplet in illis, qui ante perfectam ætatem decedunt. Nec per hoc aliquid præjudicatur identitati in numero; sicut nec præjudicatur per hoc, quod partes secundum materiam fluunt, & refluunt.

Ad quartum dicendum, quod secundum *primam* opinionem facile est solvere: quia ponit, quod semen non est ex superfluo alimenti. unde carnes comestæ non transeunt in semen, ex quo puer generatur.

Sed secundum *alias duas* opiniones dicendum est, quod non est possibile, quod totum quod fuit in carnibus comestis, in semen convertatur; quia post multam depurationem cibi pervenitur ad decoctionem seminis, quod est superfluitas ultimi cibi: illud autem quod de carnibus comestis in semen conver-

vertitur, pertinet magis ad veritatem humanæ naturæ in eo, qui ex femine nafcitur, quam in illo, ex cujus carnibus femen eft generatum. Et ideo fecundum regulam prius datam, (*in folut. præc. & in corp.*) hoc quod in femen converfum eft, refurget in eo qui ex femine nafcitur; refiduum vero materiæ refurget in illo, ex cujus carnibus comeftis femen eft generatum.

Ad quintum dicendum, quod embryo non pertinet ad refurrectionem ante animationem per animam rationalem, in quo ftatu jam multum advenit fupra fubftantiam feminis de fubftantia nutrimenti, quia puer in utero matris nutritur. Et ideo fi aliquis embryis vefcatur, & ex fuperfluo illius cibi generetur aliquis, illud quod erit in fubftantia feminis, refurget quidem in eo qui ex femine generatur; nifi in illo contineretur aliquid, quod fuiffet de fubftantia feminum in illis, ex quorum carnibus comeftis femen generatum eft; quia hoc refurgeret in primo, & non in fecundo: refiduum autem carnium comeftarum, quod non eft converfum in femen, conftat quod refurget in primo, utrique divina potentia fupplente quod deeft. *Prima* autem opinio hac objectione non arctatur; cum non ponat, femen effe ex fuperfluo alimenti. Sed aliæ multæ rationes funt contra eam, ut in fecundo libro patet. (*d. 30. qu. 2. a. 2. & 1. p. qu. ult. art. ult.*)

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oftendas, a fortiori, infinuatum merito effe a Luc. 21. quod totum exiftens in corpore de veritate humanæ naturæ refurget in ipfo, & fic. *Capillus de capite veftro non peribit*. Hæc ibi. Capilli enim minus videntur effe de veritate humanæ naturæ, quam plurima alia, & per confequens ex hoc, quod illi refurgent, multo magis alia de veritate hujufmodi exiftentia. Item. a., &c. ut *ar. 1. 2. & 3. app. Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta fcripturarum, & patrum, pro quanto, quod diximus, infinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS V. 349

Utrum quicquid fuit materialiter in membris hominis, totum resurget.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod quicquid fuit materialiter in membris hominis, totum resurget. Minus enim videntur pertinere ad resurrectionem capilli, quam alia membra: Sed quicquid fuit in capillis, totum resurget, & si non in capillis, saltem in aliis partibus corporis, ut Augustin. (*l.* 22. *de civ. Dei*, *c.* 19. *tom.* 5.) dicit in littera. (4. *d.* 44.) Ergo multo fortius quicquid in aliis membris materialiter fuit, totum resurget.

2. Præterea. Sicut partes carnis secundum speciem perficiuntur ab anima rationali, ita partes secundum materiam: Sed corpus humanum habet ordinem ad resurrectionem ex hoc, quod fuit anima rationali perfectum. Ergo non solum partes secundum speciem, sed & omnes partes secundum materiam resurgent.

3. Præterea. Ex parte illa accidit corpori totalitas, ex qua parte accidit ei divisio in partes: Sed divisio in partes accidit corpori secundum materiam, cujus dispositio est quantitas, secundum quam dividitur. Ergo & totalitas corporis attenditur secundum partes materiæ. Si ergo non omnes partes materiæ resurgent, nec totum corpus resurget: quod est inconveniens.

Sed Contra. Partes secundum materiam non manent in corpore, sed fluunt, & refluunt; ut patet per illud quod dicitur in primo de Generatione. (*tex.* 35. 36. *&* 37. *to.* 2.) Si ergo omnes partes secundum materiam, quæ non manent in corpore, sed fluunt, & refluunt, resurgent, vel erit corpus resurgentis densissimum, vel erit immoderatæ quantitatis.

Præterea. Quicquid est de veritate humanæ naturæ in uno homine, totum potest esse pars materiæ in alio homine, qui ejus carnibus vescitur. Si ergo omnes partes secundum materiam resurgent in aliquo, sequitur, quod resurget in uno id quod est de veritate humanæ naturæ in alio: quod inconveniens est.

Respondeo dicendum, quod illud quod est in homine materialiter, non habet ordinem ad resurrectionem, nisi secundum quod pertinet ad veritatem hu-

humanæ naturæ; quia secundum hoc habet ordinem ad animam rationalem: Illud autem totum, quod est in homine materialiter, pertinet quidem ad veritatem humanæ naturæ, quantum ad id quod habet de specie; sed non totum, considerata materiæ totalitate: quia tota materia quæ fuit in homine a principio vitæ usque ad finem, excederet quantitatem debitam speciei, ut tertia opinio dicit, quę probabilior inter cæteras mihi videtur. *Et ideo totum quod est in homine, resurget, considerata totalitate speciei, quæ attenditur secundum quantitatem, figuram, situm, & ordinem partium: non autem resurget totum, considerata totalitate materiæ.* Secunda autem opinio, & prima non utuntur hac distinctione; sed distinguunt inter partes, quarum utraque habet speciem, & materiam. Conveniunt autem hæ duæ opiniones in hoc, quod utraque dicit, quod illud, quod est ex semine generatum, totum resurget, etiam totalitate materiæ considerata: Differunt autem in hoc, quod de eo quod ex alimento generatur, nihil resurgere ponit prima opinio: *secunda* vero aliquid ejus resurgere ponit, & non totum, ut ex dictis patet. (*artic. præc.*)

Ad primum ergo dicendum, quod sicut quicquid est in aliis partibus corporis, resurget, considerata totalitate speciei, non autem considerata totalitate materiæ: ita etiam est de capillis: In aliis autem partibus advenit aliquid ex nutrimento, quod facit augmentum: & hoc computatur ut alia pars, considerata totalitate speciei; quia obtinet alium locum, & situm in corpore, & substat aliis partibus dimensionis: Aliquid autem advenit, quod non facit augmentum, sed cedit in restaurationem deperditi nutriendo: & non computatur ut alia pars totius considerati secundum speciem; cum non obtineat alium locum, vel situm in corpore, quam pars quæ defluit, tenebat; quamvis possit alia pars computari, considerata totalitate materiæ: Et similiter est de capillis. Augustinus vero loquitur de incisionibus capillorum, qui erant partes facientes augmentum: Et ideo oportet quod resurgant; non tamen in quantitate capillorum, ne sit quantitas immoderata, sed in aliis partibus, ut necessarium judicabit divina providentia. Vel loquitur in casu illo, quando aliis partibus deficiet: tunc enim earum defectus poterit ex superfluitatibus capillorum reparari.

Ad secundum dicendum, quod secundum tertiam opi-

opinionem eædem sunt partes secundum speciem, & secundum materiam. Non enim illa distinctione utitur Philosoph. in 1. de Gener. (*tex.* 35. 36. & 37. *to.* 2.) ad distinguendum diversas partes, sed ad ostendendum, quod eædem partes possunt considerari & secundum speciem, quantum ad illud quod est formæ, & speciei in ipsis, & secundum materiam, quantum ad illud quod subest formæ, & speciei: Constat autem, quod materia carnis non habet ordinem ad animam rationalem, nisi inquantum est sub tali forma: Et ideo ratione ejus habet ordinem ad resurrectionem. Sed prima, & secunda opinio, quæ ponunt alias esse partes, quæ sunt secundum speciem, & alia quæ sunt secundum materiam, dicunt quod anima rationalis quamvis utrasque partes perficiat, non tamen perficit partes secundum materiam, nisi mediantibus partibus secundum speciem: & ideo non habent æqualiter ordinem ad resurrectionem.

Ad tertium dicendum, quod in materia generabilium, & corruptibilium dimensiones interminatas oportet intelligere ante receptionem formæ substantialis. Et ideo divisio, quæ fit secundum hujusmodi dimensiones, proprie pertinet ad materiam: Sed quantitas completa, & terminata advenit materiæ post formam substantialem. Unde divisio, quæ fit secundum dimensiones terminatas, respicit speciem; præcipue quando ad rationem speciei pertinet determinatus situs partium, sicut est in corpore humano.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a 1. Cor. 15. quod totum materialiter in membris hominis existens resurget, & sic. *Resurgent mortui incorrupti*. Hæc ibi. Ac si dicat, nihil de requisitis illorum naturæ deficiet in eisdem resurgentibus. Alioquin corruptio interveniret. Ubi nota, quod corruptio alicujus rei prius existentis dicitur ei advenire; quando sibi subtrahitur aliquid, quod habebat. Item a constitutionibus Apostolicis auctore *Clemente* Papa, & martyre, lib. 5. cap. 8. *Omnipotens Deus excitabit nos cum omnibus, qui a principio dormierunt, tales, quales modo sumus, præsenti figura, nil mancum habentes. Quamvis enim in mari moriamur, quamvis in terra discerpamur, quamvis a feris, vel ab avibus laniemur, tamen excitabit nos virtu-*

te

te sua, quoniam mundus totus Dei manu continetur. Hæc ibi. Ubi sub ly *figura* intellige etiam quantitatem, situm, & ordinem partium, de quibus in corpor. Item a Luc. 21. *Capillus de capite vestro non peribit*. Et a, &c. ut *articul*. 1. 2. *&* 3. *append*. Inde enim trahitur propositum. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina præsens, &c.

QUÆSTIO LXXXI.

De qualitate resurgentium, in quatuor articulos divisa.

DEinde considerandum est de qualitate resurgentium.

Circa quod quæruntur quatuor.

Primo. Utrum resurgent omnes in ætate juvenili.
Secundo. Utrum in æquali statura.
Tertio. Utrum omnes in eodem sexu.
Quarto. Utrum in vita animali.

ARTICULUS I. 350

Utrum omnes resurgent in eadem ætate.

S. Thom. 4. *dist*. 44. *quæst*. 1. *art*. 3. *qu*. 1. *&* *seq*.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod non omnes resurgent in eadem ætate, sc. juvenili. Quia Deus resurgentibus, præcipue beatis, nihil subtrahet, quod ad perfectionem hominis pertineat: Sed ætas pertinet ad perfectionem hominis; cum senectus sit venerabilis ætas. Ergo senes non resurgent in ætate juvenili.

2. Præterea. Ætas computatur secundum mensuram temporis præteriti. Sed impossibile est, tempus quod fuit præteritum, non præteriisse. Ergo impossibile est, eos qui majoris ætatis fuerunt, ad ætatem juvenilem reduci.

3. Præterea. Illud quod magis fuit de veritate humanæ naturæ in unoquoque, maxime resurget in eo.

eo: Sed quanto aliquid primo fuit in homine, tanto videtur magis ad veritatem humanæ naturæ pertinuisse: quia in fine propter virtutem speciei debilitatam, comparatur vino aquoso corpus humanum, ut patet per Phil. in 1. de Generat. (*tex*. 88. *to*. 2.) Ergo si omnes debent in eadem ætate resurgere, magis decet quod resurgant in ætate puerili, quam juvenili.

Sed Contra est, quod dicitur Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in perfectum virum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*: Sed Christus resurrexit in ætate juvenili, quæ circa triginta annos incipit, ut August. dicit. (*lib*. 22. *de civ. Dei c*. 15. *tom*. 5.) Ergo & alii in ætate juvenili resurgent.

Præterea. Homo in maxima perfectione naturæ resurget. Sed natura humana perfectissimum statum habet in ætate juvenili. Ergo in illa ætate resurgent omnes.

Respondeo dicendum, quod homo resurget absque omni defectu humanæ naturæ: quia sicut Deus humanam naturam absque defectu instituit, ita sine defectu reparabit. Deficit autem humana natura *dupliciter: Uno modo*, quia nondum perfectionem ultimam est consecuta: *Alio modo*, quia jam ab ultima perfectione recessit. Et *primo* modo deficit in pueris, *secundo* modo deficit in senibus. *Et ideo in utrisque reducetur humana natura per resurrectionem ad statum ultimæ perfectionis, qui est in juvenili ætate*, ad quam terminatur motus augmenti, & a qua incipit motus decrementi.

Ad primum ergo dicendum, quod ætas senectutis habet reverentiam, non propter conditionem corporis, quod in defectu est, sed propter sapientiam animæ, quæ ibi esse præsumitur ex temporis antiquitate. Unde in electis manebit reverentia senectutis propter plenitudiuem divinæ sapientiæ, quæ in eis erit, sed non manebit senectutis defectus.

Ad secundum dicendum, quod non loquimur de ætate quantum ad numerum annorum, sed quantum ad statum, qui in corpore humano ex annis relinquitur. Unde Adam dicitur in ætate juvenili formatus, propter talem corporis conditionem, quam primo die formationis suæ habuit. Et ideo ratio non est ad propositum.

Ad tertium dicendum, quod virtus speciei dicitur esse perfectior in puero, quam in juvene, quantum ad efficaciam agendi conversionem alimenti aliquo modo; sicut etiam est perfectior in semine, quam

in

in homine completo: sed in juvenibus est perfectior quantum ad terminum complementi. Unde illud quod maxime ad veritatem humanæ naturæ pertinuit, ad illam perfectionem deducetur, quam habet in ętate juvenili, non ad illam quam habet in ætate puerili, in qua humores adhuc non pervenerunt ad ultimam digestionem.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum a Philipp. 3. quod omnes resurgent in ætate Christo conformi, idest juvenili; & sic: *Salvatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Hęc ibi. Ubi per configurationem intelligitur etiam conformitas ętatis prędictę. Idem ad Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in perfectum virum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Hęc ibi. Ubi per ly *in mensuram ætatis*, cum juxta articuli pręsentis declarationem in ad *secundum* intelligatur principaliter vigor; & perfectio per illam ętatem importata, adverte, quod Christi amor erga nos tam intensus ostenditur ibi ab Apostolo, ut pro nobis voluerit dare pretium sanguinis sui in summa perfectione, idest in juvenili ętate existens: quamvis sufficiens fuisset illud pretium, si etiam in alia ętate solvisset illud; licet tunc tantus amor non sic appareret, nec tantum documentum. Videlicet, quod, quando vult homo aliquid in Dei servitium dare, debet semper nobiliora exhibere, non minus nobilia, & chara. *Secundo* habes: quomodo prędicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hęc & declaretur, & consolidetur.

AR-

ARTICULUS II. 351

Utrum omnes resurgent ejusdem staturæ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod omnes resurgent ejusdem staturæ. Sicut enim homo mensuratur quantitate dimensiva, ita quantitate durationis: Sed quantitas durationis in omnibus reducetur ad eandem mensuram; quia omnes in eadem ætate resurgent. Ergo & quantitas dimensionis reducetur ad eandem mensuram, ut in eadem statura omnes resurgant.

2. Præterea. Philosophus in 2. de anima (*tex.* 41. *tom.* 2.) dicit, quod *omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti:* Sed ille terminus non est nisi ex virtute formæ, cui debet congruere quantitas, sicut & omnia alia accidentia. Ergo cum omnes homines habeant eandem formam specificam, in omnibus debet esse secundum materiam eadem quantitatis mensura, nisi sit error: Sed error naturæ corrigetur in resurrectione. Ergo omnes resurgent in eadem statura.

3. Præterea. Quantitas resurgentis non poterit esse proportionata virtuti naturali, quæ primo corpus formavit: nam alias qui non potuerunt ad majorem quantitatem perduci virtute naturæ, nunquam in majori quantitate resurgent: quod falsum est. Ergo oportet, quod quantitas illa proportionetur virtuti reparanti corpus humanam per resurrectionem, & materiæ, de qua reparatur: Sed virtus reparans omnia corpora est eadem numero, scilicet divina virtus: cineres autem omnes, ex quibus reparantur humana corpora, se habent æqualiter ad suscipiendam actionem prædictæ virtutis. Ergo ad eandem quantitatem terminabitur resurrectio omnium hominum: Et sic idem quod prius.

Sed Contra. Quantitas naturalis consequitur naturam uniuscujusque individui: Sed in resurrectione non variabitur natura individui. Ergo nec quantitas naturalis ejus: Sed non est eadem quantitas naturalis omnium. Ergo non omnes resurgent in eadem statura.

Præterea. Natura humana reparabitur per resurrectionem ad gloriam, vel ad pœnam: Sed non erit eadem quantitas gloriæ, vel pœnæ in omnibus resurgentibus. Ergo nec eadem quantitas staturæ.

Respondeo dicendum, quod in resurrectione non reparabitur humana natura solum quantum ad idem spe-

ſpecie, ſed etiam quantum ad idem numero. *Et ideo in reſurrectione non ſolum attendendum eſt, quid competat naturæ ſpeciei, ſed quid competat naturæ individui.* Natura autem ſpeciei habet aliquam quantitatem, quam nec excedit, nec ab ea deficit abſque errore: quæ tamen quantitas habet aliquos gradus latitudinis; & non eſt accipienda ſecundum unam menſuram determinatam. Unumquodque autem individuum in ſpecie humana aſſequitur infra terminos illius latitudinis aliquem gradum quantitatis, quæ competit naturæ individui: & ad hanc perducitur in termino augmenti, ſi non fuerit aliquis error in opere naturæ, per quem ſit aliquid additum, vel ſubtractum prædictæ quantitati: cujus quidem menſura accipitur ſecundum proportionem caloris extendentis, & humidi extenſibilis, quod non eſt ejuſdem virtutis in omnibus. „ Et ideo non omnes reſurgent in eadem quantitate; ſed quilibet „ reſurget in illa quantitate, in qua fuiſſet in termino augmenti, ſi natura non erraſſet, vel defeciſſet: quod autem ſupereſt, vel deficit in homine, reſecabit, vel ſupplebit divina potentia.

Ad primum ergo dicendum, quod jam patet ex dictis, (*a. præc. ad* 2.) quod non dicuntur omnes in eadem ætate reſurgere, quaſi omnibus competat eadem quantitas durationis, ſed quia idem ſtatus perfectionis erit in omnibus: qui quidem ſtatus ſalvari poteſt in magna, & in parva quantitate.

Ad ſecundum dicendum, quod quantitas hujus individui non ſolum reſpondet formæ ſpeciei, ſed etiam naturæ, ſive materiæ individui. Et ideo ratio non ſequitur.

Ad tertium dicendum, quod quantitas reſurgentis non proportionatur virtuti reparanti, quia illa non eſt de natura corporis; neque cineribus ſecundum illum ſtatum, in quo ſunt ante reſurrectionem; ſed naturæ, quam primo individuum habebat. Tamen ſi virtus formativa propter aliquem defectum non poterat perducere ad debitam quantitatem, quæ competit ſpeciei, divina virtus ſupplebit in reſurrectione defectum: ſicut patet in nanis: & eadem ratio eſt de illis, qui immoderatæ magnitudinis fuerunt ultra debitum naturæ.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatum ab Ezechiel. trigeſimo ſeptimo, quod non omnes reſurgentes erunt ejuſdem ſta-

ſtaturæ, & ſic. „ Erant multa oſſa valde ſuper fa-
„ ciem campi, & acceſſerunt oſſa ad oſſa, unum-
„ quodque ad juncturam ſuam. Et vidi, & ecce ſu-
„ per ea nervi, & carnes aſcenderunt, & extenta
„ eſt in eis cutis deſuper „. Hæc ibi, ubi nota ly *unumquodque ad juncturam ſuam*. Clarum eſt, quod illa oſſa mortuorum, de quibus ibi loquitur, non erant ejuſdem quantitatis dimenſivæ. Unde, cum in reſurrectionis præparatione, de qua ibi Propheta Ezechiel, unumquodque os ad juncturam propriam ſui corporis commenſuretur, patet, & quod mortui illi reſurgentes diverſæ ſtaturæ erunt, & quod Ezechiel per hunc modum loquendi variam ſtaturam in reſurrecturis generaliter deſignavit. Item a conſtitutionibus Apoſtolicis, ut *q.* 80. *a.* 3. *app.* Ubi nota ly *tales quales modo ſumus*, & nota ly *præſenti figura*. Quo vix aliquid clarius dici poteſt pro iſto propoſito. *Secundo* habes: quomodo per rationem & interimas, & oſtendas eſſe per hæc allegata merito damnatum errorem *Origeniſtarum* (Prat. *Origeniſtæ*) dicentium, quod in reſurrectione corpora hominum erunt rotunda, & orbiculari ſpecie excitabuntur. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta ſcripturarum, & patrum, pro quanto, quod diximus, inſinuant, & intelligas, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis viciſſim Angelica doctrina hæc & declaretur, & conſolidetur.

ARTICULUS III. 352

Utrum omnes reſurgent in ſexu virili.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod omnes reſurgent in ſexu virili. Quia dicitur Epheſ. 1. quod *omnes occurremus in virum perfectum* &c. Ergo non erit ibi niſi ſexus virilis.

2. Præterea. In futuro omnis prælatio ceſſabit, ut dicit Gloſſ. 1. Cor. 15. (*interl. & ord. ſup. illud, Cum evacuaverit &c.*) Sed mulier ordine naturali ſubdita eſt viro. Ergo mulier non reſurget in ſexu muliebri, ſed virili.

3. Præterea. Illud quod eſt occaſionaliter, & præter intentionem naturæ inductum, non reſurget; quia in reſurrectione omnis error tolletur: Sed ſexus muliebris eſt præter intentionem naturæ inductus, ex defectu virtutis formativæ in ſemine, quæ non poteſt perducere materiam concepti ad formam virilem: unde dicit Philoſ. 16. de Animalibus, (*ſc. l. 2. de Generat. animal. c. 3. ad fin. tom. 4.*) quod

fæ-

fœmina est mas occasionatus. Ergo sexus muliebris non resurget.

Sed Contra est, quod dicit Aug. 22. de Civ. Dei: (*c. 17. in princ. tom. 5.*) *Melius sapere videntur, qui utrumque sexum resurrecturum esse non dubitant*.

Præterea. Deus reparabit in resurrectione, quod in homine fecit in prima conditione: Sed ipse fecit mulierem de costa viri, ut patet Genes. 2. Ergo ipse sexum fœmineum in resurrectione reparabit.

Respondeo dicendum, quod sicut considerata natura individui, debetur diversa quantitas diversis hominibus: ita considerata natura individui, debetur diversus sexus diversis hominibus: Et hæc etiam diversitas competit perfectioni speciei, cujus diversi gradus implentur per dictam diversitatem sexus, vel quantitatis. „ Et ideo sicut resurgent homines in „ diversis staturis, ita in diversis sexibus: Et quamvis „ sit differentia sexuum; deerit tamen confusio „ mutuæ visionis: quia aberit libido incitans ad tur- „ pes actus, ex quibus confusio causatur.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, *Omnes Christo occurremus in virum perfectum*, non dicitur propter sexum virilem, sed propter virtutem animi, quæ erit in omnibus & viris, & mulieribus.

Ad secundum dicendum, quod mulier subditur viro propter imbecilitatem naturæ, & quantum ad vigorem animi, & quantum ad robur corporis: Sed post resurrectionem non erit differentia in his secundum diversitatem sexuum, sed magis secundum diversitatem meritorum. Et ideo ratio non procedit.

Ad tertium dicendum, quod, quamvis fœminæ generatio sit præter intentionem naturæ particularis, est tamen de intentione naturæ universalis, quæ ad perfectionem humanæ speciei utrumque sexum requirit: nec ex sexu erit ibi aliquis defectus, ut ex dictis patet. (*in corp. & in solut. præc.*)

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas errorem *Armenorum*, ut refert Guido, & meminit B. August. de Civit. Dei, *lib. 22. cap. 17.* (quem errorem Alphonsus Castr. *tit. Resurrectio*, scilicet, habet pro hæresi) dicentium, quod resurrecturi sunt omnes homines in sexu virili, nullumque fore post resurrectionem femineum sexum. *Secundo*

tundo habes: quomodo per rationem ostendas, prædictum errorem merito damnari ab Ecclesiasticis dogmatibus loco 70. *In resurrectione ex mortuis sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & fœmina in forma fœminæ*. Hæc ibi. Item a Gen. 1. *Masculum, & fœminam creavit eos*. Hæc ibi. Resurrectio vero erit refectio ejusdem rei pristinæ (ut omnibus constat) & consequenter fœmina, & non tantum masculus ibi reperietur. Item Matth. 22. „ Sadducæi, qui dicunt non esse resur-„ rectionem, interrogaverunt eum, dicentes: Ma-„ gister, erant apud nos septem fratres, *&c.* In re-„ surrectione ergo cujus erit de septem uxor? Respon-„ dens, ait: In resurrectione non nubent, neque nu-„ bentur, sed erunt, sicut angeli Dei in cœlo „. Hæc ibi. Item simile *Luc.* 20. Patet autem, quod promptius erat respondere, fœmineum sexum in resurrectione non reperiendum, & sic argumentum Sadducæorum apertius corruisset. Hoc autem non dixit Dominus, innuens per hanc suam taciturnitatem, quod illud est error. Hinc patet, quod *Armeni* prædicti cum suis similibus decepti sunt valde. Videntur autem moti ad ponendum hoc ex eo, quod impossibile fore judicarunt, quod resurgentes viri non accenderentur aliquo modo ad concupiscentiam fœminarum ex ipsarum visione, judicantes de illo statu, sicut & de isto: cum tamen valde differat hujusmodi status, ut notatur post probationem conclusionis; & manifestum est a simili, & a fortiori. Clarum enim est, quod status gloriæ melior admodum erit, quam status innocentiæ, de quo *Gen.* 2. dicitur: *Erant autem ambo, scilicet Adam, & Eva, nudi, & non erubescebant*; idest ad actus turpes libido eos ob hoc non incitabat, ex quibus confusio causatur, ut in corp. fin. Multo igitur magis verum erit hoc de statu in gloria existentium. Nam hujusmodi motio libidinis fit ex fomite, ut jam dictum est, & *Gen.* 3. habetur, quod post peccatum commissum *cognoverunt se esse nudos*, idest erubuerunt. Propter quod *& fecerunt sibi perizomata*. Confusionis ergo totius, & cujuslibet motionis ad concupiscentiam fuit peccatum, & remotio originalis justitiæ. Unde, cum in gloria resurgentium a beatis remota sit omnis radix peccati cujuscumque, eisque collatum aliquid multo majus, quam originalis justitia, tenendum est firmiter, quod ibi ex mutua visione nulla penitus erat confusio, aut qualiscumque ad malum titillatio. Erit igitur, ac si manus, vel facies videretur, de quo, ut patet nunc, non erubescimus. Et contrarium

horum suspicari provenit ex commensuratione status hujus ad illum; quasi quod de utroque idem judicium sit. Et hæc commensuratio procedit ex carnalitate quadam nimia, qua aliqui caro prorsus videntur, adeo immersi sunt in actus carnales, assimilati *Luthero* in hoc (ut refert Prat. *tit. Sectarii*) dicenti, quod continere nemo potest, & nec minus quidem, quam salivam non expuere. Qui tamen, etiam quod pro præsenti statu loquatur, merito damnatur a catalogo tot millium sanctarum Virginum ab Ecclesia solemniter quotannis celebratarum; immo & ab antiquis, atque paganis Sybillis, de quibus *Hieronymus* testatur, quod prophetandi munus a Deo receperunt in præmium virginitatis suæ. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, & Patrum, pro quanto non omnes in eodem sexu resurrecturos insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides, quomodo ex iis vicissim, &c.

ARTICULUS IV. 353

Utrum omnes resurgent in vita animali.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod resurgent in vita animali, ut scilicet utantur actu nutritivæ virtutis, & generativæ. Quia resurrectio nostra erit conformis resurrectioni Christi: Sed Christus dicitur post resurrectionem comedisse, ut patet Joann. ult. & Luc. ult. Ergo & homines post resurrectionem comedent: & eadem ratione generabunt.

2. Præterea. Distinctio sexuum ad generationem ordinatur; & similiter instrumenta, quæ deserviunt virtuti nutritivæ, ordinantur ad comestionem: Sed homo cum omnibus hujusmodi resurget. Ergo utetur actibus virtutis generativæ, & nutritivæ.

3. Præterea. Totus homo beatificabitur & secundum animam, & secundum corpus: Sed beatitudo, sive felicitas secundum Philosophum (*lib. 1. Ethic. cap. 7. a med. to. 5.*) in perfecta operatione consistit. Ergo oportet, quod omnes potentiæ animæ, & omnia membra sint in suis actibus in beatis post resurrectionem: Et sic idem quod prius.

4. Præterea. In beatis post resurrectionem erit perfecta, & beata jucunditas: Sed talis jucunditas omnes delectationes includit; quia *beatitudo*, secundum Boet. (*lib. 3. de Consolat. prosa 2. a princ.*)

est

est status omnium bonorum aggregatione perfectus: & perfectum est, cui nihil deest. Cum ergo in actu virtutis generativæ, & nutritivæ sit magna delectatio, videtur quod tales actus ad vitam animalem pertinentes in beatis erunt; & multo fortius in aliis, qui minus spiritualia corpora habebunt.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 22. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur*.

Præterea. Generatio ordinatur ad subveniendum defectui, qui per mortem accidit, & ad multiplicationem humani generis; & comestio ad restaurationem deperditi, & ad augmentum quantitatis: Sed in statu resurrectionis jam humanum genus habebit totam multitudinem individuorum a Deo præfinitam; quia usque ad hoc generatio differtur: similiter etiam quilibet homo resurget in debita quantitate: nec erit ultra mors, aut aliqua deperditio fiet a partibus hominis. Ergo frustra esset actus generativæ, & nutritivæ virtutis.

Respondeo dicendum, quod resurrectio non erit necessaria homini propter primam perfectionem ipsius, quæ consistit in integritate eorum quæ ad naturam spectant; quia ad hoc homo pervenire potest in statu præsentis vitæ per actionem causarum naturalium: sed necessitas resurrectionis est ad consequendam ultimam perfectionem, quæ consistit in perventione ad ultimum finem. *Et ideo illæ operationes naturales, quæ ordinantur ad primam perfectionem humanæ naturæ vel causandam, vel conservandam, non erunt in resurrectione*: Et hujusmodi sunt actiones animalis vitæ in homine, & actiones mutuæ in elementis, & motus cœli: *Et ideo omnia hæc cessabunt in resurrectione*: *Et quia comedere, bibere, & dormire, & generare ad animalem vitam pertinent, cum sint ad primam perfectionem naturæ ordinata, ideo in resurrectione talia non erunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod illa comestio, qua Christus comedit, non fuit necessitatis, quasi cibis indigeret humana natura post resurrectionem; sed fuit potestatis, ut ostenderet se veram naturam humanam resumpsisse, quam prius habuerat in statu illo, quando cum discipulis comederat, & biberat. Hæc autem ostensio non erit necessaria in resurrectione communi; quia omnibus notum erit. Et ideo dicitur dispensative Christus manducasse, eo modo loquendi quo Juristæ dicunt, quod *dispensatio est communis juris relaxatio*: (*Specul. Jur. l. 1. tit. de Dispensat.*) quia Christus intermisit hoc quod est communiter resurgentium, scilicet non u-

ti cibis, propter causam prædictam. Et propter hoc ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod differentia sexuum, & membrorum varietas erit ad naturæ humanæ perfectionem reintegrandam & in specie, & in individuo. unde non sequitur, quod sint frustra; quamvis animales operationes desint.

Ad tertium dicendum, quod prædictæ operationes non sunt hominis, inquantum est homo, ut etiam Philosophus dicit. (*l.* 10. *Ethic. c.* 7. *a med.*) & ideo in eis non consistit beatitudo humani corporis; sed corpus humanum glorificabitur ex redundantia a ratione, a qua homo est homo, inquantum erit ei subditum.

Ad quartum dicendum, quod delectationes corporales, sicut dicit Philosophus in 3. Ethic. (*c.* 12. *a princ.*) & in 10. (*cap.* 5. *a med. to.* 5.) sunt medicinales, quia adhibentur homini ad tollendum fastidium; vel etiam ęgritudinales, inquantum eis homo inordinate delectatur, ac si essent veræ delectationes: sicut homo habens infectum gustum delectatur in quibusdam, quæ sanis non sunt delectabilia. Et ideo non oportet, quod tales delectationes sint de perfectione beatitudinis, ut Judæi, & Saraceni ponunt, & quidam hæretici posuerunt, qui vocantur Chiliastæ; qui etiam secundum doctrinam Philosophi non videntur sanum habere affectum. solæ enim delectationes spirituales secundum ipsum sunt simpliciter delectationes, & propter se quærendæ. & ideo ipsæ solæ ad beatitudinem requiruntur.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Cerinthi* dicentis, beatitudinem consistere in carnis delitiis, & post resurrectionem regnum Christi futurum esse terrenum, & in eo beatos homines in carnis concupiscentiis, & libidini subjectam vitam acturos. Item *Chiliastarum*, quam & tangit D. Thomas in ad *tertium*, dicentium: cum venerit Christus de cęlo mille anni erunt iterum nobis ad vivendum, generandum, & manducandum, sicut nunc fit quotidie in hoc sæculo. *Secundo* habes quomodo per rationem ostendas, illas merito damnari a Rom. 4. *Regnum Dei non est esca, & potus, sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto*. Hæc ibi. Cum delitiis autem carnis non stant hujusmodi, ut patet. Item a 1. Corinth. 6. „ Neque adulteri, neque molles, neque

„ ma-

„ masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. *Hæc ibi*. *Et Galat.* 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. *Hæc ibi*. *Item ab Apoc.* 22. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine agni, ut per portas intrent in civitatem. Foris canes, & impudici, & idolis servientes. „ Hæc ibi. Ex his omnibus patet, quod non resurgent homines in vita animali. Nam si vita animalis requireretur tunc in resurrectione beatorum, optima esset via ad consecutionem illius vivere in delitiis carnis, tantum abest, ut vivere in talibus immunditiis esset contra regnum Dei. Per hoc ergo, quod Scripturæ præmissæ monstrant, quod talia facientes regnum Dei non consequentur, commonstrant apertissime, quod tunc in resurrectione non erit vita animalis ab hæresibus illis descripta. Item a Matth. 22. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut angeli Dei*. Hæc ibi. At Angeli Dei non vivunt animali vita secundum illud ab Archangelo Raphaele dictum, Tob. 12. *Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo invisibili utor*. Hæc ibi. Quid autem sit ille cibus invisibilis, declarat Papa *Benedictus XI.* in extrav. *Hac in perpetuum valitura*, &c. & Concil. *Florent. sess. ult. in lit. sanctæ unionis*, quod est visio Dei facialis, atque fruitio. De illis mille annis *Apocal.* 11. Vide catholicum sensum ibi in sanctis Doctoribus. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, & Patrum, pro quanto homines resurrecturos ad vitam animalem degendam negant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO LXXXII.

De Impassibilitate corporum Beatorum resurgentium, in quatuor articulos divisa.

DEinde considerandum est de conditionibus beatorum resurgentium. Et *primo* de eorum corporum Impassibilitate. *Secundo* de Subtilitate. *Tertio* de Agilitate. *Quarto* de Claritate.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum Sancti resurgentes resurgent quoad corpora impassibiles.
Secundo. Utrum æqualis impassibilitas omnibus inerit.
Tertio. Utrum illa impassibilitas sensum in actu a corporibus gloriosis excludat.
Quarto. Utrum sint eis omnes sensus in actu.

ARTICULUS I. 354.

Utrum corpora Sanctorum post resurrectionem erunt impassibilia.

S. Tho. 4. d. 44. q. 2. a. 1. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod corpora Sanctorum post resurrectionem non erunt impassibilia. Omne enim mortale est passibile: Sed homo post resurrectionem erit *animal rationale mortale*: est hæc enim definitio hominis, quæ nunquam ab eo separabitur. Ergo corpus erit passibile.

2. Præterea. Omne quod est in potentia ad formam alterius, passibile est ab alio; quia secundum hoc aliquid est passivum ab alio, ut dicitur in 1. de Gener. (*tex.* 54. *tom.* 2.) Sed corpora Sanctorum post resurrectionem erunt in potentia ad aliam formam. Ergo erunt passibilia. Probatio mediæ. Quæcunque communicant in materia, unum eorum est in potentia ad formam alterius: materia enim, secundum quod est sub una forma, non amittit potentiam ad aliam formam: Sed corpora Sanctorum post resurrectionem communicabunt cum elementis in materia; quia ex eadem materia reparabuntur, ex qua nunc sunt. Ergo erunt in potentia ad aliam formam: & sic erunt passibilia.

3. Præterea. *Contraria nata sunt agere, & pati adinvicem*, ut in 1. de Gener. (*tex.* 51. *& seq. to.* 2.) dicit Philos. Sed corpora Sanctorum post resurrectionem erunt ex contrariis composita, sicut & nunc sunt. Ergo erunt passibilia.

4. Præterea. In corpore humano resurget sanguis, & alii humores, ut supra dictum est: (*q.* 80. *art.* 3. & 4.) Sed ex pugna humorum adinvicem generantur ægritudines, & hujusmodi passiones in corpore. Ergo erunt corpora Sanctorum post resurrectionem passibilia.

5.

5. Præterea. Magis repugnat perfectioni defectus in actu, quam defectus in potentia: Sed passibilitas importat solum defectum in potentia. Cum ergo in corporibus beatorum sint futuri aliqui defectus in actu, sicut cicatrices vulnerum in Martyribus, ut in Christo fuerunt, videtur quod nihil deperibit perfectioni eorum, si ponantur habere corpora passibilia.

Sed contra. Omne passibile est corruptibile; quia passio magis facta abjicit a substantia: Sed corpora Sanctorum post resurrectionem erunt incorruptibilia; ut dicitur 1. ad Corinth. 15. *Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione*. Ergo erunt impassibilia.

Præterea. Fortius non patitur a debiliori. Sed nullum corpus erit fortius corporibus Sanctorum; de quibus dicitur 1. ad Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*. Ergo erunt impassibilia.

Respondeo dicendum, quod passio *dupliciter* dicitur. *Uno modo* communiter: Et sic omnis receptio passio dicitur; sive illud quod recipitur, sit conveniens recipienti, & perfectivum ipsius; sive contrarium, & corruptivum. *Et ab hujusmodi passionis remotione corpora gloriosa impassibilia non dicuntur*; cum nihil quod est perfectionis, ab eis sit auferendum. *Alio modo* passio dicitur propriæ: quam sic definit Damasc. in 2. lib. (*orth. fid. c. 22. a prin.*) *Passio est motus præter naturam*. Unde immoderatus motus cordis passio ejus dicitur, sed moderatus dicitur ejus operatio. Cujus ratio est, quia omne quod patitur, trahitur ad terminos agentis: quia agens assimilat sibi patiens. & ideo patiens, inquantum hujusmodi trahitur extra terminos proprios, in quibus erat. *Sic ergo, proprie accipiendo passionem, non erit in corporibus resurgentium Sanctorum potentialitas ad passionem: Et ideo impassibilia dicentur*.

Hujus autem impassibilitatis ratio a diversis *diversimode* assignatur. *Quidam* enim eam attribuunt conditioni elementorum, quæ aliter tunc se habebunt in corpore, quam nunc. Dicunt enim, quod elementa remanebunt ibi secundum substantiam; sed qualitates activæ, & passivæ ab elementis auferentur. Sed hoc non videtur verum: quia qualitates activæ, & passivæ sunt de perfectione elementorum. unde si sine eis repararentur elementa in corpore resurgentis, essent minoris perfectionis, quam modo sint. Et præterea cum qualitates illæ sint propria accidentia elementorum, ex forma, &

materia ipsorum causata, videtur valde absurdum, quod causa maneat, & effectus tollatur.

Et ideo *alii* dicunt, quod manebunt qualitates, sed non habebunt proprias actiones, divina virtute id faciente ad conservationem humani corporis. Sed hoc etiam non videtur posse stare; quia ad mixtionem requiritur actio, & passio activarum, & passivarum qualitatum; & secundum prædominium unius, vel alterius mixta efficiuntur diversæ complexionis: quod oportet ponere in corpore resurgentis; quia erunt ibi carnes, & ossa, & hujusmodi partes, quibus omnibus non competit una complexio. Et præterea secundum hoc impassibilitas non posset poni dos in eis; quia non poneret aliquam dispositionem in substantia impassibili, sed solum prohibitionem passionis ab exteriori, scilicet divina virtute, quæ etiam posset idem facere de corpore hominis in statu hujus vitæ.

Et ideo *alii* dicunt, quod in ipso corpore erit aliquid prohibens passionem corporum gloriosorum, scilicet natura quinti corporis, vel cœlestis, quam ponunt venire in compositionem humani corporis, ad conciliandum elementa in harmoniam quandam, per quam possint esse debita materia animæ rationalis; sed tamen in statu hujus vitæ, propter dominium elementaris naturæ, corpus humanum patitur ad similitudinem aliorum elementorum: sed in resurrectione dominabitur natura quinti corporis: & ideo corpus humanum reddetur impassibile ad similitudinem corporis cœlestis. Sed hoc non potest stare: quia corpus quintum non venit materialiter ad compositionem corporis humani, ut in 2. libro ostensum est. (*Id.* 12. *q.* 1. *a.* 1.) Et præterea impossibile est dicere, quod aliqua virtus naturalis, qualis est virtus corporis cœlestis, transferat corpus humanum ad proprietatem gloriæ, qualis est impassibilitas corporis gloriosi; cum immutationem corporis humani Apostolus attribuat virtuti Christi: quia *qualis cœlestis, tales & cœlestes*, 1. Corint. 15. & Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua sibi possit subjicere omnia* &c. Et præterea non potest natura cœlestis ita dominari in corpore humano, quin natura elementaris remaneat; cui ex essentialibus suis principiis passibilitas inest.

Et ideo *aliter* dicendum est, quod omnis passio fit per victoriam agentis super patiens; alias non traheret ipsum ad terminos suos: Impossibile est autem, quod aliquid dominetur supra patiens, nisi in-

inquantum debilitatur dominium formæ propriæ supra materiam patientis, loquendo de passione: quæ est contra naturam, de qua nunc loquimur. non enim materia subjicitur uni contrariorum, sine hoc quod tollatur dominium alterius super ipsam, vel saltem diminuatur. Corpus autem humanum, & quicquid in eo est, erit perfecte subjectum animæ rationali, sicut anima perfecte erit subjecta Deo. Et ideo in corpore glorioso non poterit esse aliqua mutatio contra dispositionem illam, qua perficitur ab anima: *Et ita corpora illa erunt impassibilia.*

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Anselmum, (*l.* 2. *Cur Deus homo c.* 11. *a princ.*) *mortale ponitur in definitione hominis a Philosophis, qui non crediderunt hominem totum aliquando posse esse immortalem*; quia non viderunt homines, nisi secundum hujus mortalitatis statum.

Vel potest dici, quod secundum Philosophum in 8. Metaph. (*tex.* 5. *&* 7. *&* *l.* 7. *tex.* 41. *to.* 3.) quia differentiæ essentiales sunt nobis incognitæ, utimur quandoque differentiis accidentalibus ad significandum differentias essentiales, quæ sunt accidentalium causæ. Unde *mortale* in definitione hominis non ponitur, quasi ipsa mortalitas ad essentiam hominis pertineat; sed quia illud quod est causa passibilitatis, & mortalitatis, secundum præsentem statum, scilicet compositio ex contrariis, est de essentia hominis: sed tunc non erit causa ejus, propter victoriam animæ super corpus.

Ad secundum dicendum, quod *duplex* est potentia, *ligata* & *libera*. Et hoc non solum est verum de potentia activa, sed etiam de passiva. Forma enim ligat potentiam materiæ, determinando ipsam ad unum: Et secundum hoc dominatur super eam: Et quia in rebus corruptibilibus non perfecte dominatur forma supra materiam, non perfecte potest ligare ipsam, quin recipiat interdum per aliquam passionem dispositionem contrariam formæ. Sed in sanctis post resurrectionem omnino anima dominabitur supra corpus: nec illud dominium aliquo modo poterit auferri: quia ipsa erit immutabiliter Deo subjecta; quod non fuit in statu innocentiæ. Et ideo in corporibus illis manet eadem potentia ad formam aliam, quæ nunc inest, quantum ad substantiam potentiæ: sed erit ligata per victoriam animæ supra corpus, ut nunquam in actum passionis exire possit.

Ad tertium dicendum, quod qualitates elementares sunt instrumenta animæ, ut patet in 2. de Ani-

nima: (*tex.* 38. & *seq. to.* 2.) quia calor ignis in corpore animalis regulatur in actu nutriendi per virtutem animæ. Quando autem agens principale est perfectum, & non est aliquis defectus in instrumento, nulla actio procedit ab instrumento, nisi secundum dispositionem principalis agentis. Et ideo in corporibus Sanctorum post resurrectionem nulla actio, vel passio poterit provenire a qualitatibus elementaribus, quæ sit contra dispositionem animæ, quæ intendit conservare corpus.

Ad quartum dicendum, quod secundum Augustinum in Epist. ad Consentium, *quæ est* 146. *inter princ. & med. to.* 2.) *divina potentia valet de ista visibili, atque tractabili natura corporum quibusdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates.* Unde sicut ab igne fornacis Chaldæorum abstulit virtutem comburendi, quantum ad aliquid, quia corpora puerorum illæsa servata sunt; sed mansit quantum ad aliquid, quia ignis ille ligna comburebat: ita auferet ab humoribus passibilitatem, & dimittet naturam. Modus autem, quo hoc fiet, dictus est. (*in corp. a.*).

Ad quintum dicendum, quod cicatrices vulnerum non erunt in Sanctis, nec in Christo fuerunt, inquantum important aliquem defectum, sed inquantum sunt signa constantissimæ virtutis, qua passi sunt pro justitia, & fide; ut ex hoc & ipsis, & aliis gaudium crescat. Unde dicit Aug. 22. de Civit. Dei: (*c.* 20. *to.* 5.). *Nescio, quomodo sit afficimur amore Martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: Et fortasse videbimus. non enim deformitas in eis, sed dignitas erit; & quædam quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit.* Nec tamen si aliqua Martyribus amputata, & ablata fuut membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum, quibus dictum est: (*Luc.* 21.) *Capillus de capite vestro non peribit.*

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Origenistarum* dicentium, quod corpora post resurrectionem futura sunt iterum mortalia, quæ multis transactis sæculis postmodum sunt in nihilum redigenda. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito damnari a 1. Cor. 15. „ Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem,

„ nem , & mortale hoc induere immortalitatem . „ Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem , & mortale hoc induerit immortalitatem : tunc fiet fermo , qui fcriptus eft . Abforpta „ eft mors in victoria . Ubi eft mors victoria tua ? „ Hæc ibi . Ubi per victoriam primo loco dictam , qua mors dicitur abforpta , intellige victoriam animæ fupra corpus datam ei a Deo per dominum noftrum Chriftum , ut ibi fubdit Apoftolus . Per victoriam vero fecundo loco dictam intellige illam , qua mors vincebat omnes homines : de qua dictum eft Rom. 5. „ Per unum hominem in hunc mundum intravit „ mors, & ita in omnes homines pertranfiit. „ Ergo juxta Apoftolum ibi ad Corinth. Mors ultra non habebit victoriam fupra corpora refurgentium . Item a Roman. 6. „ Chriftus refurgens ex mortuis jam „ non moritur , mors illi ultra non dominabitur. „ Hæc ibi . Ubi per mortem , & dominium mortis intelligit quamcumque paffionem proprie dictam , ut exponunt fancti . patet autem , quod refurrectio Chrifti eft caufa exemplaris noftræ *qu. 76. art.* 1. ad cujus corporis claritatem reformabuntur corpora fanctorum *Philip.* 3. Item a conftitutionibus Apoftolicis lib. 5. cap. 8. „ Excitabit nos omnipotens „ Deus , nil mancum habentes , nec corruptioni obnoxium : quoniam immortales refurgemus . Hæc „ ibi . *Item ab Apoc.* 21. Abfterget Deus omnem „ lachrymam ab oculis fanctorum , & mors ultra „ non erit , neque luctus , neque clamor , neque dolor erit ultra . *Hæc ibi . Item ab Ifa.* 25. Præcipitabit mortem in fempiternum . „ *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta fcripturarum , & patrum , pro quanto corpora fanctorum poft refurrectionem fore impaffibilia , infinuant , & intelligas, & probes , & tuearis . *Quarto* vides : quomodo ex iis viciffim Angelica doctrina hæc & declaretur , & confolidetur .

ARTICULUS II. 355

Utrum impaffibilitas in omnibus erit æqualis .

AD Secundum fic proceditur. Videtur , quod impaffibilitas in omnibus erit æqualis . Quia 1. ad Corinth. 15. dicit Gloff. (*interl. fup. illud , Seminatur in corruptione*) quod *æqualiter omnes habent , quod pati non poffunt* : Sed ex hoc pati non poffunt, quod habent dotem impaffibilitatis . Ergo impaffibilitas erit æqualis in omnibus .

2. Præterea. Negationes non recipiunt magis, & minus: Sed impaſſibilitas eſt quædam negatio, vel privatio paſſibilitatis. Ergo non poteſt eſſe major in uno, quam in alio.

3. Præterea. Magis album dicitur, quod eſt nigro impermixtius: Sed nulli corporum Sanctorum admiſcebitur aliquid de paſſibilitate. Ergo omnia erunt æqualiter impaſſibilia.

Sed Contra. Merito debet reſpondere præmium proportionaliter: Sed Sanctorum quidam fuerunt aliis majores merito. Ergo cum impaſſibilitas ſit quodam præmium, videtur quod in quibuſdam ſit major, quam in aliis.

Præterea. Impaſſibilitas dividitur contra dotem claritatis: Sed illa non erit æqualis in omnibus, ut patet 1. Corinth. 15. Ergo nec impaſſibilitas.

Reſpondeo dicendum, quod impaſſibilitas poteſt *dupliciter* conſiderari, vel *ſecundum* ſe, vel *ſecundum* cauſam ſuam. „ Si ſecundum ſe conſideretur, „ quia ſolam negationem, vel privationem importat, non ſuſcipit magis, & minus, ſed erit æqualis in omnibus beatis. Si autem conſideretur „ ſecundum ſuam cauſam, ſic erit in uno major, „ quam in alio. „ Cauſa autem ejus eſt dominium animæ ſuper corpus: quod quidem dominium cauſatur ex hoc, quod ipſa anima fruitur Deo immobiliter. unde in illo, qui perfectius fruitur Deo, eſt major impaſſibilitatis cauſa.

Ad primum ergo dicendum, quod Gloſſa illa loquitur de impaſſibilitate ſecundum ſe, & non ſecundum cauſam ſuam.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis negationes, & privationes ſecundum ſe non intendantur, nec remittantur; tamen intenduntur, & remittuntur ex cauſis ſuis; ſicut dicitur eſſe locus magis tenebroſus, qui habet plura, & majora obſtacula lucis.

Ad tertium dicendum, quod aliqua non ſolum intenduntur per receſſum a contrario, ſed etiam per acceſum ad terminum; ſicut lux intenditur. Et propterea etiam impaſſibilitas eſt major in uno, quam in alio; quamvis in nullo aliquid paſſibilitatis remaneat.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito a ſimili inſinuatum a 1. Corint. 15. quod corpora beatorum non erunt æqualiter impaſ-

passibilia, licet omnia impassibilia sint, & sic „ Stella a stella differt in claritate: sic & resurre„ ctio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget „ in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget „ in gloria, seminatur in infirmitate, surget in vir„ tute: seminatur corpus animale, surget corpus „ spirituale. „ Hæc ibi. Ubi ex contextu patet, quod per illam differentiam stellarum, idest, sanctorum in claritate, cointellexit etiam eorum impassibilitatem, subdendo ly *in incorruptione*, & ly & *in virtute*. Item a Dan. 12. „ Qui docti fue„ rint, fulgebunt, quasi splendor firmamenti, & „ qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in „ perpetuas æternitates. „ Hæc ibi. Ubi, postquam de resurrectione corporum locutus est, differentiam hanc inter fulgorem illorum assignat. Sub nomine autem fulgoris taliter differentis intelligit, & impassibilitatem, ut deducere potes, quemadmodum nunc ex Apostolo deductum est. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica hæc doctrina & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 356

Utrum impassibilitas sensum in actu a corporibus gloriosis excludat.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod impassibilitas sensum in actu a corporibus gloriosis excludat. Quia, sicut dicit Philosophus in 2. de Anima, (*tex.* 118. *to.* 2.) *sentire est quoddam pati*: Corpora autem gloriosa erunt impassibilia. Ergo non sentient in actu.

2. Præterea. Immutatio naturalis præcedit immutationem animalem; sicut esse naturale præcedit esse intentionale: Sed corpora gloriosa ratione impassibilitatis non immutabuntur immutatione naturali. Ergo nec immutatione animali, quæ requiritur ad sentiendum.

3. Præterea. Quandocunque fit sensus in actu cum nova receptione, fit novum judicium: Sed ibi non erit novum judicium: quia *non erunt ibi cogitationes volubiles*. Ergo non fiet ibi sensus in actu.

4. Præterea. Quando anima est in actu intenso unius potentiæ, remittitur actus alterius potentiæ: Sed anima summe erit intenta ad actum virtutis intel-

tellectivæ, qua Deum contemplabitur. Ergo non erit aliquo modo in actu virtutis sensitivæ.

Sed Contra est, quod dicitur Apoc. 1. *Videbit eum omnis oculus*. Ergo erit ibi sensus in actu.

Præterea. Secundum Philos. in 1. de Anima, (*tex.* 19. *to.* 2.) *animatum ab inanimato distinguitur sensu, & motu*: Sed ibi erit in actu motus; quia *tanquam scintillæ in arundineto discurrent*, Sap. 3. Ergo & sensus in actu.

Respondeo dicendum, *quod aliquem sensum esse in corporibus beatorum omnes ponunt*: alias corporalis vita Sanctorum post resurrectionem assimilaretur magis somno, quam vigiliæ: quod non competit illi perfectioni; eo quod in somno corpus sensibile non est in ultimo actu vitæ; propter quod somnus dicitur vitæ dimidium in 1. Ethic. (*c.* 13. *in med. tom.* 5.)

Sed in modo sentiendi diversi *diversa* opinantur. *Quidam* enim dicunt, quod corpora gloriosa erunt impassibilia, & propter hoc non receptibilia peregrinæ impressionis, & multo minus quam corpora cœlestia: quia non erit ibi sensus in actu per receptionem alicujus speciei a sensibilibus, sed magis extra mittendo. Sed hoc non potest esse: quia in resurrectione natura speciei manebit eadem in homine, & in omnibus partibus ejus. Hujusmodi autem est natura sensus, ut sit potentia passiva, ut in 2. de Anima (*tex.* 51. & 54. *to.* 2.) probat Philos. Unde si in resurrectione Sancti sentirent extra mittendo, & non recipiendo, non esset sensus in eis virtus passiva, sed activa: & sic non esset ejusdem speciei cum sensu, qui nunc est, sed esset aliqua alia virtus eis data. sicut enim materia nunquam fit forma; ita potentia passiva nunquam fit activa.

Et ideo *alii* dicunt, quod sensus in actu fiet per susceptionem non quidem ab exterioribus sensibilibus, sed per effluxum a superioribus viribus; ut sicut nunc superiores vires accipiunt ab inferioribus, ita e contrario tunc inferiores accipient a superioribus. Sed iste modus receptionis non facit vere sentire: quia omnis potentia passiva secundum suæ speciei rationem determinatur ad aliquid activum speciale: quia potentia, inquantum hujusmodi, habet ordinem ad illud, respectu cujus dicitur. Unde cum proprium activum in sensu exteriori sit res existens extra animam, & non intentio ejus existens in imaginatione, vel ratione, si organum sentiendi non moveatur a rebus extra, sed ex imaginatione, vel a superioribus viribus aliis, non erit vere sentire.

Un-

Unde non dicimus, quod phrenetici, & alii mente capti, in quibus propter victoriam imaginativæ virtutis fit hujusmodi defluxus specierum ad organa sentiendi, vere sentiant, sed quod videtur eis quod sentiant.

Et ideo dicendum est cum aliis, quod sensus corporum gloriosorum erit per susceptionem a rebus quæ sunt extra animam. Sed sciendum est, quod organa sentiendi immutantur a rebus, quæ sunt extra animam, *dupliciter*. *Uno modo* immutatione naturali, quando scilicet organum disponitur eadem qualitate naturali, qua disponitur res extra animam, quæ agit in ipsum: sicut cum manus fit calida ex tactu rei calidæ, vel odorifera ex tactu rei odoriferæ. *Alio modo* immutatione spirituali, quando recipitur qualitas sensibilis in instrumento secundum esse spirituale, idest species, sive intentio qualitatis, & non ipsa qualitas; sicut pupilla recipit speciem albedinis, & tamen ipsa non efficitur alba. Prima ergo receptio non causat sensum, per se loquendo; quia sensus est susceptivus specierum in materia præter materiam, idest præter esse materiale, quod habebant extra animam, ut dicitur in 2. de Anima: (*tex.* 121. *tom.* 2.) Et hæc receptio immutat naturam recipientis; quia recipitur hoc modo qualitas secundum esse suum materiale. *Unde ista receptio non erit in corporibus gloriosis, sed secunda, quæ per se facit sensum in actu, & non immutat naturam recipientis*.

Ad primum ergo dicendum, quod, ut jam patet ex dictis, (*in corp.*) per hanc passionem, quæ est in actu sentiendi, quæ non est aliud quam receptio prædicta, non trahitur corpus extra naturalem suam qualitatem, sed spiritualiter perficitur. Unde impassibilitas gloriosorum corporum hanc passionem non excludit.

Ad secundum dicendum, quod omne passivum recipit actionem agentis secundum suum modum. Si ergo aliquid sit, quod sit natum immutari ab activo naturali, & spirituali immutatione, immutatio naturalis præcedit immutationem spiritualem, sicut esse naturale præcedit esse intentionale. Si autem natum sit immutari spiritualiter tantum, non oportet quod immutetur naturaliter; sicut patet de aere, qui non est receptivus coloris secundum esse naturale, sed solum secundum esse spirituale: & ideo hoc solum modo immutatur: Sicut e contrario corpora inanimata immutantur per qualitates sensibiles solum naturaliter, & non spiritualiter. In corpori-

bus

bus autem gloriosis non poterit esse aliqua immutatio naturalis. Et ideo ibi erit spiritualis immutatio tantum.

Ad tertium dicendum, quod sicut erit nova receptio speciei in organo sentiendi; ita erit novum judicium sensus communis; non autem erit novum judicium intellectus de hoc, sicut fit in eo qui videt aliquid, quod prius scivit. quod autem dicit Augustinus, (*l. 15. de Trinit. c. 16. ad fi. to. 3.*) *non erunt ibi cogitationes volubiles*, intelligitur de cogitationibus intellectivæ partis. Unde non est ad propositum.

Ad quartum dicendum, quod quando unum duorum est ratio alterius, occupatio animæ circa unum non impedit, nec remittit occupationem ejus circa aliud. Sicut medicus, dum videt urinam, non minus potest considerare artis regulas de coloribus urinarum, sed magis. Et quia Deus apprehenditur a Sanctis ut ratio omnium quæ ab eis agentur, vel cognoscentur, ideo occupatio eorum circa sensibilia sentienda, vel quæcunque alia contemplanda, aut agenda in nullo impediet divinam contemplationem, nec e contrario.

Vel dicendum, quod ideo una potentia impeditur in actu suo, quando alia vehementer operatur, quia una potentia de se non sufficit ad tam intensam operationem, nisi ei subveniatur per id, quod erat aliis potentia, vel membris influendum a principio vitæ. Et quia in Sanctis erunt omnes potentiæ perfectissimæ, una poterit intense operari, ita quod ex hoc nullum impedimentum præstabitur actioni alterius potentiæ; sicut & in Christo fuit.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas errorem *Pauperum de Lugduno*, (ut refert Summa fratris Yconeti, 5. *par. cap. 2. in Biblioth. Vaticana manuscripta*) dicentium, quod Sancti absorpti gaudio celesti nequeunt in aliquid aliud vacare. Secundum ergo istos non poterunt sentire in actu, & consequenter articulus præsens contra eosdem militat. *Secundo* habes quomodo per rationem ostendas, prædictum errorem merito damnari ab Apocal. 1. *Videbit eum omnis oculus*. Hæc ibi. Ubi loquitur de judice venturo in forma humana, quem resurgentes omnes corporaliter videbunt. Si omnes. ergo & Sancti. Item ab Isa. 33. *Regem in decore suo videbunt*. Hæc ibi. Faciunt etiam contra

tra hunc errorem, quæ dicta sunt *quæst.* 74. *art.* 6. & 9. quando declaratur, quod ad consolationem Sanctorum fiet cœlum novum, & terra nova, ut scilicet ex visu istorum delectationem sensibilem recipiant. Item a simili damnatur Sap. 1. *Tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Hæc ibi. Item ab Ecclesia de virginibus in hymno laudum canente, quod *sequuntur sponsum laudibus, hymnosque dulces personant.* Simile autem est de sensu, & motu, cum animatum ab inanimato distinguatur sensu, & motu (secundum *Philosophum* 1. *de Anima.* *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto sensationem in actu ponunt in beatis, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS IV. 357

Utrum in beatis post resurrectionem sint omnes sensus in actu.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod non sunt ibi omnes sensus in actu. Tactus enim est primus inter omnes alios sensus, ut dicitur in lib. 2. de Anima: (*tex.* 17. *&* *l.* 3. *tex.* 66. *to.* 2.) Sed corpora gloriosa carebunt actu sensu tactus: quia sensus tactus fit in actu per immutationem corporis animalis ab aliquo exteriori corpore prędominante, in aliqua qualitatum activarum, vel passivarum, quarum est tactus discretivus: qualis tunc immutatio esse non poterit. Ergo non erit ibi omnis sensus in actu.

2. Præterea. Sensus gustus deservit actui virtutis nutritivæ: Sed post resurrectionem hujusmodi actus non erit, ut dictum est. (*q.* 81. *a.* 4.) Ergo frustra esset ibi gustus.

3. Præterea. Post resurrectionem nihil corrumpetur; quia tota creatura vestietur quadam virtute incorruptionis: Sed sensus odoratus in actu suo esse non potest, nisi aliqua corruptione facta; quia odor non sentitur sine aliqua fumali evaporatione, quæ in quadam resolutione consistit. Ergo sensus odoratus non erit ibi in suo actu.

4. Præterea. Auditus deservit disciplinæ, ut dicitur in lib. de sensu, & sensato: (*c.* 1. *in fi.* *to.* 2.) Sed non erit post resurrectionem beatis necessaria aliqua disciplina per sensibilia; quia divina sapientia repiebun-

buntur ex ipsius Dei visione. Ergo non erit ibi auditus.

5. Præterea. Visio fit, secundum quod in pupilla recipitur species rei visæ. Sed hoc non poterit esse post resurrectionem in beatis. Ergo non erit ibi visus in actu, qui tamen est omnium sensuum nobilior. Probatio mediæ. Illud quod est lucidum in actu, non est præceptivum speciei visibilis: unde speculum directe positum sub radio Solis non repræsentat speciem corporis oppositi: Sed pupilla, sicut & totum corpus, erit claritate dotata. Ergo non recipietur ibi aliqua species colorati corporis.

6. Præterea. Secundum Perspectivos omne quod videtur, sub angulo videtur: Sed hoc non competit corporibus gloriosis. Ergo non habebunt sensum visus in actu. Probatio mediæ. Quandocunque aliquid videtur sub angulo, oportet esse aliquam proportionem anguli ad distantiam rei visæ: quia quod a remotiori videtur, minus videtur, & sub minori angulo. unde posset esse ita parvus angulus, quod nihil de re videretur. Si ergo oculus gloriosus videbit sub angulo, oportet quod videat sub determinata distantia; & ita quod non videat aliquid a remotiori, quam modo videmus: quod videtur valde absurdum: Et sic videtur, quod sensus visus actu non erit in corporibus gloriosis.

Sed Contra. Potentia conjuncta actui est perfectior, quam non conjuncta: Sed natura humana erit in beatis in maxima perfectione. Ergo erunt ibi omnes sensus in suo actu.

Præterea. Vicinius se habent ad animam potentiæ sensitivæ, quam corpus: Sed corpus præmiabitur, vel punietur propter merita, vel demerita animæ. Ergo & omnes sensus præmiabuntur in beatis, & punientur in malis, secundum delectationem, & dolorem, vel tristitiam, quæ in operatione sensus consistunt.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est *duplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod in corporibus gloriosis erunt omnes potentiæ sensuum: non tamen erunt in actu nisi duo sensus, scil. tactus, & visus: Nec hoc erit ex defectu sensuum, sed ex defectu medii, & objecti: Nec tamen erunt frustra; quia erunt ad integritatem humanæ naturæ, & ad commendandam sapientiam Creatoris. Sed hoc non videtur verum, quia illud quod est medium in istis sensibus, est etiam in aliis medium. In visu enim est medium aer, qui etiam est medium in auditu, & odoratu, sicut patet in 2. de Anima. (*tex. 76. & 97. to. 2.*)

Si-

Similiter etiam gustus habet medium conjunctum, sicut & tactus; cum gustus sit tactus quidam, ut in eodem libro (*tex.* 28. & 94.) dicitur. Odor etiam erit ibi, qui est objectum odoratus; cum Ecclesia cantet, quod odor suavissimus erunt corpora Sanctorum. Laus etiam vocalis erit in patria. Unde dicitur (*in Glo. ord.*) super illud Psal. 149. *Exaltationes Dei in gutture eorum*, quod *corda*, & *linguæ non desinent laudare Deum*. Et idem etiam habetur per Glos. (*ord.*) super illud (2. *Esdr.* 12.) *In canticis, & cymbalis*, &c.

Et ideo secundum alios *dicendum*, *quod odoratus*, *& auditus erunt ibi in actu*: *sed gustus non erit in actu*, *ita quod immutetur ab aliquo cibo*, *vel potu sumpto*, ut patet ex dictis: (*q* 81. *a.* 4.) *Nisi forte dicatur*, *quod erit ibi gustus in actu per immutationem linguæ ab aliqua humiditate adjuncta*.

Ad primum ergo dicendum, quod qualitates, quas tactus percipit, sunt illæ, ex quibus constituitur animale corpus. Unde per qualitates tangibiles corpus animalis secundum statum præsentem natum est immutari immutatione naturali, & spirituali ab objecto tactus. Et ideo tactus dicitur maxime materialis inter alios sensus; quia habet plus de materiali immutatione adjunctum. Non tamen immutatio materialis se habet ad actum sentiendi, qui perficitur spirituali immutatione, nisi per accidens. Et ideo in corporibus gloriosis, a quibus impassibilitas excludit naturalem immutationem, erit immutatio a qualitatibus tangibilibus spiritualis tantum: Sicut etiam in corpore Adæ fuit, quod nec ignis urere, nec gladius scindere potuisset: & tamen horum sensum habuisset.

Ad secundum dicendum, quod gustus, secundum quod est sensus alimenti, non erit in actu. sed secundum quod est judicativus saporum, esse poterit forte per modum prædictum. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod quidam posuerunt, quod odor nihil aliud est, quam quædam fumalis evaporatio. Sed hæc positio non potest esse vera. quod patet ex hoc quod vultures currunt ex odore percepto ad cadavera ex locis remotissimis; cum tamen non esset possibile, quod evaporatio aliqua pertingeret a cadavere ad tam remota loca, etiamsi totum resolveretur in vaporem; & præcipue cum sensibilia in æquali distantia ad quamlibet partem immutent: Unde odor immutat medium quandoque, & instrumentum sentiendi spirituali immutatione, sine aliqua evaporatione pertinente ad organum: Sed quod

quod aliqua evaporatio requiratur, hoc est eo quod odor in corporibus est humiditate aspersus: Unde oportet resolutionem fieri, ad hoc quod percipiatur. Sed in corporibus gloriosis erit odor in sua ultima perfectione, nullo modo per humidum repressus. unde immutabit spirituali immutatione, sicut odor fumalis evaporationis facit: Et sic erit sensus odoratus in Sanctis, quia nulla humiditate impedietur; & cognoscet non solum excellentias odorum, sicut nunc in nobis contingit propter nimiam cerebri humiditatem, sed etiam minimas odorum differentias.

Ad quartum dicendum, quod in patria erit laus vocalis (quamvis quidam aliter dicant) & sola immutatione spirituali organum auditus immutabit in beatis; Nec erit propter disciplinam, qua scientiam acquirant, sed propter perfectionem sensus, & delectationem. Quomodo autem vox ibi formari poterit, dictum est in 2. lib. (*d. 2. q. 2. a. 2. ad 5.*)

Ad quintum dicendum, quod intensio luminis non impedit receptionem spiritualem speciei coloris, dummodo maneat in natura diaphani: sicut patet, quod quantumcunque illuminetur aer, potest esse medium in visu; & quanto est magis illuminatus, tanto per ipsum aliquid clarius videtur, nisi sit defectus ex debilitate visus. Quod autem in speculo directe opposito radio solis non appareat species corporis oppositi, non est propter hoc quod impediatur receptio, sed propter hoc quod impediatur reverberatio: oportet enim, ad hoc quod forma in speculo appareat, quod fiat quædam reverberatio ad aliquod corpus obscurum: & ideo plumbum vitro adjungitur in speculo: Hanc autem obscuritatem radius solis repellit: Unde non potest apparere species aliqua in speculo. Claritas autem corporis gloriosi non aufert diaphaneitatem a pupilla; quia gloria non tollit naturam. Unde magnitudo claritatis in pupilla magis facit ad acumen visus, quam ad ejus defectum.

Ad sextum dicendum, quod quanto sensus est perfectior, tanto ex minori immutatione facta potest objectum suum percipere. Quanto autem sub minori angulo visus a visibili immutatur, tanto minor immutatio est. Et inde est, quod visus fortior magis a remotis aliquid videre potest, quam visus debilior: quia quanto a remotiori videtur, sub minori angulo videtur. Et quia visus corporis gloriosi erit perfectissimus, ex parvissima immutatione poterit videre. unde sub angulo multo minori videre poterit,

rit, quam modo possit, & per consequens multo magis a remotis.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem a fortiori ex abundantiori excludas errorem *Pauperum de Lugduno* dicentium, ut *ar*. 3. *app*. Per hoc enim, quod sanctorum corpora habebunt omnes sensus in actu (ut monstrat articulus præsens) patet a fortiori, & quidem abundantius, quam tunc *art*. 3. quod falsum est, ipsos ex eo, quod gaudio cœlesti divinæ essentiæ repleti sunt, impediri ab operationibus aliis (ut volebant illi Pauperes.) *Secundo* habes: quomodo per rationem a fortiori ex abundantiori ostendas, errorem prædictum merito damnari a, &c. ut *art*. 3. *appen*. Item a *Lucæ* 24. quando narrat, Dominum vidisse euntes in Emmaus, corumque sermones audiisse, eisque locutum fuisse. Item a *Joan*. 20. narrante Dominum salutasse discipulos dicens pluries, *pax vobis*. Item sparsim ab Euangelistis narrantibus multas sensationes Domini post resurrectionem (non computetur tamen manducatio, & bibitio; quoniam dispensative hæ factæ sunt *q*. 81. *art*. 4. *ad primum*) quoniam resurrectio ejus nostræ est exemplar *q*. 76. *artic*. 1. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto sensus plures in actu ponunt in resurgentibus, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim, &c.

QUÆSTIO LXXXIII.

De subtilitate corporum beatorum, in sex articulos divisa.

Deinde considerandum est de subtilitate corporum beatorum.

Circa quod quæruntur sex.

Primo. Utrum subtilitas sit proprietas corporis gloriosi.

Secundo. Utrum ratione hujus subtilitatis possit esse in eodem loco cum alio corpore non glorioso.

Tertio. Utrum per miraculum duo corpora possint simul esse in eodem loco.

Quar-

Quarto. Utrum corpus gloriosum possit esse cum alio glorioso in eodem loco.
Quinto. Utrum corpus gloriosum necessario requirat æqualem sibi locum.
Sexto. Utrum corpus gloriosum sit palpabile.

ARTICULUS I. 358

Utrum Subtilitas sit proprietas corporis gloriosi.

S. Th. 4. d. 44. q. 2. a. 2. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Subtilitas non sit proprietas corporis gloriosi. Proprietas enim gloriæ excedit proprietatem naturæ, sicut gloriæ claritas claritatem Solis, quæ est maxima in natura. Si ergo subtilitas sit proprietas corporis gloriosi, videtur quod corpus gloriosum sit subtilius futurum omni, quod est subtile in natura: & ita erit ventis, aereque subtilius, quod est hæresis a Gregorio in Constantinopolitana urbe damnata, ut ipse narrat in 14. lib. Moral. (*c.* 29.)

2. Præterea. Sicut caliditas, & frigiditas sunt quædam qualitates simplicium corporum, scil. elementorum; ita & subtilitas: Sed calor, & aliæ qualitates elementorum non intendentur in gloriosis corporibus magis quam nunc; imo magis ad medium reducentur. Ergo neque subtilitas in eis erit major, quam nunc sit.

3. Præterea. Subtilitas invenitur in corporibus propter paucitatem materiæ: unde corpora, quæ habent minus de materia sub æqualibus dimensionibus, dicimus magis subtilia; ut ignem aere, & aerem aqua, & aquam terra. Sed tantum de materia erit in corporibus gloriosis, quantum nunc est; nec dimensiones erunt majores. Ergo tunc non erunt magis subtilia quam modo sint.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*, idest spiritui simile: Sed subtilitas spiritus excedit omnem subtilitatem corporis. Ergo corpora gloriosa erunt subtilissima.

Præterea. Corpora quanto sunt subtiliora, tanto sunt nobiliora: Sed corpora gloriosa sunt nobilissima Ergo erunt subtilissima.

Respondeo dicendum, quod nomen subtilitatis a virtute penetrandi est assumptum. Unde dicitur in 2. de Generat. (*tex.* 10. *tom.* 2.) quod *subtile est reple-*

pletivum partibus, & partium partibus; (quia propter naturam humidi, quod male terminatur termino proprio, bene autem alieno, sequitur suum tangens, & fluit undique ad suum capiens, & sua subtilitate quamlibet ejus partem minimam subintrat) † *al. desunt hæc omnia parenthesi clausa* †

Quod autem aliquod corpus sit penetrativum, contingit ex *duobus*. *Primo* ex parvitate quantitatis, præcipue secundum profunditatem, & latitudinem, non autem secundum longitudinem; quia penetratio fit in profundum. unde longitudo penetrationi non obstat. *Secundo* ex paucitate materiæ: unde rara *subtilia* dicimus: *Et quia in corporibus raris forma prædominatur materiæ magis, ideo translatum est nomen subtilitatis ad illa corpora, quæ optimæ substant formæ, & perficiuntur ab ea completissimo modo*: sicut dicimus, subtilitatem esse in Sole, & Luna, & aliis hujusmodi: sicut etiam aurum, vel aliquid hujusmodi potest dici subtile, quando perfectissime completur in esse, & virtute suæ speciei. *Et quia res incorporeæ quantitate carent, & materia, ideo nomen subtilitatis ad eas transfertur, non solum ratione suæ substantiæ, sed etiam ratione suæ virtutis*. Sicut enim *subtilis* dicitur penetrativum, quia pertingit usque ad intima rei: ita etiam dicitur aliquis intellectus *subtile*, quia pertingit ad inspicienda intrinseca principia, & proprietates naturales rei latentes. Et similiter dicitur aliquis habere visum *subtilem*, quia aliquid minimum potest visu percipere. Et similiter est de aliis sensibus.

Et secundum hoc diversi diversimode subtilitatem corporibus gloriosis attribuerunt. *Quidam* enim hæretici, ut Augustinus narrat, (*lib. 13. de civ. Dei, c. 22. to. 5.*) attribuerunt eis subtilitatem secundum modum, quo spirituales substantiæ subtiles dicuntur; dicentes, quod in resurrectione corpus vertetur in spiritum; & ratione hujus corpora resurgentium Apostolus *spiritualia* nominat 1. Cor. 15. Sed hoc non potest stare. *Primo*, quia corpus in spiritum transire non potest; cum non communicent in materia: quod etiam Boetius ostendit in libro de duabus naturis. (*aliquant. a med.*) *Secundo*, quia si hoc esset possibile, corpore in spiritum converso, non resurgeret homo, qui ex anima, & corpore naturaliter constat. *Tertio*, quia si Apostolus sic intelligeret, sicut nominat corpora spiritualia, pari ratione nominaret corpora animalia, quæ in animam sunt conversa: quod patet esse falsum.

Unde *quidam* hæretici dixerunt, quod corpus in re-

resurrectione remanebit, sed habebit subtilitatem secundum modum rarefactionis; ita quod corpora humana in resurrectione erunt aerea, vel vento similia, ut Gregor. narrat 14. lib. Moral. (*c.* 29.) Sed hoc etiam non potest stare: quia corpus post resurrectionem palpabile habuit Dominus, ut patet Lucæ ult. quod præcipue subtile credendum est. Et præterea corpus humanum cum carnibus, & ossibus resurget, sicut corpus Domini, ut dicitur Lucæ ult. *Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*: & Job 19. dicitur: *In carne mea videbo Deum salvatorem meum*. Natura autem carnis, & ossis prædictam rationem non patitur.

Et ideo est assignandus corporibus gloriosis alius modus subtilitatis, ut dicantur subtilia propter completissimam corporis perfectionem: Sed hanc completionem quidam eis attribuunt ratione quintæ essentiæ, quæ in eis tunc maxime dominabitur: Quod esse non potest. *Primo*, quia nihil de quinta essentia potest venire in compositionem corporis, ut in 2. lib. Sentent. (*d.* 12. *qu.* 1. *art.* 1.) ostensum est. *Secundo*, quia dato quod veniret in compositionem corporis humani, non posset intelligi quod dominaretur magis tunc, quam nunc, supra naturam elementarem; nisi ita quod tunc esset in corporibus humanis plus secundum quantitatem de natura cœlesti; & sic corpora humana non essent ejusdem staturæ; nisi forte minueretur materia elementaris in homine, (quod repugnat integritati resurgentium) vel ita quod natura elementaris indueret proprietates naturæ cœlestis ex ejus dominio in corpore: & sic naturalis virtus esset causa proprietatis gloriosæ. quod videtur absurdum.

Et ideo alii *dicunt, quod dicta completio, ex qua corpora humana subtilia dicuntur, erit ex dominio animæ glorificatæ, quæ est forma corporis super ipsum*, ratione cujus corpus gloriosum *spirituale* dicitur, quasi omnino spiritui subjectum. Prima autem subjectio, qua corpus animæ subjicitur, est ad participandum esse specificum; prout subjicitur sibi, ut materia formæ, & deinde subjicitur ei ad alia opera animæ, prout anima est motor. Et ideo prima ratio spiritualitatis in corpore est ex subtilitate, & deinde ex agilitate, & aliis proprietatibus corporis gloriosi. Et propter hoc Apostolus in spiritualitate tetigit dotem subtilitatis, ut Magistri exponunt. Unde etiam Gregor. dicit 14. Mor. (*c.* 29. *cir. princ.*) quod *corpus gloriosum dicitur subtile per effectum spiritualis potentiæ*.

Et

Et per hoc patet solutio ad Objecta, quæ procedunt de subtilitate, quæ est per rarefactionem.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Eutychii*, &c. ut supra *qu.* 79. *art.* 1. *appen.* & *qu.* 82. *ar.* 1. *append.* Per hunc siquidem articulum patet, quod ideo spiritualia corpora beatorum post resurrectionem non dicentur, quia sint vento, & aere subtiliora, aut non possint palpari, atque videri: sed quia spiritui totaliter per obedientiam subjecta erunt. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illam merito damnari a, &c. ut supra locis nunc citatis. Item a 1. Corin. 15. *Resurget corpus spirituale*. Ecce, quod Apostolus vocat illud corpus, & non spiritum. Verum corpus hominis erit, & spirituale denominabitur, ita, quod essentia ejus erit corpus, & denominatio quædam fiet a spiritu. Quod si non esset corpus hominis, quod erat prius, non gloriaretur Apostolus de hoc, quod ipsemet substantialiter resurrecturus sit, ut in illo *cap.* pluries facit. Corpus enim substantialiter non esset idem, nisi carnem, & ossa, & naturalia accidentia, ut palpari posset, haberet. *Tertio* hinc habes: quomodo per rationem intelligas illud Matth. 22. *In resurrectione erunt, sicut Angeli Dei in cœlo*. Non enim significatur per hoc, quod corpora resuscitata sint futura spiritus, sed, quod cœlibem in summo vitam vivent in æternum, ut Angeli: secundum quod patet consideranti contextum ly *non nubent, neque nubentur*. Per quod intelligitur vita cœlebs; unde per illud, quod subditur ly, *sed, sicut Angeli Dei*, denotatur vita cœlebs in summo, idest totalis virginitas. Et hoc, quia totaliter animæ glorificatæ obedient. Hinc ergo & patet, quod nulla erit ibi libido, nec minima qualiscumque, nec quomodocumque in ęternum ex mutua visione; quoniam nil pœnitus erit in corpore, quod non sit per omnia secundum voluntatem animæ glorificatæ. Ex carentia igitur totali fomitis (ut supra 3. *q.* 80. *art.* 3. & *q.* 81. *artic.* 4. *append.* dicebatur) & ex totali obedientia corporis ad spiritum fiet hoc; ut sit omnino impossibile, minimum quid hujusmodi, a carnalibus hominibus de beatis illis excogitatum in illa patria reperiri in sempiternum. Hæc ultima dicta sint: & applicantur contra hæreses *Cerinthi*, & *Chiliastarum* supra locis nunc citatis narratas, & reprobatas. *Quarto* habes: quomodo per rationem ostendas,

das, prædicta Scripturarum, pro quanto subtilitatem fore proprietatem corporis gloriosi insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo ex iis, &c.

ARTICULUS II. 359

Utrum ratione hujus subtilitatis competat corpori glorioso esse in eodem loco cum alio corpore non glorioso.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod ratione hujus subtilitatis competat corpori, quod sit simul in eodem loco cum alio corpore non glorioso. Quia, ut dicitur Philip. 3. *reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ:* Sed corpus Christi potuit simul esse cum alio corpore in eodem loco, ut patet per hoc quod post resurrectionem intravit ad discipulos januis clausis, ut dicitur Jo. 20. Ergo & corpora gloriosa ratione subtilitatis poterunt esse cum aliis corporibus non gloriosis in eodem loco.

2. Præterea. Corpora gloriosa erunt nobiliora omnibus aliis corporibus: Sed quædam nunc ratione suæ nobilitatis possunt esse simul cum aliis corporibus, scilicet radii solares. Ergo multo fortius hoc conveniet corporibus gloriosis.

3. Præterea. Corpus cœleste non potest dividi, ad minus quantum ad substantiam sphærarum. unde dicitur Job 37. quod *cæli velut ære solidissimi firmati sunt*. Si ergo corpus gloriosum non poterit simul esse cum alio corpore in eodem loco ratione subtilitatis, nunquam ad cœlum empyreum ascendere poterit: quod est erroneum.

4. Præterea. Corpus quod non potest simul esse cum alio corpore, potest ex alterius obstaculo impediri in motu suo, vel etiam includi: Sed hoc non poterit contingere corporibus gloriosis. Ergo possunt simul esse in eodem loco cum aliis corporibus.

5. Præterea. Sicut se habet punctum ad punctum, ita linea ad lineam, & superficies ad superficiem, & corpus ad corpus: Sed duo puncta possunt esse simul; ut patet quando duæ lineæ se tangunt: & similiter duæ lineæ in contactu duarum superficierum & duæ superficies in contactu duorum corporum; quia *contigua sunt, quorum ultima sunt simul*, ut patet 6. Physic. (*in princ. lib. to. 2.*) Ergo non est contra naturam corporis, quin possit esse simul cum

alio

alio corpore in eodem loco: Sed quicquid nobilitatis natura corporis patitur, totum corpori glorioso præstabitur. Ergo corpus gloriosum ex suæ subtilitatis proprietate habebit, quod possit esse simul cum alio corpore in eodem loco.

Sed Contra est, quod Boet. dicit in lib. 1. de Trin. (*circ. princ.*) *In numero differentiam varietas accidentium facit. Nam tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant. Nam si omnino cuncta ab his accidentia separamus, tamen locus est cunctis diversus, quem unum fingere nullo modo possumus*. Ergo si ponantur duo corpora esse in uno loco, erit unum corpus numero.

Præterea. Corpora gloriosa majorem convenientiam habebunt cum loco, quam spiritus Angelici: Sed spiritus Angelici, ut quidam dicunt, non possent distingui numero, nisi essent in diversis locis: & propter hoc ponunt, quod necesse est esse eos in loco, & quod ante mundum creari non potuerunt. Ergo multo magis debent dicere, quod duo corpora qualiacunque non possunt simul esse in eodem loco.

Respondeo dicendum, quod *non potest dici, quod corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis habeat, quod possit esse cum alio corpore in eodem loco, nisi per subtilitatem auferatur ab eo id, per quod prohibetur nunc esse simul cum alio corpore in eodem loco*. Dicunt autem quidam, quod prohibetur ad hoc in isto statu ratione corpulentiæ, per quam habet quod repleat locum: quæ quidem corpulentia ab eo per subtilitatis dotem tolletur: Sed non potest hoc stare propter *duo*. *Primo*, quia corpulentia, quam dos subtilitatis aufert, est ad defectum pertinens; puta aliqua inordinatio materiæ non perfecte substantis suæ formæ. Totum enim, quod ad integritatem corporis pertinet, in corpore resurget, tam ex parte formæ, quam ex parte materiæ. Quod autem aliquod corpus sit repletivum loci, hoc habet per illud quod est de integritate naturæ ejus, & non ex aliquo defectu naturæ. Cum enim plenum opponatur vacuo, illud solum non replet locum, quo posito in loco, nihilominus remanet vacuus locus. Vacuum autem definitur in 4. Phys. (*tex. 57. & 58. to. 2.*) quod est *locus non plenus sensibili corpore*. Dicitur autem aliquod corpus esse sensibile ex materia, & forma, & naturalibus accidentibus; quæ omnia ad integritatem naturæ pertinent. Constat etiam, quod corpus gloriosum erit sensibile, etiam secundum tactum, ut patet in corpore Domini, Luc. ult. nec

enim ei deerit materia, aut forma, aut naturalia accidentia, ſcilicet calidum, & frigidum, & hujuſmodi. Unde patet, quod corpus glorioſum, non obſtante ſubtilitatis dote, replebit locum. Inſania enim videtur dicere, quod locus, ubi erit corpus glorioſum, eſſet vacuus. *Secundo* ratio eorum prædicta non valet; quia coexiſtentiam corporis impedire in eodem loco eſt plus, quam replere locum. Si enim ponamus, dimenſiones eſſe ſeparatas ſine materia, illæ dimenſiones non replent locum. Unde quidam ponentes vacuum dixerunt vacuum eſſe locum, in quo ſunt hujuſmodi dimenſiones ſine aliquo ſenſibili corpore: Et tamen illæ dimenſiones prohibent, ne ſint ſimul cum alio corpore in eodem loco; ut patet per Philoſ. in 4. Phyſ. (*tex.* 8. & 76. *to.* 2.) & in 3. Metaph. (*tex.* 17. *tom.* 3.) ubi habet pro inconvenienti, quod corpus mathematicum, quod nihil eſt aliud, quam dimenſiones ſeparatæ, ſit ſimul cum alio corpore naturali ſenſibili. Unde dato quod ſubtilitas corporis glorioſi auferret ab eo hoc quod eſt replere locum, non tamen ſequeretur, quod propter hoc poſſet eſſe cum alio corpore in eodem loco: quia remoto eo, quod minus eſt, non propter hoc removetur quod plus eſt.

Dicendum eſt ergo, quod illud quod impedit corpus noſtrum nunc, ne ſimul cum alio corpore ſit in eodem loco, nullo modo poterit ab eo removeri per dotem ſubtilitatis. Nihil enim poteſt prohibere corpus aliquod, ne ſit ſimul ſituatum cum alio corpore in eodem loco, niſi hoc quod in eo requirit diverſum ſitum: nihil enim eſt impedimentum identitatis, niſi quod eſt cauſa diverſitatis. Hanc autem diſtinctionem ſitus non requirit aliqua corporis qualitas; quia corpori non debetur aliquis ſitus ratione ſuæ qualitatis. unde remoto a corpore ſenſibili, quod ſit calidum, & frigidum, aut grave, aut leve nihilominus in eo remanet neceſſitas prædictæ diſtinctionis, ut patet per Philoſ. in 4. Phyſic. & etiam per ſe planum eſt. Similiter etiam materia non poteſt inducere neceſſitatem prædictæ diſtinctionis; quia materiæ non advenit ſitus, niſi mediante quantitate dimenſiva. Similiter etiam neque forma ſitum habet, niſi ex materia ſitum habeat. Reſtat ergo, quod neceſſitas diſtinctionis duorum corporum in ſitu cauſetur a natura quantitatis dimenſivæ, cui per ſe convenit ſitus. Cadit enim in definitione ejus; quia quantitas dimenſiva eſt quantitas habens ſitum. Et inde eſt, quod remotis omnibus aliis quæ ſunt in re, talis diſtinctionis neceſſitas invenitur in

ſo-

sola quantitate dimensiva. Si enim accipiatur linea separata, oportet, si sint duæ lineæ, vel duæ partes unius lineæ, quod sint distinctæ in situ; alias linea addita lineæ non efficeret majus; quod est contra communem animi conceptionem. Et similiter est de superficiebus, & corporibus mathematicis. Et quia materiæ debetur situs, inquantum substat dimensioni, exinde prædicta necessitas ad materiam situatam derivatur; ut sicut non est possibile esse duas lineas, vel duas partes lineæ, nisi sint distinctæ secundum situm, ita impossibile sit esse duas materias vel duas partes materiæ, nisi sit distinctio situs. Et quia distinctio materiæ est principium distinctionis individuorum, inde est quod Boet. dicit in lib. 1. de Trinit. (*cir. prin.*) quod *duobus corporibus unum locum fingere nullo modo possumus*; ut hanc saltem accidentium varietatem distinctio individuorum requirat. Subtilitas autem a corpore glorioso dimensionem non aufert. unde nullo modo aufert ipsi prædictam necessitatem distinctionis situs ab alio corpore. *Et ideo corpus gloriosum non habebit rationa suæ subtilitatis, quod possit esse simul cum alio corpore: sed poterit simul cum alio corpore esse ex operatione virtutis divinæ:* sicut etiam corpus Petri non habuit ex aliqua proprietate indita, quod ad umbram ejus sanarentur infirmi; sed hoc fiebat virtute divina ad ædificationem fidei: Ita faciet virtus divina, ut corpus gloriosum possit simul cum alio corpore esse ad perfectionem gloriæ.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Christi non habuit ex subtilitatis dote, quod posset esse simul cum alio corpore in eodem loco; sed hoc factum est virtute divinitatis post resurrectionem, sicut in nativitate. Unde Gregor. in Hom. (26. *in Euang. a princ.*) dicit: *Illud corpus Domini intravit ad discipulos januis clausis, quod ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis*. Unde non oportet, quod ratione suæ subtilitatis hoc conveniat corporibus gloriosis.

Ad secundum dicendum, quod lumen non est corpus, ut in secundo lib. dictum est. (*dist.* 13. *q.* 1. *a.* 3. *&* 1. *p. qu.* 67. *ar.* 2.) Unde objectio procedit ex falsis.

Ad tertium dicendum, quod corpus gloriosum transibit sphæras cælorum sine earum divisione, non ex vi subtilitatis, sed ex divina virtute, quæ eis ad nutum in omnibus subveniet.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc quod Deus beatis ad nutum aderit in omnibus quæ volent, se-

quitur quod non poterunt includi, vel incarcerari.

Ad quintum dicendum, quod, ſicut dicitur in 4. Phyſic. (*tex.* 9. & 47. *to.* 2.) *Puncto non convenit locus*. unde ſi dicatur eſſe in loco, hoc non eſt niſi per accidens; quia corpus, cujus eſt terminus, eſt in loco: Sicut autem totus locus reſpondet toti corpori; ita terminus loci reſpondet termino corporis: Contingit autem, duorum locorum eſſe unum terminum, ſicut & duas lineas terminari ad unum punctum. Et ideo quamvis duo corpora non poſſint eſſe niſi in diverſis locis; tamen duobus terminis duorum corporum reſpondet idem terminus duorum locorum; Et ſecundum hoc dicuntur ultima corporum ſe tangentium eſſe ſimul.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem explodas errorem cujuſdam, ut recitatur 3. *p.* *q.* 45. *a.* 2. virtualiter dicentis, quod ratione ſubtilitatis competit corpori glorioſo eſſe in eodem loco cum alio non glorioſo. Dicit enim ſic, quod *Chriſtus aſſumpſit quatuor dotes, claritatis in transfiguratione: agilitatis ambulando ſupra mare: ſubtilitatis egrediendo de clauſo utero Virginis; & impaſſibilitatis in cœna, quando dedit corpus ſuum ad edendum, ſine hoc, quod divideretur*. Nam, cum reſurrectionis corporum noſtrorum reſurrectio Chriſti ſit cauſa exemplaris, *q.* 76. *ar.* 1. ſi dotis ratione fuit in eodem loco ſimul cum corpore non glorioſo, ſequitur per hoc, eum demonſtraſſe in ſuo ſimili, quod corpus glorioſum aliorum beatorum poterit ratione dotis ſubtilitatis eſſe ſimul cum alio corpore non glorioſo. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictum errorem recte excludi a Papa *Gregorio* magno homil. 16. *Lectionis hujus euangelicæ quæſtio animum pulſat, quomodo poſt reſurrectionem corpus Dominicum verum fuit, quod clauſis januis ad diſcipulos ingredi potuit. Sed ſciendum nobis eſt; quod divina operatio, ſi ratione comprehenditur, non eſt admirabilis*. Hæc ibi. Ecce, quod Pontifex non doti, ſed divinæ operationi, ideſt, miraculo, hoc ipſum tribuit: quod Chriſti corpus glorioſum fuerit ſimul in eodem loco cum pariete domus. item a *Dionyſio* in epiſt. 4. ad Cajum. *Super hominem operatur Chriſtus ea, quæ ſunt hominis, & hæc monſtrat virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis materialium, & terrenorum pedum ſuſtinens gravitatem*. Hæc ibi. Ubi a ſimili monſtrat propoſitum, ut patet.

tet consideranti ly *supernaturaliter* . *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta patrum, pro quanto insinuant , quod corpus gloriosum non nisi per miraculum potest esse simul cum alio in eodem loco, & intelligas , & probes, & tuearis . *Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 360

Utrum per miraculum fieri possit , quod duo corpora sint in eodem loco .

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod nec etiam per miraculum fieri possit, quod duo corpora sint in eodem loco. Non enim potest fieri per miraculum, quod duo corpora sint simul duo, & unum; quia hoc esset facere contradictoria esse simul: Sed si ponatur duo corpora esse simul , sequeretur illa duo corpora esse unum . Ergo non est possibile hoc per miraculum fieri. Probatio mediæ. Sint duo corpora in eodem loco , quorum unum dicatur A, & aliud B : Aut ergo dimensiones A erunt eædem cum dimensionibus loci, aut aliæ: Si aliæ, ergo erunt aliquæ dimensiones separatæ ; quod non potest poni, quia dimensiones, quæ sunt inter terminos loci, non sunt in aliquo subjecto, nisi sint in corpore locato: Si autem sint eædem , ergo eadem ratione dimensiones B erunt eædem cum dimensionibus loci : Sed *quæcunque uni & eidem sunt eadem , sibi invicem sunt eadem*. Ergo dimensiones A, & B sunt eædem : Sed duorum corporum non possunt esse eædem dimensiones, sicut nec eadem albedo. Ergo A, & B sunt unum corpus, & erant duo. Ergo sunt simul unum, & duo.

2. Præterea. Contra communes animi conceptiones non potest aliquid miraculose fieri, ut scil. pars non sit minor toto ; quia contraria communibus conceptionibus directe contradictionem includunt: Similiter nec contra conclusiones Geometriæ, quæ a communibus animi conceptionibus infallibiliter deducuntur ; sicut quod triangulus non habeat tres angulos æquales duobus rectis : Similiter nec aliquid potest fieri in linea contra definitionem lineæ ; quia separare definitionem a definito est ponere duo contradictoria esse simul . Sed duo corpora esse in eodem loco est contta communes animi conceptiones , & contra conclusiones Geometriæ , & contra definitionem lineæ . Ergo non potest fieri per miraculum. Probatio mediæ. Conclusio est Geometriæ , quod duo

circuli non se tangant, nisi in puncto: Si autem duo corpora circularia essent in eodem loco, duo circuli designati in eis se tangerent secundum totum. Similiter etiam est contra definitionem lineæ, quod intra duo puncta sit plus quam una linea recta; quod fieret, si duo corpora essent in eodem loco; quia intra duo puncta signata in diversis superficiebus loci essent duæ lineæ rectæ duorum corporum locatorum.

3. Præterea. Hoc videtur non posse fieri per miraculum, quod corpus inclusum in alio corpore non sit in loco; quia sic haberet locum communem, & non proprium; quod non potest esse: Sed hoc sequeretur, si duo corpora essent in eodem loco: Ergo hoc non potest fieri per miraculum. Probatio mediæ. Sint duo corpora in eodem loco, quorum unum secundum quamlibet dimensionem sit majus alio, corpus minus erit inclusum in corpore majore, & locus corporis majoris erit locus ejus communis: locum autem proprium non habebit; quia non erit aliqua superficies corporis actu signata, quæ contineat ipsum; quod est de ratione loci. Ergo non habebit locum proprium.

4. Præterea. Locus proportionaliter respondet locato: Sed nunquam potest fieri per miraculum, quod idem corpus sit simul in diversis locis, nisi per aliquam conversionem; sicut accidit in sacramento altaris. Ergo nullò modo potest fieri per miraculum, quod duo corpora sint simul in eodem loco.

Sed Contra. Beata Virgo filium miraculose peperit: Sed in illo benedicto partu oportuit duo corpora esse simul in eodem loco; quia corpus pueri exiens claustra pudoris non fregit. Ergo potest miraculose fieri, quod duo corpora sint simul in eodem loco.

Præterea. Hoc idem potest ostendi per hoc, quod Dominus ad discipulos intravit clausis januis, Joann. 20.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet, (*a. præc.*) propter hoc necesse est duo corpora in duobus locis esse, quia diversitas materiæ requirit distinctionem in situ. Et ideo videmus, quod quando conveniunt duo corpora in unum, destruitur esse distinctum utriusque, & acquiritur utrique simul esse unum indistinctum; ut patet in mixtionibus. Non potest ergo esse, quod duo corpora remaneant duo, & tamen sint simul, nisi utrumque conservet esse distinctum, quod prius habebat, secundum quod utrumque erat ens indivisum in se, & divisum ab aliis.

liis. Hoc autem esse distinctum dependet a principiis essentialibus rei, sicut a causis proximis, sed a Deo, sicut a causa prima. Et quia causa prima potest conservare rem in esse, cessantibus causis secundis, ut patet per primam propositionem libri de causis, (*inter op. Arist. to. 3.*) ideo divina virtute, & ea sola fieri potest, ut accidens sit sine subjecto; ut patet in sacramento altaris. Et similiter virtute divina fieri potest, & ea sola, quod corpori remaneat esse distinctum ab alio corpore; quamvis ejus materia non sit distincta in situ ab alterius corporis materia: *Et sic miraculose fieri potest, quod duo corpora sint simul in eodem loco.*

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa est sophistica; quia procedit ex suppositione falsi, vel petit principium. Procedit enim ratio illa, ac si inter duas superficies oppositas loci alicujus esset aliqua dimensio propria loco, cui oporteret quod uniretur dimensio corporis locati advenientis. Sic enim sequeretur, quod dimensiones duorum corporum locatorum fierent una dimensio, si utraque unum fieret cum dimensione loci. Hæc autem suppositio falsa est: quia secundum hoc quandocunque corpus acquireret novum locum, oporteret aliquam immutationem fieri in dimensionibus loci, vel locati. Non enim potest esse, quod aliqua duo fiant de novo unum, nisi altero eorum immutato. Si autem, sicut se rei veritas habet, loco non debentur aliæ dimensiones, quam dimensiones locati, patet quod ratio nihil probat, sed petit principium: quia secundum hoc nihil est aliud dictum, quam quod dimensiones locati sint eædem cum dimensionibus loci; nisi quod dimensiones locati continentur intra terminum loci, & secundum earum mensuram distant termini loci, sicut distarent propriis dimensionibus, si eas haberent: Et sic dimensiones corporum duorum esse dimensiones unius loci, nihil est aliud quam duo corpora esse in eodem loco. quod est principale propositum.

Ad secundum dicendum, quod posito quod duo corpora sint simul in eodem loco per miraculum, non sequitur aliquid neque contra communes animi conceptiones, neque contra definitionem lineæ, neque contra conclusiones aliquas Geometriæ: quia, sicut supra dictum est, (*ar. præc.*) quantitas dimensiva in hoc differt ab omnibus aliis accidentibus, quod habet specialem rationem individuationis, & distinctionis, scil. ex situ partium, præter rationem individuationis, & distinctionis, quæ est sibi, & omnibus aliis

aliis accidentibus communis; scil. ex materia subjecta. Sic ergo una linea potest intelligi diversa ab alia, vel quia est in alio subjecto, (quæ consideratio est de linea materiali) vel quia distat situ ab alia; quæ consideratio est de linea mathematica, quæ intelligitur præter materiam. Si ergo removeatur materia, non potest esse distinctio linearum, nisi secundum situm diversum; Et similiter nec punctorum, nec superficierum, aut quarumcunque dimensionum: Et sic Geometria non potest ponere, quod una linea addatur alteri tanquam distincta ab ea, nisi sit distincta in situ ab ea. Sed supposita distinctione subjecti sine distinctione situs ex divino miraculo, intelliguntur diversæ lineæ, quæ non distant situ, propter diversitatem subjecti; & similiter diversa puncta: Et sic diversæ lineæ designatæ in duobus corporibus, quæ sunt in eodem loco, trahuntur a diversis punctis ad diversa puncta; ut non accipiamus punctum signatum in loco, sed in ipso corpore locato; quia linea non dicitur trahi nisi a puncto, quod est terminus ejus: Et similiter etiam duo circuli designati in duobus corporibus sphæricis existentibus in eodem loco sunt duo, non propter diversitatem situs; (alias non possent se tangere secundum totum) sed sunt duo ex diversitate subjectorum: Et propter hoc se totaliter tangentes, adhuc manent duo: Sicut etiam circulus signatus in corpore locato sphærico, tangit secundum totum alium circulum signatum in corpore locante.

Ad tertium dicendum, quod Deus posset facere aliquod corpus non esse in loco: Et tamen, illa positione facta, non sequitur quod aliud corpus non sit in loco: quia corpus majus est locus corporis minoris ratione illius superficiei, quæ designatur ex contactu terminorum corporis minoris.

Ad quartum dicendum, quod unum corpus esse simul localiter in duobus locis non potest fieri per miraculum; (corpus enim Christi non est in altari localiter) quamvis miraculose possit fieri, quod duo corpora sint in eodem loco: Quia esse in pluribus locis simul repugnat individuo, ratione ejus quod est esse indivisum in se: sequeretur enim, quod esset distinctum in situ: Sed esse cum alio corpore in eodem loco, repugnat ei quantum ad hoc quod est esse divisum ab alio: Ratio autem unius perficitur in divisione, ut patet in 5. Metaph. (*tex.* 11. *tom.* 3.) sed divisio ab aliis est de consequentibus ad rationem unius. Unde quod idem corpus sit localiter simul in diversis locis, includit contradictionem; sicut quod ho-

homo careat ratione: Sed duo corpora esse in eodem loco, non includit contradictionem, ut ex dictis patet: (*in corp. art.*) Et ideo non est simile.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem derideas, & interimas deliramenta quædam, anilesque fabulas stultissime confictas, & hæreticales *Zuinglianorum*, & *Calvini*, & cujusdam *Petri Martyris* Antiluterani, consecutive dicentium, quod duo corpora non possunt miraculose esse in eodem loco. Dicunt enim *Zuingliani*, Christum resuscitatum januis clausis ad Apostolos ingredientem per rimam fuisse introductum. Et Christo ad Apostolos ingredienti integras januas aperuisset *Calvinus:* ne pressuram ullam ejus tenellum corpus pateretur. Et Christum, cum ingressus est ad Apostolos januis clausis per fenestram intrasse, ait *Petrus Antiluteranus.* Ex his ergo, quod consecutive dicunt ii, quod corpora duo per miraculum non possunt esse in eodem loco: cum hoc sequatur ad dictum ipsorum, ut discurrenti patet. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, has hæreses merito damnari a *Joan.* 19. dicente, quod Dominus post resurrectionem venit ad discipulos suos januis clausis. Per hoc enim monstratur, quod corpus Domini miraculose fuit in eodem loco simul cum alio corpore, ut inquit magnus *Gregorius* Papa, & sanctus. Cujus in hom. 16. verba sunt hæc. *Quæstio animum pulsat: quomodo corpus Dominicum post resurrectionem verum fuit, quod clausis januis ad discipulos ingredi potuit. Sed sciendum nobis est, quod divina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis.* Hæc ille. Item ab Ecclesia catholica, quæ de fide profitetur, beatam Virginem Dei matrem fuisse Virginem in partu. Hoc est, quod corpus Domini exivit per clausam portam, idest, non rupto signaculo virginitatis. Unde & in collecta secreta quadam dicit ly *matris integritatem non minuit, sed sacravit.* Quæ quidem egressio taliter facta miraculo tribuitur ab eodem Papa Greg. ibid. *Illud corpus Domini intravit ad discipulos clausis januis, quod videlicet ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis.* Hæc ibi. Ecce, quod divinæ operationi, idest miraculo, utrumque factum a Papa adscribitur: licet hunc exitum ex utero Virginis clauso dicat esse quid mirabilius, ex hoc, quod moriturus veniens taliter exivit. Item ab eadem Ecclesia, dum

prædicat ipsum Christum exiisse corporaliter de sepulchro clauso. Unde in Paschali tempore ad hoc significandum canit ly *surrexit Dominus de sepulchro*, & ly *dicant nunc Judæi, quomodo milites custodientes sepulchrum perdiderunt regem ad lapidis positionem*. Hæc illa. Per quæ docet fideles, quod corpus Dominicum non tantum clauso sepulchro per lapidis positionem exivit, sed etiam invisibiliter militibus vigilantibus. Item a Matthæi 28. *Angelus Domini accedens revolvit lapidem*. Hæc ibi. Jam enim surrexerat Dominus, ut ibi subditur, & in *Mar.* 16. & de sepulchro exierat. Unde per hoc, quod post Domini exitum testatur, Angelum revolvisse lapidem sepulchri, insinuat aperte, quod de sepulchro clauso, & quidem lapide valde magno, *Mar.* 16. exierat corpus Domini gloriosum. Nota, quod prædictas fatuitates *Zuinglianorum*, &c. vocavi hæreses, inquantum veritatem Euangelii de illa existentia duorum corporum simul in eodem loco destruunt, non inquantum id miraculo non adscribunt. Primum enim est hæreticum: secundum autem non. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto duo corpora posse per miraculum in eodem loco simul esse, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS IV. 361

Utrum unum corpus gloriosum possit esse cum alio glorioso in eodem loco.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod corpus gloriosum possit esse cum alio glorioso in eodem loco. Quia ubi est major subtilitas, ibi est minor resistentia. Si ergo corpus gloriosum est subtilius, quam non gloriosum, minus resistet corpori glorioso: Et ita si corpus gloriosum poterit esse cum corpore non glorioso in eodem loco, multo fortius cum corpore glorioso.

2. Præterea. Sicut corpus gloriosum erit subtilius non glorioso, ita unum gloriosum erit subtilius alio. Si ergo corpus gloriosum poterit esse simul cum non glorioso, & corpus gloriosum magis subtile poterit esse cum glorioso minus subtili.

3. Præterea. Corpus cœli est subtile, & erit tunc glorificatum: Sed corpus gloriosum alicujus Sancti poterit simul esse cum corpore cœli; quia Sancti pote-

terunt ad terram descendere, & ascendere pro libito voluntatis. Ergo duo corpora gloriosa poterunt esse simul.

Sed Contra. Corpora gloriosa erunt spiritualia, idest spiritibus quantum ad aliquid similia: Sed duo spiritus non possunt esse simul in eodem loco, ut in 1. libro (*d. 37. q. 3. a. 3. & 1. p. q. 52. a. 3.*) dictum est. Ergo nec duo corpora gloriosa poterunt esse in eodem loco.

Præterea. Duorum corporum existentium simul unum ab alio penetratur: Sed penetrari ab alio corpore est ignobilitatis, quæ omnino a corporibus gloriosis aberit. Ergo non poterunt esse duo corpora gloriosa simul.

Respondeo dicendum, *quod corpus gloriosum ratione suæ proprietatis non habet, quod possit esse cum alio corpore glorioso in eodem loco, sicut nec ut sit simul cum corpore non glorioso. Divina autem virtute fieri posset, ut duo corpora gloriosa essent simul, vel duo non gloriosa; sicut gloriosum, & non gloriosum.* Sed tamen non est conveniens, quod corpus gloriosum sit simul cum alio corpore glorioso; tum quia in eis servabitur debitus ordo, qui distinctionem requirit: tum quia unum corpus gloriosum non se opponet alteri. *Et sic nunquam duo corpora gloriosa erunt simul.*

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit, ac si corpori glorioso inesset ratione suæ subtilitatis, quod posset esse simul in eodem loco cum alio corpore; quod falsum est.

Et similiter dicendum ad Secundum.

Ad tertium dicendum, quod corpus cœli, & alia corpora æquivoce dicentur gloriosa, inquantum participabunt aliquid gloriæ, & non quod eis conveniant dotes corporum humanorum glorificatorum.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum, fuisse a Luc. 1. quod corpus gloriosum miraculose potest esse cum alio glorioso in eodem loco: & sic. *Non est impossibile apud Deum omne verbum.* Hæc ibi. Ubi per hoc ostenditur sententialiter, quod illa, quæ non implicant contradictionem, possunt fieri a Deo. Quod patet sic. Nam verbum ibi æquivalet conceptui mentali. Ac si dixisset. Non est impossibile apud Deum omne, quod mentaliter concipitur. Concipi autem mentaliter non potest id, quod implicat contradi-

ctio-

ctionem : cum dicatur 4. *Metaphys.* quod contraria primis principiis potest quidem aliquis ore proferre, sed non concipere mente. Non enim potest quis mentaliter concipere, quod Socrates simul sit vivens, & non vivens, mortuus, & non mortuus, & hujusmodi. Modo ad propositum descendendo, patet ex *ar.* 3. quod non implicat contradictionem, duo corpora esse in eodem loco. Nec refert ad hoc, quod sint gloriosa, vel non gloriosa, ut inde sapienti constare potest. *Secundo* habes quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides; quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS V. 362

Utrum ex sua subtilitate removeatur a corpore glorioso necessitas existendi in æquali loco.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod ex sua subtilitate removeatur a corpore glorificato necessitas existendi in æquali loco. Corpora enim gloriosa erunt conformia corpori Christi, ut patet ad Philip. 13. Sed corpus Christi non coarctatur hac necessitate, ut sit in loco æquali: unde continetur totum sub parvis, vel magnis dimensionibus hostiæ consecratæ. Ergo & hoc idem erit in corporibus gloriosis.

2. Præterea. Philosophus probat in 4. Physicor. (*tex.* 53. & 76. *to.* 2.) quod duo corpora non sunt in eodem loco, quia sequeretur quod maximum corpus obtineret minimum locum; quia diversæ partes ejus poterunt esse in eadem parte loci: non enim differt, utrum duo corpora, vel quotcunque sint in eodem loco. Sed corpus gloriosum erit simul in eodem loco cum alio corpore, ut dicitur communiter. Ergo poterit esse in quovis parvo loco.

3. Præterea. Sicut corpus ratione sui coloris videtur, ita commensuratur loco ratione suæ quantitatis: Sed corpus gloriosum ita subjectum erit spiritui quod poterit videri, & non videri, & præcipue ab oculo non glorioso pro suæ libito voluntatis; ut in Christo patuit. Ergo ita quantitas subjicietur nutui spiritus, quod poterit esse in parvo, vel in magno loco, & habere parvam, vel magnam quantitatem ad libitum.

Sed Contra est, quod Philos. dicit in 4. Physic. (*tex.* 30. *to.* 2.) quod *omne quod est in loco, est in loco æquali sibi*: Sed corpus gloriosum erit in loco. Ergo erit in loco æquali sibi.

Præterea. Eædem sunt dimensiones loci, & locati, ut probatur in 4. Physic. (*ibid. & tex.* 76. & 77.) Ergo si locus esset major locato, esset idem majus, & minus seipso: quod est inconveniens.

Respondeo dicendum, quod corpus non comparatur ad locum, nisi mediantibus dimensionibus propriis, secundum quas corpus locatum circumscribitur ex contactu corporis locantis. *Unde quod corpus aliquod sit in minori loco, quam sit sua quantitas, hoc non potest esse nisi per hoc, quod quantitas corporis propria efficitur aliquo modo minor seipsa*. Quod quidem non potest intelligi nisi *dupliciter*. *Uno modo* ex variatione quantitatis circa eandem materiam ut scil. materia, quæ primo subest magnæ quantitati, postea subsit parvæ. Et hoc quidam posuerunt in corporibus gloriosis, dicentes quod quantitas eis subest ad nutum, ita quod cum voluerint, possint habere magnam quantitatem, & cum voluerint, parvam. Sed hoc non potest esse: quia nullus motus, qui fit secundum aliquid intrinsecum rei, potest esse sine passione abjiciente a substantia. Et ideo in corporibus incorruptibilibus, scil. cœlestibus, est solus motus localis, qui non est secundum aliquid intrinsecum. Unde patet, quod mutatio quantitatis circa materiam repugnaret impassibilitati corporis gloriosi, & incorruptibilitati. Et præterea sequeretur, quod corpus gloriosum quandoque esset rarius, & quandoque spissius: quia cum nihil dividi possit ab eo de materia sua, quandoque eadem materia esset sub parvis dimensionibus, & quandoque sub magnis: & ita rarefieret, & densaretur: quod non potest esse.

Alio modo potest intelligi, quod quantitas corporis gloriosi efficiatur minor seipsa per variationem situs; ita scil. quod partes corporis gloriosi subintrent se invicem, & sic redeat ad quantamcunque parvam quantitatem. Et hoc quidam posuerunt, dicentes quod ratione suæ subtilitatis corpus gloriosum habebit, quod possit esse simul cum alio corpore non glorioso in eodem loco: Et similiter potest una pars esse intra aliam, intantum quod totum corpus gloriosum poterit intrare per minimum porum alterius corporis: Et sic ponunt, quod corpus Christi exivit de utero Virginali, & intravit januis clausis ad discipulos. Sed hoc non potest esse; tum quia corpus glo-

gloriofum non habebit quod fit cum alio corpore fimul ratione fubtilitatis : tum quia etiamfi haberet ut effet fimul cum alio corpore , non tamen cum alio corpore gloriofo, ut multi dicunt : tum quia repugnaret rectæ difpofitioni corporis humani , quæ requirit determinatum fitum, & diftantiam partium . Unde nec per miraculum hoc unquam fiet. *Et ideo dicendum , quod corpus gloriofum femper erit in loco fibi æquali.*

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Chrifti in altaris facramento non eft localiter, ut dictum eft. (*4. d.* 10. *q.* 1. *a.* 1. *ad* 5. & 3. *p. q.* 77. *a.* 5.)

Ad fecundum dicendum, quod probatio Philofophi procedit ex hoc, quod una pars eadem ratione fubintraret aliam: Sed talis fubintratio partium corporis gloriofi in invicem non poteft effe , ut dictum eft. (*in corp. a.*) Et ideo ratio non fequitur.

Ad tertium dicendum , quod corpus videtur ex hoc , quod agit in vifum : quod autem agat in vifum, vel non agat, nihil variat in ipfo corpore. & ideo non eft inconveniens, fi poffit, quando vult, videri, & quando vult, non videri: Sed effe in loco non eft actio aliqua procedens ab eo ratione fuæ quantitatis, ficut videri ratione fui coloris. Et ideo non eft fimile.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem oftendas, merito infinuatum fundamentaliter effe a Philofopho , quod corpus gloriofum inconvenienter effet in loco fibi inæquali : & fic . *Omne, quod eft in loco , eft in loco æquali fibi* . Item eædem funt dimenfiones loci, & locati . Hæc duo ex 4. Phyf. Naturaliter ergo fieri contrarium non poteft; & ex confequenti per hoc, tanquam per quoddam fundamentum , monftratur illud , quod diximus . Ratio enim naturalis non contrariatur fupernaturali juri, fi recte intelligatur, quinimmo ei infervit , neque fupernaturale deftruit rationem naturalem, licet fit fupra ipfam . Cum igitur monftret Philofophus directe unum ; commonftrat & aliud , tanquam in fundamento. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Philofophi , pro quanto fundamentaliter infinuant, quod diximus, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides : quomodo ex iis viciffim Angelica doctrina hæc & declaretur , & confolidetur.

AR-

ARTICULUS VI. 363

Utrum corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis sit impalpabile.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis sit impalpabile. Gregor. enim dicit in Homil. in Octava Paschæ: (*quæ est 26. in Euang. a princ.*) *Corrumpi necesse est, quod palpatur*: Sed corpus gloriosum erit incorruptibile. Ergo erit impalpabile.

2. Præterea. Omne quod palpatur, resistit palpanti: Sed quod potest simul esse cum alio, non resistit ei. Cum ergo corpus gloriosum possit esse simul cum alio corpore, non erit palpabile.

3. Præterea. Omne corpus palpabile est tangibile: Sed omne tangibile corpus habet qualitates tangibiles excedentes qualitates tangentis. Cum ergo qualitates tangibiles non sint in excessu, sed reductæ ad maximam æqualitatem in corporibus gloriosis, videtur quod non sint palpabilia.

Sed Contra est, quod Dominus in corpore glorioso resurrexit: & tamen corpus palpabile habuit; ut patet Lucæ ult. *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet*. Ergo & corpora gloriosa erunt palpabilia.

Præterea. Hæc est hęresis Eutychii Constantinopolitani Episcopi, ut Greg. dicit 14. lib. Moral. (*c.* 29.) qui dixit, quod corpus nostrum in resurrectionis gloria erit impalpabile.

Respondeo dicendum, *quod omne corpus palpabile est tangibile, sed non convertitur*. Omne enim corpus est tangibile, quod habet qualitates, quibus natus est immutari sensus tactus: Unde aer, ignis, & hujusmodi sunt corpora tangibilia: Sed palpabile ulterius addit, quod resistat tangenti: unde aer, qui nunquam resistit transeunti per eum, sed est facillimæ divisionis, tangibilis quidem est, sed non palpabilis. Sic ergo patet, quod palpabile dicitur aliquod corpus ex *duobus*, scil. ex *qualitatibus* tangibilibus, & ex *hoc* quod resistit tangenti, ut non pertranseatur. Et quia qualitates tangibiles sunt calidum, & frigidum, & hujusmodi, quæ non inveniuntur nisi in corporibus gravibus, & levibus, quæ habent contrarietatem adinvicem, ac per hoc sunt corruptibilia, *ideo corpora cœlestia, quæ sunt secundum naturam incorruptibilia, sunt sensibilia quidem visu, sed non tangibilia, & sic etiam nec palpabilia*. Et

hoc

hoc est quod Gregor. dicit (*loc. cit. in arg. 2.*) quod *corrumpi necesse est omne quod palpatur.* Corpus ergo gloriosum habet a natura sua qualitates, quæ sunt natæ immutare tactum: Sed tamen quia corpus est omnino subjectum spiritui, in potestate ejus est, ut secundum eas immutet tactum, vel non immutet. Similiter etiam secundum naturam sibi competit, ut resistat cuilibet alteri corpori transeunti; ita quod non possit esse cum eo simul in eodem loco: Sed miraculose hoc potest divina virtute contingere ad nutum ipsius, quod sit cum alio corpore in eodem loco; & sic non resistet ei transeunti. *Unde secundum naturam suam palpabile est corpus gloriosum: sed ex virtute supernaturali hoc ei competit, ut cum vult, non palpetur a corpore non glorioso.* Et ideo Greg. dicit, (*loc. cit.*) quod *Dominus palpandam carnem præbuit, quam clausis janais introduxit, ut perfecte ostenderet, post resurrectionem corpus suum esse & ejusdem naturæ, & alterius gloriæ.*

Ad primum ergo dicendum, quod incorruptibilitas gloriosi corporis non est ex natura componentium, secundum quam omne quod palpatur, necesse est corrumpi, ut ex dictis patet. (*in corp.*) Et ideo non sequitur ratio.

Ad secundum dicendum, quod quamvis aliquo modo possit fieri, quod corpus gloriosum sit cum alio corpore in eodem loco; tamen corpus gloriosum habet in potestate sua resistere cuilibet tangenti, cum voluerit: & sic palpari potest.

Ad tertium dicendum, quod qualitates tangibiles in corporibus gloriosis non sunt reductæ ad medium rei secundum æquidistantiam ab extremis acceptam, sed ad medium proportionis, secundum quod optime competit complexioni humanæ in singulis partibus. Et ideo tactus illorum corporum erit delectabilissimus; quia potentia semper delectatur in convenienti, & tristatur in excessu.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas errorem *Eutychii* dicentis: resuscitatum corpus post resurrectionis gloriam palpari non posse. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, merito hunc esse damnatum a Joan. 20. *Palpate, & videte*. Hæc ibi. Ubi monstrat Dominus in seipso, quod corpora post resurrectionis gloriam sunt palpabilia non tantum ab aliis gloriosis corporibus, sed

etiam

etiam a non gloriosis, quando voluerint. Item a 9. &c. ut *qu.* 79. *art.* 1. Item a *qu.* 83. *art.* 1. *append. Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica hæc doctrina & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO LXXXIV.

De agilitate corporum beatorum, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de Agilitate beatorum corporum resurgentium.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum corpora gloriosa sint futura agilia.
Secundo. Utrum movebuntur.
Tertio. Utrum movebuntur in instanti.

ARTICULUS I. 364

Utrum corpora gloriosa sint futura agilia.

S. Th. 4. *d.* 44. *q.* 10. *ar.* 1. *q.* 1. *& seq.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod corpora gloriosa non sint futura agilia. Illud enim, quod de se agile est, ad motum non indiget aliquo deferente: Sed corpora glorificata deferentur post resurrectionem in nubibus *obviam Christo in aera* ab angelis, ut dicit Glossa (*interl. & ord.*) 1. Thess. 4. Ergo corpora gloriosa non erunt agilia.

2. Præterea. Nullum corpus, quod movetur cum labore, & pena potest dici agile: Sed corpora gloriosa hoc modo movebuntur; cum motor eorum, scil. anima, moveatur in contrarium naturæ eorum; alias moverentur semper in unam partem. Ergo non erunt agilia.

3. Præterea. Inter omnes operationes animales, sensus est nobilior, & prior, quam motus: Sed non assignatur corporibus gloriosis aliqua proprietas, quæ perficiat ea ad sentiendum. Ergo nec debet

bet eis attribui agilitas, per quam perficiantur ad motum.

4. Præterea. Natura dat diversis animalibus instrumenta dispositionis diversæ secundum diversas virtutes ipsorum: unde non ejusdem dispositionis dat instrumenta animali tardo, & veloci: Sed Deus multo ordinatius operatur, quam natura. Cum ergo corpus gloriosum habeat membra ejusdem dispositionis in figura, & quantitate, sicut modo, videtur quod non habeat agilitatem aliam, quam modo habet.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Corinth. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute:* Glos. (*interl.*) idest *mobile, & vivum*. Sed mobilitas non potest dicere nisi agilitatem ad motum. Ergo corpora gloriosa erunt agilia.

Præterea. Tarditas maxime videtur spiritualitati repugnare. Sed corpora gloriosa maxime erunt spiritualia, ut dicitur 1. Cor. 15. Ergo erunt agilia.

Respondeo dicendum, quod corpus gloriosum erit omnino subjectum animæ glorificatæ, non solum ut nihil in eo sit, quod resistat voluntati spiritus, (quia hoc fuit etiam in corpore Adæ) sed etiam ut sit in eo aliqua perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, per quam habile reddatur ad prædictam subjectionem: Quæ quidem perfectio *dos glorificati corporis* dicitur. *Anima autem conjungitur corpori non solum ut forma, sed etiam ut motor: Et utroque modo oportet, quod corpus gloriosum animæ glorificatæ sit summe subjectum. Unde sicut per dotem subtilitatis subjicitur ei totaliter, inquantum est forma corporis, dans esse specificum: ita per dotem agilitatis subjicitur ei inquantum est motor; ut scilicet sit expeditum, & habile ad obediendum spiritui in omnibus motibus, & actionibus animæ.* Quidam tamen causam istius agilitatis attribuunt quintæ essentiæ, quæ tunc in corporibus gloriosis dominabitur. Sed de hoc frequenter dictum est, (*q.* 82. *a.* 1. & *q.* 83. *a.* 1. & 2. *dist.* 12. *q.* 1. *a.* 1.) quod non videtur conveniens. Unde melius est, ut attribuatur animæ, a qua gloria in corpus emanat.

Ad primum ergo dicendum, quod corpora gloriosa dicuntur ferri ab angelis, & etiam in nubibus, non quasi eis indigeant, sed ad reverentiam designandam, quæ corporibus gloriosis & ab angelis, & ab omnibus creaturis defertur.

Ad secundum dicendum, quod quanto virtus animæ moventis dominatur magis supra corpus, tanto minor est labor in motu, qui etiam fit contra naturam corporis. Unde illi, in quibus virtus motiva

est

est fortior, & illi qui habent ex exercitio corpus magis habilitatum ad obediendum spiritui moventi, minus laborant in motu. Et quia post resurrectionem anima perfecte dominabitur corpori, tum propter perfectionem propriæ virtutis, tum propter habilitatem corporis gloriosi ex redundantia gloriæ ab anima in ipsum, non erit aliquis labor in motu Sanctorum: Et sic dici poterunt corpora Sanctorum agilia.

Ad tertium dicendum, quod per dotem agilitatis corpus gloriosum redditur habile non solum ad motum localem, sed etiam ad sentiendum, & ad omnes alias animæ operationes exequendas.

Ad quartum dicendum, quod sicut natura dat velocioribus animalibus instrumenta diversæ dispositionis in figura, & quantitate; ita Deus dabit corporibus Sanctorum aliam dispositionem, quam nunc habeant, non quidem in figura, & quantitate, sed in proprietate gloriæ, quæ dicitur agilitas.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a 1. Corinth. 15. quod corpora beatorum erunt agilia, & sic. *Seminatur in infirmitate*, *surget in virtute*. Hæc ibi. Virtus enim hæc erit agilitas ad motum, & vivacitas. Item ibidem: *Seminatur corpus animale*, *surget spirituale*. Hæc ibi. Ubi per spirituale intelligit maxime subjectum esse spiritus voluntati. Et hoc est, quod supradictum est; quod beatis omnia succedent ad nutum: quasi per hoc diceretur. Si volent spiritus esse in oriente, faciliter mox corpora eorum illuc movebuntur, & erunt: & sic de aliis hujusmodi, adeo, quod, ubicumque voluerint spiritus, aderunt sine difficultate ipsorum corpora. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes. *Tertio* vides, &c.

AR-

ARTICULUS II. 365

Utrum Sancti agilitate sua nunquam utentur, ita quod moveantur.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Sancti agilitate sua nunquam utentur, ita quod moveantur. Quia secundum Philos. (*lib. 3. Physic. tex. 6. & 14. to. 2.*) *motus est actus imperfecti*: Sed in illis corporibus nulla erit imperfectio. Ergo nec aliquis motus.

2. Præterea. Omnis motus fit propter indigentiam: quia omne quod movetur, movetur propter adeptionem alicujus finis: Sed corpora gloriosa non habebunt aliquam indigentiam: quia, ut Augustinus dicit, (*lib. de Spiritu, & anima, cap. 63. & lib. 13. de Trin. c. 7. to. 3. & in Manuali, c. 33. to. 9.*) *ibi erit quicquid voles, non erit quicquid noles*. Ergo non movebuntur.

3. Præterea. Secundum Philosophum 2. de cœlo, & mundo, (*tex. 64. 65. & 66. tom. 2.*) *Illud quod participat divinam bonitatem sine motu, nobilius participat illam, quam quod participat illam cum motu*: Sed corpus gloriosum nobilius participat divinam bonitatem, quam aliquod aliud corpus. Cum ergo quædam alia corpora omnino sine motu remaneant, sicut corpora cœlestia, videtur quod multo fortius corpora humana.

4. Præterea. August. dicit, quod anima stabilita in Deo stabiliet corpus suum consequenter: Sed anima ita erit in Deo stabilita, quod nullo modo ab eo movebitur. Ergo nec in corpore erit aliquis motus ab anima.

5. Præterea. Quanto corpus est nobilius, tanto debetur ei locus nobilior. unde corpus Christi, quod est nobilissimum, habet locum eminentiorem inter cætera loca; ut patet Hebr. 7. *Excelsior cœlis factus*: Glos. (*interl. non hic, sed sup. illud Hebr. 1. Ad dexteram majestatis*) *loco, & dignitate*: & similiter unumquodque corpus gloriosum habebit eadem ratione locum sibi convenientem secundum mensuram suæ dignitatis: Sed locus conveniens est de pertinentibus ad gloriam. Cum ergo post resurrectionem gloria Sanctorum nunquam varietur neque in plus, neque in minus, quia erunt omnino tunc in termino, videtur quod corpora eorum nunquam

de

de loco sibi determinato recedent: & ita non movebuntur.

Sed Contra est, quod dicitur Isa. 40. *Current, & non laborabunt; ambulabunt, & non deficient*. & Sap. 3. *Tanquam scintillæ in arundineto discurrent*. Ergo erit aliquis motus corporum gloriosorum.

Respondeo dicendum, *quod corpora gloriosa aliquando moveri necessarium est ponere*: Quia & ipsum corpus Christi motum est in Ascensione: Et similiter corpora Sanctorum, quæ de terra resurgent, ad cœlum empyreum ascendent: *Sed etiam postquam cœlos conscenderint, verisimile est quod aliquando movebuntur pro suæ libito voluntatis*, ut illud quod habent in virtute, actu exercentes, divinam sapientiam commendabilem ostendant; & ut etiam visus eorum reficiatur pulchritudine creaturarum diversarum, in quibus Dei sapientia eminenter relucebit, sensus enim non potest esse nisi præsentium: Quamvis magis a longinquo possint sentire corpora gloriosa, quam non gloriosa: Nec tamen per motum aliquid deperibit eorum beatitudini, quæ consistit in visione Dei, quem ubique præsentem habebunt; sicut & de Angelis dicit Greg. (*ho.* 34. *in Ev. inter med. & fi.*) quod *intra Deum currunt, quocunque mittantur*.

Ad primum ergo dicendum, quod localis motus non variat aliquid eorum quæ sunt intranea rei, sed solum id quod est extra rem, scilicet locum. Unde illud quod movetur motu locali, est perfectum quantum ad ea quæ sunt intra rem, ut dicitur in 8. Phys. (*tex.* 59. *to.* 2.) quamvis habeat imperfectionem respectu loci; quia dum est in uno loco, est in potentia ad alium locum; quia non potest esse actu in pluribus locis simul; hoc enim solius Dei est. Hic autem defectus non repugnat perfectioni gloriæ; sicut nec defectus, quod creatura est ex nihilo. Et ideo manebunt defectus hujusmodi in corporibus gloriosis.

Ad secundum dicendum, quod aliquis dicitur *dupliciter* indigere aliquo, sc. *simpliciter*, & *secundum quid*. *Simpliciter* quidem indiget aliquis eo, sine quo non potest conservari in esse, vel in sua perfectione: Et sic motus in corporibus gloriosis non erit propter aliquam indigentiam; quia ad hæc omnia sufficiet eis sua beatitudo: Sed *secundum quid* indiget quis illo, sine quo non potest aliquem finem intentum habere, vel non ita bene, vel tali modo: Et sic motus erit in beatis propter indigentiam: non enim poterunt manifestare virtutem mo-

tivam

tivam in seipsis experimento, nisi moveantur. hujusmodi enim indigentias nihil prohibet in corporibus gloriosis esse.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, si corpus gloriosum non posset etiam sine motu participare divinam bonitatem multo perfectius, quam corpora cœlestia: quod falsum est. Unde corpora gloriosa non movebuntur ad consequendam perfectam divinæ bonitatis participationem, (hanc enim habent per gloriam) sed ad demonstrandam virtutem animæ. Per motum autem corporum cœlestium non posset demonstrari virtus eorum, nisi quam habent in movendo corpora inferiora ad generationem, & corruptionem: Quod non competit illi statui. Et ideo ratio non procedit.

Ad quartum dicendum, quod localis motus nihil diminuit de stabilitate ab anima stabilita in Deo, cum non sit secundum aliquid intrinsecum rei, ut dictum est. (*in resp. ad* 1.)

Ad quintum dicendum, quod locus congruus unicuique glorioso corpori deputatus, secundum gradum suæ dignitatis, pertinet ad præmium accidentale: Non tamen oportet, quod diminuatur aliquid de præmio, quandocunque est extra locum suum: quia locus ille non pertinet ad præmium, secundum quod actu continet corpus locatum, (cum nihil influat in corpus gloriosum, sed magis recipiat splendorem ab eo) sed secundum quod est debitus pro meritis. Unde gaudium de tali loco manet etiam ei, qui est extra locum suum.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Esa. 40. quod sancti agilitate sua utantur aliquando, ita, quod moveantur: & sic. *Current, & non laborabunt, volabunt, & non deficient.* Hæc ibi. Quod non laborent in tali citissimo motu, qui designatur per illum gravem cursum, vide *ar.* 1. *in ad* 2. Dixi gravem cursum, quoniam ille, erit gravitate plenus ad modum magnatorum, & non levium personarum. Nota ly *volabunt:* quod est modus loquendi de aliquo citissime moto: non autem, quod habeant materialiter alas. Item a Sap. 3. *Tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Hæc ibi. Ubi per illud exemplum notatur pulchritudo, & delectabilitas motus illorum sanctorum: ita, quod, sicut videre scintillas in arundineto lucentes est quid pulchrum, ac delectabile, ita

ille

ille sanctorum motus ad videndum erit pulcherrimus & delectabilissimus, ut a simili dictum est de tactu illorum corporum *q. 83. a. 6. ad 3. Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 366

Utrum Sancti moveantur in instanti.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Sancti moveantur in instanti. August. enim dicit, (*lib. ult. de civ. Dei, cap. ult. parum a princ. to.* 5.) quod *ubicunque voluerit spiritus, ibi erit & corpus*: Sed motus voluntatis, secundum quem spiritus vult alicubi esse, est in instanti. Ergo & motus corporis erit in instanti.

2. Præterea. Philosophus in 4. Physicorum (*tex.* 71. *& seq. tom.* 2.) probat, quod non fit motus per vacuum; quia oporteret aliquid moveri in instanti; quia vacuum non resistit aliquo modo mobili; resistit autem plenum: & sic nulla proportio in velocitate esset motus qui fit in vacuo, ad motum qui fit in pleno; cum proportio motuum in velocitate fit secundum proportionem resistentiæ, quæ est in medio: Omnium autem duorum motuum, qui fiunt in tempore, oportet esse proportionales velocitates; quia omne tempus omni tempori proportionale est: Sed similiter nullum spatium plenum potest resistere corpori glorioso, quod potest esse cum alio corpore in eodem loco, quocunque modo fiat; sicut nec vacuum alteri corpori. Ergo si movetur, in instanti movebitur.

3. Præterea. Virtus animæ glorificatæ quasi improportionaliter excedit virtutem animæ non glorificatæ: Sed anima non glorificata movet corpus in tempore. Ergo anima glorificata movet corpus in instanti.

4. Præterea. Omne quod movetur æqualiter cito ad propinquum, & distans, movetur in instanti: Sed motus corporis gloriosi est talis; quia ad quantumcunque distans spatium moveatur, in tempore imperceptibili movetur. unde August. dicit in quæstionib. de resurrect. (*scil. epist.* 49. *qu.* 1. *cir. med. to.* 2.) quod *corpus gloriosum utraque intervalla pari celeritate pertingit, ut radius Solis*. Ergo corpus gloriosum movetur in instanti.

5. Præterea. Omne quod movetur, vel movetur

in tempore, vel in instanti: Sed corpus gloriosum post resurrectionem non movebitur in tempore; quia tunc tempus non erit, ut dicitur Apoc. 10. Ergo motus ille erit in instanti.

Sed Contra. In motu locali spatium, & motus, & tempus simul dividuntur, ut demonstrative probatur in 6. Physic. (*tex.* 37. *& seq. to.* 2.) Sed spatium, quod transit corpus gloriosum per suum motum, est divisibile. Ergo & motus divisibilis est, & tempus divisibile; Instans autem non dividitur. Ergo & motus ille non erit in instanti.

Præterea. Non potest esse aliquid simul totum in uno loco, & partim in alio; quia sequeretur, quod altera pars esset in duobus locis simul; quod esse non potest: Sed omne quod movetur, partim est in termino *a quo*, & partim in termino *ad quem*, ut ostensum est in 6. Physicor. (*tex.* 32. *to.* 2.) omne autem quod motum est, totum est in termino, ad quem est motus; non autem potest esse, quod simul moveatur, & motum sit: Sed omne quod movetur in instanti, simul movetur, & motum est. Ergo motus localis corporis gloriosi non poterit esse in instanti.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est *multiplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod corpus gloriosum transit de uno loco in alium, sine hoc quod pertranseat medium; sicut & voluntas de uno loco transfertur ad alium, sine hoc quod pertranseat medium: Et propter hoc potest corporis gloriosi motus esse in instanti, sicut & voluntatis. Sed hoc non potest stare, quia corpus gloriosum nunquam perveniet ad dignitatem naturæ spiritualis, sicut nunquam desinet esse corpus. Et præterea voluntas, cum dicitur moveri de uno loco in alium, non transfertur essentialiter de loco in locum; quia neutro locorum illorum essentialiter continetur: sed dirigitur in unum locum, postquam fuerat directa per intentionem ad alium. & pro tanto dicitur moveri de loco ad locum.

Et ideo *alii* dicunt, quod corpus gloriosum habet de proprietate naturæ suæ, qua corpus est, quod pertranseat medium, & ita quod moveatur in tempore: sed virtute gloriæ, qua habet infinitatem quandam supra naturam, habet quod possit non pertransire medium, & sic in instanti moveri. Sed hoc non potest esse; quia implicat in se contradictionem. Quod sic patet. Sit aliquod corpus, quod moveatur ab A in B, & corpus motum sit Z; constat, quod Z, quamdiu est totum in A, non movetur: simi-

similiter nec quando est totum in B; quia tunc motum est. Ergo si aliquando movetur, oportet quod neque sit totum in A, neque totum in B. Ergo quando movetur, vel nusquam est, vel est partim in A, & partim in B, vel totum in alio loco medio, puta in C, vel partim in A, & C, vel partim in C, & B. Sed non potest poni, quod nusquam sit; quia sic esset aliqua quantitas dimensiva non habens situm: quod est impossibile. Neque potest poni, quod sit partim in A, & partim in B, & non sit in medio aliquo modo: quia cum B sit locus distans ab A, sequeretur in medio interjacente, quod pars Z, quæ est in B, non esset continua parti, quæ est in A. Ergo restat, quod vel sit totum in C, vel partim in eo, partim in alio loco, quod ponetur medium inter C, & A, puta D, & sic de aliis. Ergo oportet, quod Z non perveniat de A in B, nisi prius sit in omnibus mediis. Nisi dicatur, quod pervenit de A in B, & nunquam movetur; quod implicat contradictionem; quia ipsa successio locorum est motus localis. Et eadem ratio est de qualibet mutatione, quæ habet duos contrarios terminos, quorum utrumque est aliquid positive. Secus autem est de illis mutationibus, quæ habent unum terminum tantum positivum, & alterum puram privationem: quia inter affirmationem, & negationem, seu privationem non est aliqua determinata distantia. unde quod est in negatione, potest esse propinquius, vel remotius ab affirmatione, vel e converso, ratione alicujus quod causat alterum eorum, vel disponit ad ea. Et sic dum id quod movetur, est totum sub negatione, mutatur in affirmationem, & e contrario. unde etiam in eis mutari præcedit mutatum esse, ut probatur in 6. Phys. (*tex.* 40. *& seq. to.* 2.) Nec est simile de motu angeli; quia esse in loco æquivoce dicitur de corpore, & angelo. *Et sic patet, quod nullo modo potest esse, quod aliquod corpus perveniat de uno loco ad alium, nisi transeat omnia media.*

Et ideo *alii* hoc concedunt; sed tamen dicunt, quod corpus gloriosum movetur in instanti. Sed ex hoc sequitur, quod corpus gloriosum in eodem instanti sit in duobus locis simul, vel pluribus, scilicet in termino ultimo, & in omnibus mediis locis: quod non potest esse. Sed ad hoc dicunt, quod quamvis sit idem instans secundum rem, tamen differt ratione; sicut punctum, ad quod terminantur diversæ lineæ. Sed hoc non sufficit: quia instans mensurat hoc quod est in instanti, secundum rem, non

secundum quod consideratur. Unde diversa consideratio instantis non facit, quod instans possit mensurare illa, quæ non sunt simul tempore: sicut nec diversa consideratio puncti potest facere, quod sub uno puncto loci contineantur, quæ sunt distantia situ.

Et ideo alii probabilius dicunt, quod corpus gloriosum movetur in tempore, sed imperceptibili propter brevitatem; & tamen quod unum corpus gloriosum potest in minori tempore idem spatium pertransire, quam aliud: quia tempus, quantumcunque parvum accipiatur, est in infinitum divisibile.

Ad primum ergo dicendum, quod *illud quod parum deest, quasi nihil deesse videtur* (ut dicitur in 2. Phys. (*tex.* 56. *tom.* 2.) ideo dicimus, *statim facio*, quod post modicum tempus fiet. Et per hunc modum loquitur Augustinus, quod *ubicunque erit voluntas, ibi erit statim corpus*.

Vel dicendum, quod voluntas nunquam erit inordinata in beatis. Unde nunquam volent corpus suum esse alicubi in aliquo instanti, in quo non possit ibi esse: Et sic quodcunque instans voluntas determinabit, in eo corpus erit in illo loco, quem voluntas determinavit.

Ad secundum dicendum, quod quidam contradixerunt illi propositioni, quam Philosophus inducit in parte illa, ut Commentator ibidem dicit, dicentes, quod non oportet esse proportionem totius motus ad totum motum secundum proportionem resistentis medii ad aliud medium resistens; sed oportet, quod secundum proportionem mediorum, per quæ transitur, attendatur proportio retardationum, quæ accidunt in motibus ex resistentia medii. Quilibet enim motus habet determinatum tempus velocitatis, & tarditatis ex victoria moventis supra mobile, etiamsi nihil resistat ex parte medii: sicut patet in corporibus cœlestibus, in quibus non invenitur aliquid quod obstet motui ipsorum; & tamen non moventur in instanti, sed in tempore determinato secundum proportionem potentiæ moventis ad mobile. Et ita patet, quod etiamsi ponatur aliquid moveri in vacuo, non oportebit quod moveatur in instanti, sed quod nihil addatur tempori, quod debetur motui ex proportione prædicta moventis ad mobile; quia motus non retardatur.

Sed hæc responsio, ut Commentator ibidem dicit, procedit ex falsa imaginatione, qua quis imaginatur, quod tarditas, quæ causatur ex resistentia medii, sit aliqua pars motus, addita motui naturali,

li, qui habet quantitatem secundum proportionem moventis ad mobile; sicut una linea additur lineæ; ratione cujus accidit in lineis, quod non remaneat eadem proportio totius ad totam lineam, quæ erat linearum additarum adinvicem; ut sic etiam non sit eadem proportio totius motus ad totum motum sensibilem, quæ est retardationum contingentium ex resistentia medii. Quæ quidem imaginatio falsa est: quia quælibet pars motus habet tantum de velocitate, quantum totus motus. Non autem quælibet pars lineæ habet tantum de quantitate dimensiva, quantum habet tota linea. Unde tarditas, vel velocitas addita motui redundat in quamlibet partem ejus: quod de lineis non contingit. Et sic tarditas addita motui non facit aliam partem motus; sicut in lineis accidebat, quod additum est pars totius lineæ.

Et ideo ad intelligendam probationem Philosophi, ut Commentator ibidem exponit, sciendum est, quod oportet accipere totum pro uno, scilicet resistentiam mobilis ad virtutem moventem, & resistentiam medii, per quod est motus, & cujuscunque alterius resistentis; ita quod accipiatur quantitas tarditatis totius motus secundum proportionem virtutis moventis ad mobile resistens quocunque modo, vel ex se, vel ex alio extrinseco. Oportet enim semper, quod mobile resistat aliquo modo moventi; cum movens, & motum agens, & patiens, inquantum hujusmodi, sint contraria. *Quandoque* autem invenitur resistere mobile moventi ex seipso, *vel* quia habet virtutem inclinantem ad contrarium motum; sicut patet in motibus violentis; *vel* saltem quia habet locum contrarium loco, qui est in intentione moventis; cujusmodi resistentia invenitur etiam corporum cœlestium ad suos motores. *Quandoque* autem mobile resistit virtuti moventis ex alio tantum, & non ex seipso: sicut patet in motu naturali gravium, & levium; quia per ipsam formam eorum inclinantur ad motum talem: est enim forma impressio generantis, quod est motor ex parte gravium, & levium. Ex parte autem materiæ non invenitur aliqua resistentia neque virtutis inclinantis ad contrarium motum, neque contrarii loci; quia locus non debetur materiæ, nisi secundum quod sub dimensionibus consistens perficitur forma naturali. Unde non potest esse resistentia nisi ex parte medii; quæ quidem resistentia est motui eorum connaturalis. *Quandoque* autem est resistentia ex utroque; sicut patet in motibus animalium. Quando ergo in motu non est resistentia nisi ex

ex parte mobilis, ficut patet in corporibus cœleſtibus, tunc tempus motus menfuratur fecundum proportionem motoris ad mobile: Et in talibus non procedit ratio Philofophi: quia remoto omni medio, adhuc manet motus eorum in tempore. Sed in illis motibus, in quibus eſt reſiſtentia ex parte medii tantum, accipitur menſura temporis fecundum impedimentum, quod eſt ex medio folum. Unde ſi fubtrahatur omnino medium, nullum impedimentum remanebit: Et ſic vel movebitur in inſtanti, vel æquali tempore movebitur fecundum vacuum ſpatium, & plenum: Quia dato quod moveatur in tempore per vacuum, illud tempus in aliqua proportione ſe habebit ad tempus, in quo movetur per plenum. Poſſibile eſt autem imaginari aliud corpus in eadem proportione ſubtilius corpore, quo ſpatium plenum erat; quo ſi aliud ſpatium æquale impleatur, in tam parvo tempore movebitur per illud plenum, ſicut primo per vacuum: quia quantum additur ad ſubtilitatem medii, tantum ſubtrahitur de quantitate temporis; & quanto eſt magis ſubtile, minus reſiſtit. Sed in aliis motibus, in quibus eſt reſiſtentia ex ipſo mobili, & ex medio, quantitas temporis eſt accipienda fecundum proportionem moventis potentiæ ad reſiſtentiam mobilis, & medii ſimul. Unde dato, quod totaliter medium ſubtrahatur, vel non impediat, non ſequitur quod motus ſit in inſtanti, ſed quod tempus motus menſuretur tantum ex reſiſtentia mobilis. Neque erit inconveniens, ſi per idem tempus movetur per vacuum, & per plenum aliquo ſubtiliſſimo corpore imaginato: quia determinata ſubtilitas medii quanto eſt major, tanto eſt nata facere tarditatem minorem in motu. Unde poteſt imaginari tanta ſubtilitas, quod erit nata facere minorem tarditatem, quam ſit illa tarditas, quam facit reſiſtentia mobilis: Et ſic reſiſtentia medii nullam tarditatem adjiciet ad motum. Patet ergo, quod quamvis medium non reſiſtat corporibus glorioſis, ſecundum hoc quod poſſunt eſſe cum alio corpore in eodem loco; nihilominus motus eorum non erit in inſtanti; quia ipſum corpus mobile reſiſtet virtuti moventi, ex hoc ipſo quod habet determinatum ſitum; ſicut de corporibus cœleſtibus dictum eſt. (*hic ſup.*)

Ad tertium dicendum, quod quamvis virtus animæ glorificatæ excedat inæſtimabiliter virtutem animæ non glorificatæ; non tamen excedit in infinitum; quia utraque virtus eſt finita. unde non ſequitur, quod moveat in inſtanti; Si tamen eſſet ſimpliciter infi-

infinitæ virtutis, non ſequeretur quod moveret in inſtanti, niſi ſuperaretur totaliter reſiſtentia, quæ eſt ex parte mobilis, Quamvis autem reſiſtentia, qua mobile reſiſtit moventi per contrarietatem, quam habet ad talem motum ratione inclinationis ad contrarium motum, poſſit a movente infinitæ virtutis totaliter ſuperari: tamen reſiſtentia, quam facit ex contrarietate, quam habet ad locum, quem intendit motor per motum, non poteſt totaliter ſuperari, niſi auferatur ab eo eſſe in tali, vel tali ſitu. Sicut enim album reſiſtit nigro ratione albedinis, & tanto magis, quanto albedo magis diſtat a nigredine; ita corpus reſiſtit alicui loco per hoc quod habet locum oppoſitum; & tanto eſt major reſiſtentia, quanto eſt diſtantia major. Non autem poteſt a corpore removeri, quod ſit in aliquo loco, vel ſitu, niſi auferatur ei ſua corporeitas, per quam debetur ei locus, vel ſitus. unde quamdiu manet in natura corporis, nullo modo poteſt moveri in inſtanti, quantacumque ſit virtus movens. Corpus autem glorioſum nunquam ſuam corporeitatem amittet. unde nunquam in inſtanti moveri poterit.

Ad quartum dicendum, quod par celeritas in verbis Auguſtini eſt intelligenda quantum ad hoc, quod eſt imperceptibilis exceſſus unius reſpectu alterius; ſicut & tempus totius motus eſt imperceptibile.

Ad quintum dicendum, quod quamvis poſt reſurrectionem non erit tempus, quod eſt numerus motus cœli; tamen erit tempus conſurgens ex numero prioris, & poſterioris in quocunque motu.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte inſinuatum fundamentaliter a Philoſ. 6. *Phyſicor.* quod motus corporum Sanctorum non poteſt eſſe in inſtanti. Hoc autem inſinuatum eſt, quando in 6. *Phyſicor.* probatur, quod ſpatium motus, & tempus ſimul dividuntur, ideſt ſibi invicem in diviſione correſpondent. Ac ſi dixiſſet: Si ſpatium, quod per motum tranſitur, eſt diviſibile; & tempus menſurans ipſum motum erit diviſibile. Cum ergo ſpatium a corpore glorioſo per tranſitum ſit diviſibile, ut patet, ſequitur ſecundum Philoſophi præcedens dictum, quod tempus ei correſpondens ſit diviſibile; & conſequenter non ſit in inſtanti. Item ab eodem ibidem, dum dixit: omne, quod movetur, partim eſt in termino a quo, & partim in ter-

mino ad quem. Cum ergo non possit fieri utrumque in instanti, alioquin altera pars esset in duobus locis simul, patet secundum illum, quod corpora Sanctorum moveri non possunt localiter in instanti. Dixi in principio appendicis ly *fundamentaliter*: quia Philosophus non cognovit ista de Sanctis directe, cum fidem non habuerit, sed horum solummodo fundamenta, quæ naturaliter, usquequo licet, deservire possint, posuit. De hoc, & hujusmodi, vide *qu.* 83. *art.* 5. *append.* *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Philosophi, pro quanto fundamentaliter insinuant, quod diximus, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO LXXXV.

De Claritate corporum beatorum, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de Claritate corporum beatorum resurgentium.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum claritas inerit corporibus gloriosis.

Secundo. Utrum claritas illa videri poterit ab oculo non glorioso.

Tertio. Utrum corpus gloriosum necessario videbitur a corpore non glorioso.

ARTICULUS I. 367

Utrum corporibus gloriosis Claritas conveniat.

S. Th. 4. *d.* 44. *q.* 2. *a.* 4. *q.* 1. *& seq.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod corporibus gloriosis Claritas non conveniet. Quia, sicut dicit Avicenna in sexto Naturalium, (*par.* 3. *cap.* 2.) *Omne corpus luminosum constat ex partibus perviis*: Sed partes corporis gloriosi non erunt perviæ; cum in aliquibus dominetur terra, sicut in carnibus, & ossibus. Ergo corpora gloriosa non erunt lucida.

2. Præterea. Omne corpus lucidum occultat illud quod est post se: unde unum luminare post aliud eclipsatur: flamma etiam ignis prohibet videri quod est post se: Sed corpora gloriosa non occultabunt illud,

lud, quod intra ea continetur: quia, ut dicit Gregorius super illud Job 28. *Non adæquabitur ei aurum, & vitrum*, (lib. 18. Moral. cap. 27. inter princ. & med.) *Ibi*, scilicet in cœlesti patria, *uniuscujusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondet; patebitque corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia*. Ergo corpora illa non erunt lucida.

3. Præterea, Lux, & color contrariam dispositionem requirunt in subjecto; quia *lux est extremitas perspicui in corpore non terminato; sed color in corpore terminato*, ut patet in libro de Sensu, & sensato: (*cap. 3. parum a princ. tom. 2.*) Sed corpora gloriosa erunt colorata: quia, ut dicit August. 22. de Civitate Dei, (*c. 19. parum a princ. to. 2.*) *pulchritudo corporis est partium convenientia cum quadam suavitate coloris*: pulchritudo autem a corporibus gloriosis deesse non poterit. Ergo corpora gloriosa non erunt lucida.

4. Præterea. Si claritas erit in corporibus gloriosis, oportet quod sit æqualis in omnibus partibus corporis, sicut omnes partes erunt ejusdem impassibilitatis, & subtilitatis, & agilitatis: Sed hoc non est inconveniens: quia una pars habet majorem dispositionem ad claritatem; quam alia; sicut oculi, quam manus, & spiritus, quam ossa, & humores, quam caro, vel nervus. Ergo videtur, quod non debeant illa corpora esse lucida.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 13. *Fulgebunt justi, sicut Sol in regno Patris eorum*. & Sap. 3. *Fulgebunt justi, & tanquam scintillæ*, &c.

Præterea. 1. Cor. 15. dicitur: *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*; quod ad claritatem pertinet, ut patet per antecedentia, ubi corporum resurgentium gloriam comparat claritati stellarum. Ergo corpora Sanctorum resurgent lucida.

Respondeo dicendum, *quod corpora Sanctorum fore lucida post resurrectionem, ponere oportet, propter auctoritatem Scripturæ, quæ hoc promittit*. Sed claritatis hujus causam quidam attribuunt quintæ essentiæ, quæ tunc dominabitur in corpore humano. Sed quia hoc est absurdum, ut sæpe dictum est, (*quæst. 84. art. 1.*) *ideo melius est, ut dicatur, quod claritas illa causabitur ex redundantia gloriæ animæ in corpus*. Quod enim recipitur in aliquo, non recipitur per modum influentis, sed per modum recipientis. Et ideo claritas quæ est in anima spiritualis, recipitur in corpore ut corporalis. Et ideo secundum quod anima erit majoris claritatis secundum

majus meritum, ita etiam erit differentia claritatis in corpore, ut patet per Apostolum 1. Corint. 15. Et ita in corpore glorioso cognoscetur gloria animæ, sicut in vitro cognoscitur color corporis, quod continetur in vase vitreo; ut Gregorius dicit super illud Job 28. *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum*. (*loc. cit. in arg.* 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod Avicenna loquitur de illo corpore, quod habet ex natura componentium claritatem. Sic autem non habebit corpus gloriosum, sed magis ex merito virtutis.

Ad secundum dicendum, quod Greg. comparat corpora gloriosa auro propter claritatem, & vitro propter hoc quod translucebunt. Unde videtur dicendum, quod erunt simul pervia, & clara. quod enim aliquod clarum non sit pervium, contingit ex hoc, quod claritas corporis causatur ex densitate partium lucidarum: Densitas autem repugnat pervietati: Sed tunc claritas erit ex alia causa, ut dictum est: (*in corp. ar.*) Densitas autem corporum gloriosorum pervietatem non tollit ab eis, sicut nec densitas vitri a vitro. Quidam tamen dicunt, quod comparantur vitro, non quia sint pervia, sed propter hanc similitudinem, quia sicut illud quod in vitro clauditur, apparet; ita animæ gloria, quæ in corpore glorioso claudetur, non latebit. Sed primum melius est; quia magis per illud salvatur dignitas corporis gloriosi, & magis consonat dictis Gregorii.

Ad tertium dicendum, quod corporis gloria naturam non tollet, sed perficiet. Unde color, qui debetur corpori ex natura suarum partium, remanebit in eo; sed superaddetur claritas ex gloria animæ: Sicut etiam videmus, corpora colorata ex natura sui Solis splendore relucere, vel ex aliqua alia causa extrinseca, seu intrinseca.

Ad quartum dicendum, quod sicut gloriæ claritas redundat ab anima in corpus secundum suum modum, & ibi est alio modo quam sit in anima; ita in quamlibet partem corporis redundabit secundum suum modum. Unde non est inconveniens, quod diversæ partes habeant diversimode claritatem, secundum quod sunt diversimode dispositæ ex sui natura ad ipsam. Nec est simile de aliis dotibus corporis, respectu quarum partes corporis non inveniuntur habere diversam dispositionem.

AP-

APPENDIX.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a Matth. 13. quod corporibus gloriosis claritas conveniat, & sic. *Tunc justi fulgebunt, sicut Sol, in regno patris eorum*. Hæc ibi. Ubi intellige per ly *sicut Sol*, dari similitudinem non pro æqualitate præcisa fulgoris eorum : sed pro captu nostro. Quasi dicat. Majoris fulgoris similitudo dari non potest apud vos, quam de Sole, & ideo eam do : licet fulgor justorum secundum se sit admodum major, ut *art*. 2. *arg*. 2. Ibi etiam in Matth. nota ly *tunc*, scilicet, quando damnati torquebuntur in inferno. Ut enim opposita juxta se posita magis elucescant, Matthæus dixit immediate prius : *ibi erit fletus, & stridor dentium*, & mox subjunxit ly *tunc*, &c. Quasi dixerit per hoc, Claritas justorum erit maxima quidem in seipsa : sed cum hoc videbitur etiam major ex comparatione ad tenebrositatem damnatorum. Item a Sap. 3. *Fulgebunt justi, & tanquam scintillæ*, &c. Item a Dan. 12. *Qui docti fuerint, fulgebunt, sicut splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudiunt plurimos, sicut stellæ in perpetuas æternitates*. Hæc ibi. Ubi & claritatem ponit in corporibus beatorum, de quibus prædixerat, quod evigilabunt de pulvere; & unam claritatem alia perfectiorem. *Secundo* habes : quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides : quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS II. 368

Utrum claritas corporis gloriosi possit videri a non glorioso oculo.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod claritas corporis gloriosi non possit videri a non glorioso oculo. Oportet enim esse proportionem visibilis ad visum : Sed oculus non glorificatus non est proportionatus ad videndam claritatem gloriæ; cum sit alterius generis, quam claritas naturæ. Ergo corporis gloriosi claritas non videbitur ab oculo non glorioso.

2. Præterea. Claritas corporis gloriosi erit major, quam nunc sit claritas Solis; quia etiam claritas Solis erit tunc major quam modo sit, ut dicitur Isaiæ 30. & multo major erit claritas corporis gloriosi, pro-

pter quod Sol, & totus mundus claritatem majorem accipiet: Sed oculus non gloriosus non potest inspicere Solem in rota sua, propter magnitudinem claritatis. Ergo minus poterit inspicere claritatem corporis gloriosi.

3. Præterea. Visibile oppositum oculis videntis necesse est videri, nisi læsio sit aliqua in oculo: Sed claritas corporis gloriosi opposita oculis non gloriosis, non necessario videtur ab eis: quod patet de discipulis, qui corpus Domini post resurrectionem viderunt, claritatem ejus non intuentes. Ergo claritas illa non erit visibilis ab oculo non glorioso.

Sed Contra est, quod Glos. (*interl.*) Philipp. 3. super illud, *Configuratum corpori claritatis suæ*, dicit: *Assimilabitur claritati, quam habuit in transfiguratione*. Sed claritas illa visa fuit ab oculis discipulorum non glorificatis. Ergo & claritas corporis glorificati ab oculis non gloriosis visibilis erit.

Præterea. Impii videntes gloriam justorum ex hoc torquebuntur in judicio; ut patet per hoc quod dicitur Sap. 5. Sed non plene viderent gloriam ipsorum, nisi claritatem corporum inspicerent. Ergo &c.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod claritas corporis gloriosi non poterit videri ab oculo non glorioso, nisi forte per miraculum. Sed hoc non potest esse, nisi claritas illa æquivoce diceretur: quia lux secundum id quod est, nata est movere visum; & visus secundum id quod est, natus est percipere lumen; sicut verum se habet ad intellectum, & bonum ad affectum. unde si esset aliquis visus, qui non posset percipere aliquam lucem omnino, vel ille visus diceretur æquivoce, vel lux illa: Quod non potest in proposito dici: quia sic per hoc quod dicuntur gloriosa corpora futura esse lucida, nihil nobis notificaretur: sicut qui dicit, canem esse in cœlo, nihil notificat ei, qui non novit nisi canem qui est animal. *Et ideo dicendum est, quod claritas corporis gloriosi naturaliter ab oculo non glorioso videri potest*.

Ad primum ergo dicendum, quod gloriæ claritas erit alterius generis, quam claritas naturæ, quantum ad causam, sed non quantum ad speciem. Unde sicut claritas naturæ ratione speciei suæ est proportionata visui, ita & claritas gloriosa.

Ad secundum dicendum, quod sicut corpus gloriosum non potest pati aliquid passione naturæ, sed solum passione animæ; ita ex proprietate gloriæ non agit nisi actione animæ. Claritas autem intensa non offen-

offendit visum, inquantum agit actione animæ, sed secundum hoc magis delectat: offendit autem, inquantum agit actione naturæ, calefaciendo, & dissolvendo organum visus, & disgregando spiritus. Et ideo claritas corporis gloriosi, quamvis excedat claritatem Solis, tamen de sui natura non offendit visum, sed demulcet. propter quod claritas illa comparatur claritati jaspidis, Apocal. 21.

Ad tertium dicendum, quod claritas corporis gloriosi provenit ex merito voluntatis. & ideo voluntati subdetur, ut secundum ejus imperium videatur, vel non videatur. & ideo in potestate corporis gloriosi erit ostendere claritatem suam, vel occultare: Et hæc fuit opinio Præpositivi.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo par rationem ostendas, merito insinuatum esse a Mathæi 17. quod claritas corporum gloriosorum potest videri a non glorioso; & sic: *Transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus, sicut Sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba, sicut nix, & respondens Petrus, dixit: Domine bonum est nos hic esse*. Hæc ibi. Ubi per ly *facies, sicut Sol*, & ly *vestimenta, sicut nix*, ostenditur, quod claritas in corporibus gloriosis non erit æqualis in omnibus partibus corporis, sed, &c. ut *art.* 1. ad 4. Ubi & per ly *bonum est nos hic esse*, denotatur, quod claritas corporis gloriosi de sui natura non offendit visum, sed demulcet, ut dicitur hic ad *secundum*. Et, licet illa claritas transfigurationis quantum ad modum essendi non fuerit claritas gloriæ: tamen quantum ad essentiam fuit; ut 3. *par. quæst.* 45. *art.* 2. Cum igitur talis claritas ab oculis discipulorum fuerit visa, quod denotatur per ly *transfiguratus est ante eos*, patet intentum. Item a Sapient. 5. *Stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt. Videntes autem turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, gementes præ angustia spiritus, dicentes intra se: Ecce: quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est*. Hæc ibi. Ubi designatur ex contextu, ut patet consideranti, quod impii videbunt claritatem Sanctorum corporum. Nisi enim eorum gloriam corporalem viderent, non adeo torquerentur, neque sic admirantes dicerent: *Ecce: quomodo computati sunt inter filios Dei*. Ex *quæstion.* 90. *art.* 2. patet intentum, scilicet, quod videbunt corpoream claritatem

Secundo habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 369

Utrum corpus gloriosum necessario videbitur a corpore non glorioso.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod corpus gloriosum necessario videbitur a corpore non glorioso. Quia corpora gloriosa erunt lucida: Sed corpus lucidum manifestat se, & alia. Ergo corpora gloriosa necessario videbuntur.

2. Præterea. Omne corpus quod occultat alia corpora post se existentia, de necessitate visu percipitur, ex hoc ipso quod alia quæ sunt post, occultantur: Sed corpus gloriosum occultabit visui alia corpora post se existentia; quia erit corpus coloratum. Ergo & de necessitate videbitur.

3. Præterea. Sicut quantitas est de his quæ insunt corpori, ita & qualitas per quam videtur: Sed quantitas non suberit voluntati, ut corpus gloriosum possit esse majoris quantitatis, vel minoris. Ergo nec qualitas, per quam visibile est, ut possit non videri.

Sed Contra est, quod corpus nostrum glorificabitur in conformitate corporis Christi post resurrectionem*: Sed corpus Christi post resurrectionem non necessario videbatur; immo disparuit ab oculis discipulorum in Emaus, ut dicitur Luc. ult. Ergo & corpus glorificatum non necessario videbitur.

Præterea. Ibi erit summa obedientia corporis ad animam. Ergo corpus poterit videri, vel non videri secundum voluntatem animæ.

Respondeo dicendum, quod visibile videtur, secundum quod agit in visum. Ex hoc autem quod aliquid agit, vel non agit in aliquod extrinsecum, non est aliqua mutatio in ipso. Unde sine mutatione alicujus proprietatis, quæ sit de perfectione corporis glorificati, potest contingere quod videatur, & non videatur. *Unde in potestate glorificatæ animæ erit, quod corpus suum videatur, vel non videatur: sicut & quælibet actio alia corporis in animæ potestate erit:* alias non esset corpus gloriosum instrumentum summe obediens principali agenti.

Ad primum ergo dicendum, quod claritas illa obediet corpori glorioso, ut possit eam ostendere, vel occultare.

Ad

Ad secundum dicendum, quod color corporis non impedit pervietatem ipsius, nisi inquantum immutat visum; quia visus non potest immutari simul duobus coloribus, ut utrumque perfecte inspiciat. Color autem corporis gloriosi erit in perfecta potestate animæ, ut per ipsum vel immutet visum, vel non immutet. Et ideo erit in potestate ejus, ut corpus, quod est post se, occultet, vel non occultet.

Ad tertium dicendum, quod quantitas est inhærens ipsi corpori glorioso: neque posset quantitas immutari ad imperium animæ sine mutatione intrinseca corporis gloriosi, quæ impassibilitati ejus repugnaret. Et ideo non est simile de quantitate, & visibilitate: quia etiam qualitas illa, per quam est visibile, non potest subtrahi ad imperium animæ; sed actio illius qualitatis suspendetur: & sic occultabitur corpus ad imperium animæ.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum a Luc. 24. quod necessario non videtur corpus gloriosum a non glorioso, sed potest videri, & non videri; & sic: *Aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum, & ipse evanuit ex oculis eorum*. Hæc ibi. Ecce, quod corpus gloriosum Christi ab oculis discipulorum visum est, quando voluit, & non visum, quando noluit. Et hoc est, quod significatur per ly *evanuit*, idest disparuit ab oculis eorum. Non enim fuit necesse, ut in longinquum iret corpus illud, ne videretur; sed potuit remanere præsens, ut prius, & tamen non videri, ut prius. Unde non dicitur absolute evanuisse, sed evanuisse ab oculis eorum. Constat autem, quod in Christo resurgente præcesserunt futura in resurrectione beatorum, cum ipsius resurrectio sit exemplaris ipsorum, *quæst. 76. art. 1*. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis, si bene pensentur, & applicentur, Thomistica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXXVI.

De conditionibus corporum damnatorum resurgentium, in tres articulos divisa.

CONsequenter considerandum est de conditionibus corporum damnatorum resurgentium.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgent.
Secundo. Utrum eorum corpora erunt corruptibilia.
Tertio. Utrum erunt impassibilia.

ARTICULUS I. 370

Utrum corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgent.

S. Th. 4. d. 44. q. 3. a. 1. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgent. Illud enim quod in pœnam peccati inductum est, desinere non debet, nisi peccato remisso. Sed membrorum defectus, qui accidunt per mutilationem, in pœnam peccati inducti sunt; & similiter etiam omnes aliæ deformitates corporales. Ergo a damnatis, qui peccatorum remissionem non sunt consequuti, in resurrectione non removebuntur.

2. Præterea. Sicut resurrectio Sanctorum erit ad ultimam felicitatem, sic & resurrectio impiorum ad ultimam miseriam: Sed Sanctis resurgentibus non auferetur aliquid, quod ad eorum perfectionem pertinere possit. Ergo nec impiis resurgentibus aliquid auferetur, quod ad eorum defectum, vel miseriam pertineat. Hujusmodi autem sunt deformitates. Ergo &c.

3. Præterea. Sicut ad defectum passibilis corporis pertinet deformitas, ita & tarditas: Sed a corporibus damnatorum resurgentium tarditas non removebitur; quia eorum corpora non erunt agilia. Ergo eadem ratione nec deformitas removebitur.

Sed Contra. 1. ad Corinth. 15. *Mortui resurgent incorrupti*: Gloss. (*interl.*) *mortui*, idest *peccatores*, *vel generaliter omnes mortui resurgent incorrupti*, i-

deft

deest *sine aliqua diminutione membrorum*. Ergo mali resurgent sine deformitatibus.

Præterea. In damnatis non erit aliquid, quod sensum doloris in eis impediat: Sed ægritudo impedit sensum doloris, inquantum per eam debilitantur organa sentiendi, & similiter defectus membri impediret, ne esset universalis dolor in corpore. Ergo sine istis defectibus damnati resurgent.

Respondeo dicendum, quod in corpore humano potest esse deformitas *dupliciter*. *Uno modo* ex defectu alicujus membri: Sicut mutilatos turpes dicimus: deest enim eis debita proportio partium ad totum. *Et de tali deformitate nulli dubium est, quod in corporibus damnatorum non erit*: quia omnia corpora tam bonorum, quam malorum integra resurgent.

Alio modo deformitas contingit ex indebita partium dispositione, vel ex indebita quantitate, vel qualitate, vel situ; quæ etiam proportionem debitam partium ad totum non patitur: Et de talibus deformitatibus, & similibus defectibus, sicut sunt febres, & aliæ hujusmodi ægritudines, quæ interdum sunt deformitatis causæ, Augustinus indeterminatum, & sub dubio relinquit in Enchirid. (*c. 92. to. 3.*) ut in littera Magister dicit. (*4. d. 44.*)

Sed apud Doctores modernos est *duplex* super hoc opinio. *Quidam* enim dicunt, quod hujusmodi deformitatas, & defectus in corporibus damnatorum remanebunt, considerantes eorum damnationem, qua ad summam miseriam deputantur, cui nihil incommoditatis subtrahi debet. Sed hoc non videtur rationabiliter dici. In reparatione enim corporis resurgentis magis attenditur naturæ perfectio, quam conditio quæ prius fuit. Unde & qui infra perfectam ætatem decedunt, in statura juvenilis ætatis resurgent, ut supra dictum est. (*q. 81. a. 1.*) Unde & illi qui aliquos defectus naturales in corpore habuerunt, vel deformitates ex eis provenientes, in resurrectione sine illis defectibus, vel deformitatibus reparabuntur, nisi peccati meritum impediat: Et ita si aliquis cum defectibus, vel deformitatibus resurget, hoc erit ei in pœnam. Modus autem pœnæ est secundum mensuram culpæ. Contingit autem, quod aliquis peccator damnandus, minoribus peccatis subjectus, aliquas deformitates, vel defectus habeat, quos non habuit aliquis damnandus, peccatis gravioribus irretitus. Unde si ille qui in hac vita deformitates habuit, cum eis resurgat, sine quibus constat quod resurget alius gravius puniendus, qui eas in hac vita non habuit, modus pœnæ non responde-

ret

ret quantitati culpæ; sed magis videretur aliquis puniri pro pœnis, quas in hoc mundo passus fuit. quod est absurdum.

Et ideo *alii* rationabilius dicunt, quod Auctor, qui naturam condidit, in resurrectione naturam corporis integre reparabit. *Unde quicquid defectus, vel turpitudinis ex corruptione, vel debilitate naturæ, sive principiorum naturalium in corpore fuit, totum in resurrectione removebitur; sicut febris, lippitudo, & similia. Defectus autem, qui ex naturalibus principiis in humano corpore naturaliter consequuntur, (sicut ponderositas, passibilitas, & similia) in corporibus damnatorum erunt; quos defectus ab electorum corporibus gloria resurrectionis excludet.*

Ad primum ergo dicendum, quod cum pœna in quolibet foro infligatur secundum conditionem illius fori, pœnæ quæ in hac vita temporali infliguntur pro aliquo peccato, temporales sunt, & ultra vitæ terminum non se extendunt. Et ideo quamvis peccatum non sit remissum damnatis; non tamen oportet quod easdem pœnas ibi sustineant, quas in hoc mundo sunt passi; sed divina justitia requirit, ut ibi pœnis gravioribus in æternum crucientur.

Ad secundum dicendum, quod non est similis ratio de bonis, & malis; eo quod aliquid potest esse pure bonum, non autem pure malum. Unde Sanctorum ultima felicitas hoc requirit, ut ab omni malo penitus sint immunes: Sed ultima malorum miseria non exlcudit omne bonum; quia *malum si integrum sit, corrumpit seipsum*, ut Philosoph. dicit in 4. Ethic. (*c.* 5. *ante med to.* 5.) Unde oportet, quod miseriæ damnatorum substernatur bonum naturæ in ipsis; quod est opus Conditoris perfecti, qui ipsam naturam in perfectione suæ speciei reparabit.

Ad tertium dicendum, quod tarditas est de illis defectibus, qui naturaliter consequuntur principia humani corporis, non autem deformitas. Et ideo de eis non est similis ratio.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*, quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a 1. Cor. 15. quod sine deformitatibus resurgent damnati: & sic. *Mortui resurgent incorrupti*. Hæc ibi. Ubi per ly *mortui* intelligit omnes. Unde ibidem prædixerat, *omnes resurgemus; sed non omnes immutabimur*: & etiam discrimen posuerat inter resurgentes incorruptos, subdens ibidem ly *& nos immutabimur*. Et da-

damnati igitur ab Apostolo intelliguntur habituri istam incorruptionem; ideft esse non mancum, ut nunc patebit per auctoritatem sequentem. Item ab Apostolicis constitutionibus lib. 5. cap. 8. „ Excitabit nos „ omnipotens Deus tales, quales modo sumus, nil „ mancum habentes: quoniam mundus totus Dei „ manu continetur. Capillus, inquit, de capite ve„ stro non peribit; non solum autem martyribus promisit resurrectionem, sed etiam omnibus homi„ nibus justis, atque injustis; piis, atque impiis. „ *Hæc ibi. Ubi nota ly* nil mancum habentes, *&* „ *ly* injustis, atque impiis. „ *Secundo* habes quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: &c.

ARTICULUS II. 371

Utrum corpora damnatorum erunt incorruptibilia.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod corpora damnatorum erunt corruptibilia. Omne enim compositum ex contrariis necesse est corrumpi: Sed corpora damnatorum erunt ex contrariis composita, ex quibus etiam nunc componuntur; alias non essent ejusdem speciei, & per consequens nec eadem numero. Ergo erunt corruptibilia.

2. Præterea. Si corpora damnatorum non erunt corruptibilia, aut hoc erit per naturam, aut per gratiam, aut per gloriam: non per naturam; quia sunt futura ejusdem naturæ, cujus & nunc sunt; nec per gratiam, vel gloriam; quia talibus omnino carebunt. Ergo erunt corruptibilia.

3. Præterea. Illis, qui sunt in summa miseria, subtrahere maximam pœnarum videtur inconveniens: Sed maxima pęnarum est mors, ut patet per Philosoph. in 3. Etich. (*c. 6. a med. to. 5.*) Ergo a damnatis, qui sunt in summa miseria, mors removeri non debet. Ergo eorum corpora corruptibilia erunt.

Sed Contra est, quod dicitur Apocal. 9. *In diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam; desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.*

Præterea. Damnati punientur in anima, & corpore pœna perpetua: Matthæi 25. *Ibunt hi in supplicium æternum*: Sed hoc esse non posset, si eorum corpora corruptibilia essent. Ergo eorum corpora erunt incorruptibilia.

Ref-

Respondeo dicendum, quod cum in omni motu oporteat esse aliquod principium motus, *dupliciter* motus aliquis, vel mutatio a mobili removetur: *Uno modo* per hoc quod deest principium motus: *Alio modo* per hoc quod impeditur principium motus. Corruptio autem mutatio quædam est. *Unde* dupliciter *potest contingere, ut corpus, quod ex conditione suorum principiorum corruptibilitatem habet, incorruptibile reddatur*. Uno modo *ex hoc quod principium ad corruptionem movens totaliter tollitur: Et hoc modo corpora damnatorum incorruptibilia erunt*. Cum enim cœlum sit primum alterans per motum suum localem, & alia omnia agentia secunda in virtute ipsius agant, & quasi ab ipso mota, oportet quod motu cœli cessante, nihil sit agens, quod possit corpus per alterationem aliquam transmutare a naturali sua proprietate. Et ideo post resurrectionem, cessante motu cœli, nulla qualitas erit sufficiens, ut corpus humanum alterare possit a sua naturali qualitate. Corruptio autem est terminus alterationis, sicut & generatio. Unde corpora damnatorum corrumpi non poterunt: *Et hoc deservit divinæ justitiæ, ut perpetuo viventes perpetuo puniantur, quod divina justitia requirit*, ut infra dicetur: (*artic. seq.*) Sicut & nunc corruptibilitas corporum deservit divinæ providentiæ, per quam ex aliquibus corruptis alia generantur. Alio modo *contingit ex hoc, quod principium corruptionis impeditur: Et hoc modo corpus Adæ incorruptibile fuit; quia contrariæ qualitates in hominis corpore existentes continebantur per gratiam innocentiæ, ne ad dissolutionem corporis agere possent*: Et multo plus continebuntur in corporibus gloriosis, quæ erunt omnino subjecta spiritui. *Et sic in corporibus beatorum, post resurrectionem communem, conjungentur duo modi prædicti incorruptibilitatis*.

Ad primum ergo dicendum, quod contraria, ex quibus corpora componuntur, sunt secunda principia ad corruptionem agentia. primum enim agens est motus cœlestis. unde supposito motu cœli, necesse est ut corpus ex contrariis compositum corrumpatur, nisi sit aliqua causa potior impediens: Sed motu cœli remoto, contraria, ex quibus corpus componitur, non sufficiunt ad corruptionem faciendam, etiam secundum naturam, ut patet ex dictis. (*in corp. a.*) Cessationem autem motus cœlestis non cognoverunt Philosophi. Unde pro infallibili habebant, quod corpus compositum ex contrariis corrumpatur secundum naturam.

Ad-

Ad secundum dicendum, quod incorruptibilitas illa erit per naturam, non quod sit aliquod incorruptionis principium in corporibus damnatorum, sed per defectum principii moventis ad corruptionem, ut ex dictis patet. (*in corp.*)

Ad tertium dicendum, quod quamvis mors sit simpliciter maxima pœnarum; secundum quid tamen nihil prohibet, mortem esse in pœnarum remedium, & per consequens ablationem mortis in pœnarum augmentum. *Vivere* enim, ut dicit Philos. 9. Ethic. ((*cap. 9. a med. to. 5.*) *videtur omnibus delectabile esse; eo quod omnia esse appetunt. Non oportet autem*, (ut ibidem dicitur) *accipere malam vitam, neque corruptam, neque quæ est in tristitiis*. Sicut ergo vivere simpliciter est delectabile, non autem vita quæ est in tristitiis: ita & mors, quæ est privatio vitæ, simpliciter est pœnosa, & maxima pœnarum, inquantum subtrahit primum bonum, sc. esse, cum quo alia subtrahuntur; sed inquantum privat malam vitam, & quæ est in tristitiis, est in remedium pœnarum, quas terminat. Et per consequens mortis subtractio est in augmentum pœnarum, quas perpetuas facit.

Si autem dicatur mors esse pœnalis propter corporalem dolorem, quem sentiunt morientes, non est dubium quod multo majorem dolorem damnati continue sustinebunt. Unde in perpetua morte esse dicuntur; sicut scriptum est in Psal. 48. *Mors depascet eos*.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Origenis* dicentis: resuscitata corpora post resurrectionem futura iterum mortalia, & post multum temporis in nihilum redigenda. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito damnari ab Apoc. 9. & sic: *In diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis*. Hæc ibi. Item Lucæ 23. & Oseæ 10. *Dicent montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos*. Hæc ibi. Ubi per hæc ostenditur tale quid, quod in Apoc. Item a Dan. 12. *Alii evigilabunt in opprobrium: ut videant semper*. Hæc ibi. Nisi autem per hoc monstraretur, quod corpora eorum futura sint incorruptibilia: non posset eorum supplicium esse semper, sive æternum: ut dicitur *Matth.* 25. Item a, &c. ut q. 82. *art.* 1. *appen. Tertio* habes: quomodo per rationem

nem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Quartò* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 372

Utrum corpora damnatorum sint futura impassibilia.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod corpora damnatorum futura sint impassibilia. Quia secundum Philos. in 6. Top. (*c.* 2. *loco* 19. *to.* 1.) *Omnis passio magis facta abjicit a substantia*: Sed *a finito si semper aliquid abjiciatur, necesse est illud tandem consumi*, ut dicitur in 1. Physic. (*tex.* 37. *to.* 2.) Ergo si corpora damnatorum erunt passibilia, & semper patientur, quandoque deficient, & corrumpentur: quod falsum esse ostensum est. (*a. præc.*) Ergo erunt impassibilia.

2. Præterea. Omne agens assimilat sibi patiens. Si ergo corpora damnatorum patientur ab igne, ignis ea sibi assimilabit: Sed non consumit aliter ignis corpora, nisi inquantum ea sibi assimilans resolvit. Si ergo corpora damnatorum erunt passibilia, ab igne quandoque consumentur: Et sic idem quod prius.

3. Præterea. Animalia, quæ in igne sine corruptione dicuntur vivere, ut de Salamandra dicitur, ab igne non affliguntur: animal enim dolore corporis non affligitur, nisi corpus aliquo modo lædatur. Si ergo corpora damnatorum in igne sine corruptione remanere possint, sicut & animalia prædicta, ut Aug. in l. 21. de Civ. Dei (*c.* 2. *&* 4. *to.* 5.) dicit, videtur quod nullam afflictionem ibi sustinebunt: quod non esset, nisi eorum corpora impassibilia essent. Ergo &c.

4. Præterea. Si corpora damnatorum sunt passibilia, dolor qui ex eorum passione provenit, ut videtur, superare debet omnem præsentem corporum dolorem; sicut & Sanctorum jucunditas superabit omnem præsentem jucunditatem: Sed propter immensitatem doloris quandoque contingit in hac vita animam a corpore separari. Ergo multo fortius si corpora illa futura sunt passibilia, ex immensitate doloris animæ a corpore separabuntur: & sic corpora corrumpentur: quod falsum est. Ergo corpora illa erunt impassibilia.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Corinth. 15. *Et*

nos

nos immutabimur. Gloss. (*interl.*) *Nos boni tantummodo immutabimur gloriæ immutabilitate, & impassibilitate*. Ergo non erunt corpora damnatorum impassibilia.

Præterea. Sicut corpus cooperatur animæ ad meritum, ita cooperatur ei ad peccatum: Sed propter cooperationem prædictam non solum anima, sed etiam corpus post resurrectionem præmiabitur. Ergo & simili ratione damnatorum corpora punientur: quod non esset, si impassibilia forent. Ergo erunt passibilia.

Respondeo dicendum, quod principalis causa, quare corpora damnatorum ab igne non consumentur, erit divina justitia, qua eorum corpora ad pœnam perpetuam sunt addicta: Sed divinæ justitiæ servit etiam naturalis dispositio ex parte corporis patientis, & ex parte agentium: quia cum pati sit recipere quoddam, *duplex* est modus passionis, secundum quod aliquid in aliquo recipi potest *dupliciter*. Potest enim aliqua forma recipi in aliquo subjecto secundum esse *naturale* materialiter; sicut calor ab igne recipitur in aere materialiter. Et secundum hunc modum receptionis est *unus* modus passionis, qui dicitur *passio naturæ*. *Alio modo* aliquid recipitur in alio *spiritualiter* per modum intentionis cujusdam; sicut similitudo albedinis recipitur in aere, & in pupilla: & hæc receptio assimilatur illi receptioni, qua anima recipit similitudines rerum: Unde secundum hunc modum receptionis est *alius* modus passionis, qui vocatur *passio animæ*. Quia igitur post resurrectionem, motu cœli cessante, non poterit aliquod corpus alterari a sua naturali qualitate; ut dictum est, (*a. præc.*) nullum corpus pati poterit passione naturæ. *Unde quantum ad hunc modum passionis corpora damnatorum impassibilia erunt, sicut & incorruptibilia*. Sed cessante motu cœli, adhuc remanebit passio, quæ est per modum animæ: quia & aer a Sole illuminabitur, & colorum differentias deferet ad visum. *Unde & secundum hunc modum passionis corpora damnatorum passibilia erunt*. Et quia in tali passione sensus perficitur, ideo in corporibus damnatorum sensus pœnæ erit sine mutatione naturalis dispositionis. *Corpora vero gloriosa, etsi recipient aliquid, & quodammodo patientur in sentiendo, non tamen passibilia erunt*; quia nihil recipient per modum afflictivi, vel læsivi, sicut recipient corpora damnatorum, quæ ob hoc passibilia dicuntur.

Ad primum ergo dicendum; quod Philosophus loqui-

quitur de illa passione, per quam transmutatur patiens a sua naturali dispositione. Talis autem passio non erit in corporibus damnatorum, ut dictum est. (*in corp. a.*)

Ad secundum dicendum, quod similitudo agentis est *dupliciter* in patiente: *Uno modo* per modum eundem, quo est in agente; sicut est in omnibus agentibus univocis; ut calidum facit calidum, & ignis generat ignem. *Alio modo* per modum diversum a modo quo est in agente; sicut est in omnibus agentibus æquivocis: In quibus *quandoque* contingit, quod in agente est forma spiritualiter, quę in patiente materialiter recipitur: sicut forma, quę est in domo facta per artificem, est materialiter in ipsa, & in mente artificis est spiritualiter: *Quandoque* vero e contrario est materialiter in agente, & recipitur spiritualiter in patiente: sicut albedo materialiter est in pariete, a quo recipitur, spiritualiter in pupilla, & in medio deferente. Et similiter est in proposito: Quia species, quæ materialiter est in igne, recipitur spiritualiter in corporibus damnatorum: Et sic ignis sibi assimilabit damnatorum corpora; nec tamen ea consumet.

Ad tertium dicendum, quod secundum Philosophum in libro de proprietatibus elementorum (*aliquant. a princ.*) *nullum animal in igne vivere potest.* Galenus etiam in libro de simplicibus medicamentis dicit, quod *nullum corpus est, quod tandem ab igne non consumatur*: quamvis quandoque quædam corpora sint, quę ad horam in igne sine lęsione permaneant; ut patet de ebano. Quod autem inducitur de Salamandra, non potest omnino esse simile: quia non posset perseverare finaliter in igne sine corruptione, sicut corpora damnatorum in inferno. Neque tamen oportet, quod quia corpora damnatorum ab igne inferni per corruptionem aliquam non lædentur, propter hoc ab igne non affligantur: quia sensibile non solum natum est delectare, vel affligere sensum, secundum quod agit actione naturæ confortando, vel corrumpendo organum, sed etiam secundum quod agit actione spirituali: quia quando sensibile est in debita proportione ad sentiendum, delectat: e contrario autem quando se habet in superabundantia, vel defectu. Unde & colores medii, & voces consonantes sunt delectabiles; inconsonantes autem offendunt auditum.

Ad quartum dicendum, quod dolor non separat animam a corpore, secundum quod manet tantum

in potentia animæ, cujus est dolere, sed secundum quod ad passionem animæ mutatur corpus a sua naturali dispositione; secundum modum quo videmus quod ex ira corpus calescit, & ex timore frigescit. Sed post resurrectionem corpus non poterit transmutari a sua naturali dispositione, ut ex dictis patet. (*ar. præc.*) Unde quantumcunque sit dolor, animam a corpore non separabit.

A P P E N D I X.

Ex ar. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a 1. Cor. 15. quod corpora damnatorum non erunt impassibilia, sicut nec agibilia, nec clara, nec subtilia, & sic. *Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur*. Hæc ibi. Ubi per immutationem intelligit quatuor prædictas dotes corporum bonorum. Quod enim de bonis tantum intelligat sic immutandis, patet per illud, quod ibi sequitur; *sc. mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur*. Ubi patet, quod distinguit bonos significatos per ly *nos*, a malis resurrecturis simul contentis in ly *mortui resurgent incorrupti*. Item a 2. Cor. 4. *Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque, prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum*. Hæc ibi. Quasi dicat, quod corpora, quæ cooperata sunt sive bonum, sive malum, remunerabuntur, sive punientur a Christo. Et, cum judicium illius tribunalis sit malis ad supplicium æternum, significavit per illud *Apostolus*, quod corpora damnatorum durabunt in æternum in supplicio, quod est illa esse semper passibilia. Item a Matth. 13. *Ibi erit fletus, & stridor dentium*. Hæc ille. Ubi loquitur de damnatis. Item a, &c. ut *qu. 70. art. 3. in tex. & appen. Secundo* habes: quomodo prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto corpora damnata fore passibilia insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO LXXXVII.

De cognitione quam habebunt resuscitati in judicio respectu meritorum, & demeritorum, in tres articulos divisa.

POst hæc agendum est de his quæ sequuntur resurrectionem. Quorum *prima* consideratio erit de cognitione, quam habebunt resuscitati in judicio respectu meritorum, & demeritorum. *Secunda* de ipso judicio generali, ac tempore, & loco, in quo erit. *Tertia* de judicantibus, & judicatis. *Quarta* de forma, in qua judex veniet ad judicandum. *Quinta* de statu mundi, & resurgentium post judicium.

Circa primum quærantur tria.

Primo. Utrum cognoscet quilibet homo in judicio omnia peccata sua.

Secundo. Utrum poterit quilibet legere omnia, quæ sunt in conscientia alterius.

Tertio. Utrum omnia merita, & demerita uno intuitu quis videre poterit.

ARTICULUS I. 373

Utrum post resurrectionem quilibet cognoscet peccata, quæ fecit.

S. Th. 4. d. 43. a. ult. q. 2. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod post resurrectionem non cognoscet quilibet omnia peccata, quæ fecit. Omne enim quod cognoscimus, vel de novo per sensum accipimus, vel de thesauro memoriæ educitur: Sed homines post resurrectionem sua peccata non poterunt sensu percipere; quia jam transierunt; sensus autem est tantum præsentium: multa etiam peccata a memoria peccantis exciderunt, quæ non poterunt de thesauro memoriæ educi. Ergo non omnium peccatorum, quæ fecit, resurgens cognitionem habebit.

2. Præterea. Sicut in littera dicitur, (4. *d.* 43.) *Libri conscientiæ quidam sunt, in quibus merita singulorum leguntur*: Sed in libris non potest aliquid legi, nisi ejus nota contineatur in libro: Notæ autem quædam remanent peccatorum in conscientia, ut

ut patet Rom. 2. in Gloss. (*Origen. sup. illud : Testimonium reddente &c.*) quæ non videntur aliud esse, quam reatus, vel macula. Cum ergo multorum peccatorum macula, & reatus a multis sit deletus per gratiam, videtur quod non omnia peccata, quæ fecit, possit aliquis in sua conscientia legere: Et sic idem quod prius.

3. Præterea. *Crescente causa, crescit effectus:* Sed causa, quæ facit nos dolere de peccatis, quæ ad memoriam revocamus, est charitas. Cum ergo in Sanctis resurgentibus sit perfecta charitas, maxime de peccatis dolebunt, si ea illis ad memoriam revocabuntur: quod non potest esse; quia *fugiet ab eis dolor, & gemitus*, Apocal. 21. Ergo peccata propria ad memoriam non revocabuntur.

4. Præterea. Sicut se habebunt resurgentes damnati ad bona, quæ aliquando fecerunt, ita se habebunt resurgentes beati ad peccata, quæ aliquando commiserunt: Sed resurgentes damnati, ut videtur, cognitionem de bonis, quæ aliquando fecerunt, non habebunt: quia per hoc eorum pœna multum alleviaretur. Ergo nec beati habebunt cognitionem peccatorum, quæ commiserunt.

Sed Contra est, quod August. dicit 20. de civit. Dei, (*c. 14. a med. to. 5.*) quod *quædam divina vis aderit, qua fiet, ut cuncta peccata ad memoriam revocentur.*

Præterea. Sicut se habet humanum judicium ad testimonium exterius, ita se habet divinum judicium ad testimonium conscientiæ; ut patet 1. Reg. 16. *Homo videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor:* Sed non posset perfectum judicium humanum esse de aliquo, nisi testes de omnibus, de quibus judicandum est, testimonium deponerent: Ergo oportet, cum divinum judicium sit perfectissimum, quod conscientia teneat omnia, de quibus judicandum est: Sed judicandum erit de omnibus bonis operibus, & malis: 2. Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi* &c. Ergo oportet, quod conscientia uniuscujusque retineat omnia opera quæ fecit, sive bona, sive mala.

Respondeo dicendum, quod, sicut dicitur Rom. 2. *In die illa, cum judicabit Dominus, testimonium unicuique sua conscientia reddet; & cogitationes erunt accusantes, & defendentes.* Et quia oportet, quod testis, accusator, & defensor in quolibet judicio habeat eorum notitiam, quæ in judicio versantur; in illo autem communi judicio omnia opera hominum in judicium venient; „ oportet quod o-

 „ mnium

„ mnium operum suorum quisque tunc notitiam ha-
„ beat. Unde conscientiæ singulorum erunt quasi
„ quidam libri continentes res gestas, ex quibus ju-
„ dicium procedet: „ sicut etiam in judicio humano registris utimur. Et isti sunt libri, de quibus Apoc. 20. dicitur: „ Libri aperti sunt, & alius li-
„ ber apertus est, qui est vitæ; & judicati sunt
„ mortui ex his quæ scripta erant in libris secun-
„ dum opera ipsorum: „ ut per libros, qui dicuntur sic aperti, ut August. exponit 20. de civit. Dei, (*c. 14. cir. med. to. 5.*) *significentur Sancti novi, & veteris Testamenti, in quibus Deus ostendit, quæ mandata fieri jussisset*. Unde Ricardus de sancto Victore (*in tract. de judiciar. potest. in med.*) dicit: *Erunt corda eorum, quasi quædam Canonum decreta*. Sed per librum vitæ, de quo subjungitur, intelliguntur conscientiæ singulorum; quæ dicuntur singulariter liber unus, quia una virtute divina fiet, ut cunctis ad memoriam sua facta revocentur: Et hæc vis, inquantum ad memoriam homini reducet sua facta, *liber vitæ* dicitur. Vel per *primos* libros conscientiæ intelliguntur, per *secundum* sententia judicis in ejus providentia descripta.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis multa materia, & demerita a memoria exciderint; tamen nullum eorum erit, quod non aliquo modo maneat in suo effectu: quia merita, quæ non sunt mortificata, manebunt in præmio quod eis redditur: quæ autem mortificata sunt, manent in reatu ingratitudinis, quæ augetur ex hoc, quod homo post gratiam susceptam peccavit. Similiter etiam demerita, quæ non sunt per pœnitentiam deleta, manent in reatu pœnæ, quæ eis debetur: quæ autem pœnitentia delevit, manent in ipsa pœnitentiæ memoria, quam simul cum aliis meritis in notitia habebunt. Unde in quolibet homine erit aliquid, ex quo possit ad memoriam sua opera revocare.

Et tamen, ut Aug. dicit, (*loc. sup. cit.*) principaliter ad hoc divina vis operabitur.

Ad secundum dicendum, quod aliquæ notæ manent in conscientiis singulorum de operibus a se factis: nec oportet, quod notæ istæ sint reatus tantum, ut ex dictis patet, (*in corp. & ad 1.*)

Ad tertium dicendum, quod quamvis charitas sit nunc causa dolendi de peccato; tamen Sancti in patria erunt ita perfusi gaudio, quod dolor in eis locum habere non poterit. & ideo de peccatis non dolebunt, sed potius gaudebunt de divina misericordia, qua eis peccata sunt relaxata; sicut nunc et-

etiam Angeli gaudent de divina justitia, qua fit, ut deserti a gratia in peccatum ruant illi, quos custodiunt; quorum tamen saluti solicite invigilant.

Ad quartum dicendum, quod mali cognoscent omnia bona quæ fecerunt: & ex hoc non minuetur eorum dolor, sed magis augmentabitur; quia maximus dolor est multa bona perdidisse. propter quod dicit Boet. in 2. de Consolat. (*prof.* 4. *in princ.*) quod *summum infortunii genus est, fuisse felicem*.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, recte insinuatum a Matth. 12. quod quilibet in judicio cognoscet peccata, quæ fecit, &c. *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii*. Hæc ibi. Patet autem, quod nullus potest reddere rationem de aliqua re, nisi illam cognoscat. Denotavit ergo Dominus per hoc, quod in die judicii cognoscent singuli minutissima etiam peccata, quæ fecerunt, alioquin de iis rationem reddere non possent: Item ab *Ecclesiast.* 12. *Cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum*. Hæc ibi. Ecce, quod per hoc designatur illa vis divina, quam ponit Aug. 20. de civit. Dei, *qua* (inquit) *fiet, ut cuncta peccata ad memoriam revocentur*. Alioquin non apparet: quomodo Deus adduceret cuncta in judicium pro omni errato. Illud enim adducere in judicium est facere, quod homines pro omni errato rationem reddant judici: quam cum reddere non possint, nisi omnia illa cognoscant, sequitur, quod adducere illud sit Deum revocare ad memoriam uniuscujusque ejus errata pro judicio faciendo. Item (ex quo etiam nunc dicta magis declarantur) ab Apoc. 20. *Vidi mortuos magnos, & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum*. Hæc ibi. Ubi vides, quod judicium fit ex his, quæ scripta sunt in libris, idest in conscientia uniuscujusque & consequenter, quod, unumquemque in libris ipsis cognoscere opera propria, denotatur per hoc. Ubi nota super ly *mortuos magnos, & pusillos*, quod auctoritas hæc multum facit ad *qu.* 81. *art.* 2. *appen.* Item a Dan. 7. *Judicium sedit, & libri aperti sunt*. Hæc ibi.

Secundo habes: quomodo per rationem prædictarum scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis, &c.

ARTICULUS II. 374

Utrum quilibet poterit legere omnia, quæ sunt in conscientia alterius.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod non quilibet poterit legere omnia, quæ sunt in conscientia alterius. Resurgentium enim non erit limpidior cognitio, quam nunc sit Angelorum, quorum æqualitas resurgentibus promittitur, Matth. 22. Sed Angeli non possunt invicem in suis cordibus videre ea quæ dependent a libero arbitrio: unde indigent locutione ad ea invicem innotescenda. Ergo resurgentes non poterunt inspicere ea, quæ continentur in conscientiis aliorum.

2. Præterea. Omne quod cognoscitur, *aut* cognoscitur in se, *aut* in sua causa, *vel* in suo effectu: Sed merita, vel demerita, quæ continentur in conscientia alicujus, non poterit alius cognoscere *in seipsis*; quia solus Deus cordi illabitur, & secreta ejus intuetur; similiter nec *in causa sua*; quia non omnes videbunt Deum, qui solus potest imprimere in affectum, ex quo procedunt merita, vel demerita; similiter etiam nec *in effectu*; quia multa demerita erunt, quorum nullus effectus remanebit, eis totaliter per pœnitentiam abolitis. Ergo non omnia quæ sunt in conscientia alicujus, poterit quilibet alius cognoscere.

3. Præterea. Chrysostomus dicit, (*hom. 31. super epist. ad Hebr. vers. fin.*) ut supra habitum est; (4. *dist.* 17.) *Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis depreceris, citius illa delebis: si vero oblivis caris, tunc eorum recordaberis & nolens, quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum, & inimicorum, sanctorumque Angelorum proferentur.* Ex hoc accipitur, quod illa publicatio pœna est negligentiæ, qua homo confessionem prætermittit. Ergo illa peccata, de quibus homo confessus est, non publicabuntur aliis.

4. Præterea. Solatium est alicui, si scit se habere multos socios in peccato; & minus verecundatur inde. Si ergo quilibet peccatum alterius cognosceret, cujuslibet peccatoris erubescentia multum minuere-

tur:

tur: quod non competit. Ergo non omnes omnium peccata cognoſcent.

Sed Contra. Super illud 1. Cor. 4. *Illuminabit abſcondita tenebrarum*, dicit Gloſſa: (*interl.*) *Geſta, & cogitata, bona, & mala tunc aperta erunt omnibus, & nota*.

Præterea. Omnium bonorum peccata præterita æqualiter erunt abolita: Sed quorundam Sanctorum peccata ſciemus; ſicut Magdalenæ, & Petri, & David. Ergo pari ratione aliorum peccata electorum ſcientur, & multo magis damnatorum.

Reſpondeo dicendum, quod in ultimo, & in communi judicio oportet quod divina juſtitia omnibus evidenter appareat, quæ nunc in pleriſque latet. Sententia autem condemnantis, vel præmiantis juſta eſſe non poteſt, niſi ſecundum merita, vel demerita proferatur. Et ideo ſicut oportet, quod judex, & aſſeſſor judicis merita cauſæ cognoſcant, ad hoc, quod juſtam ſententiam proferant: *ita oportet, ad hoc quod juſta ſententia appareat, quod omnibus ſententiam cognoſcentibus merita innoteſcant*. Unde quia ſicut cuilibet nota erit ſua præmiatio, & ſua damnatio, ita & omnibus aliis innoteſcet, *oportet quod ſicut quilibet ſua merita, vel demerita reducet ad memoriam, ita etiam & aliena ſuæ cognitioni ſubjaceant. Et hæc eſt probabilior, & communior opinio*: Quamvis contrarium Magiſter in littera (4. *d.* 43.) dicat, ſcil. quod peccata, quæ ſunt per pœnitentiam deleta, in judicio aliis non patefient. Sed ex hoc ſequeretur, quod nec etiam pœnitentia de peccatis illis perfecte cognoſcatur: in quo multum detraheretur Sanctorum gloriæ, & laudi divinæ, quæ tam miſericorditer Sanctos liberavit.

Ad primum ergo dicendum, quod omnia merita præcedentia, vel demerita facient aliquam quantitatem in gloria, vel miſeria hominis reſurgentis. Et ideo ex exterioribus viſis poterunt cuncta in conſcientiis videri, & præcipue divina virtute ad hoc operante, ut ſententia judicis juſta omnibus appareat.

Ad ſecundum dicendum, quod merita, vel demerita poterunt aliis oſtendi in ſuis effectibus, ut ex dictis patet, (*ar. præc. ad* 1.) vel etiam in ſeipſis per divinam virtutem; quamvis ad hoc virtus intellectus creati non ſufficiat.

Ad tertium dicendum, quod publicatio peccatorum ad ignominiam peccantis eſt effectus negligentiæ, quæ committitur in omiſſione confeſſionis: Sed

quod peccata Sanctorum revelentur, non poterit eis esse in erubescentiam, vel verecundiam: sicut nec Mariæ Magdalenæ est in confusionem, quod peccata sua publice in Ecclesia recitantur; quia verecundia *est timor ingloriationis*, ut Damas. dicit (*lib.* 2. *orth. fid. c.* 15.) quæ in beatis esse non poterit: Sed talis publicatio erit eis ad magnam gloriam, propter pœnitentiam quam fecerunt: sicut & confessor approbat eum, qui magna scelera fortiter confitetur. Dicuntur autem peccata esse deleta, quia Deus non videt ea ad puniendum.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc quod spectator aliorum peccata inspiciet, in nullo sua confusio minuetur, sed magis augebitur, in alieno vituperio suum vituperium magis agnoscens. Quod enim ex tali casu confusio minuatur, contingit ex hoc, quod verecundia respicit æstimationem hominum, quæ ex consuetudine redditur levior. Sed tunc confusio respicit æstimationem Dei, quæ est secundum veritatem de quolibet peccato, sive sit unius tantum, sive multorum.

APPENDIX.

Ex artic. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, recte insinuatum a, &c. 1. Corint. 4. quod quilibet poterit legere omnia, quæ sunt in conscientia alterius: & sic. *Quoad usque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. Hæc ibi. Ubi secundum *glossam* insinuatur, quod gesta tam bona, quam mala aperta, & nota erunt omnibus. Item a Naum 3. *Revelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam*. Hæc ibi. Ubi sub exemplo civitatis Ninive monstrat, & quidem a fortiori, quid facturus sit circa peccatores in die judicii. A fortiori, inquam, quia judicium generale fiet districtius, seu rigorosius judicio quocumque temporaliter, seu corporaliter contra speciales personas facto. Item Oseæ 2. *Revelabo stultitiam suam in oculis amatorum ejus*. Hæc ibi. Ubi dicito, ut supra. Item ab Isa. 47. *Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum: ultionem capiam, & non resistet mihi homo*. Hæc ibi. Ubi dicto, ut supra. Item a Job 26. *Revelabunt cœli iniquitatem ejus, & terra consurget adversum eum: apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei*. Hæc ibi. Ubi ad literam loquitur de peccatore in die judicii,

cii, de quo dicit, quod *cœli revelábunt iniquitatem ejus*, quia sancti cognoscent illius iniquitates, & dicit, quod *terra consurget adversus eum*; hoc est, quod omnes tam de cœlo, quam de terris existentes, præcognitione iniquitatum ejus irascentur contra eum, quasi ipsum condemnantes, laudando sc. & approbando, tanquam justam sententiam a judice contra ipsum latam, ut dicebatur in corp. Item ab Isa. 45. *Mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua*. Hæc ibi. Ubi secundum aliam translationem dicit, *confitebitur omnis lingua*. Non autem judicia Dei tunc omnis lingua confitebitur, i-dest laudabit, nisi cognosceret judicia ejus esse justa; & non cognosceret per experimentum (quod maxime requiritur ad convincendum impios) nisi cognosceret latentia in conscientia cujusque. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant; & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 375

Utrum omnia merita, vel demerita propria, & aliena uno intuitu ab aliquo videbuntur.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod non omnia merita, vel demerita propria, & aliena ab aliquo uno intuitu videbuntur. Ea enim quæ sigillatim considerantur, non videntur uno intuitu: Sed damnati sigillatim considerabunt sua peccata, & ea plangent. unde dicunt Sap. 5. *Quid nobis profuit superbia*? Ergo non omnia videbunt uno intuitu.

2. Præterea. Philos. dicit in 2. Topic. (*cap. 4. loc. 33. to. 1.*) quod *non contingit simul plura intelligere*: Sed merita, & demerita propria, & aliena non videbuntur nisi intellectu. Ergo non poterunt simul omnia videri.

3. Præterea. Intellectus damnatorum non erit post resurrectionem limpidior, quam nunc sit beatorum, & angelorum, quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species innatas. Sed tali cognitione angeli non vident plura simul. Ergo nec tunc damnati poterunt omnia facta simul videre.

Sed Contra. Super illud Job 8. *induentur confusione*, dicit Glos. (*ordin.*) *Viso judice, mala omnia*

 an-

ante oculos mentis versabuntur : Sed judicem subito videbunt. Ergo similiter mala, quæ commiserunt, & eadem ratione omnia alia.

Præterea. Auguft. 20. de civit. Dei (*c. 14. a med. to. 5.*) habet pro inconvenienti, quod legatur aliquis liber materialis in judicio, in quo facta fingulorum funt fcripta; eo quod nullus valeat æftimare illius libri magnitudinem, vel quanto tempore legi poffet: Sed fimiliter etiam non poffet æftimari tempus, quantum oporteret ponere ad confiderandum omnia merita, & demerita fua, & aliena ab aliquo homine, fi fucceffive diverfa videat. Ergo oportet ponere, quod omnia fimul videat unufquifque.

Refpondeo dicendum, quod circa hoc eft *duplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod omnia merita, & demerita fimul aliquis videbit, fua, & aliena in inftanti: Quod quidem de beatis facile credi poteft; quia omnia in Verbo videbunt; & fic non eft conveniens, quod fimul plura videant: Sed de damnatis, quorum intellectus non eft elevatus, ut poffint Deum videre, & in eo omnia alia, eft magis difficile.

Et ideo *alii* dicunt, quod mali fimul omnia videbunt in genere peccata fua, & aliena: & hoc fufficit ad accufationem illam, quæ debet effe in judicio, vel ad abfolutionem: Non autem videbunt omnia fimul, defcendendo ad fingula. Sed hoc etiam non videtur confonum dictis Auguft. 20. de civ. Dei, (*loc. fup. cit.*) qui dicit, quod omnia mentis intuitu enumerabunt. quod autem in genere cognofcitur, non enumeratur.

Unde poteft eligi media via, quod fingula confiderabunt, non tamen in inftanti, fed in tempore breviffimo, divina virtute ad hoc adjuvante. Et hoc eft, quod dicit Aug. ibid. quod *mira celeritate cernentur*. Nec eft hoc impoffibile; quia in quolibet parvo tempore funt infinita diftantia in potentia.

Et per hoc patet refponfio ad Objecta in utramque partem.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oftendas, merito infinuatum a Matth. 24. quod in breviffimo tempore facta aliena, & propria tunc cognofcentur; & fic: *Sicut fulgur exit ab oriente, & apparet ufque in occidentem: ita erit adventus filii*

filii hominis. Hæc ibi. Item a Luc. 17. *Sicut fulgur coruscans de sub cælo in ea, quæ sub cælo sunt, fulget: ita erit filius hominis in die sua*. Hæc ibi. Patet autem, quod fulguris coruscatio tempore breviffimo fit; unde per antedicta videntur Euangelistæ defignaffe, quod præfentia judicis parvo tempore durabit. Et, cum, durante judicio, fingulis appareant fingulorum acta; per illa eadem videntur denotare, quod ifta eorum cognitio erit intuitu breviffimo, & confequenter breviffimo tempore completa. His tanto plus affentiendum videtur, quanto magis etiam ab *Auguft*. 20. *de civit. Dei*, & a *Gloffa* fuper Job 8. fulcimentum habent, ut patet confideranti arg. 1. & 2. ly *fed contra*. Item a *quæft*. 88. *art*. 2. hic idem fenfus videtur approbari. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta fcripturarum, pro quanto, quod diximus, infinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis viciffim Angelica doctrina hæc & declaretur, & confolidetur.

QUÆSTIO LXXXVIII.

De Judicio generali, tempore, & loco, in quo fiet, in quatuor articulos divisa.

DEinde confiderandum eft de Judicio generali, tempore, & loco, in quo fiet.

Circa quod quæruntur quatuor.

Primo. Utrum generale judicium fit futurum.
Secundo. Utrum quantum ad difceptationem fiet per vocalem locutionem.
Tertio. Utrum fiet tempore ignoto.
Quarto. Utrum fiet in valle Jofaphat.

ARTICULUS I. 376

Utrum generale Judicium fit futurum.

S. Th. 4. d. 47. q. 1. a. 1. q. 1. & feq.

AD Primum fic proceditur. Videtur, quod generale Judicium non fit futurum. Quia, ut dicitur Nahum 1. (*verfic. 9. fecundum verfion. LXX.*) *non judicabit Deus bis in idipfum*: Sed nunc Deus judicat de fingulis hominum operibus, dum poft mortem unicuique pœnas, vel præmia pro meritis

tribuit, & dum etiam quosdam in hac vita pro bonis, vel malis operibus præmiat, vel punit. Ergo videtur, quod non sit aliud judicium futurum.

2. Præterea. In nullo judicio executio sententiæ præcedit judicium: Sed sententia divini judicii quoad homines est de adeptione regni, vel exclusione a regno, ut patet Matth. 25. Ergo cum modo aliqui adipiscantur regnum æternum, & quidam excludantur ab ipso perpetuo, videtur quod aliud judicium non sit futurum.

3. Præterea. Propter hoc aliqua in judicium oportet adduci, quia dubium est, quid de eis definiendum sit: Sed ante finem mundi determinata est unicuique damnatorum sua damnatio, & cuique Sanctorum sua beatitudo. Ergo &c.

Sed Contra: Matthæi 11. dicitur: *Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam.* Ergo post resurrectionem aliquod judicium fiet.

Præterea. Jo. 5. dicitur: *Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Ergo videtur, quod post resurrectionem aliquod judicium sit futurum.

Respondeo dicendum, quod sicut operatio pertinet ad rerum principium, quo producuntur in esse; ita judicium pertinet ad terminum, quo res ad finem suum perducentur. Distinguitur autem *duplex* Dei operatio. *Una*, qua res primitus in esse produxit, instituens naturam, & distinguens ea quæ ad completionem ipsius pertinent, a quo quidem opere Deus dicitur quievisse, Genes. 2. *Alia* ejus operatio est, qua operatur in gubernatione creaturarum, de qua Joan. 5. „ Pater meus usque modo operatur, „ & ego operor. Et ita etiam *duplex* ejus judicium „ distinguitur, ordine tamen converso. *Unum*, „ quod respondet operi gubernationis, quæ sine ju- „ dicio esse non potest; per quod quidem judicium „ unusquisque singulariter pro suis operibus judica- „ tur, non solum secundum quod sibi competit, „ sed etiam secundum quod competit gubernationi „ universi. „ Unde differtur unius præmiatio pro utilitate aliorum, ut patet Hebr. 11. & pœnæ unius ad profectum alterius cedunt. *Unde necesse est, ut sit* aliud *judicium universale correspondens ex adverso primæ rerum productioni in esse*; ut videl. sicut tunc omnia processerunt immediate a Deo, ita tunc ultima completio mundo detur, unoquoque accipiente finaliter, quod ei debetur secundum seipsum.

ipſum. Unde & in illo judicio apparebit manifeſte divina juſtitia quantum ad omnia, quæ nunc ex hoc occultantur, quod interdum de uno diſponitur ad utilitatem aliorum, aliter quam manifeſta opera exigere videantur. *Unde etiam & tunc erit univerſalis ſeparatio bonorum a malis*; quia ulterius non erit locus, ut mali per bonos, vel boni per malos proficiant; propter quem profectum interim commixti inveniuntur boni malis, quoadusque ſtatus hujus vitæ per divinam providentiam gubernatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quilibet homo & eſt ſingularis quædam perſona, & eſt pars totius generis humani: Unde & *duplex* ei judicium debetur: *Unum* ſingulare, quod de eo fiet poſt mortem, quando recipiet juxta ea quæ in corpore geſſit, quamvis non totaliter; quia non quoad corpus, ſed quoad animam tantum: *Aliud* judicium debet eſſe de eo, ſecundum quod eſt pars totius humani generis: ſicut aliquis judicari dicitur ſecundum humanam juſtitiam, etiam quando judicium datur de communitate, cujus ipſe eſt pars. Unde & tunc quando fiet univerſale judicium totius humani generis per univerſalem ſeparationem bonorum a malis, etiam quilibet per conſequens judicabitur. Nec tamen Deus judicabit *bis in idipſum*: quia non duas pœnas pro uno peccato inferet: ſed pœna, quæ ante judicium complete inflicta non fuerat, in ultimo judicio complebitur, poſtquam impii cruciabuntur quoad corpus, & animam ſimul.

Ad ſecundum dicendum, quod propria ſententia illius generalis judicii eſt univerſalis ſeparatio bonorum a malis, quæ illud judicium non præcedet: Sed etiam nunc quoad particularem ſententiam uniuſcujuſque, non plene præceſſit judicii effectus: quia etiam boni amplius poſt judicium præmiabuntur, tum ex gloria corporis adjuncta, tum ex numero Sanctorum completo: & mali etiam plus torquebuntur ex adjuncta pœna corpori, & impleto in pœnis numero damnatorum; quia quanto cum pluribus ardebunt, tanto magis ardebunt.

Ad tertium dicendum, quod univerſale judicium magis directe reſpicit univerſalitatem hominum, quam ſingulos judicandorum, ut dictum eſt. (*in corp. art.*) Quamvis ergo cuilibet homini ante judicium erit certa notitia de ſui damnatione, vel præmio; non tamen omnibus omnium damnatio, vel præmium innoteſcet. Unde judicium neceſſarium erit.

AR-

APPENDIX.

EX a. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Davidicorum*, *Flagellantium*, *Samaritanorum*, *Sadducæorum*, *Barbarianorum*, *Gnosticorum*, *Albanensium*, dicentium: judicium universale extremum non esse futurum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, merito illam damnari a Joan. 5. *Qui in monumentis sunt, procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala, in resurrectionem judicii*. Hæc ibi. Vide, quod post resurrectionem in monumentis restat judicium, quo aliqui ad vitam æternam, alii ad judicium, idest supplicium æternum addicuntur. Item a Matth. 25. *Cum venerit filius hominis in sede majestatis suæ*, &c. *tunc congregabuntur ante eum omnes gentes*, &c. *Tunc dicet Rex; esurivi, sitivi*, &c. *& dedistis, vel non dedistis*, &c. *Venite benedicti patris mei, Ite maledicti in ignem æternum*. Hæc ibi. Ecce judicium universale manifestissime per omnia ibi declaratum. Item a regul. catholicæ fidei, quæ ponuntur in lib. B. Augustini, de fid. ad Petr. c. 28. „ firmissime tene, & nullatenus dubites, Christum filium Dei ad judicandos vivos, „ & mortuos venturum, ut homines, quos suæ „ gratiæ dono hic gratis per fidem justificat, eisdemque justificatis in fide; & charitate sanctæ „ matris ecclesiæ usque in finem perseverantiam donat, in suo adventu resuscitet, & glorificet, & „ secundum promissionem suam æquales sanctis Angelis faciat, & ad eum statum perducat, in quo „ ab ipsa perfectione deinceps mutari non possint. „ Ubi diversa erit sanctorum gloria, sed una erit „ omnium vita æterna. Diabolum vero, & Angelos ejus in ignem æternum a Christo esse mittendos, ubi nunquam carebunt pœna, quam eis „ præparavit divina justitia. Cum ipso etiam diabolo impios homines pro eo, quia eum in malis „ operibus imitati sunt, & ante finem præsentis „ vitæ congruam pœnitentiam non egerunt, resumptis corporibus, supplicio æternæ combustionis „ arsuros. „ Hæc ibi. Ubi multa etiam advertet prudens lector, quæ ad supradicta valebunt. Item a Symbolo fidei Apostolorum. *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*. Hæc ibi. Quibus subscribit Athanasius in suo Symbolo. *Quicumque vult salvus esse*, &c. quod est compendiosa regula fidei, teste Concil. *Florentin.* in decret. *Eugenii IV.* Armen.

men. dato . *Tertio* habes : quomodo per rationem prædicta scripturarum , & Patrum , pro quanto judicium generale futurum esse insinuant, & intelligas & defendas. *Quarto* vides: quomodo ex his vicissim Angelica hæc doctrina & declaretur , & consolidetur .

ARTICULUS II. 377

Utrum judicium fiet per locutionem vocalem.

AD Secundum sic proceditur . Videtur , quod judicium illud , quantum ad disceptationem , & sententiam , fiet per locutionem vocalem . Quia , ut Aug. dicit 20. de civ. Dei , (*cap. 1. ante med. to. 5.*) *Per quot dies futurum hoc judicium tendatur, incertum est*: Sed non esset incertum , si illa quæ in judicio dicuntur futura , tantum mentaliter complerentur. Ergo judicium illud vocaliter fiet , & non solum mentaliter .

2. Præterea. Gregorius dicit , (*lib. 26. Mor. c. 20. inter princ. & med.*) & habetur in littera : (*4. d. 47.*) *Illi saltem verba judicis audient, qui ejus fidem verbo tenuerunt:* Hoc autem non potest intelligi de verbo interiori, quia sic omnes verba judicis audient; quia omnibus & bonis , & malis notaerunt omnia facta aliorum . Ergo videtur , quod judicium illud vocaliter peragetur .

3. Præterea. Christus secundum formam hominis judicabit, in qua corporaliter ab omnibus possit videri . Ergo eadem ratione videtur , quod corporali voce loquetur, ut ab omnibus audiatur .

Sed Contra . August. dicit 20. de civ. Dei , (*cap. 14. a med. to. 5.*) quod liber vitæ , de quo Apoc. 20. „ vis quædam intelligenda est divina , qua fiet , „ ut cuique opera sua bona , vel mala ad memo- „ riam cuncta revocentur , & mentis intuitu mira „ celeritate cernantur , ut accuset , vel excuset scien- „ tia conscientiam ; atque ita simul & omnes , & „ singuli judicentur : „ Sed si vocaliter discuterentur merita singulorum , non possent omnes , & singuli judicari simul . Ergo videtur , quod illa discussio non erit vocalis .

Præterea . Sententia proportionaliter debet testimonio respondere : Sed testimonium , & accusatio , & excusatio erit mentalis . unde Rom. 2. „ Testimo- „ nium illis reddente conscientia ipsorum , & inter „ se invicem cogitationum accusantium , aut etiam „ defendentium, in die cum judicabit Deus occulta

„ ho-

„ hominum. „ Ergo videtur, quod illa sententia, & totum judicium mentaliter compleatur.

Respondeo dicendum, quod „ quid circa hanc quęstionem sit verum, pro certo definiri non potest: „ Tamen probabilius æstimatur, quod totum illud „ judicium & quoad discussionem, & quod accusationem malorum, & commendationem bonorum, „ & quoad sententiam de utrisque, mentaliter perficietur. „ Si enim vocaliter singulorum facta narrarentur, inæstimabilis magnitudo temporis ad hoc exigeretur: Sicut etiam August. dicit 20. de civ. Dei, (*loc. cit.*) quod *si liber*, ex cujus scriptura omnes judicabuntur, ut dicit Apoc. 20. *carnaliter cogitetur, quis ejus magnitudinem, aut longitudinem valeat æstimare? aut quanto tempore legi poterit liber, in quo scriptæ sunt universæ vitæ universorum?* Non autem minus tempus requiritur ad narrandum ore tenus singulorum facta, quam ad legendum, si essent in libro materiali scripta. Unde probabile est, quod illa quæ dicuntur Matth. 25. non vocaliter, sed mentaliter intelligenda sint esse perficienda.

Ad primum ergo dicendum, quod pro tanto dicit August. quod *incertum est, per quot dies hoc judicium tendatur*, quia non est determinatum, utrum mentaliter, vel vocaliter perficiatur. Si enim vocaliter perficeretur prolixum tempus ad hoc exigeretur: si autem mentaliter, in momento fieri poterit.

Ad secundum dicendum, quod etiamsi judicium fiat mentaliter tantum, verbum Gregorii salvari poterit: quia etsi omnibus innotescent sua, & aliorum facta, divina virtute hoc faciente, quæ in Euangelio *locutio* dicitur: tamen illi qui fidem habuerunt, quam ex verbis Dei conceperunt, ex ipsis verbis judicabuntur: quia dicitur Rom. 2. *Qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.* Unde quodam speciali modo dicetur aliquid his, qui fuerunt fideles, quod non dicetur infidelibus.

Ad tertium dicendum, quod Christus corporaliter apparebit, ut ab omnibus corporaliter judex cognoscatur; quod quidem subito fieri poterit. Sed locutio, quæ tempore mensuratur, requireret immensam temporis longitudinem, si vocali locutione judicium perageretur.

AP-

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a, &c. ut *q* 87. *art.* 3. *appen.* Hoc tamen observato, quod, sicut ibi dicta applicantur ad notitiam tantum conscientiarum: ita hic debent applicari & ad illam, & ad discussionem, seu examen, meritorum, & ad accusationem malorum, & commendationem bonorum, & sententiam simul. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, locutionem vocalem quoad illa non fore, sed mentalem, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 378

Utrum tempus futuri judicii sit ignotum.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod tempus futuri judicii non sit ignotum. Sicut enim Sancti Patres expectabant primum adventum, ita nos expectamus secundum: Sed Sancti Patres sciverunt tempus primi adventus; sicut patet per numerum hebdomadarum, qui describitur Dan. 9. unde & reprehenduntur Judæi, quod tempus adventus Christi non cognoverint; ut patet Luc. 12. *Hypocritæ faciem cœli, & terræ nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis?* Ergo videtur, quod etiam nobis esse debeat determinatum tempus secundi adventus, quo Deus ad judicium veniet.

2. Præterea. Per signa devenimus in cognitionem signatorum: Sed de futuro judicio multa signa nobis proponuntur in Scriptura; ut patet Matth. 24. & Lucæ 21. & Marci 13. Ergo in cognitionem illius temporis possumus pervenire.

3. Præterea. Dicit Apost. 1. Corinth. 10. *Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt.* & 1. Joan. 2. *Filioli, novissima hora est* &c. Cum ergo jam longum tempus transierit, ex quo dicta hæc sunt, videtur quod saltem nunc scire possumus, quod ultimum judicium sit propinquum.

4. Præterea. Tempus judicii non oportet esse occultum, nisi propter hoc quod quilibet solicitus se ad judicium præparet, dum determinatum tempus ignorat: Sed eadem solicitudo remaneret etiam si certum esset: quia cuique incertum est tempus suæ mortis,

tis, *in quo*, ſicut dicit Aug. in Epiſt. ad Eſychium (*quæ eſt* 80. *parum a princ. to. 2.*) *quemcunque invenerit ſuus noviſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi noviſſimus dies*. Ergo non eſt neceſſarium, tempus judicii eſſe occultum.

Sed Contra eſt, quod dicitur Marci 13. *De die illo, vel hora nemo ſcit, nec Angeli in cælo, nec Filius, niſi Pater*: Dicitur autem Filius neſcire, inquantum nos ſcire non facit.

Præterea. 1. Theſſal. 5. *Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet*. Ergo videtur, cum adventus furis in nocte ſit omnino incertus, quod dies ultimi judicii ſit omnino incertus.

Reſpondeo dicendum, quod Deus per ſcientiam ſuam eſt cauſa rerum. *Utrumque autem creaturis communicat; dum & rebus tribuit virtutem agendi alias res, quarum ſunt cauſæ, & quibuſdam etiam cognitionem rerum præbet*: *Sed in utraque aliqua ſibi reſervat*. operatur enim quædam, in quibus nulla creatura ei cooperatur: & ſimiliter cognoſcit quædam, quæ a nulla pura creatura cognoſcuntur. Hæc autem nulla alia magis eſſe debent, quam illa quæ ſoli divinæ ſubjacent poteſtati, in quibus nulla creatura ei cooperatur: Et hujuſmodi eſt finis mundi, in quo erit dies judicii. non enim per aliquam cauſam creatam mundus finietur, ſicut etiam eſſe incepit immediate a Deo. *Unde decenter cognitio finis mundi ſoli Deo reſervatur*. Et hanc rationem videtur ipſe Dominus aſſignare Act. 1. *Non eſt*, inquit, *veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*: quaſi diceret, *quæ ſoli poteſtati ejus reſervata ſunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod in primo adventu Chriſtus venit occultus, ſecundum illud Iſa. 45. *Vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael ſalvator*. Et ideo ut a fidelibus cognoſci poſſet, oportuit determinate tempus determinare. Sed in ſecundo adventu veniet manifeſte, ut dicitur in Pſ. 49. *Deus manifeſte veniet* &c. Et ideo circa cognitionem adventus ipſius error eſſe non poterit. Et propter hoc non eſt ſimile.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut dicit Auguſtin. in Epiſt. de die judicii ad Eſychium, (*quæ eſt* 80. *aliquant. ante med. to. 2.*) *Signa, quæ in Euangeliis ponuntur, non omnia pertinent ad ſecundum adventum, qui erit in fine; ſed quædam eorum pertinent ad tempus Hieruſalem deſtructionis, quæ jam præteriit; quædam vero, & plura pertinent ad adventum, quo quotidie venit in Eccleſiam, eam viſitans*

tans

tans spiritualiter, prout nos inhabitat per fidem, & amorem. Nec illa quæ in Euangeliis, vel in Epistolis ponuntur ad ultimum adventum spectantia, ad hoc possunt valere, ut determinate tempus judicii possit agnosci; quia illa pericula, quæ prænuntiantur, nuntiantia vicinum Christi adventum, etiam a tempore primitivæ Ecclesiæ fuerunt, quandoque intensius, quandoque remissius. Unde & ipsi dies Apostolorum dicti sunt novissimi dies; ut patet Act. 2. ubi Petrus exponit illud verbum Joelis 2. *Erit in novissimis diebus* &c. pro tempore illo: & tamen ex illo tempore jam tempus plurimum transivit; & quandoque plures, & quandoque pauciores tribulationes in Ecclesia fuerunt. Unde non potest determinari, quantum tempus sit futurum, nec de mense, nec de anno, nec de centum, nec de mille annis, ut August. in eodem libro (*seu epist. cit. a med.*) dicit. Sed etsi credantur in fine hujusmodi pericula magis abundare, non potest tamen determinari, quæ sit illa quantitas periculorum, quæ immediate diem judicii præcedet, vel Antichristi adventum; cum etiam circa tempora primitivæ Ecclesiæ fuerint persecutiones aliquæ adeo graves, & corruptiones errorum adeo abundarent, quod ab aliquibus tunc vicinus expectaretur, vel imminens Antichristi adventus; sicut dicitur in Ecclesiastica historia, (*Euseb. l. 6. c. 6.*) & in lib. Hieronym. de Viris illustribus. (*cap. Judas de septuaginta &c.*)

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod dicitur, *novissima hora est*, vel ex similibus locutionibus, quæ in Scriptura leguntur, non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri. Non enim est dictum ad significandum aliquam brevem horam temporis, sed ad significandum novissimum statum mundi, qui est quasi novissima ætas; quæ quanto temporis spatio duret, non est definitum; cum etiam nec senio, quod est ultima ætas hominis, sit aliquis certus terminus definitus, cum quandoque inveniatur durare, quantum omnes præcedentes ætates, vel plus, ut dicit Augustin. in lib. 83. QQ. (*q. 58. a med. to. 4.*) Unde etiam Apost. 2. ad Thessal. 2. excludit falsum intellectum, quem quidam ex suis verbis conceperant, ut crederent diem Domini jam instare.

Ad quartum dicendum, quod etiam suppposita mortis incertitudine, *dupliciter* ad vigilantiam valet incertitudo judicii: *Primo* quantum ad hoc quod ignoratur, utrum etiam tantum differatur, quantum est hominis vita; ut sic ex duabus partibus incertitudo majorem diligentiam faciat: *Secundo* quantum

tum ad hoc quod homo non gerit solum sollicitudinem de persona sua, sed de familia, vel civitate, vel regno, aut tota Ecclesia, cui non determinatur tempus durationis secundum hominis vitam. Et tamen oportet, unumquodque horum hoc modo disponi, ut dies Domini non inveniat imparatos.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas errorem temerarium quorundam, ut ponit Alphon. Castr. *de just. hær. pænit. lib.* 1. *cap.* 3. dicentium, quod judicii dies erit infra annum. Item errorem, &c. ut *quæst.* 73. *art.* 1. *append.* & *quæst.* 77. *art.* 2. *append. Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, errores prædictos merito damnari a 1. Thessalon. 5. *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*. Hæc ibi. Item a Matth. 24. *De die illo, vel hora, nemo scit, neque angeli cælorum, nisi pater solus*. Hæc ibi. Item a *quæst.* 73. *art.* 1. *append.* & *quæst.* 73. *art.* 2. *append.* ubi etiam videbis expositionem rectam dicti præcedentis *Matth.* ne quando cadas in errorem *Ignoitarum* (Prat. *Ignoitæ*) dicentium, Filium Dei ignorare diem ultimum. Item a Luc. 17. *Sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus filii hominis. Edebant, & bibebant, & uxores ducebant, & dabantur ad nuptias usque in diem, qua intravit Noe in arcam, & venit diluvium, & perdidit omnes. Similiter, sicut factum est in diebus Loth: edebant, & bibebant, emebant, & vendebant, plantabant, & ædificabant: qua die autem exiit Loth a Sodomis, pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit, qua die Filius revelabitur*. Hæc ibi. Item a Concil. *Lateranensi* sub *Leone X.* sess. 11. *Tempus præfixum futurorum malorum vel Antichristi adventum, aut certum diem judicii prædicare, vel asserere nequaquam præsumant, cum Veritas dicat, non esse nostrum nosse tempora, vel momenta*, &c. *Si qui autem contra præmissorum aliquod committere quicquam ausi fuerint, excommunicationis sententiam incurrant, a qua, nonnisi a Romano Pontifice absolvantur. Et eis prædicationis officium interdictum esse perpetuo decernimus; non obstantibus quibuscumque*. Hæc ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, & Patrum, pro quanto tempus generalis judicii esse ignotum insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim An-

Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS IV. 379

Utrum judicium fiet in valle Josaphat.

S. Thom. 4. dist. 48. q. 1. art. 4.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod judicium non fiet in valle Josaphat, aut in loco circumstante. Quia ad minus oportet omnes judicandos in terra stare, eos autem tantum elevari in nubibus, quorum erit judicare: Sed tota terra promissionis capere non posset multitudinem judicandorum. Ergo non potest esse, quod circa vallem illam sit futurum judicium.

2. Præterea. Christo in humanitate datum est judicium, ut juste judicet: quia injuste judicatus est in prætorio Pilati, & sententiam injusti judicii in Golgotha suscepit. Ergo loca illa magis debent ad judicium determinari.

3. Præterea. Nubes fiunt ex resolutione vaporum: Sed tunc nulla erit evaporatio, vel resolutio. Ergo non poterit esse, quod *justi in nubibus obviam Christo in aera rapiantur*: & sic oportebit & bonos, & malos esse in terra: & ita multo amplior locus requiretur, quam sit vallis ista.

Sed Contra est, quod dicitur Joelis 3. „ Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem „ Josaphat, & disceptabo ibi cum eis.

Præterea. Act. 1. dicitur: *Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, ita veniet*: Sed ipse ascendit in cœlum de monte Oliveti, qui præeminet valli Josaphat. Ergo & circa loca illa ad judicandum veniet.

Respondeo dicendum, quod qualiter illud judicium sit futurum, & quomodo homines ad judicium convenient, non potest multum per certitudinem sciri: *Tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis, quod circa locum montis Oliveti descendet, sicut & inde ascendit*; ut idem esse ostendatur qui descendit, & qui ascendit.

Ad primum ergo dicendum, quod magna multitudo in parvo spatio comprehendi potest. Sufficit autem ponere quantumcunque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem judicandorum; dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui

qui in aere præeminens, & maxima claritate refulgens, a longinquo inspici poterit.

Ad secundum dicendum, quod quamvis Christus per hoc quod judicatus est injuste, judiciariam potestatem meruerit non tamen judicabit in forma infirmitatis, in qua injuste judicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit. Unde locus ascensionis magis competit judicio, quam locus ubi condemnatus est.

Ad tertium dicendum, quod nubes hic appellantur, ut dicunt quidam, quædam densitates lucis resplendentis a corporibus Sanctorum, & non aliquæ evaporationes ex terra, & aqua.

Vel potest dici, quod nubes illæ generabuntur divina virtute, ad ostendendum conformitatem in adventu ad judicium, & ascensionem; ut qui ascendit in nube, ad judicium veniat. Nubes etiam propter refrigerium indicat misericordiam judicantis.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Joel. 3. & *art. 1.* quod judicium fiet in valle Josaphat; & sic: *Congregabo omnes gentes*, &c. Item: *Quemadmodum vidistis eum ascendentem*, &c. ut in argum. *Sed contra*, ubi circa auctoritatem Joelis nota, quod congregatio omnium gentium non virtute præcisa angelorum colligentium pulveres fiet, sed concurrente principaliter speciali Dei virtute. Sic enim intelligitur ly *congregabo*, videlicet principaliter ego talis congregationis ero auctor. Circa auctoritatem vero Actuum nota, quod secundum Divum Thomam ly *ita veniet* significat etiam locum, quo venturus est. Colligendo igitur plures ejus expositiones, dicemus, quod ly *ita veniet* significat Christum esse venturum & in forma humanitatis, & in ea gloriosa, & concomitantibus angelis, atque animabus, sic enim ascendit, ex Psal. 46. *ascendit Deus*, &c. & Psal. 67. *Ascendisti in altum*, &c. & circa locum vallis Josaphat, *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXXIX.

De judicantibus, & judicatis in judicio generali, in octo articulos divisa.

DEinde considerandum est de judicantibus, & judicatis in judicio generali.

Circa quod quæruntur octo.

Primo. Utrum aliqui homines judicaturi sint cum Christo.
Secundo. Utrum voluntariæ paupertati correspondeat judiciaria potestas.
Tertio. Utrum etiam angeli sint judicaturi.
Quarto. Utrum dæmones exequentur sententiam judicis in damnatos.
Quinto. Utrum omnes homines in judicio comparebunt.
Sexto. Utrum aliqui boni judicandi sint.
Septimo. Utrum aliqui mali.
Octavo. Utrum etiam angeli sint judicandi.

ARTICULUS I. 380

Utrum aliqui homines judicabunt cum Christo.

S. Th. 4. d. 47. q. 1. ar. 2. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod nulli homines judicabunt cum Christo. Joan. 5. *Pater omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium* &c. Sed honorificentia talis non debetur alicui, nisi Christo. Ergo &c.

2. Præterea. Quicunque judicat, habet auctoritatem super illud quod judicat: Sed ea, de quibus debet esse futurum judicium, sicut merita, & demerita humana, soli divinæ auctoritati subsunt. Ergo nulli competit de his judicare.

3. Præterea. Judicium illud non exercebitur vocaliter, sed mentaliter, ut probabilius æstimatur: Sed hoc quod cordibus hominum omnium notificentur merita, & demerita, quod est quasi accusatio, vel commendatio; vel retributio pœnæ, & præmii, quod est quasi sententiæ prolatio, sola divina virtute fiet. Ergo nulli alii judicabunt, nisi Christus, qui est Deus.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 19. *Sedebitis*

tis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Ergo &c.

Præterea. Isa. 3. *Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui*. Ergo videtur, quod etiam alii judicabunt cum Christo.

Respondeo dicendum, quod judicare *multipliciter* dicitur. *Uno modo* quasi causaliter; ut dicatur illud judicare, unde apparet aliquis judicandus. „ Et secundum hoc aliqui dicuntur judicare comparatione, inquantum ex comparatione aliorum aliqui judicandi ostenduntur; *sicut patet Matth*. 12. Viri Ninivitæ surgent in judicio, &c. Sed sic judicare in judicio comuniter & bonorum, & malorum est. *Alio modo* dicitur judicare, quasi interpretative, interpretamur enim aliquem facere, qui facienti consentit. Unde illi qui consentient Christo judici, ejus sententiam approbando, judicare dicentur. *Et sic judicare erit omnium electorum*. Unde dicitur Sap. 3. *Judicabunt justi nationes*. *Tertio modo* dicitur aliquis judicare quasi assessorie, & per similitudinem; quia sc. similitudinem judicis habet; inquantum sedet in loco eminenti, sicut judex: Et sic assessores dicuntur judicare. Et secundum hunc modum dicunt quidam, quod perfecti viri, quibus judiciaria potestas promittitur Matth. 19. judicabunt, sc. per honorabilem assessionem; quia superiores cæteris apparebunt in judicio, obviantes *Christo in aera*. Sed istud non videtur sufficere ad promissionem Domini complendam, qua dicitur, (*Matt*. 19.) *Sedebitis judicantes*. videtur enim judicium confessioni superaddere. Et ideo est *quartus* modus judicandi, qui perfectis viris conveniet, inquantum in eis continentur decreta divinæ justitiæ, ex quibus homines judicabuntur; sicut si liber, in quo continetur lex, judicare dicatur. Unde Apocal. 20. *Judicium sedit, & libri aperti sunt*. Et per hunc modum hanc judicationem Richardus de sancto Vict. exponit. *In Tract. de Judiciar. potest. circa med*.) Unde dicit: „ Qui divinæ contemplationi assistunt, qui in libro sapientiæ quotidie legunt, velut in cordium voluminibus transcribunt, quicquid jam perspicua veritatis intelligentia comprehendunt. *Et infra*. Quid vero sunt judicantium corda, divinitus in omnem veritatem edocta, nisi quædam Canonum decreta? „ Sed quia judicare importat actionem in alium procedentem, ideo, proprie loquendo, judicare dicitur, qui sententiam loquendo in alterum fert. Sed hoc *dupliciter* contingit. *Uno modo* ex propria auctorita-

te.

te: Et hoc est illius, qui habet dominium in alios, & potestatem, cujus regimini subduntur qui judicantur: unde ejus est in eos jus ferre. *Et sic judicare est solius Dei*. *Alio modo* judicare est sententiam alterius auctoritate latam in aliorum notitiam ducere, quod est sententiam latam pronuntiare. *Et hoc modo perfecti viri judicabunt*; quia alios ducent in cognitionem divinę justitiæ, ut sciant quid juste pro meritis eis debeatur; ut sic ipsa revelatio justitiæ dicatur judicium. Unde dicit Richardus de sancto Victore: (*loc. cit.*) „ Judices „ coram judicandis decretorum suorum libros aperire, est ad cordium suorum inspectionem inferiorum quorumlibet visum admittere, sensumque „ suum in his, quæ ad judicium pertinent, revelare.

Ad primum ergo dicendum, quod objectio illa procedit de judicio auctoritatis, quod soli Christo convenit.

Et similiter dicendum est ad Secundum.

Ad tertium dicendum, quod non est inconveniens, aliquos Sanctorum aliis quædam revelare; vel per modum illuminationis, sicut superiores Angeli inferiores illuminant; vel per modum locutionis, sicut inferiores superioribus loquuntur.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse, quod aliqui simul cum Christo judicabunt, ab Isa. 3. *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui*. Hæc ibi. Ubi per seniores intelligit non quoscumque electos, sed perfectiores. Unde accipit ly *seniores*, non ut dicit numerum annorum, sed prudentiam & sanctitatem, supra ex *quæst.* 81. *artic.* 1. Item a Matth. 19. *Sedebitis super sedes judicantes duodecim tribus Israel*. Hæc ibi. Ubi per ly *duodecim tribus Israel* intelligit totum mundum. Nam duodecim tribus Israel secundum carnem fuerunt filius Dei primogenitus, *Exod.* 4. quibus cadentibus a servitio Dei subrogati retinent nomen illud primævum, & dicuntur filii Israel secundum promissionem, *Rom.* 9. Si viri ergo perfecti judicabunt fideles. ergo a fortiori judicabunt infideles, & sic totum mundum. Et hoc voluit significare Dominus in Matth. Item 1. Corinth 6. *Sancti de hoc mundo judicabunt*. Item Luc. 11. *Regina austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam*: Hæc ibi. *Secun-*

cundo habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS II. 381

Utrum judiciaria potestas correspondeat voluntariæ pauperati.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod judiciaria potestas non correspondeat voluntariæ paupertati. Hæc enim solum duodecim Apostolis est promissa. Matth. 19. *Sedebitis super sedes duodecim judicantes* &c. Cum ergo non omnes voluntarie pauperes sint Apostoli, videtur quod non omnibus judiciaria potestas respondeat.

2. Præterea. Majus est offerre sacrificium Deo de proprio corpore, quam de exterioribus rebus. Sed martyres, & etiam virgines offerunt de proprio corpore sacrificium Deo; voluntarie autem pauperes de exterioribus rebus. Ergo sublimitas judiciariæ potestatis magis respondet martyribus, & virginibus, quam voluntarie pauperibus.

3. Præterea. Joan. 5. *Est qui accusat vos, Moyses, in quo speratis vos*, Glossa (*interlin.*) *quia voci ejus non creditis*. Et Joan. 12. *Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die*. Ergo ex hoc quod aliquis proponit legem, vel verbum exhortationis ad instructionem morum, habet quod judicet contemnentes: Sed hoc est doctorum. Ergo doctoribus magis competit, quam voluntarie pauperibus.

4. Præterea. Christus ex hoc quod injuste judicatus est, inquantum homo, meruit ut sit judex omnium in humana natura: Joan. 5. *Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est*: Sed *qui persecutionem patiuntur propter justitiam*, injuste judicantur. Ergo judiciaria potestas magis competit eis, quam pauperibus.

5. Præterea. Superior non judicatur ab inferiori: Sed multi licite divitiis utentes erunt majoris meriti multis voluntarie pauperibus. Ergo voluntarie pauperes non judicabunt, ubi illi judicabuntur.

Sed Contra, Job 36. *Non salvat impios, & judicium pauperibus tribuit*. Ergo pauperum est judicare.

Præterea. Matth. 19. super illud. *Vos qui reliquistis*

stis omnia &c. dicit Gloss. (*ord.*) *Qui reliquerunt omnia, & secuti sunt Deum, hi judices erunt: qui licita habentes recte usi sunt, judicabuntur:* Et sic idem quod prius.

Respondeo dicendum, *quod paupertati debetur judiciaria potestas specialiter propter tria. Primo* ratione congruitatis: quia voluntaria paupertas est eorum, qui omnibus quæ mundi sunt contemptis, soli Christo inhærent: & ideo non est in eis aliquid, quod eorum judicium a justitia deflectat. unde idonei ad judicandum redduntur, quasi veritatem justitiæ præ omnibus diligentes. *Secundo* per modum meriti: quia humilitati respondet exaltatio pro merito. Inter omnia autem, quæ hominem in hoc mundo despectum faciunt, præcipuum est paupertas. Unde & pauperibus excellentia judiciariæ potestatis promittitur, ut sic qui propter Christum se humiliat, exaltetur. *Tertio*, quia paupertas disponit ad prædictum modum judicandi. Ex hoc enim aliquis Sanctorum judicare dicetur, ut ex dictis patet, (*a. præc.*) quia cor habebit edoctum omni divina veritate, quam aliis potens erit manifestare. In progressu autem ad perfectionem primum quod relinquendum occurrit, sunt exteriores divitiæ; quia hæc sunt ultimo acquisita. quod autem ultimum in generatione est, primum est in destructione. Unde & inter beatitudines, quibus est progressus ad perfectionem, prima ponitur paupertas. Et sic paupertati respondet judiciaria potestas, in quantum est prima dispositio ad perfectionem prædictam. Et hinc est, quod non quibuscumque pauperibus etiam voluntarie repromittitur potestas prædicta, sed illis, qui relinquentes omnia sequuntur Christum secundum perfectionem vitæ.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut August. dicit 20. de Civit. Dei: (*c.* 5. *ante med. to.* 5.) *Nec quoniam super duodecim sedes sessuros ait esse, duodecim solos homines cum ipso judicaturos putare debemus: alioquin quoniam in locum Judæ proditoris Apostolum Matthiam legimus ordinatum, Paulus, qui plus aliis laboravit, ubi ad judicandum sedeat, non habebit.* Unde *duodenario numero*, ut ibidem indicat, *significata est universa judicantium multitudo, propter duas partes septenarii, sc. tria, & quatuor, quæ in se ducta faciunt duodenarium.* Duodenarius autem est numerus perfectus, propter hoc quod consistit ex duplici senario, qui est numerus perfectus.

Vel quoad litteram duodecim Apostolis loqueba-

 tur,

tur, in quorum persona hoc omnibus eorum sequacibus promittebat.

Ad secundum dicendum, quod virginitas, & martyrium non ita disponunt ad remedium in corde decreta divinæ justitiæ, sicut paupertas; sicut e contrario exteriores divitiæ ex sua solicitudine suffocant verbum Dei, sicut dicitur Lucæ 8.

Vel dicendum, quod paupertas non sola sufficit ad meritum judiciariæ potestatis, sed est prima pars perfectionis, cui respondet judiciaria potestas. Unde inter ea quæ sequuntur ad paupertatem, ad perfectionem spectantia, possunt computari & virginitas, & martyrium, & omnia perfectionis opera: Non tamen sunt ita principalia, sicut paupertas: quia principium rei est maxima pars ejus.

Ad tertium dicendum, quod ille qui legem proposuit, aut exhortatus est ad bonum, judicabit, causaliter loquendo; quia per comparationem ad verba ab ipso prolata, vel proposita alii judicabuntur. Et ideo non respondet proprie potestas judiciaria prædicationi, vel doctrinæ.

Vel dicendum secundum quosdam, quod tria requiruntur ad potestatem judiciariam: *Primo* abdicatio temporalium curarum, ne impediatur animus a sapientię perceptione: *Secundo* requiritur habitus continens divinam justitiam scitam, & observatam: *Tertio*, quod illam justitiam alios quis docuerit: Et sic doctrina erit perfectio complens meritum judiciariæ potestatis.

Ad quartum dicendum, quod Christus in hoc quod injuste judicatus est, seipsum humiliavit *oblatus est* enim *quia voluit*: (*Isaiæ* 53.) & meritum humilitatis est judiciaria exaltatio; quia ei omnia subduntur, ut dicitur Philip. 2. Et ideo magis debetur judiciaria potestas illis, qui voluntarie se humiliant, bona temporalia abjicicendo, propter quæ homines a mundanis honorantur, quam his, qui ab aliis humiliantur.

Ad quintum dicendum, quod inferior non potest judicare superiorem auctoritate propria: sed tamen auctoritate superioris potest; sicut patet in judicibus delegatis. Et ideo non est inconveniens, si hoc quasi accidentale præmium pauperibus detur, ut judicent alios, etiam qui sunt excellentioris meriti respectu præmii essentialis.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas, tanquam multum a fortiori, hæreses *Joan. Spangeberg*, dicentis, paupertatem voluntariam frustraneam esse. Item *Desiderii Longobardi* pejus dicentis: scilicet paupertatem voluntariam non solum inutilem, sed etiam noxiam fore. Item *Gulielmi de sancto Amore* dicentis, paupertatem habitualem licitam esse, non autem actualem: quia, inquit, promptitudo animi tantum licita est ad relinquendum omnia pro Christo, cum urget necessitas, qua necessitate exclusa, illicita est. Per hoc enim, quod voluntarii pauperes probantur hic merito judicaturi universum, patet apertissime, quod paupertas voluntaria est non inutilis, neque noxia, vel illicita, sed valde licita, utilis, & meritoria. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, has merito damnari directe a Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me*. Hæc ibi. Ex ly *si vis*, patet, quod loquebatur de voluntaria, non necessaria, paupertate. Ex ly *da pauperibus*, patet, quod de actuali, non habituali tantum: quoniam pauperes non reficerentur ab illo divite, si venderet omnia, & distraheret habitualiter tantum, non actualiter. Et hoc magis patet ibidem. *Cum autem audiisset, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones*. Hęc ibi. Nam sic tristis non abiisset, si possessiones tantum habitualiter, hoc est secundum affectum, vendere debuisset, & eas actualiter, idest secundum effectum, sibi ipsi retinere. Ex tristitia igitur contracta patet, quod ipse intellexit, dominum loqui de paupertate non habituali tantum, sed etiam actuali. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, eas merito, & quidem a fortiori, damnari a Job 36. *Et judicium pauperibus tribuet*. Hæc ibi. Item Matthæ. 9. *Vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis judicantes*. Hæc ibi. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto voluntariis pauperibus judicare alios tribuunt, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides: quumodo ex iis, &c.

ARTICULUS III. 382

Utrum Angeli debeant judicare.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli debeant judicare: Matth. 25. *Cum venerit filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo.* Sed loquitur de adventu ad judicium. Ergo videtur, quod angeli etiam judicabunt.

2. Præterea. Angelorum ordines nomina sortiuntur ex officio quod exercent: Sed quidam ordo Angelorum est ordo Thronorum; quod videtur pertinere ad judiciariam potestatem: thronus enim est *sedes judicis, solium regis, cathedra doctoris.* Ergo aliqui angeli judicabunt.

3. Præterea. Sanctis post hanc vitam promittitur Angelorum æqualitas. Matth. 22. Si ergo homines hanc habebunt potestatem, ut judicent, multo fortius angeli.

Sed Contra. Joan. 5. *Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est:* Sed angeli non communicant in humana natura. Ergo nec in judiciaria potestate.

Præterea. Non est ejusdem judicare, & esse judicis ministrum; Sed angeli erunt in judicio illo ut ministri judicis, ut dicitur Matth. 13. *Mittet Filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala.* Ergo angeli non judicabunt.

Respondeo dicendum, quod assessores judicis debent judici esse conformes. Judicium autem Filio hominis attribuitur; quia secundum humanam naturam omnibus apparebit, tam bonis, quam malis: quamvis tota Trinitas judicet per auctoritatem. Et ideo etiam oportet, ut assessores judicis humanam naturam habeant, in qua possint ab omnibus bonis, & malis videri. *Et sic angelis non competit judicare: Quamvis angeli etiam aliquo modo possint dici judicare, scilicet per sententiæ approbationem.*

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut ex Glos. (*ord.*) ibid. patet, angeli cum Christo venient, non ut judices, sed *ut sint testes humanorum actuum, sub quorum custodia homines bene, vel male egerunt.*

Ad secundum dicendum, quod nomen Throni attribuitur Angelis ratione illius judicii, quod Deus semper exercet, omnia justissime gubernando; cujus judicii angeli sunt quodammodo executores, & promulgatores: Sed judicium quod de hominibus per ho-

hominem Christum fiet, etiam requirit homines assessores.

Ad tertium dicendum, quod hominibus promittitur angelorum æqualitas, quantum ad præmium essentiale: Nihil tamen prohibet, aliquod præmium accidentale exhiberi hominibus, quod angelis non dabitur: ut patet de aureola Virginum, aut Martyrum: Et similiter potest dici de judiciaria potestate.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, recte insinuatum a Jo. 5. quod Angeli non judicabunt, & sic: *Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est*. Hæc ibi. Nota ly *quia filius hominis est*, quoniam per hoc significatur, ipsum Christum in forma humana judicaturum, & consequenter judicaturos cum Christo non esse, qui non habent naturam humanam. Item a Matth. 13. *Mittet filius hominis angelos, & colligent de regno ejus omnia scandala*. Hæc ibi. Et Matth. ibid. *In consummatione sæculi exibunt angeli, & separabunt malos de medio justorum, & mittent eos in caminum ignis*. Hæc ibi. Ubi denotatur, quod angeli sunt messores, seu ministri Dei ad hoc officium, scilicet colligendi cineres pro resurrectione, *qu. 76. art.* 3. & separandi electos resuscitatos a reprobis: non autem ad hoc officium, ut sint judices. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis, si bene pensentur, & applicentur, vicissim doctrina hæc Angelica & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS IV. 383

Utrum dæmones exequentur sententiam judicis in damnatos.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod post diem judicii dæmones non exequentur sententiam judicis in damnatos. Quia secundum Apostolum 1. Corinth. 15. *Tunc evacuabit omnem principatum, potestatem, & virtutem*. Ergo cessabit omnis prælatio: Sed exequi judicis sententiam, quandam denotat prælationem. Ergo dæmones post diem judicii non exequentur sententiam judicis.

2. Præterea. Dæmones magis peccaverunt, quam ho-

homines. Ergo non est justum, quod homines per dæmones torqueantur.

3. Præterea. Sicut dæmones suggerunt hominibus mala, ita angeli boni suggerunt bona: Sed premiare bonos non erit officium bonorum angelorum, sed hoc erit ab ipso Deo immediate. Ergo nec punire malos erit officium dæmonum.

Sed Contra est, quod homines peccatores se diabolo subdiderunt peccando. Ergo justum est; ut ei subjiciantur in pœnis, quasi ab eo puniendi.

Respondeo dicendum, quod circa hoc tangitur a Magistro in littera (4. *d*. 47.) duplex opinio: Et utraque videtur Dei justitiæ competere. ex hoc enim quod homo peccat, juste dæmoni subjicitur; sed dæmon injuste ei præest. Opinio ergo illa quæ ponit, dæmones in futurum post diem judicii hominibus non præesse in pœnis, respicit ordinem divinæ justitiæ ex parte dæmonum punientium; Contraria vero opinio respicit ordinem divinæ justitiæ ex parte hominum punitorum. Quæ autem earum verior sit, certum nobis esse non potest. „ Verius „ tamen existimo, quod sicut ordo servabitur in „ salvatis, quo quidam a quibusdam illuminabuntur, „ & perficientur; eo quod omnes cœlestis hierarchiæ „ ordines perpetui erunt, ita servabitur ordo in pœ„ nis, ut homines per dæmones puniantur; „ ne totaliter divinus ordo, quo angelos medios inter naturam humanam, & divinam constituit, annulletur. Et ideo sicut hominibus per angelos bonos divinæ illuminationes deferuntur; ita etiam dæmones sunt executores divinæ justitiæ in malos: *Nec ob hoc minuitur aliquid de dæmonum pœna: quia in hoc etiam quod alios torquent, ipsi torquebuntur*. Ibidem enim miserorum societas miseriam non minuet, sed augebit.

Ad primum ergo dicendum, quod prælatio illa, quæ dicitur evacuanda per Christum in futuro, est accipienda secundum modum prælationis, quæ est secundum statum hujus mundi; in quo & homines hominibus principantur, & angeli hominibus, & angeli angelis, & angeli dæmonibus, & dæmones dæmonibus, & dæmones hominibus: & hoc totum ad perducendum ad finem, vel abducendum a fine: Tunc autem cum omnia ad finem illum pervenerint, non erit prælatio abducens a fine, vel adducens ad finem, sed conservans in fine boni, vel mali.

Ad secundum dicendum, quod quamvis meritum dæmonum non requirat, quod hominibus præferan-

tur,

tur, quia injuste sibi homines subjecerunt; tamen hoc requirit ordo naturæ ipsorum ad naturam humanam. Bona enim naturalia in eis integra manent, ut Dionys. dicit 4. cap. de divinis nominibus. (*par.* 4. *lect.* 19.)

Ad tertium dicendum, quod angeli boni non sunt causa principalis præmii electi; quia hoc omnes immediate a Deo percipiunt: Sed tamen quorundam accidentalium præmiorum Angeli hominibus sunt causa; inquantum per superiores Angelos inferiores & angeli, & homines illuminantur de aliquibus secretis divinorum, quæ ad substantiam beatitudinis non pertinent. Et similiter etiam principalem pœnam damnati excipient immediate a Deo, scil. exclusionem perpetuam a visione Dei: alias autem pœnas sensibiles non est inconveniens hominibus per dæmones infligi.

In hoc tamen est differentia, quia meritum exaltat, sed peccatum deprimit. Unde cum natura Angelica sit altior, quam humana, quidam propter excellentiam meriti in tantum exaltabuntur, quod talis exaltatio excedet altitudinem naturæ, & præmii in quibusdam Angelis. unde etiam quidam Angeli per quosdam homines illuminabuntur. Sed nulli homines peccatores propter aliquem gradum malitiæ pervenient ad illam eminentiam, quæ debetur naturæ dæmonum.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Sapient. 11. quod dæmones post diem judicii torquebunt damnatos, & sic. *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur*. Hæc ibi. Ubi ostenditur, quod consentiens persuasori ad malum meretur puniri per eum. Unde contingit frequenter, quod consentientes alicui in malo, succedente tempore, puniuntur ab eodem. Deo enim permittente fit, ut inter eos inimicitiæ nascantur; ita ut ille malus persuasor superior effectus vincat hunc, qui sibi alias male consensit; ipsumque pessime torqueat. Hoc & ex scripturis studiosus per se colligere poterit. Item a 2. Petr. 2. *A quo quis superatus est, hujus & servus est*. Hæc ibi. Item a Joan. 8. *Qui facit peccatum, servus est peccati*. Hæc ibi. Diabolus autem ab initio peccavit, & ante hominem. Consequenter ergo, qui facit peccatum, servus est diaboli. Cum igitur servi pro malefactis castigentur a suis dominis: videtur per hæc denotari,

quod per dæmones torqueantur damnati. Item ab Isa. decimonono. *Tradam eam in manus inimicorum crudelium*. Hæc ibi. Item ab Apocal. decimo octavo. *Quantum glorificavit se, & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum*. Hæc ibi. Ubi Deus videtur loqui de ministris, & significare, ut supra. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS V. 384.

Utrum omnes homines in judicio comparebunt.

S. Th. 4. d. 47. q. 2. a. 3. q. 1.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod non omnes homines in judicio comparebunt. Quia dicitur Matth. 19. *Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*: Sed non omnes homines pertinent ad illas tribus duodecim. Ergo videtur, quod non omnes in judicio comparebunt.

2. Præterea. Idem videtur per hoc quod dicitur in Psal. 1. *Non resurgent impii in judicio*: Sed multi sunt tales. Ergo videtur, quod non omnes comparebunt.

3. Præterea. Ad hoc aliquis ad judicium ducitur, ut ejus merita discutiantur: Sed quidam sunt, qui nulla merita habuerunt; sicut pueri ante perfectam ætatem decedentes. Ergo illos in judicio comparere necesse non erit.

Sed Contra est, quod dicitur Act. 10. quod *Christus est constitutus a Deo judex vivorum, & mortuorum*: Sed sub istis duabus differentiis comprehenduntur omnes homines, qualitercunque vivi a mortuis distinguantur. Ergo omnes homines in judicio comparebunt.

Præterea. Apoc. 1. dicitur: *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus*: Hæc autem non essent, si non omnes in judicio comparerent. Ergo &c.

Respondeo dicendum, quod potestas judiciaria Christo homini collata est in præmium humilitatis, quam in passione exhibuit. Ipse autem in sua passione sanguinem pro omnibus fudit quantum ad sufficientiam, licet non in omnibus effectum habuerit, propter impedimentum in aliquibus inventum. Et

ideo

ideo congruum est, ut omnes homines in judicio congregentur ad videndum ejus exaltationem in humana natura, secundum quam constitutus est a Deo judex vivorum, & mortuorum.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dicit Aug. 20. de Civit. Dei, (*c.* 5. *circ. med. to.* 5.) *Non quia dictum est, Judicantes duodecim tribus Israel, tribus Levi, quæ terciadecima est, judicanda non erit; aut solum illum populum, non etiam gentes cæteras judicabunt.* Ideo autem per duodecim tribus omnes aliæ gentes significatæ sunt, quia in sortem duodecim tribuum per Christum sunt vocatæ.

Ad secundum dicendum, quod hoc quod dicitur, *Non resurgent impii in judicio*, si referatur ad omnes peccatores, sic intelligendum est, quod non resurgent ad hoc quod judicent: Si autem impii dicuntur infideles, sic intelligendum est, quod non resurgent ad hoc quod judicentur; quia *jam judicati sunt:* (*Joan.* 3.) sed omnes resurgent; ut in judicio compareant ad gloriam judicis intuendam.

Ad tertium dicendum, quod etiam pueri ante perfectam ætatem decedentes in judicio comparebunt, non ut judicentur, sed ut videant gloriam judicis.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim cujusdam (Direct. Inquisit. 2. *par. quæst.* 8.) dicentis, quod in die judicii omnes homines ante tribunal Christi non comparebunt cum suis corporibus. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito damnari a Papa *Benedicto XI.* in extravag. „ Benedictus Deus, „ *&c.* Definimus insuper, quod in die judicii omnes „ homines ante tribunal Christi cum suis corpori„ bus comparebunt. *Hæc ibi. Item ab Apocal.* 20. „ Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in con„ spectu throni, & dedit mare mortuos, qui in eo „ erant, & mors, & infernus dederunt mortuos, „ qui in ipsis erant. *Hæc ibi. Item a Matth.* 25. „ Cum venerit filius hominis in majestate sua, tunc „ congregabuntur ante eum omnes gentes. *Hæc ibi.* „ *Item a Corinth.* 5. Omnes astabimus ante tribunal „ Christi. „ Hæc ibi. Qui autem dicit omnes, nihil excludit secundum regulam 80. quæ ait; *in toto partem non est dubium contineri*, de reg. jur. in 6. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto omnes com-

parituros ad judicium insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS VI. 385

Utrum boni in judicio judicabuntur.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod nulli boni in judicio judicabuntur. Quia Jo. 3. *Qui credit in eum, non judicatur*: Sed omnes boni crediderunt in eum. Non ergo judicabuntur.

2. Præterea. Illi non sunt beati, quibus est incerta sua beatitudo: ex quo Aug. (*l.* 11. *sup. Gen. ad lit. c.* 17. *to.* 3.) probat, dæmones nunquam fuisse beatos: Sed sancti homines nunc sunt beati. Ergo certi sunt de sua beatitudine: Sed quod certum est, non adducitur ad judicium. Ergo boni non judicabuntur.

3. Præterea. Timor beatitudini repugnat: Sed externum judicium, quod tremendum maxime dicitur, non poterit fieri sine timore eorum qui sunt judicandi. unde etiam super illud Job 40. *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli* &c. dicit Greg. (*l.* 34. *Moral. cap.* 7. *sub fin.*) *Consideremus, quomodo tunc iniquorum conscientia concutietur, quando etiam justorum vita turbatur.* Ergo beati non judicabuntur.

Sed Contra. Videtur, quod omnes boni judicabuntur. Quia dicitur 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum:* Sed nihil est aliud judicari. Ergo omnes etiam boni judicabuntur.

Præterea. Universale omnia comprehendit: Sed illud judicium dicitur universale. Ergo omnes judicabuntur.

Respondeo dicendum, quod ad judicium *duo* pertinent, scilicet, *discussio* meritorum, & *retributio* præmiorum. *Quantum ergo ad retributionem præmiorum, omnes judicabuntur, etiam boni, in eo quod unusquisque recipiet ex divina sententia præmium merito respondens*: Sed discussio meritorum non fit, nisi ubi est quædam meritorum commixtio bonorum cum malis. Qui autem ædificant supra fundamentum fidei *aurum, & argentum, & lapides pretiosos*, (1. *Cor.* 3.) divinis servitiis totaliter insistentes, qui nullam admixtionem notabilem alicujus mali meri-

ti

ti habent, in eis discussio meritorum locum non habet: *sicut illi qui rebus mundi penitus abjectis, sollicite cogitant solum quæ Dei sunt: Et ideo salvabuntur, sed non judicabuntur*. Illi vero qui ædificant super fidei fundamentum *ligna, fœnum, stipulam*; qui adhuc scilicet amant sæcularia, & terrenis negotiis implicantur, ita tamen quod nihil Christo præponunt, sed student peccata eleemysynis redimere, habent quandam commixtionem bonorum meritorum cum malis: *Et ideo discussio meritorum in eis locum habet: Unde tales quantum ad hoc judicabuntur, & tamen salvabuntur*.

Ad primum ergo dicendum, quod quia punitio est effectus justitiæ, præmiatio autem misericordiæ, ideo magis judicio, quod est actus justitiæ, antonomastice punitio attribuitur; ut interdum judicium pro ipsa condemnatione accipiatur. Et sic intelligitur auctoritas inducta, ut per Gloss. (*ord. sup. illud: Ut judicet mundum*) ibidem patet.

Ad secundum dicendum, quod discussio meritorum in electis non erit ad tollendam certitudinem beatitudinis a cordibus ipsorum judicandorum, sed ut præeminentia bonorum meritorum ad mala ostendatur omnibus manifeste, & sic Dei justitia comprobetur.

Ad tertium dicendum, quod Gregorius loquitur de justis adhuc in carne mortali existentibus. Unde supra præmiserat: *Hi qui in corporibus reperiri poterunt, quamvis jam fortes, atque perfecti, adhuc tamen quia in carne sunt positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti*. Unde patet quod terror ille referendus est ad tempus immediate judicium præcedens, tremendum quidem maxime malis, non autem bonis, quibus nulla erit mali suspicio.

Rationes autem, quæ sunt ad oppositum, procedunt de judicio quantum ad retributionem præmiorum.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim cujusdam (ut refert Direct. *Inquisit. 2. par. qu. 8.*) dicentis, quod in die judicii omnes homines non redditurі sunt de factis propriis rationem, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. *Secundo* habes, quomodo per rationem ostendas, hanc, utpote e diametro sibi contrariam, damnari ab Aposto-

lo

lo 1. Corinth. 5. *Omnes aſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum*. Hæc ibi. Ubi, ſi intelligatur de judicio retributionis, accipitur ly *referat*, pro reportet inde: ſi vero intelligatur de judicio diſcuſſionis, accipitur ly *referat*, pro recitare, ſive (ut in propoſito loquamur) pro reddere rationem de factis, ſive bonis, ſive malis. Ubi & ly *omnes* ſumitur univerſaliter, nullo, ſive electo, ſive reprobo, excepto, quando ly *referat* accipitur in primo ſenſu: ſumitur autem ly *omnes* pro quibuſdam tum electis, tum reprobis, quando accipitur ly *referat* in ſecundo ſenſu. His tamen annotatis, non excuſandus venit ille quidam hæreſis prędictæ auctor, ſed accuſandus magis: quoniam abſque diſtinctione aliqua contra Apoſtolum invectus eſt verbis oppoſitis ad literam utens. Item a Matth. 25. *Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere*, &c. Hæc ibi. Ubi patentiſſime explicatur diſcuſſio judicii quoad bonos. Item a Symbolo *Athanaſii*, quod eſt regula fidei compendioſa, ſecundum Concilium *Florentinum* in decret. Armenis dat. *Eugenii IV. Ad cujus adventum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem*. Hæc ibi. Ubi ly *reddituri ſunt rationem*, accipitur de facto, vel de virtute, hoc eſt, quod reddent rationem vel per diſcuſſionem actualiter factam operum ſuorum, vel per hoc, quod in retributione a judice recepta cognoſcetur, quantum operati ſunt; ac ſi actualiter reddidiſſent rationem. Quemadmodum exiſtentes in platea extra palatium Regis, ex hoc, quod vident multos exeuntes extra palatium illud ſumptuoſis veſtibus ornatos a Rege ſecundum magis, & minus, judicant talem, vel talem magis, vel minus meruiſſe apud Regem; licet ipſi eos non viderint in palatio reddere rationem de propriis meritis Regi: neque illam de facto reddiderint; tanquam in effectu cognoſcentes conjecturaliter ſaltem cauſam, vel aliquid de cauſa. Quod autem dico de bonis, intellige etiam de malis. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta ſcripturarum, & Patrum, pro quanto bonos eſſe judicandos inſinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis viciſſim Angelica doctrina præſens & declaretur, & conſolidetur.

AR-

ARTICULUS VII.

Utrum mali judicabuntur.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod nulli mali judicabuntur. Sicut enim est certa infidelium damnatio, ita & eorum qui in mortali decedunt: Sed propter damnationis certitudinem dicitur Joan. 3. *Qui non credit, jam judicatus est*. Ergo eadem ratione nec alii peccatores judicabuntur.

2. Præterea. Vox judicis est valde terribilis eis, qui per judicium condemnantur: Sed, sicut in littera (4. *d.* 47.) ex verbis Greg. (*l.* 26. *Moral. c.* 20. *inter princ. & med.*) habetur. *ad infideles locutio judicis non fiet*. Si ergo fieret ad fideles damnandos, ipsi infideles de sua infidelitate commodum reportarent: quod est absurdum.

Sed Contra. Videtur, quod omnes mali sint judicandi. Quia omnibus malis infligetur pœna secundum quantitatem culpæ: Sed hoc sine definitione judicii esse non potest. Ergo omnes mali judicabuntur.

Respondeo dicendum, *quod judicium, quod est pœnarum retributio pro peccatis, omnibus malis competit: judicium autem, quod est discussio meritorum, solum fidelibus:* quia in infidelibus non est fidei fundamentum, quo sublato, omnia opera sequentia perfecta rectitudine intentionis carent. unde non est in eis aliqua permixtio bonorum operum, vel meritorum ad mala, quæ discussionem requirat: Sed fideles, in quibus manet fidei fundamentum, ad minus fidei actum laudabilem habent; qui quamvis non sit meritorius sine charitate, tamen quantum est de se, est ordinatus ad meritum, & ideo in eis judicium discussionis locum habet. Unde ipsi fideles, qui fuerunt saltem numero cives civitatis Dei, judicabuntur ut cives, in quos sine discussione meritorum sententia mortis non feretur: sed infideles condemnabuntur ut hostes, qui consueverunt apud homines absque meritorum discussione exterminari.

Ad secundum ergo dicendum, quod quamvis eis, qui in mortali decedunt, pro certo constet de eorum damnatione; quia tamen aliqua quæ pertinent ad bene merendum, habent annexa, oportet ad manifestationem divinæ justitiæ, ut discussio de eorum meritis fiat, per quam ostendatur, eos juste a Sancto-

ctorum civitate excludi, cujus esse cives numero exterius videbantur.

Ad secundum dicendum, quod allocutio illa specialiter intellecta secundum hoc non erit aspera fidelibus condemnandis, quia in eis aliqua sibi placentia manifestabit, quæ in infidelibus inveniri non possunt; quia *sine fide impossibile est Deo placere*, Hebræ. 11. Sed sententia condemnationis, quæ in omnes feretur, omnibus terribilis erit.

Ratio vero in contrarium adducta procedebat de judicio retributionis.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas hæresim illam, & cæter. ut *art. 6. app.* pro quanto loquitur de reprobis. In præsenti enim articnlo monstratur, quod judicandi sunt. Item & quomodo per rationem interimas hęresim *Gregorii David* (Prat. *Gregorius David*) dicentis, quod animæ tam eorum, quos fideles vocamus, quam infidelium salvabuntur; & Apostolorum corpora æque damnabuntur, atque infidelium. Et hæc pro ultima parte, inquantum loquitur de corporibus Apostolorum, potest etiam per rationem damnari ex superioribus articulis. *Secundo* habes; quomodo per rationem ostendas, merito has damnari a Matth. 25. *Esurivi, & non dedistis mihi manducare*, &c. Quibus & dicetur, *Ite maledicti in ignem æternum*, &c. Hæc ibi. Ubi manifestissime docet, malos fideles esse judicandos judicio discussionis. Item a Joan. 3. *Qui non credit, jam judicatus est*. Hæc ibi. Idest, jam condemnatus est. Hoc est, non erit opus discussione operum suorum ad hoc, quod condemnetur. Item ab Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*. Hæc ibi. Quis autem dicat, aliquem posse salvari, qui non placet Deo? Item ab Apocali. 21. „ Ostendit mihi civitatem sanctam Hierusalem, habentem claritatem Dei, & fundamenta duodecim, „ & in ipsis duodecim nomina Apostolorum. *Hæc ibi. Item a 1. Corint.* 15. Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. „ Hæc ibi. Ubi clare patet, quod de Apostolis etiam, inter quos Apostolus seipsum numerat, per ly *nos*, loquitur, & quod de ipsorum etiam corporibus per ly *immutabimur*, cointelligit. Item 1. Thess. 4. „ Mortui, qui „ in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, „ qui vivimus, simul rapiemur cum illis in nubibus „ obviam Christo in aera: & sic semper cum domi-

„ no

„ no erimus. „ Hæc ibi. Si ergo cum domino semper erimus post resurrectionem corporum, ut verum est, corpora utique Apostolorum non damnabuntur, sed nec etiam aliorum sanctorum, de quibus omnibus ibi cointelligit. Item ab Ecclesia catholica, quæ de Apostolis canit. *Ecclesiarum principes, belli triumphales duces, cœlestis aulæ milites, & vera mundi lumina*. Hæc illa in hymno ad laudes. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto malos fore judicandos, vel non judicandos insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS VIII. 387

Utrum Angeli in futuro judicio judicabuntur.

AD Octavum sic proceditur. Videtur, quod Angeli in futuro judicio judicabuntur. Quia dicitur 1. Corint. 6. *Nescitis, quoniam angelos judicabimus?* Sed hoc non potest referri ad statum præsentis temporis. Ergo referri debet ad futurum judicium.

2. Præterea. Job 40. dicitur de Behemot, seu Leviathan, per quem diabolus intelligitur: *Cunctis videntibus præcipitabitur*. Et Marci 1. exclamavit dęmon ad Christum: *Cur venisti ante tempus perdere nos?* & Glossa (*ordin. Bedæ*) dicit ibidem, quod *dæmones in terra Dominum cernentes, se continuo judicandos esse credebant*. Ergo videtur, quod eis finale judicium reservetur.

3. Præterea. 2. Pet. 2. dicitur: *Deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari*. Ergo videtur, quod angeli non judicabuntur.

Sed Contra. *Deus non judicabit bis in idipsum* (*Nahum* 1. *vers.* 9. *secundum vers. LXX.*) Sed mali angeli jam judicati sunt. unde dicitur Jo. 16. *Princeps hujus mundi jam judicatus est*. Ergo in futuro angeli non judicabuntur.

Præterea. Perfectior est bonitas, vel malitia angelorum, quam aliquorum hominum in statu viæ: Sed quidam homines boni, & mali non judicantur, ut dicitur in littera. (4. *d.* 47.) Ergo nec angeli boni, vel mali judicabuntur.

Respondeo dicendum, quod *judicium discussionis nulla*

nullo modo habet locum neque in bonis angelis, neque in malis: quia neque in bonis potest aliquid mali inveniri, neque in malis aliquid boni ad judicium pertinens.

Sed si loquamur de judicio retributionis, sic est distinguenda *duplex* retributio. *Una* respondens propriis meritis angelorum: Et hæc a principio fuit utrisque facta; dum quidam in beatitudine sublimati sunt: quidam vero in miseria demersi. *Alia* retributio est, quę respondet meritis bonis, vel malis per angelos procuratis: Et hæc retributio in futuro judicio fiet: quia boni angeli amplius gaudium habebunt de salute eorum, quod ad meritum induxerunt; & mali amplius torquebuntur, multiplicata malorum ruina, qui per eos ad mala sunt incitati. „ Unde, directe loquendo, judicium neque ex parte „ judicantium, neque ex parte judicandorum, erit „ angelorum, sed hominum: Sed indirecte quodam- „ modo respiciet angelos, inquantum actibus homi- „ num fuerunt commixti.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli est intelligendum de judicio comparationis: quia quidam homines quibusdam angelis superiores invenientur.

Ad secundum dicendum, quod ipsi dæmones cunctis videntibus tunc præcipitabuntur, quia in perpetuum in inferni carcerem detrudentur, ut jam non sit eis liberum egredi extra; quia hoc eis non concedebatur, nisi secundum quod ordinabantur ex divina providentia ad hominum vitam exercendam. Et similiter dicendum est ad Tertium.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem contundas superbam, atque temerariam phantasiam cujusdam *Menonis Frisii* jactanter, atque mendaciter dicentis, se judicaturum in die recti judicii per suam doctrinam & Angelos, ac principes, & mundum. Hinc enim patet, quod Angeli neque boni, neque mali judicabuntur ab hominibus, & si ab Apostolis, quod judicio comparationis, ut in ad *primum*. *Mennon* autem prædictus neque Deus, neque Apostolus, neque major Apostolis, sed pessimus homo fuit. Narrat siquidem *Lindanus Dubitan. dialog.* 2. quod fuit *Anabaptistarum* dux, qui non contenti baptisma violasse, etiam Christum negant ex Virginis carne, aut humana substantia natum: &, quamvis seipsos jactent Apostolos, Helias, Henochos, nul-

nullus tamen eorum extitit, qui vel equum claudum sanare potuerit. Quin Mennon „ ipse, qui varios „ suæ perfidiæ reliquit ministros, Hollandiam, Frisiam, & Ebdensem contaminantes; jactitans eos „ a Deo missos, vi Euangelii sui, multa fecisse miracula; mirum; cum se tot per annos claudicantem sanare nequiverit. „ Hæc ibi Lindanus. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illam phantasiam merito damnari a Matth. 25. *Tunc separabit oves ab hedis, & his, qui a sinistris eius erunt, dicet: Ite maledicti in ignem æternum*. Hæc ibi. Ubi vides, quod Mennon ipse cum suis similibus tempore judicii mittentur in ignem æternum simul cum corporibus suis: tantum abest, ut judicet Angelos. Item a, &c. ut *art.* 2. & 7. *app.* secundum quod ibi dicta faciliter contra Mennonem applicare poterit sapiens. *Tertio* vides: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum a scripturis, quod Angeli non judicabuntur. Et hoc quandocunque loquentes de Angelis tempore judicii attribuunt eis, vel collectionem ciuerum omnium in judicio comparituroram, *Matth.* 24. vel separationem malorum de medio justorum, *Matth.* 13. vel alligationem zizaniorum in fasciculos ad comburendum, & tritici in cœleste horreum, *Matth.* 13. vel convocationem hominum ad judicium per sonitum tubæ. *Matth.* 24. 1. *Cor.* 15. 1. *Thess.* 4. vel aliquid simile: nunquam autem, quod judicandi sint, nisi comparative, ut in ad *primum*. De malis vero Angelis dicitur Joann. 16. *Princeps huius mundi jam judicatus est*. Hæc ibi. Ubi innuitur, quod judicandus amplius non est. *Quarto* habes: quomodo prædicta scripturarum, pro quanto Angelos non fore judicandos insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo ex iis vicissim, &c.

QUÆSTIO XC.

De forma judicis venientis ad judicium, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de forma judicis venientis ad judicium.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum Christus in forma humanitatis sit judicaturus.

Se-

Secundo. Utrum apparebit in forma humanitatis gloriosa.
Tertio. Utrum divinitas possit sine gaudio videri.

ARTICULUS I. 388

Utrum Christus in forma humanitatis sit judicaturus.

S. Th. 4. d. 48. q. 1. a. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Christus in forma humanitatis non sit judicaturus, Judicium enim auctoritatem requirit in judicante: Sed auctoritas super vivos, & mortuos est in Christo, secundum quod est Deus: sic enim est & Dominus, & creator omnium. Ergo in forma divinitatis judicabit.

2. Præterea. In judice requiritur potestas invincibilis. unde Eccl. 7. *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute disrumpere iniquitates*: Sed virtus invincibilis convenit Christo, secundum quod est Deus. Ergo in forma divinitatis judicabit.

3. Præterea. Joan. 5. dicitur: *Pater omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*: Sed honor æqualis Patri non datur Filio secundum humanam naturam. Ergo non judicabit secundum formam humanam.

4. Præterea. Dan. 7. dicitur: *Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit*: Throni autem judiciariam potestatem designant: antiquitas autem de Deo dicitur ratione æternitatis, ut Dionys. dicit in lib. de div. nom. (*ca.* 10. *ante med. le.* 2.) Ergo judicare convenit Filio, prout est æternus. Ergo non secundum quod est homo.

5. Præterea. August. dicit, (*tract.* 19. *in Joan. aliquant. a med. to.* 9.) & habetur in littera, (4. *d.* 48.) quod *per Verbum Filium Dei fit animarum resurrectio, per Verbum factum in carne Filium hominis fit resurrectio corporum*: Sed judicium illud finale pertinet magis ad animam, quam ad carnem. Ergo magis convenit judicare Christo, secundum quod est Deus, quam secundum quod est homo.

Sed Contra. Joan. 5. dicitur: *Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.*

Præterea. Job 36. *Causa tua, quasi impii, judicata est*. Gloss. *a Pilato*. *Ideo judicium, causamque recipies*: Gloss. *Ut juste judices*; Sed Christus secundum

dum humanam naturam eſt judicatus a Pilato. Ergo ſecundum humanam naturam judicabit.

Præterea. Ejus eſt judicare, cujus eſt legem condere: Sed Chriſtus in humana natura apparens nobis legem Euangelii dedit. Ergo ſecundum eandem naturam judicabit.

Reſpondeo dicendum, quod judicium aliquod dominium in judicando requirit. Unde Rom. 14. *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum?* Et ideo *ſecundum hoc Chriſto competit judicare, ſecundum quod dominium ſuper homines habet, de quibus principaliter erit finale judicium.* Ipſe autem eſt noſter Dominus, non ſolum ratione creationis, quia *Dominus ipſe eſt Deus, ipſe fecit nos, & non ipſi nos,* (*Pſal.* 99.) Sed etiam ratione redemptionis; quod ei competit ſecundum humanam naturam. Unde Rom. 14. *In hoc Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, ut & vivorum, & mortuorum dominetur.* Ad præmium autem vitæ æternæ conſequendum, nobis creationis bona non ſufficerent, niſi redemptionis beneficium adderetur, propter impedimentum quod naturæ creatæ ſupervenit ex peccato primi parentis. Unde cum finale judicium ad hoc ordinetur, ut aliqui admittantur ad regnum, & aliqui excludantur a regno, *conveniens eſt, ut ipſe Chriſtus ſecundum humanam naturam, cujus redemptionis beneficio homo ad regnum admittitur, illi judicio præſideat.* Et hoc eſt quod dicitur Act. 10. quod ipſe *conſtitutus eſt a Deo judex vivorum, & mortuorum.* Et quia per redemptionem humani generis non ſolum homines reparavit, ſed etiam univerſaliter totam creaturam, ſecundum quod tota creatura, reparato homine, melioratur, ut habetur Coloſſ. 1. „ Pacificans per ſanguinem crucis „ ejus, ſive quæ in cœlis, ſive quæ ſunt in terris; „ *ideo* non ſolum ſuper homines, ſed ſuper univer„ ſam creaturam Chriſtus per ſuam paſſionem do„ minium promeruit, & poteſtatem judiciariam: „ *Matth. ult.* Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. „

Ad primum ergo dicendum, quod in Chriſto ſecundum divinam naturam eſt auctoritas dominii reſpectu univerſalis creaturæ ex jure creationis: ſed in ipſo ſecundum humanam naturam eſt auctoritas dominji, quam promeruit per paſſionem; & eſt quaſi auctoritas ſecundaria, & acquiſita: ſed prima eſt naturalis, & æterna.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis Chriſtus, ſecundum quod homo, non habeat a ſe invincibilem poteſtatem ex naturali virtute humanæ ſpeciei; tamen

men ex dono divinitatis etiam in humana natur invincibilem habet potestatem, secundum quod omnia sunt subjecta pedibus ejus, ut dicitur 1. Corinth. 15. & Hæbr. 2. Et ideo judicabit quidem in humana natura, sed ex divinitatis virtute.

Ad tertium dicendum, quod Christus non suffecisset ad humani generis redemptionem, si purus homo fuisset. Et ideo ex hoc ipso quod secundum humanam naturam genus humanum redimere potuit, ac per hoc judiciariam potestatem consecutus est, manifeste ostenditur, quod ipse est Deus, & ita æqualiter honorandus cum Patre, non inquantum homo, sed inquantum Deus.

Ad quartum dicendum, quod in illa visione Danielis manifeste totus exprimitur ordo judiciariæ potestatis: Quæ quidem, sicut in prima origine, est in ipso Deo, & specialius in Patre, qui est fons totius deitatis: & ideo præmittitur primo, quod *Antiquus dierum sedit*. Sed a Patre judiciaria potestas traducta est in Filium, non solum ab æterno secundum divinam naturam, sed etiam in tempore secundum humanam, in qua eam meruit. Et ideo subjunguntur in visione prædicta: „ Ecce cum nubibus „ cœli quasi Filius hominis veniebat, & usque ad „ antiquum dierum pervenit, & dedit ei potesta„ tem, & honorem, & regnum.

Ad quintum dicendum, quod Augustinus loquitur per appropriationem quandam; ut scilicet reducat effectus, quos Christus in humana natura fecit, ad causas aliquo modo consimiles. Et quia secundum animam sumus ad imaginem, & similitudinem Dei, secundum autem carnem sumus ejusdem speciei cum homine Christo, ideo ea, quæ in animabus nostris Christus fecit, divinitati attribuit; quæ vero in carne fecit, vel facturus est, attribuit ejus carni; quamvis caro ejus, inquantum est divinitatis organum, ut dicit Damascenus, (*lib. 3. orthod. fid. cap. 15. a med.*) habeat etiam effectum in animabus nostris, secundum illud quod dicitur Hebr. 9. quod *sanguis ejus emundavit conscientias nostras ab operibus mortuis*: Et sic etiam *Verbum caro factum* est causa resurrectionis animarum. Unde etiam secundum naturam humanam convenienter est judex non solum corporalium, sed etiam spiritualium bonorum.

AP-

APPENDIX.

EX articul. habes *prima* : quomodo per rationem interimas hæresim *Passionistarum* dicentium , quod Christus in passione ita carnem dimisit , & in cœlum sic ascendit , ut non sit jam in carne divinitas: neque enim post passionem surrexit in carne , neque cum carne ascendit . Si enim in carne non ascendit , sequitur , quod nec in carne judicabit: quoniam , quemadmodum ascendit , ita & veniet, secundum quod testantur angeli , *Actor.* 1. Articulus ergo præsens per hoc , quod monstrat , Christum in forma humana judicaturum , militat contra *Passionistas*. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas , prædictam hæresim merito damnari ab Hæbr. 7. „ Unde & salvare in perpetuum pot- „ est, accedens per semetipsum ad Deum , semper vi- „ vens ad interpellandum pro nobis. „ Hæc ibi . Ubi loquitur de Christo jam sedente ad dexteram Patris. Patet autem , quod Christus secundum humanam naturam solum & potest interpellare , & interpellat pro nobis . Item a Rom. 8. „ Christus , „ qui mortuus est, imo , qui & resurrexit , qui est „ ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. „ Hæc ibi. Ex quo dic , ut supra. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas merito insinuatum a Joan. 5. quod Christus in forma humanitatis judicabit; & sic: *Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est*. Hæc ibi. Idest, quia meruit per humanitatem, & quod judicaret , & quod judicaret in forma humana. Item a Job 16. *Causa tua quasi impii judicata est* : *ideo judicium* , *causamque recipies*. Hæc ibi . Quæ ad Christum dicuntur , & debent exponi, ut nunc supra. Item a Matth. 25. *Cum venerit Filius hominis, tunc dicet: Esurivi, & dedistis mihi manducare. Venite benedicti* , Hæc ibi . Ubi nota ly *Filius hominis* , quando de judicio agitur. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus , insinuant, & intelligas, & probes , & tuearis . *Quinto* vides: quomodo, &c.

AR-

ARTICULUS II. 389

Utrum Christus in judicio apparebit in forma humanitatis gloriosa.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus in judicio non apparebit in forma humanitatis gloriosa. Quia super illud Jo. 19. *Videbunt in quem transfixerunt*, dicit Glos. (*interl. Aug. tract. 120. in Jo. a med. to. 9.*) *Quia in ea carne venturus est, in qua crucifixus est:* Sed crucifixus est in forma infirma. Ergo in forma infirmitatis apparebit, non in forma gloriosa.

2. Præterea. Matth. 24. dicitur, quod *apparebit signum Filii hominis in cælo*, idest signum Crucis, ut Chrysost. dicit; (*hom. 77. in Matth. cir. med.*) videlicet quod *veniet in judicio Christus non solum vulnerum cicatrices, sed etiam ipsam mortem exprobratissimam ostendens*. Ergo videtur, quod non apparebit in forma gloriosa.

3. Præterea. Secundum hanc formam Christus in judicio apparebit, quæ ab omnibus conspici possit: Sed Christus secundum formam humanitatis gloriosam non poterit videri ab omnibus bonis, & malis; quia oculus non glorificatus non videtur esse proportionatus ad videndam claritatem gloriosi corporis. Ergo non apparebit in forma gloriosa.

4. Præterea. Illud quod promittitur justis in præmium, non conceditur injustis: Sed videre gloriam humanitatis promittitur justis in præmium. Joa. 10. *Ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet*, idest *refectionem in divinitate, & humanitate*, ut August. exponit: (*lib. de spiritu, & anima, cap. 9. in med. tom. 3.*) & Isaiæ 33. *Regem in decore suo videbunt.* Ergo in judicio non apparebit omnibus in forma gloriosa.

5. Præterea. Secundum illam formam Christus judicabit, in qua judicatus est. unde super illud Jo. 5. *Sic & Filius, quos vult, vivificat*, dicit Glossa: (*ordin. August. tract. 19. in Joan. aliquant. a princip. tom. 9.*) *In qua forma injuste judicatus est, juste judicabit, ut possit ab impiis videri:* Sed judicatus est in forma infirmitatis. Ergo & in eadem in judicio apparebit.

Sed Contra est, quod dicitur Lucæ 21. *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate:* Majestas autem, & po-

te-

testas ad gloriam pertinent. Ergo in forma gloriosa apparebit.

Præterea. Ille qui judicat, debet eminere illis qui judicantur: Sed electi, qui judicabuntur a Christo, corpora gloriosa habebunt. Ergo multo fortius judex in forma gloriosa apparebit.

Præterea. Sicut judicari est infirmitatis, ita judicare est auctoritatis, & gloriæ; Sed in primo adventu, quo Christus venit ad hoc ut judicaretur, in forma infirmitatis apparuit. Ergo in secundo adventu, in quo veniet ad hoc quod judicet, apparebit in forma gloriosa.

Respondeo dicendum, quod Christus dicitur *Dei, & hominum mediator*, (1. *Tim.* 2.) inquantum pro hominibus satisfacit, & interpellat apud Patrem, & ea quæ sunt Patris, hominibus communicat; secundum quod dicitur Jo. 17. *Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis*: Secundum hoc autem utrumque convenit ei, quod cum utroque communicat extremorum. inquantum enim cum hominibus communicat, vices hominum gerit apud Patrem: inquantum vero cum Patre communicat, dona Patris transmittit ad homines. *Quia ergo in primo adventu ad hoc venit, ut pro nobis satisfaceret apud Patrem, in forma nostræ infirmitatis apparuit*: Quia vero in secundo adventu ad hoc veniet, ut justitiam Patris in homines exequatur, demonstrare gloriam debebit, quæ inest ei ex communicatione ad Patrem: *Et ideo in forma gloriosa apparebit*.

Ad primum ergo dicendum, quod in eadem carne apparebit, sed non similiter se habente.

Ad secundum dicendum, quod signum crucis apparebit in judicio, non ad indicium tunc existentis infirmitatis, sed præteritæ; ut per hoc justior condemnatio eorum appareat, qui tantam misericordiam neglexerunt, & eorum præcipue qui Christum injuste persequuti sunt. Cicatrices autem, quæ in ejus corpore apparebunt, non pertinebunt ad aliquam infirmitatem, sed erunt indicia maximæ virtutis, qua Christus per passionem, & infirmitatem de hostibus triumphavit. Exprobratissimam etiam mortem ostendet, non sensibiliter eam oculis ingerens, ac si tunc eam pateretur, sed ex his quæ apparebunt, scil. indiciis præteritæ passionis, homines in recogitationem præteritæ mortis adducet.

Ad tertium dicendum, quod corpus gloriosum habet in potestate sua, ut se demonstret, vel non demonstret oculo non glorioso, ut patet ex his quæ dicta sunt. (*q.* 85. *a.* 2. *ad* 3.) Et ideo in forma glo-

riosa Christus ab omnibus poterit videri.

Ad quartum dicendum, quod sicut amici gloria est delectabilis; ita gloria & potestas ejus, qui odio habetur, maxime contristat. Et ideo sicut visio gloriæ humanitatis Christi erit justis in præmium, ita inimicis Christi erit in supplicium. Unde Isaiæ 26. *Videant, & confundantur zelantes populi; & ignis* idest invidia, *hostes tuos devoret*.

Ad quintum dicendum, quod forma accipitur ibi pro natura humana, in qua judicatus est, & etiam judicabit; non autem pro qualitate naturæ, quæ non erit eadem in judicante, scilicet infirma, quæ in judicato fuit.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem tanquam ab effectu, interimas hæresim *Arnoldi* dicentis, quod humana natura a Deo Verbo assumpta æqualis est Deo in omnibus bonis suis: adeo, ut tanta sit humanitas Christi, quanta est ejus divinitas, & tantundem possit, & valeat. Item hæresim *Augustini* de Roma (ut refert, ac reprobat Cardin. Turrecrem. *summa de Eccles. lib.* 1. *cap.* 68. *not.* 5.) dicentis, quod humana natura assumpta a Verbo in unione personali est veraciter Deus naturalis, & proprius. Item hæresim *Eutychetis* (quam refert, ac reprobat Concil. *Chalcedonense*, & *Ephesinum I.*) dicentis, quod in momento incarnationis Christi caro in divinitatem fuit conversa. Cum enim in præsenti articulo monstretur quod forma humanitatis Christi gloriosa videbitur etiam a reprobis, quos tamen divinitatem posse videre negatur in *art.* 3. patet, quod per hoc humanitatem, & divinitatem non esse æquales, neque unam conversam in aliam, commonstratur, & consequenter patet, quod præsens articulus militat contra illas hæreses, tanquam ab effectu eas subruendo. *Secundo* habes: quomodo per rationem tanquam ab effectu ostendas, eas merito damnari a regula compendiosa fidei catholicæ, quæ est symbolum Athanasii secundum Concilium *Florent. Æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui, licet Deus sit, & homo: non duo tamen, sed unus est Christus, assumptione humanitatis in Deum, non confusione substantiæ, sed unitate personæ.* Hæc ibi. Ubi per ly *assumptione humanitatis in Deum, non confusione substantiæ*, ostenditur aperte, quod caro non est conversa in divinitatem. Item a, &c. ut 1. *par. qu.* 75.

75. *art.* 7. *append.* & 3. *par. quæst.* 2. *art.* 1. & 7. *append.* Item a 3. *par. quæst.* 3. *art.* 2. & 6. & 8. Item a Jo. 14. *Vado ad Patrem, quia Pater major me est*. Hæc ibi. Ubi per contextum patet, quod loquitur de humanitate tantum. Quasi dicat. Eatenus, quatenus vado ad Patrem, Pater major me est, hoc est, secundum eam naturam, quam ascendendo in cœlum transfero ad Patrem, Pater major me est. Constat autem, quod Filius secundum divinitatem non ivit ad Patrem, sed semper fuit apud Patrem in cœlo secundum ipsum in terris positum dicentem Jo. 7. *Ubi sum ego, vos non potestis venire*; Et Jo. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi, qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo*. Et Jo. 12. *Volo Pater, ut, ubi ego sum, illic sit & minister meus*. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Luc. 21. quod Christus judex apparebit in forma gloriosa; & sic; *Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate*. Hæc ibi. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc, & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 393

Utrum divinitas a malis sine gaudio videri possit.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod divinitas a malis sine gaudio videri possit. Constat enim, quod impii manifestissime cognoscent Christum esse Deum. Ergo divinitatem ejus videbunt, & tamen de visione Christi non gaudebunt. Ergo sine gaudio videri poterit.

2. Præterea. Voluntas impiorum perversa non magis adversatur humanitati Christi, quam ejus divinitati: Sed hoc quod videbunt gloriam humanitatis, cedet eis in pœnam, ut dictum est. (*ar. præc. ad* 4.) Ergo multo fortius si divinitatem ejus viderent, magis contristarentur, quam gauderent.

3. Præterea. Ea quæ sunt in affectu, non de necessitate sequuntur ad ea quæ sunt in intellectu. unde August. dicit. (*conc.* 8. *in Ps.* 118. *ad fi. to.* 8.) *Præcedit intellectus, & sequitur tardus, aut nullus effectus*: Sed visio ad intellectum pertinet, gaudium autem ad affectum. Ergo poterit esse divinitatis visio sine gaudio.

4. Præterea. *Omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis, & non per modum recepti*: Sed omne quod videtur, quodammodo in vidente recipitur. Ergo quamvis in se divinitas sit delectabilissima, tamen visa ab illis qui sunt tristitia absorpti, non delectabit, sed magis contristabit.

5. Præterea. Sicut se habet sensus ad sensibile, ita se habet intellectus ad intelligibile: Sed ita est in sensibus, quod *palato non sano pœna est panis, qui sano est suavis*, ut dicit August. (*l.* 7. *Confess. c.* 16. *tom.* 1.) & similiter accidit in aliis sensibus. Ergo cum damnati habeant intellectum indispositum, videtur quod visio lucis increatæ magis afferat eis pœnam, quam gaudium.

Sed Contra est, quod dicitur Joann. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum*: ex quo patet, quod essentia beatitudinis in Dei visione consistit: Sed de ratione beatitudinis est gaudium. Ergo divinitas sine gaudio videri non potest.

Præterea. Ipsa essentia divinitatis est essentia veritatis: Sed unicuique est delectabile videre verum; unde *omnes homines naturaliter scire desiderant*, ut dicitur in principio Metaphysic. Ergo divinitas sine gaudio videri non potest.

Præterea. Si aliqua visio non semper est delectabilis, contingit eam quandoque esse tristabilem: Sed visio intellectiva nunquam est contristabilis: quia *delectationi, quæ est in intelligendo, non opponitur aliqua tristitia*, ut dicit Philos. (*l.* 1. *Top. c.* 13. *parum a princ. to.* 1.) Cum ergo divinitas videri non possit nisi per intellectum, videtur quod divinitas sine gaudio videri non possit.

Respondeo dicendum, quod in quolibet appetibili, vel delectabili *duo* possunt considerari; scil. *id* quod appetitur, vel quod est delectabile, & *id* quod est ratio appetibilitatis, vel delectabilitatis in ipso. Sicut autem secundum Boethium in lib. de Hebdom. (*parum a princ.*) *id quod est, potest habere aliquid, præterquam quod ipsum est; ipsum vero esse nihil aliud præter se habet admixtum*; ita id quod est appetibile, vel delectabile, potest habere aliquid aliud admixtum, unde non sit delectabile, vel appetibile: Sed id quod est ratio delectabilitatis, nihil habet admixtum, vel habere potest, propter quod non sit delectabile, vel appetibile. *Res autem quæ sunt delectabiles per participationem bonitatis, quæ est ratio appetibilitatis, & delectabilitatis, possunt apprehensæ non delectare*: Sed quod per essentiam suam est

est bonum, impossibile est quod ejus essentia apprehensa non delectet. *Unde cum Deus essentialiter sit ipsa bonitas, non potest divinitas sine gaudio videri.*

Ad primum ergo dicendum, quod impii manifeste cognoscent Christum esse Deum, non per hoc quod divinitatem ejus videant, sed propter manifestissima divinitatis indicia.

Ad secundum dicendum, quod divinitatem, secundum quod est in se, nullus potest odio habere; sicut nec aliquis odio habere potest ipsam bonitatem: Sed quantum ad aliquos divinitatis effectus dicitur ab aliquibus odio haberi, inquantum scil. aliquid agit, vel præcipit, quod est contrarium voluntati. Et ideo visio divinitatis nulli potest esse non delectabilis.

Ad tertium dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum, quando id quod apprehenditur per intellectum præcedentem, est bonum per participationem, & non per essentiam: sicut sunt omnes creaturæ: unde potest in eis esse aliquid, quare affectus non moveatur. Similiter etiam in via Deus cognoscitur per effectus; & intellectus non attingit ad ipsam essentiam bonitatis ejus. Unde non oportet, quod affectus intellectum sequatur; sicut sequeretur, si essentiam ejus videret, quæ est ipsa bonitas.

Ad quartum dicendum, quod tristitia non nominat dispositionem, sed magis passionem. Omnis autem passio a contraria causa fortiori superveniente tollitur, & non eam tollit: Et ita tristitia damnatorum tolleretur, si Deum per essentiam viderent.

Ad quintum dicendum, quod per indispositionem organi tollitur proportio naturalis ipsius organi ad objectum, quod natum est delectare: & propter hoc delectatio impeditur. Sed indispositio, quæ est in damnatis, non tollit naturalem proportionem, qua sunt ordinati ad divinam bonitatem, cum imago semper in eis maneat. Et ideo non est simile.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas duas primas hæreses prædictas *ar. 2. append.* Pro quanto enim, quod non faciunt differentiam inter humanitatem Christi, & divinitatem, pro tanto articulus præsens reductive contra illas militat: dum divinitatem sine gaudio videri non posse dicit, cum tamen humanitatem Christi etiam gloriosam sine gaudio posse videri *ar. 2.* docuerit. Item hæ-

resim *Arnaldi*, Prat. *Arnaldistæ*, dicentis, in Deo esse quippiam compositum. Item *Tertulliani*, Prat. *Tertullianistæ*, dicentis, Deum esse corporeum. Cum enim fundet art. conclusionem suam in hac ratione, quod Deus est ipsa bonitas, ut jam probaverat in 1. *p. q. 6. art.* 2. & 3. patet, quod militat contra illas, cum e diametro pugnent esse compositum, vel esse corporeum, cum ipso esse simplici, quod est ipsa divina bonitas. Rursus. Cum demonstret articulus, divinitatem sine gaudio videri non posse, & ad hæreses prædictas sequatur, ut patet discurrenti, Deum ipsum sine gaudio videri posse, constat de pugna articuli contra illas. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas illas merito damnari a, &c. ut *ar.* 2. *appen.* si recte applicetur. Item a, &c. ut 1. *p. q.* 3. *ar.* 1. & 7. *app.* Item ab ead. 1. *p. q.* 14. *ar.* 4. Vide & D. Th. 1. *cont. Gent. c.* 10. Vide etiam *decr.* 24. *q.* 3. *c. quidam*. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse a Jo. 17. quod divinitas sine gaudio videri non potest, quod est adhuc prædictorum damnatio, & sic. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum*. Hæc ibi. Ubi patet, & a fortiori quidem, quod essentia beatitudinis consistit in visione Dei, & consequenter, quod visio Dei non potest esse sine gaudio, cum de ratione beatitudinis sit gaudium. Dixi ly *a fortiori*: quia, si beatitudo, idest vita æterna, quædam consistit in cognitione Dei per fidem, ut ibi videtur ad literam loqui B. Joannes, sequitur apertissime, quod multo magis consistit in cognitione Dei aperta, & faciali. Ex hoc igitur patet, quod ii, qui ex auctoritate ipsa concludunt cum D. Thoma, quod vita æterna complete dicta consistit in clara visione Dei, quod illi, inquam, efficacissime, & plusquam irrefragabiliter concludunt intentum; & in optimo sensu utuntur illa B. Joannis auctoritate tanquam principale ejus intentum inspicientes. Et per hoc patet, quod illi ipsi sic concludentes non negant, quod literalem sensum de fide habuerit ibi B. Joannes: quinimo hoc ipsum præsupponunt, & confirmant, & ad quid altius manuducunt. Item a Sap. 8. *Non habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius: sed lætitiam, & gaudium*: Hæc ibi. Ubi loquitur ad literam de contemplatione sapientiæ divinæ, etiam in præsenti habita. Ex quo relinquit, idem a fortiori concludendum de visione, seu contemplatione aperta, ejusdem divinæ sapientiæ. Et hæc est divinitas. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod

quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides, &c.

QUÆSTIO XCI.

De qualitate mundi post judicium, in quinque articulos divisa.

Consequenter agendum est de qualitate mundi, & resurgentium post judicium. Ubi triplex consideratio occurrit: *Prima* de statu, & qualitate mundi: *Secunda* de statu beatorum: *Tertia* de statu malorum.

Circa primum quæruntur quinque.

Primo. Utrum innovatio mundi sit futura.
Secundo. Utrum motus corporum cœlestium cessabit.
Tertio. Utrum corpora cœlestia tunc magis fulgebunt.
Quarto. Utrum elementa majorem claritatem recipient.
Quinto. Utrum animalia, & plantæ remanebunt.

ARTICULUS I. 391

Utrum mundus innovabitur.

S. Thom. 4. dist. 48. qu. 2. art. 1. & seq.

Ad Primum sic proceditur. Videtur, quod mundus nunquam innovabitur. Nihil enim est futurum, nisi quod aliquando fuit secundum speciem: Eccl. 1. *Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est:* Sed mundus nunquam aliam dispositionem habuit, quam nunc habet quantum ad partes essentiales, & genera, & species. Ergo nunquam innovabitur.

2. Præterea. Innovatio alteratio quædam est: Sed impossibile est universum alterari; quia omne alteratum reducitur ad aliquod alterans non alteratum, quod tamen secundum locum movetur; quod non est extra universum ponere. Ergo non potest esse, quod mundus innovetur.

3. Præterea. Gen. 2. dicitur, quod *Deus die septimo requievit ab omni opere, quod patrarat*: & exponunt Sancti, quod *requievit a novis creaturis condendis*: Sed in illa prima conditione non fuit alius mo-

dus rebus impositus, quam iste, quem nunc naturali ordine tenent. Ergo nunquam alium habebunt.

4. Præterea. Ista rerum dispositio, quæ nunc inest rebus, naturalis est. Si ergo in aliam dispositionem transmutentur, illa dispositio erit eis innaturalis: Sed illud quod est innaturale, & per accidens, non potest esse perpetuum, ut patet in 1. de Cœlo & mundo. (*tex.* 15. *tom.* 2.) Ergo etiam illa dispositio novitatis quandoque ab ipso removebitur: Et ita erit ponere circulationem quandam in mundo, sicut Empedocles, & Origenes (*l.* 2. *Periarch. cap.* 3.) posuerunt; ut post hunc mundum sit alius mundus iterum, & post illum iterum alius.

5. Præterea. Novitas gloriæ in præmium rationali creaturæ datur: Sed ubi non est meritum, ibi non potest esse præmium. Cum ergo creaturæ insensibiles nihil meruerint, videtur quod non innovabuntur.

Sed Contra est, quod habetur Isa. 65. *Ecce ego creo novos cælos, & terram novam; & non erunt in memoria priora.* & Apoc. 21. *Vidi cælum novum, & terram novam: primum enim cælum, & prima terra abiit.*

Præterea. Habitatio debet habitatori congruere. Sed mundus factus est, ut sit habitatio hominis. Ergo debet homini congruere; Sed homo innovabitur. Ergo similiter & mundus.

Præterea. *Omne animal diligit simile sibi*, Eccl. 13. ex quo patet, quod similitudo est ratio amoris: Sed homo habet aliquam similitudinem cum universo: unde & minor mundus dicitur. Ergo homo universum mundum diligit naturaliter. Ergo & ejus bonum concupiscit: Et ita ut satisfiat hominis desiderio, debet etiam universum meliorari.

Respondeo dicendum, quod omnia corporalia propter hominem facta esse creduntur. unde & omnia dicuntur ei subjecta. *Serviunt autem homini* dupliciter: *Uno modo* ad sustentationem corporalis vitæ: *Alio modo* ad profectum cognitionis divinæ; inquantum homo *per ea, quæ sunt facta, invisibilia Dei conspicit*, ut dicitur Rom. 1. *Primo* ergo ministerio creaturarum homo glorificatus nullo modo indigebit; cum ejus corpus sit futurum omnino incorruptibile, divina virtute id faciente per animam, quam immediate glorificat. *Secundo* etiam ministerio non indigebit homo, quantum ad cognitionem intellectivam: quia tali cognitione Deum Sancti videbunt immediate per essentiam. *Sed ad hanc visionem essentiæ oculus carnis attingere non poterit*: Et

ideo ut ei etiam solatium sibi congruens de visione divinitatis præbeatur, inspiciet divinitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta indicia divinæ majestatis apparebunt, & præcipue in carne Christi, & post hoc in corporibus beatorum, & deinceps in omnibus aliis corporibus. *Et ideo oportebit, ut etiam alia corpora majorem influentiam a divina bonitate suscipiant, quam nunc; non tamen speciem variantem, sed addentem cujusdam gloriæ perfectionem*: Et hæc erit mundi innovatio. *Unde simul mundus innovabitur, & homo glorificabitur*.

Ad primum ergo dicendum, quod Salomon ibi loquitur de cursu naturali. quod patet ex hoc quod subditur: *Nihil sub Sole novum*. Cum enim Sol circulariter moveatur, oportet ea quæ Solis virtuti subsunt, circulationem aliquam habere; quæ consistit in hoc, quod illa quæ priora fuerunt, iterum redeunt specie eadem, sed numero diversa, ut dicitur in fine lib. 1. de Generatione: Ea vero quæ ad statum gloriæ pertinent, Soli non subsunt.

Ad secundum dicendum, quod illa ratio procedit de alteratione naturali, quæ habet agens naturale, quod ex necessitate naturæ agit. Non enim potest tale agens variam dispositionem inducere, nisi ipsum alio, & alio modo se habeat: Sed ea quæ divinitus fiunt, procedunt ex libertate voluntatis: Unde sine aliqua immutatione Dei volentis potest nunc hæc, nunc illa dispositio ab ipso in universo existere: Et sic ista innovatio non reducetur in aliquod principium motum, sed in principium immobile, scil. Deum.

Ad tertium dicendum, quod pro tanto dicitur Deus *die septimo a novis creaturis condendis cessasse*, quia nihil postea factum est, quod prius non præcesserit in aliqua similitudine, secundum genus, vel speciem, vel ad minus sicut in principio seminali, vel etiam sicut in potentia obedientiali. Dico ergo, quod novitas mundi futura præcessit in operibus sex dierum in quadam remota similitudine, scil. in gloria, & in gratia angelorum: Præcessit etiam in potentia obedientiæ, quæ tunc creaturæ est indita ad talem novitatem suscipiendam a Deo agente.

Ad quartum dicendum, quod illa dispositio novitatis non erit naturalis, nec contra naturam; sed erit supra naturam; (sicut gratia, & gloria sunt supra animę naturam) & erit a perpetuo agente, quod eam perpetuo conservabit.

Ad quintum dicendum, quod quamvis corpora insensibilia non meruerint illam gloriam, proprie loquen-

quendo, homo tamen meruit, ut illa gloria toti universo conferretur, inquantum hoc cedit in augmentum gloriæ hominis: Sicut aliquis homo meretur, ut ornatioribus vestibus induatur, quem tamen ornatum ipsa vestis nullo modo meretur.

APPENDIX.

EX articul. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Mundinatarum*, *Rabbi Moysis*, ut refert *Direct. Inq.* 2. *p. q.* 4. dicentium, mundum nunquam finiendum, sed semper in eodem statu mansurum. Item hæresim cujusdam innominati, ut refert *August. de hæres. c.* 67. dicentis: mundum, etiam post universalem resurrectionem mortuorum, in eodem statu, in quo nunc est, permansurum; neque ita esse mutandum, ut sit cęlum novum, & terra nova. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illas merito damnari ad literam ab Apoc. 21. *Vidi cęlum novum, & terram novam. Primum enim cęlum, & prima terra abiit.* Hęc ibi. Ubi ly *prima terra*, *& primum cœlum* accipitur pro qualitatibus nunc transmutabilibus, & pro motu, habitis ab eis; & ly *cęlum novum*, *& terra nova* accipitur pro qualitate gloriæ immutationis eorum. Quasi dicat. Vidi cœlum, & terram glorificatam, seu immutatam: mutatio enim prima, quæ erat in cœlo, & terra, cessavit. Unde patet, quod B. Joannes utrobique eandem substantiam cœli, & terræ supponit, & ipsorum qualitates, seu status variari dicit. Item a, &c. ut *q.* 74. *art.* 1. & 2. *appen.* Item ab Isa. 66. *Ecce ego creo novos cœlos*, *& terram novam*, *& non erunt in memoria priora.* Hęc ibi. Item a *q.* 88. *art.* 1. *appen.* & ab aliis multis præcedentibus. Patet enim in scripturis, quod judicium generale, & consequenter resurrectio corporum electorum, tum reproborum, & consequenter mutatio electorum quoad dotes, non fiet, nisi in novissimo die: & ex alia parte Philosophice etiam patet, quod dies non potest esse novissimus, durante ulteriori motu cœlorum, & ex consequenti quoque patebit, quod omnia illa & sacrarum literarum, vel summorum Pontificum, aut Conciliorum, quæ ponunt judicium generale, ponunt per hoc etiam simul resurrectionem universalem mortuorum, dotes bonorum, & cœlestis motus cessationem: & ex consequenti per hoc damnant hæreses in præsenti narratas. Item a Psal. 101. *Initio tu, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cęli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, &*

om nes

omnes ficut veſtimentum veteraſcent. Et ficut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Hæc ibi. Ubi nota, quod per ly *ipſi*, connotat totum, quod præmiſerat, ſcil. cœlos, & terram, quaſi per figuram evocationis faciens, quod genus maſculinum, quod eſt *ipſi*, comprehendat fœmininum, denominationem tamen faciendo a proximiori, quod eſt ly *cęli*. Item a Matth. 24. *Cęlum, & terra tranſibunt*. Hæc ibi. Ubi ad literam ultra tropos ibi ab expoſitoribus declaratos de iſta innovatione mundi loquitur. Item a 1. Cor. 7. *Præterit figura hujus mundi*. Hæc ibi. Ubi nota, quod dixit figuram mundi, & non ſubſtantiam. Quaſi ſub exemplo a mundo minori, qui eſt homo, dicat. Sicut infans, cum in puero creverit, puerque in juvenem, atque juvenis in virum, nec non vir in ſenem, manet ſubſtantialiter idem, qui prius fuit, licet pedetentim immutetur, ac priori ætati perire dicatur: ita mundus major, cum in ſtatum gloriæ ſibi convenientis ſupra naturam adducetur, ſubſtantialiter quidem manebit idem, ſed accidentaliter mutabitur, & peribit. Niſi enim periret ſecundum ſtatum priorem, non poſſet inducere novum ſubſequentem. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta ſcripturarum, pro quanto innovationem mundi futuram inſinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 392

Utrum motus corporum cęleſtium ceſſabit.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod motus corporum cęleſtium in illa mundi innovatione non ceſſabit. Quia Geneſ. 8. dicitur: *Cunctis diebus terræ frigus, & æſtus, æſtas, & hyems, nox, & dies non requieſcent*: Sed nox, & dies, æſtas, & hyems efficiuntur per motum Solis. Ergo nunquam motus Solis ceſſabit.

2. Præterea. Hierem. 31. dicitur: *Hæc dicit Dominus, qui dat Solem in lumine diei, ordinem Lunæ, & ſtellarum in lumine noctis, qui turbat mare, & ſonum fluctus ejus: Si defecerint leges iſtæ coram me, tunc & ſemen Iſrael deficiet, ut non ſit gens coram me cunctis diebus*: Sed ſemen Iſrael nunquam deficiet, ſed in perpetuum permanebit. Ergo leges diei, & noctis, & fluctuum maris, quæ ex motu cœli cauſantur, in perpetuum erunt. Ergo motus cœli nunquam ceſſabit.

3. Præterea. Substantia corporum cęlestium semper erit: Sed frustra est ponere aliquid, nisi ponatur illud, propter quod est factum: corpora autem cœlestia ad hoc sunt facta, *ut dividant diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos*. Gen. 1. quod non possunt facere nisi per motum. Ergo motus eorum semper manebit; alias frustra illa corpora remanerent.

4. Præterea. In illa mundi innovatione totus mundus meliorabitur. Ergo nulli corpori remanenti auferetur id quod est de sui perfectione: Sed motus est de perfectione corporis cęlestis, quia, ut dicitur in 2. de cœlo, & mundo, (*tex. 65. & 66. to. 2.*) *illa corpora participant divinam bonitatem per motum*. Ergo motus cœli non cessabit.

5. Præterea. Sol successive illuminat diversas partes mundi, secundum quod circulariter movetur. Si ergo motus circularis cęli cesset, sequitur quod in aliqua superficie terræ erit perpetua obscuritas; quod non convenit illi novitati.

6. Præterea. Si motus cessasset, hoc non esset, nisi inquantum motus aliquam imperfectionem in cœlo ponit, utpote lassitudinis, vel laboris, quod non potest esse, cum motus ille sit naturalis, & cęlestia corpora sint impassibilia; unde in suo motu non fatigantur, ut dicitur in 2. de cœlo, & mundo. (*tex. 3. & 4. to. 2.*) Ergo motus cœli nunquam cessabit.

7. Præterea. *Frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum*: Sed in quocunque situ ponatur corpus cœli, est in potentia ad alium situm. Ergo nisi reduceretur ad actum, illa potentia frustra remaneret; & semper esset imperfecta: Sed non potest reduci in actum, nisi per motum localem. Ergo semper movebitur.

8. Præterea. Quod se habet indifferenter ad plura, aut utrumque attribuitur ei, aut nullum: Sed Sol indifferenter se habet ad hoc quod sit in Oriente, vel Occidente; alias motus ejus non esset uniformis per totum; quia ad locum, ubi naturalius esset, velocius moveretur. Ergo vel neuter situs attribuetur Soli, vel uterque: Sed nec uterque, nec neuter potest ei attribui, nisi successive per motum: oportet enim si quiescit, quod in aliquo situ quiescat. Ergo corpus Solis in perpetuum movebitur; & eadem ratione omnia alia corpora cœlestia.

9. Pręterea. Motus cęli est causa temporis. Si ergo motus cœli deficiat, oportet tempus deficere; quod si deficeret, deficeret in instanti: Definitio autem instantis est in 8. Phys. (*tex. 11. to. 2.*) quod *est initium*

nium futuri, & *finis præteriti*: & sic post ultimum instans temporis esset tempus: quod est impossibile. ergo motus cœli nunquam cessabit.

10. Præterea. Gloria non tollit naturam: Sed motus cęli est naturalis ei. Ergo per gloriam ei non tollitur.

Sed Contra est, quod dicitur Apoc. 10. quod angelus, qui apparuit, *juravit per Viventem in sæcula, quod tempus amplius non erit*, scil. postquam septimus angelus tuba cecinerit, qua canente *mortui resurgent*, ut dicitur 1. Corinth. 15. Sed si non est tempus, non est motus cęli. Ergo motus cœli cessabit.

Præterea. Isa. 60. *Non occidet ultra Sol tuus, & Luna tua non minuetur*: Sed occasio Solis, & diminutio Lunæ ex motu cœli causantur. Ergo motus cœli quandoque cessabit.

Præterea. Ut probatur in 2. de Gener. (*tex.* 56. *to.* 2.) *motus cœli est propter continuam generationem in istis inferioribus*: Sed generatio cessabit, completo numero electorum. Ergo motus cœli cessabit.

Præterea. Omnis motus est propter aliquem finem ut dicitur in 2. Metaphys. (*tex.* 8. *tom.* 3.) Sed omnis motus, qui est propter finem, habito fine quiescit. Ergo vel motus cęli nunquam consequetur finem suum, (& sic esset frustra) vel aliquando quiescet.

Præterea. Quies est nobilior, quam motus; quia secundum hoc quod res sunt immobiles, Deo magis assimilantur, in quo est summa immobilitas: Sed corporum inferiorum motus terminatur naturaliter ad quietem. Ergo cum corpora cœlestia sunt multo nobiliora, eorum motus naturaliter ad quietem terminabitur.

Respondeo dicendum, quod circa istam quæstionem est *triplex* positio. *Prima* est Philosophorum, qui dicunt, quod motus cœli semper durabit. Sed hoc non est consonum fidei nostræ, quæ ponit certum numerum electorum præfinitum a Deo: Et sic oportet, quod generatio hominum non in perpetuum duret; & eadem ratione nec alia quæ ad generationem hominum ordinantur; sicut est motus cęli, & variationes elementorum.

Alii vero dicunt, quod motus cęli cessabit secundum naturam. Sed hoc etiam est falsum: quia omne corpus, quod naturaliter quiescit, & naturaliter movetur, habet locum, in quo naturaliter quiescit, ad quem movetur naturaliter, & a quo non recedit nisi

per

per modum alium in ministerium hominis glorificati cedent, sicut prius dictum est. (*in corp. & art. præc.*) & ideo non sequitur, quod frustra remaneant.

Ad quartum dicendum, quod motus non est de perfectione corporis cœlestis, nisi inquantum per hoc est causa generationis, & corruptionis in istis inferioribus: Et secundum hoc etiam motus ille facit corpus cœleste participare divinam bonitatem per quandam similitudinem causalitatis: Non autem motus est de perfectione substantiæ cœli, quæ remanebit. & ideo non sequitur, quod motu cessante, aliquid de perfectione substantiæ cœli tollatur.

Ad quintum dicendum, quod omnia corpora elementorum habebunt in semetipsis quandam gloriæ claritatem. Unde quamvis aliqua superficies terræ non illuminetur a Sole; nullo tamen modo remanebit ibi obscuritas.

Ad sextum dicendum, quod Rom. 8. super illud. *Omnis creatura ingemiscit* &c. dicit Glossa Ambros. (*ord.*) expresse, quod *omnia elementa cum labore explent sua officia; Sol, & Luna non sine labore statuta sibi implent spatia; quod est causa nostri; unde quiescent, nobis assumptis*. Labor autem ille, ut credo, non significat aliquam fatigationem, vel passionem illis corporibus accidentem ex motu: cum motus ille sit naturalis, nihil habens de violentia, ut probatur in 1. de cœlo, & mundo: (*tex. 9. & seq. to. 2.*) Sed labor ibi intelligitur defectus ab eo, ad quod aliquid tendit. Unde quia motus ille ordinatus est ex divina providentia ad complendum numerum electorum, illo non completo, nondum assequitur illud, ad quod ordinatus est. & ideo similitudinarie dicitur laborare; sicut homo qui non habet quod intendit: Et hic etiam defectus a cœlo tolletur, impleto numero electorum.

Vel etiam potest referri ad desiderium futuræ innovationis, quam ex divina dispositione expectat.

Ad septimum dicendum, quod corpori cœlesti non inest aliqua potentia, quæ perficiatur per locum, vel quæ facta sit propter hunc finem, qui est esse in tali loco: sed hoc modo se habet potentia ad ubi in corpore cœlesti, sicut se habet potentia artificis ad hoc quod faciat diversas domos unius modi, quarum si unam faciat, non dicitur frustra potentiam habere: Et similiter in quocunque situ ponatur corpus cœleste, potentia, quæ est in ipso ad ubi, non remanebit incompleta, nec frustra.

Ad octavum dicendum, quod quamvis corpus cœleste

lefte fecundum fuam naturam æqualiter fe habeat ad omnem fitum, qui eft ei poffibilis; tamen fi comparetur ad ea quæ funt extra ipfum, non æqualiter fe habet ad omnes fitus; fed fecundum unum fitum nobilius difponitur refpectu quorumdam, quam fecundum alium; ficut quoad nos nobilius difponitur Sol in die, quam in nocte. Et ideo probabile eft, cum tota innovatio mundi ad hominem ordinetur, quod cœlum habeat in illa novitate nobiliffimum fitum, qui eft poffibilis in refpectu ad noftram habitationem.

Vel fecundum quofdam cęlum quiefcet in illo fitu, in quo factum fuit; alias aliqua revolutio cęli remaneret incompleta. Sed ifta ratio non videtur conveniens: quia cum aliqua revolutio fit in cęlo, quæ non finitur nifi in trigintafex millibus annorum, fequeretur quod mundus deberet tamdiu durare: quod non videtur probabile. Et præterea fecundum hoc poffet fciri, quando mundus finiri deberet. Probabiliter enim colligitur ab Aftrologis, in quo fitu corpora cęleftia funt facta, confiderato numero annorum, qui computantur ab initio mundi: Et eodem modo poffet fciri certus annorum numerus, in quo ad difpofitionem fimilem reverteretur: Tempus autem finis mundi ponitur effe ignotum.

Ad nonum dicendum, quod tempus quandoque deficiet, motu cęli deficiente: nec illud nunc ultimum erit principium futuri. dicta enim definitio non datur de nunc, nifi fecundum quod eft continuans partes temporis, non fecundum quod eft terminans totum tempus.

Ad decimum dicendum, quod motus cęli non dicitur naturalis, quafi fit pars naturæ, eo modo quo principia naturæ naturalia dicuntur, nec iterum quod habeat principium activum in natura corporis, fed receptivum tantum: Principium autem activum ejus eft fubftantia fpiritualis, ut dicit Comment. in princ. Cœl. & mund. (*l.* 1. *comment.* 5.) Et ideo non eft inconveniens, fi per novitatem gloriæ motus ille tollatur. non enim eo ablato, natura corporis cœleftis variabitur.

Alias rationes concedimus, fcil. *tres* primas, quæ funt ad oppofitum: quia debito modo concludunt. Sed quia aliæ duę videntur concludere, quod motus cęli naturaliter ceffet, ideo refpondendum eft ad eas.

Ad primam ergo earum dicendum, quod motus ceffat, eo habito propter quod eft, fi illud fequatur motum, & non concomitetur ipfum: Illud autem, propter quod eft motus cęleftis fecundum Philofophos,

phos, concomitatur motum, scil. imitatio divinæ bonitatis in causalitate, quam habet super inferiora. Et ideo non oportet, quod naturaliter motus ille cesset.

Ad secundum dicendum, quod quamvis immobilitas sit simpliciter nobilior, quam motus; tamen motus in eo, quod per motum potest consequi aliquam perfectam participationem divinæ bonitatis, est nobilior, quam quies in illo, quod nullo modo per motum posset illam perfectionem consequi. Et ratione hac terra, quæ est infimum elementorum, est sine motu; quamvis ipse Deus, qui est nobilissimus rerum, sine motu sit, a quo corpora nobiliora moventur. Et inde est etiam, quod motus corporum superiorum posset poni secundum viam naturæ perpetuari, nec unquam ad quietem terminari; quamvis motus inferiorum corporum ad quietem terminetur.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas errorem *Aristotelis* (Direct. Inquis. 2. *par*. *q*. 4.) dicentis: motum duraturum in æternum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito rejici ab Apoca. 10. *Tempus amplius non erit*. Hæc ibi. Item ab Esa. 60. *Non occidet ultra Sol tuus, & Luna tua non minuetur*. Hæc ibi. Ex quibus dic, quod Esaias directe negat, motum in æternum fore, quia occasio Solis, & diminutio Lunę fiunt per motum cœli, sed Apocal. negat eundem quasi consecutive, ex eo, quod tempus, & motus se consequuntur ad invicem. Unde negando unum negat & aliud. Adverte nihilominus, errorem hunc dici, & esse errorem, & sane contra fidem, si consideretur, ut jacet. Si enim consideraretur secundum intentionem Philosophi expressam, nullus est error. Intendebat namque Aristoteles, quod motus secundum naturam suam consideratus nunquam cessabit: & hoc esse verum approbavit tex. in corp. & in responsione argumentorum sed contra. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto motum cessaturum aliquando insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS III. 393

Utrum in corporibus cœlestibus claritas augebitur in illa innovatione.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod in corporibus cœlestibus claritas non augebitur in illa innovatione. Innovatio enim illa in corporibus inferioribus erit per ignis purgationem: Sed ignis purgans non pertinget ad corpora cœlestia. Ergo corpora cęlestia non innovabuntur per majoris claritatis susceptionem.

2. Præterea. Sicut corpora cęlestia per motum sunt causa generationis in istis inferioribus, ita & per lucem: Sed cessante generatione, cessabit motus, ut dictum est. (*a. praec.*) Ergo similiter cessabit lux cęlestium corporum, magis quam augeatur.

3. Præterea. Si innovato homine, corpora cęlestia innoventur, oportet quod eo deteriorata, fuerint etiam ea deteriorata: Sed hoc non videtur probabile; cum illa corpora sint invariabilia, quantum ad eorum substantiam. Ergo nec innovato homine innovabuntur.

4. Præterea. Si tunc deteriorata fuerunt, oportet quod tantum deteriorata fuerint, quantum dicuntur esse melioranda in hominis innovatione: Sed dicitur Isa. 30. quod *erit lux Lunæ, sicut lux Solis*. Ergo & in primo statu ante peccatum Luna lucebat, quantum nunc lucet Sol. Ergo quandocumque Luna erat super terram, faciebat diem, sicut nunc Sol: quod manifeste apparet esse falsum per id quod dicitur Genes. 1. quod Luna facta est, *ut præesset nocti*. Ergo homine peccante, non sunt cœlestia corpora diminuta in lumine: Et ita nec eorum lumen augebitur, ut videtur, in hominis glorificatione.

5. Præterea. Claritas corporum cœlestium ordinatur ad usum hominis, sicut & aliæ creaturæ: Sed post resurrectionem claritas Solis non cedet in hominis usum, dicitur enim Isa. 60. *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te*. & Apoc. 21. *Civitas illa non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea*. Ergo eorum claritas non augebitur.

6. Præterea. Non esset sapiens artifex, qui maxima instrumenta faceret ad aliquod modicum artificium construendum: Sed homo est quoddam minimum comparatione cœlestium corporum, quæ sua ingenti magnitudine quasi incomparabiliter hominis quan-

quantitatem excedunt; imo etiam totius terræ quantitas se habet ad cęlum, ut punctum ad spheram, sicut Astrologi dicunt. Cum ergo Deus sit sapientissimus, non videtur quod finis creationis cœli sit homo: Et ita non videtur, quod eo peccante cœlum deterioratum sit, nec eo glorificato melioretur.

Sed Contra est, quod dicitur Isa. 30. *Erit lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter.*

Præterea. Totus mundus innovabitur in melius: Sed cęlum est nobilior pars mundi corporalis. Ergo in melius mutabitur: Sed hoc non potest esse, nisi majori claritate resplendeat. Ergo meliorabitur, & crescet ejus claritas.

Præterea. *Omnis creatura quæ ingemiscit, & parturit, expectat revelationem gloriæ filiorum Dei,* ut dicitur Rom. 8. Sed corpora cęlestia sunt hujusmodi, ut ibidem dicit Glos. (*ord. Ambros.*) Expectant ergo gloriam Sanctorum: Sed non expectarent, nisi ex hoc eis aliquid accresceret. Ergo claritas eis per hoc accrescet, qua præcipue decorantur.

Respondeo dicendum, *quod ad hoc innovatio mundi ordinatur, ut etiam mundo innovato, manifestis inditiis quasi sensibiliter Deus ab homine videatur.* Creatura autem præcipue in Dei cognitionem ducit sua specie, & decore, quæ manifestant sapientiam facientis, & gubernantis. Unde dicitur Sap. 13. *A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Pulchritudo autem cœlestium corporum præcipue consistit in luce. Unde Ecclef. 43. dicitur: *Species cęli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus.* Et ideo *præcipue quantum ad claritatem corpora cęlestia meliorabuntur: Quantitas autem, ut & modus meliorationis, illi soli cognita est, qui erit meliorationis auctor.*

Ad primum ergo dicendum, quod ignis purgans non causabit innovationis formam, sed disponet tantum ad eam, purgando a fœditate peccati, & ab impuritate commixtionis, quæ in corporibus cœlestibus non invenitur. Et ideo quamvis corpora cęlestia per ignem non sint purganda, sunt tamen divinitus innovanda.

Ad secundum dicendum, quod motus non importat aliquam perfectionem in eo quod movetur, secundum quod in se consideratur, cum sit actus imperfecti; quamvis possit pertinere ad perfectionem corporis, inquantum est causa alicujus; Sed lux pertinet ad perfectionem corporis lucentis, etiam in substantia sua considerati: Et ideo postquam corpus cę-

leſte deſinet eſſe cauſa generationis, remanebit claritas ejus, & non remanebit motus.

Ad tertium dicendum, quod ſuper illud Iſ. 30. *Erit lux Lunæ, ſicut lux Solis*, dicit Gloſ. (*interl.*) *Omnia propter hominem facta ſunt in ejus lapſu pejorata, & Sol, & Luna ſuo lumine minorata*: Quæ quidem minoratio a quibuſdam intelligitur ſecundum realem minorationem luminis. Nec obſtat, quod corpora cœleſtia ſecundum naturam ſunt invariabilia; quia illa variatio facta eſt a divina virtute. Alii vero probabilius intelligunt, minorationem illam eſſe dicentes non ſecundum realem luminis defectum, ſed quoad uſum hominis, qui non tantum beneficium ex lumine corporum cœleſtium poſt peccatum conſequutus eſt, quantum ante fuiſſet, per quem etiam modum dicitur Geneſ. 3. *Maledicta terra in opere tuo; ſpinas, & tribulos germinabit tibi*; quæ tamen etiam ante ſpinas, & tribulos germinaſſet, ſed non in hominis pœnam. Nec tamen ſequitur, ſi lux celeſtium corporum per eſſentiam minorata non eſt homine peccante, quod realiter non ſit augenda in ejus glorificatione: quia peccatum hominis non immutavit ſtatum univerſi; cum etiam homo prius, ſicut & poſt, animalem vitam habuerit, quæ motu, & generatione corporalis creaturæ indiget: Sed glorificatio hominis ſtatum totius corporalis creaturæ immutabit, ut dictum eſt. (*q.* 74. *a.* 7.) Et ideo non eſt ſimile.

Ad quartum dicendum, quod minoratio illa (ut probabilius æſtimatur) non fuit ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum effectum. Unde non ſequitur, quod Luna exiſtens ſuper terram diem feciſſet, ſed quod tantum commodum ex lumine Lunæ homo tunc habuiſſet, ſicut nunc habet ex lumine Solis: Sed poſt reſurrectionem, quando lux Lunæ augebitur ſecundum rei veritatem, non erit alicubi nox ſuper terram, ſed ſolum in centro terræ, ubi erit infernus, quia tunc, ut dicitur, Luna lucebit, quantum lucet nunc Sol: Sol autem in ſeptuplum plus, quam nunc: Corpora autem beatorum ſepties magis Sole: Quamvis hoc non ſit aliqua auctoritate, vel ratione probatum.

Ad quintum dicendum, quod aliquid poteſt cedere in uſum hominis *dupliciter*. *Uno modo* propter neceſſitatem: Et ſic nulla creatura cedet in uſum hominis; quia ex Deo plenam ſufficientiam habebit. Et hoc ſignificatur Apoc. 21. in auctoritate inducta, quæ dicit, quod *civitas illa non eget Sole, neque Luna*. *Alius* uſus eſt ad majorem perfectionem: Et

Et sic homo aliis creaturis utetur, non tamen quasi necessariis ad perveniendum in finem, sicut nunc eis utitur.

Ad sextum dicendum, quod ratio illa est Rabbi Moysi, qui (*l.* 1. *Dux errant. c.* 14.) omnino improbare nititur, mundum propter hominem esse factum. Unde & hoc quod in veteri Testamento de innovatione mundi legitur, sicut patet in auctoritatibus Isaiæ inductis, dicit esse metaphorice dictum; ut sicut alicui dicitur obtenebrari Sol, quando in magnam tristitiam incidit, ut nesciat quid faciat (qui etiam modus loquendi consuetus est in scriptura) ita etiam e converso dicatur ei Sol magis lucere, & totus mundus innovari, quando ex statu tristitiæ in maximam exultationem convertitur. Sed hoc dissonat ab auctoritatibus, & expositionibus Sanctorum. Unde rationi illi inductæ hoc modo respondendum est, quod quamvis corpora cœlestia maxime excedant corpus humanum; tamen multo plus excedit anima rationalis corpora cœlestia, quam ipsa excedant corpus humanum. Unde non est inconveniens, si corpora cœlestia propter hominem esse facta dicantur: non tamen sicut propter principalem finem; quia principalis finis omnium est Deus.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Esa. 30. quod claritas luminarium augebitur tunc: & sic. *Erit lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter*. Hæc ibi. Unde potes etiam argumentari ad stellas alias juxta modum suum, maxime quia decor, seu species cœli est gloria stellarum, *Eccl.* 43. Item a Rom. 8. *Omnis creatura expectat revelationem gloriæ filiorum Dei*. Hæc ibi. Unde argumentare tu efficaciter ad intentum, sicut fit in *arg.* 3. *sed cont.* Pro qua auctoritate melius capienda vide *art.* 2. *ad sextum*. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: &c.

ARTICULUS IV. 394

Utrum elementa innovabuntur per receptionem alicujus claritatis.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod elementa non innovabuntur per receptionem alicujus claritatis. Sicut enim lux est qualitas corporis cęlestis propria; ita calidum, & frigidum, humidum, & siccum sunt propriæ qualitates elementorum. Ergo sicut cęlum innovatur per augmentum claritatis; ita debent innovari elementa per augmentum qualitatum activarum, & passivarum.

2. Præterea. Rarum, & densum sunt qualitates elementorum, quas elementa in illa innovatione non amittent: Sed raritas, & densitas elementorum resistere videntur claritati; cum corpus clarum oporteat esse condensatum: unde raritas aeris non videtur quod possit claritatem pati: & similiter nec densitas terrę, quæ pervietatem tollit. Ergo non potest esse, quod elementa innoventur per alicujus claritatis additionem.

3. Præterea. Constat, quod damnati erunt in terra: Sed ipsi erunt in tenebris non solum interioribus, sed etiam exterioribus. Ergo terra non dotabitur claritate in illa innovatione; & eadem ratione nec alia elementa.

4. Præterea. Multiplicatio claritatis in elementis multiplicat calorem. Si igitur in illa innovatione erit major claritas elementorum, quam nunc sit, erit etiam per consequens major caliditas. Et sic videtur, quod transmutabuntur a suis naturalibus qualitatibus, quæ insunt eis secundum certam mensuram: quod est absurdum.

5. Præterea. Bonum universi, quod consistit in ordine, & harmonia partium, dignius est, quam aliquod bonum alicujus naturæ singularis: Sed si una creatura efficiatur melior, tollitur bonum universi; quia non remanebit eadem harmonia. Ergo si corpora elementaria, quæ secundum gradum suæ naturæ, quem tenent in universo, claritatis debent esse expertia, claritatem accipiant, magis ex hoc deperibit perfectio universi, quam accrescet.

Sed Contra est, quod dicitur Apoc. 21. *Vidi cęlum novum, & terram novam*: Sed cœlum innovabitur per majorem claritatem. Ergo & terra, & similiter alia elementa.

Præterea. Corpora inferiora sunt in usum hominis,

nis, ſicut & ſuperiora: Sed creatura corporalis remunerabitur propter miniſterium quod homini exhibuit ut videtur dicere Gloſſ. Rom. 8. (*Ambroſ. ſup. illud, Omnis creatura ingemiſcit. & Gloſ. ord. Hieron. ſup. illud Iſ.* 30. *Et erit lux Lunæ*) Ergo etiam elementa clarificabuntur, ſicut corpora cœleſtia.

Præterea. Corpus hominis eſt ex elementis compoſitum. Ergo partes elementorum, quæ ſunt in corpore hominis, glorificato homine, glorificabuntur per receptionem claritatis: Sed eandem convenit eſſe diſpoſitionem totius, & partis. Ergo & ipſa elementa convenit claritate dotari.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut eſt ordo cęleſtium ſpirituum ad terrenos ſpiritus, ſcil. humanos, ita etiam eſt ordo cęleſtium corporum ad corpora terreſtria. Cum ergo creatura corporalis ſit facta propter ſpiritualem, & per eam regatur, *oportet ſimiliter diſponi corporalia, ſicut & ſpiritualia diſponuntur*. In illa autem ultima rerum conſummatione ſpiritus inferiores accipient proprietates ſuperiorum ſpirituum: quia homines *erunt ſicut angeli in cęlo*, ſicut dicitur Matth. 22. Et hoc erit, inquantum ad maximam perfectionem perveniet id, ſecundum quod humanus ſpiritus cum angelico convenit. Unde etiam ſimiliter cum corpora inferiora cum cęleſtibus non communicent niſi in natura lucis, & diaphani, ut dicatur in 2. de anima, (*tex.* 68. *to.* 2.) oportet corpora inferiora maxime perfici ſecundum claritatem. *Unde omnia elementa claritate quadam veſtientur: non tamen æqualiter, ſed ſecundum ſuum modum*, dicitur enim, quod terra erit in ſuperficie exteriori pervia, ſicut vitrum; aqua, ſicut cryſtallus; aer, ut cœlum; ignis, ut luminaria cęli.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dictum eſt (*a.* 1. *hu. q.*) innovatio mundi ordinatur ad hoc, quod homo etiam ſenſu in corporibus quodammodo per manifeſta indicia divinitatem videat. Inter ſenſus autem noſtros ſpiritualior eſt viſus, & ſubtilior. Et ideo quantum ad qualitates viſivas, quarum principium eſt lux, oportet omnia corpora inferiora maxime meliorari: Qualitates autem elementares pertinent ad tactum, qui eſt maxime materialis; & earum exceſſus contrarietatis magis eſt contriſtativus, quam delectativus: Exceſſus autem lucis erit delectabilis; cum contrarietatem non habeat niſi propter organi debilitatem, quæ tunc non erit.

Ad ſecundum dicendum, quod aer non erit clarus ſicut radios proiiciens, ſed ſicut diaphanum illuminatum. Terra vero, quamvis ex natura ſua opacitatem

tem habeat propter defectum lucis, tamen ex divina virtute in sui superficie gloria claritatis vestietur, sine præjudicio densitatis ipsius.

Ad tertium dicendum, quod in loco inferni non erit terra glorificata per claritatem; sed loco hujus gloriæ habebit pars illa terræ spiritus rationales hominum, & dæmonum: qui quamvis ratione culpæ sunt infirmi, tamen ex dignitate naturæ sunt qualibet qualitate corporali superiores.

Vel dicendum, quod etiamsi sit tota terra glorificata; nihilominus reprobi in tenebris exterioribus erunt; quia etiam ignis inferni, qui quantum ad aliquid eis lucebit, quantum ad aliud eis lucere non poterit.

Ad quartum dicendum, quod claritas illa erit in istis corporibus, sicut est in corporibus cœlestibus, in quibus caliditatem non causat; quia corpora ista tunc inalterabilia erunt, sicut sunt modo cælestia.

Ad quintum dicendum, quod non tolletur propter meliorationem elementorum ordo universi; quia etiam omnes aliæ partes meliorabuntur; & sic remanebit eadem harmonia.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Apoc. 21. quod elementa claritatem majorem recipient in mundi innovatione: & sic. *Vidi cœlum novum, & terram novam*. Hæc ibi. Nomine autem terræ in sacris literis sæpe intelliguntur alia etiam elementa, ut Genes. 1. *Creavit Deus cœlum & terram*. Maxime autem tunc nomine terræ intelliguntur, quando id, quod ei tribuitur, magis videtur aliis tribuendum. Ut in proposito est de claritate. Hæc enim, ut patet, minus videtur attribuenda terræ tanquam infimo elementorum, quam aliis elementis. Cum igitur Apocalypsis attribuat innovationem claritatis terræ, per hoc a fortiori eam aliis tribuisse vult, secundum illam regulam logicalem dicentem, *si, de quo minus videtur inesse, & inest. ergo de quo magis*. Item ab Isa. 66. *Ecce ego creo novos cælos, & novam terram*. Hæc ibi. Circa ly *terram* discurre, ut nunc supra. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim, &c.

AR-

ARTICULUS V. 395

Utrum plantæ, & animalia remanebunt in illa innovatione.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod plantæ, & animalia remanebunt in illa innovatione. Elementis enim non debet aliquid subtrahi, quod ad eorum ornatum pertinet: Sed animalibus, & plantis elementa ornari dicuntur. Ergo non auferentur in illa innovatione.

2. Præterea. Sicut elementa homini servierunt, ita etiam animalia, & plantæ, & corpora mineralia: Sed elementa propter prædictum ministerium glorificabuntur. Ergo similiter & animalia, & plantæ, & corpora mineralia glorificabuntur.

3. Præterea. Universum remanebit imperfectum, si aliquid, quod est de perfectione ejus, auferatur: Sed species animalium, & plantarum, & corporum mineralium sunt de perfectione universi. Cum ergo non debeat dici, quod mundus in sua innovatione imperfectus remaneat, videtur quod oporteat dicere, plantas, & alia animalia remanere.

4. Præterea. Animalia, & plantæ habent nobiliorem formam, quam ipsa elementa: Sed mundus in illa finali innovatione in melius immutabitur. Ergo magis debent remanere animalia, & plantæ, quam elementa, cum sint nobiliora.

5. Præterea. Inconveniens est dicere, quod naturalis appetitus frustretur: Sed secundum naturalem appetitum animalia, & plantæ appetunt esse perpetua, etsi non secundum individuum, saltem secundum speciem; & ad hoc ordinatur eorum generatio continua, ut in 2. de Generat. (*ex tex.* 59. *to.* 2.) dicitur. Ergo inconveniens est dicere, quod istæ species aliquando deficient.

Sed Contra. Si plantæ, & animalia remanebunt, aut omnia, aut quædam: Si omnia, oportebit etiam animalia bruta, quæ prius fuerunt mortua, resurgere; sicut & homines resurgent: quod dici non potest; quia cum forma eorum in nihilum cedat, non potest eadem numero resumi: Si autem non omnia, sed quædam, cum non sit major ratio de uno, quam de alio quod in perpetuum maneat, videtur quod nullum eorum in perpetuum remanebit: Sed quicquid remanebit post mundi innovationem, in perpetuum

erit, generatione, & corruptione cessante. Ergo plantæ, & animalia penitus post mundi innovationem non erunt.

Præterea. Secundum Philos. in 2. de Gener. (*te.* 55. *& seq. to.* 2.) in animalibus, & plantis, & hujusmodi corruptibilibus speciei perpetuitas non conservatur, nisi ex continuatione motus cœlestis: Sed tunc ille cessabit. Ergo non poterit perpetuitas in illis speciebus conservari.

Præterea. Cessante fine, cessare debet id quod est ad finem: Sed animalia, & plantæ facta sunt ad animalem vitam hominis sustentandam. unde dicitur Gen. 9. *Sicut olera virentia dedi vobis omnem carnem*. Ergo cessante vita hominis animali, debent cessare animalia, & plantæ: Sed post illam innovationem animalis vita in homine non erit. Ergo nec plantæ, nec animalia remanere debent.

Respondeo dicendum, quod *cum innovatio mundi propter hominem fiat, oportet, quod innovationi hominis conformetur*. Homo autem innovatus de statu corruptionis in incorruptionem transibit, & statum perpetuæ quietis. Unde dicitur 1. ad Cor. 15. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem*. Et ideo mundus hoc modo innovabitur, ut abjecta omni corruptione, perpetuo maneat in quiete. *Unde ad illam innovationem nihil ordinari poterit, nisi quod habet ordinem ad incorruptionem*. Hujusmodi autem sunt corpora cœlestia, elementa, & homines. Corpora enim cœlestia secundum sui naturam incorruptibilia sunt, & secundum totum, & secundum partes: Elementa vero sunt quidem corruptibilia secundum partes, sed incorruptibilia secundum totum: Homines vero corrumpuntur & secundum totum, & secundum partes: sed hoc est ex parte materiæ, non ex parte formæ, scilicet animæ rationalis, quæ post corruptionem hominis manet incorrupta: Animalia vero, & plantæ, & mineralia, & omnia corpora mixta corrumpuntur & secundum totum, & secundum partem, & ex parte materiæ quæ formam amittit, & ex parte formæ quæ actu non manet: & sic nullo modo habent ordinem ad incorruptionem: *Unde in illa innovatione non manebunt*, sed sola ea quæ dicta sunt.

Ad primum ergo dicendum, quod hujusmodi corpora dicuntur esse ad ornatum elementorum, inquantum virtutes activæ, & passivæ generales, quæ sunt in elementis, ad speciales actiones contrahuntur: Et ideo sunt ad ornatum elementorum in statu

tu actionis, & passionis: Sed hic status in elementis non remanebit: Unde nec animalia, nec plantas remanere oportet.

Ad secundum dicendum, quod nec animalia, nec plantæ, nec aliqua alia corpora in ministrando homini aliquid meruerunt, cum libertate arbitrii careant: sed pro tantum dicuntur quædam corpora remunerari, quia homo hoc meruit, ut illa innovarentur, quæ ad innovationem ordinem habent. Plantæ autem, & animalia non habent ordinem ad innovationem incorruptionis, ut prædictum est. (*in corp. ar.*) unde ex hoc homo non meruit ut innovarentur: quia nullus potest alteri mereri, nisi id cujus est capax, nec etiam ipse sibiipsi.

Unde etiam dato quod animalia bruta mererentur in ministerio hominis, non tamen essent innovanda.

Ad tertium dicendum, quod sicut perfectio hominis multipliciter assignatur; (est enim perfectio naturæ conditæ, & naturæ glorificatæ) ita etiam perfectio universi est *duplex*: *una* secundum statum hujusmodi mutabilitatis: *altera* secundum statum futuræ novitatis. Plantæ autem, & animalia sunt de perfectione ejus secundum statum istum, non autem secundum statum novitatis illius; cum ordinem ad eam non habeant.

Ad quartum dicendum, quod quamvis animalia, & plantæ quantum ad quædam alia sint nobiliora, quam ipsa elementa; tamen quantum ad ordinem incorruptionis elementa sunt nobiliora, ut ex dictis patet. (*in corp. ar.*)

Ad quintum dicendum, quod naturalis appetitus ad perpetuitatem, qui inest animalibus, & plantis, est accipiendus secundum ordinem ad motum cœli; ut tantum scil. in esse permaneant, quantum motus cœli durabit. non enim potest esse appetitus in effectu, ut permaneat ultra causam suam. Et ideo si cessante primi mobilis motu, plantæ, & animalia non remaneant secundum speciem, non sequitur appetitum naturalem frustrari.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Apocal. 10. quod animalia, & plantæ, ac similia non innovabuntur; & sic: *Angelus, quem vidi stantem supra mare, &*

terram, juravit per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius: sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cæperit tuba canere consummabitur mysterium Dei. Hæc ibi. Ubi per Angelum canentem tuba, intellige convocationem ad judicium, supra *quæst.76. art.* 2. post illud: *ergo non amplius erit tempus*; & consequenter cœlorum motus cessabit. Cum igitur ex continuatione motus cœlestis solummodo conservetur perpetuitas speciei in animalibus, & plantis, & hujusmodi secundum Philosophum 2. *de generat.* patet, quod Apocalyp. per hoc, quod dixit, tempus cessaturum, connotavit simul, omnia hujusmodi corruptibilia, animalia videlicet, plantas, mineralia, & alia mixta, præter hominem, non esse conservanda amplius, & consequenter nec innovanda. Item a Gen. 9. *Sicut olera virentia dedi vobis omnem carnem*: Hæc ibi. Idest, sicut dedi vobis hominibus in cibum olera virentia, cum Gen. 1. dixi ly *ecce dedi vobis omnem herbam afferentem*, &c. ita nunc concedo vobis in cibum omnem carnem: ut sicut absque scrupulo oleribus pro cibo utebamini, sic nunc uti possitis omni carne. Cum igitur omnia hujusmodi secundum Scripturam hanc sint ordinata ad vitam animalem hominis, & hæc vita tunc defectuosa sit tempore innovationis, ut supra dictum est; patet, quod per hoc denotavit etiam Scriptura simul, quod animalia, & plantæ, & a simili alia secundum totum corruptibilia non remanebunt post judicium, & per consequens non innovabuntur. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim, &c.

QUÆSTIO XCII.

De visione divinæ essentiæ per comparationem ad Beatos, in tres articulos divisa.

Consequenter considerandum est de his quæ spectant ad Beatos post judicium generale. Et *primo* de visione eorum respectu divinæ essentiæ, in qua eorum beatitudo principaliter consistit. *Secundo* de eorum beatitudine, & de eorum mansionibus. *Tertio* de modo quo se erga damnatos habebunt. *Quarto* de dotibus ipsorum, quæ in beatitudine eorum continentur. *Quinto* de aureolis, quibus eorum beatitudo perficitur, & decoratur.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum Sancti videbunt Deum per essentiam.
Secundo. Utrum videbunt eum oculo corporali.
Tertio. Utrum videndo Deum videbunt omnia, quæ Deus videt.

ARTICULUS I. 396

Utrum intellectus humanus possit pervenire ad videndum Deum per essentiam.

S. Th. 4. *d.* 49. *q.* 2. *a.* 1. 2. & 5.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod intellectus humanus non possit pervenire ad videndum Deum per essentiam. Quia Jo. 1. dicitur: *Deum nemo vidit unquam*: & exponit Chrysost. (*hom.* 14. *in Jo. aliquant. a princ.*) quod *nec ipsæ cœlestes essentiæ* (*ipsa dico Cherubim, & Seraphim*) *ipsum, ut est, unquam videre potuerunt*: Sed hominibus non promittitur nisi æqualitas angelorum, Matth. 22. *Erunt sicut angeli Dei in cœlo*. Ergo nec Sancti in patria Deum per essentiam videbunt.

2. Præterea. Dionys. sic argumentatur in 1. de div. nom. (*lect.* 1.) Cognitio non est nisi existentium: Omne autem existens finitum est, cum sit in aliquo genere determinatum: & sic Deus, cum infinitus sit, est super omnia existentia. Ergo ejus non est cognitio; sed est super omnem cognitionem.

3. Præterea. Dionysius in 1. de mystica Theologia (*in fin.*) ostendit, quod perfectissimus modus, quo intellectus noster Deo conjungi potest, est inquantum conjungitur ei ut ignoto: Sed illud quod est visum per essentiam, non est ignotum. Ergo impossibile est, quod intellectus noster per essentiam Deum videat.

4. Præterea. Dionysius in Epist. ad Cajum Monachum (*quæ est* 1.) dicit, quod „ superpositæ Dei „ tenebræ (*quas* abundantiam lucis *appellat*) co„ operiuntur omni lumini, & absconduntur omni „ cognitioni: Et si aliquis videns Deum intellexit „ quod vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum „ quæ sunt ejus. „ Ergo nullus intellectus creatus poterit Deum per essentiam videre.

5. Præterea. Sicut Dionysius dicit in Epistola ad Doroth. (*quæ est* 5. *circ. princ.*) *invisibilis quidem est*

est Deus existens propter excedentem claritatem: Sed claritas ejus sicut excedit intellectum hominis in via, ita excedit intellectum hominis in patria. Ergo sicut invisibilis est in via, sic erit invisibilis in patria.

6. Præterea. Cum intelligibile sit perfectio intellectus, oportet esse proportionem inter intelligibile, & intellectum, sicut inter visibile, & visum: Sed non est accipere proportionem aliquam inter intellectum nostrum, & essentiam divinam; cum in infinitum distent. Ergo intellectus noster non poterit pertingere ad essentiam divinam videndam.

7. Præterea. Plus distat Deus ab intellectu nostro, quam intelligibile creatum a sensu: Sed sensus nullo modo potest pertingere ad creaturam spiritualem videndam. Ergo nec intellectus noster poterit pertingere ad videndam divinam essentiam.

8. Præterea. Quandocunque intellectus intelligit aliquid in actu, oportet quod informetur per similitudinem intellecti, quæ est principium intellectualis operationis in tale objectum terminatæ; sicut calor est principium calefactionis. Si ergo intellectus noster Deum intelligat, oportet quod hoc fiat per aliquam similitudinem informantem ipsum intellectum: Hoc autem non potest esse ipsa divina essentia: quia formæ, & formati oportet esse unum esse. divina autem essentia ab intellectu nostro differt secundum essentiam, & esse. Ergo oportet, quod forma, qua informatur intellectus noster in intelligendo Deum, sit aliqua similitudo impressa a Deo in intellectum nostrum: Sed similitudo illa, cum sit quid creatum, non potest ducere in Dei cognitionem, nisi sicut effectus in causam. Ergo impossibile est, ut intellectus noster Deum videat, nisi per effectum ipsius: Sed visio Dei, quæ est per effectum ejus, non est visio Dei per essentiam. Ergo intellectus noster non poterit Deum per essentiam videre.

9. Præterea. Divina essentia magis distat ab intellectu nostro, quam quicunque Angelus, vel intelligentia: Sed, sicut dicit Avicenna in sua Metaphys. (*tract.* 3. *cap.* 8.) *intelligentiam esse in nostro intellectu, non est essentiam intelligentiæ esse in intellectu nostro*: quia sic scientia, quam de intelligentia habemus, esset substantia, & non accidens: *sed hoc est, impressionem intelligentiæ esse in nostro intellectu*. Ergo & Deus non est in intellectu nostro, ut intelligatur a nobis, nisi inquantum impressio ejus est in intellectu: Sed illa impressio non potest ducere

cere in cognitionem divinæ essentiæ; quia cum in infinitum distet a divina essentia, degenerat in aliam speciem, multo amplius quam si species albi degeneraret in speciem nigri. Ergo sicut ille, in cujus visu species albi degenerat in speciem nigri, propter indispositionem organi, non dicitur videre album; ita nec intellectus noster, qui solum per hujusmodi impressionem Deum intelligit, eum per essentiam poterit videre.

10. Præterea. *In rebus separatis a materia idem est intelligens, & quod intelligitur*, ut patet in 3. de Anima; (*tex.* 15. *to.* 2.) Sed Deus est maxime a materia separatus. Cum ergo intellectus, qui est creatus, non possit ad hoc pertingere, ut fiat essentia increata, non poterit esse, quod intellectus noster Deum per essentiam videat.

11. Præterea. Omne illud quod videtur per essentiam, de eo scitur quid est: Sed de Deo intellectus noster non potest scire quid est, sed solum quid non est; sicut Dionysius dicit, (*cap.* 7. *de divin. nomin. lect.* 4.) & Damascenus. (*lib.* 1. *orth. fid. cap.* 4. *a med.*) Ergo intellectus noster Deum per essentiam videre non poterit.

12. Præterea. Omne infinitum, inquantum infinitum, ignotum est: Sed Deus est modis omnibus infinitus. Ergo est omnino ignotus. Ergo per essentiam ab intellectu creato videri non poterit.

13. Præterea. Aug. dicit in lib. de videndo Deo: (*seu epist.* 11. *& epist.* 112. *c.* 7. 8. *&* 15. *to.* 2.) *Deus est natura invisibilis*: Sed ea quæ insunt Deo per naturam, non possunt aliter se habere. Ergo non potest esse, quod per essentiam videatur.

14. Præterea. Omne quod est alio modo, & alio modo videtur, non videtur secundum id quod est: Sed Deus alio modo est, & alio modo videbitur a Sanctis in patria: est enim per modum suum; sed videbitur a Sanctis per modum eorum. Ergo non videbitur a Sanctis secundum illud quod est; & sic non videbitur per essentiam.

15. Præterea. Illud quod per medium videtur, non videtur per essentiam: Sed Deus in patria videbitur per medium, quod est lumen gloriæ; ut patet in Psal. 35. *In lumine tuo videbimus lumen*. Ergo non videbitur per essentiam.

16. Præterea. Deus in patria videbitur facie ad faciem, ut dicitur 1. Cor. 13. Sed hominem, quem facie ad faciem videmus, videmus per similitudinem. Ergo Deus in patria videbitur per similitudinem, & non per essentiam.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Corin. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: Sed id quod videtur facie ad faciem, videtur per essentiam. Ergo Deus per essentiam videbitur a Sanctis in patria.

Præterea. 1. Jo. 3. *Cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est*. Ergo videbimus eum per essentiam.

Præterea. 1. Cor. 15. super illud, *Cum tradiderit regnum Deo, & Patri*, dicit Glos. (*ord.*) *ubi* (scilicet in patria) *essentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti videbitur; quod solum mundis cordibus dabitur; quod est summa beatitudo*. Beati ergo Deum per essentiam videbunt.

Præterea. Jo. 14. dicitur: *Si quis diliget me, diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*: Sed illud quod manifestatur, per essentiam videtur. Ergo Deus a Sanctis in patria essentialiter videbitur.

Præterea. Exodi 33. super illud, *Non videbit me homo, & vivet*, Greg. (*lib.* 18. *Mor. c.* 28.) improbat opinionem illorum, qui dicebant, quod „ in illa regione beatitudinis Deus in claritate sua conspici potest, sed in natura videri non potest; quia „ aliud non est ejus claritas, & ejus natura: „ Sed natura ejus est essentia ejus. Ergo videbitur per essentiam suam.

Præterea. Sanctorum desiderium non potest omnino frustrari: Sed Sanctorum desiderium commune est, ut Deum per essentiam videant; ut patet Exodi 33. *Ostende mihi gloriam tuam*. & in Psal. 79. *Ostende faciem tuam, & salvi erimus*. & Jo. 14. *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*. Ergo Sancti per essentiam Deum videbunt.

Respondeo dicendum, quod sicut secundum fidem ponimus, finem ultimum humanæ vitæ esse visionem Dei, ita Philosophi posuerunt, ultimam hominis felicitatem esse, intelligere substantias a materia separatas secundum esse. Et ideo circa hanc quæstionem eadem difficultas, & diversitas invenitur apud Philosophos, & apud Theologos. Quidam enim Philosophi posuerunt, quod intellectus noster possibilis nunquam potest ad hoc pervenire, ut intelligat substantias separatas; sicut Alpharabius in fine suæ Ethicæ; quamvis contrarium dixerit in libro de intellectu, ut Commentator refert in 3. de Anima. (*comment.* 36.) Et similiter quidam Theologi posuerunt, quod intellectus humanus nunquam potest ad hoc pervenire, ut Deum per essentiam videat.

Et

Et utrosque ad hoc movet distantia inter intellectum nostrum, & essentiam divinam, & alias substantias separatas. Cum enim intellectus in actu sit quodammodo unum cum intelligibili in actu, videtur difficile, quomodo intellectus creatus aliquo modo fiat essentia increata. Unde Chrysostomus dicit: (*hom. 14. in Joan. aliquant. a princ.*) *Quomodo creabile videt increabile?* Et major difficultas in hoc est illis, qui ponunt, intellectum possibilem esse generabilem, & corruptibilem, utpote virtutem a corpore dependentem, non solum respectu visionis divinæ, sed etiam respectu visionis quarumcunque substantiarum separatarum. Sed hæc positio stare omnino non potest. *Primo*, quia repugnat auctoritati Scripturæ Canonicæ, ut Augustinus dicit in libro de videndo Deo. (*scil. epist.* 112. *cap.* 5. *tom.* 2.) *Secundo*, quia cum intelligere sit maxime propria operatio hominis, oportet quod secundum eam assignetur sibi sua beatitudo, cum hæc operatio in ipso perfecta fuerit. Cum autem perfectio intelligentis, inquantum hujusmodi, sit ipsum intelligibile, si in perfectissima operatione intellectus homo non perveniat ad videndam essentiam divinam, sed ad aliquid aliud, oportebit dicere, quod aliquid aliud sit beatificans ipsum hominem, quam Deus: & cum ultima perfectio cujuslibet sit in conjunctione ad suum principium, sequitur quod aliquid aliud sit principium effectivum hominis, quam Deus: Quod est absurdum secundum nos: Et similiter est absurdum apud Philosophos, qui ponunt, animas nostras a substantiis separatis emanare, ut in fine eas possimus intelligere. Unde „ oportet ponere secundum nos, quod in-
„ tellectus noster quandoque perveniat ad videndam
„ essentiam divinam; & secundum Philosophos, quod
„ perveniat ad videndam essentiam substantiarum se-
„ paratarum.

Quomodo autem hoc possit accidere, restat investigandum. Quidam enim posuerunt, ut Alpharabius, & Avempace, quod ex hoc ipso quod intellectus noster intelligit quæcunque intelligibilia, pertingit ad videndam essentiam substantiæ separatæ. Et ad hoc ostendendum procedunt *duobus* modis. Quorum *primus* est, quod sicut natura speciei non diversificatur in diversis individuis, nisi secundum quod conjungitur principiis individuantibus; ita forma intellecta non diversificatur apud me, & te, nisi secundum quod conjungitur diversis formis imaginabilibus: Et ideo quando intellectus separat formam intellectam a formis imaginabilibus, remanet quiddi-

tas intellecta, quæ est una & eadem apud diversos intelligentes: Et hujusmodi est quidditas substantiæ separatæ: Et ideo quando intellectus noster ad summam abstractionem quidditatis intelligibilis cujuscunque pervenit, intelligit per hoc quidditatem substantiæ separatæ, quæ est ei similis. *Secundus* modus est, quia intellectus noster natus est abstrahere quidditatem ab omnibus intelligibilibus habentibus quidditatem. Si ergo quidditas, quam abstrahit ab hoc singulari habente quidditatem, sit quidditas non habens quidditatem, intelligendo eam intelligit quidditatem substantiæ separatæ, quæ est talis dispositionis; eo quod substantiæ separatæ sunt quidditates subsistentes, quæ non habent quidditates. quidditas enim simplicis est ipsum simplex, ut Avic. dicit. (*Metaph. tract.* 3. *cap.* 8.) Si autem quidditas abstracta ab hoc particulari sensibili sit quidditas habens quidditatem, ergo quidditatem illam intellectus natus est abstrahere: & ita cum non sit abire in infinitum, erit devenire ad quidditatem non habentem quidditatem, per quam intelligitur quidditas separata.

Sed iste modus non videtur esse sufficiens. *Primo*, quia quidditas substantiæ materialis, quam intellectus abstrahit, non est ejusdem rationis cum quidditatibus substantiarum separatarum: Et ita per hoc quod intellectus noster abstrahit quidditates rerum materialium, & cognoscit eas, non sequitur quod cognoscat quidditatem separatæ substantiæ; & præcipue divinam essentiam, quæ maxime est alterius rationis ab omni quidditate creata. *Secundo*, quia dato quod esset ejusdem rationis, tamen cognita quidditate rei compositæ, non cognosceretur quidditas substantiæ separatæ, nisi secundum genus remotissimum, quod est substantia. Hæc autem cognitio est imperfecta, nisi deveniatur ad propria rei. Qui enim cognoscit hominem solum inquantum est animal, non cognoscit eum nisi secundum quid, & in potentia; & multo minus cognoscit eum, si non cognoscat nisi substantiæ naturam in ipso. Unde sic cognoscere Deum, vel alias substantias separatas, non est videre essentiam divinam, vel quidditatem substantiæ separatæ, sed est cognoscere per effectum, & quasi in speculo.

Et ideo *alius* modus intelligendi substantias separatas ponitur ab Avicenna in sua Metaphysica; scilicet quod substantiæ separatæ intelliguntur a nobis per intentiones suarum quidditatum, quæ sunt quædam earum similitudines, non abstractæ ab eis, quia

ipsæ-

ipfæmet funt immateriales, fed impreffæ ab eis in animabus noftris. Sed hic modus etiam non videtur nobis fufficere ad vifionem divinam, quam quærimus. Conftat enim, quod *omne quod recipitur in aliquo, eft per modum recipientis in eo*. Et ideo fimilitudo divinæ effentiæ impreffa in intellectu noftro erit per modum noftri intellectus. Modus autem intellectus noftri deficiens eft a perfecta receptione divinæ fimilitudinis. Defectus autem perfectæ fimilitudinis poteft tot modis accidere, quot modis diffimilitudo invenitur. *Uno* enim *modo* eft deficiens fimilitudo, quando participatur forma fecundum eandem rationem fpeciei, fed non fecundum eundem perfectionis modum: ficut eft fimilitudo deficiens ejus, qui parum habet de albedine, ad illum qui multum habet. *Alio modo* adhuc magis deficiens, quando non pervenitur ad eandem rationem fpeciei, fed tantum ad eandem rationem generis; ficut eft fimilitudo inter illum qui habet colorem citrinum, vel fubflavum, & illum qui habet colorem album. *Alio modo* adhuc eft magis deficiens, quando ad rationem eandem generis non pertingit, fed folum fecundum analogiam, five proportionem; ficut eft fimilitudo albedinis ad hominem, in eo quod utrumque eft ens: Et hoc modo eft deficiens omnis fimilitudo, quæ eft recepta in creatura refpectu divinæ effentiæ. Ad hoc autem quod vifus cognofcat albedinem, oportet quod recipiatur in eo fimilitudo albedinis fecundum rationem fuæ fpeciei, quamvis non fecundum eundem modum effendi; quia habet alterius modi effe forma in fenfu, & in re extra animam. fi enim fieret in oculo forma citrini, non diceretur oculus videre albedinem. Et fimiliter ad hoc quod intellectus intelligat aliquam quidditatem, oportet quod fiat in eo fimilitudo ejufdem rationis fecundum fpeciem, quamvis forte non fit idem modus effendi utrobique. non enim forma exiftens in intellectu vel fenfu eft principium cognitionis fecundum modum effendi, quem habet utrobique, fed fecundum rationem, in qua communicat cum re exteriori. Et ita patet, quod per nullam fimilitudinem receptam in intellectu creato poteft Deus intelligi, ita quod effentia ejus videatur immediate. Unde etiam quidam ponentes, divinam effentiam folum per hunc modum videri, dixerunt, quod ipfa effentia non videbitur, fed quidam fulgor, quafi radius ipfius. Unde nec ifte modus fufficit ad vifionem divinam, quam quærimus.

Et ideo accipiendus eft alius modus, quem etiam

quidam Philosophi posuerunt, scilicet Alexander, & Averroes in 3. de Anima. (*comment.* 5. & 36.) Cum enim in qualibet cognitione sit necessaria aliqua forma, qua res cognoscatur, aut videatur, forma ista, qua intellectus perficitur ad videndas substantias separatas, non est quidditas, quam intellectus abstrahit a rebus compositis, ut dicebat prima opinio; neque aliqua impressio relicta a substantia separata in intellectu nostro, ut dicebat secunda; sed est ipsa substantia separata, quæ conjungitur intellectui nostro ut forma, ut ipsa sit quod intelligitur, & quo intelligitur. Quicquid autem sit de aliis substantiis separatis, tamen istum modum oportet nos accipere in visione Dei per essentiam: quia quacunque alia forma informaretur intellectus noster, non posset per eam duci in essentiam divinam. Quod quidem non debet intelligi, quasi divina essentia sit vera forma intellectus nostri, vel quod ex ea, & intellectu nostro efficiatur unum simpliciter, sicut in naturalibus ex forma, & materia naturali; sed quia proportio essentiæ divinæ ad intellectum nostrum est sicut proportio formæ ad materiam. Quandocunque enim aliqua duo, quorum unum est altero perfectius, recipiuntur in eodem receptibili, proportio unius duorum ad alterum, scilicet magis perfecti ad minus perfectum, est sicut proportio formæ ad materiam; sicut lux, & color recipiuntur in diaphano, quorum lux se habet ad colorem sicut forma ad materiam: Et ita cum in anima recipiatur lux intellectiva, & ipsa divina essentia inhabitans, licet non per eundem modum, essentia divina se habebit ad intellectum, sicut forma ad materiam. Et quod hoc sufficiat ad hocquod intellectus per divinam essentiam possit videre ipsam divinam essentiam, hoc modo potest ostendi. Sicut enim ex forma naturali, qua aliquid habet esse, & materia efficitur unum ens simpliciter; ita ex forma, qua intellectus intelligit, & ipso intellectu fit unum in intelligendo. In rebus autem naturalibus res per se subsistens non potest forma esse alicujus materiæ, si illa res habeat materiam partem sui; quia non potest esse, ut materia sit forma alicujus: Sed si illa res per se subsistens sit forma tantum, nihil prohibet eam effici formam alicujus materiæ, & fieri *quod est* † *Al. quo est* † ipsius compositi; sicut patet de anima. In intellectu autem oportet accipere ipsum intellectum in potentia quasi materiam, & speciem intelligibilem quasi formam; & intellectus in actu intelligens erit quasi compositum ex utroque. Unde si

fit

sit aliqua res per se subsistens, quæ non habeat aliquid in se præter id quod est intelligibile in ipsa, talis res per se poterit esse forma, qua intelligit intellectus. Res autem quælibet est intelligibilis secundum id quod habet de actu, non secundum id quod habet de potentia, ut patet in 9. Metaphysic. (*tex.* 20. *tom.* 3.) Et hujus signum est, quod oportet formam intelligibilem abstrahere a materia, & ab omnibus proprietatibus materiæ. Et ideo *cum divina essentia sit actus purus, poterit esse forma, qua intellectus intelligit: Et hæc erit visio beatificans.* Et ideo dicit Magister, (2. *d.* 1.) quod unio animæ ad corpus est quoddam exemplum illius beatæ unionis, qua spiritus unitur Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa potest *tripliciter* exponi, ut patet per Augustinum in lib. de videndo Deum. (*sc. epist.* 112. *c.* 6. *&* 9. *to.* 2.) *Uno modo*, ut excludatur corporalis visio, qua nemo vidit, vel visurus est Deum in essentia sua: *Alio modo*, ut excludatur intellectualis visio Dei per essentiam ab eis, qui in ista mortali carne vivunt: *Alio modo*, ut excludatur visio comprehensionis ab intellectu creato. Et sic intelligit Chrysostomus. unde subdit: ***Notitiam hic dicit Euangelista certissimam considerationem, & comprehensionem tantam, quantam habet Pater de Filio:*** Et hic est intellectus Euangelistæ. unde subdit: *Unigenitus, qui est* &c. per comprehensionem volens probare Filium esse Deum.

Ad secundum dicendum, quod sicut Deus excedit omnia existentia, quæ habent esse determinatum, per essentiam suam infinitam; ita cognitio sua, qua cognoscit, est super omnem cognitionem. Unde quæ est proportio cognitionis nostræ ad essentiam nostram creatam, ea est proportio cognitionis divinæ ad essentiam suam infinitam. Ad cognitionem autem *duo* concurrunt, scilicet *cognoscens*, & *quo cognoscitur*. Visio autem illa, qua Deum per essentiam videbimus, est eadem cum visione, qua Deus se videt, ex parte ejus quo videtur: quia sicut ipse se videt per essentiam suam, ita & nos videbimus eum: Sed ex parte cognoscentis invenitur diversitas, quæ est inter intellectum divinum, & nostrum. In cognoscendo autem id quod cognoscitur, sequitur formam, qua cognoscimus: quia per formam lapidis videmus lapidem: Sed efficacia in cognoscendo sequitur virtutem cognoscentis: sicut qui habet visum fortiorem, acutius videt. Et ideo in illa visione nos idem videbimus, quod Deus videt, (scil. essentiam suam) sed non ita efficaciter.

Ad

Ad tertium dicendum, quod Dionysius loquitur ibi de cognitione, qua Deum in via cognoscimus per aliquam formam creatam, qua intellectus noster formatur ad Deum videndum: Sed, sicut dicit August., (*loc. sup. cit.*) *Deus omnem formam intellectus nostri subterfugit*: quia quamcunque formam intellectus noster concipiat, illa forma non pertingit ad rationem divinæ essentiæ: Et ideo ipse non potest esse pervius intellectui nostro: Sed in hoc eum perfectissime cognoscimus in statu viæ, quod scimus eum esse super omne id, quod intellectus noster concipere potest: & sic ei conjungimur, quasi ignoto: Sed in patria ipsum per formam, quæ est essentia sua, videbimus, & conjungemur ei, quasi noto.

Ad quartum dicendum, quod *Lux est Deus*, ut dicitur Joan. 1. Lumen autem est impressio lucis in aliquo illuminato: Et quia essentia divina est alterius modi, quam omnis similitudo ipsius impressa in intellectu, ideo dicit, quod *divinæ tenebræ cooperiuntur omni lumini*; quia scilicet essentia divina, quam *tenebras* vocat propter claritatis excessum, manet non demonstrata propter impressionem intellectus nostri: & per hoc sequitur, quod abscondatur omni cognitioni. & ideo quicunque videntium Deum aliquid mente concipit, hoc non est Deus, sed aliquid divinorum effectuum.

Ad quintum dicendum, quod claritas Dei quamvis excedat omnem formam, qua nunc intellectus noster informatur, non tamen excedit ipsam essentiam divinam, quæ erit quasi forma intellectus nostri in patria. & ideo licet nunc sit invisibilis, tamen tunc erit visibilis.

Ad sextum dicendum, quod quamvis finiti ad infinitum non possit esse proportio, quia excessus infiniti supra finitum non est determinatus; potest tamen esse inter ea proportionalitas, quæ est similitudo proportionum. Sicut enim finitum æquatur alicui finito, ita infinito infinitum. Ad hoc autem quod aliquid totaliter cognoscatur, quandoque oportet esse proportionem inter cognoscens, & cognitum: quia oportet virtutem cognoscentis coæquari cognoscibilitati rei cognitæ: æqualitas autem proportio quædam est: Sed quandoque cognoscibilitas rei excedit virtutem cognoscentis; sicut cum nos cognoscimus Deum, aut e converso sicut cum ipse cognoscit creaturas: Et tunc non oportet esse proportionem inter cognoscens, & cognitum, sed proportionalitatem tantum; ut sc. sicut se habet cognoscens

ſcens ad cognoſcendum, ita ſe habeat cognoſcibile ad hoc quod cognoſcatur: Et talis proportionalitas ſufficit ad hoc, quod infinitum cognoſcatur a finito, vel e converſo.

Vel dicendum, quod proportio ſecundum propriam nominis inſtitutionem ſignificat habitudinem quantitatis ad quantitatem ſecundum aliquem determinatum exceſſum, vel adæquationem: ſed ulterius eſt translatum ad ſignificandum omnem habitudinem cujuſcunque ad aliud. Et per hunc modum dicimus, quod materia debet eſſe proportionata ad formam: Et hoc modo nihil prohibet, intellectum noſtrum, quamvis ſit finitus, dici proportionatum ad videndum eſſentiam infinitam, non tamen ad comprehendendum eam; & hoc propter ſuam immenſitatem.

Ad ſeptimum dicendum, quod *duplex* eſt ſimilitudo, & diſtantia. *Una* ſecundum convenientiam in natura: Et ſic magis diſtat Deus ab intellectu creato, quam intelligibile creatum a ſenſu. *Alia* ſecundum proportionalitatem: Et ſic eſt e converſo: quia ſenſus non eſt proportionatus ad cognoſcendum aliquod immateriale, ſicut intellectus eſt proportionatus ad cognoſcendum quodcumque immateriale; Et hæc ſimilitudo requiritur ad cognoſcendum, non autem prima: quia conſtat, quod intellectus intelligens lapidem non eſt ſimilis ei in naturali eſſe; ſicut etiam viſus apprehendit mel rubeum, & fel rubeum, quamvis non apprehendat mel dulce: Fellis enim rubedo magis convenit cum melle, inquantum eſt viſibile, quam dulcedo mellis cum melle.

Ad Octavum dicendum, quod in viſione, qua Deus per eſſentiam videbitur, ipſa divina eſſentia erit quaſi forma intellectus, qua intelliget: Nec oportet, quod efficiantur unum ſecundum eſſe ſimpliciter, ſed ſolum quod fiant unum quantum pertinet ad actum intelligendi.

Ad nonum dicendum, quod dictum Avicennæ quantum ad hoc non ſuſtinemus; quia ei etiam ab aliis Philoſophis in hoc contradicitur.

Niſi forte velimus dicere, quod Avicenna intelligit de cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, ſecundum quod cognoſcuntur per habitus ſcientiarum ſpeculativarum, & ſimilitudinibus aliarum rerum. Unde hoc introducit ad oſtendendum, quod ſcientia non eſt in nobis ſubſtantia, ſed accidens. Et tamen divina eſſentia, quamvis plus diſtet ſecundum proprietatem naturæ ſuæ ab intellectu noſtro, quam

quam ſubſtantia angeli, tamen plus habet de ratione intelligibilitatis; quia eſt actus purus, cui non admiſcetur aliquid de potentia; quod non contingit in aliis ſubſtantiis ſeparatis: Nec illa cognitio, qua Deum per eſſentiam videbimus, ex parte ejus quo videbitur, erit in genere accidentis, ſed ſolum quantum ad actum ipſius intelligentis, qui non erit ipſa ſubſtantia intelligentis, vel intellecti.

Ad decimum dicendum, quod ſubſtantia ſeparata a materia ſe intelligit, & intelligit alia: Et utroque modo poteſt verificari auctoritas inducta. Cum enim ipſa eſſentia ſubſtantiæ ſeparatæ ſit per ſeipſam intelligibilis, & in actu, eo quod eſt a materia ſeparata, conſtat quod quando ſubſtantia ſeparata intelligit ſe, omnino eſt idem intelligens, & intellectum: non enim intelligit ſe per aliquam intentionem abſtractam a ſe, ſicut nos intelligimus res materiales. Et hic videtur eſſe intellectus Philoſophi, 3. de Anima, ut per Commentatorem ibidem patet. (*loc. cit. in argum.*) Secundum autem quod intelligit res alias, intellectum in actu fit unum cum intellectu in actu, inquantum forma intellecti fit forma intellectus, inquantum eſt intellectus in actu, non quod ſit ipſamet eſſentia intellectus, ut Avicenna probat in 6. de natural. quia eſſentia intellectus manet una ſub duabus formis, ſecundum quod intelligit res duas ſucceſſive, ad modum quo materia prima manet una ſub diverſis formis. Unde etiam Commentator in 3. de Anima comparat intellectum poſſibilem quantum ad hoc primæ materiæ. Et ſic nullo modo ſequitur, quod intellectus noſter videns Deum fiat ipſa eſſentia divina, ſed quod ipſa comparetur ad illum, quaſi perfectio, & forma.

Ad undecimum dicendum, quod auctoritates illæ, & omnes ſimiles ſunt intelligendæ de cognitione, qua cognoſcimus Deum in via, ratione prius poſita.

Ad duodecimum dicendum, quod infinitum privative dictum eſt ignotum, inquantum hujuſmodi; quia dicitur per remotionem complementi, a quo eſt cognitio rei. Unde infinitum reducitur ad materiam ſubjectam privationi, ut patet in 3. Phyſic. (*tex. 72. to. 2.*) Sed infinitum negative acceptum dicitur per remotionem materiæ terminantis: quia forma etiam quodammodo terminatur per materiam. Unde infinitum hoc modo eſt maxime de ſe cognoſcibile. Et hoc modo infinitus eſt Deus.

Ad tertium decimum dicendum, quod Auguſt. loqui-

quitur de visione corporali, qua Deus nunquam videbitur. quod patet ex hoc quod præmittitur: (*loc. cit. in arg. c. 15. a med.*) *Sicut enim videntur ista, quæ visibilia nominantur, Deum nemo vidit unquam, nec videre potest; & est natura invisibilis, sicut & incorruptibilis.* Sicut autem secundum naturam suam est maxime ens, ita secundum se est maxime intelligibilis: Sed quod a nobis quandoque non intelligatur, est ex defectu nostro: Unde quod videatur, postquam visus non fuit a nobis, non est ex mutatione sua, sed nostra.

Ad decimumquartum dicendum, quod Deus in patria videbitur a Sanctis sicuti est, si hoc referatur ad modum ipsius visi. videbitur enim a Sanctis Deus habere illum modum, quem habet. Sed si referatur modus ad ipsum cognoscentem, non videbitur sicuti est; quia non erit tanta efficacia intellectus creati ad videndum, quanta est efficacia essentiæ divinæ ad hoc quod intelligatur.

Ad quintumdecimum dicendum, quod medium in corporali visione, & intellectuali invenitur *triplex*. *Primum* est medium, sub quo videtur; Et hoc est quod perficit visum ad videndum in generali, non determinans visum ad aliquod speciale objectum; sicut se habet lumen corporale ad visum corporalem, & lumen intellectus agentis ad intellectum possibilem, secundum quod est medium. *Secundum* est medium, quo videtur: Et hæc est forma visibilis, qua determinatur uterque visus ad speciale objectum; sicut per formam lapidis ad cognoscendum lapidem. *Tertium* est medium, in quo videtur: Et hoc est id, per cujus inspectionem ducitur visus in aliam rem; sicut inspiciendo speculum ducitur in ea quæ in speculo repræsentantur; & videndo imaginem ducitur in imaginem; & sic etiam intellectus per cognitionem effectus ducitur in causam, vel e converso. In visione igitur patriæ non erit *tertium* medium; ut sc. Deus per species aliorum cognoscatur, sicut nunc cognoscitur, ratione cujus dicimur nunc videre in speculo: Nec erit ibi *secundum* medium; quia ipsa essentia divina erit id, quo intellectus noster videbit Deum: Sed erit ibi tantum *primum* medium, quod elevabit intellectum nostrum ad hoc, quod possit conjungi substantiæ increatæ modo prædicto: Sed ab hoc medio non dicitur cognitio mediata; quia non cadit inter cognoscentem, & rem cognitam, sed est illud quod dat cognoscenti vim cognoscendi.

Ad sextumdecimum dicendum, quod creaturæ corpora-

porales non dicuntur immediate videri, nisi quando id quod est in eis conjungibile visui, ei conjungitur: Non sunt autem conjungibiles per essentiam suam ratione materialitatis: Et ideo tunc immediate videntur, quando earum similirudo visui conjungitur. Sed Deus per essentiam suam conjungibilis est intellectui. unde non immediate videretur, nisi essentia sua conjungeretur intellectui. Et hæc visio, quę fit immediate, dicitur *visio faciei*. Et præterea similitudo rei corporalis recipitur in visu secundum eandem rationem, qua est in re, licet non secundum eundem modum essendi: Et ideo similitudo illa ducit in illam rem directe: Non autem potest hoc modo ducere aliqua similitudo intellectum nostrum in Deum, ut ex dictis patet. (*in corp. ar.*) Et propter hoc non est simile.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreses *Trinitariorum* dicentium, quod essentia divina in se nec ab Angelo, nec ab homine videtur, nec videbitur. Item quorundam (Direct. *Inquis.* 2. *par. quæst.* 8.) dicentium: animarum beatarum visio, qua vident divinam essentiam, non est visio intuitiva, & facialis. Item *Armenorum* (Prat. *Trinitarii*) dicentium: beatos non videre in cœlo Dei essentiam, sed videre claritatem quandam Dei essentiæ, in qua visione beatitudo est. Item *Almarici* dicentis: beatos non videre ullo pacto in se, sed in suis creaturis. Item *Algazelis* (Direct. *Inquis.* 2. *par. q. quarta*) dicentis: beatitudinem hominis in cognitione ultimæ intelligentiæ consistere. Per ultimam autem intelligentiam intelligit ultimum Angelum. Alioquin, si non intelligeret quid creatum, non esset error. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, eas merito damnari a 1. Cor. 13. *Videbimus nunc per speculum*, &c. Item a *Jo*. 3. & 1. *Corinth*. 15. Item ab *Exod*. 33. & *Jo*. 14. Quæ omnia sunt in text. argum. sed contr. Item a, &c. ut 1. *par. q.* 12. *a.* 1. & 2. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto intellectum humanum posse videre Deum per essentiam, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex, &c.

AR-

ARTICULUS II. 397

Utrum Sancti post resurrectionem Deum oculis corporalibus videbunt.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Sancti post resurrectionem Deum corporalibus oculis videbunt. Oculus enim glorificatus majoris est virtutis, quam aliquis oculus non glorificatus: Sed Beatus Job oculo suo Deum vidit Job 42. *Auditu auris audivi te; nunc autem oculus meus videt te.* Ergo multo fortius oculus glorificatus per essentiam Deum videre poterit.

2. Præterea. Job 19. *In carne mea videbo Deum Salvatorem meum.* Ergo in patria Deus corporalibus oculis videbitur.

3. Præterea. Aug. 22. de Civ. Dei (*c.* 29. *in med. to.* 5.) loquens de visu oculorum glorificatorum, sic dicit: *Vis præpollentior erit oculorum illorum, non ut acrius videant, quam quidam perhibentur videre serpentes, vel aquilæ; quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nihil aliud quam corpora possunt videre: sed ut videant & incorporalia:* Quæcumque autem potentia cognoscitiva est incorporalium, potest elevari ad videndum Deum. Ergo oculi gloriosi Deum videre poterunt.

4. Præterea. Quæ est differentia corporalium ad incorporalia, eadem est e converso: Sed oculus incorporeus potest corporalia videre. Ergo oculus corporeus potest videre incorporalia: Et sic idem quod prius.

5. Præterea. Gregorius in 5. Moralium (*c.* 25. *cir. princ.*) super illud Job 4. *Stetit quidam, cujus non cognoscebam vultum* &c. sic dicit: *Homo, qui si præceptum servare voluisset, carne spiritualis futurus fuerat, factus est peccando etiam carnalis mente:* Sed ex hoc quod est mente factus carnalis, (ut ibidem dicitur) *solum ea cogitat, quæ ad animum per corporum imagines trahit.* Ergo etiam quando carne spiritualis erit, (quod post resurrectionem Sanctis promittitur) etiam carne spiritualia videre poterit: Et sic ut prius.

6. Præterea. Homo a solo Deo potest beatificari: Beatificabitur autem non solum quantum ad animam, sed etiam quantum ad corpus. Ergo non solum intellectu, sed etiam carne Deum videre poterit.

7. Præterea. Sicut Deus est præsens per suam essentiam in intellectu, ita etiam erit præsens in sen-

su;

fu; quia *erit omnia in omnibus*, ut dicitur 1. Corint. 15. Sed videbitur ab intellectu ex hoc quod sua essentia ei conjungetur. Ergo poterit videri etiam a sensu.

Sed Contra. Ambros. dicit super Lucam: (*c.* 1. *sup. illud, Apparuit illi Angelus*,) *Nec corporalibus oculis Deus quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur*. Ergo nullo modo corporali sensu Deus videbitur.

Præterea. Hieronymus dicit: (*sup. illud. Is. 6. Vidi Dominum sedentem*) „ Non solum divinitatem „ Patris, sed nec Filii, nec Spiritus sancti oculi car„ nis possunt aspicere, sed oculi mentis, de quibus „ dicitur: Beati mundo corde.

Præterea. Idem Hieron. alibi dicit: (*refert Aug. epist.* 112. *prope fi. to.* 2.) *Res incorporalis corporalibus oculis non videtur*. Sed Deus est maxime incorporeus. Ergo &c.

Præterea. August. lib. de videndo Deum: (*epist.* 112. *c.* 11. *in fin. to.* 2.) „ Deum nemo vidit unquam, „ vel in hac vita, sicut ipse est, vel in Angelorum „ vita, sicut visibilia ista quæ corporali visione cer„ nuntur: „ Sed vita Angelorum dicitur vita beata, in qua resurgentes vivent. Ergo &c.

Præterea. *Secundum hoc homo dicitur factus ad imaginem Dei, quod Deum conspicere potest*, ut August. dicit: (*l.* 14. *de Trinit. c.* 4. *circ. princ. tom.* 3.) Sed homo est ad imaginem Dei secundum mentem, non secundum carnem. Ergo mente, & non carne Deum videbit.

Respondeo dicendum, quod sensu corporali aliquid sentitur *dupliciter*. *Uno modo* per se: *Alio modo* per accidens. *Per se* quidem sentitur illud, quod per se passionem sensui corporali inferre potest. Per se autem potest aliquid passionem inferre aut sensui, inquantum est sensus, aut huic sensui, inquantum est hic sensus. Quod autem hoc secundo modo infert per se passionem sensui, dicitur sensibile proprium; sicut color respectu visus, & sonus respectu auditus. Quia autem sensus, inquantum est sensus, utitur organo corporali, *non potest in eo aliquid recipi nisi corporaliter*; cum omne illud quod recipitur in aliquo, fit in eo per modum recipientis. Et ideo omnia sensibilia inferunt passionem sensui, inquantum est sensus; secundum quod habent magnitudinem; & ideo magnitudo, & omnia consequentia, ut motus, quies, & numerus, & hujusmodi, dicuntur sensibilia communia, per se tamen: *Per accidens* autem sentitur illud, quod non infert passionem sensui, neque

que inquantum est sensus, neque inquantum est hic sensus; sed conjungitur his, quæ per se sensui inferunt passionem; sicut Socrates, & filius Diaris, & amicus, & alia hujusmodi, quæ per se cognoscuntur in universali ab intellectu, in particulari autem a virtute cogitativa in homine, æstimativa autem in aliis animalibus. Hujusmodi autem tunc sensus exterior dicitur sentire, quamvis per accidens, quando ex eo quod per se sentitur, vis apprehensiva, (cujus est illud cognitum per se cognoscere) statim, & sine dubitatione, & discursu apprehendit; sicut videmus aliquem vivere, ex hoc quod loquitur: Quando autem aliter se habet, non dicitur illud sensus videre etiam per accidens. „ Dico ergo, „ quod Deus nullo modo potest videri visu corpora- „ li, aut aliquo sentiri sensu, sicut per se visibile, „ neque hic, neque in patria: „ quia si a sensu removeatur id, quod convenit sensui, inquantum est sensus, non erit sensus: Et similiter si a visu removeatur illud, quod est visus, inquantum est visus, non erit visus. Cum ergo sensus, inquantum est sensus, percipiat magnitudinem, & visus, inquantum est talis sensus, percipiat colorem, impossibile est quod visus percipiat aliquid, quod non est color, nec magnitudo, nisi sensus diceretur æquivoce. „ Cum ergo visus, & sensus sit futurus idem „ specie in corpore glorioso, qui erat in corpore „ non glorioso, non poterit esse quod divinam es- „ sentiam videat, sicut visibile per se: Videbit au- „ tem eam, sicut visibile per accidens; „ dum ex parte una visus corporalis tantam gloriam Dei inspiciet in corporibus, & præcipue gloriosis, & maxime in corpore Christi; & ex parte alia intellectus tam clare Deum videbit, quod in rebus corporaliter visis Deus percipietur; sicut in locutione percipitur vita. Quamvis enim tunc intellectus noster non videat Deum ex creaturis, tamen videbit Deum in creaturis corporaliter visis. Et hunc modum, quo Deus corporaliter possit videri, Aug. ponit in fine de civ. Dei, (*l. ult. c. 29. vers. fi. to. 5.*) ut patet ejus verba intuenti. dicit enim sic: „ Valde credibile „ est, sic nos esse visuros mundana corpora tunc „ cœli novi, & terræ novæ, ut Deum ubique præ- „ sentem, & universa etiam corporalia gubernan- „ tem clarissima perspicuitate videamus; non sicut „ nunc invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, in- „ tellecta conspiciuntur; sed sicut homines mox „ ut aspicimus, vivere non credimus, sed vide- „ mus. „

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Job intelligitur de oculo ſpirituali, de quo dicit Apoſtolus Epheſ. 5. *Illuminatos habere oculos cordis noſtri*.

Ad ſecundum dicendum, quod illa auctoritas non ita intelligitur, quod per oculos carnis Deum ſimus viſuri; ſed quia in carne exiſtentes Deum videbimus.

Ad tertium dicendum, quod Auguſtinus loquitur inquirendo in verbis illis, & ſub conditione. quod patet ex hoc quod præmittit: *Longe itaque alterius potentiæ erunt, ſi per eos videbitur incorporea illa natura*. & poſtea ſubdit: *Vis itaque* &c. poſtmodum determinat, ut dictum eſt. (*in cor. ar.*)

Ad quartum dicendum, quod omnis cognitio fit per aliquam abſtractionem a materia. Et ideo quanto forma corporalis magis abſtrahitur a materia, tanto magis eſt principium cognitionis. Et inde eſt, quod forma in materia exiſtens nullo modo eſt cognitionis principium; in ſenſu autem aliquo modo, prout a materia ſeparatur; & in intellectu noſtro adhuc melius. Et ideo oculus ſpiritualis, a quo removetur impedimentum cognitionis, poteſt videre rem corporalem: Non autem ſequitur, quod oculus corporalis, in quo deficit vis cognitiva, ſecundum quod participat de materia, poſſit cognoſcere perfecte cognoſcibilia, quæ ſunt incorporea.

Ad quintum dicendum, quod quamvis mens facta carnalis non poſſit cogitare niſi accepta a ſenſibus; tamen ea cogitat immaterialiter: Et ſimiliter oportet, quod viſus illud quod apprehendit, ſemper apprehendat corporaliter. unde non poteſt cognoſcere illa, quæ corporaliter apprehendi non poſſunt.

Ad ſextum dicendum, quod beatitudo eſt perfectio hominis, inquantum eſt homo. Et quia homo non habet quod ſit homo ex corpore, ſed magis ex anima, corpora autem ſunt de eſſentia hominum, inquantum ſunt perfecta per animam, ideo beatitudo hominis non conſiſtit principaliter niſi in animæ actu, & ex ea derivatur ad corpus per quandam redundantiam, ſicut patet ex his quæ dicta ſunt. (*q. 85. a. 1.*) Quædam tamen beatitudo corporis noſtri erit, inquantum Deum videbit in ſenſibilibus creaturis, & præcipue in corpore Chriſti.

Ad ſeptimum dicendum, quod intellectus eſt perceptivus ſpiritualium, non autem viſus corporalis. Et ideo intellectus poterit cognoſcere divinam

nam essentiam sibi conjunctam, non autem visus corporalis.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Vadianorum*, *Anthropomorphitarum* dicentium, Deus, ut homines, habet membra. Si enim Deus, ut Deus, haberet membra, quemadmodum homines, tunc esset corporeus, & consequenter divina essentia corporalibus oculis videri posset, contra quod directe militat articulus. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, eam merito damnari ab Exod. 33. *Non videbit me homo, & vivet*. Hæc ibi. Idest, non videbit me homo utens sensibus corporeis, ut in præsenti vita facit: hoc est, non videbit me homo, nisi vel abstractus a corporeis sensibus, vel totaliter mortuus. Quam expositionem habes faciliter ex *Apost*. 2. *Corinth*. 12. dum inquit de se vidente divinam essentiam in illo raptu ad tertium cœlum, quod, utrum in corpore, vel extra corpus, tunc fuerit, nescit. Item a, &c. ut 1. *par. quæst*. 3. *art*. 1. & *quæst*. 12. *art*. 3. *appen*. Item a, &c. ut ib. *quæst*. 14. *art*. 4. & *quæst*. 1. *art*. 7. *append*. Item a 1. Timoth. 6. *Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, quam nemo hominum vidit, sed nec videre potest*. Hæc ibi. Ubi loquitur de Deo. Quem locum pertractans *Euaristus* Papa, & martyr, inquit: „ Eam lucem inaccessibilem, quam Pater, & Filius inhabitant, nullus in hoc mortali corpore constitutus, potest aliquatenus contueri. „ Hæc ille in Epist. 1. ad Episcopos Africanos. Cum igitur oculus gloriosus sit idem specie, sicuti est nunc, sequitur juxta Papam illum, quod nec tunc intueri poterit illam lucem. Item a, &c. ut supra, *quæst*. 90. *art*. 3. Item a *Decr*. 24. *quæst*. 3. *cap*. *Quidam*. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, & Patrum, pro quanto divinam essentiam ab oculis corporalibus, etiam glorificatis, non posse videri, insinuant; & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo, &c.

AR-

ARTICULUS III. 398

Utrum Sancti Deum videntes omnia videant quæ Deus videt.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Sancti videntes Deum per essentiam omnia videant quæ Deus in seipso videt. Quia, sicut Isidorus in lib. 1. de summo bono (*cap.* 12. *cir. med.*) dicit, *Angeli in Verbo Dei omnia sciunt, antequam fiant:* Sed Sancti Angelis Dei æquales erunt, ut patet Matth. 22. Ergo & Sancti videndo Deum omnia vident.

2. Præterea. Gregor. in 4. Dialog. (*c.* 33. *in fi.*) dicit: *Quia illic omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?* Loquitur autem de beatis, qui Deum vident per essentiam. Ergo qui vident Deum per essentiam, omnia cognoscunt.

3. Præterea. Sicut dicitur in 3. de Anima, (*tex.* 7. *tom.* 2.) *intellectus, cum intelligit maxima, magis potest intelligere minima*: Sed maximum intelligibile est Deus. Ergo maxime augetur virtus intelligendo. Ergo intellectus eum videns omnia intelligit.

4. Præterea. Intellectus non impeditur ab intelligendo aliquid, nisi inquantum id superat ipsum: Sed intellectum videntem Deum nulla creatura superat: quia, ut dicit Gregorius in 2. Dialog. (*c.* 35. *a med.*) *animæ videnti creatorem angusta fit omnis creatura*. Ergo videntes Deum per essentiam omnia cognoscunt.

5. Præterea. Omnis passiva potentia, quæ non est reducta ad actum, est imperfecta: Sed intellectus possibilis animæ humanæ est potentia quasi passiva ad cognoscendum omnia: quia *intellectus possibilis est, quo est omnia fieri*, ut dicitur in 3. de Anima (*tex.* 18. *tom.* 2.) Si ergo in illa beatitudine non intelligeret omnia, remaneret imperfectus: quod est absurdum.

6. Præterea. Quicunque videt speculum, videt ea quæ in speculo resultant: Sed in Verbo Dei omnia sicut in speculo resultant; quia ipse est ratio & similitudo omnium. Ergo Sancti, qui vident Verbum per essentiam, vident omnia creata.

7. Præterea. Ut dicitur Proverb. 10. *Desiderium suum justis dabitur*: Sed Sancti desiderant omnia scire; quia *omnes homines natura scire desiderant*; & natu-

natura per gloriam non aufertur. Ergo dabitur eis a Deo, quod omnia cognoscant.

8. Præterea. Ignorantia est quædam pœnalitas præsentis vitæ: Sed omnis pœnalitas per gloriam a Sanctis aufertur. Ergo & omnis ignorantia. Et ita omnia cognoscent.

9. Præterea. Beatitudo Sanctorum prius est in anima, quam in corpore: Sed corpora Sanctorum reformabuntur in gloria ad similitudinem corporis Christi, ut patet Philip. 3. Ergo & animæ perficientur ad similitudinem animæ Christi: Sed anima Christi in Verbo omnia videt. Ergo & omnes animæ Sanctorum videbunt omnia in Verbo.

10. Præterea. Sicut sensus, ita intellectus cognoscit omne illud, cujus similitudine informatur; Sed divina essentia expressius indicat quamlibet rem, quam aliqua similitudo alia rei. Ergo cum in illa beata visione essentia divina fiat quasi forma intellectus nostri, videtur quod Sancti videntes Deum omnia videant.

11. Præterea. Commentator dicit in 3. de Anima, (*comment. 36.*) quod *si intellectus agens esset forma intellectus possibilis, intelligeremus omnia*: Sed divina essentia clarius repræsentat omnia, quam intellectus agens. Ergo intellectus videns Deum per essentiam omnia cognoscit.

12. Præterea. Propter hoc quod inferiores Angeli nunc non omnia cognoscunt, illuminantur de ignotis a superioribus: Sed post diem judicii Angelus non illuminabit Angelum: tunc enim omnis prælatio cessabit, ut dicit Glos. (*interl. & ord. sup. illud: Cum evacuaverit &c.*) 1. Corinth. 15. Ergo inferiores Angeli tunc omnia scient: & eadem ratione omnes alii Sancti Deum per essentiam videntes.

Sed Contra. Sicut dicit Dionysius in 6. Eccles. Hierarch. (*cir. fi.*) *Angeli superiores inferiores a nescientia purgant*: Angeli autem inferiores vident essentiam divinam. Ergo Angelus videns essentiam divinam potest aliqua nescire: Sed anima non perfectius videbit Deum, quam Angelus. Ergo animæ videntes Deum non oportet quod omnia videant.

Præterea. Solus Christus habet *spiritum non ad mensuram*, ut dicitur Joan. 3. Sed Christo, inquantum habet spiritum non ad mensuram, competit quod in Verbo omnia cognoscat: unde ibidem dicitur, quod *Pater omnia dedit in manu ejus*. Ergo nulli alii competit cognoscere omnia in Verbo, nisi Christo.

Præterea. Quanto aliquod principium perfectius

cognoſcitur, tanto plures ejus effectus cognoſcuntur per ipſum: Sed quidam videntium Deum per eſſentiam perfectius aliis cognoſcent Deum, qui eſt rerum omnium principium. Ergo quidam aliis plura cognoſcent: & ita non omnes omnia ſcient.

Reſpondeo dicendum, *quod Deus videndo ſuam eſſentiam cognoſcit omnia, quæ ſunt, & erunt, & fuerunt: Et hæc dicitur cognoſcere* notitia viſionis: *quia ad ſimilitudinem viſionis corporalis cognoſcit ea quaſi præſentia. Cognoſcit inſuper videndo ſuam eſſentiam omnia, quæ poteſt facere, quamvis nunquam fecerit, nec facturus ſit*: alias non perfecte cognoſceret potentiam ſuam. non enim poteſt cognoſci potentia, niſi ſciantur potentiæ objecta: *Et hæc dicitur cognoſcere* ſcientia, vel notitia ſimplicis intelligentiæ. *Impoſſibile eſt autem, quod aliquis intellectus creatus cognoſcat omnia videndo divinam eſſentiam, quæ Deus poteſt facere*; quia quanto aliquod principium perfectius cognoſcitur, tanto plura ſciuntur in illo: ſicut in uno demonſtrationis principio ille qui eſt perſpicacioris ingenii, plures concluſiones videt, quam alius qui eſt ingenii tardioris. Cum ergo quantitas potentiæ divinæ attendatur ſecundum ea quæ poteſt, ſi aliquis intellectus videret in divina eſſentia omnia quæ Deus poteſt facere, eadem eſſet quantitas perfectionis in intelligendo, quæ eſt quantitas divinæ potentiæ in producendo effectus; & ita comprehenderet divinam potentiam, quod eſt impoſſibile omni creato intellectui. *Illa autem omnia, quæ Deus ſcit notitia viſionis, aliquis intellectus creatus cognoſcit in Verbo, ſcilicet anima Chriſti.* Sed de aliis videntibus divinam eſſentiam *duplex* eſt opinio. *Quidam* enim dicunt, quod omnes videntes Deum per eſſentiam, vident omnia quæ Deus videt ſcientia viſionis. Sed hoc repugnat Sanctorum dictis, qui ponunt, Angelos aliqua ignorare, quos tamen conſtat ſecundum fidem omnes Deum per eſſentiam videre. Et ideo *alii* dicunt, *quod alii a Chriſto, quamvis videant Deum per eſſentiam, non tamen omnia vident, quæ Deus videt*; eo quod eſſentiam divinam non comprehendunt. Non eſt enim neceſſarium, quod ſciens cauſam ſciat omnes ejus effectus, niſi cauſam comprehendat; quod non competit intellectui creato. Et ideo unuſquiſque videntium Deum per eſſentiam tanto plura in ejus eſſentia conſpicit, quanto clarius divinam eſſentiam intuetur: Et inde eſt, quod de his poteſt unus alium inſtruere. Et ſic ſcientia angelorum, & animarum ſanctarum poteſt augeri uſque ad diem judicii, ſicut & alia quæ

ad

ad præmium accidentale pertinent: Sed ulterius non proficiet: quia tunc erit ultimus ſtatus rerum: *Et in illo ſtatu poſſibile eſt quod omnes omnia cognoſcant, quæ Deus ſcientia viſionis novit.*

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod Iſidorus dicit, quod *Angeli ſciunt in Verbo omnia, antequam fiant*, non poteſt referri ad ea quæ Deus ſcit ſcientia ſimplicis intelligentiæ tantum; quia illa nunquam fient: ſed referendum eſt ad ea tantum, quæ Deus ſcit ſcientia viſionis: de quibus etiam non dicit, quod omnes angeli ea omnia cognoſcant, ſed forte aliqui: & illi etiam qui cognoſcunt, non perfecte cognoſcunt omnia. In una enim re eſt multas rationes intelligibiles conſiderare, ſicut diverſas ejus proprietates, & habitudines ad res alias: & poſſibile eſt, quod eadem re ſcita a duobus communiter, unus alio plures rationes percipiat, & has rationes unus ab alio accipiat. Unde & Dionyſ. dicit in 4. cap. de divinis nominibus, (*a princ. lect.* 1.) quod *inferiores angeli docentur a ſuperioribus rerum ſcibiles rationes*. Et ideo etiam angeli, qui omnes creaturas cognoſcunt, non oportet quod omnia, quæ in eis intelligi poſſunt, percipiant.

Ad ſecundum dicendum, quod ex verbo illo Gregorii oſtenditur, quod in illa beata viſione eſt ſufficientia ad omnia intuenda ex parte divinæ eſſentiæ, quæ eſt medium quo videtur, per quam Deus omnia videt: Sed quod non omnia videantur, eſt ex defectu intellectus creati, qui divinam eſſentiam non comprehendit.

Ad tertium dicendum, quod intellectus creatus non videt divinam eſſentiam ſecundum modum ipſius eſſentiæ, ſed ſecundum modum proprium, qui finitus eſt. unde non oportet, quod ejus efficacia in cognoſcendo ex viſione prædicta amplietur in infinitum ad omnia cognoſcenda.

Ad quartum dicendum, quod defectus cognitionis non ſolum procedit ex exceſſu, & defectu cognoſcibilis ſuper intellectum, ſed etiam ex hoc quod intellectui non conjungitur id quod eſt ratio cognoſcibilis; ſicut viſus non videt lapidem quandoque, ex hoc quod ſpecies lapidis non eſt ei conjuncta. Quamvis autem intellectui videntis Deum conjungatur ipſa divina eſſentia, quæ eſt omnium ratio; non tamen conjungitur ei, prout eſt omnium ratio, ſed ſecundum quod eſt ratio aliquorum, & tanto plurium, quanto quiſque plenius divinam eſſentiam intuetur.

Ad quintum dicendum, quod quando potentia paſ-

siva est perfectibilis pluribus perfectionibus ordinatis, si perfecta sit ultima perfectione sua, non dicitur imperfecta, etiamsi aliquæ dispositiones præcedentes ei desint. Omnis autem cognitio, qua intellectus creatus perficitur, ordinatur, sicut ad finem, ad Dei cognitionem. Unde videns Deum per essentiam, etiamsi nihil aliud cognosceret, perfectum intellectum haberet: nec est perfectior ex hoc, quod aliquid aliud cum ipso cognoscit, nisi quatenus ipsum plenius videt. Unde Augustinus in 5. Confessionum: (*c. 4. tom. 1.*) *Infelix homo, qui scit omnia illa,* (scilicet creata) *te autem nescit: Beatus autem, qui te scit, etiamsi illa nesciat: Qui vero te, & illa novit, non propter illa beatior, sed propter te tantum beatus est.*

Ad sextum dicendum, quod speculum illud est voluntarium; & sicut ostendet se qui vult, ita in se ostendet quæ vult. Nec est simile de speculo materiali, in cujus potestate non est quod videatur, vel non videatur.

Vel dicendum, quod in speculo materiali tam res, quam speculum videntur sub propria forma; quamvis speculum illud videatur per formam a re acceptam, lapis vero per propriam formam resultantem in re alia: & ideo per quam rationem cognoscitur unum, & aliud: Sed in speculo increato videtur aliquid per formam ipsius speculi; sicut effectus videtur per similitudinem causæ, & e contrario. & ideo non oportet, quod quicunque videt speculum æternum, videat omnia quæ in speculo resultant. non enim necesse est, quod videns causam videat omnes effectus ejus, nisi comprehendat causam.

Ad septimum dicendum, quod Sanctorum desiderium, quo omnia scire desiderant, implebitur solum ex hoc quod Deum videbunt; sicut desiderium eorum, quo omnia bona habere cupiunt, complebitur in hoc quod Deum habebunt. Sicut enim Deus in hoc quod habet perfectam bonitatem, sufficit affectui, & eo habito omnia bona habentur quodammodo: ita ejus visio sufficit intellectui: Joan. 14. *Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.*

Ad octavum dicendum, quod ignorantia proprie accepta privationem sonat: & sic pœna est: sic enim ignorantia est nescientia aliquorum, quæ sciri debent, vel quæ necesse est scire. Nullius autem horum scientia Sanctis deerit in patria. Quandoque autem ignorantia communiter accipitur pro omni nescientia. Et sic Angeli, & Sancti in patria quædam ignorabunt. Unde Dionysius dicit, (*loc. cit. in arg.*

sed

sed cont.) quod *Angeli a nescientia purgantur*. Sic autem ignorantia non est pœnalitas, sed defectus quidam: Nec est necesse, quod omnis talis defectus per gloriam auferatur. sic enim etiam posset dici, quod defectus esset in Papa Lino, quod non pervenit ad gloriam Petri.

Ad nonum dicendum, quod corpus nostrum conformabitur corpori Christi in gloria secundum similitudinem, non secundum æqualitatem: erit enim clarum, sicut & corpus Christi, sed non æqualiter. Et similiter anima nostra habebit gloriam ad similitudinem animæ Christi, sed non ad æqualitatem: Et ita habebit scientiam, sicut anima Christi, sed non tantum; ut scilicet sciat omnia, sicut anima Christi.

Ad decimum dicendum, quod quamvis essentia divina sit ratio omnium cognoscibilium, non tamen conjungetur cuilibet intellectui creato, secundum quod est ratio omnium. Et ideo ratio non sequitur.

Ad undecimum dicendum, quod intellectus agens est forma proportionata intellectui possibili: sicut etiam potentia materiæ est proportionata potentiæ agentis naturalis, ut omne quod est in potentia passiva materiæ, vel intellectus possibilis, sit in potentia activa intellectus agentis, vel naturalis agentis: Et ideo si intellectus agens fiat forma intellectus possibilis, oportet quod intellectus possibilis cognoscat omnia, ad quæ se extendit virtus intellectus agentis. Divina autem essentia non est forma hoc modo nostro intellectui proportionata. Et ideo non est simile.

Ad duodecimum dicendum, quod nihil prohibet dicere, quod post diem judicii, quando gloria hominum, & Angelorum erit penitus consummata, omnes beati scient omnia, quæ Deus scientia visionis novit; ita tamen quod non omnes omnia videant in essentia divina; Sed anima Christi ibi plene videbit omnia, sicut & nunc videt: Alii autem videbunt ibi plura vel pauciora, secundum gradum claritatis, quo Deum cognoscent: Et sic anima Christi de his, quæ præ aliis videt in Verbo, omnes alias illuminabit. Unde dicitur Apocal. 21. quod *claritas Dei illuminat civitatem Hierusalem*: *& lucerna ejus est agnus*. Et similiter superiores illuminabunt inferiores, non quidem nova illuminatione, ut scientia inferiorum per hoc augeatur, sed quadam continuatione illuminationis; sicut si intelligatur quod Sol quiescens illuminat aerem. Et ideo

 di-

dicitur Danielis 12. quod *qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi Stellæ in perpetuas æternitates*. Prælatio autem Ordinum dicitur cessatura quantum ad ea, quæ nunc circa nos per eorum ordinata ministeria exercentur; ut patet per Glos. (*ordin.*) ibidem.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas errorem *Augustini de Roma* (ut refert, ac validissime reprobat Cardinalis Turrecremata in de *Ecclesia lib.* 1. *cap.* 68. *not.* 5.) dicentis, quod anima Christi videt Deum tam clare, & intense, quantum clare, & intense Deus videt seipsum. Item errorem *Almarici* dicentis, quod beati, & contemplativi mens perdit suum esse in proprio genere, & redit in illud esse ideale, quod habuit in mente divina. Item *Joviniani* dicentis: beatos omnes pares esse in gloria, & in beatitudine cœlesti nullam esse præmiorum differentiam. In præsenti enim articulo probatur contra ipsos singulos, ut facile studiosus applicabit. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illos merito damnari a, &c. ut *prima par. quæst.* 12. *art.* 6. *append.* Item specialiter de *Almarico* damnationem habes a *Concilio generali Lateranen. sub Innocentio Tertio*, *cap.* 2. in fin. ubi tota ejus doctrina reprobatur. Item a Jo. 14. *Vado ad patrem, quia pater major me est*. Hæc ibi. Ubi dicit, se quantum ad humanitatem, secundum quam vadit ad patrem, esse minorem patre. Hoc autem non esset, si ipsius anima videret Deum tam intense, ut facit Deus. Nam cognitio Dei est tanta, quanta est ejus essentia. Unde, si essentia Dei est major, quam essentia animæ Christi, clare patet, quod & cognitio ipsius Dei de seipso erit major, quam scientia animæ humanæ Christi. Alioquin neque pater esset major, quod est negare aperte Euangelium. Per hoc ergo, quod dixit, patrem esse majorem filio secundum humanam naturam, monstravit intentum. Vide 1. *p. q.* 12. *ar.* 7. & 8. & *q.* 14. *art.* 3. & 4. & applica huc, pro quanto sufficit. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Isa. 63. & a *Psalm.* 23. quod videntes divinam essentiam non omnia vident in illa, sed alii plura, alii pauciora, & sic. A Psalmo quidem: *quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ*. Hæc ibi. Ubi Angeli inferiores, licet videant divinam essentiam, inquirunt a superioribus de aliis quibusdam, a qui-

a quibus etiam edocentur, 1. *p. q.* 106. *art.* 1. & 4. & *q.* 57. *art.* 5. Ab Isaia vero: *quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Iste est formosus in stola sua*, &c. Hæc ibi. Ubi dic, ut supra. Adde tamen, quod & Christus ipse docet Angelos de hoc in contextu Isaiæ sequenti per ly *ego*, *qui loquor justitiam*. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, intelligas, probes, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo ex iis, si bene pensentur, & applicentur, Angelica doctrina præsens declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO XCIII.

De Sanctorum beatitudine, & eorum mansionibus, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de Sanctorum beatitudine, & eorum mansionibus.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum Sanctorum beatitudo augeatur post judicium.
Secundo. Utrum gradus beatitudinis mansiones dici debeant.
Tertio. Utrum diversæ mansiones distinguantur penes diversos gradus charitatis.

ARTICULUS I. 399

Utrum beatitudo Sanctorum sit major futura post judicium, quam ante.

S. Tho. 4. *d.* 49. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 1 & *seq.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod beatitudo Sanctorum non sit major futura post judicium, quam ante. Quanto enim aliquid magis accedit ad similitudinem divinam, tanto perfectius beatitudinem participat: Sed anima a corpore separata Deo similior est, quam corpori conjuncta. Ergo major est ejus beatitudo ante corporis resumptionem, quam post.

2. Præterea. Virtus unita est magis potens, quam multiplicata: Sed anima extra corpus est magis unita, quam dum est corpori conjuncta. Ergo virtus e-

jus est major ad operandum: & ita perfectius beatitudinem participat, quæ in actu consistit.

3. Præterea. Beatitudo consistit in actu intellectus speculativi: Sed intellectus in suo actu non utitur organo corporali: & sic corpus resumptum non efficiet, ut anima perfectius intelligat. Ergo beatitudo animæ non erit major post resurrectionem, quam ante.

4. Præterea. Infinito non potest esse aliquid majus: & ita infinitum cum aliquo finito non facit majus, quam infinitum ipsum: Sed anima beata ante corporis resumptionem beatitudinem habet de hoc, quod gaudet de bono infinito, scilicet Deo; post resurrectionem autem corporis non habebit de alio gaudium, nisi forte de gloria corporis, quæ est quoddam bonum finitum. Ergo gaudium eorum post corporis resumptionem non erit majus, quam ante.

Sed Contra est, quod Apoc. 6. super illud, *Vidi subtus altare animas interfectorum* &c. dicit Gloss. (ord.) *Modo animæ Sanctorum sunt existentes subtus altare, idest in minori dignitate, quam sint futuræ*. Ergo major erit eorum beatitudo post resurrectionem, quam post mortem.

Præterea. Sicut bonis beatitudo redditur pro præmio, ita & malis miseria: Sed miseria malorum post resumptionem corporum erit major, quam ante; quia non solum in anima, sed etiam in corpore punientur. Ergo & beatitudo Sanctorum erit major post resurrectionem corporum, quam ante.

Respondeo dicendum, quod *beatitudinem Sanctorum post resurrectionem augeri quidem extensive manifestum est*; quia beatitudo tunc erit non solum in anima, sed etiam in corpore: Et etiam ipsius animæ beatitudo augebitur extensive, inquantum anima non solum gaudebit de bono proprio, sed etiam de bono corporis. *Potest etiam dici, quod ipsius animæ beatitudo intensive augebitur*. Corpus enim hominis *dupliciter* potest considerari: *Uno modo*, secundum quod est ab anima perfectibile: *Alio modo*, secundum quod est in eo aliquid repugnans animæ in suis operationibus, prout non perfecte corpus per animam perficitur. Secundum autem primam considerationem corporis, conjunctio ipsius ad animam addit animę aliquam perfectionem: quia omnis pars imperfecta est, & completur in suo toto: unde & totum se habet ad partem, ut forma ad materiam: Unde & anima perfectior est in esse suo naturali, cum est in toto, scilicet in homine conjuncto ex anima, & corpore, quam cum est pars separata. Sed

unio

unio corporis quantum ad secundam ipsius considerationem impedit animæ perfectionem. Unde dicitur, quod *corpus quod corrumpitur, aggravat animam*, Sapient. 9. *Si ergo a corpore removeatur omne illud, per quod animæ actioni resistit, simpliciter anima erit perfectior in corpore tali existens, quam separata.* Quanto autem aliquid est perfectius in esse, tanto potest perfectius operari. Unde & operatio imæ conjunctæ tali corpori erit perfectior, quam o-atio animæ separatæ. Hujusmodi autem corpus t corpus gloriosum, quod omnino subdetur spi-ii. *Unde cum beatitudo in operatione consistat, perfectior erit beatitudo animæ post resumptionem corporis, quam ante.* Sicut anima separata a corpore corruptibili perfectius potest operari, quam ei conjuncta; ita postquam fuerit conjuncta corpori glorioso, perfectior erit ejus operatio, quam quando erat separata. Omne autem imperfectum appetit suam perfectionem. Et ideo anima separata naturaliter appetit corporis conjunctionem: Et propter hunc appetitum ex imperfectione procedentem, ejus operatio, qua in Deum fertur, est minus intensa. Et hoc est quod dicit August. (*l.* 12. *sup. Gen. ad lit. c.* 35. *tom.* 3.) quod ex *appetitu corporis retardatur, ne tota intentione pergat in illud summum bonum.*

Ad primum ergo dicendum, quod anima conjuncta corpori glorioso est magis Deo similis, quam ab eo separata, inquantum conjuncta habet esse perfectius. Quanto enim est aliquid perfectius, tanto est Deo similius: Sicut etiam cor, cujus vitæ perfectio in motu consistit, est Deo similius, quando movetur, quam quando quiescit; quamvis Deus nunquam moveatur.

Ad secundum dicendum, quod virtus, quæ de sua natura habet quod sit in materia, magis est potens in materia existens, quam a materia separata; quamvis, absolute loquendo, virtus a materia separata sit potentior.

Ad tertium dicendum, quod quamvis in actu intelligendi anima corpore non utatur; tamen perfectio corporis quodammodo ad perfectionem operationis intellectualis cooperabitur, inquantum ex conjunctione corporis gloriosi anima erit in sua natura perfectior, & per consequens in operatione efficacior: Et secundum hoc ipsum bonum corporis cooperabitur quasi instrumentaliter ad operationem illam, in qua beatitudo consistit: sicut etiam Philosophponit in 1. Eth. (*c.*8. *ad fi.* & *c.* 10. *to.* 5.) quod bo-

na exteriora cooperantur instrumentaliter ad felicitatem vitæ.

Ad quartum dicendum, quod quamvis finitum infinito additum non faciat majus, tamen facit plus; quia finitum, & infinitum sunt duo, cum infinitum per se acceptum sit unum. Extensio autem gaudii non recipit majus, sed plus. Unde extensive augetur gaudium, secundum quod est de Deo, & de gloria corporis, respectu gaudii quod erat de Deo. Gloria etiam corporis cooperabitur ad gaudii intensionem, quod est de Deo, inquantum cooperabitur ad perfectiorem operationem, qua anima in Deum fertur. Quanto enim operatio conveniens fuerit perfectior, tanto delectatio erit major: ut patet ex hoc quod dicitur 10. Ethic. (*cap.* 8. *a med. to.* 5.)

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse ab Apocal. 6. quod beatitudo sanctorum erit major post judicium, & sic: *vidi subtus altare animas interfectorum Dei propter verbum Dei, & clamabant voce magna dicentes: usquequo Domine non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum, & datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec compleantur conservi eorum*. Hæc ibi. Ubi denotatur ad literam desiderium animarum sanctarum ad resumendum corpora propria, in quibus multa passæ sunt propter verbum Dei. Ex desiderio autem prædicto datur intelligi recte sapientibus, quod beatitudo illarum augebitur ex hoc. Alioquin aut non desiderarent, aut, si desiderarent hoc, non tamen sic intense, ut notatur per ly *clamabant voce magna*. Item a Roman. 8. *Nos ipsi primitias spiritus habentes intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri*. Hæc ibi. Ex quibus dic, ut sup. Item ab Hebr. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur*. Hæc ibi. Ergo post acceptam repromissionem, de qua ibi intelligit, idest post resumptionem corporum gloriosorum, erunt magis consummati, idest perfecti, & melius provisi. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis

vi-

viciſſim Angelica doctrina hæc & declaretur, & conſolidetur.

ARTICULUS II. 400

Utrum beatitudinis gradus manſiones dici debeant.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod beatitudinis gradus manſiones dici non debeant. Beatitudo enim importat rationem præmii: Sed manſio nihil ſignificat, quod ad præmium pertineat. Ergo diverſi gradus beatitudinis manſiones dici non debent.

2. Præterea. Manſio locum ſignificare videtur. Sed locus, in quo Sancti beatificabuntur, non eſt corporalis, ſed ſpiritualis, ſc. Deus, qui unus eſt. Ergo non eſt niſi una manſio. Et ita diverſi gradus beatitudinis manſiones dici non debent.

3. Præterea. Sicut in patria erunt homines diverſorum meritorum, ita nunc ſunt in purgatorio, & in limbo Patrum fuerunt: ſed in purgatorio, & limbo non diſtinguuntur diverſæ manſiones. Ergo ſimiliter nec in patria diſtingui debent.

Sed Contra eſt, quod dicitur Joan. 14. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt* &c. quod Auguſt. exponit de variis gradibus præmiorum. (*Tract. 67. in Joan. ante med. to. 9.*)

Præterea. In qualibet civitate ordinata eſt manſionum diſtinctio: Sed cœleſtis patria civitati comparatur, ut patet Apoc. 21. Ergo oportet ibi diverſas manſiones diſtinguere ſecundum diverſos beatitudinis gradus.

Reſpondeo dicendum, quod motus localis eſt prior omnium aliorum motuum. Ideo ſecundum Philoſophum (*l. 8. Phyſic. tex. 55. & 56. to. 2.*) nomen motus, & diſtantiæ, & omnium hujuſmodi derivatum eſt a motu locali ad omnes alios motus. Finis autem motus localis eſt locus, ad quem cum aliquid pervenerit, ibi manet quieſcens, & in eo conſervatur. *Et ideo in quolibet motu ipſam quietem in fine motus dicimus collocationem, vel manſionem.* Et ideo cum] nomen motus derivetur uſque ad actus appetitus, & voluntatis, *ipſa aſſecutio finis appetitivi motus dicitur manſio, aut collocatio in fine. Et ideo diverſi modi conſequendi finem ultimum diverſæ manſiones dicuntur*; ut ſic unitas domus reſpondeat unitati beatitudinis, quæ eſt ex parte objecti, & pluralitas manſionum reſpondeat differentiæ,

quæ in beatitudine invenitur ex parte Beatorum: Sicut etiam videmus in rebus naturalibus, quod est idem locus sursum, ad quem tendunt omnia cælestia: sed unumquodque pertingit propinquius, secundum quod est levius: & ita habent diversas mansiones secundum differentiam levitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod mansio importat rationem finis, & per consequens rationem præmii, quod est finis meriti.

Ad secundum dicendum, quod quamvis sit unus locus spiritualis; tamen diversi sunt gradus appropinquandi ad locum illum: Et secundum hoc constituuntur diversæ mansiones.

Ad tertium dicendum, quod illi qui erant in Limbo, vel nunc sunt in Purgatorio, nondum pervenerunt ad suum finem. Et ideo in Purgatorio, vel in Limbo non distinguuntur mansiones, sed solum in Paradiso, & in Inferno, ubi est finis bonorum, & malorum.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*, quomodo per rationem interimas hæresim *Joviniani* dicentis, beatos omnes pares esse in gloria, & in beatitudine cœlesti nullam esse præmiorum differentiam. Item *Philosophorum* (Direct. Inquisit. 2. *p. qu.* 4.) dicentium, quod omne peccatum est uniforme, & æquale, unde sic nocens est ille, qui paleas furatus est, sicut, qui aurum, vel argentum, & non plus, neque minus. Item *Joviniani Apostatæ*, ut refert *August.* dicentis: paria esse peccata in hac vita, & merita in alia, & pares omnes esse peccatores in peccatis, & pares fore in pœnis. Item *Catharorum*, ut refert Cardinalis Turrecremata in de ecclesia, *lib.* 4. *c.* 35. dicentium, pares omnes erunt in pœna, vel in gloria. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, eas merito damnari a Joan. 14. *In domo patris mei mansiones multæ sunt*. Hæc ibi. Idest varii gradus præmiorum. Item a, &c. ut 1. *p. qu.* 12. *ar.* 6. & *qu.* 20. *ar.* 3. *appen.* Item a 1. Cor. 15. *Stella a stella differt in claritate*. Item a, &c. ut *p.* 92. *ar.* 3. *appen.* Item ab Apoc. 21. *Veni, & ostendam tibi sponsam uxorem agni. Et ostendit mihi civitatem sanctam Hierusalem*, &c. Hæc ibi. Ubi per hanc sponsam, & civitatem intelligit cœlestem patriam, idest ibi existentes. Significat ergo diversas mansiones, & gradus: quoniam & in civitatibus, a quibus metaphoram sumit, diversi gradus reperiuntur, & maxime

me hoc significat, quia ibi ad literam B. Joan. ponit diversa, sc. & fundamenta, & murum, & portas, & diversos lapides pretiosos, & alia plurima, quæ diversitatem mansionum significant. Item a Luc. 7. *Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta*. Hæc ibi. Ubi peccatores diversi, dispariaque peccata ad literam significantur. Item a Luc. 12. *Servus sciens voluntatem domini sui, & non faciens, vapulabit plagis multis: nesciens autem, & non faciens vapulabit plagis paucis*. Item a Conc. *Florent.* sessione ult. in lit. sanct. union. „ Definimus, „ animas, quæ sunt purgatæ, in cęlum mox reci„ pi, & intueri clare ipsum Deum trinum, & u„ num, sicuti est, pro meritorum tamen diversita„ te alium alio perfectius. Illorum autem animas, „ qui in actuali peccato mortali, vel solo originali „ decedunt, mox in infernum descendere, pœnis ta„ men disparibus puniendas. „ Hæc ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto diversas mansiones beatitudinis esse insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS III. 401

Utrum diversæ mansiones distinguantur penes diversos gradus charitatis.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod diversæ mansiones non distinguantur penes diversos gradus charitatis. Quia Matth. 25. dicitur: *Dedit unicuique secundum propriam virtutem*: Propria autem uniuscujusque rei virtus est ejus vis naturalis. Ergo & dona gratiæ, & gloriæ distribuuntur secundum diversos gradus virtutis naturalis.

2. Præterea. in Psalmo 61. dicitur: *Tu reddes unicuique juxta opera sua*: Sed illud quod redditur, est beatitudinis mensura. Ergo gradus beatitudinis distinguuntur secundum diversitatem operum, & non secundum diversitatem charitatis.

3. Præterea. Præmium debetur actui, & non habitui. unde fortissimi non coronantur, sed *agonizantes*, ut patet 1. Eth. (*c. 8. cir. med. tom.* 5.) & 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Sed beatitudo est præmium. Ergo diversi gradus beatitudinis erunt secundum diversos gradus

dus operum, & non secundum diversos charitatis gradus.

Sed Contra est, quod quanto aliquis erit Deo magis conjunctus, tanto erit beatior: Sed secundum modum charitatis est modus conjunctionis ad Deum. Ergo secundum differentiam charitatis erit & diversitas beatitudinis.

Præterea. *Si simpliciter sequitur ad simpliciter, & magis ad magis*: Sed habere beatitudinem sequitur ad habere charitatem. Ergo & habere majorem beatitudinem sequitur ad habere majorem charitatem.

Respondeo dicendum, quod principium distinctivum mansionum, sive graduum beatitudinis est *duplex*; sc. *propinquum*, & *remotum*. *Propinquum* est diversa dispositio, quæ erit in beatis, ex qua contingit diversitas perfectionis apud eos in operatione beatitudinis: Sed principium *remotum* est meritum, quo talem beatitudinem consecuti sunt. *Primo autem modo distinguuntur mansiones secundum charitatem patriæ*, quæ quanto in aliquo erit perfectior, tanto eum reddet capaciorem divinæ charitatis, secundum cujus augmentum augebitur perfectio visionis divinæ. *Secundo vero modo distinguuntur mansiones secundum charitatem viæ*. Actus enim noster non habet quod sit meritorius, ex ipsa substantia actus, sed solum ex habitu virtutis, quo informatur. Vis autem merendi in omnibus virtutibus est ex charitate, quæ habet ipsum finem pro objecto. Et ideo diversitas in merendo tota revertitur ad diversitatem charitatis. *Et sic charitas viæ distinguet mansiones per modum meriti.*

Ad primum ergo dicendum, quod virtus ibi non accipitur solum pro naturali capacitate, sed pro naturali capacitate simul cum conatu ad habendam gratiam: Et tunc virtus hoc modo accepta erit quasi materialis dispositio ad mensuram gratiæ, & gloriæ suscipiendæ: Sed charitas est formaliter complens meritum ad gloriam: Et ideo distinctio gradus in gloria accipitur penes gradus charitatis potius, quam penes gradus virtutis prædictæ.

Ad secundum dicendum, quod opera non habent quod eis retributio gloriæ reddatur, nisi inquantum sunt charitate informata. Et ideo secundum diversos charitatis gradus erunt diversi gradus in gloria.

Ad tertium dicendum, quod quamvis habitus charitatis, vel cujuscunque virtutis non sit meritum, cui debeatur præmium; est tamen principium, & tota

tota ratio merendi in actu: Et ideo secundum ejus diversitatem præmia distinguuntur: Quamvis etiam ex ipso genere actus possit aliquis gradus in merendo considerari, non quidem respectu præmii essentialis, quod est gaudium de Deo; sed respectu alicujus accidentalis præmii, quod est gaudium de aliquo bono creato.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse, tanquam in radice, a Luc. 7. quod mansiones distinguuntur penes gradus charitatis: & sic. *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum*. Hæc ibi. Ubi monstratur, quod secundum gradus charitatis correspondet remissio peccatorum, & consequenter meritum vitæ æternæ, cum in remissione peccatorum aperiatur janua cœlestis, *q*. 10. *ar*. 3. Cum ergo in cœlesti patria mansiones distinguantur *ar*. 2. relinquitur, quod per illud idem ostendat Euangelista, quod gradus diversi mansionum distinguuntur penes gradus charitatis viæ, quæ est ratio merendi, & consequenter charitatis patriæ, quæ est ratio capacitatis actualiter præmium pro merito recipiendi. Item a Concil: *Florent* ut *art*. 2. *app*. per ly *meritorum, tamen diversitate alium alio perfectius*. Ubi, hoc annotato, applica ad propositum, ut nunc supra. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, & patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio*, vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO XCV.

De modo quo Sancti se habebunt erga damnatos, in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de modo, quo se Sancti habebunt erga damnatos.

Circa quod quæruntur tria.

Primo. Utrum Sancti pœnas damnatorum videant.

Secundo. Utrum eis compatiantur.

Tertio. Utrum de eorum pœnis lætentur.

AR-

ARTICULUS I. 402

Utrum Beati qui erunt in patria, videbunt pœnas damnatorum.

S. Thom. 4. *dist.* 50. *qu.* 2. *artic.* 4. *qu.* 1. *& sequ.*

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Beati, qui erunt in patria, non videant pœnas damnatorum. Minor enim est distantia damnatorum a Beatis, quam viatorum: Sed beati viatorum facta non vident. unde If. 19. super illud, *Abraham nescivit nos*, dicit Gloss. (*interl. August. l. de cura pro mort. agenda*, *c.* 13. *&* 15. *tom.* 4.) *Nesciunt mortui etiam Sancti, quid faciunt vivi, etiam eorum filii*. Ergo multo minus vident pœnas damnatorum.

2. Præterea. Perfectio visionis dependet a perfectione visibilis. unde Philosophus dicit 10. Ethic. (*c.* 4. *cir. med. to.* 5.) quod *perfectissima sensus visus operatio est sensus maxime dispositi ad pulcherrimum sub visu cadentium*. Ergo e contrario turpitudo visibilis redundat in imperfectionem visionis: Sed imperfectio nulla erit in beatis. Ergo non videbunt miserias damnatorum, in quibus est summa turpitudo.

Sed Contra est, quod dicitur If. ult. *Egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me*: Gloss. (*ordin.*) *Electi egredientur intelligentia, vel visione manifesta, ut ad laudem Dei magis accendantur.*

Respondeo dicendum, *quod a beatis nihil subtrahi debet, quod ad perfectionem beatitudinis eorum pertineat*. Unumquodque autem ex comparatione contrarii magis cognoscitur; quia *contraria juxta se posita magis elucescunt*. Et ideo *ut beatitudo Sanctorum eis magis complaceat, & de ea uberiores gratias Deo agant, datur eis, ut pœnas impiorum perfecte videant*.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa illa loquitur de Sanctis mortuis secundum possibilitatem naturæ, non enim oportet, ut naturali cognitione cognoscant omnia, quæ erga vivos aguntur: Sed Sancti, qui sunt in patria, omnia clare cognoscunt, quæ aguntur & apud viatores, & apud damnatos. Unde Greg. dicit 12. lib. Moral. (*c.* 14. *a princ.*) *De animabus sanctis sentiendum non est hoc*, (sc.

quod

quod Job dicit, *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget* &c. (Job 14.) *quia qui intus habent Dei claritatem, nullo modo credendum est quod sit foris aliquid, quod ignorent.*

Ad secundum dicendum, quod quamvis pulchritudo visibilis ad perfectionem faciat visionis; visibilis tamen turpitudo sine visionis imperfectione esse potest. Species enim rerum in anima, per quas contraria cognoscuntur, non sunt contrariæ. Unde etiam Deus, qui perfectissimam cognitionem habet, omnia pulchra, & turpia videt.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito esse insinuatum ab Is. ult. quod beati in patria videbunt pœnas damnatorum, & sic. *Egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prevaricati sunt in me*. Hæc ibi. Ubi non tantum ante judicium, sed etiam post, sanctos talem visionem habere denotare videtur. Propter hoc enim dicit ly *cadavera*, quod nomen significat corpora mortuorum. Patet autem, quod damnati non habent corpora, nisi post judicium. Corpora autem ipsorum vocantur hic cadavera propter interpretationem, quandam hujus nominis. Cadaver enim dicitur quasi caro data vermibus. Et hujusmodi sunt damnatorum corpora, etiam quod sint viva. Nam data sunt vermibus corrodentibus continue corpora eorum. Unde Isaias supradicta confirmans mox subdit ibid. *Vermis eorum non morietur*. Hæc ibi. Hic autem vermis, licet sit directe in animas, est tamen indirecte per quandam reverberationem in corpora. Animæ namque ex verme illo, idest ex synderesi, seu conscientiæ remorsu, admodum afflictæ, & tristes affundent similem tristitiam in corpora sua: propter quod scriptum est Prover. 17. *Spiritus tristis exsiccat ossa*. Nota etiam in auctoritate Esaiæ ly *egredientur*, quod illa egressio sanctorum non erit aliqua cessatio, vel interruptio a divina visione, eo modo, quo quis viator a contemplatione præcedenti egrediens applicatur ad aliquid aliud: sed egressio illa dicit solummodo rem cognitam inferiorem, quam sit divina essentia. Quasi dixerit, videndo essentiam, videbunt etiam per illam pęnas damnatorum, sed essentia divina illos essentialiter beatificabit, visio autem pœnarum, ut sic, non item. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, &

probes, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis, si bene pensentur, & applicentur, Thomistica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS II. 403

Utrum Beati compatiantur miseriis damnatorum.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Beati miseriis damnatorum compatiantur. Compassio enim ex charitate procedit: Sed in beatis erit perfectissima charitas. Ergo maxime miseriis damnatorum compatiuntur.

2. Præterea. Beati nunquam erunt elongati tantum a compassione, quantum Deus est: Sed Deus quodammodo miseriis nostris compatitur, (unde & misericors dicitur) & similiter Angeli. Ergo Beati compatiuntur miseriis damnatorum.

Sed Contra. Quicunque alicui compatitur, fit miseriæ ejus quodammodo particeps: Sed Beati non possunt esse participes alicujus miseriæ. Ergo miseriis damnatorum non compatiuntur.

Respondeo dicendum, quod misericordia, vel compassio potest in aliquo inveniri *dupliciter*: *Uno modo* per modum passionis: *Alio modo* per modum electionis. In beatis quidem non erit aliqua passio in parte inferiori, nisi consequens electionem rationis. *Unde non erit in eis compassio, vel misericordia, nisi secundum electionem rationis*. Hoc autem modo ex electione rationis misericordia, vel compassio nascitur, sc. prout aliquis vult malum alterius repelli. unde in illis, quæ secundum rationem repelli non volumus, compassionem talem non habemus. Peccatores autem, quamdiu sunt in hoc mundo, in tali statu sunt, quod sine præjudicio divinæ justitiæ possunt in beatitudinem transferri de statu miseriæ, & peccati. *Et ideo compassio ad eos locum habet, & secundum electionem voluntatis, (prout Deus, Angeli, & Beati eis compati dicuntur, eorum salutem volendo) & secundum passionem, sicut compatiuntur eis homines boni in statu viæ existentes*. Sed in futuro non poterunt transferri a sua miseria. Unde ad eorum miserias non poterit esse compassio secundum electionem rectam. *Et ideo Beati, qui erunt in gloria, nullam compassionem ad damnatos habebunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod charitas tunc est compassionis principium, quando possumus ex charitate velle remotionem miseriæ alicujus: Sed

San-

Sancti ex charitate hoc velle non possunt de damnatis; cum divinæ justitiæ repugnet. Unde ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod Deus dicitur esse misericors, inquantum subvenit illis, quos secundum ordinem sapientiæ, & justitiæ suæ convenit a miseria liberari, non quod damnatorum misereatur, nisi forte puniendo citra condignum.

A P P E N D I X.

EX a. habes *primo*: quomodo per rationem, tanquam in radice, interimas hęresim *Origenis* dicentis: miseriam non fore perpetuam, & miseriæ quædam erunt alternationes: & miseriæ fiet circulus quidam. Item *Libertinorum* dicentium, quod misericordia Dei diabolo post judicium præsto erit. Item & *Origenistarum* dicentium idem, videlicet, dæmones aliquando fore salvandos. Per hoc enim, quod comprehensoribus denegat misericordiam erga damnatos articulus præsens, monstrat simul, ut discurrenti patere potest, quod numquam damnati salutis capaces erunt. Adde, quod istud est fundamentum, super quod pendet tota conclusio, ut patet in corp. & argument. Adde & illud dictum responsi ad *secundum*, quod sc. damnatos secundum ordinem sapientiæ, & justitiæ divinæ non convenit liberari a miseria, & sic videbis articulum præsentem ex multis partibus militare contra phantasmata illa hæreticalia. Militat etiam *art.* 3. & quidem a fortiori, contra easdem hæreses. Vide tu ibi, & bene considera. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, illas merito damnari a Luc. 16. *Inter nos, & vos chaos magnum firmatum est, ut, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare*. Hæc ibi. Item a, &c. ut *qu.* 16. *art.* 3. *append.* & 1. *par. qu.* 62. *art.* 8. & *qu.* 64. *art.* 2. Item a Matth. 25. *Ibunt hi in supplicium æternum*. Hæc ibi. Item a regulis fidei catholicæ ab Augustino recitatis, &c. ut supra, *qu.* 88. *art.* 1. *append.* ubi nota ly *nunquam carebunt pęna*, &c. Item a Marc. 9. „ Bonum est tibi debilem introire in vitam; quam „ duas manus habentem ire in gehennam in ignem „ inextinguibilem: ubi vermis eorum non moritur, „ & ignis non extinguitur. „ Hæc ibi. Ubi replicat idem bis, & sic ter ibi ad literam confundit prædictas hæreses. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a fortiori per Psal. 57. quod Sancti non compatientur damnatis, & sic: *læ-*

tabitur justus, cum viderit vindictam. Hæc ibi. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 404

Utrum Beati lætentur de pœnis impiorum.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Beati non lætentur de pœnis impiorum. Lætari enim de malo alterius ad odium pertinet: Sed in Beatis nullum erit odium. Ergo non lætabuntur de miseriis damnatorum.

2. Præterea. Beati in patria erunt summe Deo conformes: Sed Deus non delectatur in pœnis nostris. Ergo nec Beati delectabuntur in pœnis damnatorum.

3. Præterea. Illud quod est vituperabile in viatore, nullo modo cadit in comprehensorem: Sed in homine viatore maxime est culpabile quod reficiatur aliorum pœnis, & maxime laudabile ut de pœnis doleat. Ergo Beati nullo modo lætantur de pęnis damnatorum.

Sed Contra est, quod in Psal. 57. dicitur: *Letabitur justus, cum viderit vindictam*.

Præterea. Isa. ult. *Erunt usque ad satietatem visionis omni carni*: Satietas autem refectionem mentis designat. Ergo Beati gaudebunt de pęnis impiorum.

Respondeo dicendum, quod aliquid potest esse materia gaudii *dupliciter*. *Uno modo* per se, quando sc. de aliquo gaudetur, inquantum hujusmodi: *Et sic Sancti non lętabuntur de pęnis impiorum*. *Alio modo* per accidens, idest ratione alicujus adjuncti:
„ Et hoc modo Sancti de pœnis impiorum gaude-
„ bunt, considerando in eis divinæ justitiæ ordinem,
„ & suam liberationem, de qua gaudebunt. Et sic
„ divina justitia, & sua liberatio erunt per se cau-
„ sa gaudii beatorum; sed pęna damnatorum per
„ accidens.

Ad primum ergo dicendum, quod lætari de malo alterius, inquantum hujusmodi, pertinet ad odium, non autem lætari de malo alterius ratione alicujus adjuncti: Sic autem aliquis de malo proprio quandoque lætatur, sicut cum quis gaudet de propriis afflictionibus, secundum quod prosunt ei ad meri-

tum

tum vitæ: Jacobi 1. *Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis*.

Ad secundum dicendum, quod quamvis Deus non delectetur in pęnis, inquantum hujusmodi; delectatur tamen in eis, inquantum sunt per suam justitiam ordinatæ.

Ad tertium dicendum, quod in viatore non est laudabile, quod delectetur de aliorum pęnis secundum se: est tamen laudabile, si delectetur de eis, inquantum habent aliquid boni annexum. Tamen alia ratio est de viatore, & comprehensore: Quia in viatore passiones frequenter insurgunt sine judicio rationis: & tamen tales passiones interdum sunt laudabiles, secundum quod bonam dispositionem mentis indicant; sicut patet de verecundia, & misericordia, & pęnitentia de malo: Sed in comprehensoribus non potest esse passio, nisi judicium rationis consequens.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, recte insinuatum a Psalm. 57. quod sancti lætantur de pęnis impiorum, & sic. *Lætabitur justus, cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris*. Hæc ibi. Ubi non solum lętitia, sed & maxima lætitia ostenditur in ipsis justis circa pęnas impiorum. Lætitia quidem per ly *lætabitur*: maxima vero per ly *manus suas lavabit in sanguine peccatoris*. Quando enim magnopere lętatur quis de effusione sanguinis alicujus, dicitur proverbialiter, quod lavat manus suas in sanguine, &, quando quis maxime odit aliquem, si viderit eum ex effusione sanguinis mortuum, etiam ad literam quandoque lavabit manus in sanguine ejus, &, quod mirabilius est, quandoque bibet sanguinem ejusdem. Dicuntur autem a Propheta justi lavare manus suas in sanguine peccatoris, inquantum liberationem suam cognoscunt esse majorem, quanto majorem cognoscunt esse pęnam peccatorum. Et, quia a Deo liberati sunt mediantibus operibus propriis, & opera significantur per manus, pro quanto manus, secundum *Philosoph.* est organum organorum, ideo convenienter ad liberationem eorum accommodantur manus, ut dicantur tunc lavare manus in sanguine peccatoris, quando gaudent, se liberatos mediantibus operibus suis a pęna maxima peccatoris, quæ denotatur per sanguinem effusum. Nam inter alias pęnas maxima est mors, & inter mortes

mors

mors violenta per tam magnam effusionem sanguinis, ut in ea lavari possint manus, causata. Item ab Is. ult. *Erunt usque ad satietatem visionis omni carni*. Hæc ibi. Ubi loquitur de impiorum cadaveribus, quæ ideo dicuntur esse omnibus beatis, hi significantur per ly *omni carni*, usque ad satietatem, ut per metaphoram hanc locutionis describatur non solum gaudium, sed & magnum ipsorum beatorum de pęnis impiorum visis. Proportionaliter enim tantum gaudent de illis, quantum de sua beatitudine: cum hoc per accidens, ut declaratur in textu, sit ratio gaudendi de pęnis illorum. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: &c.

QUÆSTIO CXV.

De dotibus Beatorum, in quinque articulos divisa.

DEinde considerandum est de dotibus Beatorum.

Circa quod quæruntur quinque.

Primo. Utrum Beatis sint assignandæ aliquæ dotes.

Secundo. Utrum dos a beatitudine differat.

Tertio. Utrum Christo competat habere dotes.

Quarto. Utrum Angelis.

Quinto. Utrum convenienter assignentur tres animæ dotes.

ARTICULUS I. 405

Utrum ponendæ sint aliquæ dotes in hominibus Beatis.

S. Th. 4. d. 49. q. 4. a. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod non sint ponendæ aliquæ dotes in hominibus beatis. Dos enim secundum Jura (*l. Pro oneribus. C. de jure dotium. & l. Dotis fructus. ff. eod.*) datur sponso ad sustinenda onera matrimonii: Sed Sancti non gerunt figuram sponsi, sed magis figuram sponsæ, inquantum sunt Ecclesiæ membra. Ergo ei dotes non dantur.

2. Præterea. Dotes non dantur secundum Jura (*l. ult. C. de Dotis promissione. & l. Qui liberos. ff. de ritu nupt.*) a patre sponsi, sed a patre sponsæ. Omnia autem bona beatitudinis dantur Beatis a patre sponsi, sc. Christi: Jacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum* &c. Ergo hujusmodi dona, quæ Beatis dantur, non sunt dotes appellanda.

3. Præterea. In matrimonio carnali dantur dotes ad facilius toleranda onera matrimonii: Sed in matrimonio spirituali non sunt aliqua onera, maxime secundum statum Ecclesiæ triumphantis. Ergo non sunt ibi aliquæ dotes assignandæ.

4. Præterea. Dotes non dantur nisi causa matrimonii: Sed matrimonium spirituale contrahitur cum Christo per fidem secundum statum Ecclesiæ militantis. Ergo eadem ratione si Beatis aliquæ dotes conveniant, convenient etiam Sanctis existentibus in via. Sed istis non conveniunt. Ergo nec Beatis.

5. Præterea. Dotes ad bona exteriora pertinent, quæ dicuntur bona fortunæ: Sed præmia Beatorum erunt de interioribus bonis. Ergo non debent dotes nominari.

Sed Contra. Ephes. 5. dicitur: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*: ex quo habetur, quod spirituale matrimonium per carnale significatur: Sed in carnali matrimonio sponsa dotata traducitur in domum sponsi. Ergo cum Sancti in domum Christi traducantur, cum beatificantur, videtur quod aliquibus dotibus dotentur.

Præterea. Dotes in matrimonio corporali assignantur ad matrimonii solatium: Sed matrimonium spirituale delectabilius est, quam corporale. Ergo ei sunt dotes maxime assignandæ.

Præterea. Ornamenta sponsarum ad dotem pertinent: Sed Sancti ornati in gloriam traducuntur; ut dicitur Isa. 61. *Induit me vestimentis salutis, quasi sponsam ornatam monilibus suis*. Ergo Sancti in patria dotes habent.

Respondeo dicendum, quod „ absque dubio Beatis, quando in gloriam transferuntur, aliqua dona divinitus dantur ad eorum ornatum: Et hi ornatus a Magistris dotes sunt nominati. „ Unde datur quædam definitio de dote, de qua nunc loquimur, talis: *Dos est perpetuus animæ, & corporis ornatus, vitæ sufficiens, in æterna beatitudine jugiter perseverans*. Et sumitur hæc descriptio ad similitudinem

similitudinem dotis corporalis, per quam sponsa ornatur, & providetur viro, unde possit sufficienter sponsam, & liberos nutrire: & tamen inamissibiliter dos sponsæ conservatur, ut ad eam separato matrimonio revertatur.

Sed de ratione nominis diversi diversimode opinantur. *Quidam* enim dicunt, quod dos non accipitur ex aliqua similitudine ad matrimonium corporale, sed secundum modum loquendi, quo omnem perfectionem, seu ornatum cujuscumque hominis dotem nominamus: sicut aliquis dicitur esse dotatus scientia, qui scientia pollet: Et sic Ovidius usus est nomine Dotis, dicens: (*l.* 1. *de Arte vers.* 198.)

Et quacumque potes dote placere, place.

Sed hoc non videtur usquequaque conveniens: Quia quandocumque aliquod nomen est impositum ad aliquid principaliter significandum, non consuevit ad alia transferri, nisi secundum aliquam similitudinem. Unde cum secundum primam institutionem nominis dos ad carnale matrimonium pertineat, oportet quod in qualibet alia acceptione attendatur aliqua similitudo ad principale significatum.

Et ideo *alii* dicunt, quod secundum hoc similitudo attenditur, quod dos proprie dicitur donum, quod in matrimonio corporali datur sponsæ ex parte sponsi, quando traducitur in domum sponsi, ad ornatum sponsæ pertinens: Quod patet ex hoc quod dixit Sichem Jacob, & filii ejus Genes. 34. *Augete dotem, & munera postulate*: Et Exodi 21. *Si seduxerit quis virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam, & accipiet eam in uxorem*. Unde & ornatus, qui a Christo Sanctis exhibetur, quando traducuntur in domum gloriæ, dos nominatur.

Sed hoc manifeste est contra id quod Juristæ dicunt, (*loc. cit. in arg.* 1.) ad quos pertinet de his tractare. Dicunt enim, quod *dos* proprie est quædam datio ex parte mulieris facta his, qui sunt ex parte viri, pro onere matrimonii quod sustinet vir: sed illud quod sponsus dat sponsæ, vocatur *donatio propter nuptias*: Et secundum hunc modum accipitur dos 2. Reg. 9. ubi dicitur, quod *Pharao Rex Ægypti cepit Gazer, & dedit eam in dotem filiæ suæ uxori Salomonis*. Nec contra hoc faciunt auctoritates inductæ. Quamvis enim dotes a parente puellæ consueverint assignari: tamen quandoque contingit, quod sponsus, vel pater sponsi assignet dotes vice patris puellæ: Quod contingit *dupliciter*: *Vel* præ ni-

nimio affectu ad ſponſam : ſicut fuit de Hemor patre Sichem, qui voluit aſſignare dotem, quam debebat accipere, propter vehementem amorem filii ſui ad puellam : *Vel* hoc ſit in pœnam ſponſi, ut virgini a ſe corruptæ dotem de ſuo aſſignet, quam pater puellæ debuerat aſſignare. Et in hoc caſu loquitur Moyſes in auctoritate inducta. (*hic ſup.*)

Et ideo ſecundum *alios* dicendum eſt, quod dos in matrimonio corporali proprie dicitur, quod datur ab his qui ſunt ex parte mulieris, his qui ſunt ex parte viri, ad ſuſtentanda onera matrimonii, ut dictum eſt. (*hic ſup.*) Sed tunc remanet difficultas, quomodo hæc ſignificatio poſſit aptari ad propoſitum ; cum ornatus, qui ſunt in beatitudine, dentur ſponſæ ſpirituali a patre ſponſi. quod manifeſtabitur reſpondendo ad Argumenta.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis dotes aſſignentur ſponſo in carnali matrimonio ad uſum ; tamen proprietas, & dominium pertinet ad ſponſam, quod patet ex hoc, quod ſoluto matrimonio, dos remanet ſponſæ ſecundum Jura. (*c.* 1. 2. & 3. *de donat. inter virum, & uxorem* . Et ſic etiam in matrimonio ſpirituali ipſi ornatus, qui ſponſæ ſpirituali dantur, ſc. Eccleſiæ in membris ſuis, ſunt quidem ipſius ſponſi, inquantum ad ejus gloriam, & honorem cedunt, ſed ſponſæ, inquantum per eos ornatur.

Ad ſecundum dicendum, quod pater ſponſi, ſc. Chriſti, eſt ſola perſona Patris; pater autem ſponſæ eſt tota Trinitas. effectus enim in creaturis ad totam Trinitatem pertinet. Unde hujuſmodi dotes in ſpirituali matrimonio, proprie loquendo, magis dantur a patre ſponſæ, quam a patre ſponſi. Sed tamen hæc collatio, quamvis ab omnibus perſonis fiat, ſingulis perſonis poteſt appropriari per aliquem modum. Perſonæ quidem Patris, ut danti ; quia in ipſo eſt auctoritas : ei etiam paternitas reſpectu creaturæ appropriatur, ut ſic idem ſit pater ſponſi, & ſponſæ: Filio vero appropriantur, inquantum propter ipſum, & per ipſum dantur: Sed Spiritui ſancto, inquantum in ipſo, & ſecundum ipſum dantur. amor enim eſt omnis dationis ratio.

Ad tertium dicendum, quod dotibus per ſe convenit illud quod per dotes efficitur, ſc. ſolatium matrimonii ; ſed per accidens illud quod per eas removetur, ſc. onus matrimonii, quod per eas levatur: ſicut gratiæ convenit per ſe facere juſtum, ſed per accidens quod de impio faciat juſtum. Quamvis ergo in matrimonio ſpirituali non ſint aliqua one-

ra ; eſt tamen ibi ſumma jucunditas : Et ad hanc perficiendam jucunditatem dotes ſponſæ conferuntur, ut ſcil. delectabiliter per eas ſponſo conjungatur.

Ad quartum dicendum, quod dotes non conſueverunt aſſignari ſponſæ, quando deſponſatur, ſed quando in domum ſponſi traducitur, ut præſentialiter ſponſum habeat. *Quamdiu* autem *in hac vita ſumus, peregrinamur a Domino*, 2. Cor. 5. Et ideo dona, quæ Sanctis in hac vita conferuntur, non dicuntur dotes; ſed illa quæ conferuntur eis, quando transferuntur ad gloriam, in qua ſponſo præſentialiter perfruuntur.

Ad quintum dicendum, quod in ſpirituali matrimonio decor interior requiritur. Unde dicitur in Pſ. 44. *Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus* &c. Sed in matrimonio corporali requiritur decor exterior. Unde non oportet, quod dotes hujuſmodi aſſignentur in matrimonio ſpirituali, ſicut aſſignantur in corporali.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo* : quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatum ab Iſa. 61. quod ponendæ ſunt dotes in hominibus beatis ; & ſic. *Induit me veſtimentis ſalutis, & quaſi ſponſam ornatam monilibus*. Hæc ibi. Ubi loquitur ad literam de lætitia ſempiterna, gaudio, & exultatione animę, quam habebit in Deo ſuo : & conſequenter per ipſa indumenta ſalutis, & monilia intelligit aliqua ordinata aliquo modo ad beatitudinem illam pertinentia. Hæ autem ſunt dotes, ut patet articulo *ſecundo*, in fine. Item ab Eph. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt ; ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*. Hæc ibi. Ubi matrimonium carnale monſtrat ſignificare ſpirituale : & per hoc ad ſimilitudinem ipſius carnalis ſumit convenienter aliqua ſimilia in ſpirituali. Patet autem, quod in matrimonio carnali datur dos, & conſequenter in ſpirituali convenienter dandam eſſe per hoc inſinuat. Prædictam ſimilitudinem ſubindicavit & Iſaias ibi ſupra, dum ex monilibus in præſentis vitæ matrimonio ſponſæ datis non recuſavit nominare ſimiliter ea, quæ dantur animabus in ſpirituali matrimonio patriæ. Hanc & Joan. Apoc. 21. *Vidi ſanctam civitatem Hieruſalem novam deſcendentem de cælo a Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo*. Hæc ibi. Ubi clarius etiam demonſtrat, dotes dari animabus ſanctis.

Hæ

Hæ namque sunt illæ sponsæ, de quibus ait, quod sunt paratæ a Deo, & sunt ornatæ viro suo, idest Christo: tanquam ex sensatis metaphorice loquens. Ex 1. *par. q.* 1. *art.* 9. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 406

Utrum dos sit idem quod beatitudo.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod dos sit idem, quod beatitudo. Ut enim ex definitione dotis prædicta patet, (*a. præc.*) *Dos est ornatus corporis, & animæ in æterna beatitudine jugiter perseverans*: Sed beatitudo animæ est quidam ornatus ejus. Ergo beatitudo est dos.

2. Præterea. Dos dicitur illud, per quod sponsa delectabiliter sponso conjungitur: Sed in spirituali matrimonio beatitudo est hujusmodi. Ergo beatitudo est dos.

3. Præterea. Visio secundum August. (*l.* 1. *de Trin. c.* 8. *a med. to.* 3.) *est tota substantia beatitudinis*: Sed visio ponitur una de dotibus. Ergo beatitudo est dos.

4. Præterea. Fruitio beatum facit: Fruitio autem est dos. Ergo dos facit beatum: Et sic beatitudo est dos.

5. Præterea. Secundum Boethium in lib. 3. de Conf. (*prosa* 2. *cir. princ.*) *Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus*: Sed status beatorum perficitur ex dotibus. Ergo dotes sunt beatitudinis partes.

Sed Contra. Dos datur sine meritis: Sed beatitudo non datur, sed redditur pro meritis. Ergo beatitudo non est dos.

Præterea. Beatitudo est una tantum: dotes vero sunt plures. Ergo beatitudo non est dos.

Præterea. Beatitudo inest homini secundum id quod est potissimum in eo, ut dicitur in 1. Ethic. (*c.* 7. *a med. to.* 5.) Sed dos etiam in corpore ponitur. Ergo dos, & beatitudo non sunt idem.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est *duplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod beatitudo, & dos sunt idem re, sed differunt ratione: quia dos respicit spirituale matrimonium, quod est inter Christum, & animam; non autem beatitudo. Sed hoc non potest esse, ut videtur; cum beatitudo in ope-

ratione consistat, dos autem non sit operatio, sed magis sit qualitas, vel dispositio quædam.

Et ideo secundum *alios* dicendum est, *quod beatitudo, & dos etiam realiter differunt*; ut beatitudo dicatur ipsa operatio perfecta, qua anima beata Deo conjungitur; sed dotes dicantur habitus, vel dispositiones, vel quæcumque aliæ qualitates, quæ ordinantur ad hujusmodi perfectam operationem: *ut sic dotes ordinentur ad beatitudinem magis, quam sint in beatitudine, ut partes ejus.*

Ad primum ergo dicendum, quod beatitudo, proprie loquendo, non est animæ ornatus, sed est aliquid quod ex ornatu animæ provenit, cum sit operatio quædam: ornatus vero dicitur aliquis decor ipsius beati.

Ad secundum dicendum, quod beatitudo non ordinatur ad conjunctionem, sed est ipsa conjunctio animæ cum Christo, quæ est per operationem: sed dotes sunt dona disponentia ad hujusmodi conjunctionem.

Ad tertium dicendum, quod visio *dupliciter* potest accipi. *Uno modo* actualiter, idest pro ipso actu visionis: Et sic visio non est dos, sed est ipsa beatitudo. *Alio modo* potest accipi habitualiter, idest pro habitu, a quo talis operatio elicitur, sive pro ipsa gloriæ claritate, qua anima divinitus illustratur ad Deum videndum: Et sic est dos & principium beatitudinis, non autem est ipsa beatitudo.

Et similiter dicendum ad Quartum de fruitione.

Ad quintum dicendum, quod beatitudo colligit omnia bona, non quasi partes essentiæ beatitudinis, sed quasi aliquo modo ad beatitudinem ordinata, ut supra dictum est. (*in corp. a.*)

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum fundamentaliter a Philosoph. 1. Ethic. quod dos non est idem, quod beatitudo: & sic. *Beatitudo inest homini secundum id, quod est potissimum in eo.* Hæc ibi. Potissimum autem in homine est anima secundum partem intellectivam, & consequenter per hoc dixisse voluit, quod beatitudo proprie dicta non est in corpore. Patet autem, quod doti non repugnat esse in corpore: alioquin non assignarentur dotes corpori, quas tamen assignat Apostolus loco nunc citando. Item a 1. Cor. 15. *Surget in incorruptione, surget in gloria, surget in virtute, surget spirituale.* Hæc ibi.

ibi. Ecce quatuor dotes corporis. Item 2. Cor. 12. *Scio, hominem in Christo raptum usque ad tertium cœlum: &, quoniam raptus est in paradisum.* Hæc ibi. Per quæ ostenduntur dotes animæ plures. Nam per ly *tertium cœlum* designatur contemplatio summa, seu visio: & per ly *paradisum* denotatur fruitio, cum cœlum de se dicat quid altissimum, & paradisus dicat quid delectabilissimum. Modo quis nesciat, solam unam beatitudinem attribui unicuique? unde Ps. 1. *Beatus vir, qui non abiit in concilio impiorum*, &c. designat per singularem locutionem, quod unius viri est tantum una beatitudo. Hoc idem, & clarius, Matth. 10. significatur; dum beatitudo sanctis promissa vocatur denarius diurnus, ibi, *conventione autem facta ex denario diurno.*

Per hoc ergo, quod scriptura sacra dotes plures assignat uni, unam vero beatitudinem tantum, ostendit, quod beatitudo, & dos non sunt idem. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina præsens & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 407

Utrum competat Christo habere dotes.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Christo competat habere dotes. Sancti enim Christo per gloriam conformabuntur. unde dicitur Philip. 3. *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Ergo etiam Christus dotes habet.

2. Præterea. In spirituali matrimonio assignantur dotes ad similitudinem matrimonii corporalis: Sed in Christo invenitur quoddam matrimonium spirituale, quod est sibi singulare, sc. duarum naturarum in una persona, secundum quod dicitur natura humana in ipso esse desponsata a Verbo; ut patet ex Glos. (*ord. Aug. l. 1. de cons. Euangelist. c. 30. ad fin. to. 4.*) super illud Ps. 18. *In sole posuit tabernaculum* &c. & Apocal. 21. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Ergo & Christo competit habere dotes.

3. Præterea. Ut dicit August. in libro 3. de doctrina Christiana, (*c. 31. tom. 3.*) ,, Christus secundum regulam Ticonii propter unitatem corporis mystici, quæ est inter caput, & membra, no-

 ,, mi-

„ minat se sponsum, & sponsam; *ut patet Isa. 61.* „ Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. „ Cum ergo debeantur dotes sponsæ, oportet, ut videtur, in Christo dotes ponere.

4. Præterea. Omnibus membris Ecclesiæ debetur dos; cum Ecclesia sit sponsa: Sed Christus est Ecclesiæ membrum; ut patet 1. Corinth. 12. *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*: Gloss. (*interl.*) idest *de Christo*. Ergo Christo debentur dotes.

5. Præterea. Christus habet perfectam visionem, fruitionem, & delectationem: Hæc autem ponuntur dotes. Ergo &c.

Sed Contra. Inter sponsum, & sponsam exigitur distinctio personarum: Sed in Christo non est aliquid personaliter distinctum a Filio Dei, qui est sponsus; ut patet Joan. 3. *Qui habet sponsam, est sponsus*. Ergo cum dotes sponsæ assignentur, vel pro sponsa, videtur quod Christo non competat habere dotes.

Præterea. Non est ejusdem habere dotes, & recipere: Sed Christus est, qui dat dotes spirituales. Ergo Christo non competit dotes habere.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est *duplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod in Christo est *triplex* unio: *Una*, quæ dicitur consentanea, qua unitur Deo per connexionem amoris: *Alia* condignativa, qua humana natura unitur divinæ: *Tertia*, qua ipse Christus unitur Ecclesiæ. Dicunt ergo, quod secundum duas primas uniones competit Christo habere dotes sub ratione dotis; sed quantum ad tertiam convenit ei id quod est dos excellentissime, non tamen sub ratione dotis; quia in tali conjunctione Christus est ut sponsus, sed Ecclesia ut sponsa; dos autem datur sponsæ quantum ad proprietatem, & dominium, quamvis detur sponso ad usum. Sed hoc non videtur esse conveniens. In illa enim conjunctione, qua Christus unitur Patri per consensum amoris, etiam inquantum est Deus, non dicitur aliquod matrimonium esse, quia non est ibi aliqua subjectio, quam oportet esse sponsæ ad sponsum. Similiter etiam nec in conjunctione humanæ naturæ ad divinam, quæ est in unione personæ, vel etiam per conformitatem voluntatis, potest esse propria ratio dotis, propter *tria*: *Primo*, quia exigitur conformitas naturæ inter sponsum, & sponsam in matrimonio illo, in quo dantur dotes; Et hoc deficit in conjunctione humanæ naturæ ad divinam. *Secundo*,

do, quia exigitur ibi distinctio personarum: Humana autem natura non est personaliter distincta a Verbo. *Tertio*, quia dos datur, quando sponsa de novo traducitur in domum sponsi: & sic videtur ad sponsam pertinere, quæ de non conjuncta fit conjuncta: Humana autem natura, quæ est assumpta in unitatem personæ a Verbo, nunquam fuit, quin esset perfecte conjuncta.

Unde secundum *alios* est dicendum, *quod vel omnino non convenit Christo ratio dotis, vel non ita proprie, sicut aliis Sanctis: Ea tamen, quæ dotes dicuntur, excellentissime ei conveniunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod conformatio illa est intelligenda secundum id quod est dos, & non secundum rationem dotis, quæ sit in Christo. Non enim oportet, quod illud, in quo Christo conformamur, sit eodem modo in Christo, & in nobis.

Ad secundum dicendum, quod natura humana non proprie dicitur esse sponsa in conjunctione illa, qua Verbo conjungitur; cum non servetur ibi personarum distinctio, quæ inter sponsum, & sponsam requiritur: Sed quod quandoque dicatur desponsata humana natura, secundum quod Verbo conjuncta est, quod est inquantum habet aliquem actum sponsæ; quia sc. inseparabiliter conjungitur; & quia in illa conjunctione humana natura est Verbo inferior, & per Verbum regitur, sicut sponsa per sponsum.

Ad tertium dicendum, quod hoc quod aliquando dicitur Christus sponsa, non est quia ipse vere sit sponsa, sed inquantum sibi assumit personam sponsæ suæ, sc. Ecclesiæ, quæ est ei spiritualiter conjuncta. Unde nihil prohibet, quin per illum modum loquendi possit dici habere dotes, non quod ipse habeat, sed quia Ecclesia habet.

Ad quartum dicendum, quod nomen Ecclesiæ *dupliciter* accipitur. *Quandoque* enim nominat tantummodo corpus, quod Christo conjungitur sicut capiti: Et sic tantum Ecclesia habet rationem sponsæ: Sic vero Christus non est Ecclesiæ membrum, sed est caput influens omnibus Ecclesiæ membris. *Alio modo* accipitur Ecclesia, secundum quod nominat caput, & membra conjuncta: Et sic Christus dicitur membrum Ecclesiæ, inquantum habet distinctum officium ab omnibus aliis, sc. influere aliis vitam: Quamvis non multum proprie dicatur membrum: quia membrum importat partialitatem quandam: in Christo autem bonum spirituale non est partitum, sed est totaliter integrum. unde ipse est

totum Ecclesiæ bonum; nec est aliquid majus ipso, & aliis, quam ipse solus. Sic autem loquendo de Ecclesia, Ecclesia non solum nominat sponsam, sed sponsum, & sponsam, prout per conjunctionem spiritualem est ex eis unum effectum. Unde licet Christus aliquo modo dicatur membrum Ecclesiæ; nullo tamen modo potest dici membrum sponsæ: Et sic ei non convenit ratio dotis.

Ad quintum dicendum, quod in processu illo est fallacia accidentis. non enim illa Christo conveniunt, secundum quod habent rationem dotis.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Joan. 3. quod Christo non competit habere dotes: & sic. *Quem misit Deus, verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum*. Hæc ibi, sc. ei, quem misit. Cum ergo Christo data esse dona spiritus non ad mensuram dicat, testificatur per hoc, quod Christo proprie, sicut sanctis, dotes non conveniunt: quoniam particularizatæ non sunt in eo. Vide supra exam. post concl. Item ab eod. 1. *Plenum gratiæ, & veritatis; & de plenitudine ejus nos omnes accepimus*. Hæc ibi. Ubi ratio dotium & excluditur a Christo, & affirmatur de aliis sanctis: ut patet inspicienti, & applicanti, secundum quod nunc supra ex *Jo.* 3. Item ab eod. 3. *Qui habet sponsam, sponsus est*. Hæc ibi. Item a 2. Cor. 10. *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Hęc ibi. Ubi & denotatur, Christum esse sponsum: & per consequens ei non convenire dotes. Nam sponsæ, non autem sponso proprie secundum jura conveniunt ex *art.* 1. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex his vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

AR-

ARTICULUS IV. 408

Utrum Angeli habeant dotes.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli habeant dotes. Quia super illud Cantic. 6. *Una est columba mea*, dicit Gloss. *Una est Ecclesia in hominibus, & Angelis:* Sed Ecclesia est sponsa: & sic membris Ecclesiæ convenit habere dotes. Ergo Angeli dotes habent.

2. Præterea. Lucæ 12. super illud, *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis*, dicit Glossa: (*ordin.*) *Ad nuptias Dominus ivit, quando post resurrectionem novus homo Angelorum sibi multitudinem copulavit*. Ergo Angelorum multitudo est sponsa Christi: Et sic Angelis competunt dotes.

3. Præterea. Spirituale matrimonium in spirituali conjunctione consistit: Sed spiritualis conjunctio non est minor inter Angelos, & Deum, quam inter homines beatos, & Deum. Ergo cum dotes, de quibus nunc agimus, ratione spiritualis matrimonii assignentur, videtur quod Angelis conveniant dotes.

4. Præterea. Spirituale matrimonium requirit spiritualem sponsum, & spiritualem sponsam: Sed Christo, inquantum est summus spiritus, magis sunt conformes in natura angeli, quam homines. Ergo magis potest esse spirituale matrimonium angelorum ad Christum, quam hominum.

5. Præterea. Major convenientia exigitur inter caput, & membra, quam inter sponsum, & sponsam: Sed conformitas, quæ est inter Christum, & Angelos, sufficit ad hoc quod Christus dicatur caput angelorum. Ergo eadem ratione sufficit ad hoc, quod dicatur sponsus respectu eorum.

Sed Contra. Origenes super Cantica (*in princ. Prologi.*) distinguit *quatuor* personas, sc. *sponsum*, & *sponsam*, & *adolescentulas*, & *sodales sponsi*: & dicit, quod *angeli sunt sodales sponsi*. Cum ergo dotes non debeantur nisi sponsæ, videtur quod angelis dotes non conveniant.

Præterea. Christus desponsavit sibi Ecclesiam per incarnationem, & passionem. unde figuratur per hoc quod dicitur Exodi 4. *Sponsus sanguinum tu mihi es:* Sed Christus per passionem, & incarnationem non aliter fuit conjunctus angelis, quam prius erat. Ergo angeli non pertinent ad Ecclesiam, secundum

quod Ecclesia dicitur sponsa. Ergo angelis non conveniunt dotes.

Respondeo dicendum, *quod ea quæ ad dotes animæ pertinent, non est dubium angelis, sicut & hominibus, convenire: Sed secundum rationem dotis non ita eis, sicut hominibus conveniunt*, eo quod non ita proprie convenit angelis ratio sponsæ, sicut hominibus. Exigitur enim inter sponsum, & sponsam naturæ conformitas, ut sc. sint ejusdem speciei. Hoc autem modo homines cum Christo conveniunt, inquantum naturam humanam assumpsit, per quam assumptionem factus est conformis in natura speciei humanæ omnibus hominibus: Angelis autem non est conformis secundum unitatem speciei, neque secundum naturam divinam, neque secundum humanam. *Et ideo ratio dotis non ita proprie convenit angelis, sicut hominibus.* Cum tamen in his, quæ metaphorice dicuntur, non requiratur similitudo quantum ad omnia, non potest ex aliqua dissimilitudine concludi, quod metaphorice aliquid de aliquo non prædicetur. *Et sic ex ratione inducta non potest simpliciter haberi, quod angelis dotes non conveniant, sed solum quod non ita proprie, sicut hominibus, ratione dissimilitudinis prædictæ.*

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis angeli pertineant ad unitatem Ecclesiæ; non tamen sunt membra Ecclesiæ, secundum quod Ecclesia dicitur sponsa per conformitatem naturæ: Et sic non convenit eis proprie habere dotes.

Ad secundum dicendum, quod desponsatio illa large accipitur pro unione, quæ non habet conformitatem naturæ in specie: Et sic etiam nihil prohibet, large accipiendo dotes, ponere dotes in angelis.

Ad tertium dicendum, quod quamvis in matrimonio spirituali non sit nisi conjunctio spiritualis; tamen illos, qui conjunguntur ad perfectam matrimonii rationem, oportet in specie naturæ convenire. Et propter hoc desponsatio proprie ad angelos non pertinet.

Ad quartum dicendum, quod illa conformatio, qua angeli conformantur Christo, inquantum est Deus, non est talis, quæ sufficiat ad perfectam rationem matrimonii; cum non sit secundum convenientiam in specie: sed magis adhuc remanet infinita distantia.

Ad quintum dicendum, quod nec etiam Christus proprie dicitur caput angelorum, secundum illam rationem qua caput requirit conformitatem natu-

ræ ad membrum. Tamen sciendum, quod licet caput, & alia membra sint partes individui unius speciei; si tamen unumquodque per se consideretur, non est cum alio ejusdem speciei: manus enim habet aliam speciem partis a capite. Unde, loquendo de membris secundum se, non requiritur inter ea alia convenientia, quam proportionis, ut unum ab alio accipiat, & unum alii subserviat. Et sic convenientia, quæ est inter Deum, & angelos, magis sufficit ad rationem capitis, quam ad rationem sponsi.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Symbolo fidei, quod angeli non habent proprie dotes; & sic: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est, & passus.* Hęc ibi. Ubi nota ly *propter nos homines*, ad differentiam angelorum, pro quibus salvandis neque incarnatus, neque passus est. Et, quia talis salutis initium est fides, ut declarat Conc. *Trid.* sess. 6. ca. 8. *Cum Apostolus dicit, justificari hominem per fidem, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit, ut sc. per fidem ideo justificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire.* Hęc ibi. Et, quia, inquam, fides est talis salutis initium; ideo incarnatus, & passus est, ut hominibus fidem conferret, mediante qua animæ eorum fiunt ejus sponsæ, juxta illud Os. 2. ubi ad animam Christus dicit: *sponsabo te mihi in fide*. Et, licet angeli habuerint fidem, tamen de illis numquam dictum est simile, quid, ut in Osea, qui tanquam speciale quoddam, ad differentiam angelorum, dixit illud. Nec mirum est de ista differentia, quoniam secundum Apostolum ad Hebræos: *Nusquam Angelos filius Dei apprehendit, sed semen Abrahæ.* Hoc est, angeli non conveniunt cum Christo in natura creata. Patet autem, quod inter sponsum, & sponsam exigitur talis convenientia. Cum igitur scripturæ ostendant (ut connectentibus simul prędicta patet) animas hominum proprie dici sponsas Christi, non autem angelos, relinquitur, ut intelligamus, eas per hoc simul demonstrasse, quod Angeli proprie dotes non habent, sicut homines, cum dotem proprie nonnisi sponsa habeat.

beat. Faciunt etiam hęc ad *art.* 1. *Secundo* habes: quomodo per rationem prędicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS V. 409

Utrum convenienter ponantur tres animæ dotes.

S. Th. 4. *d.* 49. *q.* 4. *a.* 5. *q.* 1.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod inconvenienter ponantur tres animę dotes, scil. *visio*, *dilectio*, & *fruitio*. Anima enim conjungitur Deo secundum mentem, in qua est imago Trinitatis, secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem: Sed dilectio ad voluntatem pertinet, visio ad intelligentiam. Ergo debet aliquid poni, quod memorię respondeat; cum fruitio non pertineat ad memoriam, sed magis ad voluntatem.

2. Præterea. Dotes beatitudinis dicuntur respondere virtutibus viæ, quibus Deo conjungimur; quę sunt fides, spes, & charitas, quibus est ipse Deus objectum: Sed dilectio respondet charitati, visio autem fidei. Ergo deberet aliquid poni, quod pertineret ad spem; cum fruitio magis pertineat ad charitatem.

3. Pręterea. Deo non fruimur nisi per dilectionem, & visionem: *Illis enim dicimur frui, quæ diligimus propter se*, ut patet per August. in lib. 1. de doctr. Christ. (*c.* 4. *to.* 3.) Ergo fruitio non debet poni alia dos a dilectione.

4. Præterea. Ad perfectionem beatitudinis requiritur comprehensio: 1. Corinth. 9. *Sic currite, ut comprehendatis*. Ergo debet adhuc quarta dos poni.

5. Præterea. Anselm. dicit, (*l. de similitudinib. c.* 48.) quod hæc pertinent ad beatitudinem animæ, *sapientia*, *amicitia*, *concordia*, *potestas*, *honor*, *securitas*, *gaudium*: Et sic videntur prædictæ dotes inconvenienter assignari.

6. Præterea. Aug. in fine de civit. Dei (*c. ult. inter princ. & med. to.* 5.) dicit, quod *Deus in illa beatitudine sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur*. Ergo laus præassignatis dotibus annumerari debet.

7. Præterea. Boethius ponit *quinque* ad beatitudinem pertinentia in 3. de consolat. (*prosa* 10. *a med.*) quæ sunt hæc: *sufficientia*, quam promittunt divitiæ;

tiæ; *jucunditas*, quam promittit voluptas: *celebritas*, quam promittit fama: *securitas*, quam promittit potentia: *reverentia*, quam promittit dignitas: Et sic videtur, quod potius ista deberent assignari dotes, quam prædicta.

Respondeo dicendum, *quod ab omnibus communiter tres ponuntur animæ dotes, diversimode tamen. Quidam* enim dicunt, quod tres dotes animæ sunt visio, dilectio, & fruitio: *Quidam* vero dicunt, quod sunt visio, comprehensio, & fruitio: *Quidam* vero, quod sunt visio, dilectio, † *al. delectatio* † & comprehensio. Omnes tamen hæ assignationes reducuntur in idem; & eodem modo earum numerus assignatur. Dictum enim est, (*a.* 2. *hu. q.*) quod dos est aliquid animæ inhærens, per quod ordinatur ad operationem, in qua consistit beatitudo. In qua quidem operatione *duo* requiritur; sc. ipsa *substantia* operationis, quæ est visio; & *perfectio* ejus, quæ est delectatio. Oportet enim beatitudinem esse operationem perfectam. Visio autem aliqua est delectabilis *dupliciter*: *Uno modo* ex parte objecti, inquantum id, quod videtur, est delectabile: *Alio modo* ex parte visionis, inquantum ipsum videre delectabile est; sicut delectamur in cognoscendo mala, quamvis mala non delectent nos. Et quia operatio illa, in qua ultima beatitudo consistit, debet esse perfectissima, ideo requiruntur, quod visio illa sit utroque modo delectabilis. Ad hoc autem quod visio illa sit delectabilis ex parte visionis, requiritur quod sit facta connaturalis videnti per aliquem habitum: sed ad hoc quod sit delectabilis, ex parte visibilis, requiruntur *duo*; *quod* sc. ipsum visibile sit conveniens; & *quod* sit conjunctum. Sic ergo ad delectabilitatem visionis ex parte sui requiritur habitus, qui visionem eliciat: Et sic est una dos, quæ dicitur ab omnibus *visio*. Sed ex parte visibilis requiruntur *duo*: Scil. *convenientia*, quæ est per affectum: Et quantum ad hoc ponitur a quibusdam dos *dilectio*, & a quibusdam *fruitio*, secundum quod fruitio ad affectum pertinet: illud enim quod summe diligimus, convenientissimum æstimamus. Requiritur etiam ex parte visibilis *conjunctio*: Et sic ponitur a quibusdam *comprehensio*, quæ nihil est aliud, quam in præsentia Deum habere, & in seipso tenere: sed secundum alios ponitur *fruitio*, prout est non spei, sicut est in via, sed jam rei, sicut est in patria. *Et sic dotes tres respondent tribus virtutibus Theologicis*; *scil.* visio fidei; spei *vero* comprehensio, *vel* fruitio *secundum unam acceptionem*; charitati *vero* frui-

fruitio, *vel* delectatio † *al. dilectio* † *secundum assignationem aliam*. Fruitio enim perfecta, qualis in patria habebitur, includit in se dilectionem; & comprehensionem. & ideo a quibusdam accipitur pro uno, a quibusdam vero pro alio. Quidam vero attribuunt has tres dotes tribus animæ viribus, *visionem* scil. *rationali*; *dilectionem concupiscibili*; *fruitionem* vero *irascibili*, inquantum talis fruitio est per quandam victoriam adepta. Sed hoc non proprie dicitur: Quia irascibilis, & concupiscibilis non sunt in parte intellectiva, sed in parte sensitiva: Dotes autem animæ ponuntur in ipsa mente.

Ad primum ergo dicendum, quod memoria; & intelligentia non habent nisi unam operationem; vel quia ipsa intelligentia est operatio memoriæ; vel si intelligentia dicatur esse potentia quædam, memoria non exit in operationem nisi mediante intelligentia; quia memoriæ est notitiam tenere. unde etiam memoriæ, & intelligentiæ non respondet nisi unus habitus, sc. notitia. & ideo utrique respondet tantum una dos, sc. visio.

Ad secundum dicendum, quod fruitio respondet spei, inquantum includit comprehensionem, quæ spei succedet. quod enim speratur, nondum habetur. & ideo spes quodammodo affligit propter distantiam amati. & propter hoc in patria non remanebit, sed succedet ei comprehensio.

Ad tertium dicendum, quod fruitio, secundum quod comprehensionem includit, distinguitur a visione, & dilectione: alio tamen modo, quam dilectio a visione. Dilectio enim, & visio *diversos* habitus nominant, quorum *unus* pertinet ad intellectum, *alter* vero ad affectum: Sed comprehensio, vel fruitio, secundum quod ponitur pro comprehensione, non importat alium habitum ab illis duobus; sed importat remotionem impedimentorum, ex quibus efficiebatur, ut non posset mens Deo præsentialiter conjungi: Et hoc quidem fit per hoc quod ipse habitus gloriæ animam ab omni defectu liberat; sicut quod facit eam sufficientem ad cognoscendum sine phantasmatibus, & ad prædominandum corpori, & ad alia hujusmodi, per quę excluduntur impedimenta, quibus fit ut nunc peregrinemur a Domino.

Ad quartum patet responsio ex dictis. (*in corp.*)

Ad quintum dicendum, quod proprie dotes sunt immediata principia illius operationis, in qua perfecta beatitudo consistit, per quam anima Christo conjungitur. Illa autem, quę Anselmus enumerat,

non

non sunt hujusmodi, sed sunt qualitercunque beatitudinem concomitantia, vel consequentia, non solum in comparatione ad sponsum, ad quem sola sapientia inter enumerata ab eo pertinet, sed etiam in comparatione ad alios; *vel* pares, ad quos pertinet amicitia quantum ad unionem affectuum, & concordia quantum ad consensum in agendis; *vel* inferiores, ad quos pertinet potestas, secundum quod a superioribus inferiora disponuntur, & honor secundum id quod ab inferioribus superioribus exhibetur; & etiam per comparationem ad seipsum, ad quod pertinet securitas quantum ad remotionem mali, & gaudium quantum ad adeptionem boni.

Ad sextum dicendum, quod laus, quę ab Augustino ponitur tertium eorum, quæ in patria erunt, non est dispositio ad beatitudinem, sed magis ad beatitudinem consequens. ex hoc enim ipso, quod anima Deo conjungitur, in quo beatitudo consistit, sequitur quod in laudem prorumpat. Unde laus non habet rationem dotis.

Ad septimum dicendum, quod illa quinque supradicta, quę enumerat Boethius, sunt quędam beatitudinis conditiones, non autem dispositiones ad beatitudinem, vel ad beatitudinis actum; eo quod beatitudo ratione suę perfectionis sola, singulariter habet per seipsam, quicquid ab hominibus in diversis rebus quęritur; ut patet per Philosophum in 1. Ethic. (*c. 7. a med.*) & in 10. (*c. 7. & 8. tom. 5.*) Et secundum hoc ostendit Boethius, illa quinque in vera beatitudine esse: quia hęc sunt, quę ab hominibus in felicitate temporali quæruntur: quę vel pertinent ad immunitatem a malo, sicut est *securitas*; vel ad consecutionem boni convenientis, sicut *jucunditas*; vel perfecti, sicut *sufficientia*; vel ad manifestationem boni, sicut *celebritas*, inquantum bonum unius est in notitia multorum; & *reverentia*, inquantum illius notitię, vel boni signum aliquod exhibetur: reverentia enim consistit in exhibitione honoris, qui est testimonium virtutis. Unde patet, quod ista quinque non debent dici dotes, sed quædam beatitudinis conditiones.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a 1. Cor. 13. quod tres sunt dotes animę correspondentes fidei, spei, & charitati: & sic, *Videmus nunc per speculum, in*

enig-

ænigmate, *tunc autem facie ad faciem*, *nunc manent fides*, *spes*, *charitas* : *major autem horum est charitas*. Hæc ibi. Ubi dicens, quod nunc videmus per speculum, tunc autem facie ad faciem, & subdens de tribus illis, monstrat per hoc a simili, quod, sicut visio perfecta correspondet fidei, ita aliquid perfectum correspondebit spei, & aliquid item perfectum correspondebit charitati. Ac si dixisset : videmus nunc per speculum in ęnigmate, tunc autem habebimus aliquid perfectum visioni huic respondens: speramus nunc id, quod non habemus, habebimus tunc aliquid huic spei perfecte respondens, charitate amamus nunc imperfecte, amabimus tunc perfecte. Ecce intentum. Illud enim perfectum respondens fidei est dos illa, quę vocatur visio, respondens autem spei est alia dos, quę vocatur fruitio, idest comprehensio, correspondens vero charitati est dos alia, quę vocatur dilectio. Item a Joan. 17. *Hæc est vita æterna*, *ut cognoscant te solum verum Deum* : Hæc ibi. Et Cantic. 1. *Tenui eum*, *nec dimittam*. Hęc ibi. Et Isa. 31. *Dixit Dominus*, *cujus ignis est in Sion*, *& caminus ejus in Hierusalem*. Hęc ibi. Per hęc siquidem designantur dotes animę : visio per Joannem, comprehensio per Cantic. dilectio per Isaiam. Qui tanquam a notioribus nobis loquens, dilectionem ipsam in pręsenti vocat ignem, & in patria vocat caminum ignis. *Secundo* habes : quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides : quomodo, &c.

QUÆSTIO XCVI.

De Aureolis, *in tredecim articulos divisa*.

Consequenter considerandum est de Aureolis.

Circa quod quæruntur tredecim.

Primo. Utrum Aureola differat a præmio essentiali.
Secundo. Utrum differat a fructu.
Tertio. Utrum fructus soli virtuti continentiæ debeatur.
Quarto. Utrum convenienter assignentur tres fructus tribus partibus continentiæ.
Quinto. Utrum Virginibus debeatur Aureola.
Sexto. Utrum debeatur Martyribus.
Septimo. Utrum debeatur Doctoribus.

Octa-

Octavo. Utrum Christo debeatur.
Nono. Utrum Angelis.
Decimo. Utrum corpori humano debeatur.
Undecimo. Utrum convenienter tres Aureolæ assignentur.
Duodecimo. Utrum Aureola Virginum sit potissima.
Decimotertio. Utrum unus alio intensius eandem Aureolam habeat.

ARTICULUS I. 410

Utrum Aureola sit aliud a præmio essentiali, quod Aurea dicitur.

S. Th. 4. d. 49. q. 5. a. 1.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Aureola non sit aliquod aliud præmium a præmio essentiali, quod *Aurea* dicitur. Præmium enim essentiale est ipsa beatitudo: Sed beatitudo secundum Boethium (*l.* 3. *de consol. prosa* 2. *circ. princ.*) *est status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Ergo prẹmium essentiale includit omne bonum, quod habetur in patria: Et sic aureola includitur in aurea.

2. Præterea. *Magis* & *minus* non diversificant speciem: Sed illi qui servant consilia, & præcepta, magis præmiantur, quam illi qui servant præcepta tantum; nec in aliquo præmium eorum videtur differre, nisi quod unum est altero majus. Cum ergo aureola nominet præmium, quod debetur operibus perfectionis, videtur, quod aureola non dicat aliquid distinctum ab aurea.

3. Præterea. Præmium respondet merito: Sed radix totius meriti est charitas. Cum ergo charitati respondeat aurea, videtur quod in patria non erit aliquod præmium ab aurea distinctum.

4. Præterea. „ Omnes homines beati assumuntur „ ad angelorum ordines, *ut dicit Gregor.* (hom. „ 34. in Euang. par. ante med.) *Sed in angelis* licet „ quædam data sint quibusdam excellenter nihil, „ tamen ibi possidetur singulariter: omnia enim in „ omnibus sunt; non quidem æqualiter; quia alii a- „ liis sublimius possident, quę tamen omnes habent, „ ut etiam Gregorius dicit. (*ibid. a med.*) Ergo in beatis non erit aliquod aliud præmium nisi omnium commune. Ergo aureola non est præmium distinctum ab aurea.

5.

5. Præterea, Excellentiori merito excellentius præmium debetur. Si ergo aurea debetur operibus quæ sunt in præcepto, aureola vero his quæ sunt in consilio, aureola erit perfectior, quam aurea: & ita non deberet diminutive significari:. Et sic videtur, quod aureola non sit præmium distinctum ab aurea.

Sed Contra. Exodi 25. super illud, „ Facies alteram coronam aureolam, *dicit Glos.* (ord. Bedæ, „ l. 1. de Tabernac. c. 6. a med.) Ad coronam hanc „ pertinet canticum novum, quod virgines tantum „ coram sponso cantant: „ ex quo videtur, quod aureola sit quædam corona non omnibus, sed quibusdam specialiter reddita: Aurea autem omnibus beatis redditur. Ergo aureola est aliud, quam aurea.

Præterea. Pugnæ, quam sequitur victoria, debetur corona: 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Ergo ubi est specialis ratio certaminis, ibi debet esse corona specialis; Sed in aliquibus operibus est specialis ratio certandi. Ergo præ aliis aliquam coronam habere debent: & hanc dicimus *aureolam*.

Præterea. Ecclesia militans descendit a triumphante; ut patet Apoc. 21. *Vidi civitatem sanctam* &c. Sed in Ecclesia militante specialia opera habentibus redduntur specialia præmia; sicut victoribus corona, currentibus bravium. Ergo similiter debet esse in Ecclesia triumphante.

Respondeo dicendum, quod præmium essentiale hominis, quod est ejus beatitudo, consistit in perfecta conjunctione animæ ad Deum, inquantum eo perfecte fruitur ut viso, & amato perfecte. *Hoc autem præmium metaphorice* corona *dicitur, vel* aurea: tum ex parte meriti, quod cum quadam pugna agitur: *militia* enim *est vita hominis super terram*, Job 7. tum etiam ex parte præmii, per quod homo efficitur quodammodo divinitatis particeps, & per consequens regiæ potestatis: Apoc. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum* &c. Corona autem est proprium signum regiæ potestatis: Et eadem ratione præmium accidentale, quod essentiali additur, coronæ rationem habet. Significat etiam corona perfectionem quandam, ratione figuræ circularis; ut ex hoc etiam perfectioni competat beatorum. Sed quia nihil potest superaddi essentiali, quin sit eo minus, *ideo superadditum præmium* aureola *nominatur*. Huic autem essentiali præmio, quod *aurea* dicitur, aliquid superadditur *dupliciter*. *Uno modo* ex conditione naturæ

ejus qui præmiatur; ficut fupra beatitudinem animæ gloria corporis adjungitur. unde & ipfa gloria corporis interdum *aureola* nominatur. Unde fuper illud Exodi 25. „ Facies & alteram coronam aureolam, „ *dicit quædam Glof.* (ordin. Bedæ, loc. cit.) quod „ in fine aureola fuperponitur, cum in Scriptura dicatur, quod eis fublimior gloria in receptione cor„ porum fervetur: „ Sic autem nunc de aureola non agitur. *Alio modo* ex ratione operis meritorii: Quod quidem rationem meriti habet ex *duobus*, ex quibus etiam habet bonitatis rationem: &c. ex *radice charitatis*, qua refertur in finem ultimum. *Et fic debetur ei effentiale præmium*, *fcil. perventio ad finem*, *quæ eft aurea:* Et ex ipfo *genere actus*, quod laudabilitatem quandam habet ex debitis circumftantiis, & ex habitu eliciente; & ex proximo fine: *Et fic debetur ei quoddam accidentale præmium*, *quod aureola dicitur:* Et hoc modo de aureola ad præfens intendimus. „ Et fic dicendum eft quod aureola di„ cit aliquid aureæ fuperadditum, ideft quoddam „ gaudium de operibus a fe factis, quæ habent ra„ tionem victoriæ excellentis; quod eft aliud gau„ dium ab eo, quo de conjunctione ad Deum quis „ gaudet; quod gaudium aurea dicitur „. Quidam tamen dicunt, quod ipfum præmium commune, quod eft aurea, accipit nomen aureolæ, fecundum quod virginibus, vel martyribus, vel doctoribus redditur; ficut & denarius accipit nomen debiti ex hoc, quod alicui debetur; quamvis omnino fint idem debitum, & denarius: non tamen ita quod præmium effentiale oporteat effe majus, quando aureola dicitur; fed quia excellentiori actui refpondet, non quidem fecundum meriti intenfionem, fed fecundum modum merendi; ut quamvis in duobus fit æqualis limpiditas divinæ vifionis, in uno tamen dicatur aureola, non in altero, inquantum refpondet excellentiori merito fecundum modum agendi. Sed hoc videtur effe contra intentionem Gloff. (*fup. cit.*) Exodi 25. Si enim idem effet aurea, & aureola, non diceretur aureola aureæ fuperponi. Et præterea cum merito refpondeat præmium, oportet quod illi excellentiæ meriti, quæ eft ex modo agendi, refpondeat aliqua excellentia in præmio: Et hanc excellentiam vocamus *aureolam*. Unde oportet, aureolam ab aurea differre.

Ad primum ergo dicendum, quod beatitudo includit in fe omnia bona, quæ funt neceffaria ad perfectam hominis vitam, quæ confiftit in perfecta hominis operatione: Sed quædam poffunt fuperad-

di,

di, non quasi necessaria ad perfectam operationem, ut sine quibus esse non possit, sed quia his additis est beatitudo clarior. unde pertinent ad bene esse beatitudinis, & ad decentiam quandam ipsius: sicut & felicitas politica ornatur nobilitate, & corporis pulchritudine, & hujusmodi; sine quibus tamen esse potest, ut patet in 1. Ethic. (*c.* 8. *to.* 5.) Et hoc modo se habet aureola ad beatitudinem patriæ.

Ad secundum dicendum, quod ille qui servat consilia, & præcepta, semper meretur magis, quam ille qui servat præcepta tantum, secundum quod ratio meriti consideratur in operibus ex ipso genere operum, non autem semper secundum quod ratio meriti pensatur ex radice charitatis; cum quandoque ex majori charitate aliquis servet præcepta tantum, quam aliquis præcepta, & consilia: Sed ut pluries accidit e contrario: quia *probatio dilectionis exhibitio est operis*, ut Gregorius dicit, (*homil.* 30. *in Euang. cir. princ.*) Non ergo ipsum essentiale præmium magis intensum dicitur aureola, sed id quod præmio essentiali superadditur indifferenter, sive sit majus præmium essentiale habentis aureolam, sive minus, sive æquale præmio essentiali non habentis.

Ad tertium dicendum, quod charitas est primum principium merendi: sed actus noster est quasi instrumentum, quo meremur. Ad effectum autem consequendum non solum requiritur debita dispositio in primo movente, sed etiam recta dispositio in instrumento. Et ideo in effectu aliquid consequitur ex parte primi principii, quod est principale, & aliquid ex parte instrumenti, quod est secundarium. Unde & in præmio aliquid est ex parte charitatis, scilicet aurea; & aliquid ex genere operationis, scilicet aureola.

Ad quartum dicendum, quod angeli omnes eodem genere actus suam beatitudinem meruerunt, scilicet in hoc quod sunt conversi ad Deum. & ideo nullum singulare præmium invenitur in uno, quod alius non habeat aliquo modo. Homines autem diversis generibus actuum beatitudinem merentur. Et ideo non est simile.

Tamen illud quod unus videtur specialiter habere inter homines, quodammodo omnes communiter habent; inquantum scilicet per charitatem perfectam unusquisque bonum alterius suum reputat. Non tamen hoc gaudium, quo unus alteri congaudet, potest aureola nominari; quia non datur in præmium victoriæ ejus, sed magis respicit victoriam alienam:

Co-

Corona autem ipsis victoribus redditur, non victoriæ congaudentibus.

Ad quintum dicendum, quod major est excellentia meriti, quæ consurgit ex charitate, quam illa quæ consurgit ex genere actus: sicut finis, ad quem ordinat charitas, est potior his quæ sunt ad finem, circa quæ actus nostri consistunt. Unde etiam præmium respondens merito ratione charitatis, quantumcumque sit parvum, est majus quolibet præmio respondente actui ratione sui generis. Et ideo aureola dicitur diminutive respectu aureæ.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum esse ab Apoc. 14. quod aureola differt ab aurea: & sic. „ Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. „ Hæc ibi. Ubi manifeste monstrat, quod quidam Sancti, puta virgines, habent quoddam præmium, quod alii communiter non habent, per ly *nemo poterat dicere canticum, nisi*, &c. Illis autem omnibus qui in cœlo sunt, communis est aurea, idest gaudium contemplationis de Deo. Unde ad hoc significandum dicitur Hier. 31. & recitatur Hebr. 8. „ Non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus. „ Hæc ibi. Quod & Apocal. 21. sub nomine civitatis Hierusalem denotavit dicens: „ Civitas non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam & lucerna ejus est agnus. *Hæc ibi. Et Psal.* 86. Sicut lætantium omnium habitatio est in te. „ Hæc ibi. Ubi de Civitate Dei loquitur quantum ad auream, sicut & Apoc. & Hier. Per hoc ergo, quod aureola non est communis omnibus, declaratur ad literam ab Apoc. 14. intentum supradictum. Item ab Exod. 26. *Facies alteram coronam*, *Aureolam super illam coronam*. Hęc ibi. Ecce ad literam duæ coronæ, una quarum dicitur absolute corona: altera vero cum diminutione vocatur aureola. Imo ad tollendum omne dubium planiori sensu prædixerat; *facies coronam auream per circuitum*. Hæc ibi. Sciunt vero catholici omnes ex Apostolo, quod illa, quæ in veteri testamento fiebant, omnia contingebant illis in figura. *Secundo* ha-

habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS II. 411

Utrum Aureola differat a Fructu.

S. Thom. 4. dist. 49. quæst. 5. art. 2. quæst. 1. & sequ.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Aureola non differat a Fructu. Eidem enim merito non debentur diversa præmia: Sed eidem merito respondet aureola, & fructus centesimus, scilicet virginitatis, ut patet in Glos. (*ord. sup. illud*, *Aliud quidem centesimum*.) Matth. 13. Ergo aureola est idem, quod fructus.

2. Præterea. Aug. dicit in lib. de virginit. (*c. 45. to. 6.*) quod *centesimus fructus debetur martyribus, & idem debetur virginibus*. Ergo fructus est quoddam præmium commune virginibus, & martyribus: Sed eisdem etiam debetur aureola. Ergo aureola est idem quod fructus.

3. Præterea. In Beatitudine non invenitur nisi *duplex* præmium, scilicet *essentiale*, & *accidentale*, quod essentiali superadditur: Sed præmium essentiali superadditum dicitur aureola: quod patet ex hoc quod Exodi 25. aureola coronæ aureæ superponi dicitur: Sed fructus non est præmium essentiale, quia sic deberetur omnibus beatis. Ergo est idem quod aureola.

Sed Contra. Quæcunque non sunt ejusdem divisionis, non sunt etiam ejusdem rationis: Sed fructus, & aureola non similiter dividuntur: quia aureola dividitur in aureolam virginum, martyrum, & doctorum; fructus autem in fructum conjugatorum, viduarum, & virginum. Ergo fructus, & aureola non sunt idem.

Præterea. Si fructus, & aureola essent idem, cuicunque deberetur fructus, deberetur & aureola: Hoc autem patet esse falsum; quia fructus debetur viduitati, non autem aureola. Ergo &c.

Respondeo dicendum, quod ea quæ metaphorice dicuntur, possunt varie accipi, secundum adaptationes ad diversas proprietates ejus, unde fit transumptio. Cum autem fructus proprie in rebus corporalibus dicatur de terræ nascentibus, *secundum diversas conditiones, quæ in fructibus corporalibus inve-*

niri possunt, *diversimode fructus spiritualiter accipitur*. Fructus enim corporalis dulcedinem habet, quę reficit, secundum quod in usum hominis venit: Est etiam ultimum, ad quod operatio naturæ pervenit: Est etiam id quod ex agricultura expectatur per seminationem, vel quoscunque alios modos. *Quandoque igitur fructus spiritualiter accipitur pro eo quod reficit*, *quasi ultimus finis*. Et secundum hanc significationem dicimur Deo frui, perfecte quidem in patria, imperfecte autem in via: Et ex hac significatione accipitur fruitio, quæ est dos: Sic autem nunc de fructibus non loquimur. *Quandoque autem sumitur fructus spiritualiter pro eo quod reficit tantum*, *quamvis non sit ultimus finis*: Et sic virtutes fructus dicuntur, in quantum *mentem sincera dulcedine reficiunt*, ut Ambrosius dicit. Et sic accipitur fructus Gal. 5. *Fructus autem spiritus charitas*, *gaudium*, &c. Sic autem de fructibus nunc etiam non loquimur. de hoc enim dictum est. (3. *dist.* 34. *q.* 1. *a.* 1. *&* 1. 2. *q.* 7. *a.* 1. *ad* 2.) Potest autem *alio modo* sumi fructus spiritualis ad similitudinem corporalis, inquantum corporalis fructus est quoddam commodum, quod ex labore agriculturæ expectatur; ut sic fructus dicatur illud præmium, quod homo consequitur ex labore, quo in hac vita laborat: *Et sic omne præmium*, *quod in futuro habebitur ex nostris laboribus*, *fructus dicitur*. Et sic accipitur fructus Rom. 6. *Habetis fructum vestrum in sanctificationem*, *finem vero vitam æternam*. Sic etiam nunc nos de fructu non agimus; sed agimus de fructu, secundum quod ex semine consurgit. Sic enim de fructu Dominus loquitur Matth. 13. ubi fructum dividit in tricesimum, sexagesimum, & centesimum. Fructus autem secundum hoc potest prodire ex semine, quod vis sementina est efficax ad convertendum humores terræ in suam naturam: & quanto hæc virtus est efficacior; & terra ad hoc paratior, tanto fructus sequitur uberior. Spirituale autem semen, quod in nobis seminatur, est verbum Dei. unde quanto aliquis magis in spiritulitatem convertitur a carne recedens, tanto in eo est major fructus verbi. *Secundum hoc igitur fructus verbi Dei differt ab aurea*, *& ab aureola*; quia *aurea* consistit in gaudio, quod habetur de Deo; *aureola* vero in gaudio, quod habetur de operum perfectione; sed *fructus* in gaudio, quod habetur de ipsa dispositione operantis secundum gradum spiritualitatis, in quem proficit ex semine verbi Dei. Quidam tamen distinguunt inter aureolam, & fru-

stum,

ctum, dicentes quod aureola debetur pugnanti, secundum illud 2. Timot. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*: Fructus autem laboranti, secundum illud quod dicitur Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus*. Alii vero dicunt, quod *aurea* respicit conversionem ad Deum: sed *aureola* & *fructus* consistunt in his quæ sunt ad finem; ita tamen quod *fructus* principalius respicit voluntatem, *aureola* autem magis corpus. Sed cum in eodem sit labor, & pugna, & secundum idem, & præmium corporis ex præmio animæ dependeat; secundum prædicta non esset differentia inter fructum, auream, & aureolam, nisi ratione tantum: Et hoc non potest esse; cum quibusdam assignetur fructus, quibus non assignatur aureola.

Ad primum ergo dicendum, quod non est inconveniens, eidem merito, secundum diversa quæ in ipso sunt, diversa præmia respondere. Unde & virginitati respondet aurea, secundum quod propter Deum servatur imperio charitatis; aureola vero, secundum quod est quoddam perfectionis opus habens rationem victoriæ cujusdam excellentis; fructus vero, secundum quod per virginitatem homo in quandam spiritualitatem transit, a carnalitate recedens.

Ad secundum dicendum, quod fructus secundum propriam acceptionem, prout nunc loquimur, non dicit præmium commune martyrio, & virginitati, sed tribus continentiæ gradibus. Glossa autem illa, quæ ponit fructum centesimum martyribus respondere, large accipit fructum, secundum quod quælibet remuneratio dicitur fructus; ut sic per centesimum fructum remuneratio designetur, quæ quibuslibet operibus perfectionis debetur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis aureola sit quoddam accidentale præmium essentiali superadditum; non tamen omne accidentale præmium est aureola, sed præmium de operibus perfectionis, quibus homo maxime Christo conformatur secundum perfectam victoriam. Unde non est inconveniens, quod abstractioni a carnali vita aliquod aliud accidentale præmium debeatur, quod fructus dicitur.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum Matth. 13. quod fructus differt ab aureola: & sic. „ Alia ceciderunt „ in terram bonam: & dederunt fructum, aliud „ centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesi-
„ mum,

„ mum. „ Hæc ibi. Ubi per ly *alia* intelligit femina verbi Dei. Per hoc ergo, quod tripliciter fructum ex illis productum designat, & aureola non omnibus tribus illis convenit secundum Doctores sanctos, demonstrat, quod fructus differt ab aureola. Pro quo distinctius capiendo sciendum, quod fructus tricesimus est conjugatorum, & sexagesimus viduarum, & centesimus virginum, *art.* 4. & aureola non convenit conjugatis, ut sic, neque viduis, ut sic, sed virginibus, martyribus, & Doctoribus *art.* 5: & 7. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS III. 412

Utrum fructus debeatur soli virtuti continentiæ.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod fructus non debeatur soli virtuti continentiæ. Quia 1. Corinth. 15. super illud: *Alia claritas Solis* &c. dicit Glossa, (*ordin. Ambros.*) quod *claritati Solis illorum dignitas comparatur, qui centesimum fructum habent: Lunari autem, qui sexagesimum; stellis vero, qui trigesimum*: Sed illa diversitas claritatis, secundum intentionem Apostoli, pertinet ad quamcunque beatitudinis differentiam. Ergo diversi fructus non debent respondere soli virtuti continentiæ.

2. Præterea. Fructus a fruitione dicuntur: Sed fruitio pertinet ad præmium essentiale, quod omnibus virtutibus respondet. Ergo &c.

3. Præterea. Fructus labori debetur: Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus*: Sed major est labor in fortitudine, quam in temperantia, vel in incontinentia. Ergo fructus non respondet soli continentiæ.

4. Præterea. Difficilius est modum non excedere in cibis, qui sunt necessarii ad vitam, quam in venereis, sine quibus vita conservari potest; & sic major est labor parsimoniæ, quam continentiæ. Ergo parsimoniæ magis respondet fructus, quam continentiæ.

5. Præterea. Fructus refectionem importat: Refectio autem præcipue est in fine. Cum ergo virtutes Theologicæ finem habeant pro objecto, scilicet

 ipsum

ipsum Deum, videtur quod eis fructus maxime debeat respondere.

Sed Contra est, quod habetur in Gloss. (*ordin. sup. illud, Aliud trigesimum &c.*) Matth. 13. quæ fructus assignat virginitati, viduitati, & continentiæ conjugali, quæ sunt continentiæ partes.

Respondeo dicendum, quod fructus est quoddam præmium, quod debetur homini ex hoc, quod a carnali vita in spiritualem transit. Et ideo illi virtuti præcipue fructus respondet, quæ hominem præcipue a subjectione carnis liberat. Hoc autem facit continentia: quia per delectationes venereas anima præcipue carni subditur; adeo ut in actu carnali secundum Hieron. (*epist. 11. ad Ageruch. aliquant. a med.*) nec spiritus prophetiæ corda tangat Prophetarum: *Nec in illa delectatione est possibile aliquid intelligere*, ut Philosoph. dicit 7. Ethic. (*c. 11. cir. fin. to. 5.*) *Et ideo continentiæ magis respondet fructus, quam alii virtuti.*

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa illa accipit fructum large, secundum quod quælibet remuneratio fructus nominatur.

Ad secundum dicendum, quod fruitio non sumitur a fructu secundum illam similitudinem, qua nunc de fructu loquimur, ut patet ex dictis, (*a. præc.*)

Ad tertium dicendum, quod fructus, secundum quod nunc loquimur, non respondet labori ratione fatigationis, sed secundum quod per laborem semina fructificant. Unde & ipsæ segetes labores dicuntur, inquantum propter eas laboratur, vel labore acquiruntur. Similitudo autem fructus, secundum quod oritur ex semine, magis aptatur continentiæ, quam fortitudini; quia per passiones fortitudinis homo non subditur carni, sicut per passiones circa quas est continentia.

Ad quartum dicendum, quod quamvis delectationes, quæ sunt in cibis, sint magis necessariæ illis quæ sunt in venereis: non tamen sunt ita vehementes. unde per eas anima non ita subditur carni.

Ad quintum dicendum, quod fructus non sumitur hic secundum quod frui dicitur, qui reficitur in fine; sed alio modo dicto. (*a. præc.*) Et ideo ratio non sequitur.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Matth. 13. quod fructus debetur soli virtuti continentiæ, & sic: *Alia ceciderunt in terram bonam*, &c. ut *art.* 2. *app.* Ubi Glossa fructum centesimum assignat virginitati, sexagesimum viduitati, tricesimum immaculato toro conjugali. Hæc autem *tria*, scilicet *virginitas*, *viduitas*, & *immaculatum conjugium* sunt partes continentiæ, ut patet 2. 2. *qu.* 52. *art.* 4. & *qu.* 155. *art.* 1. Per hoc igitur, quod his tribus fructum illum triplicem assignat, demonstrat, quod convenienter fructus respondet continentiæ. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS IV. 413

Utrum convenienter assignentur tres fructus tribus continentiæ partibus.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod inconvenienter assignentur tres fructus tribus continentiæ partibus. Quia Galat. 5. ponuntur duodecim fructus spiritus, *charitas*, *gaudium*, *pax*, &c. Ergo videtur, quod non debeant poni tres tantum.

2. Præterea. Fructus nominat aliquod præmium speciale: Sed præmium quod assignatur virginibus, viduis, & conjugatis, non est speciale: quia omnes salvandi continentur sub aliquo horum trium; cum nullus salvetur qui continentia careat, & continentia per has tres sufficienter dividatur. Ergo inconvenienter tribus prædictis tres fructus assignantur.

3. Præterea. Sicut viduitas excedit continentiam conjugalem, ita virginitas vidualem. Sed non similiter excedit sexagenarius tricenarium, & centenarius sexagenarium: *neque* secundum arithmeticam proportionem; quia sexagenarius excedit tricenarium in triginta, & centenarius sexagenarium in quadraginta: *neque* etiam secundum proportionem geometricam: quia sexagenarius se habet in dupla proportione ad tricenarium, centenarius vero ad sexagenarium in superabundantia, quia continet totum, & duas tertias partes ejus. Ergo inconvenienter

ter aptantur fructus tribus continentiæ gradibus.

4. Præterea. Ea quæ in sacra Scriptura dicuntur, perpetuitatem habent Luc. 21. *Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*: Sed ea quæ ex institutione hominum sunt facta, quotidie possunt mutari. Ergo ex his, quæ ex institutione hominum sunt, non est accipienda ratio eorum quæ in Scriptura sacra dicuntur: Et sic videtur, quod inconveniens sit ratio, quam Beda (*l. 3. in Luc. c. 29. & Hier. l. 1. cont. Jovini. c. 1.*) assignat de istis fructibus, dicens, quod „ fructus tricesimus „ debetur conjugatis, quia in repræsentatione, quæ „ fit in abaco, triginta significatur per contactum „ pollicis, & indicis secundum suam summitatem: „ unde ibi quodammodo osculatur se: & sic tricenarius numerus significat conjugatorum oscula: „ Sexagenarius vero numerus significatur per contactum indicis super medium articuli pollicis: & „ sic per hoc quod index jacet super pollicem, opprimens ipsum, significat oppressionem illam, „ quam viduæ patiuntur in mundo: Cum autem „ numerando ad centenarium pervenimus, ad dexteram a læva transimus: unde per centenarium „ virginitas designatur, quæ habet portionem angelicæ dignitatis, qui sunt in dextera, scilicet in „ gloria; nos autem in sinistra, propter imperfectionem præsentis vitæ. „

Respondeo dicendum, quod per continentiam, cui fructus respondet, homo in quandam spiritualitatem adducitur, carnalitate abjecta. *Et ideo secundum diversum modum spiritualitatis, quem continentia facit, diversi fructus distinguuntur*. Est autem quædam spiritualitas necessaria, & quædam superabundans. Necessaria quidem spiritualitas est in hoc, quod rectitudo spiritus ex delectatione carnis non pervertatur; quod fit, cum aliquis secundum rectum ordinem rationis utitur delectationibus carnis: Et hæc est spiritualitas conjugatorum. Spiritualitas vero superabundans est, per quam homo ab hujusmodi delectationibus carnis spiritum suffocantibus omnino se abstrahit. Sed hoc contingit *dupliciter*: *Vel* respectu cujuslibet temporis, præteriti, præsentis, & futuri: & hæc est spiritualitas virginum: *Vel* secundum aliquod tempus: & hæc est spiritualitas viduarum. *Servantibus ergo continentiam conjugalem datur fructus tricesimus, vidualem sexagesimus, virginalem centesimus*, ratione illa quam Beda superius assignat: Quamvis possit & alia ratio assignari ex ipsa natura numerorum; tricenarius enim

nim numerus ex ductu ternarii in denarium surgit: ternarius autem est numerus omnis rei, ut dicitur in 1. de cœlo, & mundo; (*tex.* 2. *to.* 2.) & habet in se perfectionem quandam omnibus communem, scil. principii, medii, & finis. *Unde convenienter tricenarius numerus conjugatis assignatur*, in quibus supra observationem Decalogi, qui per denarium significatur, non additur aliqua perfectio nisi communis, sine qua non potest esse salus. Senarius autem numerus, ex cujus ductu in denarium sexagenarius surgit, habet perfectionem ex partibus; cum constet ex omnibus partibus suis simul aggregatis: *Unde convenienter viduitati respondet*, in qua invenitur perfecta abstractio, a delectationibus carnis quantum ad omnes circumstantias, quæ sunt quasi partes virtuosi actus. cum nulla enim persona, & in nullo loco viduitas utitur carnis delectationibus; & sic de aliis circumstantiis; quod non erat in continentia conjugali. *Sed centenarius convenienter respondet virginitati*: quia denarius, ex cujus ductu centenarius surgit, est limes numerorum. Et similiter virginitas tenet spiritualitatis limitem; quia ad eam nihil de spiritualitate ejici potest. Habet enim centenarius, in quantum est numerus quadratus, perfectionem ex figura. figura enim quadrata secundum hoc perfecta est, quod ex omni parte æqualitatem habet, utpote habens omnia latera æqualia. unde competit virginitati, in qua quantum ad omne tempus æqualiter incorruptio invenitur.

Ad primum ergo dicendum, quod ibi fructus non accipiuntur hoc modo, sicut hic de eis loquimur.

Ad secundum dicendum, quod nihil cogit ad ponendum, fructum esse præmium non omnibus salvandis commune. Non solum enim essentiale præmium commune est omnibus, sed etiam aliquod accidentale; sicut gaudium de operibus illis, sine quibus non est salus.

Potest tamen dici, quod fructus non omnibus conveniunt salvandis; sicut patet de his qui in fine pœnitent, & incontinenter vixerunt. eis enim non fructus, sed essentiale præmium debetur tantum.

Ad tertium dicendum, quod distinctio fructuum magis accipitur secundum species, & figuras numerorum, quam secundum quantitates ipsorum.

Tamen etiam quantum ad quantitatis excessum, potest aliqua ratio assignari. Conjugatus enim abstinet tantum a non sua, vidua vero a suo, & non suo: Et sic invenitur ibi quædam ratio dupli, sicut sexagenarius est duplus ad tricenarium: centena-

rius vero ſupra ſexagenarium addit quadragenarium, qui conſurgit ex ductu quaternarii in denarium: quaternarius autem eſt primus numerus ſolidus, & cubicus: Et ſic convenit talis additio virginitati, quæ ſupra perfectionem viduitatis perpetuam incorruptionem adjungit.

Ad quartum dicendum, quod quamvis illa repræſentatio numerorum ſit ex humana inſtitutione; tamen fundatur aliquo modo ſuper rerum naturam; inquantum ſecundum ordinem dictorum articulorum, & contactuum numeri gradatim deſignantur.

A P P E N D I X.

EX articul. habes *primo*: quomodo per rationem, tanquam ab effectu, interimas hæreſim *Joviniani*, & *Elvidii* dicentium: virginitatem non eſſe apud Deum majoris meriti, quam conjugium. In quo dogmate erroneo etiam continetur virtualiter, & quidem a fortiori (ut conſtat intelligenti) viduitatem non eſſe majoris meriti apud Deum, quam conjugium. Cum enim fructum majorem apud dominum virginitatem, viduitatemque habere pręconjugio monſtret articulus præſens, militat utique efficaciter contra prædictas hæreſes. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, illas merito damnari a Concilio *Tellenſi* ad *Siricium* Papam dicente. „ Agreſtis ululatus eſt, nullam virginitatis gratiam, „ nullum caſtitati ordinem reſervare, promiſcue o- „ mnia velle confundere, diverſorum gradus abro- „ gare meritorum, jure laudatur bona uxor, ſed „ melius pia virgo præfertur. Bonum conjugium, quo „ eſt inventa poſteritas ſucceſſionis humanæ, ſed „ melior virginitas, per quam regni cœleſtis hære- „ ditas acquiſita, & cœleſtium meritorum reperta „ ſucceſſio „. Hæc ibi. Item a *Siricio* Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Africanos de condemnatione Joviniani. „ Nos ſane nuptiarum vota non aſper- „ nanter accepimus, quibus velamini interfuimus: „ ſed virgines Deo devotas majori honorificentia „ muneramus, Apoſtolicum ſecuti præceptum. Unde „ omnium noſtrorum, tum presbyterorum, tum „ diaconorum, tum etiam totius cleri unam factam „ conſtat eſſe ſententiam: ubi Jovinianus, Auxen- „ tius, Genialis, Geminata, Felix, Plotinus, Mar- „ cianus, Januarius, & Ingenioſus, qui novæ hæ- „ reſis, & blaſphemiæ accentores inventi ſunt, di- „ vina ſententia, & noſtro judicio perpetuo damna-

„ ti

„ ti extra Ecclesiam remanerent. *Hæc ibi. Item a* „ *Cor. 7.* Dico autem non nuptis, & viduis, bo- „ num est illis, si sic permanserint, sicut & ego: „ quod si non se continent, nubant. „ Ubi clare patet, ipsum præferre viduitatem, tanquam continentiam majorem, ipsi conjugio. *Tertio* habes, quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Matth. 13. adjuncta *Glossa*, quod tres fructus convenienter tribus continentiæ partibus prædictis attribuuntur. Vide *art.* 3. *app.* de hujusmodi auctoritatibus: & applica huc, pro quanto sufficit. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides, &c.

ARTICULUS V. 414

Utrum Aureola debeatur ratione Virginitatis.

S. Th. 4. d. 49. q. 5. art. 3. q. 1. & seq.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod ratione Virginitatis non debeatur Aureola. Ubi est enim major difficultas in opere, ibi debetur majus præmium: Sed majorem difficultatem patiuntur in abstinendo a delectationibus carnis viduæ, quam virgines. dicit enim Hieronym. (*implic. epist.* 11. *ad Ageruch. parum a princ. & a med.*) quod *quanto major est difficultas ex parte quorundam a voluptatis illecebris abstinere, tanto majus est præmium*: & loquitur in commendatione viduarum. Philosophus etiam dicit in lib. 7. Animalium, (*c. 1. ante med. tom.* 4.) quod *juvenes corruptæ magis appetunt coitum propter rememorationem delectationis*. Ergo aureola, quæ est maximum præmium, debetur magis viduis, quam virginibus.

2. Præterea. Si virginitati deberetur aureola, ubi esset perfectissima virginitas, maxime inveniretur aureola: Sed in B. Virgine est perfectissima virginitas: unde & *Virgo virginum* nominatur: & tamen ei non debetur aureola; quia nullam pugnam sustinuit in continendo, cum corruptione fomitis non fuerit infestata. Ergo virginitati aureola non debetur.

3. Præterea. Ei, quod non est secundum omne tempus laudabile, non debetur præmium excellens: Sed virginitatem servare in statu innocentiæ non fuisset laudabile; cum tunc præceptum esset: *Crescite, & multiplicamini, & replete terram*: nec etiam

iam tempore legis, cum steriles erant maledictæ. Ergo virginitati aureola non debetur.

4. Præterea. Non debetur idem præmium virginitati servatæ, & virginitati amissæ: Sed pro virginitate amissa quandoque debetur aureola; ut si aliqua invita prostituatur a tyranno, quia Christum confitetur. Ergo virginitati aureola non debetur.

5. Præterea. Excellens præmium non debetur ei, quod inest nobis a natura: Sed virginitas innascitur cuilibet homini & bono, & malo. Ergo virginitati aureola non debetur.

6. Præterea. Sicut se habet viduitas ad fructum sexagesimum, ita virginitas ad fructum centesimum, & ad aureolam: Sed non cuilibet viduæ debetur fructus sexagesimus, sed solum viduitatem voventi, ut quidam dicunt. Ergo videtur, quod nec cuilibet virginitati aureola debeatur, sed solum virginitati ex voto servatæ.

7. Præterea. Præmium non respondet necessitati; cum omne meritum in voluntate consistat: Sed quidam sunt virgines ex necessitate; ut naturaliter frigidi, & eunuchi. Ergo virginitati non semper debetur aureola.

Sed Contra est, quod habetur Exodi 25. *Facies & alteram coronam aureolam*: Glossa (*ordin. Bedæ, l. 1. de Tabernac. c. 6. a med.*) *Ad hanc coronam pertinet canticum novum, quod virgines coram Agno concinunt*, scilicet *qui sequuntur Agnum, quocumque ierit*. Ergo præmium, quod virginitati debetur, dicitur aureola.

Præterea. Isaiæ 56. dicitur: *Hæc dicit Dominus Deus eunuchis*: Et sequitur: *Dabo eis nomen melius a filiis, & filiabus*: Glossa (*interl. Aug. l. de Virginit. cap. 25. ad fin. to. 6.*) *Propriam gloriam, excellentemque significat*: Sed per eunuchos, *qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum*, (*Matth. 19.*) virgines designantur. Ergo sequitur, quod virginitati debetur aliquod excellens præmium: Et hoc vocatur *aureola*.

Respondeo dicendum, quod ubi est præcellens ratio victoriæ, ibi debetur aliqua specialis corona. Unde cum per virginitatem aliquis singularem quamdam victoriam obtineat de carne, contra quam continue bellum geritur, ut patet ad Galat. 5. *Spiritus concupiscit adversus carnem* &c. *virginitati specialis corona debetur, quæ* aureola *nominatur*. Et hoc quidem communiter ab omnibus tenetur: sed cui virginitati debeatur aureola, non similiter omnes dicunt. *Quidam* enim dicunt, aureolam actui debe-

ri.

ri. Unde illa, quæ actu virginitatem servat, aureolam habebit, si sit de numero salvandorum. Sed hoc non videtur esse conveniens; quia secundum hoc illæ, quæ habent voluntatem nubendi, & tamen antequam nupserint decedunt, haberent aureolam.

Unde *alii* dicunt, quod aureola debetur statui, & non actui; ut illæ tantum virgines aureolam mereantur, quæ in statu virginitatis perpetuæ servandæ per votum se posuerunt. Sed hoc etiam non videtur conveniens, quia aliquis ex pari voluntate potest servare virginitatem non vovens, sicut aliquis alius vovens.

Et ideo *aliter* dici potest, quod meritum omni actui virtutis debetur a charitate imperato. Virginitas autem secundum hoc ad genus virtutis pertinet, secundum quod perpetua incorruptio mentis, & corporis sub electione cadit; ut patet ex his quæ dicta sunt. (4. *d.* 33. *q.* 3. *a.* 1. *&* 2.) *Et ideo illis tantum virginibus aureola proprie debetur, quæ propositum habuerunt virginitatem perpetuo conservandi, sive hoc propositum voto firmaverint, sive non:* Et hoc dico, secundum quod aureola proprie accipitur ut præmium quoddam merito redditum: Quamvis hoc propositum aliquando fuerit interruptum integritate tamen carnis manente, dummodo in fine vitæ inveniatur: quia virginitas mentis reparari potest, quamvis non virginitas carnis. *Si autem aureolam large accipiamus pro quocumque gaudio, quod in patria habebunt super gaudium essentiale, sic etiam incorruptis carne aureola respondebit, etiamsi propositum non habuerint perpetuo virginitatem servandi.* Non enim est dubium, quod de incorruptione corporis gaudebunt, sicut & innocentes de hoc quod immunes a peccato fuerunt; quamvis etiam peccandi opportunitatem non habuerunt; ut patet in pueris baptizatis. Sed hæc non est propria acceptio aureolæ, sed valde communis.

Ad primum ergo dicendum, quod in continendo secundum aliquid majorem pugnam sustinent virgines, & secundum aliquid viduæ, cæteris paribus. Virgines enim concupiscentia inflammat, & experiendi desiderium, quod ex quasi quadam curiositate procedit, qua scilicet fit ut homo libentius videat quæ nunquam vidit: & etiam quandoque in eis concupiscentiam auget æstimatio majoris delectationis, quam sit secundum veritatem; & inconsideratio eorum incommodorum, quæ delectationi hujusmodi adjunguntur: Et quantum ad hoc viduæ minorem

sustinent pugnam, majorem autem propter delectationis memoriam: Et in diversis unum alteri prejudicat, secundum diversas hominis conditiones, & dispositiones: quia quidam magis moventur hoc, quidam illo. Quicquid autem sit de quantitate pugnæ, hoc tamen certum est, quod perfectior est victoria virginum, quam viduarum. Perfectissimum enim genus victoriæ est, & pulcherrimum, hosti nunquam cessisse: Corona autem non debetur pugnæ, sed victoriæ de pugna.

Ad secundum dicendum, quod *duplex* circa hoc est opinio. *Quidam* enim dicunt, quod beata Virgo pro virginitatis præmio non habet aureolam, si aureola proprie accipiatur, secundum quod respicit pugnam: tamen habet aliquid majus aureola, propter perfectissimum propositum virginitatis servandæ. *Alii* vero dicunt, quod etiam aureolam sub propria ratione aureolæ habet, & excellentissimam. quamvis enim pugnam non senserit, pugnam tamen carnis aliquam habuit; sed ex vehementia virtutis habuit adeo carnem subditam, quod hujusmodi pugna ei insensibilis erat. Sed istud videtur inconvenienter dici: quia cum Virgo beata credatur omnino immunis fuisse a fomitis inclinatione, propter ejus sanctificationem perfectam, non est pium ponere aliquam pugnam a carne fuisse in ea; cum talis pugna non sit nisi a fomitis inclinatione; nec tentatio, quæ est a carne, sine peccato esse possit; ut patet per Gloss. (*Petri Lomb. & August. l. 19. de Civit. Dei, c. 4. ante med. tom. 5.*) 2. Corinth. 12. super illud, *Datus est mihi stimulus carnis meæ.* &c. Unde dicendum est, quod aureolam proprie habet, ut in hoc membris aliis Ecclesiæ conformetur, in quibus virginitas invenitur. Et quamvis non habuerit pugnam per tentationem quæ est a carne: habuit tamen pugnam per tentationem quæ est ab hoste, qui nec etiam ipsum Christum reveritus fuit, ut patet Matth. 4.

Ad tertium dicendum, quod virginitati non debetur aureola, nisi inquantum addit quandam excellentiam super alios continentiæ gradus. Si autem Adam non peccasset, virginitas nullam perfectionem supra continentiam conjugalem habuisset; quia fuissent tunc honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus, nulla concupiscentiæ fœditate existente: Unde virginitas tunc servata non fuisset; nec ei tunc aureola deberetur. Sed mutata humanæ naturæ conditione, virginitas specialem decorem habet: Et ideo ei speciale redditur præmium. Tempore etiam

legis

legis Moysi, quando cultus Dei per carnalem actum propagandus erat, non erat omnino laudabile a commixtione carnis abstinere: Unde nec tali proposito speciale præmium redderetur, nisi ex divino processisset instinctu; ut creditur de Hieremia, & Helia, quorum conjugia non leguntur.

Ad quartum dicendum, quod si aliqua per violentiam oppressa fuerit, propter hoc non amittit aureolam; dummodo propositum virginitatem perpetuo servandi inviolabiliter servet, illi actui nullo modo consentiens: nec etiam per hoc virginitatem perdit: Et hoc dico, sive pro fide, sive pro quacumque alia causa corrumpatur violenter: Sed si hoc pro fide sustineat, hoc ei erit ad meritum; & ad genus martyrii pertinebit: Unde Lucia dixit: *Si me invitam violari feceris, castitas mibi duplicabitur ad coronam*: Non quod habeat duas virginitatis aureolas; sed quia *duplex* præmium reportabit, *unum* pro virginitate custodita, *aliud* pro injuria quam passa est. Dato etiam, quod taliter oppressa concipiat, nec ex hoc meritum virginitatis perdit: Nec tamen Matri Christi æquabitur, in qua fuit cum integritate mentis etiam integritas carnis.

Ad quintum dicendum, quod virginitas nobis a natura innascitur, quantum ad id quod est materiale in virginitate: sed propositum perpetuæ incorruptionis servandæ, ex quo virginitas meritum habet, non est innatum, sed ex munere gratiæ proveniens.

Ad sextum dicendum, quod non cuilibet viduæ fructus sexagenarius debetur, sed ei solum quæ propositum viduitatis servandæ retinet, quamvis etiam votum non emittat; sicut etiam de virginitate dictum est. (*in corp. a. & ad* 4.)

Ad septimum dicendum, quod si frigidi, & eunuchi voluntatem habeant perpetuam incorruptionem servandi, etiamsi facultas adesset coeundi, virgines sunt dicendi, & aureolam merentur; faciunt enim de necessitate virtutem: Si vero voluntatem habeant ducendi conjugem, si possent, aureolam non merentur. Unde dicit August. in lib. de Sancta Virginitate: (*c.* 24. *cir. princ. tom.* 6.) *Quibus ipsum virile membrum debilitatur, ut generare non possint (ut sunt eunuchi) sufficit, cum Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, ut conjuges, si possent, haberent, conjugatis fidelibus adæquari.*

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ex superabundanti interimas hæresim *Joviniani*, & *Elvidii*, ut recitatur *art.* 4. *app.* Item erroneam dementiam *Balacii* Ducis Ægypti, Arianæ perfidię studiosissimi, qui (ut refert *D. Athanasius in vita S. Antonii heremitæ*) virgines nudas in publico verberibus afficiebat. Iste enim pro honore, quem articulo præsenti superabundanter ostendente virginibus debebat, injuriam ignominiosam inferebat. Ex superabundantiori, inquam, quoniam virginitati ultra sibi debitum fructum, ut ibi, debetur etiam aureola, ut hic. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, merito ipsas damnari a, &c. ut ibi supra append. Item ab Apoc. 14. *Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia. Virgines enim sunt.* Hæc ibi. Ubi manifestissime ad literam monstratur, quod inter continentes solis virginibus debetur aureola, idest, præmium aliquod speciale. Item ab effectu divinæ justitiæ vindicativæ, ut refert ibidem idem *Athanasius* contra *Balacium*. Huic Div. Antonius scripsisse fertur. *Video, o Balaci, iram Dei super te venientem: ideo sine, quæso, Christianos persequi, ut facis, ne Dei vindicta te occupet, quæ proximum jam tibi minatur interitum. Qua epistola spreta, cum in ipsum Antonium sævire cępisset, dum cum Nestorio Alexandriæ prefecto equitaret; morsu repentino Balacium equus in terram decussit, ejusque fæmora dentibus laceravit, qui post tertium diem e vivis sublatus est juxta D. Antonii vaticinium.* Hæc Athanasius ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Isa. 56. quod virginitatis ratione debeatur aureola, & sic. *Hæc dicit Dominus, Eunuchis, qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fędus meum, dabo eis in domo mea locum, & nomen melius a filiis, & filiabus.* Hæc ibi. Ubi per Eunuchos designat illos, qui non possunt uti conjugio ex defectu membrorum. *Istis*, inquit, *dabo nomen melius a filiis, & filiabus*, idest, aliquod pręmium speciale, quod non habebunt illi, qui filios, & filias ex matrimonio genuerunt, si tamen illi Eunuchi ultra observationem fœderis mei, idest, decalogi, elegerint, quæ ego volui, idest conformaverint voluntatem suam voluntati meæ, qua ego feci eos nasci, vel fieri Eunuchos: hoc est, si volun-

tatem perpetuam habuerint conservandi continentiam virginalem, ad quam importat illud esse Eunuchum. Ecce, quam aperte ad sensum literæ monstrat intentum. Hoc autem melius capies adjutus ex responso ad 7. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS VI. 415

Utrum Martyribus Aureola debeatur.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod Martyribus Aureola non debeatur. Aureola enim præmium est, quod operibus supererogationum redditur. unde dicit Beda super illud Exodi 25. *Facies & alteram coronam*, &c. (*hab. in glos. ord.*) „ De „ eorum præmio potest recte intelligi, qui genera„ lia mandata spontanee vitæ perfectioris electione „ transcendunt: „ Sed mori pro confessione fidei quandoque est necessitatis, non supererogationis, ut patet ex hoc quod dicitur Rom. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Ergo martyrio non semper debetur aureola.

2. Præterea. Secundum Greg. (*æquivalenter l. 9. Moral. c. 2. ad fin. & Aug. l. 1. de adult. conjug. c. 14. in princ. to. 6.*) *Servitia quanto sunt magis libera, tanto sunt magis grata*: Sed martyrium minimum habet de libertate; cum sit pœna ab alio inflicta violenter. Ergo martyrio aureola non debetur, quæ respondet merito excellenti.

3. Præterea. Martyrium non solum consistit in exteriori passione mortis, sed etiam in interiori voluntate. unde Bernardus (*in serm. SS. Innocen.*) distinguit *tria* genera martyrum; scilicet *voluntate, non nece*, ut Joannes, *voluntate, & nece*, ut Stephanus; *nece, & non voluntate*, ut Innocentes. Si ergo martyrio aureola deberetur, magis deberetur martyrio voluntatis, quam exteriori martyrio; cum meritum ex voluntate procedat: Hoc autem non ponitur. Ergo martyrio aureola non debetur.

4. Præterea. Afflictio corporis est minor, quam afflictio mentis, quæ est per interiores dolores, & animæ passiones: Sed interior afflictio quoddam etiam martyrium est. unde dicit Hieron. in Sermone de Assumptione: („ seu epist. 10. ad Paul. & „ Eustoch. inter rejectit. inter med. & fi.) Recte di-

„ xe-

„ xerim. Dei genitrix Virgo, & Martyr fuit, quamvis in pace vitam finierit. *unde* Tuam ipsius animam pertransivit gladius, *scil.* dolor de morte Filii. „ Cum ergo interiori dolori aureola non respondeat, nec exteriori respondere debet.

5. Præterea. Ipsa pœnitentia martyrium quoddam est. unde dicit Greg. „ (hom. 3. in Euang. in fin.) Quamvis occasio persecutionis desit; habet tamen & pax nostra martyrium suum; quia etsi carnis colla ferro non subjicimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus: „ Pœnitentiæ autem, quæ in exterioribus consistit, aureola non debetur. Ergo nec etiam omni exteriori martyrio debetur aureola.

6. Præterea. Illicito operi non debetur aureola: Sed illicitum est sibiipsi manus injicere, ut patet per Aug. in 1. lib. de civ. Dei: (*c.* 17. & 20. *tom.* 5.) & tamen quorundam martyria in Ecclesia celebrata sunt, qui sibi manus injecerunt, tyrannorum rabiem fugientes, ut patet in Eccles. hist. (*Euseb. l.* 8. *c.* 24.) de quibusdam mulieribus apud Antiochiam. Ergo non semper martyrio debetur aureola.

7. Præterea. Contingit aliquando aliquem pro fide vulnerari, & postmodum aliquo tempore supervivere: Hunc autem constat martyrem esse; & tamen, ut videtur, ei aureola non debetur; quia ejus pugna non duravit usque ad mortem. Ergo non semper martyrio debetur aureola.

8. Præterea. Quidam magis affliguntur in amissione rerum temporalium, quam etiam in proprii corporis afflictione: quod patet ex hoc quod multas afflictiones sustinent ad lucra acquirenda. Si ergo eis propter Christum temporalia bona diripiantur, videtur quod sint martyres: nec tamen eis, ut videtur, debetur aureola. Ergo idem quod prius.

9. Præterea. Martyr videtur esse tantum ille, qui pro fide occiditur. unde dicit Isid. (*l.* 7. *Etym. c.* 11.) *Martyres græce, Testes latine dicuntur; quia propter testimonium Christi passiones sustinuerunt, & usque ad mortem pro veritate certaverunt*: Sed aliquæ aliæ virtutes sunt fide excellentiores; ut justitia, & charitas, & hujusmodi, quæ sine gratia esse non possunt; quibus tamen non debetur aureola. Ergo videtur, quod nec martyrio aureola debeatur.

10. Præterea. Sicut veritas fidei est a Deo, ita & quælibet alia veritas, ut dicit Ambros. (*sup. illud* 1. *Cor.* 12. *Nemo potest dicere &c.*) quia *omne verum, a quocunque dicatur, a Spiritu sancto est*.

Er-

Ergo si sustinenti mortem pro veritate fidei debetur aureola, eadem ratione & sustinentibus mortem pro alia qualibet veritate: quod eamen non videtur.

11. Præterea. Bonum commune est potius bono particulari: Sed si aliquis pro conservatione Reipublicæ moriatur in bello justo, non debetur ei aureola. Ergo etiamsi occidatur pro conservatione fidei in seipso: Et sic idem quod prius.

12. Præterea. Omne meritum ex libero arbitrio procedit: Sed quorundam martyria celebrat Ecclesia, qui usum liberi arbitrii non habuerunt. Ergo aureolam non meruerunt: Et sic non omnibus martyribus debetur aureola.

Sed Contra. August. dicit in lib. de sancta virginitate: (*c. 46. in fin. to. 6.*) *Nemo, quantum puto, ausus fuit præferre virginitatem martyrio*: Sed virginitati debetur aureola. Ergo & martyrio.

Præterea. Corona debetur certanti: Sed in martyrio est specialis difficultas pugnæ. Ergo ei debetur specialis aureola.

Respondeo dicendum, quod sicut inest quædam pugna spiritui contra interiores concupiscentias; ita etiam inest homini quædam pugna contra passiones exterius illatas. Unde sicut perfectissimæ victoriæ, qua de concupiscentiis carnis triumphatur, scilicet virginitati, debetur specialis corona, quæ aureola dicitur: *ita etiam perfectissimæ victoriæ, quæ habetur de impugnatione exteriori, debetur aureola*. Perfectissima autem victoria de exterioribus passionibus consideratur ex *duobus*. *Primo* ex magnitudine passionis: Inter omnes autem passiones illatas exterius præcipuum locum mors tenet; sicut & in passionibus interioribus præcipuæ sunt venereorum concupiscentiæ. Et ideo quando quis obtinet victoriam de morte, & ordinatis ad mortem, perfectissime vincit. *Secundo* perfectio victoriæ consideratur ex causa pugnæ: quando videlicet pro honestissima causa pugnatur, quæ scilicet est ipse Christus. Et hæc duo in martyrio considerantur, quod est mors suscepta propter Christum: *martyrem enim non facit pœna, sed causa*. Et ideo *martyrio aureola debetur, sicut & virginitati*.

Ad primum ergo dicendum, quod sustinere mortem propter Christum, quantum est de se, est opus supererogationis: non enim quilibet tenetur fidem suam coram persecutore confiteri: Sed in casu est de necessitate salutis, quando scilicet aliquis a persecutore deprehensus de fide sua requiritur, quam con-

confiteri tenetur. Nec tamen ſequitur, quod aureolam non mereatur. Aureola enim non debetur operi ſupererogationis, inquantum eſt ſupererogatio, ſed inquantum perfectionem quandam habet. Unde, tali perfectione manente, etiamſi non ſit ſupererogatio, aureolam aliquis meretur.

Ad ſextum dicendum, quod martyrio non debetur aliquod præmium, ſecundum hoc quod ab exteriori infligitur, ſed ſecundum hoc quod voluntarie ſuſtinetur: quia non meremur, niſi per ea quæ ſunt in nobis: & quanto id quod aliquis ſuſtinet voluntarie, eſt difficilius, & magis natum voluntati repugnare, tanto voluntas, quæ propter Chriſtum illud ſuſtinet, oſtenditur firmius fixa in Chriſto. & ideo ei excellentius præmium debetur.

Ad tertium dicendum, quod quidam actus ſunt, qui in ipſo actu habent quandam vehementiam delectationis, vel difficultatis: Et in talibus actus ſemper addit ad rationem meriti, vel demeriti, ſecundum quod in actu oportet voluntatem variari ex vehementia actus a ſtatu, in quo prius erat. Et ideo, cæteris paribus, actu luxuriam exercens plus peccat, quam qui ſolum in actum conſentit; quia in ipſo actu voluntas augetur. Similiter & cum actus martyrii maximam difficultatem habeat, voluntas martyrii non pertingit ad illud meritum, quod actui martyrii debetur ratione difficultatis: Quamvis etiam poſſit pervenire ad altius præmium, conſiderata radice merendi; quia aliquis ex majori charitate poteſt velle ſuſtinere martyrium, quam alius ſuſtineat: Unde voluntarie martyr poteſt mereri ſua voluntate præmium eſſentiale, æquale, vel majus eo quod martyri debetur: Sed aureola debetur difficultati, quæ eſt in ipſa pugna martyrii: Unde aureola voluntarie tantum martyribus non debetur.

Ad quartum dicendum, quod ſicut delectationes tactus, circa quas eſt temperantia, præcipuum locum tenent inter omnes delectationes interiores, & exteriores: ita dolores tactus omnibus aliis doloribus præeminent. Et ideo difficultati illi, quæ accidit in ſuſtinendo dolores tactus, puta qui ſunt in verberibus, & hujuſmodi, debetur aureola magis, quam difficultati ſuſtinendi interiores dolores; pro quibus tamen non proprie dicitur aliquis martyr, niſi ſecundum quandam ſimilitudinem: Et hoc modo Hieronymus loquitur.

Ad quintum dicendum, quod afflictio pęnitentiæ, proprie loquendo, non eſt martyrium; quia non con-

consistit in his quæ ad mortem inferendam ordinantur, cum ordinetur solum ad carnem domandam; quam mensuram si quis excedat, erit afflictio culpanda: Dicitur tamen propter quandam similitudinem afflictionis martyrium: quæ quidem afflictio excedit martyrii afflictionem diuturnitate, sed exceditur intensione.

Ad sextum dicendum, quod secundum Augustin. in 1. de Civ. Dei, (*ex c. 17. 20. & 26. to. 5.*) nulli licitum est sibiipsi manus injicere quacunque ex causa; nisi forte divino instinctu fiat ad exemplum fortitudinis ostendendum, ut mors contemnatur. Illi autem, de quibus objectum est, divino instinctu mortem sibi intulisse creduntur. & propter hoc eorum martyria Ecclesia celebrat.

Ad septimum dicendum, quod si aliquis propter fidem vulnus mortale accipiat, & supervivat, non est dubium quin aureolam mereatur; sicut de beata Cæcilia patet, quæ triduo supervixit; & de multis martyribus, qui in carcere sunt defuncti: Sed etiamsi vulnus non mortale accipiat, & tamen exinde mortem incurrat, creditur aureolam mereri: Quamvis quidam dicant, quod aureolam non meretur, si ex incuria, vel negligentia propria mortem quis incurrat: Non enim ista negligentia eum ad mortem induxisset, nisi præsupposito vulnere, quod pro fide acceptum est: Et ita vulnus, quod pro fide acceperat, est prima occasio mortis: Unde propter hoc aureolam non videtur amittere: nisi sit talis negligentia, quæ culpam mortalem inducat, quæ ei & auream aufert, & aureolam: Si vero ex mortali vulnere suscepto non moriatur, aliquo casu contingente, vel etiam vulnera non mortalia susceperit, & adhuc carceres sustinens moriatur, adhuc aureolam meretur. Unde & quorumdam Sanctorum martyria in Ecclesia celebrantur, qui in carcere mortui sunt, aliquibus vulneribus longe ante susceptis: sicut patet de Marcello Papa. Qualitercunque igitur afflictio propter Christum illata usque ad mortem continuetur, sive mors inde sequatur, sive non, aliquis martyr efficitur, & aureolam meretur: Si vero non continuetur usque ad mortem, non propter hoc aliquis dicetur martyr; sicut patet de B. Sylvestro, de quo non solemnizat Ecclesia sicut de martyre: quia in pace vitam finivit, quamvis prius aliquas passiones sustinuerit.

Ad octavum dicendum, quod sicut temperantia non est circa delectationes in pecuniis, vel in honoribus, & hujusmodi, sed solum in delectationibus

ta-

tactus, quasi præcipuis: ita etiam fortitudo est circa pericula mortis, sicut circa præcipua, ut dicitur in 3. Ethicorum. (c. 6. to. 5.) Et ideo soli illi injuriæ, quæ irrogatur circa corpus proprium, ex qua nata est mors sequi, debetur aureola. Si igitur aliquis propter Christum res temporales, sive famam, vel quicquid hujusmodi amittat, non efficitur propter hoc proprie martyr, neque meretur aureolam.

Nec aliquis potest ordinate res exteriores plus diligere, quam proprium corpus: Amor autem inordinatus non coadjuvat ad meritum aureolæ; Nec etiam potest dolor de amissione rerum corporalium coæquari dolori de corporis occisione, & aliis hujusmodi.

Ad nonum dicendum, quod causa sufficiens ad martyrium non solum est confessio fidei, sed quæcunque alia virtus non politica, sed infusa, quæ finem habeat Christum. Quolibet enim actu virtutis aliquis testis Christi efficitur, inquantum opera, quæ in nobis Christus perficit, testimonia bonitatis ejus sunt. Unde aliquæ virgines sunt occisæ pro virginitate, quam servare volebant; sicut beata Agnes, & quædam aliæ, quarum martyria in Ecclesia celebrantur.

Ad decimum dicendum, quod veritas fidei habet Christum pro fine, & pro objecto. & ideo confessio ipsius aureolam meretur, si pœna addatur, non solum ex parte finis, sed etiam ex parte materiæ: Sed confessio cujuscunque alterius veritatis non est causa sufficiens ad martyrium ratione materiæ, sed solum ratione finis; utpote si aliquis vellet prius occidi pro Christo, quam quodcunque mendacium dicendo contra ipsum peccare.

Ad undecimum dicendum, quod bonum increatum excedit bonum omne creatum. Unde quicunque finis creatus, sive sit bonum commune, sive privatum, non potest actui tantam bonitatem præstare, quantam finis increatus, cum scil. aliquid propter Deum agitur. Et ideo cum quis propter bonum commune non relatum ad Christum mortem sustinet, aureolam non meretur: Sed si hoc referatur ad Christum, aureolam merebitur, & martyr erit; utpote si Rempub. defendat ab hostium impugnatione, qui fidem Christi corrumpere moliuntur, & in tali defensione mortem sustineat.

Ad duodecimum dicendum, quod quidam dicunt, quod in innocentibus occisis pro Christo virtute divina acceleratus est usus rationis; sicut & in Joan. Baptista, dum adhuc esset in materno utero:

Et

Et secundum hoc vere martyres fuerunt, & actu, & voluntate, & aureolam habent. Sed alii dicunt, quod fuerunt martyres actu tantum, & non voluntate. quod videtur sentire Bernardus distinguens *tria* genera martyrum, ut dictum est. (*in arg.* 3.) Et secundum hoc innocentes sicut non pertingunt ad perfectam rationem martyrii, sed aliquid martyrii habent ex hoc quod passi sunt pro Christo, ita etiam & aureolam habent, non quidem secundum perfectam rationem, sed secundum aliquam participationem, inquantum scilicet gaudent se in obsequium Christi occisos esse, ut dictum est (*ar. præc.*) de pueris baptizatis, quod habebunt aliquod gaudium de innocentia, & carnis integritate.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim, tanquam ab effectu præcellenti, *Barbaræ* Imperatricis dicentis: virgines pro Christi nomine pati stultum est, eo quod voluptatis gaudia non gustent. Item *Basilidis* dicentis: martyrium pati pro Christi confessione, dementia est: cum citra crimen possit Christus negari. Item *Vigilantii* dicentis: martyrum sepulchra non esse veneranda, & sanctorum vigilias esse damnandas. Item *Georgii David* dicentis: martyres stolidos fuisse, & Apostolos, nolendo abjurare Christum coram hominibus, & ob id se occidi permittendo. Per hoc namque, quod aureolam martyrio deberi decernit præsens articulus, oppugnat utique illas omnes, egregieque expugnat. *Secundo* habes, quomodo per rationem ostendas, eas damnari a Luc. 12. „ Dico autem vobis. Omnis, quicumque confessus fuerit me coram „ hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. Qui autem negaverit me coram „ hominibus, negabitur coram Angelis Dei. *Hæc* „ *ibi. Cui subscribit.* Matth. 10. *&* Marc. 8. *Item ab* „ *eod. Luc. ibid.* Dico vobis amicis, ne terreamini „ ab his, qui occidunt corpus, & post hoc non habent amplius, quid faciant. Ostendam autem vobis, quem timeatis. Timete eum, qui, postquam „ occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. „ Ita dico vobis; hunc timete. „ Hæc ibi. Ubi loquitur de constantia martyrii pro veritate ab ipsis prædicanda in tectis, idest in manifesto, ut patet in contextu. Item a *Matth.* 10. eadem sententialiter dicente. Item a Joan. 12. „ Qui amat animam „ suam, perdet eam, &, qui odit animam suam in

„ hoc

„ hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. *Hæc* „ *ibi*. *Item ab Apocal*. 7. Hi sunt, qui venerunt de „ tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & „ dealbaverunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante „ thronum Dei, & servient ei die, ac nocte, &, „ qui sedet in throno, habitabit super illos. Non „ esurient, neque sitient amplius, neque cadet super „ illos sol, neque ullus æstus, quoniam agnus, qui „ in medio throni est, reget illos, & deducet eos „ ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem „ lacrymam ab oculis eorum. „ Hæc ibi. Item a Concil. *Trid*. sess. 25. de invocatione, & veneration. & reliq. sanct. „ Mandat sancta synodus omnibus do- „ cendi munus, curamque sustinentibus, ut juxta „ catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ usum, sancto- „ rumque Patrum consensionem, & sacrorum conci- „ liorum decreta, in primis de sanctarum reliquia- „ rum honore fideles diligenter instruant: docentes „ illos, qui negant sanctorum martyrum, & alio- „ rum cum Christo viventium sancta corpora, quæ „ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiri- „ tus sancti ab ipso ad vitam æternam suscitanda, „ & glorificanda, a fidelibus veneranda esse, & af- „ firmantes, reliquiis sanctorum, & aliorum, vene- „ rationem, atque honorem non deberi, vel eas, a- „ liaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter ho- „ norari, atque eorum opis impetrandæ causa san „ ctorum memorias frustra frequentari, omnino da- „ mnandos esse, prout jampridem eos damnavit, „ & nunc etiam damnat, ecclesia. „ Hæc ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a fortiori a, &c. ut *art*. 5. append. quod martyribus debetur aureola. Quæcunque enim auctoritate probant, aureolam deberi virginitati; multo magis probant per hoc, eam deberi martyrio. Martyrium namque virginitati præstat, ut ecclesia catholica universaliter in celebritate festivitatum sanctorum declarat. Item a 2. Timot. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Hæc ibi. Ubi præsupponit ad literam, coronam dari legitime certantibus. Ergo majorem coronam magis legitime certantibus. Ergo maxime coronam dari maxime certantibus: juxta illam regulam Philosophi in Topic. *Sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: ita maxime ad maxime*. Constat autem, quod difficilius est certamen in martyrio, quam in virginitate servanda, quanto difficilius est mortem violentam sufferre libenter, quam a voluptatibus carnis abstinere. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta

dicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tueatis. *Quinto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS VII. 416

Utrum Doctoribus aureola debeatur.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod Doctoribus aureola non debeatur. Omne enim premium quod in futuro habebitur, alicui actui virtutis respondet: Sed predicare, vel docere non est actus alicujus virtutis. Ergo doctrinæ, vel prædicationi non debetur aureola.

2. Præterea. Docere, & prædicare ex studio, & doctrina proveniunt: Sed ea, quæ præmiantur in futuro, non sunt acquisita per humanum studium; quia naturalibus, & acquisitis non meremur. Ergo pro doctrina, & prædicatione, nullus in futuro aureolam promerebitur.

3. Præterea. Exaltatio in futuro respondet humiliationi præsenti; quia *qui se humiliat, exaltabitur*: (*Matth.* 23.) Sed in docendo, & in prædicando non est humiliatio, immo magis superbiæ occasio: Gloss. enim (*Ord. sup. illud: Tunc diabolus assumpsit eum*) dicit Matth. 4. quod *Diabolus multos decipit honore magisterii inflatos*. Ergo videtur, quod prædicationi, & doctrinæ aureola non debeatur.

Sed Contra. Ephes. 1. super illud, *Ut sciatis, quæ sit supereminens* &c. dicit Gloss. (*ord. & interl.*) *Quoddam incrementum gloriæ habebunt sancti Doctores, ultra illud quod communiter omnes habebunt.* Ergo &c.

Præterea. Cant. 8. super illud, *Vinea mea coram me est*, dicit Gloss. (*ord.*) *Ostendit, quid singularis præmii Doctoribus ejus disponat*. Ergo Doctores habebunt singulare præmium: Et hoc vocamus *aureolam*.

Respondeo dicendum, quod sicut per martyrium, & virginitatem aliquis perfectissimam victoriam obtinet de carne, & mundo: ita etiam perfectissima victoria contra Diabolum obtinetur, quando aliquis non solum Diabolo impugnanti non cedit, sed etiam expellit eum non solum a se, sed etiam ab aliis: Hoc autem fit per prædicationem, & doctrinam. *Et ideo prædicationi, & doctrinæ aureola debetur*, sicut & virginitati, & martyrio. Nec est dicendum, ut quidam dicunt, quod debeatur tantum Prælatis, quibus competit ex officio prædicare, & docere, *sed*

qui-

quibuscunque, qui licite hunc actum exercent. Prælatis autem non debetur, quamvis habeant officium prædicandi, nisi actu prædicent: quia corona non debetur habitui, sed pugnæ actuali, secundum illud 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.*

Ad primum ergo dicendum, quod prædicare, & docere sunt actus alicuius virtutis, scil. misericordiæ. unde & inter spirituales eleemosynas computantur.

Ad secundum dicendum, quod quamvis facultas prædicandi, & docendi quandoque ex studio proveniat, tamen usus doctrinæ ex voluntate procedit, quæ per charitatem informatur a Deo infusam: Et sic actus ejus meritorius esse potest.

Ad tertium dicendum, quod exaltatio in hac vita non diminuit alterius vitæ præmium, nisi ei qui ex tali exaltatione propriam gloriam quærit: Qui autem talem exaltationem in utilitatem aliorum convertit, ex ea sibi mercedem acquirit. Cum autem dicitur, quod doctrinæ debetur aureola, intelligendum est de doctrina, quæ est de pertinentibus ad salutem, per quam diabolus a cordibus hominum expugnatur, sicut quibusdam spiritualibus armis: de quibus dicitur 2. Corinth. 10. *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed spiritualia.*

A P P E N D I X.

EX art. habes 1.: quomodo per rationem tanquam ab effectu præcellenti, interimas errores *Licinii* Imperat. dicentis, quod literę appellandæ sunt virus, ac pestis. Item *Quintini* dicentis: literas esse abjiciendas, & spiritum vivificantem sequendum. Ubi videre est, quod iste misellus sub specie boni, scil. spiritus vivificantis sequendi, a phantasia deceptus, miserrime in errorem tam apertum cecidit, scil., quod literæ sint abjiciendæ. Cum enim per hunc articulum aureolam doctoribus deberi sanctus Doctor liquido monstret: contra prædictos militare legitime se ostendit. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictos merito damnari a 1. Timoth. 3. *Oportet Episcopum esse doctorem*. Item a, &c. ut *qu. 36. artic. 2. append.* & *1. part. qu. 117. artic. 1. append.* Item a 1. Timot. 5. *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, & doctrina.* Hæc ibi. Ubi & ipsis aureolam deberi subindicat per ly *duplici honore digni habeantur*. Item ab Eph. 1. *ut sciatis, quæ sit*, &c.

&c. & a Cant. 4. *vinea mea*, &c. maxime adjunctis gloſſis, ut *in arg. ſed contra*. Per quas auctoritates non ſolum damnari prædictos merito, ſed & merito poni doctoribus eſſe dandas aureolas, per rationem articuli monſtrare poteris. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta ſcripturarum, pro quanto, quod diximus, inſinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis viciſſim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS VIII. 417

Utrum Chriſto Aureola debeatur.

S. Tho. 4. d. 49. q. 5. a. 4. q. 1. & 2.

AD Octavum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto Aureola debeatur. Debetur enim aureola virginitati, & martyrio, & doctrinæ: Sed in Chriſto hæc tria præcipue fuerunt. Ergo ipſi præcipue aureola competit.

2. Præterea. Omne quod eſt perfectiſſimum in rebus humanis, præcipue Chriſto eſt attribuendum: Sed præmium aureolæ debetur excellentiſſimis meritis. Ergo & Chriſto debetur.

3. Præterea. Cyprianus dicit, (*l. de habitu Virginum, parum a princ.*) quod *imaginem Dei virginitas portat*. Ergo virginitatis exemplar in Deo eſt: Et ſic videtur, quod Chriſto, etiam inquantum eſt Deus, aureola competat.

Sed Contra eſt, quod aureola eſt gaudium de conformitate ad Chriſtum, ut dicitur: Sed nullus conformatur, vel aſſimilatur ſibiipſi, ut patet per Philoſophum. (*l. 10. Metaph. tex. 10. & 11. to. 3.*) Ergo Chriſto aureola non debetur.

Præterea. Chriſti præmium nunquam eſt augmentatum: Sed Chriſtus ab inſtanti ſuæ conceptionis non habuit aureolam; quia tunc nunquam pugnaverat. Ergo nunquam poſtea aureolam habuit.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc eſt *duplex* opinio. *Quidam* enim dicunt, quod in Chriſto eſt aureola ſecundum propriam aureolæ rationem; cum in eo pugna inveniatur, & victoria, & per conſequens corona ſecundum propriam rationem. *Sed diligenter conſiderando, quamvis Chriſto competat ratio aureæ, vel coronæ; non tamen ei competit ratio aureolæ*. Aureola enim ex hoc ipſo quod diminutive dicitur, importat aliquid, quod participative, & nunquam ſecundum ſui plenitudinem poſſidetur. Unde

illis competit aureolam habere, in quibus est aliqua perfectionis victoriæ participatio secundum imitationem ejus, in quo perfectæ victoriæ ratio plena consistit. Et ideo cum in Christo inveniatur hujusmodi principalis, & plena victoriæ ratio, per cujus victoriam omnes alii victores constituuntur, ut patet Joa. 16. *Confidite, ego vici mundum*, & Apoc. 5. *Ecce vicit Leo de tribu Juda*, Christo *non competit aureolam habere, sed aliquid, unde omnes aureolæ originantur*. Unde dicitur Apoc. 3. *Qui vicerit, faciam eum sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedeo in throno Patris mei*. Unde secundum *alios* dicendum est. *quod quamvis id quod est in Christo, non habeat rationem aureolæ, tamen est excellentius omni aureola*.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus fuit verissime Virgo, Martyr, & Doctor: Sed tamen præmium accidentale his respondens in Christo non habet aliquam notabilem quantitatem, in comparatione ad magnitudinem essentialis præmii. Unde non habet aureolam sub ratione aureolæ.

Ad secundum dicendum, quod aureola quamvis debeatur operi perfectissimo; quoad nos tamen aureola, inquantum diminutive dicitur, significat quandam participationem perfectionis ab aliquo, in quo plenarie invenitur: Et secundum hoc ad quandam minorationem pertinet. Et sic in Christo non invenitur, in quo omnis perfectio plenissime invenitur.

Ad tertium dicendum, quod quamvis virginitas habeat aliquo modo exemplar in Deo, non tamen habet exemplar unius rationis. Incorruptio enim Dei, quam virginitas imitatur, non eadem ratione est in Deo, & in aliquo virgine.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Joann. 1. quod in Christo non est aureola, & sic. *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ, & veritatis*. Hæc ibi. Ubi quantum ad sensum tanquam a definitione ad definitum argumentando, monstrat intentum. Aureola enim est quædam gloria in participatione quadam consistens (ut dictum est corp. & gloria Christi est quasi unigeniti a patre idest est in summo illi data. Nam ly *quasi* non dicit ibi similitudinem, sed expressionem: quasi dicat illi est data gloria talis, & tanta, qualem, & quantam decebat habere unigenitum a patre secundum hu-

humanitatem sibi personaliter unitam. Sicut ergo absolute in summo conjungitur humanitas divinitati Christi, ita ut absolute nihil ei possit esse conjunctius, ita gloria humanitati data, ad hoc, quod sit condecens tantæ rei, debet esse magna in summo, & hoc est, quod Euangelista intendebat in supradictis verbis. Item ab eod. 3. *Non ad mensuram dat Deus spiritum*. Hæc ibi. Ubi loquitur de filio quoad humanitatem. Ex quibus dic; ut supra. Item ab eod. 1. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus*. Hæc ibi. Per quæ demonstrat, & quod in Christo est quid excellentius, a quo originantur aliorum sanctorum omnes aureolæ, &, quod ipse Christus non habet aureolam. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc, &c.

ARTICULUS IX. 418

Utrum Angelis Aureola debeatur.

AD Nonum sic proceditur. Videtur, quod angelis aureola debeatur. Quia, ut dicit Hieron. (*in Serm. de Assumpt. B. M. qui est epist.* 10. *ad Paul. & Eustoch. inter suppositit. inter prin. & med.*) de Virginitate loquens: *In carne præter carnem vivere, potius est vita angelica, quam humana*. & 1. Corinth. 7. dicit Glos. (*ord. sup. illud: Propter instantem necessitatem*) quod *virginitas est portio angelica*. Cum igitur virginitati respondeat aureola, videtur quod Angelis debeatur.

2. Præterea. Nobilior est incorruptio spiritus, quam incorruptio carnis: Sed in Angelis invenitur incorruptio spiritus; quia nunquam peccaverunt. Ergo eis magis debetur aureola, quam hominibus incorruptis carne, qui aliquando peccaverunt.

3. Præterea. Doctrinæ debetur aureola: Sed Angeli nos docent purgando, illuminando, & perficiendo ut Dionys. dicit. (*c. 6. Eccles. Hier. vers. fi.*) Ergo eis debetur aureola saltem Doctorum.

Sed Contra. 2. Tim. 2. *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*: Sed in Angelis non est pugna. Ergo eis aureola non debetur.

Præterea. Aureola non debetur actui, qui per corpus non exercetur: unde amantibus virginitatem, martyrium, & doctrinam, si exterius eis hæc non

insint, aureola non debetur: Sed Angeli sunt spiritus incorporei. Ergo aureolam non habent.

Respondeo dicendum, quod *Angelis aureola non debetur*. Cujus ratio est, quia aureola proprie respondet cuidam perfectioni excellenti in merito. Ea vero, quæ in hominibus ad perfectionem meriti pertinent, Angelis sunt connaturalia, vel etiam spectant ad communem statum eorum, aut etiam ad ipsum præmium essentiale. Et ideo ratione eorum, qua hominibus aureola debetur, Angeli non habent aureolam.

Ad primum ergo dicendum, quod virginitas dicitur esse vita angelica, inquantum per gratiam virgines imitantur id, quod Angeli habent per naturam. Non enim virtutis est in Angelis, quod omnino a delectabilibus carnis abstineant; cum hujusmodi delectationes in eis esse non possint.

Ad secundum dicendum, quod perpetua incorruptio spiritus in Angelis premium essentiale meretur: est enim de necessitate salutis; cum in eis non possit subsequi reparatio post ruinam.

Ad tertium dicendum, quod illi actus, secundum quos Angeli nos docent, pertinent ad gloriam eorum, & communem eorum statum. unde per hujusmodi actus aureolam non merentur.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Concil. *Lateranensi* sub *Innoc. III.* de fide cathol. cap. 1. quod Angeli non habent aureolam. *Unus est Deus indivisus in essentia, & discretus in personis creator omnium*, &c. *Is ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritualem, Angelicam scilicet, & mundanam, deinde humanam, quasi communem, ex spiritu, & corpore constitutam.* Hæc ibi. Ubi clare monstrat, quod Angeli sunt spirituales, idest omnino incorporei. Sic enim insinuat illa contrapositio, scil., *spiritualem, & corporalem*. Dum igitur aureolæ non nisi corporibus indutis dentur ratione pugnæ maxime per corpora exercitæ, *ar.* 5. 6. 7. & 12. patet, quod per hoc denotat Concilium, Angelos non habere aureolas proprie dictas. Nec obstat, quod in Conc. *Niceno secundo*, actio. 5. post disputationem de Angelis videtur acceptari, quod corporei sunt: quoniam hoc verum non est. In cujus signum post disputationem illam *Tharasius* Patriarcha reassumens disputationem factam inter genti-

tilem quendam, & Episcopum *Joannem* dixit. *Ostendit autem pater, quod & Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt. Sacra Synodus respondit; etiam, domine.* Hæc ibi. Ubi per responsionem illam Synodi non habetur, nisi, quod ipsa affirmat, Tharasium bene reassumpsisse disputationem ipsam. Quod vero de mente concilii hujus sit, quod pingantur solum, quia sic apparuerunt, non autem, quia circumscribi possint; colligitur ad literam ex epistola Tharasii ejusdem, universæque synodi ad *Constantinum*, actio. 7 ubi sic dicunt. *Quamobrem omnibus modis recipiendæ sunt venerandæ imagines sanctorum quoque Angelorum, nam hominibus ipsi in forma hominis visi sunt.* Hęc ibi. Ecce, quod, quando determinatam fidem Synodus scribit, atque Tharasius, non reassumunt pro ratione pingendi Angelos ly *quando circumscribi possunt*, sed reassumunt tantum hoc, quod *hominibus in forma hominis visi sunt*. Quod sane monstrat illa Tharasii reassumptionem fuisse tantum pro bona reassumptione disputationis illius commendata a Synodo per ly *etiam*, *domine*: non autem commendata pro determinatione rei veritatis. Item a Psalm. 103. *Qui facit Angelos suos spiritus*. Hæc ibi. Pro quo vide 1. *par. quæst.* 50. *art.* 1. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis, vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS X. 419

Utrum Aureola etiam corpori debeatur.

AD Decimum sic proceditur. Videtur, quod Aureola etiam corpori debeatur. Præmium enim essentiale est potius, quam accidentale; Sed dos, quæ ad præmium essentiale pertinet, non solum est in anima, sed etiam in corpore. Ergo & aureola, quæ pertinet ad præmium accidentale.

2. Præterea. Peccato, quod per corpus exercetur, respondet pœna in Anima, & corpore. Ergo & merito, quod exercetur per corpus, debetur præmium & in anima, & in corpore. Sed meritum aureolæ per corpus exercetur. Ergo aureola etiam debetur corpori.

3. Præterea. In corporibus martyrum quædam nitens virtutis plenitudo apparebit in ipsis cicatricibus

corporis. unde August. dicit 22. de Civit. Dei: (*c.* 20. *to.* 5.) *Nescio, quomodo sic afficimur amore martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: Et fortasse videbimus: Non enim erit deformitas in eis, sed dignitas quædam, & quædam quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit.* Ergo videtur, quod aureola martyrum etiam in corpore sit: & eadem ratione de aliis.

Sed Contra. Animæ, quæ modo sunt in Paradiso, habent aureolas: nec tamen habent corpora. Ergo proprium subjectum aureolæ non est corpus, sed anima.

Præterea. Omne meritum est ab anima. Ergo præmium totum in anima esse debet.

Respondeo dicendum, *quod aureola proprie est in mente.* Est enim gaudium de operibus illis, quibus aureola debetur. Sed sicut ex gaudio essentialis præmii, quod est aurea, redundat quidam decor in corpore, qui est gloria corporis: *ita ex gaudio aureolæ resultat aliquis decor in corpore*; ut sic aureola principaliter sit in mente, sed per quandam etiam redundantiam refulgeat in corpore.

Et per hoc patet responsio ad Objecta. Tamen sciendum est, quod decor cicatricum, quæ in corporibus martyrum apparebunt, non potest dici aureola quia aliqui martyres aureolam habebunt, in quibus hujusmodi cicatrices non erunt; utpote illi qui sunt submersi, aut famis inedia, vel squalore carceris interempti.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Prov. 17. quod aureola per redundantiam erit in corp. & sic: *Animus gaudens ætatem floridam facit.* Hæc ibi. Item a Ps. 27. *In ipso speravit cor meum, & adjutus sum, & refloruit caro mea.* Hæc ibi. Ubi per ly *adjutus sum*, scil. in corde, quod speravit in domino, ostenditur in gaudium animæ, & per ly *refloruit caro mea*, monstratur redundantia prædicta in corp. & corol. post ad *secundum*. Item a Ps. 83. *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Hæc ibi. Ubi ad exultationem cordis, idest animæ, declarat in plano sensu subsequi exultationem in carne. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, &

intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis, &c.

ARTICULUS XI. 420

Utrum convenienter designentur tres Aureolæ, Virginum, Martyrum, & Prædicatorum.

AD Undecimum sic proceditur. Videtur, quod inconvenienter designentur tres Aureolæ, Virginum scil., Martyrum, & Prædicatorum. Aureola enim *Martyrum* respondet virtuti fortitudinis eorum: aureola *Virginum* virtuti temperantiæ: aureola vero *Doctorum* virtuti prudentiæ. Ergo videtur, quod debeat esse quarta aureola, quæ respondeat virtuti justitiæ.

2. Præterea. Exodi 25. dicit Glos. (*Ord. Bedæ, sup. illud: Coronam interrasilem: &c.*) quod *corona aurea additur, cum per Euangelium his qui mandata custodiunt, vita æterna promittitur:* Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: Huic aureola superponitur, cum dicitur: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Ergo paupertati debetur aureola.

3. Præterea. Per votum obedientiæ aliquis se subjicit Deo totaliter. Ergo in voto obedientiæ maxima perfectio consistit: Et ita videtur, quod ei aureola debeatur.

4. Præterea. Multa sunt etiam alia supererogationis opera, de quibus homo in futuro speciale gaudium habebit. Ergo multæ sunt aliæ aureolæ præter tres prædictas.

5. Præterea. Sicut aliquis divulgat fidem prædicando, & dicendo, ita scripta compilando. Ergo & talibus quarta aureola debetur.

Respondeo dicendum, quod aureola est quoddam privilegiatum præmium privilegiatæ victoriæ respondens. *Et ideo secundum privilegiatas victorias in tribus pugnis, quæ cuilibet homini imminent, tres aureolæ sumuntur.* In pugna enim, quæ est contra carnem, ille potissimam victoriam obtinet, qui a delectabilibus venereis, quæ sunt præcipua in hoc genere, omnino abstinet; cujusmodi est Virgo. *Et ideo Virginitati aureola debetur.* In pugna vero, qua contra mundum pugnatur, illa est præcipua victoria, cum a mundo persecutionem usque ad mortem sustinemus. *Unde & Martyribus, qui in ista pugna victoriam obtinent, secunda aureola debetur.* In pu-

gna vero, qua contra diabolum pugnatur, illa est præcipua victoria, cum aliquis hostem non solum a se, sed etiam a cordibus aliorum removet; quod fit per doctrinam, & prædicationem. *Et ideo Doctoribus, & Prædicatoribus tertia aureola debetur.*

Quidam vero distinguunt *tres* aureolas secundum *tres* vires animæ; ut dicantur tres aureolæ respondere potissimis trium virium animę actibus. Potissimus enim actus potentiæ rationalis est veritatem fidei etiam in aliis diffundere: Et huic actui debetur *Doctorum* aureola. Irascibilis vero actus potissimus est, etiam mortem propter Christum superare: Et huic debetur aureola *Martyrum*. Concupiscibilis vero actus potissimus est, a delectabilibus carnis maximis abstinere penitus: Et huic debetur aureola *Virginum*.

Alii vero aureolas *tres* distinguunt, secundum ea quibus Christo nobilissime conformamur. Ipse enim mediator fuit inter Patrem, & mundum. Fuit ergo *Doctor*, secundum quod veritatem, quam a Patre acceperat mundo manifestavit: Fuit autem *Martyr*, secundum quod a mundo persequutionem sustinuit: Fuit vero *Virgo*, inquantum puritatem in seipso servavit. Et ideo Doctores, Martyres, & Virgines ei perfectissime conformantur. *Unde talibus debetur aureola.*

Ad primum ergo dicendum, quod in actu justitiæ non attenditur aliqua pugna sicut in actibus aliarum virtutum. Nec tamen verum est, quod docere sit actus prudentiæ; imo est potius actus charitatis, vel misericordiæ, secundum quod ex tali habitu inclinamur ad hujusmodi actus exercitium; vel etiam sapientiæ, ut dirigentis.

Vel potest dici secundum alios, quod justitia circuit omnes virtutes. & ideo ei specialis aureola non debetur.

Ad secundum dicendum, quod paupertas quamvis sit opus perfectionis, non tamen tenet summum locum in aliqua spirituali pugna, quia amor temporalium minus impugnat, quam concupiscentia carnis, vel persequutio inflicta in corpus proprium. Unde paupertati non debetur aureola; sed debetur ei judiciaria potestas ratione humiliationis, quæ consequitur paupertatem. Glossa autem adducta large accipit aureolam pro quolibet præmio, quod redditur merito excellenti.

Et similiter dicendum ad Tertium, & ad Quartum.

Ad quintum dicendum, quod etiam scribentibus sa-

sacram doctrinam debetur aureola: sed hæc non distinguitur ab aureola Doctorum; quia scripta componere quidam modus docendi est.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a, &c. ut *art.* 5. 6. & 7. *appen.* quod convenienter assignantur *tres* aureolæ, scil. *virginum*, *martyrum*, & *prædicatorum*. Adde, quod & aliæ scripturæ id insinuant, puta de martyribus Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. De doctoribus Marc. 8. Luc. 12. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo*. De virginibus Apoc. 7. *Sequuntur agnum quocunque ierit*. Per hæc enim tria singillatim insinuatur aliquid speciale (ut patere potest intelligenti) pro unoquoque illorum. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim, &c.

ARTICULUS XII. 421

Utrum Aureola Virginum sit potissima inter alias.

AD Duodecimum sic proceditur. Videtur, quod Aureola Virginum sit inter alias potissima. Quia Apoc. 14. de virginibus dicitur, quod *sequuntur Agnum, quocunque ierit*; & quod *nemo alius poterat dicere canticum, quod virgines cantabant*. Ergo virgines habent excellentiorem aureolam.

2. Præterea. Cyprian. de Virginibus (*seu de habitu Virg. parum a princ.* dicit, quod sunt *illustrior portio gregis Christi*. Ergo eis major aureola debetur.

3. Item videtur quod potissima sit aureola martyrum. Quia dicit Aymo, (*sup. illud Apoc.* 14. *Et nemo poterat dicere Cant.*) quod *non omnes virgines conjugatas præcedunt*; *sed hi specialiter, qui in tormento passionis virginitate insuper custodita coæquantur martyribus conjugatis*. Ergo martyrium dat virginitati præeminentiam super alios status. Et sic martyrio potior aureola debetur.

4. Item. Videtur, quod potissima debeatur Doctoribus. Quia Ecclesia militans exemplata est ab Ecclesia triumphante: Sed in Ecclesia militante maximus ho-

honor debetur Doctoribus. 1. Tim. 5. *Qui bene præsunt Presbyteris, duplici honore digni habeantur; maxime autem qui laborant in verbo, & doctrina.* Ergo in Ecclesia triumphante talibus potior aureola debetur.

Respondeo dicendum, quod præeminentia aureolæ ad aureolam potest dupliciter attendi. *Primo* ex parte pugnæ; ut dicatur aureola potior, quæ fortiori pugnæ debetur: *Et per hunc modum aureola Martyrum aliis aureolis supereminet quodammodo, & aureola Virginum alio modo.* pugna enim martyrum est fortior secundum seipsam, & vehementius affligens: sed pugna carnis est periculosior, inquantum est diuturnior, & magis nobis imminet e vicino. *Secundo* ex parte eorum, de quibus est pugna: *Et sic aureola Doctorum inter omnes est potior*: quia hujusmodi pugna versatur circa bona intelligibilia; aliæ vero pugnæ circa sensibiles passiones. Sed illa eminentia, quæ attenditur ex parte pugnæ, est aureolæ essentialior; quia aureola secundum propriam rationem respicit victoriam, & pugnam: difficultas autem pugnæ, quæ attenditur ex parte ipsius pugnæ est potior, quam illa quæ attenditur ex parte nostri inquantum est nobis vicinior. *Et ideo, simpliciter loquendo, aureola Martyrum inter omnes est potior.* Et ideo dicitur Matth. 5. in Glos. (*ordin.*) quod *in octava beatitudine, quæ ad martyres pertinet* (scilic. *Beati qui persequutionem patiuntur*) *omnes aliæ perficiuntur.* Et propter hoc etiam Ecclesia in connumeratione Sanctorum Martyres Doctoribus, & Virginibus prærdinat. *Sed quantum ad aliquid nihil probibet, alias aureolas excellentiores esse.*

Et per hoc patet solutio ad Objecta.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Ephes. 6. quod aureola martyris est simpliciter aliis excellentior, & sic. *Non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus principatus, & potestates.* Hæc ibi. Ubi magis difficilem pugnam esse ostendit contra principes hujus mundi, quam contra concupiscentias carnis. Et, cum pugna contra concupiscentias sit difficilior, quam circa intelligibilia, ut habetur in textu, patet, quod & magis difficilem esse illam pugnam contra principes denotavit ibi Apostolus, quam circa intelligibilia. Consequenter ergo per hoc suum dictum aureolam martyrum, ut-

pote

pote certantium contra principes mundi, denotavit esse excellentiorem aliis duabus aureolis. Et, licet per ly *principes*, *atque potestates*, intelligat ad litteram dæmones: tamen per quandam analogiam principes mundi, Tyrannos, atque paganos, seu alias fidem Christi persequentes, tanquam speciales dæmonum ministros, cointellexit. Item a Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Hæc ibi. Item a Sap. 10. *Custodivit illum dominus ab inimicis, & a seductoribus tutavit eum, & certamen forte dedit illi, ut vinceret*. Hæc ibi. Quæ quidem ecclesia catholica applicat cuilibet martyri, quasi per hoc testetur quod certamen martyrum est forte antonomastice, idest per excellentiam, hoc est cæteris fortius. Ex quibus dic tu, ut supra. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS XIII. 422

Utrum unus alio Aureolam excellentius habeat.

AD Tertiumdecimum sic proceditur. Videtur, quod unus Aureolam virginitatis, vel Martyrii, vel Doctoris excellentius alio non habeat. Quia ea quæ sunt in termino, non intenduntur, neque remittuntur: Aureola autem debetur operibus, quæ sunt in termino perfectionis. Ergo aureola non intenditur, neque remittitur.

2. Præterea. Virginitas non suscipit magis, & minus: cum importet privationem quandam, privationes autem non intendantur, nec remittantur: Ergo nec præmium virginitatis, scil. aureola virginum intenditur, & remittitur.

Sed Contra. Aureola superponitur aureæ: Sed aurea est intensior in uno, quam in alio. Ergo & aureola.

Respondeo dicendum, *quod cum meritum sit quodammodo præmii causa, oportet diversificari præmium, secundum quod merita diversificantur*. aliquid enim intenditur, & remittitur per intentionem, & remissionem suæ causæ. Meritum autem aureolæ potest esse majus, & minus. *Unde & aureola potest esse major, & minor*. Sciendum tamen, quod meritum aureolæ potest intendi *dupliciter*. *Uno modo* ex

par-

parte radicis: *Alio modo* ex parte operis. Contingit enim esse aliquos duos, quorum unus ex minori charitate majus tormentum martyrii sustinet, vel magis prædicationi instat, aut etiam magis a delectabilibus carnis elongat se. Intensioni ergo meriti, quæ attenditur pœnes radicem, non respondet intensio aureolæ, sed intensio aureæ, intensioni vero meriti, quæ est ex genere actus, respondet intensio aureolæ. *Unde potest esse, quod aliquis, qui minus in martyrio meretur, quantum ad essentiale premium, habeat pro martyrio majorem aureolam.*

Ad primum ergo dicendum, quod merita, quibus debetur aureola, non attingunt ad terminum perfectionis simpliciter, sed secundum speciem; sicut ignis est specie subtilissimum corporum. Unde nihil prohibet, unam aureolam alia esse excellentiorem: sicut unus ignis est alio subtilior.

Ad secundum dicendum, quod una virginitas potest esse major alia, propter majorem recessum a virginitatis contrario; ut dicatur in illa esse major virginitas, quæ magis occasiones corruptionis vitat. sic enim privationes intendi possunt: ut cum dicitur homo magis cæcus; quia magis elongatur a visu.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem, &c. quidem a fortiori, vel certe a simili, ostendas, merito esse insinuatum a 1. Cor. 15. quod unus alio aureolam excellentius habeat, & sic. *Stella a stella differt in claritate*. Hæc ibi. Ubi nomine stellarum intelligit sanctos, & nomine claritatis præmia illis reddita pro meritis. Stellam igitur a stella differre in claritate, est, secundum illum, præmia sanctorum pro meritis esse differentia, seu disparia. Quod si dicas, illum loqui de aurea, idest præmio essentiali, jam patet a fortiori, vel saltem a simili, quod etiam de aureola, idest præmio accidentali, sermonem suum intelligi vult. Aut igitur ad litteram planam, aut litteram a fortiori declarat intentum. Item ab *Apoc.* 21. ubi sub nomine civitatis, diversarumque rerum in civitate repertarum, describit patriam cœlestem cum suis præmiis, aureis, & aureolis, & diversas excellentias ipsorum, quæ per te ibi videre poteris, & applicare proposito, pro quanto sufficit. Item a &c. ut *qu.* 82. *art.* 2. *appen.* Item a, &c. *ut* 1. *p. q.* 12. *ar.* 6. *appen.* quæ, si recte applicentur, valent proportionaliter ad propositum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædi-

cta

cta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Tertio* vides: quumodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO XCVII.

De pœna Damnatorum, in septem articulos divisa.

CONsequenter considerandum est de pertinentibus ad Damnatos post judicium. Et *primo* de pœna damnatorum, & igne, quo eorum corpora cruciabuntur. *Secundo* de his quæ pertinent ad eorum affectum, & intellectum. *Tertio* de justitia, & misericordia Dei respectu damnatorum.

Circa primum quæruntur septem.

Primo. Utrum damnati in Inferno sola pœna ignis affligantur.

Secundo. Utrum vermis eorum, quo affliguntur, sit corporalis.

Tertio. Utrum fletus in eis existens sit corporalis.

Quarto. Utrum tenebræ eorum sint corporales.

Quinto. Utrum ignis, quo affliguntur, sit corporalis.

Sexto. Utrum sit ejusdem speciei cum igne nostro.

Septimo. Utrum ignis ille sit sub terra.

ARTICULUS I. 423

Utrum Damnati in Inferno sola pœna ignis affligantur.

S. Th. 4. d. 50. q. 2. a. 3. q. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Damnati in inferno sola pœna ignis affligantur. Quia Matth. 25. ubi eorum damnatio exprimitur, fit mentio solum de igne, cum dicitur: *Discedite a me maledicti in ignem æternum.*

2. Præterea. Sicut pęna Purgatorii debetur peccato veniali, ita pœna Inferni debetur peccato mortali: Sed in Purgatorio non dicitur esse nisi pęna ignis ut patet per hoc quod dicitur 1. Corinth. 3. *Uniuscu-*

jusque opus, quale sit, ignis probabit. Ergo nec in Inferno erit nisi pœna ignis.

3. Præterea. Pœnarum varietas refrigerium præstat; sicut cum de calido transfertur quis ad frigidum: Sed nullum refrigerium est ponere in damnatis. Ergo non erunt diversæ pœnæ, sed sola pœna ignis.

Sed Contra est, quod dicitur in Psal. 10. *Ignis, & sulfur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum*.

Præterea. Job 24. *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium*.

Respondeo dicendum, *quod secundum Basilium* (conc. 14. de futuro Judicio, cir. med. & hom. 1. in Psal. 28. a med.) *in ultima mundi purgatione fiet separatio in elementis; ut quicquid est purum, & nobile, remaneat superius ad gloriam beatorum; quicquid vero est ignobile, & fæculentum, in Infernum projiciatur ad pœnam damnatorum*; ut sicut omnis creatura erit beatis materia gaudii, ita damnatis ex omnibus creaturis tormentum accrescat, secundum illud Sap. 5. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos*. Hoc etiam divinæ justitiæ competit, ut sicut ab uno recedentes per peccatum, in rebus materialibus, quæ sunt multæ, & variæ, finem suum constituerunt, ita etiam multipliciter, & ex multis affligantur.

Ad primum ergo dicendum, quod quia ignis est maxime afflictivus, propter hoc quod abundat in virtute activa, ideo nomine ignis omnis afflictio designatur, si sit vehemens.

Ad secundum dicendum, quod pœna Purgatorii non est principaliter ad affligendum, sed ad purgandum: unde per solum ignem fieri debet, qui maxime habet vim purgativam: Sed damnatorum pœna non ordinatur ad purgandum. Unde non est simile.

Ad tertium dicendum, quod damnati transibunt ex vehementissimo calore ad vehementissimum frigus, sine hoc quod in eis sit aliquod refrigerium: quia passio ab exterioribus non erit per transmutationem corporis a sua pristina naturali dispositione, ut contraria passio ad æqualitatem, vel temperiem reducendo refrigerium causet, sicut nunc accidit; sed erit per actionem spiritualem, secundum quod sensibilia agunt in sensum, prout sentiuntur imprimendo formas illas secundum esse spirituale in organum, & non secundum esse materiale.

AP-

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem excludas errorem *Algazelis*, Direct. *Inquis.* 2. *p.* *q.* 4. dicentis: quod in separatione ab ultimo Angelo, qui præest omnibus rebus, tota pœna animæ nostræ consistit, sicut & in ejus cognitione consistit tota nostra beatitudo. Item *Albanensium* dicentium, inferni alias pœnas non esse, quam eas, quas in hoc mundo experimur. Conclusio enim cum suis rationibus contra omnes hos legitime militat. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hos merito damnari a Job 33. *Transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium*. Hæc ibi. Ubi si junxeris expositionem ejus ad *tertium*, videbis clare, quod nulla pœna similis est in mundo. Item a, &c. ut *qu.* 89. *art.* 4. in tex. & eluc. Item a, &c. ut *qu.* 70. *art.* 3. *append.* vide etiam contra dictum *Algazelis* de beatitudine *q.* 92. *art.* 1. Item 1. 2. *q.* 3. *ar.* 7. & 8. Item 1. *p.* *q.* 12. *art.* 1. 2. 4. & 5. Item a Ps. 10. *Pluet super peccatores laqueos, ignis, & sulfur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum*. Hæc ibi. Item a, &c. ut 1. *p.* *q.* 93. *ar.* 3. *append.* *Tertio* vides: quomodo per rationem prædicta scripturarum, ac patrum, pro quanto, multas pœnas ultra ignem in inferno dari, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc, & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS II. 424

Utrum vermis damnatorum sit corporalis.

Ad Secundum sic proceditur. Videtur, quod vermis, quo affliguntur damnati, sit corporalis. Quia caro non potest affligi per vermem spiritualem: Sed caro damnatorum affligetur per vermem: Judith. 16. *Dabit ignem, & vermes in carnes eorum*: & Eccles. 7. *Vindicta carnis impii ignis, & vermis*. Ergo vermis ille erit corporalis.

2. Præterea. Aug. dicit 21. de Civit. Dei: (*c.* 9. & *l.* 20. *c.* 22. *to.* 5.) *Utrumque, idest ignis, & vermis, pœna erunt carnis*. Ergo &c.

Sed Contra est, quod Aug. dicit 20. de Civ. Dei: (*c.* 22. *a med. to.* 5.) *In pœnis malorum inextinguibilis ignis, & vivacissimus vermis, ab aliis atque aliis aliter atque aliter exponitur. Alii utrumque ad corpus, alii utrumque ad animam retulerunt; alii* pro-

proprie ad corpus ignem ; tropice ad animam vermem ; quod esse credibilius videtur.

Respondeo dicendum, quod post diem judicii in mundo innovato non remanebit aliquod animal, vel aliquod corpus mixtum, nisi corpus hominis tantum : eo quod non habeat aliquem ordinem ad incorruptionem, nec post illud tempus sit futura generatio, & corruptio. *Unde vermis, qui in damnatis ponitur, non debet intelligi esse corporalis, sed spiritualis*, qui est conscientię remorsus ; qui dicitur vermis, inquantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit ; sicut corporalis vermis ex putredine ortus affligit pungendo.

Ad primum ergo dicendum, quod ipsæ animæ damnatorum dicuntur carnes eorum, pro eo quod carni subjectæ fuerunt.

Vel potest dici etiam, quod per vermem spiritualem caro affligetur, secundum quod passiones animæ redundant in corpus, & hic, & in futurum.

Ad secundum dicendum, quod August. loquitur sub quadam comparatione. Non enim vult simpliciter asserere, quod ille vermis sit materialis, sed quod potius esset asserendum, ignem, & vermem materialiter intelligi, quam quod utrumque spiritualiter tantum intelligatur ; quia sic nullam pęnam corporalem damnati sustinerent ; ut patet seriem verborum ejus ibidem inspicienti.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo:* quomodo per rationem rejicias errorem *Rabbi Moysis*, *Albanensium*, & *Mundanitarum*, ut refert *Direct. Inquis.* 2. *p. qu.* 4. dicentium, quod mundus semper est in eodem statu mansurus. Ex hoc enim, quod nullum mixtum remansurum post judicium demonstrat præsens articulus ; se contra illorum errorem militare ostendit. *Secundo* habes : quomodo per rationem ostendas, hunc merito damnari a, &c. ut *qu.* 91. *art.* 1. *append.* & *qu.* 74. *art.* 1. & 2. Item a, &c. ut *prima par. qu.* 10. *art.* 3. & *qu.* 46. *art.* 1. *append. Tertio* habes : quomodo per rationem scripturarum *Is.* 66. *Ezech.* 20. *Marc.* 9. dicta, videlicet, quod vermis damnatorum non morietur, & intelligas, & intellecta probes, eademque probata tuearis. *Quarto* vides : quomodo ex iis vicissim, &c.

AR-

ARTICULUS III. 425

Utrum fletus, qui erit in damnatis, sit corporalis.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod fletus, qui erit in damnatis, erit corporalis. Quia Lucę 13. dicit quædam Gloss. (*ord. sup. illud. Ibi erit fletus*) quod *per fletum, quem Dominus reprobis comminatur, potest probari vera corporum resurrectio*: quod non esset, si fletus ille tantum esset spiritualis. Ergo &c.

2. Præterea. Tristitia, quæ est in pœna, respondet delectationi, quæ fuit in culpa, secundum illud Apoc. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*: Sed peccatores in culpa habuerunt delectationem interiorem, & exteriorem. Ergo etiam habebunt fletum exteriorem.

Sed Contra. Fletus corporalis fit per quandam resolutionem lacrymarum: Sed a corporibus damnatorum non potest fieri perpetua resolutio; cum nihil in eis per cibum restauretur; omne enim finitum consumitur, si aliquid ab eo continue abstrahatur. Ergo in damnatis non erit corporalis fletus.

Respondeo dicendum, quod in fletu corporali *duo* inveniuntur. *Unum* est lacrymarum resolutio: *Et quantum ad hoc fletus corporalis in damnatis esse non potest*: quia post diem judicii, quiescente motu primi mobilis, non erit aliqua generatio, vel corruptio, vel corporalis alteratio: In lacrymarum autem resolutione oportet esse illius humoris generationem, qui per lacrymas distillat: Unde quantum ad hoc corporalis fletus in damnatis esse non poterit. *Aliud* quod invenitur in corporali fletu, est quędam commotio, & turbatio capitis, & oculorum: *Et quantum ad hoc fletus in damnatis esse poterit post resurrectionem*. corpora enim damnatorum non solum ab exteriori affligentur, sed etiam ab interiori, secundum quod corpus immutatur ad passionem animæ in bonum, vel malum. Et quantum ad hoc fletus carnis resurrectionem indicat, & respondet delectationi culpæ, quæ fuit in anima, & in corpore.

Et per hoc patet responsio ad Objecta.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem intelligas scripturarum, *Luc.* 13. *Matth.* 13. *Apoc.* 1. *Sap.* 5. & hujusmodi, multa dicta : quibus insinuatur, fletum, planctum, gemitum, & similia fore in damnatis, sive tempore judicii, sive post. Hoc enim nihil refert in proposito, cum cœlum, jam quieverit etiam in die judicii, quæ est ratio conclusionis corp. *Secundo* habes: quomodo prædicta, pro quanto idipsum insinuant, & probes in vero sensu, atque defendas. *Tertio* vides : quomodo ex iis vicissim, &c.

ARTICULUS IV. 426

Utrum damnati sint in tenebris corporalibus.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod damnati non sint in tenebris corporalibus. Quia super illud Job 10. *Sed sempiternus horror inhabitat*, Greg. in lib. 9. Moral. (*c.* 39. *parum a med.*) dicit: *Quamvis ignis ille ad consolationem non luceat; tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet. nam sequaces, quos secum traxerunt de mundo, reprobi flamma illustrante visuri sunt*. Ergo non erunt ibi tenebræ corporales.

2. Præterea. Damnati vident pœnam suam : hoc enim est eis in augmentum pœnæ : Sed nihil videtur sine lumine. Ergo non sunt ibi tenebræ corporales.

3. Præterea. Damnati ibi habebunt potentiam visivam post corporum resumptionem : Sed frustra in eis esset, nisi aliquid viderent. Ergo cum nihil videatur nisi in lumine, videtur quod non sint omnino in tenebris.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 22. *Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores*: Super quod dicit Greg. (*l.* 9. *Moral. c.* 38. *vers. fi.*) *Si ignis ille lucem haberet, in tenebras exteriores nequaquam mitti diceretur*.

Præterea. Basilius dicit super illud Psal. 28. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, (*hom.* 1. *in hunc Psal. a med. & Conc.* 14. *de futuro judicio, circ. med.*) quod *virtute Dei separabitur claritas ignis ab ejus virtute adustiva, ita quod claritas cedet in gaudium beatorum, & ustivum ignis in tormentum damnatorum*. Ergo damnati habebunt tenebras corpo-

porales. Quædam vero alia, quæ ad pœnam damnatorum pertinent, determinata sunt. (q. 86.)

Respondeo dicendum, quod dispositio Inferni erit talis, quod maxime miseriæ damnatorum competet. *Unde secundum hoc sunt ibi lux, & tenebræ, prout maxime spectant ad miseriam damnatorum.* Ipsa autem visio secundum se delectabilis est. Ut enim dicitur in principio Metaph. *sensus oculorum est maxime diligibilis, eo quod per ipsum plura cognoscimus.* Sed per accidens contingit, visionem esse afflictivam, inquantum videmus aliqua nobis nociva, vel nostræ voluntati repugnantia. *Et ideo in Inferno hoc modo debet esse locus dispositus ad videndum secundum lucem, & tenebras, ut nihil ibi perspicue videatur; sed solummodo sub quadam umbrositate videantur ea, quæ afflictionem cordi ingerere possunt. Unde, simpliciter loquendo, locus est tenebrosus: Sed tamen ex divina dispositione est ibi aliquid luminis, quantum sufficit ad videndum illa, quæ animam torquere possunt: Et ad hoc satisfacit naturalis situs loci: quia in terræ medio, ubi Infernus ponitur, non potest esse ignis nisi fœculentus, & turbidus, & quasi fumosus.* Quidam autem tenebrarum harum causam assignant ex commassatione corporum damnatorum, quæ præ multitudine ita replebunt locum Inferni, quod ibi nihil de aere remanebit: & sic non erit ibi aliquid de diaphano, quod possit esse subjectum lucis, & tenebræ, nisi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati.

Et per hoc patet responsio ad Objecta.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Matth. 22. quod in inferno erunt tenebræ corporales, & sic. *Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Hæc ibi. Ubi dicit ly *exteriores* ad differentiam spiritualium interiorum, quæ sunt privatio gratiæ, & gloriæ, & per consequens ly *exteriores* importat, quod sint corporales. Item a Job 10. *Dimitte me, ut plangam paululum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & sempiternus horror inhabitat.* Hæc ibi. Ubi per ly *tenebrosam*, ly *tenebrarum*, ly *opertam mortis caligine*, ly *umbra mortis*, ly *sempiternus horror*, satis denotat, quod illæ tenebræ sunt

non

non tantum corporales, sed etiam maxime corporales, ita ut ex omni parte horrorem incutiant. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & defendas. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS V. 427

Utrum ignis Inferni erit corporalis.

S. Thom. 4. dist. 44. quæst. 3. art. 2. quæst. 1. & seq.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod ignis Inferni, quo cruciabuntur corpora damnatorum, non erit corporeus. Dicit enim Damasc. in 4. libro: (*orth. fid. in fi.*) *Tradetur Diabolus, & dæmones, & homo ejus, sc. Antichristus, cum impiis, & peccatoribus in ignem æternum, non materialem, qualis est qui apud nos est, sed qualem novit Deus*: Sed omne corporeum est materiale. Ergo ignis inferni non erit corporeus.

2. Præterea. Animæ damnatorum a corpore separatæ ad ignem Inferni deferuntur: Sed August. dicit 12. super Genes. ad litteram: (*c. 32. a princ. to. 3.*) *Spiritualem arbitror esse*, sc. locum, ad quem anima defertur post mortem, *non corporalem*. Ergo &c.

3. Præterea. Ignis corporeus in modo suæ actionis non sequitur modum culpæ in eo quod igne crematur, sed magis modum humidi, & sicci: in eodem enim igne corporeo videmus affligi justum, & impium: Sed ignis Inferni in modo suæ afflictionis, vel actionis sequitur modum culpæ in eo, qui punitur. unde dicit Greg. in 4. Dial. (*c. 43.*) *Unus quidem est gehennæ ignis, sed non uno modo omnes cruciat peccatores. Unusquisque enim, quantum exigit culpa, tantum sentiet de pœna*. Ergo ignis ille non est corporeus.

Sed Contra est, quod dicitur 4. Dialogorum: (*c. 29. ad fi.*) *Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari*.

Præterea. Sap. 5. dicitur: *Pugnabit orbis terrarum contra insensatos*: Sed non totus orbis terrarum contra insensatos pugnaret, si solummodo spirituali pœna, & non corporali punirentur. Ergo punientur igne corporeo.

Res-

Respondeo dicendum, quod de igne Inferni *multiplex* fuit opinio. Quidam enim Philosophi, ut Avicenna, resurrectionem non credentes, solius animæ post mortem pœnam esse crediderunt. Et quia eis inconveniens videbatur, ut anima, cum sit incorporea, igne corporeo puniretur, negaverunt ignem corporeum esse, quo mali punirentur, volentes quod quicquid dicitur de pœna animarum post mortem per aliqua corporea futura, metaphorice dicatur. Sicut enim bonarum animarum delectatio, & jucunditas non erit in aliqua re corporali, sed in spirituali tantum, sc. in consecutione sui finis: ita afflictio malorum spiritualis erit tantum, in hoc sc. quod tristabuntur de hoc quod separabuntur a fine, cujus inest eis desiderium naturale. Unde sicut omnia quæ de delectatione animarum post mortem dicuntur, quæ videntur ad delectationem corporalem pertinere, (ut quod reficiantur, vel rideant, vel hujusmodi) ita etiam quicquid de earum afflictione dicitur, quod corporalem punitionem sonare videatur, per similitudinem debet intelligi; sicut quod in igne ardeant, vel fœtoribus affligantur, & hujusmodi. Spiritualis enim delectatio, & tristitia cum sint ignotæ multitudini, oportet quod per delectationes, & tristitias corporales figuraliter manifestentur, ut homines magis moveantur ad desiderium, vel timorem. Sed quia in pœna damnatorum non solum erit pœna damni, quæ respondet aversioni, quæ fuit in culpa, sed etiam pœna sensus, quæ respondet conversioni, ideo non sufficit prædictum modum punitionis ponere.

Et ideo etiam ipse Avicenna (*Metaph. Tract. 9. cap. 7.*) alterum modum superaddit, dicens quod animæ malorum post mortem non per corpora, sed per corporum similitudines puniantur: sicut in somnis propter similitudines prædictas in imaginatione existentes, videtur homini quod torqueatur pœnis diversis. Et hunc etiam modum punitionis videtur ponere August. in 12. super Genes. ad litteram, (*c.* 32. *to.* 3.) sicut ibidem manifeste patet. Sed hoc videtur inconvenienter dictum esse. Imaginatio enim potentia quædam est, utens organo corporali. unde non potest esse, quod visiones hujusmodi imaginariæ fiant in anima separata a corpore, sicut in anima somniantis. Unde etiam Avicenna, ut hoc inconveniens evitaret, dixit quod animæ separatæ a corpore utebantur, quasi pro organo, aliqua parte cœlestis corporis; cui corpus humanum oportet esse conforme, ad hoc quod perficiatur anima ratio-

tionali, quæ est similis motoribus cœlestis corporis, in hoc sequutus quodammodo opinionem antiquorum Philosophorum, qui posuerunt, animas redire ad orbes stellarum. † *al. compares stellas*. † Sed hoc est omnino absurdum secundum doctrinam Philosophi: quia anima utitur determinato organo corporali, sicut ars determinatis instrumentis. unde non potest transire de corpore in corpus; quod Phythagoras ponit, ut dicitur in 1. de Anima. (*tex.* 53. *to.* 2.) Qualiter autem ad dictum Augustini sit respondendum, infra dicetur. (*in resp. ad* 2.)

Quicquid autem dicatur de igne, qui animas separatas cruciat, de igne tamen, quo cruciabuntur corpora damnatorum post resurrectionem, oportet dicere quod sit corporeus: quia corpori non potest convenienter adaptari pœna, nisi sit corporea. Unde Gregorius in 4. Dialogorum (*c.* 29. *in fi.*) ex hoc ipso probat ignem Inferni esse corporeum, quod reprobi post resurrectionem in eum detrudentur. Aug. etiam, (*l.* 21. *de Civ. Dei c.* 10. *to.* 5.) ut habetur in littera, (4. *d.* 44.) manifeste confitetur, ignem illum, quo cruciabuntur corpora, esse corporeum. Et de hoc ad præsens est quæstio. Qualiter autem animæ damnatorum ab igne isto corporeo puniantur, alias dictum est. (*q.* 70. *ar.* 3.)

Ad primum ergo dicendum, quod Damascenus non negat simpliciter illum ignem materialem esse, sed quod non est materialis talis, qualis apud nos est; eo quod quibusdam proprietatibus ab hoc igne distinguitur.

Vel dicendum, quod quia ignis ille non materialiter alterat corpora, sed quadam spirituali actione agit in ea ad punitionem, ideo dicitur non materialis esse, non quantum ad substantiam, sed quantum ad punitionis effectum in corporibus, & multo amplius in animabus.

Ad secundum dicendum, quod dictum Augustini potest hoc modo accipi, ut pro tanto dicatur locus ille, ad quem animæ deferuntur post mortem, non esse corporeus, quia anima in eo corporaliter non existit, per modum scil. quo corpora existunt in loco; sed alio modo spirituali, sicut Angeli in loco sunt.

Vel dicendum, quod Augustinus loquitur opinando, & non determinando; sicut sæpe facit in libris illis.

Ad tertium dicendum, quod ignis ille erit instrumentum divinæ justitiæ punientis. Instrumentum autem non solum agit in virtute propria, & per proprium

prium modum, sed etiam in virtute principalis agentis, & secundum quod est regulatum ab eo. Unde quamvis ignis secundum propriam virtutem non habeat, quod aliquos cruciet secundum magis vel minus, secundum modum peccati; habet tamen hoc, secundum quod ejus actio modificatur ex ordine divinæ justitiæ: Sicut etiam ignis fornacis modificatur ex industria fabri in sua actione, secundum quod competit ad effectum artis.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Sapien. quinto, quod ignis inferni est corporeus: & sic. *Armabit omnem creaturam in ultionem inimicorum*. Hæc ibi. Ubi, cum loquatur de existentibus in inferno cruciatis ab igne, non videretur per hoc, quod omnis creatura armaretur contra reprobos, nisi ignis ille esset corporeus: si tamen intelligamus auctoritatem illam de igne tantum. Nam, si esset spiritualis, cum etiam spiritualiter agat, tunc creatura spiritualis tantum armaretur contra damnatos. Quod si corporeus dicatur, tunc omnis creatura, sc. & corporalis, & spiritualis contra illos est. Agit enim actione spirituali, ut in ad *primum*, & nihilominus corporeus est. Ignis ergo ille secundum se sumptus est corporeus, secundum actionem vero suam consideratus dici potest esse spiritualis. Patet autem, quod creatura omnis dividitur sufficienter in corporalem, & spiritualem. Item ab Apoc. 18. *In una die venient plagæ ejus, & igne comburetur, quia fortis est Deus, qui judicabit illam. Et flebunt, & plangent, cum viderint fumum incendii ejus, longe stantes propter timorem tormentorum ejus*. Hæc ibi. Item ab eod. 20. *Descendit ignis a Deo de celo, & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & infernus, & mors, missi sunt in stagnum ignis. Et, qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis*. Hæc ibi. Ubi & per frequentem nominationem stagni ignis monstrare videtur, illum esse corporeum; sicut etiam per frequentem nominationem orientis factam a *Matth.* 2. in adventu Magorum innuitur, quod de oriente proprie, & non large, quasi de aliqua parte declinante ad orientem loquatur, per nominationem fumi, atque incendii, tanquam a proprietatibus ignis apud nos existentis ipsum denominando, videtur idem, quod prius, significare. *Secundo* habes: quomodo

modo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica, &c.

ARTICULUS VI. 428

Utrum ignis Inferni sit ejusdem speciei cum igne nostro.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod ignis ille non sit ejusdem speciei cum igne isto corporeo, quem videmus. August. enim (*l.* 20. *de Civ. Dei*, *c.* 16. *a princ. to.* 2.) dicit, & habetur in littera: (4. *d.* 44.) *Ignis æternus cujusmodi sit, hominem scire arbitror neminem, nisi forte cui spiritus divinus ostendit:* Sed naturam istius ignis omnes, vel fere omnes sciunt. Ergo ignis ille non est ejusdem speciei, aut naturæ cum isto.

2. Præterea. Gregor. 15. Moralium (*c.* 17.) exponens illud Job 20. „ Devorabit eum ignis, qui non „ succenditur, *dicit*: Ignis corporeus ut esse valeat, „ corporeis indiget fomentis; nec valet nisi succen„ sus esse, & nisi refotus subsistere. At contra ge„ hennę ignis, cum sit corporeus, & in se missos re„ probos corporaliter exurat, nec studio humano suc„ cenditur, nec lignis nutritur; sed creatus semel „ durat inextinguibilis, & succensione non indiget, „ & ardore non caret. „ Ergo non est ejusdem naturæ cum eo quem videmus.

3. Præterea. Æternum, & corruptibile non sunt ejusdem rationis; cum nec etiam in genere communicent, secundum Philosophum in 10. Metaph. (*tex. ult. to.* 3.) Sed iste ignis est corruptibilis, ille autem æternus: Matth. 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum*. Ergo non sunt ejusdem naturæ.

4. Præterea. De natura hujus ignis nostri est, ut luceat: Sed ignis inferni non lucet. unde Job 18. *Nonne lux impii extinguetur*? Ergo ut prius.

Sed Contra. Secundum Philosophum in 1. Top. (*c.* 6. *parum a princ. to.* 1.) *Omnis aqua omni aquæ est eadem specie*. Ergo eadem ratione omnis ignis omni igni est idem specie.

Præterea. Sap. 11. dicitur: *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*: Sed homines peccant per res sensibiles hujus mundi. Ergo justum est, ut per easdem puniantur.

Respondeo dicendum, quod ignis propter hoc quod est maximæ virtutis in agendo inter reliqua elementa,

ta, alia corpora pro materia habet, ut dicitur in 4. Meteor. (*summa* 1. *c.* 2. *cir. med. tom.* 2.) Unde & ignis *dupliciter* invenitur; ſcilicet in materia *propria*, prout eſt in ſua ſphæra; & in materia *aliena*, ſive terreſtri, ut patet in carbone, ſive aerea, ut patet in flamma. „ Quocunque autem modo ignis inveniatur, ſemper eſt idem in ſpecie, quantum ad naturam ignis pertinet: Poteſt autem eſſe diverſitas in ſpecie, quantum ad corpora quæ ſunt materia ignis. „ Unde flamma, & carbo differunt ſpecie; & ſimiliter lignum igneum, & ferrum ignitum; nec differt, quantum ad hoc, ſive ignita ſint per violentiam, ut in ferro apparet; ſive ex principio intrinſeco naturali, ut accidit in ſulphure. „ Quod ergo ignis inferni, quantum ad hoc quod habet de natura ignis, ſit ejuſdem ſpeciei cum igne qui apud nos eſt, manifeſtum eſt. „ Utrum autem ille ignis ſit in propria materia exiſtens, aut ſi in aliena, in qua materia ſit, nobis ignotum eſt. *Et ſecundum hoc poteſt ab igne, qui apud nos eſt, ſpecie differre, materialiter conſideratus*: Quaſdam tamen proprietates differentes habet ab igne iſto; ut quod ſuccenſione non indiget, nec lignis nutritur. *Sed iſtæ differentiæ non oſtendunt diverſitatem in ſpecie, quantum ad id quod pertinet ad naturam ignis.*

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus loquitur quantum ad id quod eſt materiale in igne illo, non autem quantum ad ignis naturam.

Ad ſecundum dicendum, quod ignis iſte, qui apud nos eſt, lignis nutritur, & ab homine ſuccenditur; quia eſt artificialiter, & per violentiam in alienam materiam introductus: Sed ignis ille lignis non indiget, quibus foveatur; quia vel in propria materia exiſtit, vel eſt in materia aliena non per violentiam, ſed per naturam a principio intrinſeco: Unde non eſt ab homine ſuccenſus, ſed a Deo, qui naturam illam inſtituit: Et hoc eſt quod dicitur Iſaiæ 30. *Flatus Domini, ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam.*

Ad tertium dicendum, quod ſicut corpora damnatorum erunt ejuſdem ſpeciei, cujus modo ſunt, quamvis modo ſint corruptibilia, tunc autem erunt incorruptibilia ex ordine divinæ juſtitiæ, & propter quietem motus cęli; ita eſt etiam de igne inferni, quo corpora illa punientur.

Ad quartum dicendum, quod lucere non convenit igni ſecundum quemlibet modum exiſtendi; quia in propria materia exiſtens non lucet. Unde non lucet in propria ſphæra, ut Philoſophi dicunt: Similiter etiam in aliqua materia aliena ignis exiſtens non lu-

cet; ſicut cum eſt in materia opaca terreſtri, ut in ſulphure: Et ſimiliter eſt etiam, quando ex aliquo groſſo fumo ejus claritas obſuſcatur. Unde quod ignis inferni non luceat, non eſt ſufficiens argumentum ad hoc quod non ſit ejuſdem ſpeciei.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatum fundamentaliter a Philoſopho (non enim habuit fidem, ſed ſecundum naturam, quæ deſervit ſupernaturalibus, loquebatur) in 1. Top. quod ignis inferni eſt ejuſdem ſpeciei cum noſtro; & ſic a ſimili: *Omnis aqua omni aquæ eſt idem ſpecie*. Hæc ibi. Propter hoc & eccleſia baptizat in omni aqua naturali: licet non omnis ſit aqua Jordanis, in quo baptizatus eſt Chriſtus. Voluit ergo Philoſophus ibi dicere virtualiter, quod omnis terra omni terræ eſt idem ſpecie, & omnis aer omni aeri, & omnis ignis omni igni. Item a, &c. ut *q.* 84. *art.* 3. ubi determinatur, quod ignis ultimæ conflagrationis eſt ejuſdem ſpeciei cum reliquo. Ex illo igitur loco auctoritates a ſimili applicabis huc, pro quanto ſufficit, & concludes intentum. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta philoſophiæ, & ſcripturarum, pro quanto, quod diximus, inſinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides quomodo ex iis viciſſim Angelica, &c.

ARTICULUS VII. 429

Utrum ignis Inferni ſit ſub terra.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod ignis ille non ſit ſub terra. Quia Job 18. de homine damnato dicitur: *Et de orbe transfert eum Deus*. Ergo ignis ille, quo damnati punientur, non eſt ſub terra, ſed eſt extra orbem.

2. Præterea. Nullum violentum, & per accidens poteſt eſſe ſempiternum: Sed ignis ille erit in inferno in ſempiternum. Ergo non erit ibi per violentiam, ſed naturaliter. Sed ſub terra non poteſt eſſe ignis, niſi per violentiam. Ergo ignis inferni non eſt ſub terra.

2. Præterea. In igne inferni omnia corpora damnatorum poſt diem judicii cruciabuntur: Sed illa corpora locum replebunt. Ergo cum futura ſit maxima multitudo damnatorum, quia *ſtultorum infinitus eſt numerus*, Eccl. 1. maximum oportet eſſe ſpatium, in

in quo ignis ille continetur. Sed inconveniens videtur dicere, infra terram esse tantam concavitatem; cum partes terræ naturaliter ferantur ad medium. Ergo ignis ille non erit sub terra.

4. Præterea. Sap. 11. *Per quę peccat quis, per hæc & torquetur*: Sed mali super terram peccaverunt. Ergo ignis eos puniens non debet esse sub terra.

Sed Contra est, quod dicitur Is. 14. *Infernus subtus conturbatus est in occursum adventus tui*. Ergo ignis inferni sub nobis est.

Præterea. Gregor. dicit in 4. Dialog. (*c.* 42. *in fi.*) *Quid obstet non video, quod infernus esse sub terra credatur*.

Præterea. Jonæ 2. super illud, *Projecisti me in corde maris*, Gloss. (*interl.*) *idest in inferno, pro quo dicitur in Euangelio Matth.* 12. *In corde terræ*: quia sicut cor est in medio animalis; ita & infernus in medio terræ perhibetur esse.

Respondeo dicendum, quod, sicut August. dicit, (*l.* 20. *de Civ. Dei c.* 16. *a princ. to.* 5.) & habetur in littera, (4. *d.* 44.) *in qua parte mundi infernus sit, scire neminem arbitror, nisi cui divinus spiritus revelavit*. Unde Greg. in 4. Dialog. (*c.* 42.) super hac quæstione interrogatus respondit: *Hac de re temere definire nihil audeo. Nonnulli namque in quadam terrarum parte infernum esse putaverunt. Alii vero hunc sub terra esse existimant*. Et hanc opinionem probabiliorem esse ostendit *dupliciter*. *Primo* ex ipsa nominis ratione, sic dicens: *Si idcirco infernum dicimus, quia inferius jacet, quod terra ad cælum est, hoc esse infernus debet ad terram*. *Secundo* ex hoc quod dicitur Apoc. 5. *Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum*; ut hoc quod dicitur *in cælo*, referatur ad angelos; hoc quod dicitur *in terra*, referatur ad homines viventes in corpore; hoc quod dicitur *subtus terram*, referatur ad animas existentes in inferno. Aug. etiam in lib. 12. super Gen. ad litteram (*c.* 34. *cir. med. to.* 3.) *duas* rationes tangere videtur, quare congruum sit, infernum esse sub terra. *Una* est, ut *quoniam defunctorum animæ carnis amore peccaverunt, hoc eis exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet exhiberi, ut scilicet sub terra recondantur*. *Alia* est, quod sicut est gravitas in corporibus, ita tristitia in spiritibus, & lætitia sicut levitas. Unde *sicut secundum corpus, si ponderis sui ordinem teneant, inferiora sunt omnia graviora; ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora*: Et sic sicut conveniens locus gaudio electorum est

cœlum empyreum; ita conveniens locus tristitiæ damnatorum est infimum terræ. Neque movere debet, quod Aug. ibidem[(& c. 33. a princ.) dicit, quod *inferi sub terris esse dicuntur, vel creduntur*: quia in lib. 2. Retractationum (c. 24. in fin. tom. 1.) hoc retractans dicit]: *Mihi videor dicere debuisse magis, quod sub terris sunt inferni, quam rationem reddere, cur sub terris esse dicantur, sive credantur.* Quidam tamen Philosophi posuerunt, quod locus inferni erat sub orbe terrestri, tamen supra terræ superficiem ex parte nobis opposita. Et hoc videtur Isidorus sensisse, cum dixit. (*hab. in Glos. ord. sup. illud Is. 60. Non erit tibi amplius*) quod *Sol, & Luna in ordine, quo creati sunt, stabunt, ne impii in tormentis positi fruantur luce eorum.* Quæ ratio nulla esset, si infernus infra terram esse dicatur. Qualiter tamen hæc verba possint exponi, patuit supra. (*q. 91. a. 2.*) Pythagoras vero posuit locum pœnarum in sphæra ignis, quam in medio totius orbis esse dixit; & regionem illam carcerem Jovis appellavit; ut patet per Aristot. in 2. de cœlo, & mundo. (*tex. 73. tom. 2.*) *Sed tamen convenientius his, quæ in Scriptura dicuntur, est, ut sub terra esse dicatur.*

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Job, *De orbe transferet eum Deus*, intelligendum est de orbe terrarum, idest de hoc mundo. Et hoc modo exponit Gregor. (*l. 14. Moral. c. 11. int. princ. & med.*) dicens: *De orbe quippe transfertur, cum superno apparente judice, de hoc mundo tollitur, in quo perverse gloriatur.* Nec est intelligendum, quod orbis hic accipiatur pro universo, quasi extra totum universum sit locus pœnarum.

Ad secundum dicendum, quod in loco illo conservatur ignis in æternum ex ordine divinæ justitiæ; quamvis secundum naturam suam non possit extra suum locum aliquod elementum in æternum durare, præcipue statu generationis, & corruptionis manente in rebus. Ignis autem ibi erit fortissimæ caliditatis; quia calor ejus erit undique congregatus, propter frigus terræ undique ipsum circumstans.

Ad tertium dicendum, quod infernus nunquam deficiet in amplitudine, quin sufficiat ad damnatorum corpora capienda. Infernus enim Proverb. 30. inter tria insatiabilia ponitur. Nec est inconveniens, quod intra viscera terræ tanta concavitas conservetur divina virtute, quæ damnatorum omnium corpora possit capere.

Ad

Ad quartum dicendum, quod hoc quod dicitur, *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*, non est necessarium, nisi in principalibus instrumentis peccandi. Quia enim homo in anima peccat, & in corpore, in utroque punietur: Non autem oportet, quod in loco, quo quis peccavit, in eodem puniatur; cum alius sit locus, qui viatoribus, & damnatis debetur.

Vel dicendum, quod hoc intelligitur de pœnis, quibus homo punitur in via; secundum quod quælibet culpa suam pœnam habet annexam; prout *omnis inordinatus animus sibi est pœna*, ut Augustinus (*lib.* 1. *Confess. c.* 12. *in fi. to.* 1.)

APPENDIX.

Ex art. habes 1.: quomodo per rationem rejicias errorem *Almar.* (ut refert *Bernardus Luthzemb. in catal. heret.*) dicentis; infernum nullum esse, sed existentem in mortali habere infernum. Hic pro parte dicit aliqualiter verum, scilicet, quod existens in mortali habeat infernum, ut colligi potest ex *secundo* responso ad *quartum*, sed errat connectens, nullum alium infernum esse. Quod si nullus alius ab existente in mortali infernus est: profecto nec ignis inferni sub terra est. Et pro tanto hic adducitur error *Almarici*, & damnabitur. Item errorem *Seleucianorm* (Prat. *Seleuciani*.) dicentium: infernum esse mundum istum, & nullum alium superesse, de quo dicas proportionaliter, ut nunc supra de *Almarici* errore. *Secundo* habes; quomodo per rationem ostendas, hoc merito damnari, a &c. ut *q.* 69. *a.* 5. *app.* Item a Job 21. *In puncto ad inferna descendunt*. Item a Numer. 16. *Descenderunt vivi in Infernum*. Hæc ibi. Ubi loquitur de Dathan, Abiron, & consequenter de inferno damnatorum, quo descenderunt. Item a Psal. 54. *Descendant in infernum viventes*. Hæc ibi. Item ab Apocal. 18. „Sustulit unus Angelus fortis lapidem „ quasi molarem magnum, & misit in mare dicens; „ hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna. „ *Hæc ibi*: *Et cap.* 20. Vidi Angelum descenden„ tem de cœlo habentem clavem abyssi, & catenam „ magnam in manu sua, & apprehendit draconem, „ qui est Diabolus, & ligavit, & misit eum in a„ byssum. „ Hæc ibi. Item a multis locis scripturarum, quæ loquentes de inferno utuntur nomine descensionis, quo significatur aliquid infra terræ superficiem. Ex quibus locutionibus etiam videri da-

tur, quam optime dixit ultima conclusio corporfinal. Item ab *Innoc.* III. in Concil. gener. extra de summ. Trinit. & fide cath. ubi in fine 2. capituli damnat doctrinam *Almarici*, & intelligitur de tota, secundum *D. Franciscum Pegna* dignissimum commentatorem Directorii Inquisitorum, ibi. Pro tanto igitur, & *Seleucianos* condemnat Pontifex idem; pro quanto conveniunt cum *Almarico*. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto ignem inferni esse sub terra insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO XCVIII.

De voluntate, & intellectu damnatorum, in novem articulos divisa.

CONsequenter considerandum est de pertinentibus ad effectum, & intellectum damnatorum.

Circa quod quæruntur novem.

Primo. Utrum omnis damnatorum voluntas sit mala.
Secundo. Utrum aliquando pœniteant de malis, quæ fecerunt.
Tertio. Utrum magis vellent non esse, quam esse.
Quarto. Utrum vellent alios esse damnatos.
Quinto. Utrum impii habeant Deum odio.
Sexto. Utrum ipsi demereri possint.
Septimo. Utrum possint uti scientia hic acquisita.
Octavo. Utrum cogitent aliquando de Deo.
Nono. Utrum ipsi videant gloriam Beatorum.

ARTICULUS I. 430

Utrum omnis voluntas damnatorum sit mala.

S. Tho. 4. d. 50. qu. 2. a. 1. qu. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod non omnis voluntas damnatorum sit mala. Quia, ut dicit Dionys. 4. c. de div. Nom. (*par. 4. lect. 19.*) *Dæmones bonum, & optimum concupiscunt*, scilicet *esse, vivere, & intelligere*. Cum ergo damnati homi-

mines non sint pejoris conditionis, quam dæmones, videtur quod & ipsi bonam voluntatem habere possint.

2. Præterea. *Malum*, ut dicit Dionysius, (*ibid. lect.* 22.) *est omnino involuntarium*. Ergo si damnati aliquid volunt, illud volunt, inquantum est bonum, vel apparens bonum: Sed voluntas, quæ per se ordinatur ad bonum, est bona. Ergo damnati possunt habere voluntatem bonam.

3. Præterea. Aliqui erunt damnati, qui in hoc mundo existentes aliquos virtutum habitus secum detulerunt; utpote Gentiles, qui habuerunt virtutes politicas: Sed ex habitibus virtutum elicitur laudabilis voluntas. Ergo in aliquibus damnatis poterit esse laudabilis voluntas.

Sed Contra. Obstinata voluntas nunquam potest flecti nisi in malum: Sed damnati homines erunt obstinati, sicut & dæmones; Ergo voluntas eorum nunquam poterit esse bona.

Præterea. Sicut se habet voluntas damnatorum ad malum, ita voluntas beatorum ad bonum: Sed beati nunquam habent voluntatem malam. Ergo nec damnati aliquam habent voluntatem bonam.

Respondeo dicendum, quod in damnatis potest *duplex* voluntas considerari; scilicet voluntas *deliberativa*, & voluntas *naturalis*. *Naturalis* quidem non est eis ex seipsis, sed ex auctore naturæ, qui in natura hanc inclinationem posuit; quæ *naturalis voluntas* dicitur: *Unde cum natura in eis remaneat, secundum hoc bona poterit in eis esse voluntas naturalis*. Sed voluntas *deliberativa* est eis ex seipsis, secundum quod in potestate est eorum inclinari per affectum ad hoc, vel illud: *Et talis voluntas est in eis solum mala*: Et hoc ideo, quia sunt perfecte aversi a fine ultimo rectæ voluntatis: nec aliqua voluntas potest esse bona, nisi per ordinem ad finem prædictum. *Unde etiam etsi aliquod bonum velint, non tamen bene volunt illud, ut ex hoc voluntas eorum bona dici possit*.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Dionysii intelligitur de voluntate naturali, quæ est inclinatio naturæ in aliquod bonum: sed tamen ista naturalis inclinatio per eorum malitiam corrumpitur; inquantum hoc bonum, quod naturaliter desiderant, sub quibusdam malis circumstantiis appetunt.

Ad secundum dicendum, quod malum, inquantum est malum, non movet voluntatem, sed inquantum est æstimatum bonum: Sed hoc ex eorum malitia procedit, ut id, quod est malum, æstiment ut bonum. Et ideo voluntas eorum mala est.

Ad tertium dicendum, quod habitus virtutum politicarum non remanent in anima separata; eo quod virtutes illæ perficiunt solum in vita civili, quæ non erit post hanc vitam.

Si tamen remanerent, nunquam in actum exirent, quasi ligatæ ex obstinatione mentis.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem, tanquam in radice, interimas hæreses *Origenistarum* dicentium: Beatitudinem, & miseriam non fore perpetuam: & Beatitudinis, & miseriæ quædam e-runt alternationes: &, Beatæ animæ in corpora mortalia iterum sunt reversuræ, in quibus patientur, & hinc rursus ad beatitudinem evocabuntur, & Beatitudinis, & miseriæ fiet circulus quidam. Item dicentium: dæmones aliquando salvandos. Item *Libertinorum* dicentium quod Diabolo Dei misericordia presto erit. Per hoc enim, quod articulus præsens monstrat, voluntatem damnatorum semper esse malam: monstrat & radicaliter, miseriam ipsorum necessario fore sine fine perpetuam. Vide regulam juris *quintam, in ar.* 2. app. allegatam. *Secundo* habes: quomodo per rationem, tanquam in radice, ostendas, hos merito damnari a, &c. ut *q.* 16. *ar.* 3. *ap.* & *q.* 94. *ar.* 2. Item a, &c. ut 1. *par. q.* 64. *ar.* 2. & *q.* 62. *ar.* 8. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito esse dictum a Ps. 73. *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper*. Hæc ibi. Ubi ostendit manifeste, quod damnatorum voluntas est semper mala, utpote semper extensa in obstinatione superbiæ, & odii contra Deum. Et hæc est radix (ut tactum est) perpetuitatis in miseria illa pęnarum. Item a *Benedicto* 11. in Extrav. *Benedictus Deus*, & a Con. *Flor. sess. ult. in liter. sanct. union.* & a *Mat.* 25. & a regul. recitat. ab Aug. *l. de fid. ad Petr. c.* 28. & a quibuscumque affirmantibus una cum prædictis, quod supplicium damnatorum est perpetuum. Per hoc enim ostendunt, tanquam ab effectu ad causam, idest tanquam a pęna ad culpam procedentes, quod voluntas damnatorum semper est mala, quinimo & obstinata in malitia. Nam, Bernardo instruente, *audivimus super malam voluntatem, & non erit infernus*. Item a, &c. ut 1. *par. q.* 64. *ar.* 2. *appen. Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides: quomodo, &c.

AR-

ARTICULUS II. 431

Utrum damnati pœniteant de malo, quod fecerunt.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod damnati nunquam pœniteant de malis, quæ fecerunt. Quia dicit Bernard. in Cantica, (*hab. implic. l. 5. de Considerat. c. 12. & l. de grat. & lib. arb. c. 9. ad fi.*) quod *damnatus semper vult iniquitatem suam, quam fecit*. Ergo nunquam de peccato commisso pœnitent.

2. Præterea. Velle se non peccasse, est bona voluntas: Sed damnati nunquam habebunt bonam voluntatem. Ergo damnati nunquam volent se non peccasse: Et sic idem quod prius.

3. Præterea. Secundum Damascenum (*l. 2. orth. fid. c. 4. in fi.*) *hoc est hominibus mors, quod angelis casus*: Sed angeli voluntas post casum est invertibilis hoc modo, ut non possit recedere ab electione, qua prius peccavit. Ergo & damnati non possunt pœnitere de peccatis a se commissis.

4. Præterea. Major erit perversitas damnatorum in inferno, quam peccatorum in hoc mundo: Sed peccatores aliqui in hoc mundo non pœnitent de peccatis commissis, vel propter excæcationem mentis, sicut hæretici, vel propter obstinationem, sicut qui *lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*. ut dicitur Prov. 2. Ergo &c.

Sed Contra. Sap. 5. de damnatis dicitur: *Intra se pœnitentiam agentes*.

Præterea. Philos. 9. Ethic. (*c. 4. ad fi. to. 5.*) dicit, quod *pœnitudine replentur pravi. mox enim tristantur de hoc, in quo prius delectati sunt*. Ergo damnati, cum sint maxime pravi, magis pœnitent.

Respondeo dicendum, quod pœnitere de peccato contingit *dupliciter: Uno modo* per se: *alio modo* per accidens. *Per se* quidem de peccato pœnitet, qui peccatum, inquantum est peccatum, abominatur: *Per accidens* vero, qui illud odit ratione alicujus adjuncti, utpote pœnæ, vel alicujus hujusmodi. *Mali igitur non pœnitebunt, per se loquendo, de peccatis*: quia voluntas malitiæ peccati in eis remanet: *pœnitebunt autem per accidens*; inquantum affligentur de pœna, quam pro peccato sustinent.

Ad primum ergo dicendum, quod damnati iniquitatem volunt, sed pœnam refugiunt: & sic per accidens de iniquitate commissa pœnitent.

Ad secundum dicendum, quod velle se non peccasse propter turpitudinem iniquitatis est bona voluntas: Sed hoc non erit in damnatis.

Ad tertium dicendum, quod sine aliqua aversione voluntatis continget, quod damnati de peccatis pœniteant; quia non hoc refugient in peccatis, quod prius appetiverunt, sed aliquid aliud, scilicet pœnam.

Ad quartum dicendum, quod homines in hoc mundo, quantumcunque obstinati, per accidens de peccatis suis pœnitent, si pro eis puniantur: quia, ut dicit August. in lib. 83. QQ. (*q. 36. aliquant. a princ. tom. 4.*) *videmus etiam ferocissimas bestias dolore pœnarum a maximis voluptatibus abstinere.*

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem, tamquam in radice, interimas hæreticam blasphemiam *Novatiani* (Prat. *Cœlestiani*) plusquam infideliter dicentis: Deum esse crudelem. Quis enim articulum præsentem considerans talem blasphemiam concipiat? Et si hic videat, ipsum non esse crudelem contra damnatos sempiterno igne eos puniens: quomodo unquam erga alios crudelem esse posse æstimare valebit? Cum igitur articulus præsens ratione demonstrat, Deum non esse crudelem contra damnatos, simul utique demonstrat per hoc ipsum, absolute nulli esse crudelem. Ratio autem radicalis funditus destruens hæresim illam blasphemam est, quod damnati nunquam pœnitent de aliquo peccato suo, imo, quod semper peccant de novo, imo, quod in iis sunt semper obstinati, *art.* 1. Regula autem juris quinta, de regul. jur. in 6. inquit: *Peccati venia non datur, nisi correcto*. Hæc ibi. Deus itaque æstimari pro certo debet justus in hoc, quod damnatis nullo modo correctis in tempore aliquo veniam peccati nunquam condonat, consequenter nec pœnam pro peccato. Contra igitur dictamen omne rationis, quod prædicta regula juris exprimit, temere loquitur, quicumque ex hoc, quod damnatis supplicia Deus non aufert, ipsum crudelem esse blaspheme pronunciat. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, hanc merito damnari a Marc. 10. *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Hæc ibi. Ac si aperte dicat, adeo bonus est Deus, ut sit per essentiam, & non accidentaliter bonus, & ipsa essentia bonitatis in creaturis repertæ causa existens, 1. *par. quæst. 6.* per totum. Per hoc igitur monstrat Marcus, quod, sicut cali-

caliditas nihil potest frigiditatis habere commixtum, licet calidum possit ipsum frigus aliquo modo secum habere, ita bonitas divina nihil potest crudelitatis, vel alterius contrarii habere admixtum, licet bonum per participationem possit aliquod contrarium compati. Item a Psalm. 144. *Suavis Dominus universis*. Item a Psal. 91. *Rectus dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo*. Hæc ibi. Nota ly *universis*, & ly *non est iniquitas*, & ly *in eo*. Est enim etiam damnatis suavis, quantum est de se, nec ulla iniquitas, & per consequens nec crudelitas, nec aliud sinistrum est in eo, licet sit in iis, qui talem eum reputant. Pro cujus meliori captu vide *art*. 5. not. post ad *secundum*. Item a mille locis scripturarum apertissimis. Item a, &c. ut 1. *part. quæst. vigesima, art*. 1. & 2. & *quæst. vigesimaprima, articul*. 3. *append*. Item a, &c. ut ibidem *qu*. 37. *art*. 1. Vide *quæstio*. 99. *artic*. 1. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Sapient. 5. quod damnati pœnitent de malo, quod fecerunt, (licet sint obstinati in culpa) & sic. *Intra se pœnitentiam agentes, præ angustia spiritus gementes*. Hæc ibi. Item Apocal. 1. „ Ecce veniet cum nubibus, & videbit „ eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, & „ plangent se super eum omnes tribus terræ amen. „ Hæc ibi. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas & probes, & defendas. *Quinto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS III. 432

Utrum damnati recta, & deliberativa ratione vellent non esse.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod damnati recta ratione, & deliberativa non possint velle non esse. August. enim dicit in lib. 3. de lib. arb. (*c*. 7. *a princ. to*. 1.) „ Considera, quantum bo„ num est esse, quod & beati, & miseri volunt. ma„ jus enim est esse, & esse miserum, quam omnino „ non esse.„

2. Præterea. Augustinus sic ibidem arguit: (*c*. 8.) Prælectio supponit electionem; Sed non esse non est eligibile, cum non habeat apparentiam boni, cum nihil sit. Ergo non esse non potest esse magis appetibile damnatis, quam esse.

3. Præterea. Majus malum magis est fugiendum.

Sed non esse est maximum malum; cum tollat totaliter bonum, ita quod nihil relinquat. Ergo non esse est magis fugiendum, quam miserum esse: Et sic idem quod prius.

Sed Contra est, quod dicitur Apocal. 9. *In diebus illis desiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis.*

Præterea. Damnatorum miseria omnem hujus mundi miseriam excedit: Sed ad vitandum miseriam hujus mundi appetibile est aliquibus mori. unde dicitur Eccli. 41. „ O mors, quam bonum est judicium „ tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, „ defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & in„ credibili, qui perdit patientiam. „ Ergo multo fortius est damnatis appetibile non esse secundum rationem deliberativam.

Respondeo dicendum, quod non esse potest *dupliciter* considerari. *Uno modo* secundum se: *Et sic nullo modo est appetibile*; cum non habeat aliquam rationem boni, sed sit boni pura privatio. *Alio modo* potest considerari, inquantum est ablativum pœnalis vitæ, seu alicujus miseriæ: Et sic non esse accipit rationem boni. *carere* enim *malo est quoddam bonum*, ut dicit Philos. in 5. Ethicor. (*c.* 1. *ad fi. to.* 5.) *Et per hunc modum melius est damnatis non esse, quam miseros esse.* Unde Matth. 26. dicitur: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Et Hierem. 20. super illud, *Maledicta dies, in qua natus sum*, &c. dicit Gloss. Hieron. *Melius est non esse, quam male esse.* Et secundum hoc *damnati possunt præeligere non esse secundum deliberativam rationem.*

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum, quod non esse non est per se eligibile, sed per accidens, inquantum scil. est miseriæ terminativum. Quod enim dicitur, quod esse, & vivere ab omnibus appetitur naturaliter, non oportet hoc accipere quantum ad malam vitam, & corruptam, & eam quæ est in tristitiis, ut dicit Philos. in 9. Ethic. (*c.* 4. *a med. tom.* 5.) sed absolute.

Ad secundum dicendum, quod non esse non est eligibile per se, sed per accidens tantum, ut dictum est. (*in corp. & ad* 1.)

Ad tertium dicendum, quod licet non esse maxime sit malum, inquantum privat esse; est tamen valde bonum, inquantum privat miseriam, quæ est maximum malorum: Et sic non esse eligitur.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Apocal. 9. quod damnati ratione deliberativa volent non esse: & sic. *In diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam. Et desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* Hæc ibi. Ubi per replicationem ostenditur intensio desiderii, seu grandis magnitudo ejus. Quasi dixerit, quantumcumque poterunt, desiderabunt mortem. Item ab Oseæ 18. & Luc. 23. *Dicent montibus, operite nos, & collibus, cadite super nos.* Hæc ibi. Ubi, cum loquatur de aliquibus adhuc viatoribus præ nimietate angustiarum desperatis, monstrat a fortiori idem desiderium inesse damnatis. Nam damnatis nullus desperatior. Item a Psal. 139. *Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos, in miseriis non subsistent.* Hæc ibi. *Non subsistent,* scil. per patientiam. Voluit enim ostendere Psalmus, quod in miseriis damnati desperabunt similes illis, qui afflictiones habentes animo non subsistunt: & consequenter desperationem incurrunt. Constat autem, desperatos desiderare non esse, ut experientia quotidiana docet. Ergo a fortiori de damnatis affirmare hoc ibi Psalmus intendebat, Ecclesiastic. 9. *O mors, quam bonum est judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, & deficit ætate.* Hæc ibi. Ubi loquitur de homine multum undique angustiato, & quasi præ desperatione mortem desiderante. Quæ & applica a fortiori, damnatis, ut fit *in secundo argument. sed contr.* Item a quibuscumque sacris literis, Conciliis, vel summis Pontificibus, qui desperationem damnatis inesse docent. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica hæc doctrina, &c.

ARTICULUS IV. 433

Utrum damnati in Inferno vellent alios esse damnatos, qui non sunt damnati.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod damnati in Inferno non vellent alios esse damnatos, qui non sunt damnati. Quia Lucæ 16. dicitur de divite, quod orabat pro fratribus suis, ne venirent *in locum tormentorum*. Ergo eadem ratione damnati alii non vellent ad minus carnales suos amicos in inferno damnari.

2. Præterea. Affectiones inordinatæ a damnatis non auferuntur: Sed aliqui damnati inordinate aliquos non damnatos dilexerunt. Ergo non vellent eorum malum; quod est esse damnatos.

3. Præterea. Damnati non desiderant augmentum suæ pœnę: Sed si plures damnarentur, major esset eorum pœna; sicut etiam multiplicatio beatorum amplificat eorum gaudium. Ergo damnati nollent salvatos damnari.

Sed Contra est, quod Esa. 14. super illud, *Surrexerunt de soliis*, dicit Glos. (*ordin. Hieron.*) *Solatium est malorum multos socios habere pœnarum*.

Præterea. In damnatis maxime regnat invidia. Ergo dolent de felicitate beatorum, & eorum damnationem appetunt.

Respondeo dicendum, quod, sicut in beatis in pa„ tria erit perfectissima charitas; ita in damnatis „ erit perfectissimum odium. Unde sicut Sancti gau„ debunt de omnibus bonis; ita & impii de omni„ bus bonis dolebunt. „ unde & felicitas Sanctorum ab eis considerata maxime eos affligit. Unde dicitur Isa. 26. „ Videant, & confundantur zelantes „ populi; & ignis hostes tuos devoret. *Unde* vellent „ omnes bonos esse damnatos. „

Ad primum ergo dicendum, quod tanta erit invidia in damnatis, quod etiam propinquorum gloriæ invidebunt, cum ipsi sint in summa miseria; cum etiam in hac vita hoc accidat, crescente invidia: Sed tamen minus invidebunt propinquis, quam aliis: & major esset eorum pœna, si omnes propinqui damnarentur, & alii salvarentur, quam si aliqui de suis propinquis salvarentur. Et exinde fuit, quod dives petiit fratres suos a damnatione eripi. Sciebat enim, quod aliqui eriperentur. maluisset tamen fratres suos cum omnibus aliis damnari.

Ad

Ad secundum dicendum, quod dilectio quæ non fundatur super honestum, facile rescinditur, & præcipue in malis hominibus, ut Philosophus dicit in 9. Ethic. (*cap. 4. a med. to. 5.*) Unde damnati non servabunt amicitiam ad eos, quos inordinate dilexerunt: Sed in hoc voluntas eorum remanebit perversa, quod causam inordinatæ dilectionis adhuc diligent.

Ad tertium dicendum, quod quamvis ex damnatorum multitudine pœna singulorum augeatur; tamen tantum superexcrescent odium, & invidia, quod magis exigent torqueri magis cum multis, quam minus soli.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, recte insinuatum ab Ezechiel. 32. quod damnati vellent, alios esse damnatos. & sic. *Cum armis suis ad infernum descendunt*. Hæc ibi. Ubi per arma intelligitur perfecta invidia eorum, & loquitur de impiis, & incircumcisis, qui damnantur, ut patet in contextu. Per hoc ergo, quod invidiam maximam ponit Propheta remanere in damnatis, & ad invidiam pertinet non solum dolere de bono alterius, sed etiam velle omnes pati, quod ipse invidus patitur: per hoc, inquam, connotat intentum prædictum. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS V. 434

Utrum damnati odio habeant Deum.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod damnati non habeant Deum odio. Quia, ut dicit, Dionysius 4. c. de divinis nomin. (*par. 1. lect. 5.*) *omnibus diligibile est pulchrum, & bonum, quod est omnis boni, & pulchritudinis causa*: Hoc autem est Deus. Ergo Deus a nullo odio haberi potest.

2. Præterea. Nullus potest ipsam bonitatem odio habere, sicut nec ipsam malitiam velle: *malum enim est omnino involuntarium*, ut Dionys. dicit 4. de div. nom. (*par. 4. lect. 22.*) Deus autem est bonitas ipsa. Ergo nullus ipsum odio potest habere.

Sed

Sed Contra est, quod dicitur in Psal. 73. *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.*

Respondeo dicendum, quod affectus movetur ex bono, vel malo apprehenso. Deus autem apprehenditur *dupliciter*; scil. *in se*, sicut a Beatis, qui eum per essentiam vident: & *per effectus*, sicut a nobis, & damnatis. Ipse igitur in seipso, cum sit per essentiam bonitas, non potest alicui voluntati displicere. Unde quicunque eum per essentiam videt, eum odio habere non potest. Sed effectuum ejus aliqui sunt voluntati repugnantes, inquantum contrariantur alicui. „ Et secundum hoc aliquis non in seipso, sed „ ratione effectuum Deum odio habere potest. Da„ mnati ergo Deum percipientes in effectu justitiæ, „ qui est pœna, eum odio habent, sicut & pœnas „ quas sustinent. „

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Dionysii est intelligendum de appetitu naturali, qui tamen in damnatis pervertitur per id quod additur ex deliberata voluntate, ut dictum est. (*art.* 1. *hu. q.*)

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procederet, si damnati Deum in seipso conspicerent, inquantum est per essentiam bonus.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab Apoc. 16. quod damnati odio habent Deum: & sic: *æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas.* Hæc ibi. Ubi de damnatis hæc, a fortiori saltem, intelliguntur, quamvis ad literam de quibusdam etiam viatoribus scelestissimis exponi possint, ubi & ostenditur, illos odire Deum, quem blasphemant in effectu pœnarum, & plagarum, quas sustinent. Item a Psal. 23. *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Hæc ibi. Unde & intelige conclusionem *secundam* melius, sc. quod non verificatur pro tempore tantum, sed pro semper, & non pro eodem gradu odii semper, sed pro augmento in majus. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS VI.

Utrum damnati demereantur.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod damnati demereantur. Damnati enim habent voluntatem malam, ut dicitur in littera: (4. *dist. ult.*) Sed per malam voluntatem, quam hic habuerunt, demeruerunt. Ergo si ibi non demereantur, ex sua damnatione commodum reportant.

2. Præterea. Damnati sunt ejusdem conditionis cum dæmonibus: Sed dæmones demerentur post suum casum; unde serpenti, qui hominem ad peccandum induxit, est a Deo pœna inflicta, ut dicitur Genes. 3. Ergo & damnati demerentur.

3. Præterea. Actus inordinatus ex libertate arbitrii procedens non excusatur, quin sit demeritorius, etiamsi aliqua necessitas adsit, cujus aliquis sit sibi causa. *ebrius* enim *meretur duplicem mulctationem*, si ex ebrietate aliquod aliud peccatum committat, ut dicitur in 3. Eth. (*ca.* 5 *ante med. to.* 5.) Sed ipsi damnati fuerunt sibi causa propriæ obstinationis, per quam necessitatem quandam patiuntur peccandi. Ergo cum eorum actus inordinatus ex libero arbitrio procedat, non excusantur a demerito.

Sed Contra. Pœna contra culpam dividitur: Sed perversa voluntas in damnatis ex obstinatione procedit, quæ est eorum pœna. Ergo perversa voluntas in damnatis non est culpa, per quam demereantur.

Præterea. Post ultimum terminum non relinquitur aliquis motus, sive profectus in bonum, vel in malum: Sed damnati maxime post diem judicii ad ultimum terminum suæ damnationis pervenient: quia *tunc finem habebunt duæ civitates*, ut Augustinus dicit. (*in Enchir. c.* 111. *tom.* 3.) Ergo damnati post diem judicii perversa voluntate non demerebuntur; quia sic cresceret eorum damnatio.

Respondeo dicendum, quod de damnatis ante diem judicii, & post distinguendum est. „ Omnes enim „ communiter confitentur, quod post diem judicii „ non erit aliquod meritum, vel demeritum. „ Et hoc ideo est, quia meritum, vel demeritum ordinatur ad aliquod bonum, vel malum ulterius consequendum. Post diem autem judicii erit ultima consummatio bonorum, & malorum; ita quod nihil erit ulterius addendum de bono, vel de malo. „ Unde & bona voluntas in beatis non erit meritum, „ sed præmium; & mala voluntas non erit in da-

„ mnatis demeritum, sed pœna tantum. „ Operationes enim virtutum sunt præcipue in felicitate; & earum contrariæ sunt præcipue in miseria, ut dicitur in 1. Ethic. (*c.* 9. & 10. *to.* 5.)

Sed ante diem judicii quidam dicunt, & beatos mereri, & damnatos demereri. Sed hoc non potest esse respectu præmii essentialis, vel pœnæ principalis; cum quantum ad hoc utrique ad terminum pervenerint: Potest tamen hoc esse respectu præmii accidentalis, vel pœnæ secundariæ; quæ possunt augeri usque ad diem judicii: Et hoc præcipue in dæmonibus, vel angelis bonis; quorum officio aliqui trahuntur ad salutem, ex quo beatorum Angelorum gaudium crescit; vel ad damnationem, ex quo crescit pœna dæmonum.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc est summum incommodum ad summum malorum pervenisse: ex quo contingit in damnatis, quod demereri non possunt. unde patet, quod ex peccato commodum non reportant.

Ad secundum dicendum, quod ad damnatorum hominum officium non pertinet ad damnationem alios pertrahere, sicut pertinet ad officium dæmonum; ratione cujus demerentur, quantum ad secundariam pœnam.

Ad tertium dicendum, quod propter hoc non excusantur a demerito, quia necessitatem habeant peccandi, sed quia ad summum malorum pervenerunt.

Tamen necessitas peccandi, cujus causa sumus, excusat a culpa, inquantum est necessitas quædam: quia omne peccatum oportet esse voluntarium. Sed quod non excuset, hoc est inquantum a voluntate præcedente processit: Et sic totum demeritum sequentis culpæ videtur ad primam culpam pertinere.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a scripturis, & quod damnati demerentur, & amplius demereri non possunt. *Primum* horum insinuatur Genes. 3. „ Serpens „ decepit me, & comedi, & ait Dominus ad serpen- „ tem, Quia fecisti hoc, maledictus eris, *&c.* su- „ per pectus tuum gradieris, & terram comedes, „ &c. Hæc ibi. Ubi a simili ostendit, quod damnati omnes in tali casu (ut supra not. post ad *secundum*, demereri possunt. *Secundum* autem insinuatur Joann. 16. *Princeps hujus mundi jam judicatus est*. Hæc ibi. Ubi ostendit a simili, quod fixum est judicium

pœnarum damnatorum omnium, & consequenter, quod majorem pœnam per demeritum suum non possunt mereri. Huic concordat jamdudum August. dicendo (ut in argument. secundo sed contr.) *tunc finem habebunt duæ civitates*, videlicet cœlestis Hierusalem, & infernæ Babylonis. Ex his ergo scripturis ostenduntur, etiam similia de beatis: in eorum tamen genere. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto utrumque eorum, quæ diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS VII. 436

Utrum damnati possint uti notitia, quam in hoc mundo habuerunt.

S. Tho. 4. d. 50. q. 2. q. 1. & seq.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod damnati non possint uti notitia, quam in hoc mundo habuerunt. In consideratione enim scientiæ est maxima delectatio: Sed in eis delectatio aliqua non est ponenda. Ergo non possunt uti scientia prius habita secundum aliquam considerationem.

2. Præterea. Damnati sunt in majoribus pœnis, quam sint aliquæ pœnę hujus mundi: Sed in hoc mundo, dum aliquis est in maximis tormentis constitutus, non potest considerare aliquas intelligibiles conclusiones, abstractus a pœnis quas patitur. Ergo multo minus in inferno.

3. Præterea. Damnati sunt subjecti tempori: Sed *longitudo temporis est causa oblivionis*, ut dicitur 4. Physic. (*tex.* 128. *to.* 2.) Ergo damnati obliviscentur eorum quæ hic sciverunt.

Sed Contra est, quod Lucæ 16. dicitur diviti damnato: *Recordare, quia recepisti bona* &c. Ergo considerabunt ea quæ hic sciverunt.

Præterea. Species intelligibiles in anima separata remanent in eis, ut supra dictum est. (*q.* 70. *a.* 2. *ad* 3. & 1. *p. q.* 89. *a.* 5. & 6.) Si ergo eis uti non possent, frustra remanerent in eis.

Respondeo dicendum, „ quod sicut propter perfectam Sanctorum beatitudinem nihil erit in eis, quod „ non sit gaudii materia; ita nihil erit in damnatis, quod non sit eis materia, & causa tristitiæ, „ nec aliquid quod ad tristitiam possit pertinere, „ deerit, ut sit eorum miseria consummata. „ Con-

ſideratio autem aliquorum notorum quantum ad aliquid inducit gaudium, *vel* ex parte cognoſcibilium, inquantum diliguntur, *vel* ex parte ipſius cognitionis, inquantum eſt conveniens, & perfecta: Poteſt etiam triſtitiæ eſſe ratio, *&* ex parte cognoſcibilium, quæ nata ſunt contriſtare, *&* ex parte ipſius cognitionis, prout ejus imperfectio conſideratur; utpote cum aliquis conſiderat ſe deficere in cognitione alicujus rei, cujus perfectam cognitionem appeteret. „ Sic ergo in damnatis erit actualis conſideratio eo„ rum quæ prius ſciverunt, ut materia triſtitiæ, non „ autem ut delectationis cauſa. „ Conſiderabunt enim & mala quæ geſſerunt, ex quibus damnati ſunt, & bona delectabilia quæ amiſerunt, & ex utroque torquebuntur: „ Similiter etiam torquebuntur de hoc „ quod conſiderabunt, notitiam, quam de rebus ſpe„ culabilibus habuerunt, imperfectam eſſe, & ſe a„ miſiſſe ſummam ejus perfectionem, quam poterant „ adipiſci. „

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis conſideratio ſcientiæ ſit per ſe delectabilis; tamen ex aliquo accidente poteſt eſſe triſtitiæ cauſa, ut ex dictis patet. (*in corp. a.*) Et ſic erit in damnatis.

Ad ſecundum dicendum, quod in hoc mundo anima conjungitur corruptibili corpori: unde per hoc quod corpus affligitur, conſideratio animæ impeditur: Sed in futuro anima non ita trahetur a corpore; ſed quantumcumque corpus affligetur, tamen anima ſemper conſiderabit luculentiſſime illa, quæ ei poterunt eſſe cauſa mœroris.

Ad tertium dicendum, quod tempus eſt cauſa oblivionis per accidens, inquantum motus, cujus eſt menſura, eſt cauſa tranſmutationis. Sed poſt diem judicii non erit motus cœli; Unde nec oblivio eſſe poterit ex quantacunque diuturnitate: Sed & ante diem judicii anima ſeparata non mutatur a ſua diſpoſitione per motum cœli.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte inſinuatum a Luc. 16. quod damnati poſſunt uti notitia, quam habuerunt in hoc mundo: & ſic. *Recordare, fili, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala.* Nunc autem tu cruciaris. Hæc ibi. Ubi oſtenditur: & quod conſiderant mala, ex quibus damnati ſunt, & bona delectabilia, quæ amiſerunt, ut dicebatur in corp. circa *ſecundam* concluſionem. Nam per ly *recepiſti bona*

bona monstratur *secundum* prædictorum, & per ly *in vita tua*, monstratur *primum*. Quia enim ad vitam suam voluptuosam, & contra Lazarum avaram, usus fuerat talibus bonis temporalibus, ideo ex hoc damnatus erat, propter quod sequitur ly *tu cruciaris*. Et hanc reflexionem, quod scilicet propter abusum bonorum receptorum in vita sua, damnati sint, ipsi cognoscunt. Item a Sap. 5. *Erravimus a via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis*. Hæc ibi. Ubi damnati, de quibus ad literam sermo fit in contextu, declarant, se cogitare de his, quæ in mundo hoc sibi acciderunt. Et, licet ex superbia, quæ semper ascendit in eis contra Deum, adscribant suos errores lumini, & Soli, dicendo ly *justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis*: tamen impudentissime mentiuntur, cum scriptum sit Jo. 1. *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*, & ipsimet tanquam a veritate manifesta coacti post multa confitentur dicentes; *In malignitate nostra consumpti sumus*. Recordantes namque plurimorum, quæ hic viventes gesserunt, sic lamentando mox ibi subinferunt: „ Lassati sumus in „ via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus „ vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus. „ Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum ja„ ctantia quid contulit nobis? Transierunt omnia „ illa tanquam umbra, & tanquam nuncius præcur„ rens, & tanquam navis, quæ pertransit fluctuan„ tem aquam · cujus, cum præterierit, non est ve„ stigium invenire: aut avis, quæ transvolat in ae„ re, cujus nullum invenitur argumentum itineris „ illius, sed tantum sonitus alarum verberans levem „ ventum, & scindens per vim itineris aerem, com„ motis alis transvolavit, & post hoc nullum signum „ invenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emis„ sa in locum destinatum, divisus aer continuo in „ se reclusus est, ut ignoretur transitus illius. Sic „ & nos nati continuo desivimus esse, & virtutis „ quidem nullum signum valuimus ostendere: in „ malignitate autem nostra consumpti sumus. Ta„ lia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt. „ Hæc ibi. Ecce, quod in inferno damnati habent notitiam etiam singillatim iniquitatum in mundo factarum, vanitatis mundi, & illorum quinque exemplorum ipsam vanitatem repræsentantium. *Secundo* habes quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS VIII. 437

Utrum damnati aliquando cogitabunt de Deo.

AD Octavum sic proceditur. Videtur, quod aliquando damnati cogitabunt de Deo. Quia non potest haberi odio actu nisi id de quo cogitatur: Sed damnati Deum odio habebunt, ut in litera dicitur. (4. *dist. ult.*) Ergo de Deo aliquando cogitabunt.

2. Præterea. Damnati habebunt remorsum conscientiæ. Sed conscientia patitur remorsum de actis contra Deum. Ergo de Deo aliquando cogitabunt.

Sed Contra. Perfectissima hominis cogitatio est, quæ est de Deo: Sed damnati erunt in statu imperfectissimo. Ergo de Deo non cogitabunt.

Respondeo dicendum, quod Deus potest considerari *dupliciter*. *Uno modo* secundum se, & secundum id quod est ei proprium, sc. esse totius bonitatis principium: Et sic nullo modo cogitari potest sine delectatione: *Unde sic nullo modo a damnatis cogitabitur*. *Alio modo* secundum aliquid, quod est ei quasi accidentale in effectibus ejus; utpote punire, vel aliquid hujusmodi: Et secundum hoc consideratio de Deo potest tristitiam inducere: *Et hoc modo damnati de Deo cogitabunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod damnati non habent Deum odio, nisi ratione punitionis, & prohibitionis ejus, quod malæ eorum voluntati consonat. unde non considerabunt eum, nisi ut punitorem, & prohibitorem.

Et per hoc patet solutio ad Secundum: Quia conscientia non remordet de peccato, nisi inquantum est divino præcepto contrarium.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a, &c. ut *art.* 5. *ap.* quod damnati aliquando cogitant de Deo. Non enim odio possunt habere Deum, nisi cogitarent de illo, ut patet. Unde & illæ, & quæcumque auctoritates, testantur, damnatos odio habere Deum; eædem per hoc ostendunt intentum præsens. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto damnatos cogitare quandoque de Deo insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo

modo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS IX. 438

Utrum damnati gloriam beatorum videant.

AD Nonum sic proceditur. Videtur, quod damnati gloriam beatorum non videant. Magis enim distat ab eis gloria beatorum, quam ea quæ in hoc mundo aguntur: Sed ipsi non vident, quæ circa nos aguntur. unde Greg. 12. Moral. (*c.* 14. *a. princ.*) super illud Job 14. ,, Sive fuerint nobiles filii ejus ,, *&c. dicit* : Sicut hi qui adhuc vivunt, mortuo- ,, rum animæ quo loco habeantur, ignorant; ita ,, mortui, qui corporaliter vixerunt, vita in car- ,, ne positorum qualiter circa eos disponatur, igno- ,, rant. ,, Ergo multo minus possunt videre gloriam beatorum.

2. Præterea. Illud quod conceditur Sanctis in hac vita pro magno munere, nunquam concedetur damnatis: Sed Paulo pro magno munere est concessum videre vitam illam, qua Sancti æternaliter cum Deo vivunt, ut dicitur 2. Cor. 12. in Glos. Ergo damnati Sanctorum gloriam non videbunt.

Sed Contra est, quod dicitur Luc. 16. quod dives in tormentis positus vidit Abraham, & Lazarum in sinu ejus.

Respondeo dicendum, ,, quod damnati ante diem ,, judicii videbunt beatos in gloria; non hoc modo, ,, quod gloriam eorum, qualis sit, cognoscant; sed ,, solum cognoscent eos esse in gloria quadam inæ- ,, stimabili; ,, & ex hoc turbabuntur, tum propter invidiam dolentes de felicitate eorum, tum propter hoc quod ipsi talem gloriam amiserunt. Unde dicitur Sap. 5. de impiis: *Videntes turbabuntur timore horribili*. Sed *post diem judicii omnino beatorum visione privabuntur*: Nec tamen ex hoc eorum pœna minuetur, sed augebitur; quia memoriam habebunt gloriæ beatorum, quam in judicio viderunt, vel ante judicium; & hoc erit eis in tormentum: Sed ulterius affligentur in hoc, quod videbunt se indignos reputari etiam videre gloriam, quam Sancti merentur habere.

Ad primum ergo dicendum, quod ea, quæ in hac vita aguntur, non ita affligerent damnatos in inferno, si viderentur, sicut Sanctorum gloria inspecta. Unde non ita ostenduntur damnatis ea quæ hic aguntur, sicut Sanctorum gloria. Quamvis etiam eo-

rum,

rum, quæ hic aguntur, ostendantur eis ea, ex quibus tristitiam habere possunt.

Ad secundum dicendum, quod Paulus inspexit vitam illam, in qua Sancti cum Deo vivunt, eam experiendo, & in futurum perfectius sperando: quod non est de damnatis. Et ideo non est simile.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum a Luc. 16. quod damnati gloriam beatorum vident: & sic. *Dives sepultus est in inferno: elevans autem oculos vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu ejus*. Hæc ibi. Nota ly *a longe*. Per hoc enim declaratur sub aliis verbis id, quod dixit conclusio 1. per ly *non hoc modo, quod gloriam eorum, qualis sit, cognoscant*. Vide ibi not. immediate sequentem. Nota ly *in sinu Abrahæ Lazarum*, quod est videre beatum in gloria nunc post passionem Christi, ut declaratur *quæst*. 9. *art*. 4. Item ab Isaia 46. *Videant, & confundantur zelantes populi, invidia pleni*. Hæc ibi. Idest populi, quales sunt damnati. Per ly *videant, & confundantur*, denotatur multiplex tormentum ex visione illa ab eis reportatum. Loquitur enim formaliter Isaias eo modo, quo & solent scripturæ. Ut sub exemplo dicatur. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Marci 16. idest, ex eo, quod crediderit, & baptizatus fuerit, stando formaliter in hoc, nisi aliud addendo, puta quod non conformaverit mores credulitati, & votis in baptismo factis, merebitur salvari, & salvabitur. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

QUÆSTIO XCIX.

De misericordia, & justitia Dei respectu damnatorum, in quinque articulos divisa.

DEinde considerandum est de justitia, & misericordia Dei respectu damnatorum.

Circa quod quæruntur quinque.

Primo. Utrum ex divina justitia inferatur peccatoribus pœna æterna.
Secundo. Utrum per divinam misericordiam omnis pœna tam hominum, quam dæmonum terminetur.
Tertio. Utrum saltem pœna hominum termine-tur.
Quarto. Utrum saltem pœna Christianorum.
Quinto. Utrum illorum qui opera misericordiæ fecerunt.

ARTICULUS I. 439

Utrum ex divina justitia inferatur pœna æterna peccatoribus.

S. Tho. 4. *d.* 46. *q.* 1. *a.* 3.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod ex divina justitia non inferatur peccatoribus pœna æterna. Pœna enim non debet excedere culpam: Deut. 25. *Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus*: Sed culpa est temporalis. Ergo pœna non debet esse æterna.

2. Præterea. Duorum peccatorum mortalium unum est altero majus. Ergo unum debet majori quam alterum pœna puniri: Sed nulla pœna est major, quam æterna; cum sit infinita. Ergo non cuilibet peccato mortali debetur pœna æterna: & si uni non debetur, nulli debetur; cum eorum distantia non sit infinita.

3. Præterea. A justo judice non infertur pœna, nisi ad correctionem: unde 2. Ethic. (*c.* 3. *a princ. to.* 5.) dicitur, quod *pœnæ sunt quædam medicinæ*: Sed quod impii in æternum puniantur, hoc non est ad correctionem eorum, nec aliquorum aliorum; cum tunc non sint aliqui futuri, qui per hoc corrigi possint.

sint. Ergo secundum divinam justitiam non infertur pro peccatis æterna pœna.

4. Præterea. Omne quod non est per se volitum, nullus vult, nisi propter aliquam utilitatem: Sed pœnæ a Deo non sunt per se volitæ: non enim delectatur in pœnis. Cum ergo nulla utilitas accidere possit ex perpetuatione pœnæ, videtur quod talem pœnam pro peccato inferre non debeat.

5. Præterea. Nihil quod est per accidens, est perpetuum, ut dicitur in 1. de Cœlo, & mundo: (*tex.* 15. *&* *l.* 2. *tex.* 18. *to.* 2.) Sed pœna est eorum quæ sunt per accidens; cum sit contra naturam. Ergo non potest esse perpetua.

6. Præterea. Justitia Dei hoc requirere videtur, ut peccatores ad nihilum redigantur. quia propter ingratitudinem meretur quis beneficia amittere: Inter cætera autem Dei beneficia est ipsum esse. Unde videtur justum, ut peccator, qui ingratus Deo existit, ipsum esse amittat: Sed si peccatores in nihilum redigantur, eorum pœna non potest esse perpetua. Ergo non videtur esse consonum divinæ justitiæ, ut peccatores perpetuo puniantur.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 25. *Ibunt hi*, *scilicet peccatores*, *in supplicium æternum*.

Præterea. Sicut se habet præmium ad meritum, ita pœna ad culpam: Sed secundum divinam justitiam merito temporali debetur præmium æternum: Joan. 6. *Omnis qui videt Filium*, *&* *credit in eum*, *habet vitam æternam*. Ergo & culpæ temporali secundum divinam justitiam debetur pœna æterna.

Præterea. Secundum Philosophum in 5. Ethic. (*c.* 5. *to.* 5.) pœna taxatur secundum dignitatem ejus, in quem peccatur: unde majori pœna punitur, qui percutit alapa Principem, quam alium quemcunque: Sed quicunque peccat mortaliter, peccat contra Deum, cujus præcepta transgreditur, & cujus honorem alii impartitur, dum in alio finem constituit: Majestas autem Dei est infinita. Ergo quicunque peccat mortaliter, dignus est infinita pœna: Et ita videtur, quod juste pro peccato mortali quis perpetuo puniatur.

Respondeo dicendum, quod cum pœna *duplicem* habeat quantitatem, sc. *secundum* intensionem acerbitatis, & *secundum* durationem temporis, *quantitas pœnæ respondet quantitati culpæ secundum intensionem acerbitatis*; ut secundum quod gravius quis peccavit, secundum hoc gravior pœna ei infligatur. Unde Apoc. 18. *Quantum se glorificavit*, *&* *in deliciis fuit*, *tantum date ei tormentum*, *&* *luctum*.

Non

Non autem *respondet duratio pœnę durationi culpæ*, ut dicit August. 21. de Civ. Dei (*c.* 11. *to.* 5.) Non enim adulterium, quod in momento temporis perpetratur, momentanea pœna punitur, etiam secundum leges humanas. *Sed duratio pœnæ respicit dispositionem peccantis*. Quandoque enim ille qui peccat in aliqua civitate, ex ipso peccato efficitur dignus ut totaliter a Civium consortio repellatur, vel per exilium perpetuum, vel etiam per mortem: Quandoque vero non redditur dignus ut totaliter a societate civium excludatur: Et ideo ut possit esse conveniens membrum Civitatis, pęna ei prolongatur, vel breviatur, secundum quod expedit ejus curationi, ut in Civitate convenienter, & pacifice vivere possit. Et ita etiam secundum divinam justitiam aliquis ex peccato redditur dignus penitus a Civitatis Dei consortio separari; quod fit per omne peccatum, quo contra charitatem peccat, quæ est vinculum Civitatem prædictam uniens. *Et ideo pro peccato mortali, quod est contrarium charitati, aliquis in æternum a societate Sanctorum exclusus æternæ pœnæ addicitur:* Quia, ut Aug. dicit in lib. prædicto, (*ibid. a med.*) *quod est de Civitate ista mortali, homines supplicio primæ mortis, hoc est de civitate illa immortali, homines supplicio secundæ mortis auferre*. Quod autem pœna, quam Civitas mundana infligit, perpetua non reputetur, hoc est per accidens, vel inquantum perpetuo homo non manet, vel inquantum etiam ipsa Civitas deficit. Unde si homo in perpetuum viveret, pœna exilii, vel servitutis, quæ per legem humanam infertur, in eo perpetuo maneret. Qui vero hoc modo peccant, ut tamen inde non reddantur digni totaliter separari a sanctæ Civitatis consortio, sicut peccantes venialiter, tanto eorum pœna erit brevior, vel diuturnior, quanto magis, vel minus purgabiles erunt, secundum quod eis peccata vel plus, vel minus inhæserunt: quod in pœnis hujus mundi, & purgatorii secundum divinam justitiam servatur. Inveniuntur etiam & *aliæ* rationes a Sanctis assignatæ, quare juste pro peccato temporali aliqui pœna perpetua puniantur. *Una* est, quia peccaverunt contra bonum æternum, dum contempserunt æternam vitam. Et hoc est etiam quod August. in prædicto lib. (*c.* 12. *a princ.*) dicit: *Factus est malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum*. *Alia* ratio est, quia homo in suo æterno peccavit. Unde Gregor. dicit in 4. Dialog. (*c.* 44. *ante med.*) *Ad magnam justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant sup-*

supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Et si objiciatur, quod quidam peccantes mortaliter proponunt vitam suam in melius commutare, & ita secundum hoc non essent digni æterno supplicio, ut videtur: Dicendum est secundum quosdam, quod Greg. loquitur de voluntate, quæ manifestatur per opus. Qui enim in peccatum mortale labitur propria voluntate, se ponit in statu, a quo erui non potest, nisi divinitus adjutus. Unde ex hoc ipso quod vult peccare, consequenter vult in peccato manere perpetuo. Homo enim est *spiritus vadens*, scil. in peccatum, *& non rediens* per seipsum: Psal. 77. Sicut si aliquis se in foveam projiceret, unde exire non posset nisi adjutus, posset dici quod in æternum ibi manere voluerit, quantumcumque aliud cogitaret. Vel potest dici, & melius, quod ex hoc ipso quod mortaliter peccat, finem suum in creatura constituit: Et quia ad finem vitæ tota vita ordinatur, ideo ex hoc ipso totam vitam suam ordinat ad illud peccatum; & vellet perpetuo in peccato manere, si hoc sibi esset impune. Et hoc est quod Gregorius in 34. libro Moralium (*c. 16. cir. med.*) super illud Job 41. „ Æstimabit abyssum quasi senescentem, *dicit*: Iniqui ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. voluissent quippe sine fine vivere, ut sine fine potuissent in suis iniquitatibus permanere. nam magis appetunt peccare, quam vivere. „ Potest & *alia* ratio assignari, quare pœna culpæ mortalis sit æterna; quia per eam contra Deum, qui est infinitus, peccatur. Unde cum non possit esse infinita pœna per intensionem, quia creatura non est capax alicujus qualitatis infinitæ, requiritur quod sit saltem duratione infinita. Est etiam *quarta* ratio ad hoc idem, quia culpa manet in æternum, cum culpa non possit remitti sine gratia, quam homo non potest post mortem acquirere; nec debet pœna cessare, quandiu culpa manet.

Ad primum ergo dicendum, quod pena non debet æquari culpæ secundum quantitatem durationis, ut videtur etiam per leges humanas accidere.

Vel dicendum, sicut Gregor. solvit, (*l. 4. Dialog. c. 44. ante med.*) quod quamvis culpa sit actu temporalis, voluntate tamen est æterna.

Ad secundum dicendum, quod quantitati peccati respondet quantitas penæ secundum intensionem. Et ideo peccatorum mortalium inæqualium erunt penæ inæquales intensione, æquales autem duratione.

Ad tertium dicendum, quod penæ quæ infligun-

tur

tur his, qui civitatis societate non penitus ejiciuntur, sunt ad correctionem eorum ordinatæ: Sed illæ pęnæ, per quas aliqui totaliter a civitatis societate exterminantur, non sunt ad correctionem eorum. Possunt tamen esse ad correctionem, & tranquillitatem aliorum, qui in civitate remanent. Et ita damnatio æterna impiorum est ad correctionem eorum, qui nunc sunt in Ecclesia. Non enim pęnæ sunt ad correctionem solum quando infliguntur, sed etiam quando determinantur.

Ad quartum dicendum, quod impiorum pęnæ in perpetuum duraturæ non erunt omnino inutiles. Sunt enim utiles ad *duo*. *Primo* ad hoc quod in eis divina justitia conservetur, quæ est Deo accepta propter seipsam. Unde Greg. 4. Dialog. (*c.* 44. *cir. med.*) *Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur; quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur*. *Secundo* ad hoc sunt utiles, ut de his electi gaudeant; dum in his Dei justitiam contemplantur, & dum se evasisse eas cognoscunt. Unde Psal. 57. *Lætabitur justus, cum viderit vindictam* &c. Et Esaiæ 66. *Erunt*, sc. *impii, usque ad satietatem visionis*, scil. *Sanctis*, ut Glossa (*interl. & ord.*) dicit. Et hoc est quod Gregorius dicit 4. Dialog. (*loc. cit.*) „ Iniqui omnes æterno „ supplicio deputati sua quidem iniquitate puniun„ tur, & tamen ad aliquid ardebunt, sc. ut justi o„ mnes & in Deo videant gaudia quæ perceperunt, „ & in illis perspiciant supplicia quæ evaserunt; qua„ tenus tanto magis in æternum divinæ gratiæ de„ bitores se esse cognoscant, quanto in æternum „ mala puniri conspiciunt, quæ ejus adjutorio vi„ cerunt.

Ad quintum dicendum, quod quamvis pęna per accidens respondeat animæ; attamen per se respondet animæ culpa infectæ: Et quia culpa in perpetuum in ea manebit, ideo & pęna perpetua erit.

Ad sextum dicendum, quod pęna respondet culpæ (proprie loquendo) secundum inordinationem quæ invenitur in ipsa, & non secundum dignitatem ejus, in quem peccatur; quia sic cuilibet peccato responderet pęna infinita intensione. Quamvis ergo ex hoc quod aliquis peccat contra Deum, qui est auctor essendi, mereatur ipsum esse amittere: considerata tamen ipsius actus inordinatione, non debetur ei amissio esse; quia esse præsupponitur ad meritum, & demeritum: nec per inordinationem peccati esse tollitur, vel corrumpitur. & ideo non

po-

potest esse debita pena alicujus culpæ privatio ipsius esse.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Novatiani*, &c. ut supra dictum est *q.* 98. *ar.* 2. append. Hinc enim clare patet, quod non tantum Deus inferens penam æternam peccatori non est crudelis, sed etiam est justissimus. *Secundo* habes: quomodo per radicalem rationem ostendas, prædictam blasphemam hæresim merito damnari a, &c. ut *q.* 98. *art.* 2. append. cum omnibus locis ibi citatis. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum ab oppositis a *Jo.* 6. quod ex divina justitia infertur pena æterna peccatori: & sic. *Omnis, qui videt filium, & credit in eum, habet vitam æternam*. Hæc ibi. Ubi merito temporali ex justitia divina reddi demonstrat præmium æternum: & per hoc ex opposito vult cointelligi, quod temporali demerito ex divina justitia debetur pena æterna. Quod si dicas illud esse de misericordia, quando redditur vita æterna, respondetur, quod, etiamsi justitia ibi non interveniret, quod tamen falsum est, nihilominus sequeretur adhuc illud ab oppositis dictum, quoniam justitia, & misericordia in Deo, ut in Deo, sunt idem: & per consequens tanta est una, quanta est altera: quoniam utraque est divina essentia. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta Scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quinto* vides: quomodo ex iis, &c.

AR-

ARTICULUS II. 440

Utrum per divinam misericordiam omnis pœna damnatorum terminetur tam hominum, quam dæmonum.

S. Thom. 4. dist. 46. qu. 2. art. 3. qu. 1. & seq.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod per divinam misericordiam omnis pœna terminetur tam hominum, quam etiam dæmonum. Sap. 11. *Misereris omnium Domine, quoniam omnia potes*: Sed inter omnia etiam dæmones continentur, qui sunt Dei creaturæ. Ergo & ipsorum dæmonum pœna finietur.

2. Præterea. Roman. 11. *Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereretur*: Sed Deus dæmones sub peccato conclusit, idest concludi permisit. Ergo videtur, quod etiam dæmonum aliquando misereatur.

3. Præterea. Sicut dicit Anselm. in lib. 2. Cur Deus homo, (*c.* 4.) *Non est justum, ut Deus creaturam, quam fecit ad beatitudinem, omnino perire sinat*. Ergo videtur, cum quælibet creatura rationalis creata fuerit ad beatitudinem, non esse justum ut omnino perire permittatur.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus*. Ergo æternaliter puniuntur.

Præterea. Sicut boni Angeli effecti sunt beati per conversionem ad Deum; ita mali angeli effecti sunt miseri per aversionem a Deo. Si ergo miseria malorum angelorum finietur quandoque, & beatitudo bonorum finem habebit; quod est inconveniens.

Respondeo dicendum, quod *error Origenis fuit*, ut Aug. dicit 21. de Civ. Dei, (c. 17. & 23. tom. 5.) „ quod dæmones quandoque per Dei misericordiam „ liberandi sunt a pœnis. Sed iste error est ab Ec- „ clesia reprobatus „ propter *duo*. *Primo*, quia manifeste auctoritati sacræ Scripturæ repugnat, quæ habetur Apoc. 20. „ Diabolus, qui seducebat eos, „ missus est in stagnum ignis, & sulphuris, ubi & „ bestiæ, & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac no- „ cte in sæcula sæculorum; „ per quod in Scriptura significari æternitas consuevit. *Secundo*, quia ex una parte nimis Dei misericordiam extendebat, & ex alia parte nimis eam coarctabat. Ejusdem enim ra-

rationis esse videtur, bonos Angelos in æterna beatitudine permanere, & malos angelos in æternum puniri. Unde sicut ponebat, dæmones, & animas damnatorum quandoque a pœna liberandas; ita ponebat, Angelos, & animas beatorum quandoque a beatitudine in hujus vitæ miserias devolvendas.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus, quantum in ipso est, miseretur omnibus: Sed quia ejus misericordia sapientiæ ordine regulatur, inde est quod ad quosdam non se extendit, qui se misericordiæ fecerunt indignos; sicut dæmones, & damnati, qui sunt in malitia obstinati: Tamen potest dici, quod etiam in eis misericordia locum habet, inquantum citra condignum puniuntur, non quod a pœna totaliter absolvantur.

Ad secundum dicendum, quod ibi intelligenda est distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum; ut intelligatur auctoritas de hominibus secundum statum viæ; quia sc. & Judæorum, & Gentilium misertus est, sed non omnium Gentilium, vel omnium Judæorum.

Ad tertium dicendum, quod Anselmus intelligit non esse justum, quantum ad decentiam divinæ bonitatis; & loquitur de creatura secundum genus suum. Non enim est conveniens divinæ bonitati, ut totum unum genus creaturæ deficiat a fine, propter quem est factum. Unde nec omnes homines, nec omnes Angelos damnari convenit. Sed nihil prohibet, quin aliqui vel ex hominibus, vel ex Angelis in æternum pereant; quia divinæ voluntatis intentio impletur in aliis qui salvantur.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim illam *Origenis* in textu narratam, & *Libertinorum* cum illo in hoc convenientium. Quam & interimas per rationes adductas a S. Thom. *qu.* 16. *art.* 13. & *qu.* 93. *artic.* 2. Item *qu.* 98. *artic.* 1. Item 1. *p. qu.* 62. *artic.* 8. & 9. *qu.* 64. *a.* 2. Hæc omnia, si bene applicentur, juvabunt propositum, non solum contra hæresim illam in princ. corp. dictam, sed etiam illam in fine a prima generatam. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictas merito canonice damnari a, &c. ut in append. omnium locorum nunc citatorum. Item specialiter a *Benedicto XI*. in Extravag. „ Benedictus Deus, &c. Postquam inchoata fuerit talis „ intuitiva, & facialis visio, & fruitio in eisdem

bea-

„ beatis, ejusdem visio, & fruitio sine aliqua intercisione, seu evacuatione prædictæ visionis, & fruitionis, continuata existit, & continuabitur usque „ in sempiternum. „ Hæc ibi. Ubi de beatis illud dicit expresse: & illud idem implicite ab oppositis intendit, & dicit de damnatis. Ut enim dicitur in textu præsentis articuli, ejusdem rationis est bonos in æterna beatitudine permanere, & malos in æternum puniri. Item memento illius, quod sæpe alias dictum est: videlicet Origenem esse damnatum ab Ecclesia in pluribus Conciliis: speciatim vero de eo, ejusque libris, scribere *Gelasium* Papam sic. *Origenis nonnulla opuscula, quæ vir Beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus: reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda*. Hæc ille, ut recitatur dist. 15. Sancta Romana Ecclesia. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & Patrum, pro quanto pœnam damnatorum nunquam finiendam insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 441

Utrum divina misericordia patiatur saltem homines in æternum puniri.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod divina misericordia non patiatur saltem homines in æternum puniri. Quia Genes. 6. dicitur: ***Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est***: & accipitur ibi spiritus pro indignatione, ut patet per Glos. (*interl.*) ibid. Cum ergo indignatio Dei non sit aliud quam ejus pœna, non punietur æternaliter.

2. Præterea. Charitas Sanctorum in præsenti hoc facit, ut pro inimicis exorent; Sed tunc habebunt perfectiorem charitatem. Ergo tunc orabunt pro inimicis damnatis: Sed orationes eorum esse cassæ non poterunt; cum sint maxime Deo accepti. Ergo precibus Sanctorum divina misericordia damnatos quandoque a pœna liberabit.

3. Præterea. Hoc quod Deus pœnam damnatorum æternam prædixit, ad prophetiam comminationis pertinet: Sed prophetia comminationis non semper impletur: quod patet per hoc quod dictum est (*Jonæ* 3.) de subversione Ninive, quæ non fuit subversa, sicut prædictum fuerat per Prophetam, qui ex hoc etiam contristatus fuit. Ergo videtur, quod mul-

multo amplius per divinam misericordiam comminatio pœnæ æternæ commutabitur in mitiorem sententiam, quando in nullius tristitiam, sed in omnium gaudium cedere poterit.

4. Præterea. Ad hoc facit quod in Psal. 76. dicitur: *Nunquid in æternum irascetur Deus?* Sed ira Dei est ejus punitio. Ergo &c.

5. Præterea. Isaiæ 14. super illud, *Tu autem projectus es* &c. dicit Glos. (*interl.*) *Et si omnes animæ aliquando habebunt requiem, tu nunquam*: & loquitur de diabolo. Ergo videtur, quod omnes animæ humanæ aliquando requiem habebunt a pœnis.

Sed Contra est, quod dicitur Matth. 25. simul de electis & reprobis: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*: Sed inconveniens est ponere, quod justorum vita quandoque finiatur. Ergo inconveniens est ponere, quod reproborum supplicium terminetur.

Præterea. Sicut dicit Damascenus, (*l.* 2. *orth. fid. c.* 4. *in fi.*) *hoc est hominibus mors, quod est Angelis casus*: Sed Angeli post casum irreparabiles fuerunt. Ergo & homines post mortem: Et sic reproborum supplicium nunquam terminabitur.

Respondeo dicendum, quod, sicut Aug. dicit 21. de Civitate Dei, (*c.* 17. & 18. *to.* 5.) quidam in hoc ab errore Origenis declinaverunt, quod dæmones posuerunt in perpetuum puniri, sed omnes homines quandoque liberari a pœna, etiam infideles. *Sed hæc positio omnino est irrationabilis*. Sicut enim dæmones sunt in malitia obstinati, & ita perpetuo puniendi; ita & hominum animæ, qui sine charitate decedunt; cum hoc *hominibus sit mors, quod est Angelis casus*, ut Damascenus dicit.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud est intelligendum de homine secundum genus suum; quia ab humano genere quandoque Dei indignatio est remota per Christi adventum. Sed illi qui in hac reconciliatione, quæ facta est per Christum, noluerunt permanere, in seipsis divinam iram perpetuaverunt; cum non sit nobis aliquis modus reconciliationis concessus, nisi per Christum.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Aug. dicit 21. de Civ. Dei, (*c.* 24. *parum a princ. to.* 5.) & Greg. 34. Moral. (*c.* 16. *a med.*) & 4. Dialog. (*c.* 44. *a med.*) Sancti in hac vita ideo pro inimicis exorant, ut convertantur ad Deum, cum adhuc converti possunt. Si enim esset nobis notum, quod essent præsciti ad mortem, non magis pro eis, quam pro dæmo-

monibus oraremus: Et quia post hanc vitam decedentibus sine gratia tempus conversionis non erit, nulla pro eis fiet oratio, nec ab Ecclesia militante, nec a triumphante. *Hoc* enim *pro eis orandum est*, ut Apostolus dicit 2. Tim. 2. *ut det illis Deus pœnitentiam, & resipiscant a diaboli laqueis*.

Ad tertium dicendum, quod prophetia comminatoria pœnæ tunc solum immutatur, quando variantur merita ejus, in quem comminatio facta est. Unde Hierem. 18. dicitur: „ Repente loquar adversus gentem, & adversus regnum, ut eradicem, „ & destruam, & disperdam illud: si pœnitentiam „ egerit gens illa a malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem „ ei. „ Unde cum damnatorum merita mutari non possint, comminatio pœnæ semper in eis implebitur.

Nihilominus tamen prophetia comminationis semper quantum ad aliquem intellectum impletur: quia, ut dicit Aug. in prædicto lib. (*ibid. a med.*) „ eversa est Ninive, quæ mala erat, & bona ædificata est, quę non erat. stantibus enim mœnibus, atque domibus, eversa est civitas in perditis „ moribus.

Ad quartum dicendum, quod illud verbum Psalmi pertinet ad vasa misericordiæ, quæ se indignos misericordia non fecerunt; quia in hac vita, quæ quædam ira Dei est propter vitæ miserias, vasa misericordiæ mutat in melius. Unde sequitur in Psal. *Hæc mutatio dexteræ excelsi*.

Vel dicendum, quod hoc intelligitur de misericordia aliquid relaxante, non de misericordia totaliter liberante, si extendatur etiam ad damnatos. Unde non dicit, *Continebit ab ira misericordias suas*, sed, *in ira*: quia non totaliter pœna tolletur; sed & ipsa pœna durante, misericordia operabitur, eam diminuendo.

Ad quintum dicendum, quod Glos. illa non loquitur simpliciter, sed sub hypothesi impossibili, ad exaggerandum peccati magnitudinem ipsius diaboli, vel Nabuchodonosor.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Georgii David* dicentis, quod animæ infidelium salvabuntur æque, ac fidelium. Ex quo erroneo dicto patet a fortiori, quod sentiebat, fideles per divinam misericordiam ab æterna

pœna liberandos, si ibi ponerentur. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, merito illam damnari ab ecclesia, ut *art.* 2. corp. Item ab Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*. Hæc ibi. Item a, &c. ut *q*. 89. *art*. 7. *app*. Ubi dictorum aliqua contra Georgium prædictum poteris applicare huc. Item a, &c. ut *art*. 4. & 5. maxime in append. *Tertio* habes: quomodo per rationem ostendas, merito insinuatum fuisse a Matth. 25. quod per divinam misericordiam homines damnati non liberabuntur in æternum, & hoc ex eo, quod post multa inquit sic. *Ibunt hi in supplicium æternum*. Hæc ibi. Ubi a Deo misericorde ad æternitatem puniendi remittuntur. Misericorde, inquam: quia tunc apparebit in forma humana, cujus humaniter, idest, misericorditer est agere, & quia inquiret de operibus misericordiæ tanquam sibi specialiter complacentibus, ac tanquam qui velit, pro quanto in se eit, misericordiam exhibere, nisi aliud obstaret, & quia secundo loco reprobos examinabit, tanquam qui ex misericordia differat confusionem illorum, & quia mittens illos in infernum non dicet, quod ignis paratus sit principaliter eis, sed Diabolo, quasi misericordiam in hoc etiam erga homines illos ostendens. Hæc omnia in contextu Matthæi sunt, ut facile scrutari potest sapiens inde. Item a 2. Tim. 2. *Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest*. Hæc ibi. Et de qua fidelitate intelligat, præmisit ly *si commortui sumus, & convivemus, si sustinemus, & conregnabimus, si negaverimus, & ille negabit nos*. Hæc ibi. Ubi vides, eum de fidelitate loqui, qua Deus & misericors, & justus est: misericors per ly *si commortui sumus, & convivemus, si sustinemus, & conregnabimus*: justus autem per ly *negaverimus, & ille negabit nos*. Ac si, omnia simul conjungendo, aperte dicat. Misericordia Dei non faciet unquam, quod sua justitia non impleatur; quia fit, ut, qui finaliter negant eum, negentur ab eo: quoniam tunc Deus negaret semetipsum, quod esse non potest. Unde patet, quod damnatos continue Deum negantes, ut *q*. 98. *a*. 1. & alibi visum est, relinquere in æternis pœnis, pertinet ad fidelitatem ipsius Dei, & consequenter, quod ex iis numquam a divina misericordia liberabuntur. *Quarto* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, pro quanto, quod diximus, insinuant, & intelligas, & probes, & defendas. *Quinto* vides: quomodo, &c.

AR-

ARTICULUS IV. 412

Utrum pœna Christianorum damnatorum per divinam misericordiam terminetur.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod saltem Christianorum pœna per divinam misericordiam terminetur. Quia Marci ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*: Sed hoc est omnium Christianorum. Ergo omnes Christiani finaliter salvabuntur.

2. Præterea, Joan. 6. dicitur: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*: Sed hic est communis cibus, & potus Christianorum. Ergo omnes Christiani finaliter salvabuntur.

3. Præterea. 1. Cor. 3. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*: & loquitur de illis, in quibus fuit fundamentum fidei Christianæ. Ergo omnes tales finaliter salvabuntur.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Cor. 6. *Iniqui regnum Dei non possidebunt*: Sed quidam Christiani sunt iniqui. Ergo non omnes Christiani ad regnum pervenient: & ita perpetuo punientur.

Præterea. 2. Petri 2. dicitur: *Melius erat eis viam justitiæ non cognoscere, quam post agnitionem retroire ab eo, quod traditum est illis, sancto mandato*: Sed illi qui viam veritatis non cognoverunt, æternaliter punientur. Ergo & Christiani, qui ab agnita retrocesserunt.

Respondeo dicendum, quod quidam fuerunt, ut dicit Aug. in prædicto lib. (*sc.* 21. *de Civ. Dei*, *c.* 20. *&* 21. *to.* 5.) qui non omnibus hominibus promiserunt absolutionem a pœna æterna, sed solis Christianis: Et in hoc diversificati sunt. *Quidam* enim dixerunt, quod quicunque sacramenta fidei perceperunt, ab æterna pœna erunt immunes. Sed hoc est contrarium veritati: quia quidam sacramenta fidei recipiunt, & fidem non habent, *sine qua impossibile est placere Deo*, Hebr. 11.

Et ideo *alii* dixerunt, quod solum illi ab æterna pœna erunt immunes, qui sacramenta fidei sunt consecuti, & fidem catholicam tenuerunt. Sed contra hoc esse videtur, quod aliquando aliqui catholicam fidem tenent, & postea ab ea recedunt; qui non minori pœna sunt digni, sed majori; quia 2. Petri 2. *melius erat eis viam justitiæ non cognoscere, quam*

post agnitionem retroire. Planum est etiam, peccare plus hæresiarchas, qui a fide catholica recedentes novas hæreses fingunt, quam illos, qui a principio aliquam hæresim sunt secuti.

Et ideo *alii* dixerunt, quod illi soli sunt ab æterna pœna immunes, qui in fide catholica finaliter perseverant, quantumcunque aliis criminibus involvantur. Sed hoc manifeste contrariatur Scripturæ: Quia Jacobi 2. dicitur: *Fides sine operibus mortua est:* Et Matth. 7. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est*: Et in multis aliis locis Scriptura peccantibus æternas pœnas comminatur. *Unde non omnes finaliter in fide persistentes a pœna æterna erunt immunes, nisi & ab aliis criminibus inveniantur finaliter absoluti.*

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus ibi loquitur de fide formata, quæ *per dilectionem operatur*, in qua quicunque decesserit, salvus erit. Sed huic non solum opponitur infidelitatis error, sed quodlibet peccatum mortale.

Ad secundum dicendum, quod verbum Domini intelligitur non de illis, qui tantum sacramentaliter edunt, qui indigne quandoque sumentes *judicium sibi manducant, & bibunt*, ut dicitur 1. Cor. 11. Sed loquitur de manducantibus spiritualiter, qui per charitatem ei incorporantur; quam incorporationem facit sacramentalis comestio, si quis digne accedat. Unde, quantum est ex virtute sacramenti, ad vitam æternam perducit; quamvis aliquis possit tali fructu privari per peccatum, etiam postquam digne sumpserit.

Ad tertium dicendum, quod fundamentum in verbis Apostoli intelligitur fides formata, supra quam qui peccata venialia ædificaverit, *detrimentum patietur*; quia pro eis punietur a Deo; ipse tamen *salvus erit finaliter quasi per ignem*, vel temporalis tribulationis, vel pœnæ purgatoriæ, quæ post mortem erit.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim *Aetii* dicentis, quod in fide manentibus nullum peccatum, quantumlibet grave, imputatur. Item *Simonis Magi* dicentis; nos salvari fide, non operibus. Item suspectam propositionem hæresim sapientem, ut refert censura generalis super Bibliam *Psalm.* 90. dicentem: qui Deo se

sola

sola fide commiserit, tutus agit, liberque est a malis universis. Item aliam eorundem, ut refert eadem censura *Psal.* 93. dicentium: misericordiæ Dei dono fidelis non perit cum infideli. Contra has enim omnes pugnat articulus, easque expugnat, ut patet. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, eas merito damnari a Conc. *Trid.* sess. 6. c. 15.
„ Asserendum est, *&c.* divinæ legis doctrinam de-
„ fendendo, quæ a regno Dei non solum infideles
„ excludit, sed & fideles quoque fornicatores, adul-
„ teros, molles, masculorum concubitores, fures,
„ avaros, ebriosos, maledicos, rapaces, ceterosque
„ omnes, qui lethalia committunt peccata. *Hæc*
„ *ibi. Et c.* 7. Fides, nisi ad eam spes accedat, &
„ charitas, neque unit perfecte cum Christo, ne-
„ que corporis ejus vivum membrum efficit, qua
„ ratione verissime dicitur, in Christo neque cir-
„ cumcisionem aliquid valere, neque præputium,
„ sed fidem, quæ per charitatem operatur. *Hæc*
„ *ibi. Item a Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi,
„ serva mandata. *Item a Conc. Aquisgranensi, lib.*
„ 3. *cap.* 15. Frustra quis vocem domini sui audire
„ se dicit, & confidere in domino, quando operi-
„ bus fidem destruit. *Hæc ibi. Item a Conc. Pari-*
„ *siensi lib.* 2. *c.* 10. „ Dici solet a nonnullis, quod
„ hi, qui in Christo renati sunt, quamquam scele-
„ rate vivant, & in malis operibus diem extremum
„ claudant, diuturno, atque purgatorio, non tamen
„ perpetuo, sint igne puniendi. Cum nullus id ve-
„ rum esse ex divinis oraculis astruere valeat; ca-
„ vendum est, ut hoc non solum non credant, ve-
„ rum etiam nec ex ore proferant; ne forte hoc
„ dicendo se, & alios, vana securitate deludant,
„ *&c.* Quod ergo, qui in flagitiis viventes, & in
„ eis perseverantes diem obeunt, atrociora sint tor-
„ menta passuri, quam illi, qui nequaquam bapti-
„ zati, bona tamen opera fecerunt, declarat Pe-
„ trus. Melius illis fuerat non agnoscere viam ve-
„ ritatis, quam post agnitionem ejus retrorsum con-
„ verti ab eo, quod traditum est illis, sancto man-
„ dato. Et dominus in Euangelio. Cum immundus
„ spiritus exierit ab homine, *&c.* Si igitur juxta E-
„ uangelicam sententiam post agnitionem Christi
„ quis nequiter vivendo spiritum immundum, qui a
„ se tempore baptismatis expulsus est, cum dæmo-
„ num septenario sibi numero addito ad se redire
„ facit, fiuntque illi novissima pejora prioribus:
„ patet profecto, si in iisdem nequitiis vitam finie-
„ rit, gravius illum, quam eos, qui, licet fidem

T 5 Chri-

„ Christi non perceperunt, bonis tamen operibus „ operam dederunt, puniendum. Proinde, sicut nul- „ li de misericordia Dei desperandum est, ita nemo „ post hanc vitam judicium Dei, quod nisi justum „ esse non potest, sibi, aliisque favorabiliter mol- „ liendo temperet, & propter hoc in hac vita bo- „ nis operibus deditus esse negligat. „ Hæc ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto pœnam Christianorum damnatorum per divinam misericordiam non esse terminandam insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim Angelica doctrina hæc & declaretur, & consolidetur.

ARTICULUS V. 443

Utrum omnes illi qui operantur misericordiæ opera, punientur æternaliter.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod illi omnes qui opera misericordiæ faciunt, non punientur æternaliter, sed solum illi qui opera misericordiæ negligunt. Dicitur enim Jacobi 2. *Judicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam.* Et Matth. 5. *Beati misericordes; quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

2. Præterea. Matth. 25. ponitur disceptatio Domini cum reprobis, & electis: Sed illa disceptatio non est nisi de operibus misericordiæ. Ergo solum pro operibus misericordiæ omissis aliqui æternaliter puniuntur: Et sic idem quod prius.

3. Præterea. Matth. 6. dicitur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:* Et sequitur: *Si enim dimiseritis hominibus* &c. Ergo videtur, quod misericordes, qui aliis peccata dimittunt, ipsi veniam peccatorum consequentur, & sic non æternaliter punientur.

4. Præterea. 1. Tim. 4. super illud, *Pietas ad omnia utilis est*, dicit Glos. Ambr. *Omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia, & pietate est; quam aliquis sequens si lubricum carnis patiatur, sine dubio vapulabit, sed non peribit: si quis autem solum exercitium corporis habuerit, perennes pœnas patietur*. Ergo illi qui insistunt operibus misericordiæ, & peccatis carnalibus detinentur, non in æternum puniuntur: Et sic idem quod prius.

Sed Contra est, quod dicitur 1. Cor. 6. *Neque fornicarii, neque adulteri &c. regnum Dei possidebunt:*

Sed

Sed multi, qui se exercent in operibus misericordiæ, sunt tales. Ergo non omnes misericordes ad regnum æternum pervenient: & ita aliqui eorum æternaliter punientur.

Præterea. Jacobi 2. dicitur: *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Ergo quicunque servat legem quoad opera misericordiæ, & negligit alia opera, reatum de transgressione legis incurret: & ita æternaliter punietur.

Respondeo dicendum, quod, sicut Aug. dicit in lib. prædicto, (*sc.* 21. *de Civ. Dei*, *c.* 22. *tom.* 5.) quidam posuerunt, non omnes, qui catholicam fidem tenent, a pœna æterna esse liberandos, sed solum illos, qui operibus misericordiæ insistunt, quamvis etiam aliis criminibus sint subjecti. Sed istud non potest stare: quia sine charitate non potest aliquid Deo esse acceptum; nec sine ea prodest aliquid ad vitam æternam. Contingit autem aliquos operibus misericordiæ insistere, qui charitatem non habent. Unde his nihil prodest ad vitam æternam promerendam, vel ad immunitatem æternæ pœnæ, ut patet 1. Cor. 13. Et præcipue hoc apparet absurdum in raptoribus, qui multa rapiunt, & tamen aliqua misericorditer largiuntur. *Et ideo dicendum, quod quicunque cum peccato mortali decedunt, nec fides, nec opera misericordiæ eos liberabunt a pœna æterna, etiam post quantumcunque spatium temporis.*

Ad primum ergo dicendum, quod illi misericordiam consequentur, qui misericordiam ordinate impendunt: Non autem ordinate misericordiam impendunt, qui seipsos in miserendo negligunt, sed magis se impugnant male agendo. Et ideo tales misericordiam penitus absolventem non consequentur; etsi consequentur misericordiam de pœnis debitis aliquid relaxantem.

Ad secundum dicendum, quod non propter hoc ponitur disceptatio de operibus misericordiæ solum, quia pro eorum negligentia tantummodo aliqui puniendur æternaliter, sed quia illi ab æterna pœna liberabuntur post peccata, qui per opera misericordiæ sibi veniam impetraverunt, *facientes amicos sibi de mammona iniquitatis. Lucæ 9.*

Ad tertium dicendum, quod illud a Domino dicitur illis qui petunt sibi debitum relaxari, non autem illis qui in peccato persistunt. Et ideo soli pœnitentes per opera misericordiæ consequentur veniam penitus liberantem.

Ad quartum dicendum, quod Glos. Ambrosii loqui-

tur de lubrico venialis peccati, a quo aliquis post purgatorias pœnas, quas *vapulationem* dicit, per opera misericordiæ absolvetur.

Vel si loquatur de lubrico mortalis peccati, est intelligendum quantum ad hoc, quod adhuc in vita ista existentes illi, qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt, per opera misericordiæ ad pœnitentiam disponuntur. Unde talis non peribit, idest disponetur per talia opera ad non pereundum gratia introducta a Domino, *Qui est benedictus in sæcula sæculorum, Amen.*

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæresim quorundam, ut recitat *Augustinus*, dicentium: eleemosynam dumtaxat non facientibus supplicium perpetuum esse destinatum. Hæc pro tanto affertur in præsenti, pro quanto insinuat, quod facientibus eleemosynam non est destinatum supplicium perpetuum. Item hæresim *Zuinglii* dicentis: hominem posse salvari virtutibus propriis naturalibus, ut Cato, & Scipio salvati sunt. Item hæresim quorundam innominatorum, ut refert Cardinalis Turrecremata *lib.* 1. *de Eccl. c.*21. dicentium: quemlibet salvari posse in secta sua extra catholicam, & Romanam Ecclesiam. Quæ duæ ultimæ ideo adducuntur, quia eleemosynarios salvandos, etiamsi in aliis peccatis sint, subindicant. Nam unusquisque in secta sua vivens potest facere eleemosynas, & eas utique propriis viribus naturalibus. *Secundo* habes: quomodo per rationem ostendas, prædictas merito damnari a, &c. ut *q.* 15. *art.* 3. *q.* 14. *art.* 3. Item a regul. fid. cathol. quæ recitantur ab August. in lib. de fid. ad Pet. c. 37. „ Firmissime tene, & nullatenus dubites; omnem extra catholicam ecclesiam baptizatum participem fieri non posse vitæ æternæ, si ante finem vitæ hujus catholicæ non fuerit redditus, atque incorporatus ecclesiæ. Quia, si habeam, inquit Apostolus, omnem fidem, & noverim omnia sacramenta, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nam & in diebus diluvii neminem legimus extra arcam potuisse salvari. „ Hæc ibi. Ubi de baptizato, si vivat in alia secta extra ecclesiam catholicam usque in finem, audisti, quid dixerit, & consequenter, quod a fortiori damnaverit hæreticos illos innominatos cum Zuinglio. Item ab eodem ibid. cap. 39. „ Firmissime tene, & nullatenus dubites: quemlibet

„ bet hæreticum, sive schismaticum in nomine pa-
„ tris, & filii, & spiritus sancti baptizatum, si ec-
„ clesię catholicæ non fuerit aggregatus, quantas-
„ cumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi no-
„ mine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse
„ salvari. Omni enim homini, qui catholicę eccle-
„ się non tenet unitatem, neque baptismus, neque
„ eleemosyna quatumlibet copiosa, neque mors pro
„ nomine Christi suscepta proficere poterit ad salu-
„ tem, quamdiu in eo hęretica, vel schismatica
„ pravitas perseverat, quę ducit ad mortem. „ Hęc
ibi. Ecce, quod illi, qui faciebant vim in eleemosyna, contra quos directe militat articulus, quanto errore detinebantur. Et, ut scias etiam eleemosynas non salvare aggregatos ecclesiæ catholicæ, quod forsan opinari posses ex illa conditione apposita hic ab Augustino ly *si ecclesiæ catholicæ non fuerit aggregatus*, ideo audias ejusd. cap. 40. *Firmissime tene, & nullatenus dubites: non omnes, qui intra ecclesiam catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam, sed eos, qui percepto baptismate recte vivunt, idest, qui abstinuerunt se a vitiis, & concupiscentiis. Regnum enim cęlorum, sicut infideles hæretici, atque schismatici non habebunt: sic catholici criminosi possidere non poterunt*. Hæc ibi. Et de his omnibus, quanti valeant, inquit, c. 44. *Hæc interim capitula ad regulam veræ fidei firmissime pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter, patienterque defende. Et, si quem contraria his, non solum omnibus, sed etiam singulis dogmatizare cognoveris, tanquam pestem fuge, & tanquam hæreticum, & christianæ, catholicæque fidei inimicum abjice*. Hæc ibi. Cæterum, quoniam de Romana ecclesia mentionem fecerunt hæretici supradicti, ideo & de illa, & de ejus fide, vide magnalia supra *q.* 19. *art.* 3. *append.* Et *q.* 17. *art.* 1. *app.* Item *q.* 20. *art.* 1. corollarium post ad *primum*. Item præcipue *q.* 40. *art.* 6. *app.* & *q.* 14. *art.* 5. *append.* Quæ etiam faciunt aliquid pro articulis præmissis in quæst. præsenti: si noveris applicare. Item damnantur prædictæ hæreses & *a* 1. *Corinth.* 6. & *Jacob.* 2. ut in *arg.* 1. 2. *sed contr. Tertio* habes: quomodo per rationem prædicta scripturarum, & patrum, pro quanto non omnes opera misericordiæ exercentes suppliciis æternis eripiendos, insinuant, & intelligas, & probes, & tuearis. *Quarto* vides: quomodo ex iis vicissim declaretur, & consolidetur articulus præsens Angelici doctoris: Cujus meritis, & precibus operi finem imponimus.

LECTORI

S.

SAtis mirum videtur, eos, qui olim Supplementum Tertiæ partis B. Thomæ ex ipsius in Quartum scripto collegerunt, prætermisisse quæstionem de Purgatorio. Eam putavimus addendam; sed hoc ultimo loco extra ordinem; ne usitatum ordinem, & numerum quæstionum Supplementi turbaremus. Tres tamen illius quæstionis articulos, sextum, septimum, & octavum credidimus hoc loco omittendos; tum quod ad Scripturæ expositionem, quæ est 2. Cor. 3. de ligno, fœno, & stipula, directe pertinent: tum quod quæ istis tribus articulis continentur, partim dicta sunt, partim ab Expositoribus S. Thomæ sumi possunt. 1. 2. quæst. 89. art. 2.

QUÆ-

QUÆSTIO

De Purgatorio, suo loco a Collectore Supplementi olim prætermissa, nunc recens addita.

Circa Purgatorium queruntur octo.

Primo. Utrum sit Purgatorium post hanc vitam.
Secundo. Utrum sit idem locus, quo animæ purgantur, & quo damnati puniuntur.
Tertio. Utrum pęna Purgatorii excedat omnem pęnam temporalem hujus vitæ.
Quarto. Utrum illa pęna sit voluntaria.
Quinto. Utrum animæ in Purgatorio per Dæmones puniantur.
Sexto. Utrum per pęnam Purgatorii expietur peccatum veniale quoad culpam.
Septimo. Utrum ignis ille Purgatorius liberet a reatu pęnæ.
Octavo. Utrum ab illa pęna unus liberetur alio citius.

ARTICULUS I.

Utrum Purgatorium sit post hanc vitam.

S. Th. 4. dist. 21. q. 1. art. 1. quæst. 1. & seq.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Purgatorium non sit post hanc vitam. Apoc. enim 14. dicitur: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur: amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis.* Ergo his, qui in Domino moriuntur, non manet aliquis Purgatorius labor post hanc vitam, nec illis qui non in Domino moriuntur; quia illi purgari non possunt. Ergo Purgatorium post hanc vitam non est.

2. Præterea. Sicut se habet charitas ad præmium æternum, ita peccatum mortale ad supplicium æternum: Sed decedentes in peccato mortali statim ad supplicium æternum deportantur. Ergo decedentes in charitate statim ad præmium vadunt: Et ita non manet eis aliquod Purgatorium post hanc vitam.

3. Præterea. Deus, qui est summe misericors, pronior est ad præmiandum bona, quam ad puniendum mala. Sed sicut illi, qui sunt in statu charitatis, faciunt aliqua mala, quæ non sunt digna sup-

plicio æterno; ita illi qui sunt in peccato mortali, interdum faciunt aliqua bona ex genere, quæ non sunt digna præmio æterno. Ergo cum illa bona non præmientur in damnandis post hanc vitam, nec illa mala debent post hanc vitam puniri. Et sic idem quod prius.

Sed Contra. 2. Machab. 12. dicitur: *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*. Sed pro Defunctis, qui sunt in Paradiso, non est orandum; quia illi nullo indigent. Nec iterum pro illis, qui sunt in Inferno; quia illi a peccatis solvi non possunt. Ergo post hanc vitam sunt aliqui a peccatis nondum absoluti, qui solvi possunt: Et tales charitatem habent, sine qua non fit peccatorum remissio; quia *universa delicta operit charitas*. (Proverb. 10.) unde ad mortem æternam non devenient; quia *qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum*. (Joan. 11.) nec ad gloriam inducentur nisi purgati; quia nihil immundum ad illam perveniet, ut patet Apocal. ult. Ergo aliqua purgatio restat post hanc vitam.

Præterea. Gregorius Nyssenus dicit: (*æquivalenter in orat. de iis, qui in fide dorm. a med.*) *Si aliquis Christo amico consentiens, in hac vita purgare peccata minus potuerit, post transitum hunc per purgatorii ignis conflationem expeditur*. Ergo post hanc vitam restat aliqua purgatio.

Respondeo dicendum, quod *ex illis, quæ supra determinata sunt*, (4. dist. 14. quæst. 2. art. 1. quæst. 2. & 3. & 3. p. quæst. 86. art. 4. & 5. & suppl. quæst. 12. art. 1.) *satis potest constare, Purgatorium esse post hanc vitam*. Si enim per contritionem deleta culpa, non tollitur ex toto reatus pęnæ; nec etiam semper venialia, dimissis mortalibus, tolluntur; & justitia hoc exigit, ut peccatum per pęnam debitam ordinetur; oportet quod ille qui post contritionem de peccato, & absolutionem decedit ante satisfactionem debitam, post hanc vitam puniatur. Et ideo illi, qui Purgatorium negant, contra divinam justitiam loquuntur. Et propter hoc erroneum est, & a fide alienum. Unde Gregorius Nyssenus post prædicta verba subjungit: *Hoc prædicamus dogma veritatis servantes; & ita credimus: hoc etiam universalis Ecclesia tenet, pro defunctis exorans, ut a peccatis solvantur*. Quod non potest nisi de illis, qui sunt in Purgatorio, intelligi. Ecclesiæ autem auctoritati quicunque resistit, hæresim incurrit.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa lo-

loquitur de labore operationis ad merendum, & non de labore passionis ad purgandum.

Ad secundum dicendum, quod malum non habet causam perfectam, sed ex singularibus defectibus contingit: Sed bonum ex una causa perfecta consurgit, ut Dionysius dicit: (*c.* 4. *de div. nom. par.* 4. *lect.* 22.) Et ideo quilibet defectus impedit a perfectione boni: sed non quodlibet bonum impedit consummationem aliquam mali; quia nunquam est malum sine aliquo bono. Et ideo peccatum veniale impedit habentem charitatem, ne ad perfectum bonum deveniat, sc. vitam æternam, quandiu purgatur: Sed peccatum mortale non potest impediri per aliquod bonum adjunctum, quominus statim ad ultimum malorum perducat.

Ad tertium dicendum, quod ille, qui in peccatum mortale incidit, omnia bona anteacta mortificat: & quæ in peccato mortali existens facit, mortua sunt; quia ipse Deum offendens omnia bona meretur amittere, quæ a Deo habet: Unde ei, qui in peccato mortali decedit, non manet aliquod præmium post hanc vitam; sicut manet aliquando pœna ei qui in charitate decedit, quæ non semper delet omne malum quod invenit, sed solum hoc quod est sibi contrarium.

ARTICULUS II.

Utrum sit idem locus, quo animæ purgantur, & quo damnati puniuntur.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod non sit idem locus, quo animæ purgantur, & quo damnati puniuntur. Quia pœna damnatorum est æterna, ut dicitur Matth. 25. *Ibunt hi in ignem æternum*. Sed purgatorius ignis est temporalis, ut supra Magister dixit. (4. *d.* 21.) Ergo non simul puniuntur hi & illi eodem igne: Et sic oportet loca esse distincta.

2. Præterea. Pœna inferni nominatur pluribus nominibus, ut in Psal. 10. ignis, sulphur, & spiritus procellarum &c. Sed pœna Purgatorii non nisi uno nomine nominatur, sc. ignis. Ergo non eodem igne, & eodem loco puniuntur.

3. Præterea. Hugo de S. Victore dicit (*l.* 2. *de Sacram. par.* 16. *c.* 4. *in med.*) *Probabile est quod in his locis puniuntur, in quibus commiserunt culpam*. Gregorius etiam in Dialogis narrat, (*l.* 4. *c.* 40.) quod Germanus Episcopus Capuanus Paschasium,

qui

qui in balneis purgabatur, invenit. Ergo in loco Inferni non purgantur, sed in hoc mundo.

Sed Contra est, quod Gregorius dicit (*id hab. Aug. l.* 1. *de Civit. Dei*, *c.* 8. *ad fi.* *to.* 5.) quod *sicut sub eodem igne aurum rutilat, & palea fumat, ita sub eodem igne peccator crematur, & electus purgatur*. Ergo idem est ignis Purgatorii, & Inferni: & sic in eodem loco sunt.

Præterea. Sancti Patres ante adventum Christi fuerunt in loco digniori, quam sit locus, in quo nunc purgantur animæ post mortem; quia non erat ibi aliqua pœna sensibilis: Sed locus ille erat conjunctus Inferno, vel idem quod Infernus: alias Christus ad Limbum descendens non diceretur ad Inferos descendisse. Ergo & purgatorium est in eodem loco, vel juxta Infernum.

Respondeo dicendum, quod „ de loco Purgatorii „ non invenitur aliquid expresse determinatum in „ Scriptura: nec rationes possunt ad hoc efficaces „ induci. *Tamen* probabiliter, & secundum quod „ consonat magis Sanctorum dictis, & revelationi „ factæ multis, locus Purgatorii est *duplex*. Unus „ secundum legem communem: „ Et sic locus Purgatorii est locus inferior Inferno conjunctus; ita quod idem sit ignis qui damnatos cruciat in Inferno, & qui justos in Purgatorio purgat: quamvis damnati, secundum quod sunt inferiores merito, & loco inferiores ordinandi sunt. *Alius est locus Purgatorii secundum dispensationem*: Et sic quandoque in diversis locis aliqui puniti leguntur, vel ad vivorum instructionem, vel ad mortuorum subventionem, ut viventibus eorum pœna innotescens per suffragia Ecclesiæ mitigaretur. Quidam tamen dicunt, quod secundum legem communem locus Purgatorii est ubi homo peccat. Quod non videtur probabile; quia simul potest homo puniri pro peccatis, quæ in diversis locis commisit. Quidam vero dicunt, quod puniuntur supra nos, secundum legem communem, quia sunt medii inter nos, & Deum, quantum ad statum. Sed hoc nihil est: quia non puniuntur pro eo quod supra nos sunt, sed pro eo quod est infirmum in eis, sc. peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod ignis purgatorius est æternus quantum ad substantiam, sed temporalis quantum ad effectum purgationis.

Ad secundum dicendum, quod pœna Inferni est ad affligendum: Et ideo nominatur ab omnibus illis, quæ hic nos affligere consueverunt: Sed pœna Purgatorii est principaliter ad purgandum reliquias pec-

peccati. Et ideo sola pęna ignis Purgatorio attribuitur, quia ignis habet purgare, & consumere.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit secundum dispensationem specialem, & non secundum legem communem.

ARTICULUS III.

Utrum pœna Purgatorii excedat omnem pœnam temporalem hujus vitæ.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod pœna purgatorii non excedat omnem pęnam temporalem hujus vitæ. Quanto enim magis aliquid est magis passivum, tanto magis affligitur, si sensum læsionis habeat: Sed corpus est magis passivum, quam anima separata; tum quia habet contrarietatem ad ignem agentem; tum quia habet materiam, quæ est susceptiva qualitatis agentis: quod de anima dici non potest. Ergo major est pęna quam corpus patitur in hoc mundo, quam pęna qua anima purgatur post hanc vitam.

2. Præterea. Pęna Purgatorii directe ordinatur contra venialia: Sed venialibus, cum sint levissima peccata, levissima pęna debetur, si secundum mensuram delicti sit plagarum modus. Ergo pęna Purgatorii est levissima.

3. Præterea. Reatus, cum sit effectus culpæ, non intenditur, nisi culpa intendatur: Sed in illo, cui jam culpa dimissa est, non potest culpa intendi. Ergo in eo, cui culpa mortalis dimissa est, pro qua non plene satisfecit, reatus non crescit in morte: Sed in hac vita non erat ei reatus, respectu gravissimæ pęnæ. Ergo pęna, quam patietur post hanc vitam, non erit ei gravior omni pęna istius vitæ.

Sed Contra est, quod Aug. dicit in quodam Sermone: (*sc. 4. de Defunct. qui est* 41. *de SS. circ. med. to.* 10. *&* *sup. Psal.* 37. *a princ. tom.* 8.) *Ille ignis Purgatorii durior erit, quam quidquid in hoc sæculo pęnarum aut sentire, aut videre, aut cogitare quis potest.*

Præterea. Quanto pęna est universalior, tanto major: Sed anima separata tota punitur, cum sit simplex: non autem ita est de corpore. Ergo illa pęna, quæ est animæ separatæ, est major omni pęna quam corpus patitur.

Respondeo dicendum, quod in Purgatorio erit *duplex* pęna: *una* damni, inquantum scil. retardantur

divina visione: *alia* sensus, secundum quod ab igne corporali punientur. Et quantum ad utrumque pęna Purgatorii minima excedit maximam pęnam hujus vitæ. Quanto enim aliquid magis desideratur, tanto ejus absentia est molestior: Et quia affectus, quo desideratur summum bonum post hanc vitam, in animabus sanctis est intensissimus; quia non retardatur affectus mole corporis, & etiam quia terminus fruendi summo bono jam advenisset, nisi aliquid impediret, ideo de retardatione maxime dolent. Similiter etiam cum dolor non sit læsio, sed læsionis sensus, tanto aliquid magis dolet de aliquo læsivo, quanto magis est sensitivum. Unde læsiones, quæ fiunt in locis maxime sensibilibus, sunt maximum dolorem causantes. Et quia totus sensus corporis est ab anima, ideo si in ipsam animam aliquid læsivum agat, de necessitate oportet, quod maxime affligatur. Quod autem anima ab igne corporali patiatur, hoc ad præsens supponimus; quia de hoc infra dicetur dist. 44. (*qu.* 3. *a.* 3. *q.* 3. *Vide suppl. q.* 70. *a.* 3.) Et ideo *oportet quod pęna Purgatorii, quantum ad pęnam damni, & sensus, excedat omnem pęnam istius vitæ*. Quidam autem assignant rationem ex hoc, quod anima tota punitur, non autem corpus. Sed hoc nihil est: quia sic pęna damnatorum esset mitior post resurrectionem, quam ante: quod falsum est.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis anima sit minus passiva, quam corpus; tamen est magis cognoscitiva passionis: Et ubi est major passionis sensus, ibi est major dolor, etiamsi sit minor passio.

Ad secundum dicendum, quod acerbitas illius pęnæ non est tantum ex quantitate peccati, quantum ex dispositione puniti, quia idem peccatum gravius punitur ibi, quam hic: Sicut ille qui est melioris complexionis, magis punitur eisdem plagis impositis, quam alius: & tamen Judex utrique easdem plagas pro eisdem culpis inferens juste facit.

Et per hoc patet solutio ad Tertium.

AR-

ARTICULUS IV.

Utrum illa pœna sit voluntaria.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod illa pœna sit voluntaria. Quia illi, qui sunt in Purgatorio, rectum habent cor: Sed hæc est rectitudo cordis, ut quis voluntatem suam voluntati divinæ conformet, ut Augustinus dicit. (*conc.* 1. *in Psal.* 32. *a princ. to.* 8.) Ergo cum Deus velit eos puniri, ipsi illam pœnam voluntarie sustinent.

2. Præterea. Omnis sapiens vult illud, sine quo non potest pervenire ad finem intentum: Sed illi qui sunt in Purgatorio, sciunt se non posse pervenire ad gloriam, nisi prius puniantur. Ergo volunt puniri.

Sed Contra. Nullus petit liberari a pœna, quam voluntarie sustinet. Sed illi, qui sunt in Purgatorio, petunt liberari; sicut patet per multa quæ in Dialogis narrantur. (*Greg. l.* 4. *c.* 40. *&* 55.) Ergo non sustinent illam pœnam voluntarie.

Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur voluntarium *dupliciter*. *Uno modo* voluntate absoluta: Et sic nulla pœna est voluntaria; quia ex hoc est ratio pœnæ, quod voluntati contrariatur. *Alio modo* dicitur aliquid voluntarium voluntate conditionata: sicut ustio est voluntaria propter sanitatem consequendam. Et sic aliqua pœna potest esse voluntaria *dupliciter*. *Uno modo*, quia per pœnam aliquod bonum acquirimus; & sic ipsa voluntas assumit pœnam aliquam; ut patet in satisfactione: vel etiam quia ille libenter eam accipit, & non vellet eam non esse; sicut accidit in martyrio. *Alio modo*, quia quamvis per pęnam nullum bonum nobis accrescat; tamen sine pœna ad bonum pervenire non possumus: sicut patet de morte naturali: Et tunc voluntas non assumit pœnam, & vellet ab ea liberari; sed eam supportat: & quantum ad hoc voluntaria dicitur: *Et sic pœna Purgatorii est voluntaria*. Quidam autem dicunt, quod non est aliquo modo voluntaria, quia sunt ita absorpti pęnis, quod nesciunt se per pœnam purgari, sed putant se esse damnatos. Sed hoc est falsum: quia nisi scirent se liberandos, suffragia non peterent: quod frequenter faciunt.

Et per hoc patet solutio ad Objecta.

AR-

ARTICULUS V.

Utrum animæ in Purgatorio per Dæmones puniantur.

AD Quintum sic proceditur. Videtur, quod animæ in Purgatorio per dæmones puniantur. Quia, ficut infra dicit Magister, (4. *d.* 47. *in fin.*) *illos habebunt tortores in pœnis, quos habuerunt incentores in culpa:* Sed dæmones incitant ad culpam non solum mortalem, sed etiam venialem, quando aliud non possunt. Ergo etiam in Purgatorio ipsi animas pro peccatis venialibus torquebunt.

2. Præterea. Purgatio a peccatis competit justis & in hac vita, & post hanc vitam. Sed in hac vita purgantur per pęnas a Diabolo inflictas; sicut patet de Job. Ergo etiam post hanc vitam punientur a Dæmonibus purgandi.

Sed Contra. Injustum est, ut qui de aliquo triumphavit, ei subjiciatur post triumphum: Sed illi qui sunt in Purgatorio, de dæmonibus triumphaverunt, sine peccato mortali decedentes. Ergo non subjicientur eis puniendi per eos.

Respondeo dicendum, quod sicut post diem judicii divina justitia succendet ignem, quo damnati in perpetuum punientur; ita etiam nunc *sola justitia divina electi post hanc vitam purgantur, non ministerio dæmonum, quorum victores extiterunt, nec ministerio angelorum, qui cives suos non tam vehementer affligerent:* Sed tamen possibile est, quod eos ad loca pœnarum deducant: & etiam ipsi dæmones, qui de pœnis hominum lætantur, eos comitantur, & assistunt purgandis; tum ut eorum pœnis satientur; tum ut in eorum exitu a corpore aliquid suum ibi reperiant. In hoc autem sæculo, quando adhuc locus pugnæ est, puniuntur homines & a malis angelis, sicut ab hostibus, ut patet de Job; & a bonis, sicut patet de Jacob, cujus nervus femoris angelo percutiente emarcuit. (*Gen.* 32.) Et hoc etiam expresse Dionysius dicit 4. c. de divinis nom. (*par.* 4. *lect.* 18.) quod boni angeli interdum puniunt.

Et per hoc patet solutio ad Objecta.

ARTICULUS VI.

Utrum per pœnam Purgatorii expietur peccatum veniale quoad culpam.

S. Thom. 4. dist. 21. quæst. 1. art. 3. quæst. 1. & seq.

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod per pęnam Purgatorii non expietur peccatum veniale quoad culpam. Quia super illud 1. Joann. 5. *Est peccatum ad mortem* &c. dicit Glossa: (*interl. Greg. lib. 16. Moral. c.* 28.) *Quod in hac vita non corrigitur, frustra post mortem ejus venia postulatur*. Ergo nullum peccatum post hanc vitam quoad culpam dimittitur.

2. Præterea. Ejusdem est labi in peccatum, & a peccato liberari: Sed anima post mortem non potest peccare venialiter. Ergo nec a peccato veniali absolvi.

3. Præterea. Gregorius dicit, (*l.* 4. *Dialog. c.* 39. *a princ.*) quod talis in judicio quisque futurus est, qualis de corpore exivit; quia *lignum ubi ceciderit, ibi erit*. Eccl. 11. Si ergo aliquis ex hac vita cum veniali exit, in judicio cum veniali erit: Et ita per Purgatorium non expiatur aliquis a culpa veniali.

4. Pręterea. Supra dictum est, (*suppl. q.* 2. *a.* 3.) quod culpa actualis non deletur nisi per contritionem: Sed post hanc vitam non erit contritio, quæ est actus meritorius, quia tunc non erit meritum, neque demeritum; cum secundum Damasc. (*l.* 2. *orth. fid. c.* 4. *in fi.*) *hoc sit hominibus mors, quod angelis casus*. Ergo post hanc vitam non dimittitur in Purgatorio veniale quoad culpam.

5. Præterea. Veniale non est in nobis nisi ratione fomitis. Unde in primo statu Adam venialiter non peccasset, ut in 2. libro dictum est. (*d.* 11. *q.* 2. *art.* 3.) Sed post hanc vitam in Purgatorio non erit sensualitas, fomite corrupto in anima separata; quia fomes dicitur lex carnis, Rom. 7. Ergo non erit ibi venialis culpa: Et ita non potest expiari per purgatorium ignem.

Sed contra est, quod Gregor. dicit in 4. Dialog. (*c.* 39.) & August. de vera, & falsa pęnitentia, (*c.* 4. *a princ.* & *c.* 18. *to.* 4.) quod quædam culpæ leves in futuro remittuntur: Nec potest intelligi quoad pœnam; quia sic omnes culpæ quantuncunque

que graves, quantum ad reatum pęnæ, per ignem purgatorium expiantur. Ergo venialia quantum ad culpam purgantur per ignem purgatorium.

Præterea. 1. Cor. 3. per lignum, fœnum, & stipulam venialia intelliguntur, ut dictum est: (4. *d.* 21. *q.* 1. *a.* 2. *qu.* 1. & 1. 2. *qu.* 89. *a.* 2.) Sed lignum, fœnum, & stipula per Purgatorium consumuntur. Ergo ipsæ veniales culpæ post hanc vitam remittuntur.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod post hanc vitam non dimittitur aliquod peccatum quoad culpam: Et, si cum mortali culpa quis decedat, damnatur, & remissionis non est capax: Non autem potest esse, quod cum veniali decedat sine mortali: quia ipsa gratia finalis culpam purgat venialem. veniale enim peccatum contingit ex hoc, quod aliquis Christum habens in fundamento, nimis aliquod temporale diligit: qui quidem excessus ex concupiscentiæ corruptione contingit. Unde si gratia omnino concupiscentiæ corruptionem vincat, sicut in B. Virgine fuit, non manet aliquis locus veniali: Et ita cum in morte omnino diminuatur, & annihiletur ista concupiscentia, potentiæ animæ totaliter gratiæ subjiciuntur, & veniale expellitur.

Sed hæc opinio frivola est & in se, & in causa sua. In se quidem, quia dictis Sanctorum, & Evangelii adversatur, quæ non possunt exponi de remissione venialium quantum ad pœnam, ut Magister in littera dicit; (4. *d.* 21.) quia sic tam levia, quam gravia in futuro dimittuntur. Gregorius autem (*loc. cit.*) leves culpas tantum post hanc vitam remitti perhibet. Nec sufficit quod dicunt, quod hoc dicitur specialiter de levibus, ne putetur nihil grave pro eis non passuros: quia remissio pœnę magis aufert gravitatem pęnarum, quam ponat. Quantum ad causam autem frivola apparet; quia defectus corporalis, qualis est in ultimo vitæ, non aufert concupiscentiæ corruptionem vel diminuit, quantum ad radicem, sed quantum ad actum; sicut patet de illis qui graviter infirmantur: Nec iterum tranquillat potentias animæ, ut eas gratiæ subjiciat; quia tranquillitas potentiarum, & subjectio earum ad gratiam est, quando inferiores vires obediunt superioribus, quæ legi Dei condelectantur: Quod in statu illo esse non potest; cum actus utrarumque impediatur: nisi tranquillitas dicatur privatio pugnæ: sicut in dormientibus accidit: nec tamen propter hoc somnus dicitur concu-

cu-

cupiscentiam diminuere, aut vires animæ tranquillare, aut eas gratiæ subdere. Et præterea dato quod concupiscentiam radicaliter diminueret defectus ille, & vires animæ subderet gratiæ, adhuc hoc non sufficeret ad purgationem culpæ venialis jam commissæ, quamvis sufficeret ad vitationem futuræ; quia culpa actualis, etiam venialis, non dimittitur sine actuali contritionis motu, ut supra dictum est, (*4. d. 17. qu. 2. a. 2. qu. 3. & Suppl. qu. 2. art. 3.*) quantumcunque habitualiter intendatur. Contingit autem quandoque, quod aliquis dormiens moritur, in gratia existens, qui cum veniali obdormivit. Et talis non potest actum contritionis habere de veniali ante mortem. Nec potest dici, ut dicunt, quod si non pœnituit actu vel proposito, in generali vel speciali, fit versum in mortale, propter hoc quod *veniale fit mortale, dum placet*; quia non quælibet placentia peccati venialis facit peccatum mortale; (alias omne veniale esset mortale; quia omne veniale placet, cum sit voluntarium) sed talis placentia, quæ ad fruitionem spectat; in qua omnis humana perversitas consistit, dum rebus utendis fruimur, ut August. dicit: (*l. 10. de Trinit. c. 10. a princ. to. 3.*) Et sic placentia illa, quæ facit peccatum mortale, est actualis placentia; quia omne peccatum mortale in actu consistit. Potest autem contingere, quod aliquis postquam veniale peccatum commisit, nihil actualiter cogitet de peccato vel dimittendo, vel tenendo, sed cogitet forte, quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & in hac cogitatione obdormiat, & moriatur.

Unde patet, quod hæc opinio omnino irrationalis est. *Et ideo cum aliis dicendum, quod culpa venialis in eo, qui cum gratia decedit, post hanc vitam dimittitur per ignem purgatorium: quia pœna illa aliqualiter voluntaria virtute gratiæ habebit vim expiandi culpam omnem, quæ simul cum gratia stare potest.*

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa loquitur de peccato mortali.

Vel dicendum, quod quamvis in hac vita non corrigatur in se, corrigitur tamen in merito; quia hic homo meruit, ut ibi illa pœna sit meritoria sibi.

Ad secundum dicendum, quod peccatum veniale contingit ex corruptione fomitis, qui in anima separata in Purgatorio existente non erit: & ideo non poterit peccare venialiter: Sed remissio culpæ ve-

venialis est ex voluntate gratia informata, quæ in Purgatorio erit in anima separata. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod venialia non variant statum hominis; quia neque tollunt, neque diminuunt charitatem, secundum quam mensuratur quantitas gratuitæ bonitatis animæ. Et ideo per hoc quod venialia dimittuntur, vel committuntur, talis manet anima, qualis prius.

Ad quartum dicendum, quod post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmii essentialis, sed respectu alicujus accidentalis potest esse, quamdiu manet homo in statu vitæ aliquo modo. Et ideo in Purgatorio potest esse actus meritorius, quantum ad remissionem culpæ venialis.

Ad quintum dicendum, quod quamvis veniale ex pronitate fomitis contingat; tamen culpa in mente consequitur: Et ideo etiam destructo fomite, culpa adhuc manere potest.

ARTICULUS VII.

Utrum ignis Purgatorius liberet a reatu pœnæ.

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod ignis purgatorius non liberet a reatu pœnæ. Omnis enim purgatio respicit fœditatem: sed pœna non importat aliquam fœditatem. Ergo ignis purgatorius non liberat a pœna.

2. Præterea. Contrarium non purgatur nisi per suum contrarium: Sed pœna non contrariatur pœnæ. Ergo per pœnam Purgatorii non purgatur aliquis a reatu pœnæ.

3. Præterea. 1. Corinth. 3. super illud, *Salvus erit, sic tamen &c.* dicit Glossa: *Ignis iste est tentatio tribulationis, de qua scriptum est; Vasa figuli probat fornax* &c. (*Eccles.* 27.) Ergo homo expiatur ab omni pœna per pœnas hujus mundi, saltem per mortem, quæ est maxima pœnarum, & non per purgatorium ignem.

Sed Contra est, quod pœna Purgatorii est gravior, quam pœna quælibet hujus mundi, ut supra dictum est: (*a.* 3. *huj. qu.*) Sed per pœnam satisfactoriam, quam aliquis in hac vita sustinet, expiatur a debito pœnæ. Ergo multo fortius per pœnam Purgatorii.

Respondeo dicendum, quod quicunque est debitor alicujus, per hoc a debito absolvitur, quod debitum

bitum solvit: Et quia reatus nihil est aliud, quam debitum pœnæ, per hoc quod aliquis pœnam sustinet, quam debebat, a reatu absolvitur. *Et secundum hoc pœna Purgatorii a reatu purgat.*

Ad primum ergo dicendum, quod reatus quamvis non importet fœditatem, quantum in se est; tamen habet ordinem ad fœditatem ex causa sua.

Ad secundum dicendum, quod pœna quamvis non contrarietur pœnæ, tamen contrariatur reatui ad pœnam: quia ex hoc manet obligatio ad pœnam, quod pœnam non sustinuit, quam debebat.

Ad tertium dicendum, quod in eisdem verbis sacræ Scripturæ latet multiplex intellectus: Unde ignis ille potest intelligi & tribulatio præsens, & pęna sequens: Et per utramque venialia purgari possunt. Sed quod mors naturalis ad hoc non sufficiat, supra dictum est. (4. *d.* 20. *qu.* 1. *a.* 1. *qu.* 3. *ad* 3.)

ARTICULUS VIII.

Utrum ab illa pœna unus liberetur alio citius.

AD Octavum sic proceditur. Videtur, quod ab illa pœna unus non liberetur alio citius. Quanto enim gravior est culpa, & major reatus, tanto acerbior pęna imponitur in Purgatorio: Sed quæ est proportio pęnæ acerbioris ad culpam graviorem, eadem est proportio pęnæ levioris ad culpam leviorem: Ergo ita cito liberatur unus a pęna illa, sicut alius.

2. Præterea. Inæqualibus meritis redduntur ęquales retributiones & in Cęlo, & in Inferno, quantum ad durationem. Ergo videtur similiter esse in Purgatorio.

Sed Contra est similitudo Apostoli, qui differentias venialium per lignum, fęnum, & stipulam significavit: (1. *Corinth.* 3.) Sed constat, quod lignum diutius manet in igne, quam fęnum, & stipula. Ergo unum peccatum veniale diutius punitur in Purgatorio, quam aliud.

Respondeo dicendum, quod venialia sunt majoris adhærentiæ, quam alia, secundum quod affectus magis ad ea inclinatur, & fortius in eis figitur. Et quia ea quæ sunt majoris adhærentiæ, tardius purgantur, ideo *quidam in Purgatorio diutius quam alii torquentur*, secundum quod effectus eorum ad venialia fuit magis immersus.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod acerbitas pęnæ proprie respondet quantitati culpæ: Sed diuturnitas respondet radicationi culpę in subjecto: Unde potest contingere, quod aliquis diutius moretur, qui minus affligitur: & e converso.

Ad secundum dicendum, quod peccatum mortale, cui debetur supplicium Inferni, & charitas, cui debetur præmium Paradisi, post hanc vitam radicantur immobiliter in subjecto: Et ideo quantum ad omnes est eadem diuturnitas utrobique. Secus autem est de peccato veniali, quod in Purgatorio punitur, ut ex dictis patet. (*art. 6. hu. qu.*)

FINIS TOMI XVII.